

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Erklæringer, Breve og Forestillinger,

General-Prokureur-Embedet vedkommende,

af

H. S t a m p e

Ridder af Dannebrog-Ordenen, Geheimeraad og Stats-Minister.

III. Deel

fra 1760 til 1762 inclusive.

Kjøbenhavn, 1795.

Trykt paa Gyldendals Forlag.

Indholdet af tredje Deel.

No.	Side
I. S krivelse til Kammer-Collegium angaaende en Skov- og Jagt-Sessiondom, hvorved En var dømt til Bøder og Omkostninger, for at have skudt i Wildebanen.	3
II. Erklæring over den Qvæstion: hvem det tilfalder at forrette Skifte efter Proviantforvalteren i Kiøbenhavn, Borgretten eller Under-Admiralitetens-Retten.	9
III. Forslag til en Forordning om Delinquentsagers kortere Udsæfse for Høieste-Ret og Ober-Hofretten.	15
IV. Erklæring over Birkedommeren over Skanderborg Rytter-District Doctor Muncherberg's forhen (see II Deel Pag. 572) ommeldte Memorial, om at blive tillige Byefoged og forrette Skifterne i Skanderborg Bye, efter at notere Underretning fra Stiftsamtmanden og Amtmanden var indhentet.	15
V. Erklar. angaaende General-Gouverneur Baron Præcks Foranstaltning med at constituere Landsdommeren paa St. Croix til at forrette Skifterne i Byefogdens Sted.	20
VI. Erklar. angaaende Tilladelse for Inquisition-Commissionen i Stokhusnet, selv at foranstalte de uden Byen, men i Provindsen værende Personers Indbringelse for Commissionen, seu udi egen eller anden der undersøgende Sag maatte være deelagtige.	22
VII. Erklar. angaaende Landphysici Betalning for en Obductions-Foretning.	25

Indhold.

No.	Side
VIII. Erklær. angaaende en Dom, hvorved En var dømt til at miste sin Hud i Fængslet, for at have staalet nogle Faar og Lam paa Marken, hvilken Dom Underdommeren strax, uden at give Øvrigheden Gienspart deraf, havde ladet exequere.	27
IX. Erklæring angaaende en Arrest, som af den civile Øvrighed var gjort i en militair Person's Huus og Effecter i en Kjøbsted, hvilke derpaa vare stillede til Auction.	34
X. Erklær. over en Memorial fra nogle Landsdommere, angaaende det Spørgsmaal, om de Obligationer, der tinglyses ved Landstinget, allene bør paategnes af een Landsdommer, eller af dem samtlige? tilfide med nogle andre Disputer.	39
XI. Erklær. over hvem det tilkommer at have Indseende med Politiet, og in primo instantia at dømme i Politiefager, Bøefogden eller Magistraten i en Kjøbsted, der haver Landstingsret.	44
XII. Erklær. over Kammer-Collegii Forslag til Forandring i Forordningen af 29 April 1752, for saavidt den befrier Vedkommende fra at svare Skatter af den Jord, de rydde og dyrke inden Gaardens Indhegninger eller Hjemrosler, og for saavidt den befrier Gaardmændene fra at give deres Huusmænd Bygselsedler.	46
XIII. Erklær. angaaende nogle, som havde slaaet Marehalm paa Søagen, og at formilde Straffen for dette Delictum.	77
XIV. Erklær. over en Klage fra Commendanten i Bergen, at Magistraten og Ober-Commissionen havde taxeret de militaire for Fattigespønge, og ved Execution inddrevet dem.	82
XV. Erklær. angaaende at ophæve den Almuen Synndensfelds i Norge forundte Frihed at kjøbe Kornvahre af Skiberommene.	86
XVI. Erklær. angaaende hvilke Bønder der bør forstaaes under de i Reskriptet af 8 Sept. 1758 nævnte virkelige Selvøier-Bønder	91
XVII. Erklær. om en lidertlig og ond Kvinde maae, uden videre, efter Amtmandens Foranstaltning hensesættes i Tugthuset.	96

I n d h o l d.

No.	Side
XVIII. Erklær. angaaende en Byefoged, som uden Marsag havde ladet hans Tieneffæve fængslig anholde, og opført sig gienstridig og studs mod Stifantmanden.	100
XIX. Erklær. over adskillige Spørgsmaal angaaende Kiøbenhavns Borgers adelige Privilegier, s. Er., om de vedbare efter at En er flyttet fra Byen ic.	104
XX. Erklær. angaaende Friderichs-Hospital, at nyde Ret til at inddrive det ved Execution, som Vedkommende dertil er skyldige for Syge, de der have indlagt ic.	112
XXI. Spørgsmaal om Fogden rettelig havde negtet at udkafe En af en Gaard, som udi Martii Maaned var bosit at vige Gaarden til næste Fardag, som var den 14 April, men som Dommen ikke var forkyndt for, forend efter at samme 14 April var forbi.	115
XXII. Erklæring angaaende, at Umyndiges Penge i Formynderens Bøe i Bergen, maatte ansees at have og bestandig at have havt Pante-Rettighed og Prioritet for alle yngre Pante-Obligationer.	119
XXIII. Erklær. over en Klage fra Byefogden i Kiøbenhavn, at han blev chicaneret og drillet i hans Embede, og fra en anden, at han af Byefogden var bleven fornærmet.	126
XXIV. Erklær. over en Kones Ansøgning om at blive skilt ved hendes Mand, gvoad menfam & thorum, med General-Gouverneurens Recommendation, samt en Erindring og Ordre til Skrivelverne i Vestindien, i Henseende til den af dem brugte vidtløftige Skrivemaade.	130
XXV. Spørgsmaal, hvem det tilfalder at give Opbudsmænds Forretning beskrevet, og nyde Betalning derfor, dem selv eller den ordinaire Skrivelver.	133
XXVI. Forestilling angaaende Delinquenter, at de, i den Tid da de sidde arresterede, maae blibe underviiste i deres Salighedsfag.	139
XXVII. Spørgsmaal, hvem der skal forrette Ekisset efter en Præstefenke, som udi hendes Enkestand har paa nogen Tid have et Slags Embede, ved et Slot.	142

Indhold.

No.	Side
XXVIII. Erklæring og Forestilling i Hensende til Laugene i bygge Nigernø, i Særdeleshed i Kiøbenhavn, og hvad derved maatte være at iagttage.	143
XXIX. Erklar. angaaende Magistratens Korbærelse, ved Laugenes Samlinger i Kiøbstederne i Sieland, hvorvidt den er nødvendig, og hvad de derfor skulle nyde.	178
XXX. Erklar. angaaende endel Forslag til nye Privilegier for Christiansands Bys, og adskillige derhen hørende og tillige opfaste Ovationer, angaaende Flekkefiords, Mandats, Christianslands og Ahrendals udenbys Borgere, Colbiarnsbugen, de enrollede Eselintere og deres Handel med videre.	183
XXXI. Forestilling angaaende en Forrettelse, som var bleven en fransk Skipper tilføiet af Byefogden og Byeskrivaren paa St. Croix, som havde nødt ham til at løse 28 Douime i een og den samme Sag.	225
XXXII. Erklar. over det Spørgsmaal: hvilken Probst det tilfalder at holde Auction over Præstens Tiende af et Sogn, som ligger i et Herred, da Præsten selv boer i et andet Herred.	235
XXXIII. Erklar. angaaende en civil Krigsret, og Statshauptmandens eller den ældste Statscapitains Authoritet paa St. Croix.	238
XXXIV. Erklar. over det Spørgsmaal: om det tilfalder Magistraten eller Borgrets Præsidenten i Kiøbenhavn at forrette Skifte efter en Maurmester, der tillige har været Vice-Branddirectør.	242
XXXV. Erklar. angaaende Confirmation paa et Testamente, som bestod i nogle Ord, den Aføde til En og Anden havde talt.	244
XXXVI. Erklar. over Afsejlerne i Døet-Hofretten i Norge, deres Ansøgning om at blive befrieede for, at mulcteres pro meliori informatione, og en dem dicteret Mulct eftergives.	246
XXXVII. Erklar. angaaende Auction mod nogle falske Lidner oc. og Beneficium Paupertatis for den uskyldig Angrebne.	256
XXXVIII. Erklar. om der skulde anlægges Auction mod En, som syntes mistænkt for, at have været Marsag i en Andens Død.	258
	XXXIX.

I n d h o l d.

No.	Side
XXXIX. Erklær. angaaende Auctioner over Eiendomme, som tilhøre Geistlige paa Samser.	260
XL. Erklær. over det Spørgsmaal, om et Kald skal ansees ledigt fra forrige Præstes Vocations-Dato andensteds hen, eller fra Kaldsbrevets Confirmations-Dato.	262
XLI. Erklær. over det Spørgsmaal, om Retteens Betiente bør nyde deres Salarium i de Sager, hvor de maae vige deres Sæde.	264
XLII. Erklæring over det Spørgsmaal, hvorledes skal forholdes, naar i en Delinqventsag maae fores Vidner over Delinqventen ved adskillige langt fraliggende Retter.	265
XLIII. Erklær. at Havnebetientene ikke maae arresteres uden Havne-Commissionens Foresidende.	267
XLIV. Erklær. om den kan kalde Præst ic., som har folgt Kirken, men forbeholdt sig Jus Vocandi.	270
XLV. Erklær. angaaende Opreisning paa en gammel Doms, som efter al Formodning, havde en stærk Rullitet i sig.	276
XLVI. Erklær. om de yngre Laugs-Artikler ophæve de ældre.	284
XLVII. Erklær. angaaende nogle Bønder, som Huusbonden haver ladet anholde og fængsle for Krybskytterie, og i lang Tid hensidde, uden at anlegge Sag imod dem.	287
XLVIII. Erklær. hvoreidt en Proprietair er berettiget til at disponere over de Bønderkarle, som han haver forbeholdt sig, ved at bortsalge sin Gaard.	294
XLIX. Erklær. angaaende En, der var tiltalt for Tyverie og friesunden ved Høieste Ret, og nu søger Beneficium Paupertatis mod dem, der havde ladet hans Effecter arrestere ic.	303
L. Erklær. hvem der skal forrette Skifte efter en Underofficæers Kone, som paa nogen Tid var udsat af Regimentet, paa Vilkaar at indtræde igjen	305

Indhold.

No.		Side
LI.	Erklær. hvem der skal forrette Skifte efter en Klokke eller Degn, som ikke har været Student.	307
LII.	Erklær. angaaende en Læugmand, der havde nægtet Fogden Stævning i en Delinquentsag, der var hjembiist til Laugtinget, og givet Vice-Statholderen et uartigt Svar, da han skrev ham til derom.	309
LIII.	Erklær. over en Bysfogeds Klage, at han urettelig var suspenderet af Stiftamtmanden.	316
LIV.	Erklær. om det er en Bonde i Norge tilladt, at dele sin Gaard mellem sine Børn.	321
LV.	Erklær. om en Præst, som har faaet Beneficium Paupertatis i en Sag angaaende hans Indkomster, og bør have det i alle af samme flydende Processer, og hvorbid Prodsten er berettiget til at forlige sig Processer.	326
LVI.	Erklær. over endel Bønders Klage over Sorenfriverens Skiftebehandling, og Sorenfriverens Beviis, at de fleste, hvis Navne fandtes under Klagen, ikke selv havde skrevet dem, og intet vidste af dens Indhold.	330
LVII.	Erklær. over en Stiftamtmands Forestilling angaaende en Foged som var angivet at have talt grove og ublue Ord imod Kongen, derpaa Stiftamtmanden selv havde undersøgt Angivelsens Rigtighed.	338
LVIII.	Erklær. over en Arvings Ansøgning om Skifte-Commissarier efter En, hvis Skifte den militaire Jurisdiction havde antaget sig.	351
LIX.	Erklær. om det i de Sager, som Forordningen af 7 Junii 1760 ommelder, endelig er fornødent, at Over-Hofrettens Stævning og forkyndes for Underdommeren.	356
LX.	Erklæring over en Fogeds Forespørgsel om Forstaaelsen af Forordningen af 19 August 1735, i visse Poster.	358

I n d h o l d.

No.	Side
LXI. Erklær. over en Forestilling, angaaende Straffens Skaarpeelse for de Qvindfolk, som lade sig besvangre, og til Barnefader udlægge fremmede Seilende ic. ubekjendte Personer.	360 .
LXII. Erklær. angaaende Underholdnings- og Varetægs-Penge at betales forud, med videre.	364
LXIII. Erklær. angaaende, at det Secrete-Raad's Lemmer paa St. Croix skulde tiltales directe for Landstings-Retten.	366
LXIV. Erklær. angaaende Fardag og Dødsfalds Tid ic. for Tjenestefolk paa Landet.	368
LXV. Erklær. om Directionen for Magazinet kan, i en Kræmers Fallitboe, lade giøre Execution for Magazinet's Fordring.	370
LXVI. Erklær. over Toldkammerets Svar paa Brevet til dem angaaende Statshauptmanden paa St. Croix og hans Forretninger.	379
LXVII. Erklær. om en Guldfined allene bør være berettiget til at smelte Guld og Sølv for andre.	380
LXVIII. Erklær. over en Underdommers Forespørgsel, i Anledning af Forordningen af 16 October 1697, om En, der paa en gruesom Maade, har myrdet sin kiadelige Moder, bør straffes haardere, end Forordningen fastsætter.	385 .
LXIX. Erklær. om en Kiøbenhavn's Borger, som eier en Herregaard af 6 à 700 Tønder Hartorn, kan giøre et Stamhuus.	387
LXX. Erklær. hvem det tilfalder at forrette Auctioner paa visse Løse- og Ladesteder i Norge, Auctions-Directeuren Syndensfelds eller Sørenskriveren.	398 .
LXXI. Erklær. om en Proprietair, som er største Lodseier i Sognet, kan i Følge Lovens 5—3—26, paastaae, at Tienden, som er henlagt til et Hospital, skal overlades ham, for det høieste, en anden derpaa har buden paa offentlig Auction.	400

I n d h o l d.

No.	Side
LXXII. Erklær. over et Forslag fra Overformynderne i Trundhjem, som gik ud paa, at de Umyndiges Midler skulde have Hypotheca tacita i Formyndernes Effecter med videre.	407 -
LXXIII. Erklær. hbeim det tilkommer at kalde Degn til et Kald af 3de Kirker, af hvilke de toende høre under et Friherkskab, men den 3die, som det denne Gang tilfalder at kalde, tilhører en upri- vilegeret Eier.	411
LXXIV. Erklæring over den Engelske Ministers Pro-Memoria, angaaen- de en Sag, som nogle Matroser i Bergen havde anlagt mod Kæbderne af et Engelsk Skib, som der var strandet	416 -
LXXV. Svar til Greb Holstein og Betænkning over en Placat af 26 Martii 1761 fra Kammer-Collegio, angaaende Krybesytte- og Wildt-Lyverie, og de deraf reiste Sager.	420
LXXVI. Betænkning over en Hvieste-Rets Dom, hvorved En, som havde staalet paa Slottet, var dømt til at fagstryges og brændemærkes.	443
LXXVII. Erklær. over det Spørgsmaal, om En, der er examineret i Soer, og der har faaet Attest, at han har fattet de første Grund-Sandheder i den naturlige og danske Lovkyndighed, kan derefter, uden videre Examen, blive Aufcultant i Hvieste-Ret.	452
LXXVIII. Erklær. om Reskriptet af 10 April angaaende Raugene, og bør gjælde i Soer.	458
LXXIX. Erklær. over det Spørgsmaal, hvorvidt den geistlige Jurisdiction er berettiget til at holde Auctioner i Norge.	459 -
LXXX. Erklær. over General-Gouverneur Baron Prøcks Frestilling i Anledning af det Reskript, der gik til ham efter Erklæringen, af 16 Sept. 1760, saavel som Byfogdens og Advocati Regii Erklæringer.	461

I n d h o l d.

No.	Side
LXXXI. Erklær. over et Forslag angaaende Lehnsmændenes Løns Forbedring ic. i Norge.	464
LXXXII Erklær. om en fremmed Minister her ved Hoffet maae eie en Gaard her i Kiøbenhavn.	465
LXXXIII. Erklær. angaaende en Ober: Hofrets Dom, hvorved Laugmand Hansen var bleven friekendt, da han blev tiltalt efter Kongl. Befaling af 10 Julii 1761, som gik i Anledning af General-Prokureurens Erklæring af 16 Maji.	467
LXXXIV. Erklær. angaaende en til Holstein commanderet Dragons Kone, som af Lehnsmanden var sat i Gabelokken, fordi hun ikke vilde tage Tjeneste.	470
LXXXV. Erklær. over en Indberetning og Forespørgsel fra Stiftsamtmanden i Viborg, i Anledning af den Ordre, der gik til ham den 28 Sept. 1761 efter General-Prokureurens Erklæring af 12 Junii 1761.	472
LXXXVI. Erklær. over Soldkammerets Forespørgsel og Forslag angaaende Politimesters Forretning og Embede, ved at equevere Forordningen om Tobaks-Handelen af 31 Decbr. 1760.	477
LXXXVII. Erklær. angaaende en Tvistighed om en ryddet Plads i Nordlandene, mellem Fogden paa Kongens, og en Præst paa Missions-Collegii Vegne.	479
LXXXVIII. Erklær. over en Forespørgsel fra Vice: Stattholder Benzon, som angaaer en Klage over Guldsmeddene, og især over Probeermeesteren i Christiania.	483
LXXXIX. Erklær. over et Forslag fra Kiøbenhavns Magistret om adskillige Laugene angaaende.	486
XC. Erklær. over en Question mellem tvende Amtmænd, om Dufostningerne paa en Delinquentsags Udsørsel.	489

I n d h o l d.

No.	Side
XCI. Erklær. over en Angivelse angaaende et Indbrud, der skulde være skeet i et Sterboe.	491
XCII. Erklær. over nogle Forespørgseler Laugene langaaende, i Anledning af Reskriptet af 10 April 1761.	497
XCIII. Erklær. over Kammer-Collegii Begiering om, at der maatte gaae Ordre til en Sorenskriver, at afvise en Sag, som for ham var indskønnet, men Kammer-Collegium fandt sig besøiet til at foresikke Hans Majestæt.	503
XCIV. Erklær. angaaende hvem det tilfalder at forrette Skifter og Auctioner efter Forvalteren og andre Akademiets Betiente i Soer.	503
XCV. Erklæring over Vice-Stattholderens Klage over en Skideskias og forsammelig Byefoged.	506
XCVI. Erklær. over det forhen (see III Deel No. 60) opkaastede Spørgsmaal om publice og private Sager.	507
XCVII. Erklær. over endel Bønders Klage over deres Hundsbonde, at at han havde taget dem fra een Gaard, og lagt dem under en anden, som laae langt længere borte fra dem.	510
XCVIII. Erklær. over Commissariernes indsendte Betænkning i en publice Sag, angaaende nogle Bønder, der havde overfaldet Fogden med videre.	520
XCIX. Erklær. over Byefogden i Bergen hans Begiering om, at det maae tilkomme ham at give Executions- og Rains-Forretninger beskrevne.	524
C. Erklær. over det Spørgsmaal, om Reskriptene af 4 Jan. 1732 og 19 Julii 1737 angaaende hvilke Auctioner det tilkommer de militaire Jurisdictioner at forrette, ere ophævede ved Forordningen af 16 Junii 1752.	526

Indhold.

No.	Side
CI. Erklær. over Maser-Laugets Besværing og Begiering, at ingen maatte blive Friemeester.	529
CII. Erklær. om Sædegaardes Tiere i Norge ere forbundne til, paa egen Bekostning at forfølge de Delicta, der stee paa deres Gods, og at betale Rættens Gebühr ic.	533
CIII. Erklær. over nogle Forespørgseler fra Stiftamtmanden i Høien, i Anledning af Reskriptet om Laugene.	538
CIV. Erklær. over en Ansøgning fra en Procurator om Opreisning i en Sag, som fra Laugtinget var henbiist til General-Forsamlet ic., og derhos en Forestilling angaaende den Jurisdiction, som det i Norge oprettede General-Forsamt, var bleven tilsagt ved Forordningen af 15 November 1760 og Reskriptet af 3 Maji 1762, som begge vare expederede fra Kammeret, uden at derom var corresponderet enten med General-Procuratoren eller det Danske Cancellie, saavelsom angaaende Kammerets Fremgangsmaade i slige Sager i Almindelighed.	543
CV. Erklær. angaaende Skifternes Forvaltning efter de Fattige i Thorninge Lehn.	569
CVI. Erklær. om det ikke maae være vedkommende Huusbønder tilsadt, at give Qvindespersoner af Bondestanden Følgesedler.	572
CVII. Erklær. om Havnefogderne bør nyde Beneficium Paupertatis i Sager, de ere forbundne at paatale.	582
CVIII. Erklær. over nogle Spørgsmaal, som vare indkomne fra Laugmændene i Jisland.	583
CIX. Erklær. angaaende Justitj-Embedernes Uddeeling og Sportler eller Lon paa St. Croix i Vestindien.	585
CX. Erklær. angaaende en Lieutenant ved Landmilitien i Norge, som var støvnet til at aflægge Vidne, og af Corensfriveren domt til at bøde Faldsmaal.	589

I n d h o l d.

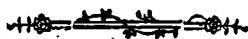
No.	Side
CXI. Erklær. over det Spørgsmaal, om Jagt- og Skovseffionen kan dømme Universitetets Bønder, for ulovlig Skovhugt i Universitetets Skove, til at betale Bøder til Sessions- Skovkassen.	590
CXII. Erklær. hvem det tilkommer, at constituere Sættebønder ved et Birk, og til hvem Birkefriberen skal indlevere de fuldfærevne Protokoller.	598
CXIII. Erklær. angaaende Umyndiges Penge, at nyde Hypotheca Tacita i Formyndernes Gods i Bergen, med videre.	603
CXIV. Erklær. om de Reformerede Præster her i Byen bør i overordentlige Tilfælde taale Indkvartering.	605
CXV. Erklæring over Kammer-Collegii Forestilling, om at faae et Skøde tilintetgjort, som var udgivet af de fattiges Inspecturer i Lønsberg efter Directeurernes Ordre og Approbation.	608
CXVI. Erklær. over Krigs-Cancelliets Svar paa Brevet til dem af 9 August 1760.	611
CXVII. Erklær. angaaende Straffen for en Proprietair, der har givet een i Rullen staaende Landsoldat Frihedspas.	623
CXVIII. Erklæring over Ansøgninger fra endeel Guldsmedde i Christiania.	624
CXIX. Erklær. om En, som ikke er Landstings- Procurator, kan for Landstinget udføre en Sag, som han af Amtmanden er constitueret til at udføre.	627
CXX. Erklær. hoorsledes tvende Bønder skulle anses, som ere dømte til Bøder, og ikke kunne betale dem.	631
CXXI. Erklær. angaaende en her fra Sverrig kommen Instrumentmager, som den Svenske Minister her ved Hoffet paastod udeleveret.	636

I n d h o l d.

No.	Side
CXXII. Erklær. angaaende en Angivelse over en Amtmand i Norge, som en Procurator havde underskrevet i den hele Alminnes Navn.	646
CXXIII. Erklær. over en Førefilling fra Biskopen i Bergen, angaaende Bogtrykkeren derudi Byen, og en Capellan, som paa en uanfærdig Maade havde beegnet Biskopen.	655
CXXIV. Erklær. angaaende en Landsoldat, som havde hugget et Leed af sine tvende Fingre, for at blive frie for at marschere til Holstein.	662
CXXV. Erklær. om flere Frimestere kunde slaae sig sammen for at fuldbyrde et vist Arbeide.	664
CXXVI. Erklær. angaaende en Amtmands Fuldmægtig, som var inddraget under en publice Sag, som Fuldmægtig.	665
CXXVII. Erklæring angaaende en Minderaarig, som havde giort et Testamente, som formeentes at være inofficiosum.	668
CXXVIII. Erklær. angaaende en beneficeret Gaard, som Antecessor har bortfæstet.	671
CXXIX. Erklær. angaaende den geistlige Jurisdiction's Ret til at forrette Auktioner i Norge.	672
CXXX. Erklær. angaaende en Stabs-Officeer, som i en Sieldsag var søgt for en Commission.	673
CXXXI. Erklær. angaaende, at Esretten, samt Politie- og Commerce-Collegium her udi Kiøbenhavn formeentes at have underkiendt en Dom, som var affagt af Admiralitets-Retten i Douglas i Skotland.	674
CXXXII. Erklær. over hvem det tilfalder at forrette Auktion efter en Birke- skriver, Herredsfogden eller Birkedommeren.	676

Indhold.

No.	Side
CXXXIII. Erklær. om det maaske være Underfogden i Kjøbenhavn tilladt at forrette de Arrester paa Person, som forefalde ved de dem tilkomnende Executioner af Under- og Overrets Domme.	678
CXXXIV. Erklær. om en Herredsfoged, som ved Høieste-Rets Dom er dømt under General-Histalens Tiltale, bør til Sagens Uddrag suspenderes fra hans Embede.	680
CXXXV. Erklær. angaaende en Bonde, som paa Auctionen over Resolutionsretten til en Gaard i Norge, havde været Høistbydende, og derefter giennem Kammer Collegium erhholdet Kongl. Skisde derpaa, men hvilket Skisde var siden, ved en Kongl. Resolution hævet eller standset.	681
CXXXVI. Erklær. over hvem det tilkommer, Arvingen eller Administratorerne, at udøve Jus vocandi ved et Gods, som er testamenteret En paa de Vilkaar, at han ikke skal nyde Indkomsterne deraf, forend Gielden er betalt, men at det imidlertid skal administreres af tvende Personer, som dertil i Testamentet ere udnævnte.	688

Erklæringer, Breve og Forestillinger,

General-Prokureur-Embedet vedkommende,

af

H. S t a m p e.

I.

Svar til Kammer-Collegium paa deres Skrivbælsler til General-Prokureuren, den ene af 13 October 1759, hvormed de sendte en Skov- og Jagtseffions-Dom af 19 Januarii e. a., hvorved En navnlig Christian Ziort af Fridericia var dømt til at bøde 800 Rdr. eller, i Mangel af Betaling, at arbejde en Maaned i Skubkarren for hver 10 Rdr., fordi han havde huiuset til at slæbe en udi den Kongelige Wildbane skudt Hind over Volden ind udi Fridericia Fæstning; samt desuden, og paa samme Maade, at bøde 50 Rdr. fordi han var seet med Flint i Wildbanen at skyde efter Krager, og 100 Rdr. i Processens Omkostning.

Da Bøderne i denne Sag langt overgaae 66 Lød Sølv, og Sagen altsaa i Folge Hans Majestæts allernaadigste Resolution af 20 Februarii 1748, bør Hans Majestæt foreslilles, saa udbeder Kammer-Collegium sig General-Prokureurens Betænkning over samme Sag.

Den anden af 22 December 1759, hvorved Kammer-Collegium, saasnart mueligt, udbeder sig denne General-Prokureurens Betænkning.

* * *

Alt hvad jeg er i Stand til at svare paa deres Excellences og Høifæderede Herrers andet meget ærede Skrivbælsler af 13 October og 22 Decbr. 1759, er:

1) At, i Folge Hans Majestæts allernaadigste Resolution af 20 Februarii 1748, tilfalder det det høilovlige Kammer-Collegium allerunderdanigst at foreslille, den over Christian Ziort den 19 Januarii 1759 affagte Skov- og Jagtseffions-Dom for Hans Kongl. Majestæt, da de derudi dicterede Bøder langt overgaae 66 Lød Sølv, og eventualiter synes at medføre et haardt og evigt Slaverie.

Vel tvivler jeg om, at der angaaende bemeldte allernaadigste Resolution, som efter Kammer-Collegii Foreslilling maae være udvirket, er i Forveien corresponderet enten med General-Prokureuren eller det Kongl. Danske Cancellie. I det mindste havde jeg for min Part ikke raadet

dertil, da jeg ikke holder det enten for billigt eller nyttigt, at Hans Majestæts Undersaatter nogensinde betages det Beneficium af Lands Lov og Ret, som hans Majestæt saa heitideligen i Loven har forundt dem, og som de i Almindelighed ere saa omme over, saa man noget nær kan være forvissnet om, at enhver, som betages Frihed at appellere for Høieste-Ret, naar han forlanger det, og formener sig at have Ret dertil, og derimod nødes til at gaae frem per viam Supplicationis, og at faae Sagen afgjort ved en Kongl. Resolution, de fleeste Tider troer, at han bliver fornærmet og lider Uret, uanseet, at ham ei allene intet vederfares, uden det, som er Ret, men at ham endog maaskee bevises Naade.

Jeg begriber ikke, hvorfor en Ret, som for største Delen bestaaer af Lemmer, om hvis Lovkyndighed man ikke kan have megen Formodning, end sige Visshed, skal domme uden Appel, endog i de Sager, som paa-gielde Folkes Bølfærd, Ære og Frihed. Jeg kan ei heller see Grunden til, at Skov- og Jagt-Sessionernes Domme mere end andre Under- og Overrettes-Domme skal være unddragne fra Høieste-Rettes Paa-kiendelse, hvorunder for Resten alle, saavel ordinaire som extraordinaire Under- og Overretter i begge Rigerne fortære, naar Kammer-Retten og Krigs-Retterne allene undtages.

Vil man sige, at disse Domme, naar Sagen er af nogen Betyd- denhed, blive Hans Majestæt allerunderdanigst forestilte, og ved den Anledning, ligesaa vel som ved Høieste-Rets Dom, kunde blive rettede og forandrede, isald de maatte findes ubillige og ugrundede; da maae jeg derved erindre, at dette aldeles ikke kommer overeens med den hos os vorende Forsatning, hvilken anseer remedium appellationis, som det eeneste remedium suspensivum imod en ergangen Dom, saa at, saalænge samme kan finde Sted, bør ingen nødes til at tage sin Tilflugt til remedium supplicationis.

Øvrigheds- og Dommer-Embeder ere hos os nøie adskilte, og lige- som en Dommer, som Dommer, allene haver Jurisdictio contentiosa, og bør kiende paa de Tretter, som indbringes for ham, samt derfor staae til Ansvar for hans vedbørlige Over-Dommere, saa bør og enhver Øvrig-
hed

hed vel iagttage, at han ingen saadan Jurisdictio contentiosa har, og at han altsaa ikke bør afgive sig med de Dvæstioner, som høre, eller kunde komme til at høre under Dommerens Paakiendelse.

At den hos os værende Indretning ikke forudsætter, at Domme, isteden for at blive appellerede, skulde giennem Collegierne blive Hans Majestæt allerunderdanigst forestillede til allernaadigst Approbation eller Forandring, det kan man kiendelig see deraf, at der neppe i noget Collegium (de Militaire undtagne) er nogen Betient, hvis Embede medfører, at han i sige Sager skal giennemgaae Acterne og Documenterne, og overveie Deviserne og Formaliteterne, undersøge de Grunde, hvorpaa Dommen er bygget med alt hvad derimod kan være at indvende, og af det altsammen forfatte en fuldstændig og tilforladelig Relation og allerunderdanigst Betænkning til Hans Majestæt.

I det Danske Cancellie er ingen saadan Betient. General-Prokureurens Embede er det ikke, da samme kun egentlig har Hensyn til almindelige Indretninger og Foranstaltninger, Jurisdictionerne, Justitien eller Staten vedkommende, men ikke til det, som i et eller andet specielt Tilfælde erklæres for at være Ret, uden Følge for andre sige Tilfælde.

Jeg tvivler og om, at der findes nogen saadan Betient i Kammer-Collegium. Imidlertid er det klart, at naar Relation til Hans Kongelige Majestæt skal sættes isteden for Appel, da bør Sagen ligesaa nøie overveies, og derved bruges al den samme Varsomhed, som om den var bleven appelleret. Desuden kan saadan Indretning og lettelig have andre ubehagelige Følger.

I det Danske Cancellie har man meer end eengang seet Forestilling fra de Deputerede udi Landmilitiens Sessioner, hvorudi de have begiært at nyde det samme Privilegium, som Skov- og Jagt-Sessionerne er forundt, og at deres Domme ligeledes, isteden for at indstævnes til Høieste-Ret, maatte giennem Cancelliet blive Hans Majestæt allerunderdanigst refererede.

Det kan ikke nægtes, at der jo i den Henseende synes at være lige saa meget at sige for den ene Session, som for den anden, men

ifald det var bleven bevilget, vilde det givet Anledning til mangfoldige Klager og Besværinger.

I Høieste-Ret har man og havt Exempel paa, at Skov- og Jagt-Sessionens Deputerede ere gangne uden for den dem anfortroede Jurisdictionens rette Grændser, og have afgivet sig med at paakiende en Dvæstion om Eiendom. Høieste-Ret har i den Henseende, og for saavidt, fundet sig beføiet til at tilfidesætte deres Dom.

Var det ikke skeet, vilde deraf fulgt, at en privat Mand, for at faae Lov til at forsvare sin Eiendom, havde per viam supplicationis maattet henvende sig endog til et uvedkommende Collegium.

Jeg skulde i Henseende til disse og andre Omstændigheder overlade til deres Excellence og Høiesterede Herrer, om de ikke maatte finde tienligt, enten selv ved Leilighed at give Anledning til, eller i det mindste ikke at være imod, at derudi skeede Forandring, og at det med Skov- og Jagt-sessionernes Domme efterdags blev forholdet paa samme Maade, som med Land-Militiens Sessioner, Provstemodernes, Lamper-Retternes, de Kongelige, samt Grevelige og Frieherlige Birkers, og andre privilegerede Ritters Domme, saaledes, at det skulde staae enhver, som fandt sig der- ved fornærmet, frit for at indstævne samme til Høieste-Ret, især naar Bøderne overgik en vis bestemt Summa, s. Ex. 66 Lod Sølv.

Derved vilde Kammer-Collegium blive frietaget fra den Møie, de nu maae have med at giennemgaae Acter og Documenter i slige Sager, og Vedkommende blive betaget al Anledning til de Klager, man nu ofte hører over, at de ved slige Domme finde sig forurettede, og at det Remedium, som de ellers i slige Tilfælde, have mod andre Domme, ved at indstævne dem for Høieste-Ret, er dem betaget.

2) Hvad den mig tilsendte Dom over Christian Ziort i sig angaaer, da er jeg vel ikke istand til, derover at give nogen tilforladelig Betænkning, siden jeg allene haver seet Domslutningen, men ikke de i Sagen fremlagte Documenter og Beviser.

Men naar jeg og vil lægge det til Grund, som i Domslutningen anføres, og i alle Maader antage samme pro rato, saa finder jeg dog i

Eerdes-

Eardeleshed tvende Ting ved Dommen at erindre, nemlig a) seer jeg ikke, at den i Dommen allegerede 16 Art. af Jagt-Forordningen berettiger Dommerne til at paalægge Christian Ziort saa haard en Straf, som skeet er. Samme Artikel sætter Straf for dem, der skyde eller hvide i Hans Majestæts Wildbane, men den siger ikke, at denne Straf skal udvides til alle dem, som ere Gierningsmanden behjælpelige, enten for eller efter, enten middelbar eller umiddelbar.

Af Lovens 6 B. 17 Cap. 3 Artikel gaaer det ikke an at slutte saadant. Samme vil vel at Hæleren skal straffes ligesom Tyven, men det kan ikke udstrækkes til alle andre Misgierninger.

Den, som har været en anden behjælpelig til at begaae en Misgierning, fortienner visselig at straffes, men ikke alletider ligesaa stærkt som Gierningsmanden.

Den, som just ikke er en anden behjælpelig i at begaae Misgierningen, men allene efter at Misgierningen er begaaet, hjælper ham til rette, enten ved at sfiule Misgierningen, eller paa anden Maade, kan ogsaa fortienne Straf, men mindre end den, der har hjulpet ham til at begaae Misgierningen.

Naar Loven og Forordningen i slike Tilfælde tie, maae Dommeren paalægge en extraordinair Straf, og derudi have Henseende, saavel til Misgierningens Beskaffenhed, som til den Grad, i hvilken En haver bidraget dertil, og til de Følger, som saadan Hielp kan have.

I Følge deraf kunde Dommerne vel dicteret Christian Ziort nogen Straf, som den, der havde været Christian Jochumsen behjælpelig i at bortbringe den Hind, han havde skudt i Hans Majestæts Wildbane, men langt fra ikke den samme Straf, som han havde fortient, naar han selv virkelig havde skudt den.

b) Da Christian Ziorts Forbrydelse bestaaer derudi, at han har hjulpet Christian Jochumsen at bortslæbe denne Hind, saa forudsættes her tvende Ting, sørend man i denne Gierning kan finde nogen Misgierning; nemlig, 1) at denne Hind virkelig har været skudt i Hans Majestæts Wildbane; 2) at Christian Ziort haver vidst, at den der var skudt;

skudt; thi i sig kan der ikke være nogen Misgierning udi, at En er en anden behjælpelig i at bortslæbe en død Hind.

Da nu Dommerne have kiendt Hovedmanden Christian Jochumsen til at befrie sig med sin Eed, at han ikke havde skudt denne Hind t Hans Majestæts Wildbane, med videre, saa seer jeg ikke, hvorfor Christian Ziort, som Medhjælper, ikke ligeledes skulde have Tilladelse at giere sin Eed, at han ikke vidste, at denne Hind var skudt i Hans Majestæts Wildbane; thi naar man vil forudsætte, at Christian Jochumsen virkelig afslagde den ham ved Dommen paalagte Eed, saa seer jeg ikke vel, hvorledes man kunde finde nogen Misgierning i Christian Ziortes Gierning, eller ansee samme straffældig.

I Henseende til disse Omstændigheder skulde jeg overlade til Deres Excellence og Høistærede Herrer, om de ikke maatte finde det tienligt, at forskaffe Christian Ziort Tilladelse til at indstævne Jagtsessionens Dom for Høieste-Ret, saafremt han maatte finde sig derved fornærmet.

Skulde deres Excellence og Høistærede Herrer drage dette i Betænkning, da holder jeg dem saa meget mere forbundne til, ved deres allerunderdanigste Forestilling til Hans Majestæt, at mage det derhen, at den Christian Ziort paalagte Straf bliver kiendelig formildet, som han ved den ergangne Dom i mere end een Henseende synes at være fornærmet, og ham derhos betages det almindelige Remedium Appellationis, som alle Hans Majestæts Undersfatter have mod slige Dømme, hvorved de formene sig fornærmede paa Frelse eller Frihed.

Jeg veed ikke, om det andet Deliktum, som Christian Ziort beskylides for, nemlig, at have skudt Krager i Hans Majestæts Wildbane, er ham tilfulde overbeviist.

I saa Fald kunde vel Dommen Hans Majestæt allerunderdanigst forestilles derhen, at Christian Ziort blev benaadet, mod at betale de ham i den Henseende dicterede hundrede Lod Sølvts Bøder, saavelsom de 100 Rdr. (eller noget mindre, s. Ex. 50 Rdr.) han er denit til at betale i Processens Omkostninger. Kjøbenhavn den 12 Januarii 1760.

Ved Kongelig Resolution af 5 Febr. 1760, som den 16 næstefter er communiceret Stiftsammenden over Riber Stift, Kammerherre Grev Schack:

Er Christian Hiort eftergivet de ham i Sagen (formedelst Krybefysterie) idømte Bøder og Omkostninger, samt aldeles befriet for al anden Tiltale og Straf i denne Sag.

II.

Erklæring over et Brev af 19 November 1759, fra det combinerede Admiralitets- og Commissariats-Collegium, til Geheimeraad Greve af Solstein, derudi de indberette, at der om Sterboens Forsøgling og Skifte efter afgangne Proviants-Forbalter Ottesen er bleven Trette imellem Borgretten og Under-Admiralitets-Retten, og indsende saavel Præsidenten i Under-Admiralitets-Retten hans Skrivelse til dem, som hans med Præsidenten i Borgretten derom førte Correspondence; derhos de indberette, at Proviantsgaarden er Søe-Statens Bygning, at den afdøde Ottesen er til Besiddingen foreslaaet af Søe-Statens Commissariat, og har faaet Bestalling igiennem Krigs-Cancelliet, og at Proviants-Forbalteren nyder sin hele Gage af Søe-Statens Reglement, i den Henseende de formene Under-Admiralitets-Retten bestiet til at forrette Skiftet.

Tillige med Kammerets Betænkning af 5 December 1759, som gaaer ud paa, at det tilfalder Borgretten, da de formene, at Tilfældet er det samme, som med den afgangne Material-Forbalter ved Fæstningen Becker, hvorom Kammeret har tilskrevet det Danske Cancellie den 28 Febr. 1754, derhos de tilkiendegive, at den afdøde Ottesen har faaet tvende Bestallinger expederet giennem Rentekammeret af 8 Augusti 1732 og 24 October 1746.

* * *

Det er ikke at undre over, at der om dette Skifte er bleven Tvist imellem Borgretten og Under-Admiralitets-Retten, da begge Competenterne have såadanne Argumenter for sig, som, for sig betragtede, synes nimodsigelige.

Borgretten eller Borgrets-Præsidenten haver for sig Kammerets-Ordningen af 18 Martii 1720 dens 2det Cap. 18de Art., som udtryk-

kelig befaler, at naar nogen Betient, som staaer for Regnskab og er boesiddende i Kiøbenhavn, ved Døden afgaaer, da skal Hof- eller Borgretten have Indseende og Omsorg for, at Boen ikke forrykkes, og Skiftet ikke holdes, førend den i Loven bestemte Tid, med videre.

Da det tilstaaes, at den afdøde Proviants-Forvalter Ottesen aarlig har aflagt Regnskab til Kammeret, saa synes den ved Kammerets-Ordningen anbefalede Omsorg og Indseende, som ikke kan passe sig uden paa en Skifteforvalter, her at være anbefalet Borgrets-Præsidenten.

Derimod haver Under-Admiralitetets-Retten for sig Krigsartikels-Brevet for Landtjenesten ved See-Etaten af 29 Julii 1756, dets 743 Artikel, som udtrykkelig befaler, at alle ved See-Etaten staaende civile Betiente skulle fortære under Under-Admiralitetets-Retten, saavelsom den 763 Artikel, som ligesledes befaler, at Skifterne efter de civile See-Etatens Betiente skulle tilhøre Underadmiralitetets-Rets-Præsidenten.

Da Proviants-Forvalteren under sin hele og eneste Vage af See-Etatens Reglement, som Proviants-Forvalter, beboer en Bygning som tilhører See-Etaten, saa kan det ikke nægtes, at han jo er en civil Betient ved See-Etaten, og altsaa synes Underadmiralitetets-Rets-Præsidenten her at have en reen og tydelig Lov for sig.

Da der saaledes ere rimelige Argumenter paa begge Sider, og den ene Part allene har derom meldt sig i det Kongelige Danske Cancellie, men den anden ved sin Ertligheden synes at ville forbeholde sig Lands Lov og Ret, saa tvivler jeg om, at Deres Kongl. Majestæt vil allernaadigst decidere Hoved-Questionen, og derved betage Parterne Ret at udgiøre deres Fordringer ved at underkaste dem Dommerens Paaktiendelse.

Men da Sterboen og Skiftets Administration dog ikke derefter kan opholdes, og de tvende Competenter maaffee ikke mellem sig kunde forenes om at overlade Administrationen til En af dem, saa vil det vel være fornødent, at Deres Majestæt allernaadigst deciderer in possessorio, og befaler, at den ene af disse tvende Jurisdictioner skal forrette Skiftet med videre derhen hørende, da den anden derimod kan forbeholdes sin formeentlige Ret paa lovlig Maade at udføre.

Ved at decidere in possessorio, kommer det an paa, hvem der er i Besiddelse, og ifald den Ene ikke er det mere end den anden, da hvend der har Præsumptionen for sig.

Begge Dele synes i nærværende Tilfælde at tale for Præsidenten i Underadmiralitetens-Netten.

Af Brev-Bevlingen imellem ham og Borgrets-Præsidenten ser man, at han hidindtil har forrettet Skifterne efter den afdøde Proviantens-Forvalters Tjenestefolk og Arbejdskarle, hvilke horte under den samme Jurisdiction, som deres Husbonde. Man merker ikke, at Præsidenten i Borgretten har forrettet noget saadant Skifte.

De allegerede Artikler af Søkrigs-Artikels-Brevet og af det Capitel i samme, som handler om Jurisdictionen, virker en saadan Præsumption for Under-Admiralitetens-Netten, som ikke kan omstødes ved noget af de Argumenter, som paa den anden Side findes anførte.

Efter Kammerrets-Ordningen bør Jurisdictionens-Disputer ikke afgjøres. Den allegerede 18 Artikel sigter allene til at vise, hvad en Skiftesforvalter efter en Regnskabs-Betient, i Henseende til Kongens Fordringer, og deres Præference havde at iagttage. Alt, hvad man ellers lærer af denne Artikel, er, at Kammer-Collegium har antaget, at det ikke kunde tilfalde andre Jurisdictioner, end Hof- eller Borgretten, at forrette Skifte efter Regnskabs Betiente i Kiøbenhavn, men ifald en anden Jurisdiction forhen havde en speciel Rettighed til at forrette Skifte efter den Regnskabs-Betient, saa kan samme Ret den ikke derved være bleven betaget.

Det Argument, som Kammer-Collegium i deres Skrivelse anfører, og som er tagen af Skiftet efter den for nogle Aar siden afdøde Material-Forvalter her ved Fæstningen, er ei heller uden Modsigelse.

Det er vist, at da den i Kammerrets Skrivelse ommeldte Material-Forvalter Beckers for nogle Aar siden, ved Tøden afgik, og der om Skiftet efter ham blev Dispute imellem Landmilitaire-Etaten og Borgrets-Præsidenten, blev samme afgjort til Fordeel for den sidste. Det er og vist, at Material-Forvalter her staae i Paralel med Proviantens-Forvalter, og det saa meget mere, som der ved Sø-Etaten selv ere adskillige

lige Material-Forvaltere, hvilke i alle Henseender cragtes lige med Proviants-Forvalteren, da de, ligesaa vel som han, aflegge Regnskab til Kamret, og nyde Gage af Søe-Statens Reglement.

Men derimod gaaer det ikke an, for saavidt Jurisdictionen angaaer, ligefrem at slutte fra Land-Staten til Søe-Staten, og omvendt.

Ligesom Land-Staten allene er en militair Etat, der indbefatter blot militaire Personer, der ere inddeelte i Compagnier, Regimenter, Brigader, med videre, saa haver den og allene en militair Jurisdiction, som udøves af Regiments- eller Under-Krigsretten, eller og af Over- eller General-Krigsretten, og hvorunder alle de Personer sortere, som enten høre til et vist Regiment, eller kunne anses at henhøre til General-Staben. Samme Jurisdiction er ambulatorisk og vandrer derhen, hvor Regimentet- eller General-Staben forflyttes.

Derimod er Søe-Staten en blandet Etat, der paa den ene Side indbefatter adskillige militaire Personer, som ere inddeelte i Compagnier, Divisioner ic., og paa den anden Side en stor og meget sammensat Fabrique, som beskæftiger adskillige Haandverksfolk, Mestere, Sreene og Dreng, med derhen hørende Skrivere, Forvaltere, Inspecteurer, med flere. I den Henseende har Søe-Staten ei allene en militair Jurisdiction, som øves af den combinerede Ret paa Holmen og Over- eller General-Krigsretten, men den har og en civil Jurisdiction, som øves af Under- og Over-Admiralitetets-Retten, fra hvilken sidste, ligesom fra alle andre civile Over-Retter der kan appelleres til Høieste-Ret.

Da Land-Staten allene har en militair Jurisdiction, saa kan en blot og bar civil Person, eller Betient, aldeles ikke komme til at sortere derunder, siden han derved ei allene vilde blive unddraget fra hans ordinaire Under-Ret, men og fra den almindelige Over-Ret, under hvilken alle Deres Majestæts Undersaatter (de militaire allene, og i militair Sager, undtagne) sortere, nemlig Høieste-Ret. Derimod ved Søe-Staten, naar det hedder, at en civil Betient ikke kan komme til at sortere under Krigs-Retten, svares der, at han ei heller skal sortere under Krigs-Retten, men under Søe-Statens civile Ret, hvorved han hverken unddrages

ges fra sin ordinaire Under=Ret, eller den almindelige Over=Ret, nemlig Høieste=Ret, siden der fra Søs=Etatens civile Under= og Over=Ret kan appelleres til Høieste=Ret.

Altsaa, naar det tilstaaes, at en Proviants= eller Material=Forvalter er en civil Regnskabs=Verient, der aldeles ikke kan ansees som Militair, og deraf sluttes, at han ikke kan komme til at høre under Krigs=Retten, men bør sortere under en civil Ret, saa flyder deraf end videre, ifald han hører til Land=Etaten, at han ikke kan sortere under Land=Etatens militaire Jurisdiction, siden samme allene øvrs af Krigs=Retten, men, ifald han hører til Søs=Etaten, saa hindrer det ikke, at han jo kan komme til at sortere under Søs=Etatens civile Ret, eller Under=Admiralitetens=Retten.

Det gaaer saaledes ikke an, at slutte, at fordi en Material=Forvalter ved Fæstningen ikke sorterer under Krigs=Retten, derfor kan en Proviants= eller Material=Forvalter ved Søs=Etaten ikke sortere under Under=Admiralitetens Retten. Argumentet var rigtigt, dersom begge E-tater, og den dem anfortroede Jurisdiction, vare af en og den samme Besskaffenhed, men det Modsatte er forhen viist.

Det samme kan man og begribe af det Forhold, hvori B-yetinget, Borg=Retten, og Under=Admiralitetens=Retten staae til hinanden.

Under=Admiralitetens=Retten forholder sig til Borg=Retten, som Borg=Retten forholder sig til B-yetinget. Den ene af disse Retter er en Undtagelse fra den anden.

B-yetinget er det almindelige Bærnering for alle og enhver, som boe eller opholde sig i Kjøbenhavn, uden nogen Hensende til deres øvrige Omstændigheder.

Saa snart jeg allene veed om En, at han boer og opholder sig i Kjøbenhavn, saa antager jeg strax, at han sorterer under B-yetinget, og jeg behøver i den Hensende ikke at vide meer om ham.

Fra disse Kjøbenhavns Indvaanere i Almindelighed ere alle Kongelige Veriente ved Loven undtagne, og efter deres Rang og Ansæelse henlagte under Hof= eller Borgretten. Naar jeg derfor veed om En,

foruden det, at han boer i Kiøbenhavn, tillige at han er en Kongelig Betient, saa seer jeg, at ratio exceptionis finder Sted, og antager i den Henseende, at han henhører under Hof- eller Borgretten.

Fra disse Kongelige Betiente, som boe i Kiøbenhavn, i Almindelighed, ere igien, i Særdeleshed, de undtagne, som henhøre til Søs-Etaten og ere henlagte under Under-Admiralitets-Retten.

Naar jeg derfor allene veed om En i Kiøbenhavn, at han er en Kongelig Betient, saa antager jeg strax, at han henhører under Hof- eller Borg-Retten; men saasnart jeg erfarer, at han er en Betient ved Søs-Etaten og deraf seer, at ratio exceptionis finder Sted, saa antager jeg, at han henhører under Under Admiralitets-Retten.

Ligesom nu den, der er en Indvaaner i Kiøbenhavn, og tillige er en Kongl. Betient, ikke hører under Byetinget, for saavidt han er en Indvaaner, men i Følge Undtagelsen sorterer under Hof- eller Borgretten, fordi han er en Kongelig Betient, saa bør og den, der er en Kongl. Betient ved Søs-Etaten, ikke høre under Hof- eller Borgretten, fordi han er en Kongl. Betient i Almindelighed, men i Følge en særdeles Undtagelse høre under Admiralitets-Retten, fordi han er en Kongelig Betient ved Søs-Etaten.

Nu kunde dette Foregaaende vel efter mine Tanker, være nok til at afgjøre Hoved-Quæstionen derhen, at det skulde tilfalde Under-Admiralitets-Retten at forrette dette Skifte. Men, da man intet har fra Borgrets-Præsidenten, uden allene et Brev, som han eengang i et lige Tilfælde har skrevet, og man ikke kan vide, om han maaffee kunde have noget videre at fremføre til at bestyrke Borgrettens Competence, saa han mueligt vilde formeene sig at være dømt uheldt, isald Sagen nu reent blev afgjort; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelige Majestæt at reskribere til Bedkommende: At Skiftet efter afgangne Proviants-Forvalter Ortesen kan forrettes af Præsidenten i Under-Admiralitets-Retten, hvorimod Borgrettens Jurisdiction forbeholdes sin formeentlige Ret til det derved faldende Skifte- og Skriver-Salarium paa lovlig

Iovlig Maade at indtale, om den dertil maatte formeene sig berettiget. Kiebenhavn den 19 Febr. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 25 Febr. 1760 saaledes:

Ordre til begge Præsidenter som Commissarier at forrette dette Skifte, og at de Quæstionen imellem sig ved Lands Lov og Ret afgjøre, samt Notice heraf til det combinede Collegium.

1760 den 7 Martii, Kongelig Ordre til Præsidenten ved Under-Admiralitetens-Retten Wilhelm Tideman Koren og Præsidenten i Borgretten Truels Ortvæd.

III.

Var en Erklæring, som General-Prokureuren tilligemed Justitiarius i Høieste-Ret Hr. Geheimeraad Lewersau, den 6 Maji indgav over et Forslag, som Vice-Stattholder Benzou havde indsendt, og til ham var indgivet af Justitiarius i Ober-Hofretten Etatsraad Cold, angaaende at forforte Delinquent-sagers Udførelse for Ober-Hofretten, ved at fastsætte, at Actor allene skulde give Defensor 8 Dages Kald og Varsel; hvilket Forslag vi bifaldte med det Tillæg, at Ørigheden paa Etedet, førend Acten blev indsendt, skulde ved en Paategning give de Paagieldende et Slags Kald og Varsel; da det og kunde udvides til Høieste-Ret, hvorved da blev indgivet et Forslag til en Forordning derom, som og siden udfom af 7 Junii 1760.

IV.

Erklæring over den (see II. Deel No. XCI.) forhen ommeldte Memorial aⁿ 31 Julii 1758 fra Birkedommeren over Scanderborg Rytter District Doctor Munchenberg, efter at Stiftamtmandens og Amtmandens Svar af 11 Oct. 1759, var indløben, paa den til dem i Følge min forrige Erklæring af 5te Junii 1759, afgangne Skrivelse; hvoraf sees, at Amtsforbalttern ingen Nødvendighed har til at handle som Ørighed i Byen; at det tilforn er besørget af Lehnsmanden; at Birketinget nu holdes i Byen, hvor Birkedommeren og Birkeskriveren og boe, men tilforn holdtes en Miil fra Byen; at Byen i lang Tid har haft Kiøbstæds Privilegier; at der engang tilforn, paa Borgerskabets

Stabets Ansøgning er falden Resolution: at der skulde være en Byefoged og Byeskriver i Byen ic.; At de altid have forrettet Auctionerne; at de ikke have kundet erfare, hvor Birkedommerens Domme, i Borgerstabs Sager, eller Amtsforvalterens Skifte-Decisioner pleie at indstævnes; at Amtsforvalteren selv pleier at føre Protocollen ved Skifterne ic. De foreslaae i den Henseende: om nu værende og efterkommende Birkedommere og Birkeskrivere udi det Scanderborgske Rytter-District, maatte blive beskiftet til at være Byefoged og Byeskriver i Scanderborg tillige; men indstille: om den Forandring skal iværksættes strax, eller naar nu værende Amtsforvalter afgaaer.

* * *

At den fra Stiftamtmanden og Amtmanden indkomne Relation seer jeg, at det forholder sig, som jeg tilforn giettede, og at Amtsforvalteren i Scanderborg ikke haver nogen Slags Adkomst til at forrette Skifterne og være Øvrighed derudi Byen, men at det er en Slags Misbrug, som først har sin Grund derudi, at da Byen fik Kiøbstæ-Privilegier, har man ikke iagttaget at ordne de Ting, som i Følge af denne Forandring burde anderledes indrettes.

I den Henseende er Lehnsmanden først vedblevet at bestyre Byen, og besøge de Ting, som ellers tilkom Øvrigheden. Men da han er bleven leed deraf, har han overladt det til Amtsforvalteren, som den eeneste Kongl. Detient, der paa samme Tid boede i Byen, hvor hverken Tinget holdtes eller Herredsfogden boede.

Saaledes har Amtsforvalteren først forrettet det, paa Lehnsmandens eller Amtmandens Vegne og som hans Fuldmægtig, men siden har han, da han ingen Modsigelse fandt, vedblevet at forrette det i sit eget Navn.

Utsaa har Amtsforvalteren hidindtil været Øvrighed i en Bys, forvaltet Skifter og affagt Skifte-Decisioner, uden dertil at have nogen Slags Adkomst; han haver udøvet Jurisdictionen saavel voluntaria som contentiosa, uden at nogen Jurisdiction ham nogenstunde har været anfortroet.

Da dette engang er anmeldet og undersøgt, saa gaaer det umuelig an, derved at lade det forblive, og saaledes at auctorisere en kiendelig Misbrug.

Det

Det er hidindtil, saavidt man har erfaret, dermed gaaet gauffe stille af, men det kunde i Fremtiden let forarsage een og anden Ueilighed.

Derfom der eengang blev Epergsmaal om, hvor de Domme skulde indstævnes, som Birkedommeren affiger i Borgerskabets Sager, var det vanskeligt nok at afgjøre. Da han er Birkedommer over et Rytter-District, saa bør de Domme, han i Følge dette Embede affiger, indstævnes lige for Høieste-Ret; og da han ikke haver anden, end den ene Bestalling, som Birkedommer, saa synes alle hans Domme af ham, som Birkedommer, at være affagte. Imidlertid gaacr det efter Loven ikke an, at de Domme, der affiges af en Underdommer i en liden Kiebstæd, skulde indstævnes lige for Høieste-Ret, men de bør først paaliendes ved Landstinget.

Hvor Amtsforvalterens Skifte-Decisioner skal indstævnes, er ikke fastsat, og isald der eengang blev giort en Exception mod hans hele Competence og Jurisdiction, havde han aldeles intet at forsvare sig med.

Det er klart, at intet beqvemmere Middel kan udfindes til at afskaffe denne Uorden, og at indføre en vis Orden og Skik paa dette Sted, ligesaavel som paa alle andre, end det, som Stiftamtmanden og Amtmanden ere eenige i at foreslaae, nemlig: at Birkedommeren bestikkes til Bysfoged og Birkeskriveren til Byskriver.

Man seer og, at Borgerskabet eengang tilforn har begiært at faae deres eget Bysfoged og Byskriver, og at samme virkelig er blevet dem bevilget, da Birkedommeren eller Herredsfogden og er bleven bragt i Forslag, til at være tilligemed Bysfoged. Uarsagen hvorfor det ikke er sat i Værk, har uden Tvivl været denne, at da Birketinget er bleven forflyttet til Bysen, og Borgerskabet derved befriet for at reise en Mil til Tinget, saa have de dermed været tilfreds og tiet stille.

Det eeneste, som Stiftamtmanden og Amtmanden i deres Forslag, ikke have bestemt, er, om dette strax skal foranstalles, eller og udsættes indtil nu værende Amtsforvalter ved Døden afgaer, eller Tienesten paa anden Maade bliver ledig.

Naar det først er resolveret, at hermed skal forholdes efter bemeldte Forslag, saa synes det ganske nødvendigt, at det strax iværksættes.

Efterat det eengang er kommen i Bevægelse og Omstændighederne ere bekendte, gaaer det ikke an at lade Birkedommeren over Scanderborg Rytter-District være Dommer i Scanderborg, som en Kjøbstad, uden derpaa at have nogen Bestalling; ligesaa lidet gaaer det an at see paa, at Amtsforvalteren i Scanderborg, som allene er giennem Kammer-Collegium beffikket til Regnskabs-Betient, er Øvrighed i Byen og udøver Jurisdiction, uden at nogen er ham anfortroet, og uden at ham er meddeelt nogen Bestalling paa at være Justiz-Betient. Men at meddele ham en saadan Bestalling eller Bevilling paa at være Øvrighed og forrette Skifter derudi Byen, efter at en anden er beffikket til Byefoged, det lader sig ei heller vel giøre. Utsaa er der ei andet for, end at Birkedommeren strax beffikkes til Byefoged, og derved betroes det Embede og de Forretninger, som paalegge en Byefoged i en Kjøbstad, hvor ingen anden Magistrat er.

Det eeneste, som derimod kan indvendes, er, at Amtsforvalteren derved kunde synes at blive fornærmet, da hans Formand bestandig haver været i Besiddelse af at forrette Skifterne, og hans Bestalling medfører, at Tienesten er ham overdraget paa samme Maade, som hans Formand den havt haver. Men herpaa kan svares, at hans Formand aldrig har havt Amtsforvalter-Betieningen paa den Maade, at han tillige skulde forrette Skifterne, og aldrig har været berettiget til at forrette dem, men at det allene er skeet, tildeels ved Stiltienhed og tildeels ved Eftergivenhed af dem, som det tilkom at tale derpaa. Overalt har hans Formand, ligesom han, kun havt en Kammer-Bestalling, og det er klart, at Kammer-Collegium ikke har holdt for, at han ved saadan en Bestalling, kunde blive berettiget til at forrette Skifter og affige Skifte Decisioner, siden denne Bestalling er cyperet efter 16 Sept. og den nu værende Amtsforvalter først tilstillet efter den 14 October 1758, da Birkedommerens Doctor Munchebergs Memorial af 31 Julii allersede

allerede forhen, nemlig den 17 August var Røammer-Collegium tilfikket, og deres Betænkning derover forlanget, saa de vidste, at den Post ikke var afgjort.

Utsaa kan Amtsforvalteren ikke siges at blive fornærmet ved, at Skifterne med det øvrige ham betages, som hverken han eller hans For- mænd nogenstunde have været berettigede til, og man ikke kan fremdeles lade ham beholde, uden at billige en Misbrug, som har indsnegret sig, og let kunde have fortrædelige Følger.

Men da nu værende Amtsforvalter dog hidindtil over et Aar, har været i Besiddelse af at forrette disse Skifter, og maaskee gjort sig Re- quing paa at beholde dem, saa kunde der maaskee være nogen Billighed udi, at han, for hans Person, og saa længe han forbliver i Betienin- gen, nød et Slags Vederlag, mod at miste dem.

I den Henseende skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allers- naadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at bestikke Birkedomme- ren over Scanderborg Rytter-District til at være tillige Bysfoged, og Birkeskriveren til at være tillige Byskriver i Scanderborg Bys, dog paa de Vilkaar, at de til nu værende Amtsforvalter, saalænge han i samme Tjeneste forbliver, erlægge en tredie Deel af det Skifter- og Skriverfala- rium, de oppebære for de i Bysen foreskaldende Skifter, dog at fra det fulde Skriverfalarium først og forud drages det, som deraf betales til Justiz-Cassen. Kiøbenhavn den 20 Maji 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 2 Junii 1760.

Indstilles til Hans Majestæt efter General-Prokureurens Erklæring og Notis til Stiftbefalingsmanden og Amtmanden.

Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt paa Vot- torph den 13 Junii 1760.

Det approberes efter General-Prokureurens Erklæring.

Under 20 Junii 1760, blev Birkedommeren Doctor Friderich Carl Munchberg meddeelt Kongelig Bestalling som Bysfoged i Scand- erborg og Birkeskriveren Niels Messing som Byskriver.

Om hvilket ellers samme Dag afgik Notiser ved Kongelig Ordres til Stiftammand Schoubo og til Kammerherre og Amtmand Woyda.

V.

Erklæring over: 1) En Skrivelse til Brev Holstein fra General-Gouverneur Baron Præst af 6 August 1759, derudi han indberetter, at da Bysfoged Zesselberg, formedelst Mængde af andre Embedsforretninger, havde begiert at befries fra at forvalte Skifterne, saa havde det Secrete-Raad dertil bestikket Landsdommer Laurberg; derpaa han begierer Approbation. 2) Et Brev fra det West. og Gen. Toldkammer-Collegium af 21 Martii 1760, hvorved communiceres en Skrivelse til dem fra Kammeraad Zaagenen af 1 Martii 1760, derudi han paa adskillige af Indvaanernes Begne, besværer sig saavel over Landsdommer Laurbergs Omgang i en vis Eterboe, som i Særdeleshed over foregaaende Foranstaltning, hvorved Indvaanerne betages deres Ret, da Landsdommeren ellers var den, der skulde paakiende Bysfogdens Skifte-Decisioner og Omgang med Skifterne.

* * *

Da Forordningen om Justitiens og Politis Administration paa de Amerikanske Eilande af 31 Martii 1755 dens 8de Artikel udtrykkelig fastsætter, at Skifterne skal forrettes af Bysfogden tilligemed Byskriveren og tvende ham adjungerede vederhæftige Mænd, og Engelbrecht Zesselberg, der tilforn allene var Byskriver, efter den Tid, og efter General-Gouverneurens Forslag, er bestikket til at være tillige med Bysfoged over den største Deel af Landet; saa er det klart, at det tilfalder ham, saalange han vil være Bysfoged, at forrette Skifterne og at han, ifald han ikke selv haver Tid til at iagttage alle Ting derved, enten kan besørge det øvrige forrettet ved en Fuldmægtig, eller og til samme at forrette, foreslaae en god Mand, som dertil af vedkommende Øvrighed, kan constitueres, paa Bysfogdens eget Ansvar.

Jeg vil og tilstaae, at naar Bysfogden begierte at blive befriet for Skifternes Forvaltning, og det Secrete-Raad vidste en fornustig og vederhæftig Mand, som baade vilde paatage sig denne Forretning, og man uden at vove noget, kunde betroe den, saa kunde de endelig i det mindste

mindste ad interim, constituere En saadan dertil paa hans eget Ansvar. Men i ingen af begge disse Tilfælde, burde de dertil constituere Landsdommeren, siden han i Følge den allegerede Forordnings 4de Art. just er den Over-Dommer, for hvilken Bysfogdens Skifte-Decisioner og Behandlinger skulde indstævnes, og af ham paakiendes.

Jeg kan ei andet, end undre over, at det Secrete-Raad, da de have villet befrie Bysfoged Zesselberg, saavel for at forrette Skifterne, som for at staae til Ansvar derfor, just er faldet paa, i hans Sted at constituere den, som blant alle Deres Majestæts Betiente, og alle Indvaanerne der paa Landet, var den, de allerfjæst dertil burde vælge, nemlig Landsdommeren.

Vil kan det Secrete-Raad dertil svare, at naar nogen maatte forlange at paaankne Landsdommerens Skifte-Decisioner, kan alle Tid en Vice-Landsdommer constitueres til at præsidere i Landstinget i den Sag. Men man maatte da spørge: hvorfor de just ville constituere Overdommeren til at forrette Underdommerens Embede, og derved forbindes til atter at constituere en anden i Overdommerens Sted til at paakiende hans Forretninger og Decisioner. Desuden, da Landsdommeren er Præsæs i Landstinget, saa burde General-Gouverneuren og det Secrete-Raad saa meget mueligt søge at undgaae, at hans Forretninger ikke skulde paakiendes i Landstinget af dem, der ordentligviis ere hans Assesores.

Imidlertid seer man heraf, at Bysfoged Zesselberg selv maae tilstaae, at han haver mere at forrette end han kan overkomme. Havde General-Gouverneuren forhen indseet det, burde han ikke foreslaaet ham til at være Bysfoged tillige over den største Deel af Landet, da han tilforn allene var Byskriver over hele Landet, og da jeg har merket, at der af disse tvende Embeders Forbindelse paa dette Sted stude adskillige Uleiligheder, og man nu erfarer, at ethvert af dem kan føde sin Mand, saa var det at ønske, at de ved denne Leilighed kunde blive adskilte. Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til General-Gouverneuren:

At da Byefogdens Skifte-Decisioner og Behandlinger, i Sølge Forordningen af 31 Martii 1755, kunne indstævnes for Landetinget, saa forstaaer det sig selv, at Landsdommeren ikke kan eller bør constitueres til at forrette Skifterne i Byefogdens Sted, hvorfor General-Gouverneuren strax haver at tilbagekalde den Landsdommer Laurberg i den Henseende tillagte Constitution. Derimod bør Byefoged Zesselberg, saafremt han ikke selv kan overkomme at forrette Skifterne, dertil foreslaae en anden god Mand, som i Byefogdens Sted, og paa hans Ansvar, kan forrette dem, med mindre General-Gouverneuren og det Secrete-Raad maatte vide en anden lofkyndig og vederhaftig Mand, som det, ad interim, kunde betroe paa eget Ansvar, at forvalte dem.

Og da man heraf seer, at Byefoged Zesselbergs Embede skaffer ham meer at forrette, end han efter egen Tilstaaelse er istand til at overkomme, saa haver General-Gouverneuren med det Secrete-Raad at overlægge, og derefter at foreslaae, hvorledes Byefoged og Byeskriver Embedet kunde blive adskilte, og paa hvilke Vilkaar den nu værende Byefoged og Byeskriver Zesselberg kunde være tient med at beholde et af disse Embeder. Kiøbenhavn den 23 Maji 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 2 Junii 1760.

General-Gouverneuren tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring.

1760 den 11 Junii, Geheimeraad Grev Holsteins Skrivelse til Conferensraad, General-Gouverneur Baron Præst.

VI.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 29 Februarii 1760, hvormed fulgte en Memorial af 25 Maji 1759, fra Præsidenten i Inquisitionens Commissionen Capitain Mechlenborg, derudi han andrager, at en for Lyberie arresteret Person havde i Commissionen forklaret, at han selv saavel som

som en i Smedstrup boende Bonde havde været saavel en undvigte Grenadeer, som en Slave behjelpelig i at undvige. I den Henseende han forespørger sig, om denne Sag angaaende disse tvende Personers Bortskaffelse skal i Commissionen forfølges mod alle, som derudi have deeltaget. Derhos melder han og anferer adskillige Exempler paa, at slige Personer, naar de, efter foregaaende Requisition til Amtsbetientene, skulde indbringes her til Commissionen, for der at examineres, da gierne pleie at løbe deres Veie. I den Henseende han endnu indstiller (det Krigs-Cancelliet og synes at bifalde) om Commissionen ikke selv maatte tillades at foranstalte og besørgede det Fornødne, paa selv samme Maade i Provincen, som her i Byen, saa at Commissionen kunde requirere af den nærmeste Amtsbetient, at møde til et vist Sted, hvor Commissionens Tilforordnede med Angiveren tillige kunde møde, da de samtlige maatte begive sig hen til dem, der skulde examineres, for der at examinere, confrontere, og i al Fald arrestere de skyldig befundne. Endnu indstiller han, om ikke Commissionen eengang for alle, maatte bemyndiges udi Provindsen ligesaavel som her i Staden, selv umiddelbar at foranstalte og besørgede det Fornødne, naar den i Forveien henvender sig til den nærmeste Amtsbetient, som i Forening med Commissionen skulde svie de fornødne Anstalter og være dem behjelpelig udi sig Forsald.

* * *

Da det kunde have sin store Nytte, om Bedkommende paa Landet og ved Søekanten, som pleie at være Deserteurer af Soldatesqven, Slaver og andre, behjelpelige i at befordre deres Undvigelse, blev engang for alle indjaget en Skral for at tage Deel i saadant, og derimod givet en Tanke om, at det ei vel kunde dølges, men lettelig, endog efter lang Tids Forløb blive aabenbarer, og det til at opnaae denne Hensigt vilde være meget tienligt, om Inquisition-Commissionen, som den gemene Mand her omkring Kjøbenhavn er meget bange for, engang uformodentlig indfandt sig hos een eller anden, som udi sligt havde været indviklet, og der ei allene foretog Undersøelse og Confrontation, men og anholdte dem, som ved det holdte Forhør befandtes stærk at være graverede; saa kan jeg, naar Krigs-Cancelliet ellers anseer disse Sager at være af saa stor Vigtighed, ikke have noget imod. 1) At Inquisition-Commissionen tillegges Ordre, at undersøge Sagen angaaende den deserterede Grenadeer

nadeer Nicolai og den deserterede Slave Meyer deres Undvigelse, mod alle, som derudi have været deelagtige; 2) at Commissionen i bemeldte Sager bemyndiges til herudi Provindsen, ligesom det er brugeligt herudi Staden, selv at besørge og foranstalte det Fornødne efter foregaaende Overlæg med vedkommende Amtsbetient, saa at Commissionen kan aftale med samme Betient, at medes til en vis Tid og paa et vist Sted, hvorfra de samlede tage hen til det Sted, hvor de angivne Personer findes og der holde Forhør med videre. 3) At deraf gaaer Communication og Ordre i Overeenstemmelse dermed til vedkommende Amtmænd, eller til Amtmændene over Kiøbenhavns saavelsom Friderichsborg og Cronborg Amter, dog uden udi Ordren at nævne enten Sagen, som skal undersøges eller Personerne, som skulle forhøres.

Men at Commissionen een gang for alle skulde tilstaaes saadan Myndighed i alle forefaldende Sager, det er noget, som jeg ikke tør raade til, i det mindste ikke uden at Stiftamtmandens og Amtmandens Betænkning derover i Forveien var indhentet; da det maaskee vilde synes anstødeligt, at sætte Amtsbetientene i saadan en Slags Subordination af Inquisitions-Commissionen, at de alletider skulde være pligtige at møde paa det Sted og til den Tid, hvor Commissionen satte dem Stævne. Overalt kan man just ikke forud indsee alle de fortrædelige Følger, som saadant mueligt i Fremtiden kunde have, naar det uden nogen Slags Indskrænkning blev Inquisitions-Commissionen i Almindelighed tilstaaet.

Behøves det i een eller anden Sag, som man for den almindelige Sikkerheds Skyld bør paa alle muelige Maader søge at faae oplyst, kan det alletider, efter Commissionens derom giørende Forestilling, i saadan Sag, in specie bevilges og Ordre derom udstedes til Vedkommende.

Naar det og i Almindelighed skulde tillades, gif det ikke an, at Commissionen alletider henvender sig til den nærmeste Amtsbetient, men det maatte være til den Amtsbetient, i hvis District Stedet laae, enten han var den nærmeste eller ei; og endda kunde det ofte være tvivlsomt nok, hvem de skulde henvende sig til og giøre Aftale med. Paa Deres Majestæts Gods kunde det vel være Regiments-Skriveren, men paa Pro-

prie

prietairens Guds vilde det maaffee finde nogen Banffelighed, om de allene bragte Amtsforvalteren eller hans Fuldmægtig med sig, og paa Grevskaberne og Krieherskaberne lod det sig aldeles ikke giøre. Det kunde og synes vel saa rimeligt, at Stedets Dommer, som at Stedets Forvalter hivaaned et saadant Forhør, skient Vdkommende i Henseende til Befordringen og derhen hørende Foranstaltninger ikke kunde have den Nytte af den første, som af den sidste. Imidlertid maatte alt saadant i Forveien bestemmes, førend det Begierde og Foreslagne i Almindelighed kunde fastsættes. Kiøbenhavn den 25 Maji 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 Julii 1760.

Ordre til begge Amtmænd in hoc Casu speciali efter Erklæringen, saavelsem til Præsidenten og at han i lige Casu kan melde sig; Notis deraf til Krigs-Cancelliet.

1760 den 15 August, Kongelig Ordres til Kammerherre og Amtmand Baron Juul Wind over Kiøbenhavns Amt og til Statsraad og Amtmand Dau over Hirschholms Amt, samt til Præsæs i Inquisitionskommissionen Capitain Lehard Mecklenborg.

VII.

Erklæring over en Memorial af 9 Februarii 1760, fra Amtmanden over Callundborg &c. Amter, Stiftamtmand Vårner, derudi han forestiller, at da han i Folge Korordningen af 21 Maji 1751, havde ladet foranstalte en Obductions-Forretning ved Landphysicus Dr. Wirth og Chirurgis, havde Wirth indgivet Regning og forlangt 30 Rdr. for 16 Miles Reise, 6 Dages Forfømmelse, Diatpenge og udsædt Attest &c. i Folge Medicinal-Forordningen af 4 December 1672, og da han finder det at være heel meget, men ikke har nogen Regel at gaae efter, saa beder han, at der maatte sættes en Taxt for, hvad Medicus og Chirurgi i slige Tilfælde maatt: gives og af Amtterne tilfæaes.

* * *

At 30 Rdr. er for meget for en Obductions-Forretning, som neppe kan have været over en halv Dag, og hvor Medicus ikke har have

ind:en 16 Mile at reise frem og tilbage, saa at Reisen ei heller kan have medtaget over tvende Dage, det kan jeg heel vel begribe; da det vel er billigt, at en Landphysicus under nogen Betalning for slige Forretninger, saa at han ei reent skal have spildt sin Tid, men han saa meget mindre bør paaftaae derved at beriges, og at blive vel betalt, som Bedkommende, i Felge Forordningen af 21 Maji 1751, ere forbundne til at henvende sig til ham, og ikke maae gaae til en anden, skient de ved ham for mindre Betalning kunde faae det lizesaa vel bestilt.

Men at moderere denne Regning (som det var at ønske Hr. Stiftsamtmand Bärner havde indsendt enten in Originali eller Copie deraf,) og at gjøre et Forslag til en almindelig Tært i alle slige Tilfælde, det mener jeg Collegium Medicum langt bedre er istand til end jeg.

Jeg skulde i den Henseende allerunderdanigst indstille: Om Collegium Medicum kunde tilskrives, saavel at give deres Betænkning over denne Doctor Wirths Regning, og indberette, hvorvidt den kunde fortiene at modereres, som at indgive et Forslag til en almindelig Tært, hvorefter Land- og Stads-Physici med tiltagne Chirurgi, i alle slige Tilfælde og for slige Forretninger kunde nyde deres Betalning. Kjøbenhavn den 26 Maji 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 Julii 1760.

Collegium Medicum tilskrives efter Erklæringen.

1760 den 2 August, Geheimeraad Grev Zolsteins Skrivelse til Collegium Medicum.

Efterat Collegium Medicum derpaa havde svaret: at der ved Reskript til Stiftsbefalingsmand Scheel, under 11 Martii 1757 er fastsat Tært for saadanne Obductions-Forretninger, hvorefter Doctor Wirth ikkun kunde tilkomme 14 Rdr. foruden frie Befordring, resolverede Cancelliet atter under 20 August 1760, saaledes:

Ordre herom efter Reskriptet.

1760 den 5 Sept. Kongelig Befaling til Amtmand Bärner.

VIII.

Eklæring over en Memorial fra Stiftamtmand Rårner af 6 Decbr. 1759, derudi han andrager, at da en Husmand og Husfrue havde staaet 5 Gaar og et Lam, som i alt var taget for 9 Rdr., paa Marken, og slaget dem is; og han i Eagen havde beskiftet Actor og Defensor, havde Dommeren strax samme Dag, som Eagen kom i Rette, dømt Delinquenterne for smaat Eye verie, og derpaa strax inden lukte Dørre, ladet dem pidske med 9 Slag af Ruis, uden i Forriiden at referere det for Stiftamtmanden, som paa Justitiens Vegne havde anordnet Acttionen. Da Stiftamtmanden fandt denne Straf at være alt for liden efter Forordningen af 4 Martii 1690, der skierper Lovens Straf for dem, der slaale Hest, Hoppe, Stud eller andet paa Marken; og af 26 October 1742 og 21 Maji 1751 Art. 2, fornemlig de 5 Gaar og 1 Lam vel kunde staae ved Siden af en Koe eller Stud, lod han Eagen indstævne for Landstinget; men som Underrets-Dommen allerede var exqueret, have Landsdommerne dømt det derved at forblive. I den Henseende han indstiller: 1) om ikke Landstings-Dommen, for Følgens Skyld, skulde indstævnes for Høieste-Ret? 2) hvorledes Under-Dommeren bør anses; og om saadan Omgang, med strax at exquere en Dom bør være ham tilladt?

Saa vel som en Memorial af 23 Decbr. 1759 fra Underdommeren Herredsfoged og Raadmand Lars Andersen, derudi han indberetter, at han havde dømt lige efter Actors Paastand, at Actor og Defensor saavel som Delinquenterne, efter at Dommen for dem var oplæst, havde declareret, at de dermed vare fornøiede; at Delinquenternes Husbonde derpaa havde begiert, at de strax maatte udstaae deres Straf; at han ikke havde understaaet sig at negte det, saasom han ikke vidste nogen Lov eller Forordning derimod. Derhos han indsender vidimeret Copie af Landstings-Dommen af 5 Decbr. 1759; hvorved Eagen vel er afslyst, siden Dommen var exqueret, men som dog tillige erklærer, at Straffen ikke efter Loven, kunde forandres eller skierpes. Men da Landsdommerne, dette uanset, have dømt Herredsfogden til at bøde 1 Rdr. til de Fattige, og 1 Rdr. til Justitscassen, fordi han uden foregaaende Ørighedens Ordre har exqueret Dommen, saa begierer han for denne Mulct at blive forskaaet, da han ikke veed at have forset sig.

* * *

Om Under-Dommerens Dom er overeenstemmende med Lov og Forordninger eller ei, det vedkommer allene Over-Dommerne at skionne om,

hvis Sag det er at reise eller fælde samme Dom, naar den for dem indstævnes, og saalænge den ikke for Over-Dommeren er indstævnet og af ham underkiendt, haver den vim rei judicata, og maae holdes for det rette og efterleves i den Sag, i hvilken den er affagt. Af Landsdommernes Dom seer man klarlig, at omendskjønt de have afviist Sagen paa den Grund, at Underrets-Dommen allerede var fuldbjrdet, saa have de dog været af samme Tanke som Under-Dommeren, og havde affagt den samme Dom som han, om de endelig skulde dømt i Sagen.

Da Hr. Stiftamtmand Bårner saaledes havde tvende Domme for sig, underkrevne af en Herredsfoged og 5 Landsdommere, og desuden vel vidste, at, omendskjønt en Actor gierne gjør den haardeste Paastand, saa havde dog den af ham selv beskikkede Actor ikke gjort anden Paastand, end den, som i bemeldte Domme var fulgt, saa veed jeg ikke vel, hvor han har kunnet falde paa at troe, at de samtlige havde taget feil, og ikke indseet Lovens eller Forordningen af 4 Martii 1690, dens rette Meening, og at han derimod begreb det bedre, da dog de af ham anførte Argumenter til at bestyrke denne hans Meening intet ere mindre end uimodsigelige.

Da de bortstaaene 5 Faar og et Lam kun ere vurderede for 9 Rdr., saa er det klart, at Tyvene efter Loven ikke kunde straffes, uden for ringe Tyverie. Spørgsmaalet bliver allene, om de ikke burde straffes efter Forordningen af 4 Martii 1690. Denne Forordning fastsætter, at den, som stjal paa Marken Gøst, Zoppe, Stud eller Koe, skal dømmes til Galgen: hvor kan nogen Dommer, i Følge deraf, dømme den til Galgen, som paa Marken har staalet 5 Faar og et Lam, der ere vurderede for 9 Rdr.?

Hadde det været Lovgiverens Hensigt at udvide denne Straf til alle dem, der staalet noget paa Marken, havde han enten ikke opregnet just disse Slags, eller og han derefter havde tillagt en almindelig Bestemmelse. Hvorfra Hr. Stiftamtmand Bårner haver faaet den Clausul, eller andet, som han anfører i hans Memorial, veed jeg ikke.

Lovens 6—17—36de Artikel, som bestemmer stort Tyverie, nævner just de samme 4 Arter, Hest, Zoppe, Stud eller Koe, (hvilket synes at vise, at saadant Tyverie altid er stort Tyverie, uden Hensigt til Tingens Værdie,) men den tillegger den Clausul: eller andet, som kan være tyve Lod Sølv Værd. Havde Forordningen tillagt samme Bestemmelse, kunde disse Tyve dog ikke derefter været dømt, siden det Stiaalne kun er 18 Lod Sølv Værd. Men da Forordningen ikke tillægger nogen saadan, saa komme ei engang de stiaalne Kosteres Værdie i Betragtning, men man maae højefrem holde sig ved de i Forordningen anførte Arter eller Slags.

Det er vist, at Hensigten med denne Forordning har været, at sætte et særdeles Gierde om de Creaturer, som jævnlig gaae løse paa Marken, og derved, mere end andre Ting, ere udsatte for enhver tyvagtig Menneskes Angreb; men deraf følger ikke ligefrem, at den bør straffes paa samme Maade, der paa Marken stæler smaa, som den, der stæler store Creaturer.

Lovens Hensigt med at sætte Straf for Tyve er og, at sætte et Gierde om Folkes Eiendom i Almindelighed, men deraf følger ikke, at den, som begaaer ringe, og den, som begaaer stort Tyverie, skal straffes paa samme Maade.

Straffe=Lovene ere striktissimæ interpretationis. Hvor det gaar, maae man aldrig slutte fra det Større til det Mindre, ved at anvende den Straf paa det Mindre, som Loven allene har fastsat for det Større.

Derfom Forordningen havde nævnet Faar og Gæs, gif det maaskee vel an, derfra at slutte til Stude og Kiser; men da Forordningen allene nævner Hest, Zoppe, Stud eller Koe, gaar det ikke an, at udvide den til Sviin, Faar, Gæs &c.

Det er let at nævne en lige Marsag, men det hører meget til, og man maae gaae meget vaersom til Værks i at udvide en Lov, for Marsagens Liigheds Skyld, til de Tilfælde, som aldeles ikke kunde indbefattes under Lovens Ord.

Begynder man først med at anvende Forordningen af 4 Martii 1690 paa den, der paa Marken stæler 5 Jaar, saa bør den og anvendes paa den, der paa Marken stæler et Jaar, og saa følger deraf end videre, at den, der paa Marken stæler en Griis, et Lam, en Gaas, en And, ja en Kylling eller en Elling, skal dømmes til Galgen. Saasnart man først gjør en Lov vilkaarlig i dens Anvendelse, saa ere der siden ingen Grændser derfor, og man kommer da videre, end man selv i Begyndelsen havde tænkt.

Gud bevare os for at følge saadanne Principer i at fortolke vore Straffe-Love.

Et Spørgsmaal er, om en saadan Lov kunde være billig og gavnlig? et andet, om vi have den eller ei?

De af Hr. Stiftammand Vårner anførte Forordninger af 26 Oct. 1742 og 21 Maji 1751, giøre her aldeles intet til Sagen.

Den første antager i et vist Tilfælde et vist Princip, nemlig at de stiaalne Kofsters Værdie ikke just skulde bedømmes af det, de for sig kunde være værd, men af den Slæde, Eiermanden har lidt ved Tyveriet. Den anden anfører adskillige Omstændigheder, som en Dommer i criminelle Sager vel bør give Agt paa og see at faae oplyst, da de i adskillige Tilfælde de giøre et Delictum, som ellers var simplex til et Delictum qualificatum.

Jeg seer saaledes ingen tilstrækkelig Grund til, at denne Dom, som allerede er fuldbyrdet, skulde indstævnes for Høieste-Ret, da jeg er vis paa, at naar res og var integra, saa vilde der dog ikke gaae anden Dom for Høieste Ret, end den, som allerede er affaagt.

Forresten maae jeg tilstaae, at foruden det, at disse Folk allerede forhen skal have været berygtede for Tyverie, saa ere Omstændighederne ved dette Tyverie, og Maaden, paa hvilken de have søgt at skjule det, (hvilken i særdeleshed bestyrker Røgtet) saa forhadte, saa man vel kunde unde dem haardere Straf, naar der var nogen Lov for; ligesom jeg og tænker, at dette er det, der, med nogen Slags Feie har bragt Hr. Stiftammand Vårner i Harnisk.

Dog

Dog maae derhos erindres, at isald de ved denne Straf, som i sig er en poena emendatrix, blive forbedrede, saa har den have en god Virkning, forbedres de ikke derved, saa har den den Virkning, at det mindste Tyverie, de herefter begaae, bliver straffet med at kagstryges og brændmærkes, og kan i den Henseende ansees at være haard nok.

Det andet Spørgsmaal, som Hr. Stiftammand Vårner fremsætter, er: om Herredsfogden har forset sig derudi, at han lod Dommen erquire, uden at oppebie nogen Dedre dertil fra Øvrigheden; og hvortledes han i saa Fald, derfor bør ansees?

Naar det forholder sig, som Herredsfogden andrager, og som man ingen Aarsag har til at tvivle om, da Stiftammanden i sin Forestilling har reent forbi-gaaet det, nemlig: at han neigtigen har demt efter Actøers Paaastand; at Actor og Defensor saavelsom Delinquenterne, efter at Dommen for dem var oplæst, erklærede, at de dermed vare fornøiede, og at Delinquenternes Herfskab derpaa strax begjærede, at de maatte udstaae deres Straf, saa seer jeg ikke, at Herredsfogden har gjort andet, end det, han i Følge Forordningen af 13 Januarii 1747 dens 2 Art. baade var berettiget og forbunden til. Samme fastsætter udtrykkelig: at naar den Skyldige for ringe Tyverie, er ved Under-Retten dømt til at miste sin Hud i Jængslet, skal han strax for Retten erklære, om han forlanger Dommen indstævnet for høiere Ret, eller ei, og naar han da erklærer, at han ikke forlanger Dommens Indstævning, skal han, efter Hiemtings-Dommen, uden Forhaling, udstaae sin Straf. Dette har Herredsfogden holdt sig efterrettelig.

Jeg veed ikke nogen Lov eller Forordning, som i slige Sager forbinder en Dommer til, først at spørge sig hos Øvrigheden, førend han lader en Dom erquire, som alle Vedkommende erklære sig at være fornøiede med og begjære erquireret.

Evertimod holder jeg for, at i criminelle ligesaavel som i civile Sager, bør Dommeren, som Dommer, aldeles intet have med Øvrigheden, og omvendt, Øvrigheden intet have med ham at bestille.

Dommeren skal i at domme, saavel som i at exequere, holde sig Lov og Forordninger, men ikke Højhedens Ordre efterrettelig.

Derimod ere Actor og Defensor i sine Sager, i Særd.leshed den første, de Personer, der ligesom de constitueres af Højheden, saa bør de og rette sig efter de dem tillagte Ordres og Constitutioner, og til Højheden indberette, hvad som foresalder, samt i fornødne Tilfælde, af dem begiere Forholds-Ordre.

Saaledes, naar man i nærværende Tilfælde vil antage, at Hiemtings-Dommen var alt for lemfvædig, saa havde det været Actors Sag, enten strax at erklære Appel, eller og, at han vilde indberette Sagens Udfald til Amtmanden for at erholde hans videre Ordre til Sagens Indstævning, eller til at acquiescere ved Dommen.

Omendskönt saadan Protocollation havde været noget sælsom, naar Dommeren i alt kom overeens med Actors Paaftand, saa havde dog Dommeren været straffældig, om han i saa Fald, uden at oppebie Amtmandens Resolution, havde ladet Dommen exequere. Men, naar Actor erklærede, at han var fornøiet med Dommen, kunde Dommeren ikke vel paalægge ham at skaffe Amtmandens Samtykke eller Approbation, fornemmelig saa længe Amtmandens Constitution ikke gav nogen Anledning dertil.

Actor vidste, at det ikke var hans egen, men det Offentliges Sag, han førte, og at det altsaa ikke ligefrem beroede paa ham, enten at acquiescere ved Dommen, eller at appellere den, men at han derved burde opføre sig saaledes, som han kunde forsvare for den, der havde constitueret ham.

Men Dommeren, som Dommer havde ikke med andre Parter end Actor, Defensor og Delinquenterne at bestille.

Jeg maac, i den Henseende, undre over, at Stiftamtmanden allene besværer sig over Dommeren, og ikke melder et Ord om Actor, undtagen, at han havde constitueret ham, saa at, dersom Herredsfogdens Memorial af 23 Decbr. 1759 ikke hendelsevis tillige var indkommen, saa havde man været aldeles uvidende om den betydelige Omstændighed, at

Actor

Actor for Under-Retten, efter at Dommen var oplæst, havde til Protocolten erklæret, at han dermed var fornøiet, hvoraf fulgte, at han frafaldt Appel.

Jeg finder saaledes ikke, at Herredesfogden i denne Sag, har forset sig, eller fortient at sættes til Rette.

At Actors Forsælse er der ei heller i denne Sag, i Følge af Foregaaende, fulgt nogen betydelig Ueilighed. Dog maae derhos tilstaaes, at det i andre criminelle Sager let kunde have onde Følger, om en Actor ved at erklære, at han var fornøiet med en alt for lemfældig Under-Rets Dom, foranledigede dens Execution, og derved bandt Hænderne paa Øvrigheden, at de ikke kunde lade den indstævne for Høieste Ret.

Men saadant kan Øvrigheden, naar de forud see eller befrygte det, og let forekomme ved den Constitution, de til Sagens Udferfel give Actor. Thi naar de ved denne, som maae fremlægges i Retten, binde Hænderne paa Actor, og betage ham Raadighed over Sagens Indstævning, saa bliver Dommeren og derved underrettet om, at han ikke kan lade sig nøie med en saadan Erklæring af Actor, om han og fik i Sinde at gjøre den.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Stiftamtmand Bårner:

At det ved Landstings-Dommen bør have sit Forblivende. Og da det erfares, at Actor i denne Sag ved Under-Retten, efter at Dommen var oplæst, har erklæret, at han med Dommen var fornøiet, og derved givet Anledning til, at Dommen strax derpaa efter Delinquenternes og deres Husbondes Paastand er bleven exequeret; saa kan Stiftamtmanden i Fremtiden, naar han maatte eragte det tienligt eller nødvendigt, forekomme saadant, ved at clausulere Actors Constitution, at han, saa snart der ved Under-Retten er falden Dom udi Sagen, har at indberette Dommens Udfald, for derefter at erholde nærmere Ordre, om Sagen for Over-Retten skal indstævnes eller ei, da han, førend

saadan Ordre er indløben, ikke maae giøre nogen Declaration dets angaaende.

Endelig, da det af Foregaaende erfares, at Herredsfogden enten aldeles ikke har forseet sig, eller at der i det mindste, efter de af ham anførte Omstændigheder, er meget til hans Undskyldning at sige, men Landstings-Dommen dog ligger usvækket, hvorved han er dømt til at betale 1 Rdr. i Mulet til Sognets Fattige og 1 Rdr. til Justitj-Cassen, saa at han maae betale disse 2 Rdr., saafremt han ikke derfor bliver frietaget, saa vil det ankomme paa Deres Majestæts Naade, om disse 2 Rdr. maae ham estergives. Kiøbenhavn den 29 Maji 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 Julii 1760.

Indstilles til Hans Majestæts Naade efter Slutningen af Erklæringen.

Det øvrige expederes efter Erklæringen.

Paa Cancelliets Forestilling blev i Conseillet af Hans Majestæt resolveret den 15 August 1760.

Approberes efter Erklæringen.

1760 den 22 August, afgik Kongelig Befaling herom til Amtmanden over Callundborg, Draxholms, Sæbhegaards og Holbechs Amter, Stiftamtmand Bårner, hvorved Peder Pedersen og Hustrue blev befriet for videre Straf.

IX.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 13 October 1759, derudi de indberette, at da Auditeuren ved det første Fyenske Regiment til Hest Henrich Røgelsen, var af Kammerherre von der Lieth, som han tillige havde været Guldmægtig hos, bestyldt for, at have udgivet falske Sieldsbreve og efterkrevet hans Navn, og Regimentet, som han stod ved, og hvor han var bleven actioneret, just stod i Cantoneringsquarteer, saa var den 14 Mart. 1759 en Commission sat i Fridericia, som blev besalet til Røgelsens Creditorens Tilfredsstillelse, at opgiøre en Masse af hans Tilgodehavende ved Regimentet, og af hans i Colding befindelige og sequestrede Huus og Effecter;

men

men da Commissionen havde meldt sig, for at modtage disse Effecter, havde den erfaret, at Ober-Auditeur Seidelin allerede den 28 August 1758, havde ladet Rigelsens Huns og Effecter i Colding arresteres ved Bysfogden, for en saakl. Nexel-Obligation under von der Liethes Navn, paa 450 Rdr., og paa denne Arrest erhvervet Confirmations-Dom ved Coldings Byeting den 29 Novbr. 1758, ligesom Huset og siden af bemeldte Bysfoged skal ved Auction være bortsolgt. Denne Omgang formener Krigs-Cancelliet at være aldeles ulovlig og stridende mod Forordningen af 28 October 1702 og 5—14—39; saavel som at Bysfogden vel kunde øve Territorial-Jurisdiction over Rigelsens i Colding liggende Huns, men intet havde med hans Løbere eller Person at bestille, og altsaa ei heller kunde kiende paa Seidelins Fordring hos ham, ligesom han og ved at auctionere Huset har handlet mod Forordningen af 16 Junii 1752. I den Henseende Krigs-Cancelliet begierer, at Bysfogden maac erklære sig herover, og ifald han intet lovgyldigt anbringer til at forsoare sin Opførsel, hans Dom da, for saavidt den giver Seidelin Prioritet i de arresterede Effecter, maatte ophæves og tilintetgjøres, og det, der var indkommen for Huset saavel som Løzaret, in Natura indleveres til Commissionen; og Bysfogden til den militaire Jurisdiction udbetale det, han havde faaet i Auctions-Salarium for Huset. Tilligemed Stiftamtmandens Erklæring af 20 Novbr. 1759, hvorved han indsender Bysfogdens Erklæring, som gaar ud paa, at han ikke har gjort andet, end det, han ikke kunde eller turde nægte, og erklærer, at han ikke forlanger Auctions-Salarium, som staaer hos ham in sequestro, for at udleveres til Vedkommende, som det maatte eragtes at tilhøre.

* * *

Da Krigs-Cancelliet selv har begiert, at Bysfogden i Colding maatte erklære sig over de ham tillagte Beskylldninger, og Bysfogden i den til Stiftamtmanden indsendte Erklæring nogenledes har viist, at han ikke har foretaget sig andet, end det han enten holdt sig forbunden eller berettiget, eller i det mindste høilig besøiet til at gjøre; saa skulde jeg indstille, om ikke bemeldte Bysfogdens Erklæring kunde Krigs-Cancelliet communiceres, og dem derhos tilskrives: at man herfra saa meget mindre understaaer sig at gjøre nogen allerunderdanigst Forestilling til at faae Bysfogdens Dom af 29 November 1758 ophævet eller tilintetgjort, som en privat Mand, nemlig Ober-Auditeur Seidelin, der

E 2

har

har erhvervet samme Dom, derved vilde blive kiendelig fornærmet, da han ved denne Dom, har erhvervet en Ret, som ikke kan betages ham, med mindre Dommen af vedkommende Over-Dommer bliver svækket og underkiendt; saa man i den Henseende maae overlade det til Vedkommende, som ved denne Dom maatte formeene sig, paa een eller anden Maade at være fornærmede, paa lovlig Maade at indstævne den for Over-Retten til Underkiendelse.

Endnu skulde jeg formeene, at Krigs-Cancelliet, i samme Skrivelse, kunde erindres om følgende Poster, og samme overlades til deres nøiere Overveiende. Næmlig:

1) At Over-Auditeur Seidelin befindes at have giort Arrest i Rigellens Gods og Effec: den 28 August 1758, og at have erhholdet Dom ved Colding Byeting, hvorved Arresten er stadfæstet og kiendt lovlig den 29 Novbr. 1758, da derimod Commissionen, som skulde antage sig hans Effecter og deraf, saavidt mueligt, tilfredsstille hans Creditorer, først ere anordnede efter den 14 Martii 1759. Dersom Commissarierne ere befalede at tilfredsstille Creditorerne af Rigellens i Colding befindelige Huus og Effecter, saa maae Aarsagen uden Tvivl have været, at man i Krigs-Cancelliet har antaget, at denne Sequestration var skeet efter Kammerherre von der Lieches Requisition, og at man der har været uvidende om, at en anden ei allene havde giort Arrest i disse Effecter, men og allerede forhen, og længe førend denne Ordre blev expederet, havde faaet Dom paa Arrestens Lovlighed og dens Stadfæstelse.

Naar Commissionen betragter, at en Arrest, som ved Dom er confirmeret og kiendt lovlig, er et Slags Pignus Judiciale, saa kan den vel ikke være uvis om, hvorledes den bør forholde sig, i Henseende til disse Effecter; thi man ser, at den haver vidst, hvorledes den skulde forholde sig, i Henseende til de 400 Rdr., som Huset i Colding forhen var pantsat for.

2) Naar Byefogden i Colding og kunde synes at have giort Indgreb i den militaire Jurisdiction, og at have foretaget sig een eller anden Actus Judicialis, som efter den strænge Ret ikke tilkom ham, men bemeldte

meldte Jurisdiction; saa holder man for, at i nærværende Tilfælde, og efter Omstændighederne vare de militaire Jurisdictioner i Almindelighed just ikke meget besøiede til at klage derover, men havde snarere Marsag til at takke ham derfor.

I Anledning af de Collisioner, som ofte ere indtrufne imellem de civile og militaire Jurisdictioner, har man herfra nogle Gange erindret, at det, man fornemmelig tilsigtede og saae paa, var just ikke, at een eller anden civil Betient kunde saae en halv Sneses Daler mere at fortiene, (skönt man gjerne ønskede, at enhver maatte beholde det, ham med Rette tilkom;) men at samtlige Hans Majestæts Undersaatter kunde alletider, i paakommende Tilfælde, strax nyde Rettens Distand, saa at ingen skulde saae Marsag til at klage over Ophold og Forhaling, og at hans Ret derved blev spildt. I den Henseende har man og paastaet, at, naar de Militaire vilde tilegne sig et eller andet Slags Jurisdiction, de da og maatte sørge for, at den blev forvaltet saaledes, at al Anledning til slige Klager blev forekommet.

Det synes i nærværende Tilfælde ustridigt, at det i Følge Forordningen af 16 Junii 1752 tilfaldt den militaire Jurisdiction at forrette den Auction over Auditeur Rigelsens Huus i Colding, som Byefogsoaden har foretaget sig at holde, da samme af ham blev requireret. Men hvad mon der var fulgt af, om Byefogden, som er Auctions-Directeur i Byen, havde negtet at forrette Auctionen. Seidelin, som antages at have været berrigtiget til at paastaae Auctionen, skulde længe løbet om i Colding, uden at finde nogen, som det tilkom at forrette den; endelig havde han maaskee faaet at vide, at han skulde henvende sig til Regimentet (thi af det, at han hedder Over-Auditeur, følger just ikke, at han vidste det selv). Regimentet laae i Cantonneringsquarteer i Holsteen, maaskee 10, maaskee 20 Meile, og maaskee længere fra Colding.

Var det vel at forlange, at En, der vilde lade et Huus i Colding stille til Auction, skulde, for at saae Auctionen holdet, være forbunden at henvende sig 10 à 20 Meil eller længere fra Stedet, og maaskee ikke

endda let vide at finde den, han egentlig burde vende sig til. Hvad om Regimentet havde lagt ved Rhinstrømmen eller et andet Sted i Tydskland? Hvad, om Tilfældet var hændet i en liden Kiøbstad i Norge, som Moss, Skeen, Ahrendal? ic.

Ligeledes tilstaaer man vel, at Bysfogden var berettiget til at giere Arrest i Huset, men paastaar, at han burde afholdet sig fra, at giere Arrest i Mueblerne. Man lader herfra Bysfogdens Rettighed uafgjort og spørger allene, hvad der vilde fulgt af, om han havde negtet det. Det havde været artig, naar en Creditor i Colding havde begiert Arrest hos hans Debitor, og Bysfogden først havde giort Arrest i Debtors Huus, men Creditor, som saae, at han derved ikke havde Sikkerhed nok, havde begiert Arresten fortsat i Debtors øvrige Effecter; om Bysfogden da havde negtet det, og Creditor derimod var bleven henviist at begiere Arrestens Fortsættelse omkring ved Glückstad, Tjehoe eller Zeegberg ic. og imidlertid havde maattet taale og see paa, at Debitor solgte sine Effecter.

Den vissste Virkning af Bysfogdens Nægtelse havde i begge Tilfælde været, at Bedkommende, som virkelig vare fornærmede, vare indgangne med Klage til det Danske Cancellie, og der havde besværet sig over, at de ved de militaire Jurisdictioner ikke nøde Rettens prompte Assistance, men at deres Ret blev spildt ved den megen Dphold og Forhaling, hvorpaa man herfra havde seet sig forbunden til at paastaae, at de Militaire maatte eftergive den Jurisdiction, som de ikke fandt sig istand til at forvalte saaledes, at Bedkommende blant Hans Majestæts Under-saatter kunde i alle forekommende Tilfælde uden Dphold blive tilhørlig pleiede med Rettens og nyde Rettens Betientes Bistand.

Da man her sønfter, at alle stige Trætter og Collisioner, saa meget mueligt maae undgaaes, saa er man ganske vel tilfreds med Bysfogdens Opførsel, som i nærværende Tilfælde har forebygget dem, ved at forrette Arbeidet for den militaire Jurisdiction, uden engang at paastaae Belønningen, da han selv melder, at han ikke gjør nogen Fordring paa Auctions-Salarium, men er bereed at udtælle det.

Man venter, at Krigs-Cancelliet vil finde det samme.

3) Da Krigs-Cancelliet melder, at Byefogden ikke burde befatte sig med at kiende paa Seidelins Fordring og dens Rigtighed, saa maae man i den Henseende erindre: at det, efter Krigs-Cancelliets egen Tilfaaelse, tilkom Byefogden at giøre Arrest i Huset. Der kunde da vel intet være rimeligere, end at en Arrest, som af Byefogden i Colding var giort i et Huus i Colding, blev forfulgt for Colding Byeting. Men naar Arresten for Colding Byeting skulde forfølges, saa var det nødvendigt, at Gielden, hvorfor Arresten var giort, og dens Lovlighed og Oplidighed og der blev omvistet og paakiendt; siden Arresten ikke kunde kiendes lovlig og siges at være forfulgt, med mindre det i Forveien var udgiort og paakiendt, at Debitor eller Arrestatus virkelig var de Penge skyldig, hvorfor Arresten var giort, og burde betale dem; ligesom man og i den Henseende ikke ligesom hos os kan negte Arrest Effectum pro rogata Jurisdictionis. Kiebenhavn den 1 Junii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 Julii 1760.

Svares efter General-Prokureurens Erklæring.

1760 den 9 August, Geheimeraad Grev Zolsteins Skrivelse til Krigs-Cancelliet.

X.

Erklæring over tvende Memorialer, den ene af 27 April 1760 fra Conferensraad Ahrenstorph og Landsdommer Thesteup, derudi de forestille en Slags Uorden, der har indsneget sig ved Jyllands Landsting, ved det at de Obligationer ic. som fremkomme til Protocollation, kun paategnes af een Landsdommer, som tager dem hjem med sig; i den Henseende de begiere, at det ved en Resolution til samtlige Landsdommere maatte fastsættes. 1) At slike Breve skulde læses, førend nogen Sag foretages i Sølge 1—3—7. 2) At Landstinget i det mindste, den første Dag i hver Maaned, skulde begynde efter 1—3—6. 3) At Brevene, saasnart de vare læste, tillige med en Designation derover, skulde leveres til den Oberste i Retten. 4) At de derpaa af samtlige nærværende Landsdommere skulde underskrives. 5) At dette skulde skee paa Landstinget og ikke hjemme i Huset. 6) Om disse Breve først ankomme

Komte om Eftermiddagen, da skulde de Dagen derefter (om Landstinget fortsætted) ligeledes læses og paaskrives. Den anden fra Conferensraad Ahrenstorph allene af samme Dato, derudi han besværer sig over Landsdommer Schinchels Opførsel imod ham, ved April Maaeneds Landsting; thi da Landstings-Hørerens havde tilfilleet Ahrenstorph de oplæste Breve, for af ham at paaskrives, (ligesom det forhen var skeet ved Martii Maaeneds Landsting i Schinchels Traværelse,) havde Schinchel først talt adskillige haanlige Ord til Ahrenstorph, og spurgt, hvorfor han vilde paategne dem, han skulde nok holde hans Næse fra Aitesterne, og derpaa saa godt som med Magt taget Brevene fra ham, da et allene af ham var underskreven, og derpaa selv underskrevet de øvrige saaledes, at Ahrenstorph ikke kunde komme til at underskrive dem, uden han vilde skrive efter Schinchel, og sendt dem saaledes tilbage til Landstings-Hørerens. Denne Memorial har han belagt med Aitesker fra Etatsraad Dyffel, Landsdommer Thestrup, Landstings-Hørerens og Landstings-Skriverens.

Det kan vel være, som Hr. Etatsraad Dyffel melder, at det ved Jyllands Landsting har været en gammel Bane, at Pante-Obligationer, Skieder og andre deslige Udkomst-Breve, som ere blevne læste ved Landstinget, ikke ere paategnede, uden allene af een af de virkelige Landsdommere, som mellem sig derudi have afvevlet, saa at hver har havt sin Maaened; men det har aldrig været en god Bane, og det er vel, at den bliver affkaffet, førend den bliver ældre.

Vel veed jeg ikke, at det nogensteds udtrykkelig er befalet, at slige Breve skulde paategnes af samtlige i Landstinget tilstedeværende Landsdommere, men det forstaaer sig selv, og kommer overeens med Loven, Landstings-Anordningen og Paategningens Hensigt, ligesom det og er Praxis ved de øvrige Landsting, Jyllands allene undtagen.

Da samtlige tilstedeværende Landsdommere sidde og høre, at et saadant Document læses, saa veed jeg ikke, hvorfor Een af dem allene med sin Paategning skal attestere, at det er skeet; fornemmelig saadan Attestes Rigtighed ofte og næsten altid er af den allerførste Bigtighed, saa at endog Folkes hele Velsfærd derpaa kan beroe. Det kan altsaa ikke skade, men have sin store Nytte, at flere derfor staae til Ansvar.

Det,

Det, som Etatsraad Dyffel synes at ville sige, at det vil foraaarsage megen Ophold, isald denne Paategning skal underskrives af samtlige, seer jeg just ikke; thi naar den første har underskrevet et Document, kan han levere det til den anden, og saa fremdeles, saa at de samtlige underskrive paa eengang, naar der ere mange Documenter; og paa den Maade, kan fleres Underskrivning saa godt som ingen Ophold foraaarsage.

Det er en ganske anden Sag med de Attesters Verification, om hvilke Forordningen af 7 Febr. 1738, dens 8de Artikel taler.

Denne Verification forudsætter, at En maae, i det mindste Extracts viis, holde sin egen Copie: Pantebog og Register, hvilken han jævnlig maae conferere med den Original: Pantebog og Register, som Landstings-Skriveren eller Hørereren holder.

Dette i sig vanskelige Arbeide kunde, tillige med det deraf flydende haarde Ansvar, ikke vel paalægges andre end dem, som nyde Len derfor; og det er i den Henseende, at Forordningen af 1738 allene forbinder de virkelige Landsdommere til at verificere disse Attester.

Men denne Grund bortfalder, i Henseende til den Paategning, som her spørges om; thi derved bevidne de Underskrivende ei andet, end det, de paa samme Tid have seet og hørt, nemlig: at Documentet er læst for Landstinget.

Det gaaer derfor ikke an, at slutte fra Attesternes Verification til denne Paategnings Underskrivelse; og, naar man vilde slutte derfra, saa spørges dog, hvorfor ikke begge de virkelige Landsdommere underskrive, men allene een af dem?

Ligesom det er billigt, at denne Paategning underskrives af samtlige tilstedeværende Landsdommere, saa bør den og skee paa Landstinget, og det bør ikke være enten den Ene eller den Anden tilladt at tage Documenterne hjem med sig, i sit Huus, for der at underskrive dem.

Dette synes den Sikkerhed, som slige Documenter bør have, at udfordre. Derved forekommes og den Uleilighed, som vilde flyde deraf, om et saadant Document blev forlagt, saavel som de Tvistigheder, det kunde foraaarsage mellem Landsdommerne selv, om den Ene, til sin Sik-

kerhed, vilde bruge visse Forsigtighedsregler, ved at overlevere Documenterne til den anden. Derimod er det Ophold, som deraf kan flyde, intet at tale om, da det vel ikke kan medtage saa overmaade lang Tid, at enhver skriver sit Navn en 30 eller 40 Gange, og flere saadanne Documenter, som Pante-Obligationer og Udkomst Breve, træffer det vel sjelden, at der paa eengang komme til Landstinget. Ja om det og kunde giøre, at det Landsting, som holdes eengang om Aaret næstsest Ernes Tinget, varede en Dag længere, saa var Skaden ikke stor.

Jeg finder saaledes de af Conferenckraad Ahrenstorph og Landsdommer Thestrup foreslaagne Poster ganske billige og tienlige.

Men da de tvende fersste blant disse Poster ikke indeholde andet, end det, som udtrykkelig er befalet i Loven og Landstings Anordningen, og samme just ikke synes at være af saa overmaade stor Betydning, at de ved et nyt Reskript burde gientages, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille: Om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelig Majestæt, at reskribere til Landsdommerne i Jylland, i Overeenstemmelse med de 4 sidste Poster, i bemeldte allerunderdanigste Forestilling.

Hoed Landsdommer Schinchels Opsørsel angaaer mod Hr. Conferenckraad Ahrenstorph ved Landstingets Holdelse i April Maaned, da er samme dristig, grov og heel uanstændig.

Derfor det bestandig indtil samme Landsting havde været Brug, at sliqe Documenter allene af Een af de virkelige Landsdommere bleve paa-regnede, saa kunde Schinchel med nogen Elags Ekin af Rimelighed paastaet, at det ved denne Praxis skulde have sit Forblivende, indtil samme ved en Kongl. Resolution, var bleven forandret; men da de øvrige Landsdommere, ved Martii Maanedes Landstings Holdelse, vare blevne enige om, at Documenterne af saantlige nærværende Landsdommere skulde underskrives, og samme virkelig var sat i Værk, saa var det en stor Uforsammenhed af Landsdommer Schinchel, allene og paa egen Haand, at ville giøre om, hoed alle de andre havde aftalt, og som kom overeens med det, der bruges ved de andre Landsting; endnu en større Dumdristighed var det, at han derved tog sig selv til Rette, og saa godt som

som med Magt tog Documenterne fra Conferensraad Ahrenstorph, som de vare overleverede af den rette vedkommende Person, nemlig Landsstings-Høreren. De Ord, han ved den Anledning haver talt til Conferensraad Ahrenstorph, vise en barnagtig Hidsigthed og Ondskab, og den Maade, paa hvilken han haver underskrevet disse Documenter, saa at Ahrenstorph ikke siden kunde komme til at underskrive dem, med mindre han vilde underskrive efter Schinchel, afgiver en taabelig Chicane.

Da Landsdommer Schinchel nyelig forhen, for saadan Slags Opførsel, paa Landstinget, og mod Conferensraad Ahrenstorph, er bleven anseet med en Tilrettesættelse og paalagt en temmelig Mulct, og man af dette hans nu paa nye forøvede dristige og gienstridige Foretagende seer, at samme ikke har forbedret ham, saa maae jeg allerunderdanigst indstille, hvorledes Deres Majestæt allernaadigst maatte finde for godt, at han derfor bør anses, da man erfarer, at en Trettesættelse eller en taalelig Mulct just ikke ere tilstrækkelige til at tvinge ham. Kjøbenhavn den 6 Junii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 Julii 1760.

Ordre herom efter Erklæringen og indstilles til Hans Majestæt, om ikke Landsdommer Schinchel bør suspenderes paa 6 Maaneder.

Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 15 August 1760.

Suspenderes aldeles.

1760 den 5 Sept. Kongelig Ordre til Vice-Landsdommer Friederich Schinchel, samt Notis samme Dag til de virkelige Landsdommere Ahrenstorph, Dyffel og Thesstrup.

Derpaa indkom Schinchel med en Ansøgning, hvori han foreskifter sin Uskyldighed i disse Begivenheder, samt at Conferensraad Ahrenstorph selv har været Ophavsmand dertil, og ei skal kunne godtgjøre sin Beskyldning; tillige beder han, at Suspensionen maae blive ophævet, og han vorde befriet for de ikiendte 100 Rdr. Mulct, samt endelig at

Abrenstorph maatte paalægges enten at godtgjøre sine Besholdninger og derefter hænde Dom over Supplikanten, eller og denne maae nyde Gienparten fra Cancelliet af hans Anklagelser.

Paa dette resolverede Cancelliet under 17 November 1760.

Indstilles til Conseillet for saavidt Suspensionen angaaer; ved det øvrige er intet at gjøre.

Conseillet resolverede ligeledes og refererer Hans Majestæt saavidt Suspensionen angaaer. Hvorpaa faldt saadan Kongelig Resolution:

Accorderes.

1761 den 13 Febr. Ordre til Schinchel om Suspensionens Opbøvelse og Notis til bemeldte Landsdominere.

XI.

Erklæring over en Memorial fra Byefoged Søren Borring i Odense af 28 Nov. 1759, derudi han besværer sig over Magistraten i Odense, at de tilægge sig at domme in prima instantia i Politie-Sager, og for 2½ Aar siden har til Skam for Byefogden, ladet Borgerkabet opkalde paa Raadstuen, for at bekiendgjøre dem saadant, og at Byefogden intet dermed havde at bestille, da han dog formener, at det, efter Reskriptet af 6 April 1742, tilkommer ham, og har bestandig været forrettet af hans Formænd. Fore-spørger sig, i den Henseende, om han for Politie-Sager bør være reent forskaaet, eller og derudi, a prima instantia, domme. Tillegemod Stiftamtmandens Bren Ranz-us Erklæring af 30 Jan. 1760, derudi han medder, at, det Byefogden besværer sig over, er en Folge af Stiftamtmandens Resolution af 29 Junil 1757, hvoraf sendes Copie, og som gaaer ud paa, at omvendskant Byefogden, i Folge Forordningen af 22 Decbr. 1701 bør have Opsyn med Politie-Forordningens Efterlevelse, saa er dog Magistraten efter Forordningen af 25 August 1741, Byens Øvrighed, Borgerkabets Forsvar, bør holde over Politien, og ere de competente Dommere i Politie-Sager, naar samme for dem paatales, det de og befales at bekiendgjøre Borgerkabet, NB. i Anledning af et Tilfælde, som nyelig var håndet, og hvor den militaire Jurisdiction aldeles ikke havde villet erkiende Magistraten, som dem, der havde med Politiet eller Borgerkabets Forsvar at bestille; og Magistratens Erklæring af 26 Jan. 1760, som gaaer ud paa det samme, og at Reskriptet af 6 April

Aaril 1742, allene er at forstaae om de Steder, hvor ingen Magistrat er, men allene Bysfoged.

* * *

Vel synes Bysfogden i sin Klage at have nogen Slags Medhold i Forordningen af 22 October 1701 og Reskriptet af 22 August 1742. Men naar derimod betragtes: 1) At udi det, som Bysfogden klager over, haver Magistraten Stiftammandens reene Resolution for sig af 29 Junii 1757, ved hvilken Bysfogden saaledes haver været tilfreds i 2½ Aar, indtil han sidst i Aaret 1759 fik i Sinde at klage eller forespørge sig. 2) At bemeldte Resolution haver sin gode Grund i Forordningen af 25 August 1741, synes best at befordre Hensigten med Politiets Indretning, og Politie=Sagers hastige Afgiørelse, og best at stemme overeens med ethvert Embeds Beskaffenhed, da det kunde medføre adskillige Uleiligheder, om Bysfogden, der bør inquirere og tiltale dem, som forsee sig imod Politie=Lovene, selv skulde dømme i slige Sager, ligesom det og maatte synes underligt, da Politimester i Kiebenhavn kun kan paalægge 4 Lod Seles Bøder, men alle Sager, som ere af større Bigtighed, maae indkomme for Magistraten i Politie- og Commerce=Collegium, om Bysfogd n i en anden Kiebstad, hvor der er Magistrat, da som Politimester skulde være berettiget til at dømme i alle Politie=Sager, i hvor stor Betydenhed de end maatte være af, uden at Magistraten maatte have noget dermed at bestille.

Udi alle andre Kiebstæder, hvor der er en særskilt Politimester, der er det og en særskilt Politie=Ret, som kiender og demmer i Politie=Sager. Det er altsaa meest rimeligt, og mindst Uleilighed underkastet, at, hvor der ingen særskilt Politimester og Politie=Ret er, men der dog er Bysfoged og Magistrat, at ligesom Bysfogden der, dog under Magistratens Opfigt, forretter Politimesters Embede, at Magistraten da og forestiller Politie=Retten.

Thi finder jeg mig beføiet til allerunderdanigst at indstille: Om det ved den seiede Foranstaltning og Stiftammandens Resolution af 29 Junii 1757 maae have sit Forblivende. Kiebenhavn den 8 Junii 1760.

Cancelliet resboverede herpaa under 6 August 1760.

Ordre herom efter General-Prokureurens Erklæring.

1760 den 22 Aug. Kongelig Ordre til Conferensraad Hr. Theodorus Lente von Adeler, som constitueret Stiftamtmand udi Fyen og Langeland.

XII.

Erklæring over en Skrivelse fra Kammer-Collegio til Geheimeraad Greve af Holstein af 22 Novbr. 1759, angaaende visse Poster udi Forordningen af 29 April 1752, som efter deres Formening og det de, siden Forordningen udkom, have erfaret, burde forandres, da de ei allene kunne være til Hindre udi Matriculens Forbedring, men og blive til Formindstelse af Landets Beboere, disse Poster ere:

1) Forordningens 1ste, 2den og 5te Art. for saavidt samme give Grund-eierne Anledning til at ansee sig at være frie for Skyldsetningen, og folgelig altid frie for Skat, samt anden Afgift at svare af al den Jord de oprydde inden Gaardens Indhegninger eller Hiemsøser, saavelsom i Udmærk, da derimod, efter Loven, al Rydning skulde skyldsettes, saavel den der skeede udi den Jord, Bonden paasidder, enten den ligger Inden eller Uden-gierds efter 3—15—1. 2., som den, der skeede i Udmærk eller paa Alminding efter 3—12—7. 8. Derhos Kammeret melder, at den Grund ikke er rigtig, som i Forordningen anføres, ligesom det var afgjort, at Grunden under Stedernes Matricul-Skyld skulde være begreben, og at Gaarden altsaa ikke derfor paa nye kunde skyldsettes, hvilket anderledes af de gamle Matriculer af 1667 er befunden, da ved den Skyld, for hvilken en Gaard er sat, ikke er henført til Grundens Strækning, der ikke heller blev maalt og taget, men allene paa hvad til hvert Sted kunde saaes, og af Creatureur sødes, med anden til visse Steder beskrevet Herlighed. Kammer-Collegium anfører og Expler paa, at denne Rydning beløber sig til noget anseeligt, f. Ex. at til en Gaard, hvortil kunde saaes $3\frac{1}{2}$ Td. Hartorn, nu saaes $15\frac{1}{2}$ Td. Endnu melder Kammer-Collegium, at dette er nogenledes rettet ved Forordningen af 6 Maji 1754, som betager de gamle Gaarde al den Grund, for hvilken de ikke ere matriculerede, hvoraf synes, at al den Grund, der efter Matriculeringen allerede er eller herefter bliver opryddet, som noget der ikke hører til de gamle Gaarders Skyld, bliver til de nye at indtage, og samme at bebygge og skyldsette, ligesom med Opmaalinger gaaes frem; men da sam-

me vil medtage lang Tid, og den Kongl. Cassé imidlertid liden, saa have de corresponderet med Vice:Stattholder Benzou, hvis Grunde de ei bifalde. De tilfaae, at en nye Matricul vilde have sin Nytte, men da samme vilde medtage lang Tid, saa er det ikke tienligt for Hans Majestæts Fordeel, imidlertid at lade dermed beroe. Kammeret beder derfor, om denne Sag maae foretages i Beheime:Conseil, for at fornemme, om der maatte være noget imod, naar allene de, der besidde saadanne opryddede Grunde, bleve deres Livstid frie for at svare Skatter deraf, isteden for de ved Loven foreskrevne 5 sse Mar; overlade og, om det skal foreslilles fra Cancelliet, hvorfra Forordningen er expederet, eller fra Kammeret, hvor det henhører.

2) Forordningens 1ste og 3die Post, for saavidt den forandrer Forordningen af 9 October 1750, og derved befrier Gaardmændene eller Jorddrotterne fra at give deres Huusmænd Fæste eller Bygsel paa de Pladser, der ere opryddede eller kunde blive opryddede inden Gaardens Indhægning og Hiem:Køser, da Kammeret derimod formener, at alle Huusmænd der bruge Jord, uden Forkiel, enten skulde have Bøxel: Seddel, eller i dens Sted, saadan Bog, som Forordningen af 52 dens 4de Art. taler om; samt, at det skulde Gaardmændene eller Ejerne forbydes, at indtage saadanne Pladser under Gaardens Brug, hvilket de formene, baade at befordre Rydningen og at forebygge Familiernes Formindskelse; overlade derfor, enten Cancelliet derom vil gjøre Forestilling, eller sende det tillige med den første Post tilbage til Kammeret, for derfra at foreslilles. Tillige med Vice:Stattholder Benzons Erklæring eller Svar til Kammeret af 15 Febr. 1755, paa deres Skrivelse til ham, i samme Materie af 11 Januarii samme Aar, angaaende at Forordningen af 1752 her kaldes tilbage og Loven, i Henseende til Rydning og Skuldsætning, sættes udi forrige Værdighed. Derudi Vice:Stattholderen viser

1) At Rydningen paa 60 à 70 Mar, siden Loven udkom, har havt saare liden eller ingen Fremgang indtil nu paa kort Tid.

2) At Betientene umuelig kunde efterkomme det, Lovens 3—15—1 og 4 paalægger dem, naar de og altid forstode det.

3) At Rydningens Vanskelighed er for stor til, at de 6 Friheds Mar kunde opbete derimod.

4) At den liden Forhøielse udi Skatterng, ved de saa Jorder, som hidindtil ere skoldsatte, have gjort mere Skade end Gavn, saa at endog Betientenes Forsømmelse, i at bringe Lovens Artikler om Skuldsætning i Udøvelse, har været Landet og Rydningen til Fordeel.

5) At da Rydning ikke kan beforders ved Tvang i Norge, maae det skee ved at lokke og opmuntre Bonden.

6) At det, Forordningen af 1752 i Henseende til Frihed for Skyldsaetning fastsætter, synes at være levet ved Forordningen om Skatternes Paabud i Norge for 1725, og er udtrykkelig tilstaaet, for det Nordenfjeldske ved Skatte-Brevet af 28 Decbr. 1745, Pag. 6. §. 2. 3.

7) At den Jord, som saaledes opryddes til Madser, virkelig er Skyldsaet, om ikke for Ager eller Eng, saa dog for Skov eller Uemark.

8) Viser han den Byrde, det forarsager en Jorddrot, at udlægge et Stykke af hans Jord til en Huusmand; og de mange nye Skatter der ere paaalagte eller formerede siden Matriculen, saasom Kostienesten, Proviant-Skatten, Munderingspenge, Udreednings- og Qvarteerpenge, hvoraf det Overtfydende er gaaet ind i Hans Majestæts Casse, Strandstødder-Skat, Stæftgiver Skat, Weimester-Lold, Kattig-Cassers og Tugthuus Indretning &c., hvorved den liden Affaldning i Matriculen for Elvebrud og Fjeldskreed noksom synes at være erstattet; indstiller derfor, om det maae forblive ved Forordningen og Vedkommende ikke bedrages i den Tillid, de have haft til de Kongl. Laster.

II. Angaaende den Poff, at Huusmænd, der bruge saa megen Jord, som en Familie kan ernære sig af, bør forsvares ved den Ret, som Leilendinger i Almindelighed er forundt; da erindrer Vice: Statholderen: 1) At Forordningen af 9 Octbr. 1750 havde den onde Virkning at, Jordeierne, som ikke vilde være den Tvang underkastede, næsten overalt opfagde Huusmændene, og selv brugte Jorden, hvorover der indløbe Klager, ei allene fra Betsientene, men og tilsidst fra den kommanderende General Hr. Feltmarkskalk Arnoldt, i Henseende til at Completeringen af Armeen derunder leed, da samme for en stor Deel skeer af Huusmændene og deres Sønner, hvilket gjorde, at denne Forordning ved den senere af 1752 maatte forandres.

III. Svarer Vice: Statholderen paa det Spørgsmaal, hvor stor en Part af Jord der holdes fornøden til en Families Underholdning? at samme er bestemt i Lovens 3—14—5 Art. til et Skp. Tungs Skyld, som i Folge deraf stedse er bleven ansæet for en Families Brug og Underholdning, og melder derhos:

1) At blant nogle 1000 Huusmænd i Riget neppe skal findes een eneste, der besiddet saa megen Jord, da de fleeste kun have 3, 4 a 6 Skieppers Udsæd, andre 1 til 1½ Td. og meget saa 2 Tdr. Udsæd, hvilket dog ikke nær kan

kan regnes til en fjerde Deel af den Andeel, Loven taler om, saa at saadan Anordning ikke kunde anvendes paa Huusmændene; og om denne Artikel nøiagtigen havde været efterlevet, havde Landet savnet de fleste af sine Huusmænd.

2) At Huusmændene i Almindelighed ikke leve af den liden Plet Jord, de bruge, men af det Arbejde, de ferratte for Gaardens Eier, og altsaa ikke kunne ansees som Jordbrugere, men snarere som Tjenestefolk. Nyttens af dem er imidlertid, at mere Jord ryddes og flere Familier underholdes. Endelig mener Vice Statholderen, at det til at vedligeholde dem og formere deres Antal, meest vil bidrage, at det forbliver ved Forordningen af 1752. Tilfødt slutter Vice Statholderen, at saa meget Ondt som en nye Matricul og vilde medføre (hvilket i Frid. den 4des Tid noksom er undersøgt og tilstrækkelig beviist) og saa vist som Undersaatterne holde sig derimod betryggede ved Forordningen af 28 Decbr. 1724, saa holder han den dog for et mindre Onde og mindre farlig end den her omtalte Skyldsatning, og ifald der dog endelig skal skee noget nyt Tilskud til Hans Majestæts Casse for den aarlige Uffærdning, saa foreslaaer han i saa Fald en Recognition af 8 til 16 p. af hver Huusmandsplads.

* * *

Det første og fornemteste Spørgsmaal, som her opkaftes, bestaaer derudi, hvad enten fremdeles med Ryddningspladser udi Norge og deres Skyldsatning bør forholdes efter Forordningen af 29 April 1752, dens 1ste, 2den og 5te Post, som fastsætte, at de Pladser, som enten ere, eller her efter kunde blive opryddede inden Gaardens Indhægning eller Hiemsrejser, ingen Tid for særskilte Skatter eller Afgifter kunde skyldsettes, ei heller Gaarden udi dens Afgiort derfor forhøies; at Odels-Bonden maae afstaae een eller flere saadanne opryddede Pladser til hvem han vil, uden at det byggede Stykke Jord derfor skulde tages til Skyld for sig selv, og endelig, at de Pladser, som udi Gaardens Udmarker maatte blive opryddede, for al Slags Skyldsatning og Afgiort af Tiende eller dellige skulde være befriede.

Eller og bemeldte Forordning for saavidt bør gienkaldes og opheves og dermed fremdeles have sit Forblivende ved Lovens 3die Bogs 15de Cap. 6te og 7de Art., og 3die Bogs 12te Cap. 7de og 8de Art., som fastsætte, at Besidderne maae beholde de Pladser, som ere ryddede af

den Jord, de paaafdde, uden nogen Forhøielse deres Livstid, og ifald de dæe, førend 6 Aar ere ude, da deres Arvinger at nyde Pladsen frie udi det øvrige af samme 6 Aar; men at Kongens Fogder skulde have Indseende med, at saadanne Jorder derefter sættes for Landskjyd og Leding, saavel som, at de, der optage æde Jord udi Herred eller Alminding, skulde beholde dem udi 6 Aar uden Leie og Ledingsbud, men at Gaarden, naar de 6 Aar ere omme, skal af Sorenskriveren og 6 skellige Mænd sættes for Leie og Leding.

Spergsmaalet bliver altsaa dette: Naar En til en Gaard rydder og dyrker en Jord, hvad enten han da kan være forviffet om, at Gaarden for den Sags Skyld aldrig skal blive heiere skyldsat, og at han og hans Efterkommere altsaa bestandig kunne beholde denne ryddede Jord, uden deraf at svare nogen Skat, og det, hvad enten de beholde og bruge den til Gaarden, eller og de bortleie eller bortfælgge den til andre? eller og denne Skattefrihed for en ryddet Jord allene ber vedvare i 6 Aar, og i visse Tilfælde den Ryddendes Livstid, om han lever længere?

Jeg maae tilstaae, at, hvad dette Spergsmaal angaaer, kan jeg ikke andet end i alle Maader være enig med Hr. Geheimeraad og Bices Stattholder Benzon, som udi sin grundige Erklæring haver efter mine Tanker tydelig viist, at Forordningen af 29 April 1752 haver sin gode Grund i Landets Beskaffenhed, og at det ei allene vilde blive skadeligt for Landets Folkemængde og Rydning, men og stride imod Ret, Billighed og Altsændighed, om denne Forordning nu blev tilbagekaldet, og Vedkommende saaledes betaget de dem derved forundte Friheder og Fordele.

Naar man sætter forud, hvilket neppe taaler Modsigelse, at en Konges Magt og Vælde og et Lands Styrke, Flor og Vælde beroer paa Mængden af vindskibelige og arbeidssomme Indvaanere og Undersættere, saa bliver det let at bevise, at det, Forordningen af 1752 fastsætter i Henseende til Rydning og Skyldfætning, er langt fordeeltigere og maae nødvendig have en langt bedre Virkning, saavel for Norges Velstand og Velgaaende, som for Deres Majestæts virkelige Fordeel, end det, som i Loven er anordnet.

Jeg

Jeg anseer Landets Velgaaende eller det almindelige Beste og Deres Majestæts virkelige Fordeel, som tvende Corrolata, der ikke kunde skilles fra hinanden, men nødvendig maae felges ad, saa at det, der beforder det ene, maae og befordre det andet, og det, der strider mod det ene, maae og stride mod det andet.

Vil man vente, at Indbyggernes Antal skal formeres og tiltaage, maae man see at forege de Maader og det Arbeide, ved hvilket enhver ffikkelig kan ernære sig.

Jeg tænker, at Indbyggernes Antal tilvojer i samme Forhold, i hvilket disse Midler foreges og dette Arbeide tiltager.

Disse Midler bestaae, for saavidt Agerdyrkningen angaaer, enten derudi, at den Jord optages og dyrkes, som tilforn har lagt udyrket, eller og derudi, at den Jord, som pleier at dyrkes, efterdags bliver bedre dyrket, og derved giver flere og bedre Frugter, ligesom den udforder mere Arbeide; for hvert et Stykke udyrket Jord paa een eller nogle faa Touders Sæd, som optages og dyrkes, kan man sige, at Landet formes res ei allene med en Indvaaner, men og de fleeste Lieder, med en heel Familie, fornemmelig i Norge, hvor der af en saadan nye dyrket Jord gjerne strax oprettes en Huusmandsplads.

Da det nu kaldes Rhdning i Norge, naar En optager og dyrker en Jord, som tilforn har lagt udyrket, saa ffiennes lettelig, at denne Rhdning er noget, som man paa alle muelige Maader bør søge at hnde og befordre, og det, som mest letter og beforder Rhdningen, bør ansees for det Fordeclagtigste og Beste, for Deres Majestæt og for Landet.

Dette har Lovgiveren, saavel i Loven sijn i Forordningen af 1752 indseet, og i den Henseende paa begge Steder søgt at befordre Rhdningen. Spørgsmaalet bliver allene, hvor de beste og beqvemmeste Midler ere udvalgte til at opnaae denne Hensigt.

De Midler, hvorved Folk skal bringes til at gjøre eller foretage sig noget, ere enten Belønninger eller Straf.

Loven haver vel sat en Slags Belønning for Rhdning, nemlig Skatte=Friehed, enten i 6 Aar, eller i visse Tilfælde paa dens Livstid,

som rydder. Men naar man betragter de Vanskeligheder, som Ryddningen i Norge medfører, og de adskillige Omkostninger derpaa maae gøres, længe førend Eieren kan vente sig nogen Fordeel deraf, saa skienes lettelig, som Hr. Vice-Stattholder Benzou og har viist, at disse saa Mars Skatte-Frihed, langt fra ikke kunne anses, som en Slags Stadesløsholdelse, og endnu mindre, som en Belønning for dem, der rydde.

Det har ikke synderlig Anseende af en Belønning, om man vil sige til En, at naar han allene gier Omkostninger paa at giere sig en Ting nyttig, som ham allene tilhører, saa skal han og allene beholde Indkomsterne eller Frugterne deraf i de første 6 Aar, men siden skal han give noget deraf til en anden, som ingen Deel har taget i Omkostningerne.

Saadant kan vel i visse Tilfælde være billigt, men det kan aldrig kaldes en Belønning eller Dymning.

Utsaa kan man nok være forvissat om, at dette Middel, fornemmelig i de nyere Tider, ikke har været enten beqvemt eller tilstrækkeligt til at befordre Ryddningen.

Dette synes Lovgiveren og at have indseet, og i den Henseende har han tillige betient sig af det andet Middel, nemlig Tvang og Straf.

Saaledes befaler Lovens 3die Bogs 15de Cap. 1ste Artikel enhver at rydde, og samme, saavel som den paafølgende 4de Art. sætte Straf for dem, der enten ikke rydde, eller ikke rydde ret, og paa den i Loven foreskrevne Maade.

Men man behøver kun nogenledes at kiende Norges Bessaffenhed, for at begribe, at dette Tvangsmiddel maae have havt ligesaa liden og endnu mindre Virkning, end den saa kaldte og forhen omtalte Belønning.

Det er i sig klart, som Hr. Vice-Stattholderen og erindrer, at Sorenskriverne i Norge aldrig ere istand til at efterkomme de Pligter, som Lovens 3 Bogs 15 Cap. 1 Art. paalegger dem; og jeg troer, at i de sidste 40 à 50 Aar har neppe nogen Sorenskriver tænkt paa at opfylde dem, uden det maaskee maatte være i eet eller andet særdeles Tilfælde, hvor han vilde bryde En, som han ellers var vred paa.

Loven er og derudi saaledes forfattet, at, naar en Sorenskriver og havde den allerbeste Hensigt, og gjorde sig allermeest Umage, saa kunde han dog intet udrette, men alle hans Bemøielser kunde let spildes.

Hvad nytter en befalende Lov, naar den, som er sat til at oxeqvete den, ikke er istand til at giere det, og just i Henseende til denne Umuelighed, ikke engang tænker derpaa.

Disse Artikler, som handle om Rindning i nærværende Norske Lov, ere tagne af de ældre Norske Love, og nærmest af Christian 4des Reccesser 3die Bogs 39 Art.

Maa skee have de været anvendelige, da de først bleve anordnede og fastsatte, men ved Tidens Længde og Omstændighedernes Forandring, havde det vel været muligt at udfinde noget Bedre og Bequemmere.

Det var ilde, om man, efter saa lang Tids Forløb, ikke skulde have lært noget passeligere Middel til at befordre Rindningen i Norge, end det, som for omtrent 120 Aar siden har været fastsat, og som endda paa den Tid ikke var nyt, og hvoraf man i de senere Tider kun havde seet en saare slet Virkning. Dersom man i andre Lande havde ladet det forblive ved de Anordninger og Foranstaltninger, som for 120 Aar siden gieldte, i Henseende til Agerdyrkningen og Landvæsenet, da havde det i Engeland og paa adskillige andre Steder ikke seet saaledes ud, som det nu ser.

Det er og en Slags Mangel i disse Love, at, naar Friheds-Nasrene ere forbi for saadan en ryddet Jord, beroer det saa godt som allene paa Fogden eller Sorenskriveren, om den skal skyldsettes, og hvor heit den skal skyldsettes; hvoraf synder, at det ofte er uvist, om Kongen deraf faaer lidet, meget eller intet, men hvor det gaaer, faae disse Bestiente vel noget, hvilket Rindningsmanden dog maae udgive, og kan anses som en Byrde, der er lagt paa Rindningen, saa at denne Skat, som skal svares af en ryddet Jord, og er af det Slags, hvis Oppeberfel medfører endeel Uleilighed.

Maaffee kunde just denne Ueilighed og bidrage noget til, at En eller Anden i Norge, ønskede Forordningen af 1752 ophævet, og Loven derimod igien indført i Henseende til Rydning og Skuldsføring.

Ligesom jeg nu haver viist, at de Midler, Loven haver udvalgt og fastsat til at befordre Rydningen i Norge, langt fra ikke ere de beqvemeste, da Straffen, som er sat for dem, der ikke rydde, er af det Slags, der ikke bliver erequæret og ikke kan erequæres, og Belønningen langt fra ikke kan fortjene Navn af Belønning, naar man tillige betragter de Byrder, der følge med og paa Rydningen, og de Fortrædeligheder den er udsat for, som rydder, og man saaledes à priori, og ved at sammenholde Loven med Norges Beskaffenhed kan slutte sig til, at Rydningen i Norge ikke har ret synderlig tiltaget eller blomstret i dette Aarhundred, saa viser og Erfarenhed det samme, da Hr. Vice-Statholder Benzou, som Norges Omstændigheder best maae være bekiendte, i sin Erklæring vidner, at Rydningen i Norge, paa en Tid af 60 à 70 Aar, førend Forordningen af 1752 udkom, har havt liden eller ingen Fremgang. Om det og forholder sig saaledes, derom kan man lettelig blive forvissat i Kammeret, naar man allene vil eftersee og antegne, hvor megen nye ryddet Jord, der i Norge har været skuldsat i de 64 à 65 Aar, fra den Tid at Loven udkom i Aaret 1687, indtil Forordningen udkom af 1752.

Da det saaledes er klart, at den Norffe Lov ikke er synderlig foredeeltigt for Rydningen, og man ikke kan giere sig meget Haab om Rydningens Fremme, saalænge det dermed skulde i alle Maader have sit Forblivende ved Loven; saa spørges: om Forordningen af 29 April 1752, i den Henseende har udvalgt og fremsat bedre og beqvemere Midler til Rydningens Befordring.

Straf og Evanj ere de sædvanlige Midler, som de borgerlige Love i Almindelighed betiene sig af, naar de ville forbinde nogen til at giere eller lade noget. Det maae og tilstaaes, at de ei allene ere de beqvemeste, men og næsten de eneste anvendelige Midler, naar det kommer an
paa

paa at hindre Misgjerninger, og derved stadfæste den almindelige Sikkerhed og Rolighed.

Derimod have Udfillige bemærket, at Belønning ofte er et langt bequimmere og mere virkende Middel, naar det kommer an paa, at bringe private Folk til at foretage sig det, som er nyttigt for det almindelige Beste.

Den bequimmeste Belønning er, naar man kan make det saaledes, at den Gierning, man vil have Folk til at foretage sig, nødvendig maae blive til kiendelig Fordeel for den, som foretager sig samme; thi der kan ingen frygte for Belønnings Udeblivelse, og der behøver man kun at fremsætte Tingene i sin rette Sammenhæng, og vise Gierningens rette naturlige Følger, saa at Vedkommende tydelig kunde indsee og begribe dem, da man derefter kunde lade det jævne sig selv, og være forvissat om, at saadan Lov frembringer den forenskte Virkning. Man haver derfor Sikkerhed i Menneskenes Begierlighed efter at vinde noget.

Disse ere de Grundsaetninger, hvorpaa Forordningen af 29 April 1752 er bygget. For at befordre Rydningen og opvuntre Folk til at rydde, har man søgt at make det saaledes, at Rydning nødvendig maatte blive til kiendelig Fordeel for den, som ryddede eller lod rydde. I den Henseende har man, som en Bevæggrund til at rydde, forbundet bestandig Skatte-Frihed med den opryddede Jord, og lovet den, som lod rydde, at hans Gaard derfor aldrig skulde blive heiere skyldsat, i hver megen Jord han end dertil havde ladet rydde, og hvor mange Huusmandspladser, han end af den ryddede Jord havde ladet oprette.

Ingen kan negte, at dette jo fortiener Navn af en virkelig Belønning, og at Rydningen paa den Maade nødvendig maae blive til kiendelig Fordeel for den, som rydder eller lader rydde.

Ryder han ikke strax Jordelen i de første 6, 8, 10 eller 12 Aar, saa kan det dog aldrig feile, at den jo siden maae indfinde sig, til Nytte for den Ryddende selv eller hans Arvinger.

I Danmark, hvor de fleste Gaarde bruges, og den meeste Jord dyrkes af Forpagtere eller Fæstere, der kunde man ei være saa aldeles forvissat om,

om, hvad og hvor hastig en saadan Lov vilde virke, men i Norge, hvor saa mangfoldige Bøndergaarde bruges og beboes af Selveiere, der maae den nødvendig have en ligesaa god som hastig Virkning.

Erfarenhed viser, at det, som man saaledes med al Rimelighed kunde love sig af denne Forordning, nemlig Rådningens kiendelige Tiltagelse og Befordring, og virkelig er paafulgt, og at Rådningen i de første Aar, efter at denne Forordning var udkommen, forunderlig har tiltaget.

Hr. Vice-Statholderen siger det ikke tydelig i hans Erklæring, men man mærker derimod, at han sætter det forud, som noget der er almindelig bekiendt.

Jeg for min Part formener mig ei at behøve andet Beviis derpaa, end just det, at der er gjort saa store Bevægelser for at faae denne Forordning ophævet.

Derfor den ikke havde havt nogen synkelig Virkning, men det derefter var gaaet ligesaa langtsomt og seendrægtigt til med Rådningen, som tilforn, da tvivler jeg høilig om, at nogen havde funden det Umagen værd, at gjøre Forslag om dens Ophævelse. Men just det, at den haver havt en meget hastig og kiendelig Virkning, at mangfoldige Jorde, paa kort Tid og paa adskillige Steder, ere blevne ryddede og dyrkede, det er det, efter mine Tanker, der haver opbraagt adskillige for Deres Majestæts Fordeel velsindede, men just ikke med den dybeste Indsigt begavede Kongl. Beriente eller andre.

De have seet, at til een Gaard var ryddet Jord, hvorudi kunde faaes 2 à 3 Edr. Korn, til en anden Gaard ligesaa meget, til den tredje endnu mere, og saa fremdeles; de have erfaret, at det var Gaards eiernes Hensigt, paa samme Maade at vedblive, saalænge der var nogen uryddet Jord tilovers.

De have derhos erfaret, at al den ryddede Jord, i Følge Forordningen, aldrig kunde blive skuldsat, og at Deres Majestæt altsaa aldrig kunde komme til at faae nogen Skat deraf. Dette have de holdt for, at ville blive til en ubodelig Skade for Deres Majestæts Cassé i Fremtiden.

den. De have end videre beregnet, hvad Fordeel det vilde blive for samme Cassé, om Deres Majestæt efter nogle saa Aars Forløb kunde faae Skat, saavel af den Jord, der var ryddet, som af al den Jord, de, efter det de allerede havde erfaret, formodede fremdeles at ville blive ryddet. De have sluttet, at det ved Forordningen vel kunde have sit Forblivende, saa længe det forblev paa forrige Jod, saa at lidet eller intet aarlig blev ryddet; men nu, da de saae, at Folk overalt med saadan Iver begyndte at rydde, have de holdt sig forbundne til at tale, for i Tide at forekomme dette Onde, og at afværge et saa ubodeligt Tab for Deres Majestæts Cassé.

Hadde disse godt Folkes Indsigt i Tingenes Følge, og Aarsagernes og Virkningernes Sammenhæng været større, da havde de merket, at just det, at disse ryddede Jorde aldrig kunde blive skuldsatte, det var Aarsagen til, at de vare blevne ryddede og dyrkede, da de ellers ligesom tilforn vare blevne henliggende. De havde da spurgt sig selv, hvilket Deres Majestæt var best tienst med, enten at disse Jorde forbleve i forrige ubrugbare Stand, uden at Eieren eller andre havde nogen Fordeel af dem, og uden at Deres Majestæt nød noget deraf, eller og at de bleve dyrkede og frembragte Afgrøde, hvorved flere kunde ernære sig, ligesom flere og derved fandt Beskæftigelse, omendskiont Deres Majestæt ikke umiddelbar fik nogen Skat deraf.

Saa snart det var faldet dem ind, at giøre sig selv dette Spørgsmaal, saa havde det ikke været tungt for dem at besvare det; men det gaaer ofte saa med Menneskene, at de allene see paa det Nærværende, uden enten at undersøge, hvad Grund samme har i det Forbigangne, eller hvad der, for den følgende Tid, vilde finde af, isald samme Grund blev ophævet og bortfaldt.

Saaledes formene de sig og at have giort deres Sag heel vel, naar de have bragt et Forslag tilveie, hvorved Deres Majestæt maaskee for Tiden, eller om nogle saa Aar, kunde vinde nogle 100 Rdr. aarlig, skiont det derhos er klart, at Deres Majestæt og Efterkommere i Frem-

tiden, saavel som Deres Majestæts Undersaatter og hele Landet derved vilde tabe mangfoldige tusende Rigsdalere.

Den forstaaer sig kun lidet paa Deres Majestæts virkelige Fordeel, som formener det at være en Fordeel for Deres Majestæt, at vinde nogle 100 Rigsdaler, naar Deres Majestæts Undersaatter derved maatte tabe ligesaa mange eller flere Tusende. Af den Beskaffenhed er virkelig den Skat, som Deres Majestæt efter nogle faa Aars Forløb, faaer af en ryddet Jord; thi den gjør, at neppe en 10de Deel af den Jord bliver ryddet, som ellers kunde ventes at blive det.

Hvad Skade saadant er for Deres Majestæts Undersaatter og hele Landet, det er let at begribe; at det er ligesaa stor Skade for Deres Majestæt selv, skal jeg siden vise.

Det er saaledes viist: 1) At Rydningen i Norge staaer i en umiddelbar Forbindelse med Deres Majestæts virkelige Fordeel og Landets Styrke, Flor og Velstand, og i den Henseende bør paa alle muelige Maader fremmes og befordres. 2) At den Norske Lov aldeles ikke er fordeeltagtig for Rydningen, ligesom Erfarenhed og har lært, at Rydningen, saa længe dermed er forholdet efter bemeldte Lov, kun haver havt saare liden eller ingen Fremgang. 3) At Forordningen af 29 April 1752 derimod er langt fordeeltagtigere for Rydningen, da den giver tilstrækkelig Opmuntring til at rydde, og tilstrækkelig Belønning for dem, som rydder; ligesom Erfarenhed og har viist, at der i de 2 à 3 første Aar, efter at denne Forordning var udkommen, er ryddet mere end tilforn i 12 à 16 Aar.

Om det siden ikke har vedblevet paa samme Maade, da er Aarsagen let at begribe, siden man af Vice = Statholderens Erklæring seer, at Forordningen endnu ikke var 3 Aar gammel, da der allerede blev corresponderet med Vice = Statholderen om at faas den ophævet eller forandret. Det er let at begribe, hvad Virkning saadant, naar det er bleven kundgjort, maae have gjort hos Gaard = Eierne, og hvor meget det maae have bidraget til at standse Rydningens videre Fremgang og Fortsættelse.

Jeg

Jeg kan saaledes umuelig tage Deel udi, at raade til Forandring udi Forordningen af 29 April 1752, for saavidt Rydning og Skyldsaetning angaaer, men holder mig derimod forbunden allerunderdanigst at raade Deres Kongelige Majestæt til, at lade det i alle Maader ved bemeldte Forordning have sit Forblivende, da jeg haaber, at efter nogle Aars Forleb skal Erfarenhed tillige med en Beregning grundet paa de Saerminzer, som en sund Politique afgjor, kiendelig vise Nyttuen deraf for Deres Majestæts sande Fordeel og Norges Riges Velgaaende.

Jeg skulde herimod ikke vente den Indvending: at, skient Rydningen er af sterste Bigtighed for Norges Velstand og Velgaaende, det og tilstaaes, at Forordningen af 29 April 1752 er langt mere gunstig for Rydningen end Loven, saa at man efter den første meget mere har Aarsag til at vente Rydningens Tiltagelse og Befordring, end efter den sidste, saa kan eller bør det dog ikke have sit Forblivende ved denne Forordning, siden den strider imod Deres Majestæts Fordeel, da Deres Majestæt derved taber den Skat, De ellers efter kort Tids Forleb, kunde vente af saadan ryddet Jord, saa at, omendskient Rydningen i Anledning af samme Forordning nok saa stærk tiltager, bliver det dog ikke til nogen Fordeel for Deres Kongl. Majestæt.

Denne Indvending kan ikke komme fra dem, som tilstaae den Saetning, jeg tilførn har sat forud, nemlig: at Landets Velstand og Velgaaende, og Deres Majestæts virkelige Fordeel aldrig kunne skilles ad, men staae i en nedvendi3 Forbindelse med hinanden, saa at det, der beforder det eene, og maae befordre det andet, og det, der strider imod det eene, og maae stride imod det andet.

Det er et, efter mine Tanker, heel urigtigt og skadeligt Princip, at man ikke bør tillade Undersaatterne ved en Slags nye Industrie, at forskaffe sig en nye og anseelig Fordeel, med mindre Deres Majestæts Casse (søin her tages ganske stricte,) og strax middelbar kan vinde noget derved.

Dette har standset og hindret mangt et godt Foretagende, og mangen god Indretning, som kunde blevet til anseelig Fordeel, baade for

Entrepreneuren og andre, og hvoraf Fordelen for Deres Majestæt i Særdeleshed aldrig var bleven ret længe borte.

Den umiddelbare Fordeel, man i sige Tilfælde vil søge at tilveiebringe Deres Majestæts Casse, vælger og undertrykker Bindskibelige heden, isteden for, at det var Deres Majestæts virkelige Fordeel, at føde og ernære den.

Det er derimod, saavidt jeg begriber, et langt bedre, sikrere og fastere Princip, at man kun skal søge at skaffe Undersaatterne Leilighed til at fortiene noget og berige sig, da Fordelen deraf altid er Deres Majestæt saa meget desto vissere, som alt det, samtlige Undersaatter eie, udgier Landets almindelige Casse, som altid stræer Deres Majestæt aaben, naar Omstændighederne forbinde til at søge den.

Saa længe denne Casse er vel forset, er baade Deres Majestæt og Landet rige, men naar den er udtømmet, er baade Deres Majestæt og Landet fattige.

Men da adskillige og deriblant de, der giere sige Indvendinger, ere komne i Bane med, at ansee Deres Majestæts Fordeel som noget, der bør betragtes for sig, og er adskilt fra Landets og Undersaatternes Velstand og Velgaaende, og Deres Majestæts Casse, som en Casse, der sættes imod det, som enhver anden og enhver Underfaat i Særdeleshed eier, saa tænker jeg, at naar man og vil slutte med dem fra dette Princip, og antage dette Begreb om Deres Majestæts Fordeel og Deres Majestæts Casse, det dog ikke var umueligt at bevise, at Forordningen af 1752, endog for saavidt, er mere fordeelsagtig for Deres Majestæt, end det, som Loven i Henseende til Rydningen fastsætter.

Dersom al den Fordeel, Deres Majestæt nogenstunde kunde rente af en ryddet Jord, allene bestod derudi, at Deres Majestæt efter nogle Aars Forløb kom til at oppbære Skatter deraf, da maae jeg tilstaae, at deres Slutninger, efter de af dem antagne Sætninger og dannede Begreb, ei allene vare rimelige, men og rigtige.

Men jeg vil haabe, at Skatten, ligesom den er den ubegvemteste og meest byrdefulde Fordeel, Deres Majestæt har af en ryddet Jord, saa er den og i sig den mindste.

Ligesom en Jord af nogle saa Tønders Sæd ryddes i Norge, saa pleies og gierne en nye Huusmandsplads at oprettes. Den første Gang er Huusmanden gierne selv den, der rydder eller er behjelpelig i at rydde. Af den ryddede Jord henlægges undertiden noget under Gaarden, men det mæste bestemmes som oftest til Huusmandspladser. Det synes og at forstaae sig selv, at ligesom Gaardbrugeren faaer mere Jord at dyrke, saa behøver han og flere Medhjelpere og flere Folk; denne Hielp kan han neppe faae paa en mere beqvem Maade, end ved at oprette nye Huusmandspladser, da et saadant Huus kun koster saare lidet at opbygge og de kunne tage Træet dertil i Gaardens Skove, og Huusmanden ei allene i Afgiort af Huset og Jorden tilstaaer Gaardbrugeren visse Dages Arbeide, men og desuden, for Dag eller Ugeløn, lader sig leie af ham, naar han det forlanget.

Af saadanne Huusmænd, erindrer Vice-Statholderen, at de fleeste kun have nogle Skieppers Sæd, andre 1 til $1\frac{1}{2}$ Tøndes, men saare saa 2 Tønders Sæd; da de tildeels ernære sig af dette lidet Jordbrug, tildeels af deres Arbeide, og den Leie, de derved forriene. Hvilke Skionne og hyperlige Folk i et Land! hvem vilde ikke bidrage til at formere deres Antal. Sid Norge havde nogle 100,000de af dem.

Hvor er det mueligt andet, end at et saa lidet Stykke Jord, som en Huusmand besidder og tildeels skal ernære sig af, maae blive oversmaade vel dyrket, fredet og anvendt.

Jeg er vis paa, at en saadan Huusmand ofte har langt mere Nytte og Afjrede af et saadant lidet Stykke Jord, end mangen en Fæstebonde i Danmark har i Forhold af 3 eller 4 Gange saa meget.

Jeg haaber, at det Efterdags skal blive Odelsmænd og Jorddrotter i Norge tilladt, at dele deres Gaarde efter Omstændighederne, imellem tvende eller flere af deres Børn, Arvinger eller andre, som hver for sig

ffulle besidde sin Andeel, med fuld Eiendomsret, og det uden at enten Odels- eller Afsædes-Netten derudi maae være dem hinderlig.

Altsaa vil Rydningen medføre, at ligesom mere og mere Jord bliver ryddet til en Gaard, saa vil og Gaarden efterhaanden blive deelt i flere og flere Parter, da enhver af disse nye Eiere, ligesom de have mindre Jord, end de Forrige, og vilde giøre sig mere Anvæge for at udvide den, og altsaa med større Styrke og Iver fortjætte Rydningen, saalænge der er noget at rydde af.

Disse nye Eiere og Besiddere af mindre Gaards-Parter kunde blive ligesaa nyttige for det Almindelige, som Huusmænd, og endnu nyttigere, for saavidt de selv eie den Jord, de rydde og dyrke, og altsaa have endnu flere Bevæggrunde dertil og endnu større Fordeel deraf, end en Huusmand der ikke eier, men allene leier Jorden.

Man kan saaledes med Visshed antage, at ligesom Rydningen tiltager, saa vil og Folkemængden i Forhold tiltage, og flere Familier paa Landet blive boesatte.

Jeg sætter, at i et vist District bliver paa nogle faa Aar saa megen Jord ryddet, som kunde være nok til 6, 8 à 900 Ldr. Udsæd. Det kunde neppe feile, at jo i samme District vilde efterhaanden og paa temmelig kort Tid blive boesatte 2 à 300 Familier, meest Huusmænd, men og tildeels Gaardeiere, meer end forhen.

Jeg maatte spørge, hvor mange Familier i de nærmeste Kiebstæder, af Kiebmænd, Kræmmere, Haandværksfolk, Høkere, Værtshuusmænd ic., vilde ikke leve og ernære sig af disse 2 à 300 nye Familier paa Landet, og saa fremdeles.

Disse Familier i Kiebstæden maatte betale Consumption, som saaledes nødvendig maatte tiltage, og Deres Majestæts Indkomster derved forømeres. Disse nye Familier paa Landet saavelsom i Kiebstæden vilde til deres Bequemmelighed, Fornødenhed og Næringsforsættelse behøve adskillige Ting fra Kiebstæden, hvoraf der enten blev betalt Told eller Consumption, eller begge Deele foruden Accise. En anden Kilde til Fordeelt

deel for Deres Majestæts Indkomster: Konglige Betiente, Dommere, Skrivere, Præster, Procuratorer og andre i det District, som med saa mange nye Familier var bleven forøget, vilde fortiene mere og faae mere at leve af, og altsaa for største Deelen fortære mere, hvoraf fulgte, at de og vilde forbruge mere af de forhen omtalte Vare, og, hvor det gik, bidrage til at forøge Consumptionen af Riobstæderne.

At jeg ikke skal tale om det stempede Papiir, visse suaae Skatter og Tynjer, sent lignes paa alle, saavel som Extra=Skatten, hvorfra de ikke blive undtagne, som ere istand til at betale dem.

Jeg har ikke Hjelpemidler, har ei heller Tid, Indsigt eller Erfarenhed nok i den politiske Arithmerique og dens Brug i Financerne til at drive denne Beregning saavidt, som den kan drives. Men paa Kammeret kan ingen af Delene fattes.

Jeg tænker, at naar saadan Beregning blev forfulgt med ligesaa stor Upartiffhed, som Fornuft, Indsigt og Erfarenhed, vilde man finde, at de øvrige Fordele af Rydningen for Deres Majestæts Cassé, (endog i den indskrænkede Mening, den her tages) mere end opveiede Skatterne, i det mindste, naar man tillige iagttog de Feil, Uleiligheder og Mangler, som nødvendig maae indløbe ved Skhldsætning af en ryddet Jord, saalænge dermed forholdes paa den i Loven fastsatte Maade.

Jeg er vis paa, at jeg ikke antager for meget, naar jeg antager, at der i det mindste bliver 3 Gange saa meget Jord aarlig ryddet i Norge, saa længe det forbliver ved Forordningen af 1752, som der blev ryddet i den Tid, da dermed forholdtes efter Loven.

Om denne Forordning er rigtig eller ei, og hvorudi den mangler, kan man let faae at vide, naar man paa den ene Side vil lade sig underrette om, hvor megen Jord, der i et eller flere Districter er ryddet i Aarene 1752, 53 og 54, og paa den anden Side vil eftersee, hvor megen Jord der tilforn, i samme Districter og i lige lang Tid blev ryddet, hvilket sidste man af Skhldsætningen nogenledes kan erfare.

Det vilde da vel ikke blive unueligt at beregne, med en temmelig Grad af Visshed, hvad der var til største Fordeel for Deres Majestæts Cassé, enten, at en 3die Deel Jord aarlig blev ryddet, og samme Jord derpaa, efter 6 Aars Forsøb, (hvilket dog ikke altid finder Sted,) skyldsat, eller og, at 3de Gange saa megen Jord aarlig blev ryddet, og følgelig 3de Gange saa mange Familier boefatte, da derimod samme ryddede Jord aldrig siden blev skyldsat.

Der er ingen Tvivl om, at jo det sidste er det fordelagtigste for Deres Majestæt, naar Deres Fordeel betragtes i sin naturlige Forbindelse med Landets Velstand og Velgaaende.

Men jeg er vis paa, at det samme og vilde befindes at være det Fordeelagtigste for Deres Majestæts Fordeel, naar samme betragtes for sig, og Deres Majestæts Cassé ansees, som en særdeles Cassé, der sættes imod samtlige Undersaatters, og det de eie i Ualmindelighed.

Vil man herimod indvende, at denne Beregning ikke kan gøres med nogen Visshed, siden man ikke af Skyldførelingen kan slutte, hvor megen Jord der tilforn er bleven ryddet eller ei, da en ryddet Jord ofte er bleven henliggende 10 à 20 Aar eller længere, uden at blive skyldsat, og ofte aldrig er skyldsat, da tilstaaer jeg i alle Maader, at det forholder sig saaledes, og at dette ei allene er høist rimeligt, men og kommer overens med de Underretninger, jeg har været istand til at indhente; men jeg maae derhos spørge, hvad man deraf kan slutte andet, end det, som Hr. Vice = Statholder Benzou og melder noget om, nemlig, at Loven aldeles ikke er til Fordeel for Rydningen, og at det, som har giort, at Rydningen ikke er bleven aldeles forglemt og efterladt, det er, at Loven ikke er bleven efterlevet, og at Patientene aldeles ikke have holdt sig sammes Bydende efterrettelig.

Naar det nu forholder sig saaledes, og tilforn har forholdt sig saaledes, at Loven, omentskiønt den forbliver i sin forrige Kraft, dog ikke bliver efterlevet, og at de, der rydde, de fleeste Tider, nyde bestandig

Skatte =

Skatte-Friehed paa den Jord, de rydde, og det, hvad enten Loven tilstaaer dem samme eller ei, saa spørges, hvilket der er best, enten, at Undersaatterne vide, at det er Deres Majestæt, der allernaadigst forunder dem denne bestandige Skatte-Friehed paa en ryddet Jord som en Opmuntring til at rydde, og en Belønning for deres Meie med at rydde, og derpaa anvendte Omkostninger; eller og, at Undersaatterne skulde tænke, at Deres Majestæt vel ville have dem til at betale Skatterne af den ryddede Jord, men at det er vedkommende Vertentes Belsvillighed, Estergivenhed, Forsømmelse eller Uvidenhed, de have at takke for, at de befries derfor.

Naar Undersaatterne skulde nyde Skatte-Friehed, saa bør de vide, at det er Deres Majestæts Naade de have at takke derfor, og ikke Fogden eller Sorenskriveren, og saa bør Rydningen befries for den Uleilighed og den Byrde, som denne sidste Tanke kunde medføre.

Endelig og paa det at jeg ikke skulde synes at finde en Fornøielse udi, at giøre ærlige Folkes Opførsel og Forhold mistænkelig, saa maae jeg endnu herved erindre det, som forhen er meldt, at i hvor gierne Fogden og Sorenskriveren end vilde, saa ere de dog ikke istand til at efterkomme de Pligter, som Loven i dette Tilfælde paalægger dem; saa at det, der saa jævnlig er skeet imod Lovens Bydende og den Forglemmelse Loven er kommen udi, ikke just alletider er deres Egenytte og Uvillie, men ofte deres Uformuenhed at tilskrive; ja det er uueligt, at deres Indsigt og gode Hensigt og undertiden kan have havt den største Deel derudi, da det af Foregaaende sees, som Hr. Vice-Stattholderen og erindrer, at det heel ofte har havt sin meget gode Virkning, at Loven ikke neiagtigen er bleven efterlevet.

Da jeg saaledes har vliift, at Forordningen af 29 April 1752 er langt fordeelsagtigere end Loven, saavel for Rydningen og Morges deraf flydende Befolkning, som for Deres Majestæts Fordeel, og det, hvad enten samme betragtes for sig, eller i sin naturlige og nødvendige Forbindelse med Landets Flor, Velstand og Opkomst, saa kunde jeg reent forbigaae det Spørgsmaal, om det maatte eragtes at være overeensstem-

mende med Ret, Willighed og Anstændighed, nu at tilbagekalde denne Forordning, og saaledes betage Vedkommiende de dem derved forundre Friheder og Fordele? Ligesom jeg og i Henseende til dette Spørgsmaal allene vil henholde mig til det, som derom er erindret af Hr. Vices Statthalder Benzon, der klarlig har viist, at Forordningen allene tydelig forklarer og bestemmer det, hvorom Deres Majestæts Høifsalige Forsædres høilovlige Ihukommelse allerede længe forhen havde givet Undersaatterne et Slags Bøste eller Haab, og siden reent ud tilsagt dem, eller en stor Deel iblandt dem, for derved at opmuntre dem til at rydde, saavel som og, at naar det ligesom skulde have sit Forblivende ved Loven, vilde enhver, som haver ryddet en Jord, efter visse Aars Forløb komme til at betale noget, skjønt lidet mere i Skat af denne ryddede Jord, end han betaler af den Jord, som fra Aarids Tid har været dyrket.

Naar man betænker, at derudi Aaret 1724 og foregaaende Aar havde været en vidtløftig og stærk Undersøgelse om en nye Matriculs Indretning for Norge, at samme havde sat Indvaanerne der i Riget i største Uro, og afskrækket dem fra at forbedre deres Gaarde, og at Forslaget om en nye Matricul af samme og andre Aarsager blev forkastet, og man derpaa læser Indgangen til Skatte-Forordningen af 28 December 1724, hvor Hans Majestæt for at betage Undersaatterne denne Uroelighed, og at sætte dem i Sikkerhed, erklærer: At det nye Matriculs-Værk ganske og aldeles skal være ophævet, og at det i Norge fremdeles skal forblive ved den gamle Matricul og de sædvanlige Skatte-Breve: saa kan man umuelig forestille sig, at Hans Majestæts allernaadigste Hensigt derved skulde have været, at forbeholde sig Tid efter anden at ophæve den gamle og indføre en nye Matricul, ved at sætte Bøndergaardene efterhaanden, alt for høiere og høiere Skuld, ligesom mere og mere Jord dertil Tid efter anden blev ryddet. Tværtimod kan man være forvissat om, at Hans Majestæts allernaadigste Hensigt har været ved disse Ord, at forvise sine Undersaatter om, at det bestandig skulde have sit Forblivende ved den gamle Matricul, saa at, om de end efterhaanden ryddede og dyrkede anseelige Stykker af de til deres Gaard liggende Udmarker,

marker, Skove, Færdister &c., saa skulde Gaarden derfor ikke blive sat i høiere Skyld, end den stod for i bemeldte gamle Matricul.

Derom kan man blive saa meget mere forviffet, naar man sammenholder Norge med Danmark, og forestiller sig, hvor fremmed det vilde forekomme, om nogen foreslog, at visse Gaarde i Danmark skulde sættes for flere Tønder Hartkorn, fordi dertil siden Landmaalingen var ryddet og dyrket endeel Jord, som paa den Tid, da Landmaalingen skeede, laae udyrket og var til ingen Nytte.

Skatte-Forordningen af 28 Decbr. 1745 tilstaaer dem Nordenfeldts, som rydde Jord, hvorpaa ingen Skov findes, det samme, som Forordningen af 29 April 1752 tilstaaer alle dem, der rydde i Almindelighed.

Derfom denne Forordning blev tilbagekaldet, saaledes, at det derimod skulde med Rydning og Skyld sætning have sit Forblivende; saa bleve disse ommeldte Skatte-Forordninger tilligemed de for Rydningen derved tilstaaede Fordeele, med det samme ophævede og tilbagekaldte.

Deres Majestæt har i utallige Tilfælde viist, og viser endnu dagligen, at det ikke kommer Deres Majestæt an paa, af Deres Majestæts egen Cassé at lade udtælle anseelige Summer, naar een eller anden god Indretning, til Landets og Undersaatternes almindelige Beste, derved kan beforders.

Hvor skulde det kunde bestaae med dette Deres Majestæts høist milde og ret faderlige Sindelag, at tilbagekalde visse Forordninger, og derved ophæve visse Fordele, hvilke Deres Majestæt selv, saavel som Deres Majestæts høistfælsige Hr. Fader og Farfader høilovlig Ihukommelse, havde tilstaaet dem, der ryddede Jorder i Norge, for derved at fremme og befordre en for Landets Velstand og Folkets Formerelse saa nyttig og gavnlig Sag, som Rydningen af alle maae tilstaaes at være, og det uden at der til saadan Forandring kunde angives anden Marsag end at Deres Majestæts Cassé derved, mueligt (thi i sig var det dog heel uvisst, og det kunde vel hændes sig, at det Modsatte siden vilde befindes at skyde deraf) kunde vinde noget.

Saa længe det og maae tilstaaes, at man ved den gamle Matricul af 1667 ikke har allene seet paa, hvad der til et hvert Sted kunde saaes, men og paa, hvad der af Creaturer kunde fødes, saavel som paa anden Herlighed af Skov, Udmærk &c., saa er det klart, som Hr. Vice-Statsholder Benzon erindrer, at den Jord, som saaledes til Pladsfer er opryddet, virkelig forhen er skyldsat, om ikke for Uger eller Eng, saa dog for Skov eller Udmærk, ligesom det er klart, at naar En rydder og dyrker et Stykke af hans Skov eller Udmærk, saa saaer han derved mere Ugerland end han havde tilforn, men derimod mindre Skov eller Udmærk.

Endelig da man ved at giøre et vist vigtigt Skridt, hvoraf Fordeelen i mindste Maade er uvis, og Følgerne nogen Slags Tvivl underkastede, altid bør være betænkt paa, hvorledes man kan træde tilbage og sætte Tingen i forrige Stand, isald Erfarenhed siden maatte vise, at den ventede Fordeel udeblev og at derimod visse fortrædelige og skadelige Følger indfandt sig, som man ikke havde seet forud, saa spørges, hvorledes man vel vilde rette det, der var skeet, isald en saadan Forordning, som her sigtes til, først var udfkommen, og Erfarenhed siden viste, at den havde skadelige Følger?

Jeg seer vel, hvad herpaa vil svares, nemlig, at det var en let Sag, og strax kunde lade sig giøre ved en nye Forordning, som gientog og stadfæstede den forhen ophævede, og derimod ophævede den sidst udfomne Forordning.

Saadant, skient det ikke i sig er det uheldigste, kan og vel finde Sted, hvor det allene kommer an paa at befale, men her kommer det fornemmelig an paa at lokke, opmuntre og tilskynde, og ved Opmuntringer og Belønninger at sætte Vedkommende i Virksomhed, og at opgive deres Vindskibelighed og Mod.

Dertil hører, at Vedkommende maae have en fuldkommen Tillid til det, der erklæres, og ansee de udlovede Belønninger og Opmuntringer som noget, der umuelig kan glippe. Blive Vedkommende engang derudi bedragne og Tilliden derved tabes, saa er det ude, og Efterkommerne

merne behøve ofte et halvt eller heelt Aarhundred til at rette det, som paa et halv Qvarteers Tid ved et Pennestrøg er forseet.

Naar man først ved en nye Forordning havde ophævet det, Forordningen af 1752 fastsætter til Fordeel for dem, der rydde, og man siden merkede, at det havde skadelige Følger, kunde man vel atter ved en nye Forordning gjentage det samme, men jeg tvivler om, at Tingen derved var sat i forrige Stand. Mon Vedkommende vilde fæste fuldkommen Tillid til denne nye Forordning. Mon de ikke ville sige: en saadan Forordning og lige saadanne Løfter havde vi og den og den Tid, men efter 8 à 9 Aars Forløb blev den tilbagekaldet, og de, som havde forladt sig dertil, og indrettet deres Foretagende derefter, fandt sig ilde derved; hvor lang Tid monne der ikke ville behøves til igjen at erhverve den Tillid, man engang havde havt, men ved et ei noksom overlagt Skridt, havde tabt.

Naar man tilstaaer, at der i Henseende til dette Spørgsmaal er noget for og imod, hvilket man vel maae tilstaae, naar man læser Vice-Statsholderens Erklæring, saa tænker jeg, at denne Anmærkning fortjener nogen Opmærksomhed og Overveielse, og at man deraf let erfarer, paa hvilken Kant det meeste voves.

Udi de sidste 150 Aar og længere have alle derom udfomne Love og Forordninger, den ene efter den anden, mere og mere søgt at befordre Ryddningen i Norge.

Heilovlig Jhusommelse Kong Christian den 4de har i hans Norske Lov, som udfom 1604, tilstaaet dem, som ryddede, 3 Aars Frihed for Leie og Leding (see Landsleie Balken Cap. 51).

Heiftbemeldte Konge har udi hans Forordning om Ryddningsværk udi Norge af 28 Junii 1632 Art. 8, tilstaaet dem, som ryddede, 6 Aars Frihed for Landsskyld Skat og anden Kettighed, og desuden indført alle de Ewangsmidler og Muleter, som endnu findes i vores Norske Lov, for derved end videre at forbinde og tvinge Folk til at rydde. Alt dette, som saaledes findes i Norske Lov og den anførte Forordning, Ryddning

angaende; haver han igientaget i hans store Necess, som udfom 1643, dens 3 Bogs 39 Cap.

Heilovlige Thukommelse Kong Friderich den 3die har udi sin Forordning om Budstikkens Opstierelse og Rydningspladser, af 31 Aug. 1648, bevilget, at de, som ville rydde og forbedre deres Gaarde, de paaboede, maatte nyde samme deres Rydnings Arbeide frie deres Livstid, uden nogen Forhæielse paa Gaarden, videre end der gif af tilforn.

Bores Norske Lov har allene gientaget det, som fandtes i bemeldte Lov, Forordninger og Necess, uden enten at fratage eller at tilføjge noget til Fordeel for Rydningen.

Det er tilforn viist, hvad der, siden Loven udfom, ved Forordningen af 28 Decbr. 1724 af heilovlig Thukommelse Kong Friderich 4de, ved Forordningen af 28 Decbr. 1745 af heilovlig Thukommelse Kong Christian 6te, og endelig ved Forordningen af 29 April 1752 af Deres Kongl. Majestæt er anordnet, om Rydningen og til Fordeel for dem, som rydde.

Blant disse Forordninger er den sidste, den allermeest fordeelagtige for Rydningen, da den indeholder saadanne Opmuntringer til at rydde, og saadanne Belønninger for dem, der rydde, saa det ikke er mueligt andet, end at den jo maatte have en ypperlig Virkning til Rydningens Befordring og Fremme.

Heraf sees, at fra 1604 indtil 1648 har man paa adskillige Maader, og i Særdeleshed, ved at tilstaae de Ryddende nye Fordele, seet mere og mere at befordre Rydningen. Fra 1648 indtil 1725, i en Tid af 77 Aar, har man dermed ladet det forblive; men fra 1725 af har man igien paa samme Maade, og ved at tilstaae nye Fordeele, søgt at forfremme den.

Dersom nu Forordningen af 29 April 1752 blev ophævet, og det derimod blev fastsat, at det skulde have sit Forblivende ved Norske Lov, saa bortfaldt derved og det Haab, og de Løfter, som de tvende allegerede Forordninger af 1724 og 1745 have givet dem, der rydde, og Tingene blev

blev sat i samme Stand, som den var udi 1648 eller for 112 Aar siden, dog med den Forskiel, at Folk den Tid vare fornsiede og vel tilfreds med de Fordele, dem nyelig vare tilstaaede, og at de derimod nu vilde blive misfornsiede over at erfare, at man betog dem de Fordele, som dem paa saa adskillige Tider og Steder og saa høitideligen vare lovede og forundte.

Heraf sees ligeledes, at blant alle de Love og Forordninger, som hidindtil, Rådningen angaaende, ere udkomne, have de fleeste medført nye Opmuntringer til at rydde, og de øvrige have gientaget de foregaaende, men ikke en eneste har ophævet eller tilbageladet nogen af de foregaaende Opmuntringer eller Fordele, og i den Henseende fortient at ansees som ufjordcelagtig eller skadelig for Rådningens Forfremmelse.

Det var ilde, om en saadan ubehagelig Forordning, hvorved alle de i dette Aarhundred for Rådningen lovede eller tilstaaede Fordele, paa eengang bleve tilbageladte, første Gang skulde udkomme udi Deres Majestæts høitpriselige Regieringstid, da Deres Majestæt ei allene selv, paa egen Bekostning, og med anseelige Omkostninger, haver stiftet og besfordret saa mange andre gode og nyttige Indretninger og Foranstaltninger, men Deres Majestæt og er den blant alle de Danske og Norske Konger, som forhen paa den allerbilligste Maade, og ved de allerkræftigste Midler haver besfordret Rådningens Tiltagelse og Fremvert.

Al Foregaaende lader sig vel slutte, hvorvidt Forordningen af 29 April 1752 dens Ophævelse i denne Post kunde eragtes at være overeenstemmende, saavel med Ret, Billighed og Anstændighed, paa den ene, som med Statsklogskabs- og Forsigtigheds-Regler paa den anden Side.

Jeg formener mig derved at have lagt saadanne Grunde, saa jeg i Følge deraf, og i Relation til det, som af Hr. Vice-Stattholder Benson forhen er erindret, understaaer mig allernæderdaniqst at raade Deres Kongl. Majestæt til, at lade det i alle Maader, for saavidt det her opkastede Spørgsmaal angaaer, have sit Forblivende ved Forordningen af 29 April 1752.

Og da jeg frygter, at den Undersøgelse, som i saa lang Tid har været om denne Forordnings Ophævelse, og som umuelig hele Tiden igiennem har kunnet blevet dulst, allerede har gjort endeel Indtryk paa Bønderne i Norge, og sat dem i nogen Slags Uro til Hinder for Rytningen; men det derhos just ikke synes anstændigt, at en nye Forordning skulde udkomme, for at sige, at en foregaaende Forordning, som ikke var ophævet, fremdeles skulde staae ved Magt, da det forstaaer sig selv om enhver Lov, at den gielder og forbliver i sin Kraft, saa længe den ikke ved en nyere Lov ophæves; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om man ikke ved een eller anden Anledning af en udkommende Forordning, eller i Mangel af andet, da i Indgangen til Skatte-Forordningen for tilkommende Aar, kunde ligesom i Forbigaaende lade indflyde, at det i alle Maader, i Henseende til Rytning og Skylsætning, skulde have sit Forblivende ved Forordningen af 29 April 1752.

Det 2det Spørgsmaal, som her opkastes, bestaaer derudi, om der i Henseende til Huusmændene i Norge, og de dem givende Byghel-Sedler, fremdeles bør forholdes efter Forordningen af 29 April 1752, eller og samme Forordning for saavidt bør ophæves, og det dermed for Erttertiden have sit Forblivende ved Forordningen af 9 October 1750?

Dette Spørgsmaal kunde i sig synes mere problematisk end det foregaaende, men man har og her en mere bestemt Erfarenhed, som allene kan være nok til at afgjøre det.

Begge Forordninger, nemlig den af 1750 og den af 1752, have havt een og den samme Hensigt, nemlig, at formere Huusmændenes Antal. Denne Hensigt er god og hypperlig, og fortjener paa alle muelige Maader at befordres; thi skjønt det allestider er til Landets Fordeel, at en Plads bliver ryddet, saa maae jeg dog tilstaae, at Fordelen deraf er ulige større, naar den bliver overladt til en Huusmand og en Huusmandsplads deraf oprettet, end naar den bliver henlagt og dyrket under Hoved-Gaarden.

Spørgsmaalet bliver altsaa: hvilken af disse tvende Forordninger der giver de bequemste Midler til at opnaae denne Hensigt, og at faae Huusmændenes Antal i Norge forøget.

Derksom

Derfom det ved at opnaae denne Hensigt allene kom an paa at skaffe Folk, som vilde være Huusmænd, og forlangede at faae Huusmændspladser til Fæste eller Leie, saa synes Forordningen af 1750 dertil at have givet det beqvemmeste Middell, ved det, at den fornemmelig er til Fordeel for Huusmændene, da den forbinder Huusbonderne eller Gaardeierne til at give dem Fæste eller Byghfædsdel, og altsaa at lade dem beholde Pladsen saalænge de leve, og deres Enker efter deres Død.

Men dette er ikke nok; for at faae Mængden af Huusmænd, maae man ei allene have Mængden af Folk, som vilde være det og ønske at faae Pladser til Leie, men der maae og være Mængde af Gaardeiere, som vilde fæste eller leie dem slige Pladser og Huse.

Forordningen af 1750 synes allene at have seet paa det Første, og derimod at have forbigaaet det Sidste. Ved det at den allene har været til Fordeel for Huusmændene, har den derimod gjort Gaardeierne uviljige til at antage Huusmænd, da de have seet, at Hænderne ved denne Forordning bleve bundne paa dem, og at det ikke var dem tilladt at leie deres Huus og Pladser bort paa saadanne Vilkaar, og med Huusmændene at indgaae saadan Forening, som de imellem sig kunde komme til Rette om.

Det, som man saaledes nogenledes kunde giætte sig til, stadfæstes og af Erfarenhed; thi Vice-Stattholderen forsikrer, at Virkningen af denne Forordning var, at de fleeste Jorddrotter og Gaardeiere ingen Huusmænd vilde vide af at sige, og det er bekiendt nok, at den kommanderende General fandt sig besvøiet til at besvare sig over den Vanskelighed, som Armeens Completering derved foresandt, formedelt Huusmændenes Afstagselse og Formindskelse.

Dette synes klarlig nok at vise, at man ved denne Forordning har truffet feil og hindret det, som man dermed sigtede til at befordre.

Naar man og ligefrem uden nogen Henseende til de særdeles Omstændigheder vil overveie Spørgsmaalet, saa synes det rimeligst, at man lader Eiendoms-Ret beholde sin fulde Virkning, og tillader den,

som er Eier af en Ting, derom at indgaae saadan Contract, som han med den anden Contraherende kan foreenes om.

En Gaard:Eier i Norge besidder med fuld Eiendoms-Ret alle de Jorde og Pladser, som ligge og høre til Gaarden, hvad enten de ere ryddede eller ei, og hvad enten de af ham selv ere ryddede, eller de for hans Tid have været ryddede og dyrkede. Naturligviis beroer det paa ham selv, om, og paa hvilke Vilkaar, han vil bortfæste eller bortleie saadan en Plads.

Jeg veed ikke, hvorfor man skal indskrænke denne Frihed, som i sig er en Følge af hans Eiendoms-Ret, og binde Hænderne paa ham, saa at han ikke maae bortleie en saadan Plads paa andre Vilkaar, end at Leie-Contracten endelig skal vedvare den Leiendes Livstid.

Fuldkommen Frihed paa begge Sider er det, som meest beforder slike Contracter; derimod pleier Tvang og Indskrænkning af Friheden, at indskrænke dem og formindske deres Antal.

I Danmark paa Landet, hvor man langt mere end i Norge er vant til Fæste-Contract paa Livstid, (hvilket let kan erfares, ved at sammenholde Danske Lovs 3 Bogs 13 Cap. med Norske Lovs 3 Bogs 14 Cap.) og hvor man snart ikke veed af anden Contract at sige, veed jeg dog ikke, at det er en Proprietair eller Selveier-Bonde forbuden at leie en Gaard eller et Huus til en anden, enten paa visse Aar eller paa de Vilkaar, at han efter et fierding eller halv Aars lovlig Opsigelse skal forlade Stedet og flytte bort.

Jeg begriber ikke, hvorfor saadan Rettighed skal være Selveier-Bønder mere betaget i Norge end i Danmark, da dog Bondens saavel som Huusmandens uindskrænkede personelle Frihed synes mere at udfordre det, paa det første Sted end paa det sidste.

Derfom Forordningen af 9 October 1750 allene havde fastsat, at naar en Bonde antog en Huusmand, skulde der altid sluttes skriftlig Contract imellem dem om Maaden, paa hvilken Huusmanden blev antagen, da kunde man ikke sagt, at Bonden var betaget noget af hans

Eien-

Eiendoms-Ret, men allene, at Forordningen havde søgt at forebygge Processer, som gierne fihde af mundtlige Aftaler, og at forekomme, at den Klogere og mere Formaaende, som Gaard-Eieren formodes at være, ikke skulde have Leilighed til at besvære eller undertrykke den Enfoldige og Uformuende. Og da havde Forordningen ei gaaet videre end den Aarsag, som anføres i Indgangen virkelig udfordrede. Men at Forordningen er gaaet videre og har fastsat, hvilket Slags Contracter, der allene maatte indgaaes, og at saadan Forening endelig skulde være for Huusmandens Livstid, og endnu gielde for hans Hustru efter hans Død, saa længe hun sad Enke, derudi synes den at have gaaet for vidt, og at have traadt Bondens Eiendoms-Ret noget for nær, ligesom det og i sig er underligt, at det skal berge paa en Bonde eller Gaard-Eier, om han vil antage nogen Huusmand eller ei, men det skal ikke berde paa ham at antage Huusmanden paa en vis Tid, som 6, 8, 10 eller 15 Aar, skient de imellem sig derom kunde blive forenede.

Derimod enskede jeg, at Forordningen af 29 April 1752 fornemmelig i dens 1 Art., havde gaaet noget videre, og ikke ladet sig neie med sig frem at tillade Gaardmændene og Huusmændene at slutte Contract, saaledes, som de imellem sig kunne forenes om, men at den og havde befaleet, at der alletider skulde være saadan skriftlig Contract oprettet imellem dem, samt derhos fastsat, hvad der in dubio skulde præsumeres, naar der kom Tretter mellem dem, og ingen saadan skriftlig Contract kunde fremvises.

I den Henseende veed jeg ikke noget imod, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, skient just ikke ved en særskilt nye Forordning, som derom allene skulde udkomme, men ved Anledning af Skatte-Forordningen eller en anden Forordning, at giøre et lidet Tillæg til Forordningen af 29 April 1752, og i Særdeleshed til dens første Artikel, ved at fastsætte, i Henseende til de i samme Artikel ommeldte Huusmænd, at naar nogen Odels-Bonde eller Gaardmand antog en saadan Huusmand, da skulde der sluttes skriftlig Contract, saaledes, som de mellem sig kunde forenes angaaende de Bilskaar og den Tid, paa

hvilken Huuset og Pladsen blev Huusmanden overladt, og alé hvad enhver af dem paa sin Side havde at efterkomme og iagttage, og skulde saadan Contract altid være in duplo, saa at Huusmanden beholder den ene og Gaardmanden den anden.

Forsømmes det at indgaae saadan skriftlig Contract, da, som saadan Forsømmelse fornemmelig kan tilregnes Gaardmanden, saa bliver Præsumptionen og imod ham, isald der siden kommer Trette imellem dem om Tiden, og hvortil længe Huusmanden skal beholde Pladsen, saa at Pladsen i saa Fald, skal ansees at være Huusmanden overladt paa hans Livstid, og det skal ikke være Gaardmanden tilladt deraf at udsige ham, saalænge han lever, og i det øvrige præsterer, hvad han er forbunden til.

Ved saadan Anordning betages ikke Gaardeierne noget af deres Eiendoms-Ret, siden det tillades dem, om deres Pladser og Huse at slutte saadan Contract med Huusmanden, som de mellem sig kunde forenes om; de befales allene at slutte skriftlig Contract, hvilket er billigt, saasom man deraf strax kan erfare, hvad enhver er forbunden til, og Processer altsaa derved forebygges.

Da det er Gaardmanden, som ved denne Contract foreskriver Bilskaarene, han og formodes bedre at vide Lovens Bydende, end Huusmanden, saa er det ham der fornemmelig bør sørge for, at saadan skriftlig Contract virkelig indgaaes, hvoraf flyder, at Præsumptionen bør være imod ham og for Huusmanden, naar det forsømmes, og just dette vil esier mine Tanker giøre, at Gaardmanden vel passer paa, at det ikke bliver forsømt, undtagen maaffee i det Fald, hvor de ere enige i det, som her formodes, hvor ingen skriftlig Contract er, hvilket atter giør denne Præsumption ligesaa rimelig som billig.

Jeg havde vel ønsket, at dette og kunde udvides til de Huusmænd, som Forordningen af 1752 dens 3die Art. taler om, men da jeg formoder, at der ved adskillige Brug og Værker ere mange saadanne Huuse, som Eieren har bygget eller ladet bygge, og til de fleeste af dem henlagt en liden Plads, allene for udi disse Huuse at have Daglennere og Arbeidere ved Værket, og det maaffee vilde medføre nogen Vanskelighed, og
være

være hinderlig for Værkets eller Brugets Vedligeholdelse og Fremvejt, om Eieren hver Gang han antog en saadan Daglønner eller Arbejder, og overlod ham et Huus, just skulde være forbunden til at slutte skriftlig Contract med ham, saa understaar jeg mig just ikke denne Gang derudi at foreslaae eller raade til nogen Forandring, men tænker, at det faaer forblive ved Forordningens 3 Artikel.

I det øvrige, og det foranferte lidet Tillæg til Forordningens første Artikel undtagen, skulde jeg allerunderdanigst formene, at det i Henseende til begge de opfaste Spørgsmaal, bør i alle Maader have sit Forblivende ved Forordningen af 29 April 1752. Kjøbenhavn den 8 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 13 August 1760.

Erklæringen communiceres Kammeret, hvortil man sig referer, og ifald, som formodes, Kammeret dermed er eenig, kunde herfra en Forordning angaaende Huusmændene udstedes, og deri tillige incidenter indføres, at det ved Forordningen af 29 April 1752 i alt det øvrige skulde have sit Forblivende.

1760 den 3 Sept. Geheimeraad Grev Zolsteins Skrivelse til de Deputerede for Financerne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

XIII.

Erklæring over en Forestilling af 17 December 1759, fra Stiftamtmanden i Aalborg Hr. Geheimeraad Baron Zolt, hvorved han indsender et Tingsvidne, som Høvedgen i Skagen, efter hans Ordre havde erhvervet, angaaende den saa kaldte Marehalm eller Klittetags Afslæt der i Sandflitterne; hvoraf sees, at den største Deel af Skagens Indvaanere, og paagrændsende Beboere, have derudi været deelagtige. Og, da man ikke ved gientagne Advarsler og Trusler har kunnet bringe Almuen til, at aflade fra denne skadelige Misbrug, saa indstiller Stiftamtmanden: om Lovens 6—17—29 Art. maatte forandres derhen, at isteden for den der fastsatte Straf, skulde den, som befandtes at aflaae, oprykke eller ødelegge Marehalm, hver Gang bøde 10 Rdr., Halvdelen til Angiveren og Halvdelen til Rettens Betiente og Actor, hvilke 10 Rdr. straf, naar Forbrydelsen ved Tingsvidne var beviist, skulde betales eller af deres Bøse udpantes, og de, i Mangel af Betalning

straffes paa Kroppen efter Forordningen af 6 Decbr. 1743; derudi han refererer sig til en anden Forestilling af 29 Maji 1752. Dette mener han, at vilde have sin gode Nytte, og at det ikke vilde fattes paa Angivere, naar de kunde vente saadan Fortieneste, da de undsee sig i Henseende til den ansatte haarde Straf.

I Henseende til disse Indvaanere, som ved dette Tingsvidne ere overbeviste, indstiller Stiftamtmanden, om Hans Majestæts vilde eftergive dem den fortiente Straf, imod at enhver, som udi Forbrydelsen er beviist at være deelagtig, betaler i Rdr., Halvdelen til Eognets Fattige og Halvdelen til lige Deling imellem Rettens Betiente og Actor.

* * *

Denne allerunderdanigste Forestilling fra Hr. Geheimeraad og Stiftamtmand Baron Zolck, confereret med en anden i samme Materie, viser hvor ulige Menneskenes Tænkemaade er, og at fornuftige Mænd kunde vente, ei allene ved forskiellige, men og ved ganske stridige Midler, at komme til eet og det samme Maal, og opnaaaf een og den samme Hensigt.

For et eller tvende Aar siden, saaes en Forestilling fra en Amtmand i Jylland, hvis Amt er grændse paa de Amter, som ere Hr. Geheimeraad Baron Zolck anfortroede, hvorved han indsendte trende Domme, fældte over Folk, som havde afflaaet eller oprykket Marehalm eller Klittetag, og derhos meldte, at denne skadelige Misgjerning tog alt mere og mere overhaand, samt indfillede, om det ikke for at faae samme hæmmet var godt, at Straffen blev skærpet, og at den Straf, som Forordningen af 25 Novbr. 1720 fastsætter allene for Hornholm, maatte blive udvidet til hele Danmark, hvilken Straffens Skerpelse han formeente at ville blive et kraftigt Middel til at skrække Folk fra at begaae denne Misgjerning, og altsaa til at hæmme den.

Her derimod møder en anden Forestilling, hvor der ligemaade klages over, at denne Misgjerning gaaer saa meget i Evang, og hvor Straffens Formildelse foreslaaes, som det beqvemeste Middel til at faae den hæmmet.

Saa underligt som dette sidste Forflag ved første Diekast lader, saa holder jeg for, at det haver bedre Grund i de Sætninger, hvorefter
Straf

Straf bør bestemmes, saavelsom i Folks Tænkemaade i Amindelighed, og bifaldes mere af Erfarenhed end det Første.

Straffens Skierpelse er ikke alletider, men heel sielden, et sikkert Middel til at hæmme en Misgjerning, som har begyndt at tage overhaand, fornemmelig under saa mild, faderlig og naadig en Regiering, som vi have den Lykke at leve under. Jo haardere en Straf er, eller synes at være, i Forhold til Misgjerningens V. Kaffenhed og Grovhed, jo sieldnere bliver den exequeret. En mildere Straf, som derhos er indrettet efter de Motiver, der bevæge Folk til at begaae en Misgjerning, og just fordi den er taalelig let kan exequeres, og af samme Aarsag jævnlig bliver exequeret, har ofte langt bedre Virkning end en haard Straf, som just for dens Haardheds Skyld sielden bliver exequeret.

Naar nogen Tid er gaaet forbi, og En efter en anden, som haver begaaet Misgjerningen, ere blevene benaadede og unddragne fra den bestemte Straf, saa begynde Folk at troe, at Straffen kun er sat til en Skræk i Loven og ikke for at blive exequeret, og just derved lader den af at være en Skræk.

Dersom her skulde gieres en nye Lov, og i samme sættes Straf for denne Misgjerning, da falder jeg snarere til Hr. Geheimeraad Zolcks end til den anden Mening, dog med det Tillæg, at Straffen skulde skierpes, naar den samme Person oftere kom igien og begik samme Misgjerning.

Men ligesom jeg tilforn har af ovenansførte Aarsager været imod det Forslag om Straffens Skierpelse, saa understaaer jeg mig ei heller nu for Tiden, allerunderdanigst at raade Deres Kongl. Majestæt til allernaadigst at approbere dette Forslag, em Straffens Formildelse, da man fra adskillige Steder hører klage over, at denne for Landets Beste og Bedligholdelse mod Sandflugten saa skadelige og farlige Misgjerning gaaer meget i Svang, og man i den Henseende ikke kan vide, hvad Virkning saadan Formildelse paa et eller andet Sted kunde have.

Den Amtmand, som for nogen Tid siden havde klaget derover, og foreslaaet Straffens Skierpelse, som et beqvemt Middel til at hindre Misgjerningen, vilde efter hans egen Maade at tænke paa, naar han nu saae,

at Straffen blev formildet, troe, at man ikke længere anfaae denne Misgierning at være af saa stor Betændhed. Iblant den gemene Mand vilde maaskee adskilfige, om ikke de fleeste, tænke det samme.

Det, som Hr. Geheimeraad Zolck og tildeels anseer, at vilke bidrage meget til at hæmme denne Misgierning, nemlig, at Vedkommende ved en forventende Gewindst bleve loffede og opmuntrede til at angive den, har Loven allerede iagttaget; thi i Følge Loven skal den, der begaaer denne Misgierning, foruden at betale Gjæld og Tvegjæld, have sin Hovedlod forbrudt, og i Følge Lovens 6 Bogs 17 Cap. 29 Art., tilfalder det altsammen Angiveren, naar han tillige paataaler Sagen, hvilket alle tider er ham tilladt, da denne Action i vores Lov ansees som en Actio Popularis, hvilken enhver er berettiget til at anlegge mod den Skyldige.

Det Hr. Geheimeraad Zolck foreslaaer, at de Skyldige, naar Forseelsen ved Tingsvidne var beviist, strax uden videre Lovmaal skulde betale Boderne, og i Mangel af Betalning straffes paa Kroppen, efter Forordningen af 1743, det maae jeg tilstaae, i hvor det og gif, jeg ikke kunde være enig med, da ingen efter mine Tanker bør straffes, uden i Følge en foregaaende Dom, som tilfinder ham samme Straf, og som han bør have lov til at appellere, isald han formener sig derved paa een eller anden Maade fornærmet.

Denne Regel bør være ganske almindelig, og ingen Undtagelse derfra bør eller maae taales.

Det er godt nok, at man af et Tingsvidne tydelig kan see, at En er tilfulde overbeviist om at have begaaet en Misgierning, men saalænge Sagen ikke er ventileret for Retten, veed man dog ikke tilfulde, hvad for Exceptioner mod Vidnerne, eller Contra-Deviis han kan have, eller hvad han videre til sin Undskyldning kan have at anføre. Jeg skulde saaledes holde det for tienligst, at det i Henseende til denne Post, har sit Forblivende ved Loven.

Hvad det endelig angaaer, som Hr. Geheimeraad Zolck foreslaaer, om Straffens Formildelse for dem i Særdeleshed, som ved dette Tingsvidne ere graverede, da er det en Ting, som vil komme an paa Deres Kongl.

Kongl. Majestæts Naade. Og da det er bekiendt, at de fleeste og næsten alle Indvaanerne i Skagen ere fattige Fiskere, det og synes ligesom de hidindtil ustraffet have forøvet denne Misgjerning, hvortil kommer, at der allene er fært Tingsvidne, men ikke fældet nogen Dom over dem, saa veed jeg intet imod, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, derudi at approbere Stiftamtmandens Forslag, naar de Skylde dige allene faae at vide, at det er for Stiftamtmandens Forbøns Skyld, og allene for denne Gang, at de blive benaadede, og at de, om de tiere maatte befindes at have begaaet saadant, kunde vente at blive tiltalte og straffede efter Loven.

I saa Fald skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad Baron Zolt: At Deres Kongl. Majestæt, for Stiftamtmandens Forbøns Skyld, havde for denne Gang frietaget de Skyldigbes fundne fra at tiltales og dømmes efter Loven, imod at enhver af dem, som ikke heller vilde lide Tiltale og Dom, betalte i Rdr. Halvdelen til Skagens Sogns Fattiges Casse, og Halvdelen til lige Deling imellem Rettens Beriente og Actor, for deres Umage ved den giorte Undersøgning og Tingsvidnes Sørvelse. I det øvrige haver Stiftamtmanden at tilholde vedkommende Bysfoged, at have nøie Indseende med, at denne skadelige og for Landet høist farlige og fordærvelige Misbrug reent affkaffes, og isald nogen oftere eller Efterdags maatte befindes saadant at begaae, da at tiltale ham og indhente Dom over ham til Strafs Lidelse, efter Lovens 6 B. 17 Cap. 29 Art. Kjøbenhavn den 11 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 August 1760, saaledes:
 Indsilles til Hans Majestæt efter Erklæringen.

Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 5 September 1760, saaledes:

Approberes efter Erklæringen.

1760 den 12 Sept. Kongelig Ordre til Geheimeraad Baron Hr. Jøer Zoldt.

XIV.

Erklæring ober et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 9 Febr. 1760, ved de communicere en Klage fra Commandanten i Bergen Oberste Rye, af 2 October 1759, derudi han besværer sig ober, at Ober-Commissionen for de Fattiges Bøsen i Bergen fordrer hos endeel Militaire af Garnisonen Officierer, Underofficerer og Gemene, resterende Penge til de Fattige, efter en Tæxt, Magistraten tillige med Taxere: Borgerne have sat for dennem, ligesom for de andre Borgere og Indvaanere; hvilket han formener at være ubilligt, og end mere ubilligt, at de tilforn have ladet exequere hos dem, da han derimod formener, at de Civile i alle stige Tilfælde burde henvende sig til ham, som Chef og Commandant. Tillige med Hr. Stiftamtmand Cicignons Erklæring af 8 April 1760, derudi han viser: 1) At de Tilfælde, hvor der er skeet Execution hos de Militaire, ere passerede i Oberste Ry's Formands Tid, og at Executionen er skeet for Skatter og Afgifter, der skulde svares af de Huse og Eiendomme, som Militaire eiede, hvilke formedelst mislig Erlæggelse ved Execution maae inddrives. 2) Afgiften til de Fattige lignes paa alle Byens Indvaanere, deriblant adskillige ere Underofficerer og Soldater. Naar disse ikke betale, tilsender Ober-Commissionen (hvorudi Stiftamtmanden og Biskopen og sidde) Commandanten en Liste paa de Militaires Restancer, med Begiering, at han ved sine Underhavende ville lade den exequere. Dette haver forrige Commandant Hr. General Weinmand altid været fornoiet med, men denne har derimod, da saadan Liste blev ham tilsendt, foretaget sig at forandre Magistratens Tæxt, og nedsat den fra 17 Rdr. 4 Mk. 12 s. til 7 Rdr. Endelig viser Stiftamtmanden Bestaffenheden med Garnisons Compagniet, hooraf de fleste ere virkelige Indvaanere i Bergen, og der bygge og boe, og have deres Røring med Hustrue og Børn, ligesom de fleste af dem, og ere visse og sande Expectantere paa de Fattiges Casse, der gierne kunde miste det Lidet de Militaire bidrage, naar Commandanten kunde holde det Almindelige frie for deres Raaben om Underholdning.

* * *

Da Hr. Stiftamtmand Cicignon i sin allerunderdanigste Erklæring tydelig nok har vilst, at Commandanten i Bergen Oberste Rye aldeles ingen

ingen Føie har havt til at besvære sig over Over-Commissionen for de Fattiges Bøsen, men at bemeldte Commission langt snarere har havt Anrsag til at besvære sig over ham, da han paa egen Haand, eller ved en saa kaldet og af ham selv anordnet Militair-Commission, har foretaget sig at forandre den Taxt, som af Magistraten med Taxere-Borgerne var forfattet, og af Stiftamtmanden og Biskopen approberet og ham tilsendt, samt nedsat samme, for saavidt den angik de resterende Militaire fra 17 Rdr. 4 Mk. 12 Sk. til 7 Rdr., uanset hans Formand, afgangne General og Commandant Weinmand, aldrig havde begyndt noget saadant, men været fornsiet saavel med Taxten i sig, som med den af Over-Commissionen brugte Maade med at henvende sig til ham, for at faae Restancerne inddrevne; saavelsom at det med Garnisons-Compagniet i Bergen, og de derved staaende Officerer og Soldater, ikke kan eller bør forholdes paa anden Maade, end hidindtil brugeligt været haver, som aldeles kommer overeens med, og har sin gode Grund i dets Beskaffenhed; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om Indholden af bemeldte Erklæring kunde Krigs Cancelliet tilstilles, og dem derhos tilskrives: at hvad onera realia angaaer eller saadanne Skatter og Afgifter, som lignes paa og bør betales af Huse, Gaarde og Eiendomme, da kan der, i Henseende til dem og deres Inddrivelse, aldeles ingen Forskiel gøres paa Civile, Militaire og Geistlige eller andre, siden enhver i saa Fald, kun ansees som Eier af det Hus, Gaard eller Eiendom, og ei i anden Henseende, hvilkens Vedkommende ei engang ere forbundne til at underrette eller bekymre sig om. Har man derimod den allermindste Tvivl, behøver man allene at forestille sig, hvilket heel ofte hænder, at en Officeer, som staaer ved et Regiment, eier og bruger en Bondegaard eller ufrie Sædegaard, og at Skatterne af samme Gaard ikke blive rigtig betalte, da der spørges om Amtsovervalterne eller Jorden ikke er berettiget til, paa brugelig Maade og ved Amtmandens Hielp, at lade slige Skatte-Restancer ved Execution inddrive, eller om de ere forbundne til, om saadan Execution, og for at erholde den, først at melde sig hos Chefen for det Regiment, hvorved Eieren staaer.

Derksom de Militaire, der eie Huse og Gaarde i en Kjøbstæd, kunne og ville paastaae, at vedkommende civile Øvrighed ikke for saadanne Skatter og Afgifter maatte giøre Execution i deres Meubler og Boehave, saa vilde Virkningen deraf allene blive denne, at de strax, endog for den allermindste Sum, giørde Execution i Huset eller Gaarden selv, og i Mangel af Betalning stille samme til Auction, hvilket kun vilde blive til Slet Fordeel for de militaire Eiere, paa hvis Beføstning alle derved foreskaldende Omkostninger kom til at gaae, foruden andre deraf flydende Uleiligheder.

Naar derfor Commandanten i Bergen ikke vil taale, at der for slige Skatter og Afgifter maae umiddelbar skee Execution hos de Militaire, saaer han see derhen og mage det saaledes, at ingen af de ved Garnisons Compagniet staaende eller under hans Jurisdiction værende Militaire, eie Huse eller Gaarde derudi Byen, hvilket er saa meget mere nødvendigt, som man af Politie og Borgemeister Lunds Brev af 5 Martii 1757, til forrige Commandant afgangne General Weinmand erfarer, at en Indvaaner og Huus-Eier i Byen kan staae under Garnisons-Compagniet, uden at Magistraten eller Politieimester vide noget deraf; hvoraf man maae slutte, at den Egenskab, at være Soldat ved Garnisons-Compagniet i Bergen, just ikke er af det Slags, som strax eller let falde i Dinene; men at det derimod er mueligt, at Magistraten og Politieimester i Bergen kunde troe, at de, i den eller den Gade, havde saa og saa mange Borgere eller Indvaanere, men ved een eller anden Leilighed maatte befinde, at Halvparten af dem, vare Soldater under Garnisons-Compagniet.

Hvad det Fattiges Væsen angaaer, da er det billigt og nødvendigt, at alle og enhver, være sig Militaire, Geistlige eller Civile, dertil bidrage efter deres Formue, Vilkaar, Næring eller Fortieneste.

Om de Militaire, som eie eller leie Huse eller Gaarde i Byen, eller bruge nogen Slags Borgerlig Næring eller Haandtering, være sig som Huusbonder eller som Tienere, kan der ikke være Spørgsmaal, at de jo dertil bør erlegge noget, lige ved andre, som kunne staae i Klasse med dem. Og staaer det Commandanten langt bedre an derudi, ligesom hans

For

Formand, at være Over-Directionen for de Fattiges Væsen behiøpselig, end at modsætte sig og hicanere dem.

I det øvrige overlader man til Krigs-Cancelliet, hvorvidt de maatte finde det antageligt, som Hr. Stiftammand Cicignon foreslaaer, nemlig, at alle de Militaire i Bergen maatte være aldeles befriede fra at bidrage noget til de Fattiges Cassé, imod at Militair-Etaten holdt bemeldte Cassé, for nærværende saavelsom tilkommende Tid, frie for at underholde nogen af dem, som tilforn havde rient under Garnisons-Compagniet, men vare blevene gamle og skrøbelige og havde faaet deres Uffkeed.

Findes det ikke antageligt, saa overlader man til Krigs-Cancelliet at skionne, hvor rimeligt det vilde være, at en Soldat under Garnisons-Compagniet som boede i Byen, og der ernærede sig af en eller anden Haandtering, eller og en Indvaaner i Byen, som havde faaet Titel af Soldat under Garnisons-Compagniet, just derfor skulde være frie for lige med andre at bidrage til de Fattiges Cassé, og samme Cassé dog være forbunden til siden at underholde ham, naar han var bleven gammel, svag og skrøbelig, og ikke mere kunde fortiene noget, og just af den Uarsag havde faaet sin Uffkeed fra Garnisons-Compagniet.

Endelig da man af dette saavelsom andre Exempler seer, at Commandanten i Bergen ikke meget helder til at vedligeholde Fred og Enighed med de øvrige der værende Jurisdictioner, da han opripper hvad som i hans Formands Tid er passeret og afgjort, og gjør Vanskeligheder i det, som hans Formand har været fornoiet og enig med, hvilket ikke kan forarsage andet end Bitterhed og Fortrædeligheder paa alle Sider, saa ønskede man, at saadan Enighed og Føielighed maatte fra Krigs-Cancelliet vorde ham anbefalet. Kiøbenhavn den 14 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 August 1760:

Krigs-Cancelliet tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring.

1760 den 6 Sept. Geheime-Conferensraad Zolsteins Skrivelse til det Kongelige Krigs-Cancellie.

XV.

Erklæring over et Brev fra Kammeret til Greb Holstein af 10 Maji 1760, hvormed fulgte 4 Memorialer af forskellige Data fra Kiibmændene i Dramen og Egeen, som alle gaae ud paa at begiere, at den Frihed maatte blive ophævet, som ved Forordningen af 3 August 1756 dens 3die Art., er Almuen paa Landet Søndensfielbs forundt, at kibe hvad Kornvahre de behøve, paa samme Maade som Borgerne, af de til Kiib- og Ladestæderne ankommende Skiberomme; hvilken Frihed, isald den skal vedvare, Supplicanterne foregive at ville blive til deres yderste Glæde. Tiltige med Hr. Vice-Stattholder Wenzons Erklæring af 29 Martii 1760, som gaaer ud paa, at der paa Victualier og Kornvahre haves temmelig Forraad, ligesom Priserne derpaa og ere ganske billige, saa han i den Henseende mener, at denne Post i Forordningen af 3 August 1756 vel kunde ophæves, siden Kiibstæderne ellers derved betages een af de anseeligste Poster i deres Privilegier, og Borgerskabet ellers neppe forsyner sig med det nødvendige Forraad af Kornvahre.

Derimod Kammer-Collegium holder det betænkeligt at ophæve denne Frihed, da Almuen paa Landet i Danmark haver den, de Handlende ved det, at den ophæves, faae Leilighed at sætte og forhoie Prisen paa det Nødvendige; ligesom saadant og er til Handelens Indskrænkelse med indenlandske Kornvahre, og Erfarenhed har vist, fornemmelig i Aarene 1741 og 1742, at Stæderne dog ikke have den Forraad paa Kornvahre, som de burde have; men da Stædernes Privilegier ere expederede fra det Danske Cancellie, saa bedes at Sagen, i det Kongelige Geheime-Conseil maae foredrages og Kammeret communiceres, hvorledes man eragter tienligst, at dermed Efterdags skal forholdes.

* * *

Det er uden Tvivl sseet med god Betænsksomhed og Overlæg, at der udi Forordningen af 3 August 1756, dens 3die Art., som tilstaaer Almuen paa Landet i Norge den Frihed at kibe Kornvahre af Skiberommene, ikke fastsættes nogen vis Tid som i den foregaaende anden Artikel, men at Deres Kongl. Majestæt der har berient sig af den ubestemte Tidemaade: Indtvi vi allernaadigst anderledes befale; maaskee har Hensigten dermed været, først at søvkle, og siden efterhaanden og uferz mærkt at ophæve et Privilegium, som er Kiibstæderne Søndensfielbs i Norge forundt, men paa den ene Side har havt adskillige skædelige Følger,

ger, og paa den anden Side ikke har frembragt den eneste gode Virkning, som man deraf havde lovet sig.

Den Handel fortienet i alle Maader at befordres, som bestaaer derudi, at Kiebmændene i Kiebstæderne i Danmark, afkiøbe Landmanden, Proprietairer saavel som Bønder, deres Kornvahre, og overbringe samme til Norge, for dermed at fersyne Bekommende, som behøve dem.

Det er bekendt, at adskillige Bønder og Huusmand i Norge ikke avle det Korn, hvoraf de kunde ernære sig og Familie.

Ved de mange der værende Sølv, Kobber, Jern, Marmor og andre Værker avles intet Korn, saa at de andensteds fra maae have det, der behøves til de mange Menneffers Underholdning, der bruges ved slige Værker. I samme Tilfælde ere de mangfoldige der i Landet værende Fiske.

Kornvahre bruges ikke til Overdaadighed og Overflødighed, men behøves til Livets Ophold, og altsaa bør man see derhen, at skaffe Bekommende samme for den beste og letteste Priis, mueligt er.

Jo bedre Kiebs der er paa Kornvahre, jo lettere haver den, der driver et Værk, sine Dagelønnere og Arbeidsfolk, jo mindre komme ham hans Producter at staae, jo bedre kan han holde Priis med andre Nationer, som have de samme Producter, og jo vissere kan han være paa at sætte dem af. Jo heiere Priis der er paa Kornvahre, jo dyrere og vanskeligere bliver alt dette.

Godt Kiebs paa Kornvahre i Norge kan saaledes bidrage meget til, at de gamle Værker og Brug drives med Styrke og nye opdrives. Derimod kan dyrt Kiebs paa Kornvahre forarsage, at de gamle Værker tildeels nedlægges, tildeels drives langsomt og med maadeligt Held, og at ingen rover at opdrive nye.

Til Lykke behøver Norge ikke at kiese disse saa nødvendige og umistelige Vahre af Fremmede, men det ene Nige kan derudi komme det andet til Hielp. Danmark fr. mbringer aarlig meget mere Korn end dets Indvaanere fortære, og ved Agerdyrkningens Forbedring kunde det tilviffe frembringe $\frac{1}{2}$ Deel mere. Det, som blant andre Ting, meget skal bidrage

Drage til at forbedre Agerdyrkningen, er, at Landmanden seer, at han kan afsætte sine Kornvahre og andre Producter.

Det vil ikke sige, at han ofte maae sælge dem for godt Kjøb, naar han kun er forvissnet om, at han kan afsætte dem.

Altsaa fortjener denne Handel paa alle Kanter og paa alle muelige Maader at befordres, og ligesom det maae tilstaaes, at jo større Qvantitet af Kornvahre, Danmark aarlig kan afsætte til Norge, jo mere Fordeel er det for Landmanden, Kjøbmanden og Søefarten i Danmark, saa er det og paa den anden Side vist, at jo bedre Kjøb, de, der bruge Værker, saavelsom Fiskere og andre i Norge, kunde have disse Kornvahre for, jo ensfeligere og fordeelagtigere er det for Slige Værkers og Fiskeriets Befordring i Norge.

Intet er rimeligere, end at man lader denne Handel nyde en fuldkommen Frihed, og tillader den, der behøver disse nødvendige Vahre, umiddelbar at kjøbe dem af hans Landsmænd, som har Overflødighed af dem og tilbringer ham dem.

Derimod naar Supplicanternes Ansøgning blev bevilget, og denne Frihed, at kjøbe Kornvahre af Skibcomme, saaledes blev Landmanden i Norge betaget, saa blev denne nyttige Handel derved paa alle Kanter bundet og indskrænket.

Kjøbmændene i Stæderne vilke, at disse Kornvahre, som bringes fra Danmark til Norge, endelig skulde gaae igiennem deres Hænder, paa det at de og kunde have nogen Fordeel derpaa. Denne Fordeel forhøier Priserne paa Kornvahrenene, hvoraf Følgerne forhen ere viiste.

Men dette er ikke nok: en maadelig Binding af nogle pro Cento kunde maaskee undes dem, om de dermed vilde lade sig nøie; men det, de tilsigte, er et Slags Monopolium, som gjør dem allene til Mestere af Indkjøbnings- saavelsom Udsælgnings-Priserne. De vilde, at de, der bringe Korn fra Danmark til Norge, skulde være forbundne at sælge det til dem allene og ingen anden, og at de paa Landet i Norge, som maae kjøbe Korn, skulde kjøbe det af dem allene og ingen anden.

Maades

Maadelig Fordeel og taalelige Priser kunde neppe bestaae med et Monopolium; jo mere den hos os saa stærk regierende Smag paa Monopolier og Tvang i Handelen kan blive affkaffet, og Frighed, som er Sielen i Handelen, blive indført, jo bedre er det.

Intet er lettere for de Kjøbmænd i en maadelig Kjøbstæd, som handle med Kornvahre, end at stifte Hovederne sammen og at forenes om visse Priser. Deraf flyder, at naar Fartøierne fra Danmark ankomme, maae de lade sig nøie med de saaledes aftalte Priser, siden de ikke kunde sælge til andre, og da dette gjør, at Kjøbmændene i Danmark ofte maae tabe paa deres Kornvahre, de skikke til Norge, isteden for at de havde ventet at vinde noget derpaa, saa blive de leede af denne Handel, og naar da den ene efter den anden trækker sig tilbage, bliver Landmanden i Danmark tilsidst forlegen med sine Kornvahre. Derimod maae de paa Landet i Norge betale disse Kornvahre heel dyre til Kjøbmændene, som neppe lade sig nøie med en maadelig Fordeel, naar det beroer paa dem selv at tage en større.

Det, som derved meest opirrer Landmanden i Norge, og ofte har havt fortrædelige Følger, er, at de maae betale nogle Mark mere for en Tonde Korn til Kjøbmanden paa den Tid, da de see og vide, at de kunde faae den for nogle Mark mindre, naar det var dem tilladt at kjoibe Korn af Skiberommene.

Allt dette forebygges, naar det forbliver ved Forordningen af 3 Aug. 1756 dens 3 Art. Landmanden knurrer da ikke, om han end maae betale Kornet noget dyrt, han troer da, at det er Tidens Vanskelighed, som forarsager det. Kjøbmanden er ei heller udelukt fra Kornhandelen, thiint han ikke haver Monopolium derpaa; thi foruden det, at en Skipper hellere, og for noget bedre Kjøb, sælger sin Ladning strax og under Et til Kjøbmanden, end han ligger i lang Tid og haker den ud til Landmanden, hvilket Kjøbmændene i Scheen og selv tilstaae, saa er det bekiendt nok, at Landmanden sielden gjør sin Provision, uden for saare kort Tid. Naar samme Tid er onime, maae han dog henvende sig til Kjøbmanden, fornemmelig om Vinteren og paa den Tid, at Farten standser.

Ligeledes maae Landmanden henvende sig til Kjøbmanden, naar han enten vil have Kornvahre paa Credit eller vil betale dem, ikke med rede Penge, men med andre Producter.

Overalt mangler Kjøbmanden ikke at giøre Provision og anskaffe sig Forraad, naar Prisen enten er overmaade let, eller og den er middelmaadig, og der er største Udsigt til, at den vil stige, og i andre Tilfælde giøre de det neppe, i hvad for Privilegier de end have, da man forgieves venter, at en Kjøbmand skal foretage sig noget, uden at sine en Fordeel, hvilket ei heller vel er at fordrø af ham. Naar man i 2 à 3 Aar efter hinanden har havt dyr Tid, maae man ligesaa lidet vente at finde Forraad hos en Kjøbmand, der handler med Kornvahre i Norge, som, Bagerlauget i Kjøbenhavn, skient samme og ved deres Artikler er dertil forbundet.

Dette stemmer overeens med den Erfarenhed, som Kammeret melder sig at have havt udi Aarene 1741 og 1742; og saaledes bortfalder den eneste Rytte, som denne Handelstvang og Indskrænkelse skalde medføre.

Endelig da Danske Lovs 3 Bogs 13 Cap. 27 Art. tillader Landmanden i Danmark, af Skiberommene at kjøbe Lemmer og Ved til deres Huusets Bygning og anden Nødterst, og det derved den Dag i Dag er har sit Forblivende, saa veed jeg ikke, hvorfor det ikke ligeledes bør være Landmanden i Norge tilladt, at kjøbe Kornvahre af Skiberommene til sin og Families Underholdning, da disse sidste Vahre i det mindste ere ligesaa nødvendige som hine, og desuden bør have saa meget mere Værd, som det er Landets egne Producter, der tilbringes med egne Skibe, da derimod det mæeste Lemmer og Ved, som føres til Danmark, er udenlandske Producter, der tilbringes med fremmede Skibe. Jeg maae og tilstaae, at denne Frihed for den Norske Landmand til at kjøbe Kornvahre af Skiberommene, efter mine Tanker ikke burde strække sig videre, end til de Danske eller Indenlandske Kornvahre, som bleve tilbragte med Indenlandske Skibe. Men derom kan ei heller være Spørgsmaal for Tiden, siden den Tilladelse til at indføre fremmede Kornvahre Syndensfelds i Norge,

Norge, som blev tilstaaet ved bemeldte Forordning af 3 August 1756, allerede for lang Tid siden er til Ende.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst formene, at den beqvemmeste og derhos meest vaersomme og mindst anstødelige Resolution, som kan falde paa disse Kiøbmænds Suppliquer, er: Udsættes indtil videre. Thi derved forbliver det som det er, og Tingen bliver dog uafgiort, isald det siden maatte erfares, at Kiøbstædernes Vedligeholdelse nødvendig udfordrede denne Fricheds Ophævelse, eller andre mig ubekjendte Omstændigheder maatte opdages, da jeg maae tilstaae, at Norges indvortes Beskaffenhed og Forholdet mellem Kiøbstæderne og Landet ikke er mig saa tilfulde bekjendt, at jeg med fuld Tillid til min egen Indsigt turde understaae mig at raade til nogen ret Decision i saa vigtig en Sag, fornemmelig jeg seer, at Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzou, som bedre maae kiende Landet, er derudi af anden Mening. Kiøbenhavn den 18 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 August 1760:

Erklæringen, hvortil man sig refererer, communiceres Kammeret.

1760 den 3 Sept. Geheimeraad Grev Zolsteins Skrivelse til de Deputerede for Finankerne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

XVI.

Erklæring ober et Brev fra Kammer Collegium til Grev Zolstein af 10 Nov. 1759, hvorved de til det Danske Cancellie, som noget derhen hørende, sende en Memorial til Kammeret af 25 Sept. 1759 fra Regiments-Skriveren for Bordingborg District, Cancellieraad Jacobsen, derudi han andrager, at de fleeste Eiendoms-Steder derudi Districtet ere allene Bygninge-Eiendomme, og have ingen af de Requistita, som Forordningen af 7 Maji 1723 fordrer, og at Amtmanden Hr. Geheimeraad Keitzenstein imidlertid holder sig berettiget til slige Skifter, i Folge Reskriptet af 8 Sept. 1758, (see II Deel No. LVI.) skiont samme kun taler om virkelige Selveier-Bønder. Saaledes har Amtmanden nyelig ladet forsegle efter Beboeren paa No. 11 i Kiøng, som udi Aa-

ret 1743 havde fæstet Gaarden, ligesom hans Fader for ham og havde fæstet den i Aaret 1708, og annammet fuld Besætning med den, svarede Landgilde og Hoberie, samt nydt Udviisning af Skoven lige med andre Rytter-Bønder, og hverken betalt Selveier, eller Familie-Skat, men ikkun Folke-Skat, som andre Kæste-Bønder. I Almindelighed melder han, at disse Bønder, hvorpaa han indleverer en Fortegnelse, derefter de beløbe til 16 Stykker og omtrent 100 Edr. Hartkorn, overalt ere behandlede som andre Rytter-Bønder, i Henseende til deres Contributioner, Mandskab ic., saa at de ikke kunne henregnes til de Selveier-Bønder Lovens 3—12 Uer Forordningen af 1723 taler om. Naar nu Amtmanden forretter slige Skifter, ville slige Bønder anse sig selv som virkelige Selveier-Bønder, hvorved Hans Majestæts Herligheder og Rettigheder ved disse Steder svækkes og bortfalder; (derudi Kammer Collegium og er enig med ham) i den Henseende han forespørger sig; hvorledes han haver at forholde sig i Særdeleshed i Henseende til det begyndte Skifte i Kiøng.

*   *   *

Da jeg udi Aaret 1758 indgav min allerunderdanigste Erklæring over de fra adskillige Amtmænd indkomne Memorialer angaaende de Trætter, der jevnlig forefalder imellem dem og Regiments-Skriveren, om Skifternes Forvaltning paa Rytter-Godsset, og derhos indleverede et allerunderdanigst Forslag til det derefter i samme Materie udkomne Reskript af 8 Sept. 1758, viiste jeg, at det der best kunde lægges til Grund for alle disse Qvæstioners Afgjørelse, og som tillige havde sin gode Grund i Besættningernes Besskaffenhed og den ved Ryttergodset varende Indretning, var den i Reskriptet anførte almindelige Regel, nemlig: at det paa Ryttergodset tilfalder Regiments-Skriveren at forrette de Skifter, som det paa Proprietairens Gods tilfalder Proprietairen selv eller ved Fuldmægtig at forrette, da det derimod paa Ryttergodset tilfalder Amtmanden at forrette de samme Skifter, som han paa Proprietairenes Gods og paa Landet, uden for Ryttergodset er berettiget til at forrette.

Udi Reskriptet blev tillige, for at giøre dets Anvendelse i foreskaldende enkelte Tilfælde desto lettere, anført adskillige Stutninger, som umiddelbar flyde af dette almindelige Princip, og deriblant: at det tilfalder Amtmanden at forrette Skifte efter virkelige Selveier-Bønder.

Følgen

Følgen er uden Modsigelse; thi det er klart, at det ikke kan tilfalde en Proprietair at forrette Skifte efter en virkelig Selveier-Bonde. Men da det Ord Selveier-Bonde tages i adskillige Meninger, og dens Bemærkelse ikke er noksom bestemt ved Lov eller Forordninger, er ei heller let at bestemme i Henseende til, at den Forskiel imellem frit og ufrit Jordegods, som fornemmelig characteriserede disse Selveier- eller Jordegnes Bønder tildeels er bortfalden, saa foreslog jeg, hvilket og i Reskriptet blev iagttaget, at det Tilføjsord af virkelige maatte lægges til Selveier-Bønder, for derved at hindre, at denne Lov ikke skulde udstrækkes videre end dens Ratio medførte, og i Særdeleshed at den ikke skulde anvendes paa de Bønder, som allene have Eiendoms-Ret over Bygningen, men ingen Ret have til Jorden og Grunden, uden for saavidt de have fæstet den, ligesom de og af vedkommende Huusbonde maae fæste den; thi disse Bønder kaldes vel undertiden Selveier-Bønder, men ere i sig virkelige Fæste-Bønder, efter hvilke Proprietairerne paa deres Gods, og Regiments-Skriveren paa Kongens Gods bør forrette Skifte. Skient jeg derhos maae tilstaae, at der blant disse Bønder ere adskillige, som tilforn have været Selveier-Bønder af det Slags, som Lovens 3 B. 12 Cap. taler om, men ved det, at de ikke have vidst, at tage deres Ret i agt, og at giøre Forskiel paa Fæste-Breve og Huusbondsholds-Breve, ere efterhaanden bragte i den Tilstand, at dem nu ei tilstaaes andet end Eiendom over Bygningen.

Vare Skifterne efter slige Bønder alletider blevne forvaltede af Amtmændene, havde saadant, som baade i sig et Uret og er skadeligt for det almindelige Beste, ikke saa let ladet sig giøre.

Jeg seer nu, at disse Tretter om Skifterne paa Bordingborg Rytters District, ikke ved bemeldte allernaadigste Reskript ere reent til Ende bragte, da der ere visse saa kaldte Selveier-Bønder, om hvilke Regiments-Skriveren paastaar, at de ikke kan kaldes virkelige Selveier-Bønder, men egentlig kun have Eiendoms-Ret over Bygningen; da derimod Amtmanden formeener, at de ere af det Slags Selveier-Bønder, som Res-

skriptet taler om, og hvis Skifter det, i Følge af samme Reskript, ikke kan tilfalde Regiments-Skriveren at forrette.

Utsaa hvad jeg derom kan sige, det er: 1) At de Bønder, (thi med Huusmænd er det anderledes,) som allene have Eiendom paa Bygning, men maae fæste al den til Gaarden liggende Jord, ikke kunne anses for virkelige Selveier-Bønder, da de i sig ere Fæste-Bønder. 2) Omend- skönt jeg er meget bange for at bestemme, hvilke der egentlig og allene bør forstaaes ved virkelige Selveier-Bønder, saa tænker jeg dog, at jeg ikke kan forsee mig udi at sætte, at ved virkelige Selveier-Bønder bør forstaaes de, der med fuld Eiendoms-Ret besidde deres paaøende Gaarde, uden at have dem i Fæste af nogen, saavel som de, der ommeldes i Lovens 3die Bogs 12 Capitel, og de, der beskrives i Forordningen af 7 Maji 1723.

Men om den afdøde Bønde i Kiøng, saavel som de andre omrøistede Bønder paa Bordingborg Amt, ere af det ene eller af det andet Slags, det er jeg saa meget mindre istand til at sige, som jeg allene har seet, hvad Regiments-Skriveren derom i Almindelighed og saa lofselig har indberettet, og ikke engang veed, hvad Amtmanden kunde have derimod at indvende, da man dog af hans Skrivelse til Regiments-Skriveren af 30 Decbr. 1758 seer, at han formeener sig at have meget derimod og til videre Oplysning at anføre, naar saadan Ansøgning maatte komme til hans Erklæring.

Overalt veed jeg ikke, om det er Cancelliets Sag at bestemme, om den eller den Bønde paa Bordingborg Amt er en virkelig Selveiers eller en Fæste-Bønde, men tænker, at det er nok, at den Regel, hvorefter det skal bestemmes, er fra Cancelliet fremsat, da den specielle Question derefter maae henvises til Lands Lov og Ret, saafremt Kammeret, der er mere istand til at faae den oplyst af gamle Fæste- og Skifte-Protocoller og andre ved Regiments-Skriverstuen værende Documenter, ikke seer den paa anden Maade oplyst og afgjort.

Jeg skulde saaledes formene, at Kammer-Collegium kunde tilskrive, at ved de virkelig Selveier-Bønder, som Reskriptet af 8 Sept. 1758 antager og nævner, bør forstaaes de, som med fuld Eiendoms-Ret besidde deres paaboende Gaarde, saavelsom de, Danske Lovs 3 B. 12 Cap. taler om, og de, der beskrives i Forordningen af 7 Maji 1723. Men derunder kan ingenlunde forstaaes de Bønder og Gaardmænd, som allene have Eieendom paa Bygningen, og maae fæste al den dertil liggende Jord og Grund, siden saadanne i sig ere Fæste-Bønder.

Men om den afdøde Bønde i Kiøng, saavelsom de flere Bønder paa Vordingborg District, ere af det ene eller af det andet Slags, det er noget som man i Cancelliet ikke kan afgive sig med at decidere, ligesom det og langt fra ikke er tilstrækkelig oplyst, men maae henvises til Lands Lov og Ret, saafremt Kammer-Collegium, der bedre af de ved Amtes og Regiments-Skriverstuen værende gamle Fæste- og Skifte-Protocoller og andre gamle Documenter, kan faae disse Steders rette Bessaffenhed lagt for Dagen, ikke kan paa anden Maade see det afgjort.

For det øvrige ligesom det i sig er ret og billigt, at Skiftet efter de forhen ommeldte Selveier-Bønder forrettes af Amtmanden, saa seer man ikke, at Hans Majestæts Rettigheder derved i nogen Maade voves, eller at disse Bønder derved rimeligviis kunde vinde større Eiendoms-Ret, end dem med Rette tilkommer; thi foruden det, at Amtmanden ikke kan antages at ville svække eller formindskke Hans Majestæts Rettighed, saa bør og Regiments-Skriveren, som Hans Majestæts Foged og Juldmægtig ved Nytters-godset, møde ved alle slike Skifter paa Nyttersgodsets Begne, og iagttage og forbeholde Hans Majestæts Rettigheder, samt iagttage, at intet foretages eller upaaanket henhviler, som samme Hans Majestæts Ret i nogen Maade kunde være til Hinder; og just dette viser, at denne Egenffab i slike Tilfælde bedre passer sig paa Regiments-Skriveren og hans Embede, end den af Skifteforvalter, hvorved Selveier-Bønden og hans Arvingers Rettigheder synes at kunne tabe noget, og maafter efterhaanden recnt bortfalde.

Maaskee kunde Begyndelsen af dette Brev, i Form af et Reskript, gaae til Amtmanden. Kiøbenhavn den 22 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 August 1760:

Kammeret tilskrives efter Erklæringen.

1760 den 11 Sept. Geheimeraad Grev Holsteins Skrivelse til de Deputerede for Finanherne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

XVII.

Erklæring over en Memorial af 10 Maji 1760 fra Stiftamtmanden i Slesland Hr. Scheimeraad Scheel, hvorved han indsender et erhvervet Lingsvidne over en liderlig Kvinde i Corsøer, som paa nogen Tid har ført et meget ondt og liderligt Levnet med Drukkenskab og Fjilderie, slaget og ilde medhandlet sin gamle Mand og Børn, undsagt Øvrighed saavelsom Naboer og Gienboer; i den Henseende Stiftamtmanden har begiært af Directeurerne for de Fattiges Væsen, at hun i et af Lugthuusene maatte vorde imodtagen til Forbedring, men faaet til Svar, at omvendskiant hun havde fortient det, saa turde de dog ikke modtage hende som en gift Kone i noget Lugthuus uden foregaaende Dom eller Kongl. Resolution. Desaaersag og for at undgaae saadan Widløstighed i dette og andre Tilfælde, han beder om en almindelig Ordre til Directeurerne, at lade saavel denne som andre deslige gifte Personer af begge Kion, hvis liderlige Levnet med Sognepræstens eller andres troeværdige Attester kunde godtgjøres, i et Lugthuus modtage, naar det af Stiftamtmanden blev forlangt.

* * *

At Kirstine Larsdatter ei allene har fortient at indsættes i Lugthuuset til Forbedring, men at hendes gamle Mand, Børns og Naboers Sikkerhed og udfordrer det, derom kan ikke være Tvivl, og altsaa kan jeg ikke have noget imod, at Directeurerne for de Fattiges Væsen, for saavidt hende angaaer, tilskrives efter Forestillingen.

Men i Henseende til det almindelige Reskript, som Hr. Geheimeraad Scheel forlanger til bemeldte Directeurer, om at modtage alle saadanne gifte Personer i Lugthuuset, hvis liderlige Opførsel ved Præstens eller andres troeværdige Attester bevises, da er det en Sag af større Betydning, og som fortient næiere at overlægges.

Den,

Den, som indsettes i Tugthuuset paa kort eller lang Tid, mister for saavidt sin Frihed.

Det er saaledes i sig en temmelig haard Straf, som ikke lettelig bør paalegges nogen uden efter foregaaende Tiltale og Dom, eller i visse extraordinaire Tilfælde, efter Kongl. Resolution. I det mindste pleier saadant ikke vel at finde Sted, uden maaffee i Hensende til dem, som træffes in flagrante Delicto, saasom Betlere, Løsgængere, Landstrygere ic., hvis Haandværk selv, eller det vitæ genus, de have udvalgt, gjør dem til Tugt- eller Rådhuus-Candidater, og dog lader man sig, hvad saadanne angaaer, ikke nøie med løse Attester, men der føres et Tingsvidne eller holdes et Forhør.

Det er vist, at naar det træffer sig, som i nærværende Tilfælde, at det enten ved et Tingsvidne, eller ved troværdige Folkes Attester, er tydelig og tilstrækkelig oplyst, at et Menneske ikke allene kan, men og nødvendig maae indsettes i Tugthuuset, det da synes baade tungt og overflødigt, at, førend han der maae imodtages, skal der endelig foranstaltes og anlægges Sag imod ham og gaae Dom over ham, hvilken det endda beroer paa ham at indstævne eller paaftaae indstævnet for høiere Ret. Men just disse Formaliteter, som saa ofte synes overflødige og unødvendige, ere det sikkerste Gierde om Deres Majestæts Undersaatters Ære, Liv og Guds, og i det Slags Sager, som her gielder om, ere de ligeledes et Gierde om deres Frihed.

Det gaaer derfor ikke an, at forkaste eller forbiigaae dem, forbi det synes, at de een og anden Gang kunde undværes. Og det er i sig noget stort at tilstaae en høi Ærigheds Person, ved en blot Resolution, som ikke kan paaankes eller underkiendes, at træde i Actors, Defensors og samtlige Dommeres, i alle Instanser, deres Sted.

Hvad Hr. Geheimeraad Scheel angaaer, da er hans Forsigtighed, Omhed og Indsigt saa bekiendt, at der aldeles intet vovedes ved at tillegge Directeurerne Ordre at imodtage dem, som han begierte indsat, da man tilfulde kunde være forsikret om, at aldrig nogen ved den Anledning vilde komme derind, uden den, som høderlig havde fortient det;

og i den Henseende vidste jeg ei heller noget imod, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at bevilge det for Hr. Geheimeraad Scheels Person og hans Betienings Tid.

Men det, som endog herudi kunde foraarstaae nogen Vansæligghed, er, at naar noget saadant er een Stiftammand tilstaaet, da komme gjerne de andre Stiftammænd og Amtmænd efterhaanden og begiere det samme.

Et Exempel derpaa har man for kort Tid siden havt.

For endeel Aar siden, da afgangne Hr. Geheimeraad og General-Lieutenant Rappe var Stiftammand udi Christiania, blev det ham ved en vis dertil givne Anledning tilladt, at paalegge en liden Mulet af 1, 2, à 4 Rdr., for de ham subordinerede Kongl. Betiente, som viiste sig efterladne og skiedesløse i at indsende de af dem æskede Erklæringer, eller i at forrette andre dem anbefalede Forretninger. Jeg veed ikke, at derover nogenstunde indkom nogen Besværing, hvoraf man maae slutte, at han med stor Varsomhed har betient sig deraf. Men mange Aar derefter, og omtrent for et Aars Tid siden, kom en anden Amtmand i Norge ind med en Forestilling, at, som han havde bragt i Erfaring, at der var et saadant Reskript til, saa begierte han, at det og maatte ham meddeles, paa det at han kunde rette sig derefter. Da det gik til Vice-Stattholderens Erklæring, forment han, at det fik at gaae til alle Stiftammænd og Amtmænd i Norge.

Omvendtsiønt dette nu den Gang ikke skeede, saa viser det dog, at det, som saaledes tilstaaes Een i Henseende til den særdeles Tillid, man har til hans Varsomhed, Indsigt og Nedelighed, let siden ved een eller anden Anledning kan blive udvidet til alle andre; da det neppe kan feile, at det jo undertiden maae blive misbrugt.

Vel er det vist som Hr. Geheimeraad Scheel melder, at man her paa allerede har et Slags Exempel, da det ved Reskriptet af 23 Novbr. 1753 er bleven Majestraten i Kiøbenhavn tilladt, naar Uegtesfolk befandtes at leve ilde og uforligelig tilsammen, da efter Omstændighederne at lade den Skyldige, som ikke paa anden Maade var at forbedre, paa nogen Tid indsætte i Tugt- eller Raskphuset.

Men

Men jeg maae og tilstaae, at man ikke derudi saa ligefrem kan slutte fra Magistraten i Kiøbenhavn til Stiftammand og Amtmænd.

Magistraten i Kiøbenhavn lader slige Ektefolk paa Raadsstuen opsælde, hvor de selv examinere enhver for sig, saavel som dem, de beraabe sig paa, søge derpaa at stifte Enighed imellem dem, advare, true og tilrettesætte den Skyldige, og gribe ikke til dette dem tilladte Middel uden i de Tilfælde, hvor alle mildere Midler forgieves ere forsøgte, og hvor de af egen Erfarøhed vide, at intet andet kan hjælpes; de bruge det saaledes meest til at strække Folk, og efter det mig er berøttet, skal de nu paa 7de Aar ikke over een eneste Gang i det høieste, have betient sig af den Frihed, Reskriptet giver dem.

Det er saaledes næsten umueligt, at nogen Uskyldig, eller mindre Skyldig, derunder skulde kunne komme til at lide; hvilket alt er Virkningen af, at Magistraten selv erfarer, seer og hører alle Ting.

Derimod maae en Stiftamtmand i slige Ting, de fleste Tider see med andres Øine, og ofte forlade sig paa det, en Byfoged, Herredsfoged eller Birkedommer til ham indberetter; dersom en saadan Berøent enten ikke vil, eller ikke har Indsigt nok til at skielne den Skyldige fra den Uskyldige, kan Stiftamtmanden, som selv hverken hører Parterne eller dem, der forklare om deres Forhold og Opsørsel, let blive bedragen.

I Fald det derfor allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at reskribere til Directeurerne for de Fattiges Væsen, efter Forestillingen, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om samme Reskript utrykkelig maatte vordre indskrænket til Hr. Geheimeraad Scheels Person og for hans Betieningstid. Kiøbenhavn den 25 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet:

Indstilles til Hans Majestæt efter Erklæringen, saavidt Kristine Larsdatter angaaer, og om ikke Stiftamtmanden kunde beordres, hver Gang Casus indfalder, da samme til nærmere Resolution at indberette.

Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 5 September 1760:

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

1760 den 12 Sept. Kongelig Ordre til Geheimeraad og Stiftsamtmand Hr. Zolger Scheel.

XVIII.

Erklæring over en Forestilling fra Stiftamtmanden i Lolland Hr. Geheimeraad Raben af 13 Maji 1760, angaaende Byefoged Christian Benzou i Stubbekiøbing i Falster, som Stiftamtmanden medder, ikke at have forbedret sig efter de adskillige ham givne Tretteskættelser og Advarselser, især ved Reskriptet af 30 Martii 1742 og 14 Novbr. 1749, men vedbliver i sin voldsomme og slette Opførsel. Saaledes haver han i denne Vinter tvende Gange arresteret, og sængsliq anholdet en Pige, som tjente ham, den ene Gang, da hun sagde ham op, og den anden Gang, da hun til Fardag vilde gaae af sin Tjeneste; da hun sidste Gang var undveeget af Arresten og havde forføiet sig hen til Stiftamtmanden, for at klage over Byefogden, og Stiftamtmanden, som af andre derudi Byen havde ladet sig underrette om Sagens Beskaffenhed, havde tilskrevet Byefogden og foreholdt ham saadan hans lovstridige Opførsel, havde han i hans Svar, paa en meget grov og uanstændig Maade beegnet Stiftamtmanden, erklæret, at han vilde blive ved at forfølge Sagen mod Pigen, især fordi hun var brudt ud af Arresten, hun som en Rømling ikke forterede under Stiftamtmandens Jurisdiction, forbeholdt sig sin Ret, for hvis Stiftamtmanden havde tilskrevet ham, og foreskrevet Stiftamtmanden at behandle ham bedre, end derudi skeet er med videre. I den Henseende Stiftamtmanden beder, at Hans Majestæt vil forsvare ham i hans Embede, og skaffe ham Byldestigierelse for denne Byefogeds Fornærmelser, som han ikke vil behandle efter Reskriptet af 30 Martii 1742, siden det er i hans egen Sag; beder derhos, at Hans Majestæt vil forunde Qvindemennesket, som er yderlig fattig, da Byefoged Benzou har frataget hende det lidet, hun havde, Beneficium Paupertatis og frie Prokurator, og derhos bevilge, at hun maae forblive paa frie Fod indtil Sagens Uddrag, isald Byefoged Benzou endnu vilde lade hende hæfte.

De tvende Reskripter, som Hr. Geheime-Conferensraad Raben i denne sin allerunderdanigste Forestilling beraaber sig paa, men ikke indsender Copie af, haver jeg af Cancelliet udlaaent og efterseet. Det første befaler Stiftamtmanden paa det skarpeste at irettesætte Bysfoged Benzou for en Notification, han havde ladet bekjendtgjøre i Aviserne, om at lade trykke et Compendium eller Extract af Acterne og Beviserne i en Sag, som mellem ham og Præsten paa Stedet var paademt for Høieste-Ret, og hvorefter han var dømt til at betale Omkostninger og endel Muleter. Dette Reskript clausuleres, at, skjønt han derved kunde have fortient, uden al Naade at sættes fra sit Embede, og derforuden at være General-Fiskalens Tiltale underkastet; saa er det ham dog eftergivet, imod at han sig efterdags sømmelig opfører, men at han i modsat Fald skal ved allerførste befindende Forseelse, uden videre Proces og Tiltale, af Stiftamtmanden sættes fra sit Embede, og en anden dertil beskikkes.

Det andet Reskript af 14 Novbr. 1749 forbyder Bysfoged Benzou at lade sig bruge som Procurator i Holland, Falster eller andensteds, siden det er befunden, at han uden Undseelse, uanstændig angriber hvem ham i Sagerne forekommer, være sig Actor, Dommer, ja vel ogsaa den beskikkede Hvirighed; foruden at han fremkommer med skammelige Skrif-ter og Indlægge under Parternes Navne, hvis Sager han fører, skjønt han ikke er beskikket til Procurator.

Disse Reskripter tiene saaledes til at vise Bysfoged Benzons Characterer og foregaaende Forhold og Opførsel, i og uden for hans Embede.

Naar samme sættes forud, og man derhos betragter, at han først har ladet denne hans Tienestepige hense i Bys Arresthuus, da hun opsigde ham sin Tieneste, men efter 8 Dages Forløb ladet hende gaae ud igien, uden at anlegge Sag imod hende, og derved, saavel som ved det, at han tog hende i sin Tieneste igien, ipso facto, erklæret hende uskyldig, men derefter, da hun til rette Fardag vilde forlade hans Tieneste, atter paa nye ladet hende anholde, og udi 3de Uger forvare udi Arresthuuset, uden at man kan merke, at han enten har givet Stiftamtmanden

nogen Underretning derom, eller begiært Sættedommer constitueret for at anlegge Sag imod hende, førend efter den Tid at hun var undvigt af Arresten, hvilket man maae slutte af det, at hun, efter at hun var undvigt, er den 4 Maji kommen til Stiftamtmanden, da Byfoged Benzons Skrivelse til ham først er dateret den 3 Maji eller Dagen forhen; saa bliver det heel rimeligt, skient derom ikke er fremlagt noget Beviis, at Byfoged Benzson er bleven forterneret over denne hans Tienestepige, først, fordi hun understod sig at opsigge ham sin Tieneste, og siden, fordi hun vilde forlade den, og da efter hans bekiendte voldsomme og selvraadige Character har villet hævne sig ved at lade hende sidde i Stadens Arresthuus, og derved skammelig misbrugt den hans Embede tilstaaede Myndighed. Det er derfor billigt, at denne fattige Tienestepige nyder Beskyttelse imod Byfoged Benzons Voldsomhed, og derhos, ved at nyde Beneficium Paupertatis og frie Prokurator, sættes i den Stand, at hendes Fattigdom ikke skal være hende hinderlig udi, enten at forsvare sig imod Byfoged Benzson, eller at paastaae Reparation af ham, for tilseiet Fornærmelse. Derved bliver Byfoged Benzson ei heller fornærmet, isald han siden skulde være istand til at bevise sin Uskyldighed, hvilket vel ikke er at formode, men dog ei heller kan antages som umueligt, saa længe man ikke har seet noget tilstrækkeligt Beviis imod ham, og man ikke veed, hvad han til sin Undskyldning kan have at frembringe.

Hvad Byfoged Benzons Opførsel og Forfølelse mod Stiftamtmanden angaaer, da er derom saa meget mindre fremlagt noget Beviis, som Stiftamtmanden ei engang har indsendt Copie af det Brev, hvorudi Byfogden saa slet har bezeugnet ham, men allene extractviis anført noget deraf i sin Forestilling. I den Henseende kan Byfoged Benzson ei heller derfor blive paalagt nogen Slags Straf; men det Høieste, som kan tilstaaes og finde Sted, er, at Byfoged Benzson derfor tillige og under samme Sag tiltales, da de Beviiser, som ere imod ham, for Retten maae fremkomme, hvor han tillige kan frembringe, hvad han til sin Undskyldning har at anføre.

Naar man og betragter det, Stiftamtmanden i hans Forestilling anfører af Bysfoged Benzons Skrivelse til ham, saa maade man, hvor det gaaer, tilstaae, at Bysfogeden derudi har betient sig af en grov og anstødelig Skrivemaade, og ikke vist den Agtelse og Ærbødighed, han var Stiftamtmandens Stand og Embede skyldig, ei heller iagttaget det imellem begge Embeder værende Forhold og Subordination.

Dette graverer Bysfoged Benzson saa meget mere, som han saa ofte tilforn er tilrettesat for hans Grovhed og Lyst til at angribe dem, han havde med at bestille, og det endog tilsidst med den alvorlige Advarsel, at han, naar han besørgtes igjen at opføre sig uroelig, skulde uden videre Proces og Tiltale sættes fra sit Embede af Stiftamtmanden.

Saadan Advarsel burde endelig gjort ham noget opmærksom og betænkksom i at tilskrive den Stiftamtmand, som denne Ordre var tillagt, og som havde foreholdt ham, hans i sig lovsstridige og selvraadig ladende Opsørsel mod dette Qvindemenneske.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at bevilge Qvindemennesket Kirstine Mikkelsdatter Beneficium Paupertatis og frie Procurator til denne Sags Udsørsel mod Bysfoged Benzson, samt bevilge, at hun maatte være frie for at paalegges Arrest for denne Sag indtil Sagens Uddrag; saavel som at Hr. Geheime-Conferensraad og Stiftamtmand Raben derhos maatte reskriberes, under samme Sag at lade Bysfoged Benzson tiltale, for hans Forhold og brugte Skrivemaade mod Stiftamtmanden.

Saalænge man ikke har seet Bysfoged Benzons Skrivelse in Extenso, kan man ikke vel characterisere denne hans Opsørsel og Skrivemaade, siden sligt ei allene af ham, men og maaskee af Dommerne vilde blive anseet, som et Slags Præjudicatum. Kiøbenhavn den 28 Julii 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 27 August 1760:

Ordre herom efter Erklæringen.

Forekommer siden i Aaret 1761.

1760 den 12 Sept. Kongelig Ordre til Geheime-Conferensraad og Stiftamtmand Hr. Strycker Raben.

XIX.

Erklæring 1) over et Brev fra Kammer-Collegio til Brev Holstein af 12 Februarii 1760, hvormed fulgte et Brev fra Ober-Jægermesteren Geheimeraad Gram til Kammeret af 3 Novbr. 1759, derudi han forespørger sig, hvorledes de Kiøbenhavns Borgere forundte adelige Privilegier bør forstaaes, om det allene er saalænge de ere virkelige Indvaanere i Kiøbenhavn, eller og efter at de have begivet sig derfra; af det sidste mener han, der vilde følge adskillige Urimeligheder, skønt han tilstaaer, at han ikke har seet disse Privilegier eller kunnet finde dem blant Forordningerne, da han dog behøver at vide deres Forstaaelse i Henseende til Jagtskilds-Stempling; derover Kammeret da og udbeder sig Cancelliets Betænkning (hvorfra de formene af Privilegierne ere cypederede), tiligemed Ober-Jægermesterens Skrivelse tilbage, paa det de kunde give ham den fornødne Underretning.

2) Over en Erklæring eller Forestilling fra afgangne Biskop Zeroleb af 4 Decbr. 1752, i Anledning af et Kaldsbrev til Wiig Kald i Ods Herred, som var udgivet af tvende Borgere i Kiøbenhavn og sendt til hans Erklæring, derudi han forespørger sig No. 4, om disse Privilegier og strække sig til Haandværksfolk i Kiøbenhavn, og om den, der allene koster en Kirke, bør nyde samme Frihed, som den, der koster et komplet Jordegods? Og No. 1, hvorsledes Lovens Ord om Kaldets dobbelte Indkomster skal forstaaes, om Præstens eller om Kirkens Indkomster, om Sogneens Hartkorn eller Kirkernes Hartkorn?

* * *

Jeg maae allerunderdanigst tilstaae, at jeg altid har været bange for de Dvæstioner, der opkomme i Anledning af de Kiøbenhavns Borgere forundte adelige Privilegier. I den Henseende har jeg og indtil denne Tid udsat at erklære paa afgangne Biskop Zerolebs Forestilling af 4 Decbr. 1752, som fornemmelig i Henseende til dens 4de Post, og det derudi fremsatte almindelige Spørgsmaal, blev udi Aaret 1752 sendt til min Erklæring.

De Kiøbenhavns Borgere og Indvaanere den 24 Junii 1661, saavel som de, de Kongl. Betiente i Kiøbenhavn den 23 Novbr. næst efter allernaadigst forundte Privilegier, ere saa høitideligen givne, ved saa mærkværdig en Anledning og en foregaaende saa vigtig Fortieneste, saa det var alde om noget Fulde hænde, som maatte have allermindste Skin af at giøre

Skaar

Skaar derudi. Derimod ere disse Privilegier tildeels indrettede efter Omstændighederne, saadanne, som de paa de Tider vare, og førend Loven udkom, tildeels ere de forfattede i meget almindelige og ubestemte Udtryk, som paa mere end een Maade kunne fortolkes, og undertiden taale en Forklaring, som kunde give Leilighed til een og anden Forvirring og Forvædelse.

Jeg holder saaledes for, at man ikke lettelig bør afgive sig med at forklare disse Privilegier, eller at besvare de Spørgsmaal, som deraf i Almindelighed kunde oplastes, men lade sig nøie med, naar et enkelt Tilfælde indtræffer og der i Anledning af samme bliver spurgt, da at erklære, hvad der i Overensstemmelse med Privilegierne i samme Tilfælde bør finde Sted.

Saaledes gjøres det ikke fornødent at besvare den af afgangne Hr. Biskop Zerleub fremsatte almindelige Dvæstion, om en Haandværksmand i Kiebenhavn, som eiede en Kirke og Jus vocandi kunde kalde Præst og Degn? men isald saadant engang maatte indtræffe, tænker jeg det var best, uden videre og uden derom at gjøre nogen Trette, at det udgivne Kaldsbrev blev confirmeret, da det ikke kan negtes, at jo en Haandværksmand er en Borger og Indbygger, og det er Borgernes og Indbyggerne, Privilegierne ere givne. Det er vist, at det var i Anledning af et saadant Tilfælde, at Dvæstionen blev fremsat, men formedelst andre Omstændigheder, og da Kaldsbrevet desuden ingen Sted fandt, kom det ikke videre dermed.

Det, som Privilegiernes 4de Artikel i Begyndelsen fastsætter: at Kiebenhavns Indbyggere maae kibe og sig tilforhandle adelige Jordegods: vil nu ikke sige noget, siden det i Følge Loven er alle og enhver tilladt, men var den Tid da Privilegierne udkom af stor Betydning. Thi i Følge Christian den 3dies Recesses 38 og 49 Art. var det ikke Adelen tilladt at sælge deres Gods til andre end Adel, og derimod var det Borgere og Bønder forbudt at kibe eller pante frit Jordegods, hvilket endog gif saavidt, at dersom frit eller frelst Gods tilfaldt ufrie Mand i Arv, ved Pant, eller paa anden Maade, maatte han ikke beholde det, men skulde i Følge bemeldte Reccesses 37 Artikel,

saavelsom Christian den 4des Necesses 2den Bogs 2det Capitels 3die Artikel, inden Aar og Dag selge det igien til Adelen, og, isald han ingen Kiøbmand fandt, da aarlig ophvde det til Landsting, indtil nogen af Adelen meldte sig, som vilde kiøbe det. Heraf slyder, at naar Kiøbenhavns Indbyggere skulde have adelige Privilegier, for saavidt Jordegods Besiddelse angik, saa var det een af de allersørste og fornemmeste Poster, at disse Love, i Henseende til dem, maatte ophæves og at det maatte blive dem tilladt, at kiøbe frit eller adeligt Jordegods. Altsaa var dette, i Henseende til de den Tid giældende Love, for sig et ganske betydeligt Privilegium, og kan ikke ansees som en Indskrænkning i det Følgende; Skient det derhos maae tilstaaes, at denne hele Artikel ikke vel kan forklæres eller forstaaes, uden af bemeldte forhen anførte og andre gamle Love.

Disse Privilegier ere givne Kiøbenhavns Indvaanere og deres Efterkommere.

Dette har givet Anledning til at spørge, hvad enten der, ved Efterkommerne, bør forstaaes de efterfølgende Borgere og Indvaanere, eller de den Tid værende Borgeres og Indvaaneres Descendenter. Saaledes har man havt Exempel paa, at En har paastaet at besidde et Gods med adelig Frihed, og at være berettiget til at kalde Præst og Degn paa den Grund, at hans Fader eller Farsfader havde været Borger eller Kongl. Betient i Kiøbenhavn i Beleiringens Tid. Dersom han og havde arvet samme Gods efter bemeldte sin Fader eller Farsfader, da kan det ikke nægtes, at der jo var meget for ham at sige. Men naar Privilegierne ret eftersees, saa er det klart, at ved Efterkommerne ikke i Almindelighed, (thi det er en anden Sag, hvor der nævnes Børn og Efterkommere uden nogen Indskrænkning) kan eller bør forstaaes Descendenter, men allene efterkommende Borgere i Kiøbenhavn; thi a) ere disse Privilegier givne den Kongl. Residensstad Kiøbenhavn, hvilketi som en Persona Moralis altid bliver den samme, omendskient dens Borgere og Indvaanere, efterhaanden uddøe og andre komme i deres Sted, og da er det altid de nu levende Borgere og Indvaanere der udgjør Staden, men ikke de til-

forn

for bortbedes Børn og Descendenter, hvilke maaskee have nedfat sig andre Steder og ingen Forbindelse have med Kiøbenhavn. b) Melde Privilegierne udtrykkelig, at de ere givne Kiøbenhavns Stad samt alle dens Indvaanere, de nu Levende saavel som deres Efterkommere, hvilket og tydelig nok viser, at ved Efterkommere forstaaes Stadens efterkommende Indvaanere. c) Den 7 Art. i Privilegierne giver en Slags Formodning om, at hvor Børn og Efterkommere nævnes i Privilegierne, der forudsættes, at de tillige ere Borgere og Indvaanere i Kiøbenhavn. d) Da de Privilegier, som den 24 Junii 1661 bleve givne Kiøbenhavns Stad, Borgere og Indvaanere, bleve den 23 Novbr. næst efter udvidede til alle Kongl. Betiente i Kiøbenhavn, saa meldes udtrykkelig i samme Privilegier: alle vore høie og nedrige Betiente af geistlige og verdslige Stand, i vor Residensstad Kiøbenhavn, som nu ere eller herefter kommenes vorder. Hvoraf sees, at Privilegierne allene ere givne dem, der ere Kongelige Betiente i Kiøbenhavn, men ikke deres Børn og Efterkommere. En anden Sag er det med de Betientes Børn, hvis Forældre have beklædt en af de, den Tid i Rangforordningen nævnedes Embeder, siden Privilegierne i Henseende til dem, ere udvidede og forbedrede af høilovlig Ihukommelse Kong Christian den 5te den 11 Febr. 1679. Ligeledes giver den anførte 4de Artikel i Privilegierne Anledning til at slutte, at, om een af Kiøbenhavns da værende Borgere havde kjøbt et Jordegods, og i Følge Privilegierne faaet det med adelig Frihed, saa burde hans Børn og Descendenter, som arvede samme Gods efter ham, hvad enten de vare Borgere i Kiøbenhavn eller ei, dog beholde det med samme Frihed, som deres Fader og Farfader havde havt det. Allsaa, naar nogen vil paastaae at besidde et Gods med adelig Frihed, paa den Grund, at hans Fader eller Farfader har været Borger i Kiøbenhavn, saa gielder samme Argument i det heieste, kun i Henseende til det Gods, som bemeldte hans Fader eller Farfader tilforn har besiddet, og han efter ham har arvet. Overalt reises dette Spørgsmaal vel seldn; ligesom Slutningen af denne 4de Artikel i Privilegierne og fornemmelig har sin Hensigt til det, som tilforn var fastsat, at frit Gods, naar det kom i

nfrie Mand's Børge, blev usfrit, saafremt han beholdte det; hvilket nu om Dage, og i Følge af vores Lov ingen Sted finder.

Naar det saaledes sættes forud, at de Kiøbenhavns Stad og Borgere forundte Privilegier ei allene ere givne dem, der paa den Tid vare Borgere, men og de nu værende og tilkommende Borgere i Kiøbenhavn, hvoraf slyder, at om en Borger i Kiøbenhavn kjober en Sædegaard; Kirke eller andet Jordegods, ber han nyde det med lige Frihed som Adelen; saa spørges endnu, om han allene nyder denne Frihed saalænge han bliver ved at være virkelig Borger og Indvaaner i Kiøbenhavn; eller og om han paa den Grund, at han har været Borger i Kiøbenhavn, kan blive ved at nyde Friheden, endog efter den Tid at han har ladet af at være det, og reent er flyttet fra Byen?

Dette er egentlig den Hoved-Questiøn, som Hr. Geheimeraad og Over-Jægermester Gram oplæser og begierer afgjort.

Den er ikke bestemt i Privilegierne, tværtimod give de Grunde saavel for som imod.

De Ord i den 4 Art.: de og deres Børn og Efterkommere, synes at afgive et Argument for den sidste Meening; thi naar Børnene og Efterkommerne maae blive ved at nyde saadan Frihed, paa den Grund at deres Fader eller Farfader har været Borger i Kiøbenhavn, saa synes det endnu mere rimeligt, at den, der selv har været Borger, maae paa samme Grund blive ved at nyde denne Frihed, endog efter den Tid at han har ladet af at være det.

Den 7 Art. i Privilegierne, som har nogen Sammenhæng med den fjerde, synes og at være for denne Meening, da de Privilegier, som den giver Borgere og Indvaanere i Kiøbenhavn, ere af den Beskaffenhed, at de nødvendig maae vedvare, efter at de have ladet af at være Borgere.

Derimod er det vist, som Hr. Geheimeraad Gram og erindrer noget om, at det kunde foraarsage megen Forvirring og medføre een og anden Uanskelighed, om det at blive Borger i Kiøbenhavn, hvilket staaer
enhver

enhver frit for, skulde, før sig betragtet, være en lovlig Udkomst til at besidde Jordegods med adelig Frihed.

Mig er fortalt for nogle Aar siden, at en vis Mand havde ladet sin Søn, som kun een gang og paa nogle Dage havde været i Kiøbenhavn, tage BorgerSkab der som Skipper, allene i den Hensigt, at om han fik et Jordegods, hvortil der var nogen Udfigt, han da kunde, som Kiøbenhavns Borger besidde det med adelig Frihed.

Enhver begriber, at hvordan end Privilegierne maatte forklares, saa er saadant dog allestider en Misbrug, som bør forebygges.

Jeg troer gierne, at det Tilfælde møder heel sjelden, men visse Omstændigheder, og ifald det paa en anden Kant blev vanskeligere eller kostbarere at erholde saadan Frihed, kunde giøre, at det mødte oftere og medførte større Uleilighed.

Det synes ei heller billigt eller rimeligt, at den, der i Følge Lovens 3 B. 3 Cap. 2 Art., ikke er en Borger eller Indvaaner i Kiøbenhavn, og altsaa ikke udgiør en Deel af Byen, skulde daglig nyde og betiene sig af de Privilegier, som ere givne Byen og dens Borgere og Indvaanere.

Overalt, da disse Privilegier ere givne Kiøbenhavns Bye, og Hensigten dermed fornemmelig har været Byens Velstand, Flor og Opkomst, saa bør de in dubio forklares saaledes som denne Hensigt udfordrer det, og som de dermed best kunne komme overeens og tiene til at befordre den.

At En, som paa nogle Dage har opholdt sig i Byen, betaler nogle Rigsdaler for at faa: et BorgerSkabsbrev, og derpaa strax reiser bort, det er ikke til nogen sand Fordeel for Byen. At en formuende Borger kjober et Jordegods, og derpaa forlader Byen og sætter sig ned paa samme Gods, det er ikke til Fordeel, men til kiendelig Skade for Byen, som derved mister en god og vederhæftig Borger. Men at en saadan formuende Borger, efter at han har kjobt et Jordegods, bliver ved at boe og holde Dug og Diss i Byen, samt at giøre og give al borgerlig og Byens Lyng, det er altid en Fordeel for Byen, og ofte en stor og meget mærkelig Fordeel, da det let kan hændes sig, at mange andre Borgere og Indvaanere leve og ernære sig af det, denne ene foretager og iværksætter.

At miste en formuende, fornuftig og erfaren og derhos velsindet og noget driftig Kiebsmand eller Borger, er ofte en større Skade for en Bys, end de Fleeste indsee.

For nogle Aar siden døde en Borger og Kiebsmand i Kiebshavn navnlig Jacob Severin, som en Snees Aar, førend hans Død, købte et anseeligt Jordegods, men blev dog ligesuldt efter den Tid ved at holde Huus og Ildsted i Kiebshavn, og der at drive en anseelig Handel, ligesom han og bestandig indtil hans Død var den ene Formand for Stadsens 32 Mænd. Maaskee blev han dertil tildeels bestemt derved, at han ikke var vis paa, naar han forlod Byen, da at kunde nyde sit Jordegods med adelig Frihed.

Derfom denne af Fædrenelandet og Kiebshavns Bys velfortiente Mand havde forladt Byen strax, efter at han havde købt dette Jordegods, er jeg vis paa, at mange andre Borgere og Indvaanere derover havde mistet deres Næring og Levebrød, og at Byen i mange Henseender havde tabt meget derved, da han ei allene drev en temmelig vidtledtig og for det Almindelige nyttig Handel, men og som en god Patriot stedse bestrebte sig for, at gaae andre for med et godt Exempel, ved at udfinde nye og her tilforn ubekjendte Handelsgrene, hvilke han selv drev saavidt hans Kræfter tillode ham det.

Det er saaledes klart, at det er mere fordeelagtigt for Byens Velstand og Opkomst, om Privilegierne forstaaes saaledes, at Bedkommende ikke kunne betiene sig deraf længere, end de virkelig ere Borgere og Indvaanere i Kiebshavn, end om de bleve fortolkede derhen, at denne Frihed ligesuldt vedvarede, omendstisint Bedkommende reent forlode Byen, og altsaa i Følge Lovens 3—3—2 Art. lode af at være Borgere og Indvaanere.

Som jeg da holder for, at Byens Velstand og Opkomst, der har været den fornemteste Hensigt ved at give Privilegierne, og har være den fornemteste Regel i at forklare dem, hvor de ikke ere tydelige nok; saa skulde jeg formeene, at Kammer Collegium eller Over-Jægermesteren kunde tilskrives: At den, som er virkelig Borger og Indvaaner i

Kis-

Kjøbenhavn, og har tilforhandlet sig et Jordegods, i Sølge Privilegierne, ikke kan negtes at nyde det med lige Frihed, som Adelen haver paa Deres. Men dersom Over-Jægermesteren maatte være uvis, om en saadan Jordegods-Lier endnu, var Borger i Kjøbenhavn eller ei, da kan han derom tilskrive Kjøbenhavns Magistrat, og indhente deres bestemte Svar, om han, i Sølge af Lovens 3die Bogs 3die Cap. 2den og 3die Artitel, endnu kan eragtes, at være virkelig Borger og Indvaaner i Kjøbenhavn eller ei?

I Henseende til de øvrige fremsatte, og af den Kjøbenhavns Borgere forundte adelige Frihed sig reisende Qvæstioner, da formener jeg, at det ikke behøves derpaa at give nogen Svar i Almindelighed, men at det vel kan udsættes, indtil Tilfældet maatte indireffe.

Hvad endelig angaaer det andet Spørgsmaal, som afgangne Hr. Biskop Zerles tillige har fremsat udi høsfølgende allerunderdanigste Erklæring, og hvortil berættede Kaldsbrev ligeledes gav Anledning, nemlig, hvorledes de Ord i Lovens 2 B. 3 Cap. 4 Art.: hvis det ene Sogn skulde befindes dobbelt saa godt af Indkomst, som det andet, bør forstaaes, En Præstens eller Kirkens Indkomster, om Sognenes Hartkorn eller Kirkernes Hartkorn? Da, naar derom noget i Almindelighed skal fastsættes, saa bliver vel det sikreste og retteste, at Indkomsterne be- regnes efter Sognets contribuerende eller Tiende svarende Hartkorn, og saaledes bliver den almindelige Regel denne: dersom det ene Sogns contribuerende 3; Tiende svarende Hartkorn, er dobbelt saa meget eller mere end dobbelt saa meget, som det andet Sogns, da skal Patronen til det større Sogns Kirke have Magt til at kalde to Gange til Sognene, imod at Patronen til det ringere Sogn kalder eengang.

Paa denne Maade bortfalder dette Spørgsmaal af sig selv, om det er at forstaae om Præstens eller Kirkens Indkomster, siden begges og fornemmelig Kirkens Indkomster vore i Forhold til Sognets contribuerende Hartkorn; og omendstønt det vel kan hændes sig, at en Præst har flere Indkomster af et Sogn paa mindre contribuerende Hartkorn, end
en

en anden Præst af et Sogn paa mere Hartkorn, saa skal dette dog neppe finde Sted i Henseende til tvende Sogner, som ligge hinanden saa nær, at de have een og den samme Præst. Overalt er denne Regel, som og tilforn in praxi næsten overalt har været iagttaget, langt mere ligesrem, og dens Billighed i enkelte Tilfælde, langt mindre Undtagelser underkastet, end om Kirkens og dens Tiendes Hartkorn skulde legges til Grund for Indkomsternes Beregning. Kjøbenhavn den 1 August 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 27 August 1760:

Kammeret tilskrides i den første Post efter Erklæringen, det øvrige udsættes indtil Casus existerer.

Dette sidste blev udsat.

1760 den 25 Sept. Geheime-Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til de Deputerede for Financerne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

XX.

Erklæring over en Memorial af 25 April 1760 fra Over-Directeurerne, Grev Moltke &c. og samtlige Tilforordnede ved Friderichs Hospital, derudi de forestille, at det ofte hænder, naar en Syg efter Begiering er indtaget i Hospitalet, og der enten cureret eller bortdød, og Vedkommende da tilfilles Regning paa de sædvanlige Beføstninger, bliver Betalingen under et eller andet Waaskud, enten utilbørlig opholdet eller aldeles negtet. I den Henseende de begiere, at naar een eller anden saaledes maatte udeblive med Betalingen i det længste 4 Uger, efter at den Syge af Hospitalet igien er udgaaet eller bortdød, og efter at Vedkommende have erhholdet Regning over Beføstningerne, det da maatte være tilladt, derfor paa Anfordring af de Tilforordnede i Hospitalets Direction, ved Stadens Underfoged at ladet giøre Udpanning, paa Vedkommendes egen Beføstning.

* * *

Det, som det Kongl. Friderichs Hospital, i Følge dets Fundaz, har tilgode hos Vedkommende, efter hvis Begiering Syge i Hospitalet ere indtagne, for bemeldte Syges Tuur og Forfægning med videre er en Gield, som i alle Maader fortiener at finde Medhold, da den har den billigste

billigste Grund, som en Gield nogenfinde kan have, nemlig Helbredens, som er et uskateerlig Godes, Istandsettelse.

Men til det, at en Gield uden foregaaende Lovmaal og Dom ved Execution eller Udpantning maac inddrives, er det ikke nok, at den er billig, men den bør og være i alle Maader liquid, saa at der ikke kan opkastet allermindste Tvivl, enten i Henseende til dens Virkelighed, eller i Henseende til dens Størrelse.

Af denne Besskaffenhed ere de Kongl. Statter og andre Contributioner, som det er tilladt ved Execution at inddrive. Vissse Anordninger vise, hvor meget der i saa og saa lang Tid, eller vissse Terminer, skal betales, Restantz-Registerner, som med deres Approbation maac være ved Executionen, vise hvor mange Terminer der restere, og det uden al Indvending eller Modsigelse, saalænge ingen Qvittering forevises; altsaa er Gielden i alle slige Tilfælde aldeles liquid.

I andre Tilfælde at inddrive en Gield, som baade kan modsiges og bliver modsigt, ved Udpantning eller Execution, det er at begynde der, hvor man skulde ende, eller at begynde Proces ved Execution. Det es og at forvirre Ordenen i Rettegang; thi isteden for, at den, der formæner sig at have noget tilgode hos en anden, som nægter det, er forbunden til at søge sin Debitor, for at erholde det, saa bliver det her med Magt taget fra Debitor, og han bliver derved forbunden til at anlegge Sag mod Creditor, ifald han ellers vil tænke, at faae sit eget igjen.

Altsaa bør denne Udpantnings-Rettighed aldrig tilstaaes, i Henseende til nogen Slags Gield, som ikke er aldeles liquid, men enten i Henseende til dens Virkelighed, eller i Henseende til dens Størrelse kan modsiges.

Hvad det angaaer, som det Kongl. Friderichs Hospital har tilgode hos dem, efter hvis Begiering, deres syge Tjenestefolk eller andre ere indtagne til Cuur i Hospitalet, da skionner jeg ei rettere, end at denne Gield, de fleeste Tider, og for største Delen, maac være aldeles liquid. Vedkommendes egen Anmeldelse og Begiering om at imodtage den Afdede eller Helbredede i Hospitalet, viser, at de ere pligtige at betale. Hospitals Fundas viser, hvad der for en saadan En skal betales Ugentlig; og

vidimeret Extract af Hospitalets Protocol maae vise, hvor mange Uger han har været der.

Naar derfor disse Documenter ere ved Haanden, som de bør være, naar der skeer Udpantning, saa seer jeg ikke rettere, end at den Gield som derefter kræves, er ganske liquid og ikke kan modsiges, enten i Henseende til dens Virkelighed, eller dens Størrelse.

Det eeneste, som kan være nogen Modsigelse og Indvending underkastet, i Henseende til Summen, er Begravelses Omkostningerne, naar En døer i Hospitalet; thi derfor kan kun indleveres en Regning, som Vedkommende maafee kunde have noget at indvende imod.

Men det beroer efter mine Tanker paa Directionen, og at gjøre denne Gield til liquid, hvilket kan skee, ved at fastsætte og bekiendtgjøre, hvad slige Begravelses Omkostninger maae beløbe sig til; thi naar der saaledes, eengang for alle, er fastsat en vis Sum, saa kunne Vedkommende ligesaa lidet have noget at indvende imod denne Fordring og dens Størrelse, som imod det øvrige.

Jeg veed saaledes ikke noget imod, om det allernaadigst maatte behøge Deres Kongl. Majestæt at bevilge Ansøgningen; dog med det Tillæg eller Indskrænkelse, for saavidt Fordringen er i alle Maader liquid, og aldeles ikke kan modsiges.

Endelig da Ansøgningen medfører, at saadan Udpantning alletider skulde skee ved Stadens Underfoged, hvilket een eller anden skant de øvrige her værende Jurisdictioner mueligt vilde ansee som et Indgreb i deres Ret, da det ikke tilkommer Underfogden at gjøre Execution hos andre, end dem, som høre under Stadens eller Magistratens Jurisdiction; saa skulde jeg ligeledes indstille, om, til de Ord: ved Stadens Underfoged, maatte tillegges, eller vedkommende Foged, hvorved al saadan Collision af sig selv bortfalder. Kjøbenhavn den 3 August 1760.

Cancelliet resolverede herpaa under 27 August 1760:
Indstilles til Hans Majestæt efter Erklæringen.

Dg paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 12 September næst efter.

Approberes efter Erklæringen.

1760 den 19 Sept. Kongelig Ordre til Directeurerne for Fridesrichs Hospital.

XXI.

Erklæring over en Forestilling fra Amtmanden over Oplands Amt Hr. Oberstlieutenant Petersen af 24 Maji 1760, derudi han forestiller: at da der i en Odels Process mellem en Bonde og en anden Bondes Enke var den 1 April h. a. affagt Dom, at Enken til næste Fardag skulde fravige Gaarden, og samme Fardag var efter Norske Lov den paa følgende 14 April, men Dommen ikke kunde faaes bestreven og blive forkyndt førend den 12 Maji, tog Enken deraf Anledning at udtøye næste Fardag efter Dommens Forkyndelse, og altsaa om den 14 April 1761. Citanterne henvendte dem derpaa til Amtmanden, og forklarede, at Enken havde tabt Sagen for alle Retter ic.; Amtmanden tillagde derpaa Fogden Ordre, at tiene Citanterne med Execution uden Ophold, men Fogden nægtede dog Udfastelse, paa Grund af, at næste Fardag ikke bør regnes uden fra Dommens Forkyndelse. I den Henseende Amtmanden forespørger sig, om Høieste-Rets Dom maae og kan taale nogen Slags Fortolkning, og er underkastet samme Formaliteter, som andre Domme? og da derom ere tvende Meeninger, understaaer han sig ikke, at give videre Ordre til Fogden end skeet er, men udbeder sig det Høiskongl. Cancellies nærmere høie Responsum til behøvende Oplysning og Sagens Afgjørelse. Lillige med Justitiarii Hr. Geheimeraad Lewenzus Erklæring af 16 Junii 1760, derudi han allene melder, at Citanten havde faaet Anticipations-Bevilling, at Dommen nævner næste Fardag som var den 14 April, men ikke kunde faaes bestreven og blive opsendt inden den Tid; og indstiller, om denne Omstændighed kan blive Citanten hinderlig udi den Ret, han ved Høieste-Rets Dom er tilkiendt.

* * *

I Følge Norske Lovs 1 Bogs 22 Cap. 19de og følgende Artikler, tilfalder det Fogden, enhver i sit District, at erequere Domme, hvorved En, som i samme District boer eller opholder sig, eller haver sine Mid-

ler, er dømt til at betale eller erlegge noget, og det uden nogen Hensende til, hvor, eller af hvem samme Domme ere affagte.

Deraf skyder, at dersom der ved Executionen, og i Anledning deraf, foresfalder een eller anden Tvist, tilfalder det Fogden at kiende derpaa, da saadan hans Kiendelse, som er en virkelig Dom, staaer ved Magt og i alle Maader bør efterleves, saalænge den ikke af Over-Dommeren er underkiendt; ligesom Fogden og, for saadan hans Decision eller Dom, allene staaer til Ansvar for vedkommende Over-Dommer, til hvem de, som ved samme finde sig fornærmede, og paa lovlig Maade have at henvende sig.

Begreer Fogden sig ved at giøre Execution, naar det af ham paa lovlig Maade forlanges, da viser Norske Lovs 1 B. 22 Cap. 37 Art., hvorledes med ham bør forholdes, og at han derudi staaer i Eigning med en Dommer, som begaaer Rettens Fornægtelse.

Norske Lovs 1 B. 22 Cap. 30 Art. viser, at den, som forlanger Execution, skal medbringe den Dom, han begierer exequeret, og forevise Fogden samme; ligesom den følgende 36 Artikel og viser det, der desuden forstaaer sig selv, at denne Dom skal være tilstede ved Executions-Forretningen og der forevises og paategnes. Altsaa kan en Dom ikke exequeres, førend den er givet beskreven og bliver foreviist.

Naar dette anvendes paa nærværende Sag, saa sees lettelig, hvad der burde været skeet, og hvad der endnu er at giøre.

Efter Højeste-Rets Dom af 1 April h. a. tilfaldt det Fogden over det Fogderic, i hvilket Gaarden Bestre Nordre-Haug er beliggende at exequere.

Skiønt denne Dom er affagt den 1 April, saa kunde og maatte den dog ikke exequeres, førend den var givet beskreven og forkyndt for Vedkommende, og derpaa foreviist Fogden, som skulde forrette Executionen.

Dette er ikke skeet, og Dommen er ikke forkyndt for Vedkommende, førend den 12 Maji, efter Amtmandens Formeldning.

Saa snart Dommen var forkyndt, og Enken ikke fandtes villig til at fuldbyrde den, var det Vedkommendes Sag at henvende sig til Fogden,

for

for ved ham at faae Dommen ereqveret. Om de have gjort det eller ei, kan jeg ikke see af Amtmandens Forestilling.

Derfom Fogden havde vægret sig ved at erequere Dommen, og de derved havde formeent sig forurettede, da viiste Lovens 1 B. 22 Cap. 37 Art., hvorledes de derved havde at forholde sig, og at de kunde tiltale Dommeren for Rettens Fornægtelse.

Hvorledes de ere komne til at henvende sig til Amtmanden, begriber jeg ligesaa lidet, som hvorledes Amtmanden er kommen til derudi at resolvere. Alt hvad der var for Amtmanden at giere, naar de henvendte sig til ham, det var at henvise dem til Fogden og at paalægge ham, at pleie dem med Retten paa lovlig Maade, og saaledes som han agtede at til- og forsvare.

At han er gaaet videre og ved sin Resolution villet fastsætte, hvad der skulde skee, samt lære og befale Fogden, hvorledes han skulde kiende, derudi har han taget fejl, og derved tildraget sig selv det, som er gjort, nemlig, at Fogden har tilfidesat og underkiendt hans Resolution, uden at han derfor kan vente nogen Slags Fjldstgiørelse, og uden at han vel tør eller bør tale derom.

Dette viser, at Amtmanden, som skal have været en meget god Regnskabs-Betient, men nyelig er kommen til dette Embede, endnu ikke tilfulde forstaaer, hvad hans Embeds-Plichter ere og ikke ere, men at det gaaer ham, som adskillige Ammænd og Stiftammænd, der ikke nøie nok indsee Forssi-llen imellem Dvirigheds- og Dommer-Embede, men formene, at, naat en Betient er dem subordineret, saa strækker samme Subordination sig ligesaa vel til hans Dommer-Embede og Judicials-Forretninger, som til hans andre Embeds-Forretninger. At Collegierne blive foruleiligede med unyttige og urimelige Forestillinger, det er den mindste Uleilighed, som deraf flyder; men en større er det, at private Folk blive forvirrede og ikke vide, hvem de skulle henvende sig til, for at komme til deres Ret, og for at blive befriede for at lide Uret, og at Dommere og andre Betiente blive forvirrede og ikke vide, hvorvidt de enten turde tilfidesætte saadanne Resolutioner eller holde sig dem es-

terrettelige; da de lettelig paa begge Kanter kunne forsee sig, og tildrage sig een eller anden Uleilighed.

Saavidt man af Forestillingen kan erfare, har Fogden, efter at Amtmandens Resolution var falden, begivet sig hen til Stedet, for at exequere Dommen og paalegge Enken at vige Gaarden; men da Enken har exciperet, at hun ikke burde vige Gaarden førend den 14 April 1760, som næste Fardag, efter at Dommen var hende forkyndt, saa har Fogden derpaa interloqueret og kiendt: At Fardag ikke kunde regnes, uden fra Dommens Forkyndelse.

Om denne Decision er lovlig og vel grundet eller ei, det kan her ligesaa lidet komme under Qvæstion, som det vedkommer Amtmanden at give sin Meening derover.

Dog kan jeg ikke forbigaae at melde, at naar det forudsættes, som Amtmanden sætter og tilstaaer, at ved næste Fardag ikke kan forstaaes anden Termin end den 14 April, og derhos betragtes: a) at en Dom ikke kan exequeres, førend den er forkyndt for Vedkommende, som skulde efterskomme den. b) At Grunden til, at Loven har fastsat en vis Fardag, maae være, at Vedkommende ikke skulde blive overrumplede, og til deres store Skade nødes til strax at giøre Gaarden ryddelig og flytte, men at de kunne have Tid til at forberede sig, og være sig om anden Boelig. c) At Hvieste-Nets Dom vel har Paratissimam Executionem, men at samme dog ikke kan forstaaes, uden fra den Tid af at regne, som i Dommen selv er fastsat til dens Execution, hvoraf flyder, at naar Dommen nævner næste Fardag, kan den ikke exequeres førend til samme næste Fardag. d) At naar der ved Executionen falder Trætte om Hvieste-Nets Doms Forstaaelse, og det just i Henseende til Executionstiden eller Maaden ic. saa faaer den, der skal forrette Executionen, vel fortolke Dommen saaledes, som han finder det rettest at være; saa tænker jeg, at der for Fogdens Fortolkning vel bliver lige saa meget at sige, som for Amtmandens.

Men overalt ligger her en usvækket Decision, som ikke kan underkendes uden af vedkommende Over-Dommer, og i Mangel deraf staaer ved Magt og faaer vim rei Judicatæ, og i den Henseende er det underligt,

at

at Amtmanden har kunnet tænke, ved en Forespørgsel i Cancelliet at ville tilvejebringe sig en Resolution, hvorved saamme Decision skulde blive underkiendt og tilsidefat.

Derfor denne Memorial var fra een af Parterne, saa kunde, efter mine Tanker og i Følge Foregaaende, derpaa ikke falde anden Resolution, end forbliver ved Høieste-Rets Dom og Lands Lov og Ret. Men da det er Amtmanden, som har gjort denne Forestilling og Forespørgsel, og dertil paa sit Embeds Begne formcent sig befoiet; saa, for en anden Gangs Skyld, og paa det at han kan vide, at han ikke, i slige ham og hans Embede uvedkommende Sager, enten bør begiere eller kan vente Svar fra Cancelliet, skulde jeg allerunderdaniøst indstille, om Amtmanden kunde tilskrives: At ligesom det efter Loven tilkom Fogden at execvere Høieste-Rets Dom, naar han derom blev anmodet og Dommen blev ham foreviist; saa sees og af Amtmandens Forestilling, at Fogden ved bemeldte Executions-Forretning har kiendt paa den imellem Parterne, om Tiden opkastede Qvæstion, ved hvilken hans Decision det nødvendig maae have sit Forblivende, saa længe den ikke paa lovlig Maade, bliver underkiendt af vedkommende Over-Dommer. Altsaa er denne Qvæstion med videre derhen hørende, Amtmanden og hans Embede aldeles uvedkommende, da den maae have sit Forblivende ved Høieste-Rets Dom og Lands Lov og Ret. Kjøbenhavn den 7 August 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 27 August 1760:

Amtmanden tilskrives efter Erklæringen.

1760 den 28 Sept. Hr. Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til Amtmanden over Oplands Amt Oberst-Lieutenant Christian Petersen.

XXII.

Erklæring over en Memorial fra Stiftamtmand Cicignon udi Bergen af 3 Junii 1760, derudi han anbefaler tvende derhos følgende vidtloftige Memorialer fra Magistraten i Bergen af 29 April 1760, og fra Ober-Formynderne af

af 22 April 1760, derudi de forestille, at man tilforn bestandig i Bergen har været i den Tanke, at Børnemidler vare i Formynderens Boe prioriterede for yngre Pante-Obligationer. Dermed have vedkommende Creditorer alletider hidindtil været fornøiede, og derved ere de Umyndiges Midler hidindtil bestandig reddede, uden at de nogenstinde have tabt noget, uanset de anseelige Byen overgangne Ildbrande, og uanset at de aldrig have været vante til at tage Pant af Formynderen.

Derved er det forbleven indtil Kammerraad Valentinsen af Stavanger, som i en Salitboe havde paastaet, for sin yngre Pante-Obligation at være prioriteret i Kalitens ham pantsatte Gaard, for ældre ham, som fød Børge, anfortroede Børnpenge, siestleden den 6 Martii vandt sin Sag for Høiesse Ret. Denne Dom har sat hele Byen i den yderste Forlegenhed, og Magistraten og Over-Formynderne i største Nød og Fare. De Umyndiges Midler, som derudi Byen beløbe over 100000 Rdr., sættes derved for første Delen i Fare.

Naar man og fratager hele Magistraten og Over-Formynderne alt hvad de eie, saa kan det intet forslaae til at holde de Umyndige skædselsø. De anføre de Grunde af Lov og Forordninger, de have havt til foranferte Meening, og formene, at om de end have taget fejl, saa burde de dog ikke straffes saa haardt. De formene og, at samme Meening, og den derefter i Bergen gjorde og hidtil værende Indretning er den nyttigste, rimeligste og beste, hvorved ingen bliver fornærmet, da enhver beholder den Ret, som han har formeenet sig at have.

De anføre derpaa de Reskripter, som til Fordeel for de Umyndiges og andre offentlige Midler ere gangne den 22 Maji 1688 til Magistraten i Mars, den 1 April 1729 til Aalborg, den 6 Septbr. 1728 til Horsens, og atter den 9 Septbr. 1735 til Aalborg. De begiere derpaa, at de i Bergen og maatte erholde et saadant Reskript, og at Byskriveren maatte befales, uden Betaling at give Over-Formynderne Attest af Pantebogen, angaaende det, der maatte hæfte paa de af dem navngivne Personer.

Men da dette allene angaaer den følgende Tid, og ikke vedkommer den forbigangne, saa begierer Magistraten saavel som Over-Formynderne endnu, at dette Reskript maatte clausuleres saaledes: at hos de Formynderne, som førend Reskriptets Publication have været beskikkede, og have Umyndiges Midler at tilsvare, der skal ældre Børnpenge beholde Prioriteten for de yngre tinglyste Pante-Obligationer.

Derfor de ikke faae et saadant Reskript, formene de, at det vil see meget galt ud med Umyndiges Midler.

Det

* * *

Det kan vel være, som Supplicanterne andrage, at Magistraten og andre i Bergen hidindtil i Almindelighed have været i den Meening, at Umyndiges Midler i Bergens Bøe burde nyde Prioritet for de tinglyste Pante-Obligationer, som Bergen havde udgivet efter den Tid, at Bærgemaalet var ham betroet. Men der hører dog meget til at troe, at denne Meening har været saa aldeles almindelig, da det forudsætter, at der blant hele Magistraten i al den Tid ikke har været een eneste, som har forstaaet og indseet den Forskiel, der er imellem Hypotheca tacita, og Creditum privilegiatum, saavelsom imellem Jus in re, og Jus ad rem.

Efter Jus Romanum og de deraf tagne specielle Love, som gjelde i Holstein og adskillige andre Steder, har en Umyndig stiltiende Pante-Ret i alle Bergens Eiendomme, fra den Dag af at Bærgemaalet betroes ham. Deraf stnder, at en Umyndig for sine Arvemidler har Prioritet i alle Bergens Effecter, frem for alle de Panthavere, hvis Pante-Obligationer ere udgivne af Bergen, siden den Tid at han blev Bærg. Men efter vor Danske og Norske Lov have Umyndige ikke noget saadant stiltiende Pant i deres Formynders Effecter. Loven taler aldeles intet derom, og giver ikke mindste Anledning til at antage det, og dette, som i sig er noget Forhad, er af den Beskaffenhed, at det aldrig maae formodes, uden hvor der er en tydelig Lov derfor.

Overalt have vores ældre Danske Love kun saare lidt, eller intet vidst af stiltiende Panteret at sige.

Derimod ere Umyndiges Fordringer hos deres Bærg, efter vor Lov, et Creditum privilegiatum, eller en saadan Giæld, som i Følge Norske Lovs 5 B. 13 Cap. 35 Art. er i Bergens Bøe prioriteret for al anden Giæld, næst efter det, som Deres Majestæt selv har tilgode for oppebaarne Kongelige Indkomster. Denne 5 B. 13 Cap. 35 Art. er det Magistraten, saavelsom Over-Formynderne, saa heftig beraabe sig paa, men man behøver kun eengang at igiennemlæse den, for at erfare, at den langt fra ikke giver Umyndiges Fordringer noget stiltiende Pant.

Deres Majestæts egne Fordringer for oppebaarne Kongelige Indkomster, som udi denne Artikel sættes for Umyndiges Fordringer, have det ikke efter Loven, men have siden i visse Henseende og med adskillige Indskrænkninger faaet det ved Kammerrets-Ordnningen og andre udfomne Forordninger.

Det er klart, at denne saavelsom den følgende Artikel ikke taler om andre Creditorer end dem, som allene have et Jus ad rem, eller en Ret til at søge deres Betalning hos Deres Debitor, uden at have nogen særdeles Rettighed til at søge deres Betalning frem for andre i een eller anden vis Ting. For alle saadanne Creditorer bør Umyndiges Fordringer i Bergens Bøe nyde Fortrins-Ret, i Følge den anførte Artikel, og denne veed jeg ikke at være gjort dem stridig af nogen i Bergen.

Men en ganske anden Sag er det med en Pantnaver, som foruden det, at han ligesom enhver anden Creditor haver et Jus ad rem, saa haver han endnu som Pantnaver et Jus in re, eller en Rettighed til at søge sin Betalning frem for alle andre i den Ting, som ham i Ewdeleshed er pantsat. En saadan Creditor bør, saavidt den pantsatte Tings Værdie strækker sig, foretrakkes for alle andre Creditorer, som ikke have et ældre Jus in re, eller ældre Pante-Rettighed i samme Ting.

Altsaa kan der ingen Tvivl være om, at han jo og, for saavidt hans Pant strækker sig, bør have Fortrin for Umyndiges Fordringer, som ingen Pante-Rettighed og intet Jus in re have, men allene et Jus ad rem.

Det Fortrin en saadan Pante-Creditor nyder, haver ikke sin Grund derudi, at hans Fordring er privilegeret eller fortjener nogen særdeles Gunst, men allene derudi, at han har serget for sin Sikkerhed, ved at forskeffe sig et Jus in re, eller Pante-Rettighed eller Rettighed til at søge sin Betaling frem for andre ud af en vis Ting. I den Henseende gaacr hans Fortrins-Ret ei heller videre, end Pantet og dets Værdie strækker sig. Derfor samme ikke strækker til, at han deraf kan faae sin fulde Betalning, da bliver han, i Henseende til det øvrige, kun en simpel Creditor Chirographarius, og maae for saavidt, vige og staae tilbage for Umyndiges og andre privilegerede Fordringer.

Disse Regler ere saa jævne og saa tydelige, saa at ingen, som har principia Juris, og med nogen-Eftertanke har læst vor Danske og Norske Lov, kan være uvidende eller tvivle derom.

Jeg maae i den Henseende undre over, at hele Magistraten, i saa anseelig en Bye som Bergen, ikke skammer sig ved, reent ud at erklære, at de, saavel som deres Formænd, bestandig have været uvidende om det, som man med Billighed kan paaatae af en ung Student, der paa saare kort Tid har studeret Jura, at han skal vide.

Det var godt, om der blant Magistraten i de store Kjøbstæder i det mindste var En, som hverken vilde eller kunde tilstaae saadan Uvidenhed, og som kunde være istand til at hindre, at en saa urigtig Meening, ikke skulle blive saa ganske almindelig, og derved i Tidens Længde forarsage saa betydelige Uleiligheder.

Jeg veed dog ikke, om Magistraten udi denne deres Erklæring saalbedes have handlet redelig. De giøre sig meget tilgode med Lovens 5 B. 13 Cap. 35 Art., som ikke passer sig her, hvor der er Collision imellem Umyndiges Fordringer og en Pantnaver. De anfere adskillige andre Artikler, som her endnu mindre finde Anvendelse; men de, saavel som Over-Formynderne tale ikke et Ord om Norske Lovs 5te Bogs 7de Cap. 7de Artikel, som just er den, der afgjør Qvæstionen. Jeg gad vidst, hvorledes de have forstaaet de Ord i samme Artikel, at den Pantnavende, naar hans Pante-Brev lovlig er læst og paaakrevet til Ting, gaaer for alle Creditorer, og skal først udløses efter hans Pante-Brevs Endelse.

Mon en Myndling, hvis Arvemidler staae inde hos hans Formynder, ikke er en Creditor i Formynderens Boe?

Smidlertid anfører dog saavel Magistraten selv, som Over-Formynderne i deres Memorial, adskillige Reskripter, hvoraf de kunde see, at Magistraten i Aalborg, Aarhus og Horsens have forstaaet Loven anderledes og rettere, og i den Henseende søgt og brugt den nødvendig eragtede Forsigtighed til Over-Formyndernes og de Umyndiges Sikkerhed.

Magistraten taler om en Indretning, der bestandig har været i Bergen, hvilken de rose som meget nyttig og billig, og søge at vise, at dens Ophævelse vilde medføre mange skadelige Følger. Spørges der, hvad det er for en Indretning? da seer jeg ikke, at den har bestaaet i andet, end de have forstaaet Loven galt, og at de have lagt denne urette Forklaring af Loven til Grund for deres Decisioner og Behandlinger. De ville gierne, at det skulde blive derved, og at Vedkommende i Bergen skulde forbydes at betiene sig af den Ret, som Loven i sin rette og klare Forstaaelse giver dem.

De sige, at ingen har vovet at modsigge det; men Ulykken var, at Kammerraad Valentin af Stavanger dog vovede det.

Overalt, naar jeg undtager Etilen, som er smul, treffer jeg i det øvrige i Magistratens Forslag saa mange falske, saa mange urigtige og intetfigende Sætninger, f. Ex., Arvebøgerne have stedse været ligesom Pantebøger, i alle Henseende: saa det gier mig Dndt ikke at treffe mere juridisk Kundskab og rettere Begreb i en vigtig Forestilling, som kommer fra hele Magistraten i een af de største Byer og bedste Handelssteder i begge Rigerne.

Med Overformynderne er det en ganske anden Sag, dem beklager jeg langt mere end Magistraten, deres Fare er større, siden de først staae til Ansvar, og de ere langt mere at undskyldes, om de ikke rettelig have forstaaet Loven.

Spørgsmaalet bliver allene, hvorledes de kunde være at hjælpe uden andres Fornærmelse?

Hvad den følgende Tid angaaer, da veed jeg aldeles intet-imod, at der gaaer et saadant Reskript i Henseende til Bergen, som der den 1 April 1729 er gaaet til Aalborg, saa at Byefogden og Byeskriveren i Bergen forbydes, at modtage noget Skizde eller Pant-Obligation til Tinglysning og Protocollering, med mindre Over-Formynderens Attest følger med, at den Sælgende eller Pantesættende ikke som Formynder sidder inde med Umyndiges Midler, uden at have stilt Sikkerhed derfor; hvilken Attest Over-Formynderne skulde

skulle være forbundne at give Vedkommende, uden derfor at nyde nogen Betalning. Scavelsom, at Byeskriveren i Bergen, uden derfor at nyde nogen Betalning, skulde give Overformynderne Attest af Pante-Bogen, angaaende de af dem navngivne Personer, som til Værger kunne behøves, hvorvidt paa dem og deres Eiendomme i Protocollen maatte findes at hæfte.

Men hvad den forbigangne Tid angaaer, da seer jeg ikke, i hvor gierne jeg end vuffedede det, at Over-Formynderne paa nogen Maade ere at hielpe, da det ikke gaaer an at fornærme andre og betage dem den Ret, som Loven giver dem, for at redde Over-Formynderne.

Det Middel, som Magistraten og Over-Formynderne foreslaae, er høist ubilligt og derhos heel urimeligt; thi det gaaer ud paa, at Deres Majestæt skulde udgive en nye Lov, og derved betage Panthavere i Bergen den Ret, som dem efter Loven tilkommer, og de ellers overalt nyde i Deres Majestæts Riger og Lande, og derhos, tværtimod det bekiendte Princip, *Lex non promulgata non obligat*, fastsætte, at denne nye Lov eller Forordning skulde gielde og efterleves fra en 30 à 40 Aar af at regne, førend den var udkommen, ja der kunde ei engang fastsættes en vis Tid, hvorfra denne nye Lovs Jagttagelse skulde ansees at have taget sin Begyndelse; egentlig vilde denne Lov ikke sige andet, end at da Kammerraad Valentinsen havde vundet sin Sag, og det med Rette, da den var af den Beskaffenhed, at han efter Loven ikke kunde tabe den, saa, ifald en anden maatte være i selv samme Omstændigheder som han, og finde sig beseiet til at opkaste det samme Spørgsmaaal, saa skulde han dog tabe den.

At Over-Formynderne kunde falde paa at begiere noget saadant, det bør man ikke tage dem ilde op; men at hele Magistraten kan foreslaae og understøtte det, maae man undre over.

At Umyndige for deres Arvemidler skulde hos os tilstaaes stiftende Panteret i alle Børgens Eiendomme, fra den Tid han tiltraade Børgemaalet, det er noget, som jeg ikke tørde raade til; thi skient det er meget fordeelsagtigt for Umyndiges Midlers Bedligeholdelse, saa er det derimod utaaalig byrdesuldt for en Formynder, meget til Hinder for Han-

delen og skadeligt for den almindelige Credit. Men naar det endelig skulde være, kunde det dog aldrig gielde uden for den følgende Tid, og fra den Tid af at regne, at en saadan Lov udkom, men ikke for den forbigangne Tid til andre Panthaveres Fornærmelse.

Godt var det, og tienligt til, at hæve alle de Vansfeligheder, som Børnepenges Sikkerhed tildeels forarsager, tildeels er underkastet, og som alt efterhaanden blive større og større, om man engang kunde komme istand med, i hver Provinds, Land eller Stift, efter Omstændighederne, at oprette et saa kaldet Waissenhaus, eller en offentlig Casse, hvor alle Umvundiges Midler kunde indløbe, og derfra som andre offentlige Penge udsættes.

Jeg seer saaledes ikke, at der ved denne anden Post af Supplicanternes Ansøgning er noget at gjøre; men formener, at det faaer have sit Forblivende ved Lov og Forordninger. Kjøbenhavn den 12 Aug. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 September 1760:

Ordre herom efter Erklæringen.

1760 den 17 September, Kongelig Ordre til Stiftsbefalingsmand Cicignon.

XXIII.

Erklæring over tvende Memorialer, den ene fra Bysfogden i Kjøbenhavn Justigraad Lassen af 30 Novbr. 1759, derudi han besværer sig over Balletmester Como og hans Fuldmægtig Procurator Friis, at de have drikket ham og hans Betiente, og hindret ham fra at faae en Sag opløst angaaende en Person, der tiende Como, navnlig Francois Drouet, som var udlagt til Barnes fader, men da han blev søgt for Bøderne, har han først for Retten tilbudt Benægtelse, og da den ikke blev modtagen, aflagt den for Notarius Publicus, og er derpaa reist bort, hvorved Bysfogden er stift ved sine Leiermaalsbøder og Omkostninger, som Drouet ved endelig Dom er dømt til at betale. I den Henseende han begierer, at General-Fiskalen maae beordres a) at tiltale Como og Friis til at betale Leiermaalsbøderne med videre, og at under, søge deres Omgang. b) Paa Embedets Vegne, at tiltale Procurator Friis som den, der har søgt at spille giel med Bysfogden, Magistraten og Cetterdommeren.

Den

Den anden fra-bemeldte Balletmester Como af samme Dato den 30 Nov. 1759, derudi han besværer sig over Justisraad Lassen, som paa en blot Angivelse, der ikke engang lydte paa det rette Navn, lod hans Tiener Francois Drouet arrestere, og ikke engang vilde læslade ham mod Comos og en anden Mand's tilbudne Caution, hvorfor han har anlagt Sag mod Bysfogden; men da Bysfogden imidlertid har faaet Dom over Drouet, hvorved den af ham for Notarius strax for hans Bortreise aflagte Fed er sat til Side, saa begierer Como enten at den aflagte Fed maae eragtes gyldig, eller og at den imod Drouet aflagte Kiendelse ikke maae komme Como til Hinder i nogen Maade; tilligemed Magistratens Erklæringer over begge Ansøgninger, den første af 19 Decbr. 1759, den anden af 14 Febr. 1760, derudi den fortelig og uden at indlade sig udi Omstændighederne, erklærer imod det der begieres

* * *

Det er ikke let at giette, hvad Supplicanterne egentlig ville sige og sigte til med disse af dem indgivne og mod hinanden stridende allerunderdanigste Ansøgninger, og hvad Grund de formene sig at have til det, de begiere eller synes at begiere.

Bysfogden Justisraad Lassen vil have Balletmester Como og hans brugte Fuldmægtig Procurator Friis under General: Jiskalens Tiltale.

Sperges der om Grunden dertil, da anføres der ikke andet, end at en Person navnlig Francois Drouet, der tjente hos Como, er bleven angivet som Fader til et uægte Barn, at han haver nægtet det, og da Bysfogden anlagde Sag imod ham til at betale Leiermaalsbøderne, tilbød en Venægtelsesseed, og efter at Sagen mod ham havde været nogle Maaneder, erklæret, at han ikke meer kunde mede for Ketten, endnu tilbuden Venægtelsesseed, og da den ikke blev modtagen, aflagt den for Notarius, og derpaa reist bort.

Hvad Aaledning alt dette kan give til at underkaste Como eller Friis General: Jiskalens Tiltale, seer jeg ikke.

Er det derimod saa, at Bysfogden, saasnart Anmeldelsen var skeet, har ladet Drouet arrestere, fordi han ikke strax betalte Leiermaalsbøderne, da har hans Omgang derudi intet mindre været end forsigtig; men det er en Sag mellem Como eller Drouet og ham. Jeg har nogle Gange
tilforu

tilforn erindret, at den Indretning, hvorved Leiermaalsbøder enten tildeels, eller saa godt som i alt, komme Bysfogden til Gode, medfører adskillige Uleiligheder, hvoriblandt det ikke er den mindste, at, da der ved disse Bøders Inddrivelse, fornemmelig i Henseende til Qvindelønnen, burde bruges den største Lemsældighed, saa inddrives de ofte med den alleryderste Haardhed.

Den Midkierhed Fogderne jævnlig vise i at faae dem inddrevne, har som oftest, deres egen Fordeel til Grund.

Bysfogden vil, at General-Fiskalen skal tiltale Como og Prokurator Friis til at betale, saavel disse Leiermaalsbøder, som de Bøder, Drouet formenes at være forfalden udi for et andet af ham begaaet Leiermaal, hvorom der i øvrigt ikke er meldt det mindste under Sagen. Han melder ikke, om Como eller Friis have ved at indgaae Caution eller paa anden Maade forbundet sig til at betale for ham.

Er det saa, kan han selv inddrive Bøderne hos dem; men ere de ellers ikke ex alio Capite forbundne til at betale for Drouet, saa bliver deres Forbindtighed ikke større ved det, at General-Fiskalen gaaer frem som Actor imod dem, altsaa har General-Fiskalen, hvor det og gaaer, der intet at bestille.

Vel er det ikke efter Lovens Orden, at Drouet har aflagt Benægtelsesseed for Notarius Publicus, men naar han erklærede, at han vilde reise bort, og hverken Retten eller Øvrigheden vilde modtage hans Sed, var der ikke vel andet for ham at giøre; dersom han var reist bort uden at giøre den, kunde de og deraf taget et Argument imod ham.

Overalt sees ikke, at det egentlig er enten Comos eller Frises Sag, at forsvare denne Omgang.

Jeg sees saaledes ikke, at der paa denne Ansøgning kan være noget at reflectere.

Balletmester Como vil ved en Kongl. Resolution have en usvækket Dom tilsidefat, hvorved han aldrig er tilfunden enten at betale eller giøre noget, og hvorudi hans Navn ei engang er nævnet; han vil og paa samme Maade

Maade have en affagt Eed anseet for guldig, som ved bemeldte udsækkede Dom er tilsidefat og kiendt uefterrettelig.

Enhver skionner lettelig, hvor rimelig saadan Begjering kan eragtes at være.

Da de paaberaabte Bilager ikke ere fulgte med Comos Ansøgning, saa maage jeg tilstaae, at jeg ikke engang havde været istand til at giette, hvad han med denne hans Begjering sigtede til, dersom jeg ikke af Magistratens Erklæring over Justigraad Lassens Memorial havde sluttet, og dernæst bragt i Erfaring, at Como har anlagt Sag imod Justigraad Lassen til at erholde Reparation for den Drouet paa lagte forseemtslig ulovlige Arrest; og da han frygter, at den over Drouet affagte Dom udi samme Sag mueligt maatte blive brugt imod ham, og blive ham hinderlig, saa er det af den Marsag, at han vil have denne Dom, ved en Kongelig Resolution tilsidefat.

Om denne Dom er lovlig og velgrundet eller ei, det vedkommer mig ikke at dømme om, ei heller er jeg istand dertil, da jeg allene har seet Doms-Slutningen, hvilken ikke engang er fuldt med Comos, men allene med Justigraad Lassens Memorial.

Nok er det, at den ligger udsækket og bliver i sin fulde Kraft, indtil den af Over-Dommeren bliver underkiendt.

Vil Como altsaa have den tilsidefat, enten ganske eller for saavidt, at den ikke skal komme ham til Hinder i hans Sag imod Justigraad Lassen, saa faaer han indstævne Sætte-Dommerens Dom for Raadstuen, og der paa staae den underkiendt.

Det eneste jeg saaledes seer, at der kan eller bør stee til Fordeel for Supplicanten, og som i sig medfører nogen Dikkighed, da Under-Rettens eller Sætte-Dommerens Dom har overstaaet fatalia Appellationis i den Tid at hans Memorial har gaaet om, og lagt saavel i Cancelliet, som hos Magistraten og i Særdeleshed hos mig, hvor den foruden andre Marsager har maattet ligge saa meget længere, som jeg i Begyndelsen ei engang begreb, hvad han dermed vilde sige, det er, at han enten faaer Opreisning paa Dominen uden Betaling, hvilket da maage gives ham til-

kiende, eller og, at han faaer saadan Resolution, hvorefter han, uden at behøve Dpreisning, kan indstævne Sætte-Dommerens Dom til Underkiendelse, omendskjønt den har overstaaet fatalia Appellationis, da Sagen i det øvrige faaer have sit Forblivende ved Lands Lov og Ret. Kiebenhavn den 14 August 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 September 1760:

Forbliver ved ordinair Lands Lov og Ret og bevilges Como Dpreisning gratis.

1760 den 12 Sept. blev Como forundt Dpreisning paa Dommen, men, da den blev uden Fordeel, er den siden casseret.

XXIV.

Erklæring over et Brev til Grev Holstein af 1 Sept. 1759 fra General Gouverneuren over de americanke Eilande Baron Prøck, hvorved han indsender og paa det bedste anbefaler en Memorial af 28 August 1759 fra en Kone paa St. Thomas, Madam Elisabeth Zobby, derudi hun klager over hendes Mand John Zobbys tyransk og uchristelige Opførsel mod hende, og til at bevise samme, indsender trende Tingsvidner, hvoraf erfarede, at han nogle Sange har slaaet hende med en Pidsk, saa hun har været brun og blaae; i den Henseende hun begierer, at hun maac blive skilt fra Bord og Seng fra bemeldte hendes Mand. Af Mandens Svar paa en Bessikkelse, som hun den 28 August 1759 har ladet gaae til ham, seer man derimod, at han negter denne ham tillagte tyranske Omgang, klager over, at hun er gaaet fra ham, og vil ikke samnykke i den ansøgte Skilsmisse. General Gouverneuren giver hende et meget godt Studsmaal, og siger, at han derimod er bekendt for en uroelig og underlig Mand.

* * *

Skjønt de tilsendte Tingsvidner ikke ere af de allerefterretligste, men derimod kunde være Eet og Andet at indvende, saa vise de dog tydelig nok, at John Zobbys Opførsel mod hans Hustru har været underlig, haard og tyransk, saa hun vel kan have Ursag til at ønske, at hun maac leve adskilt fra ham. Og da hun just af den Ursag begierer, at hun maac blive skilt fra ham, fra Bord og Seng, og General-Gouverneuren

ren anbefaler samme, samt giver hende et meget godt Studemaal, saa veed jeg ikke noget imod, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at bevillige Ansøgningen, dog med det Tillæg: indtil Gemyrterne kunde blive forenede og Fred mellem dem stiftet, hvilket vedkommende Øvrighed og Præst have at søge, og saasnart mueligt og giørligt at tilveiebringe.

Paa hvilke Vilkaar denne Separatio qvoad mensam & thorum skal skee, og hvad Manden imidlertid skal give Konen til Underholdning, derved er vel rørt noget i hendes Beskikkelse til Manden, men derom er ikke meldt det allermindeste, enten i hendes Ansøgning, eller i Generals Gouverneurens Forestilling, altsaa kan derpaa ikke svares, eller des angaaende fastsættes noget, da derom ikke er spurgt, men de faae mellem sig eller ved Ørighedens Hielp see at faae det afgjort.

Da jeg ved at giennemløbe disse Tingsovidner er paa nye bleven erindret om det, som jeg tilforn udi Høieste-Ret langt kiendeligere har erfaret, nemlig, at Skriverne paa disse Eilande, eller endeel blant dem, give de af dem for Betalning æskede Tingsovidner og andre Skrifter paa en ganske utilbørlig og utaalelig vidtlesig Maade beskrevne, da de vel give det fulde Antal af 26 Linier eller saa omtrent paa en Side, men derimod trække Bogstaverne saa langt, at der er lidet eller intet i hver Linie, hver ved Vedkommende, som maae betale slige Dokumenter, paa en ulovlig Maade optrækkes, da de kun faae halv Værdie for Pengene, ligesom det og desuden medfører den Vanskelighed, at slige Dokumenter blive heel usforstaaelige og meget vanskelige at læse, derpaa man har havt Ermpel i Høieste-Ret, hvor Justis-Sekretairen ikke uden meget langsom og med stor Møie har kunnet læse slige fra Vestindien komne Dokumenter; det og er at befrygte, at de derudi alt maatte gaae videre og videre, om de ikke fik nogen Advarsel: thi skiant Skriveren paa St. Thomos derfor nogle Gange er bleven muleteret udi Høieste-Ret, saa vil dette dog neppe have den tilsigtede Virkning, i Hensende til andre Dokumenter, end de, som kunde ventes at fremkomme for Høieste-Ret: saa synes det fornødent, for at holde disse Betiente inden deres rette Grændser, at der bruges en For-

figtighed, som man ell.ers ikke har tænkt paa, og man ei lettelig kunde falde paa, nemlig at bestemme det Antal Bogstaver, som der i det mindste bør være paa hver Linie, hvilket vel i sig har nogen Vanskelighed, og; ikke er saa let at bestemme som Liniernes Antal, da den ene Linie paa een Side ikke behøver mere Plads end den anden, men det ene Bogstav derimod indtager et større Rum end det andet, men dog synes her at være nødvendigt; jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at rekskribere til General-Gouverneuren:

At, da det af adskillige her i Collegierne og Retterne fremkomne Acter og Dokumenter er erfaret, at Skriverne paa disse Eilande, eller endeel iblant dem, betiene sig af en meget utilladelig og usforvarlig vidtøstlig Skrivemaade, ved at give Tingsvidner og andre saadanne Dokumenter beskrevne, som de saae Arkeviis betalte, da der vel de fleste Tider, paa hver Side findes det vedbørlige Antal af Linier, men de derimod trække Bogstaverne og Skriften saa langt ud, at der neppe i hver Linie findes 8 à 10 og ofte kun 5 à 6 Bogstaver, hvorved Vedkommende, som maae læse slige Dokumenter, paa en ulovlig Maade blive optrukne, da de neppe saae halv Værd for deres Penge, og maae betale dobbelt saa meget eller mere end dobbelt saa meget, end dem med Rette kunde tilkomme; ligesom slige Dokumenter og derved blive mere usforstaaelige, og ikke uden Vanskelighed kunne læses: saa haver General-Gouverneuren at advare og tilholde vedkommende Betiente, at de, for saadan ulovlig Skrivemaade tage sig vare, og give de af dem forlangte Dokumenter paa tilbørlig Maade beskrevne, saa at der ei allene paa hver Side findes det vedbørlige Antal af 26 Linier, men at der og i hver Linie findes i det mindste 16 à 18 Bogstaver, eller saa omtrent, og det under Straf, ei allene af en anseelig Mulct, men og, isald det oftere skulde hælde, af Suspension eller Cassation, efter Omstændighederne, foruden at tilbagegive det ulovlig oppebaarne til den, som derved er fornærmet; hvilket General-Gou-

verncuren saavel som de øvrige der paa Lilandene værende Øvrigheds personer og Dommere have at iagttage, naar slige Dokumenter for dem i Retterne maatte fremkomme, og at see derhen, at denne allernaadigste Befaling nsiagtigen vorder efterlevet. Kjøbenhavn den 17 August 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 Sept. 1760 saaledes:

Expederes efter Erklæringen, og at General-Gouverneuren fastsætter hvad hun imidlertid aarlig skal nyde, saafremt de ei selv derom i Mindelighed kunde foreenes.

Udi Erklæringens Slutning determineres Bogstavernes Tal i hver Linie til 20.

1760 den 12 Sept. Kongelig Ordre til Conferensraad og General-Gouverneur Prøck.

XXV.

Erklæring over en Memorial af 27 Julii 1759 fra Garnisons-Auditeur Nissen, og Bysfoged Sæye i Christianssand, derudi de andrage, at de i Martii 1757 ere af Magistraten udnævned til at administrere Capitain og Borgemeister Bergs Opbudsboe, der har været paa 3die Aar, og hvorudi Forretningen den 30 Julii skal aflæses. Imidlertid har Byskriver Tyrholm begiert Forretningen af dem, for at beskrive og indføre den i Protocolen, det de mene at være ham uvedkommende, siden Magistraten ikke selv har forvaltet Boen. I den Henseende de begiere, at de som Opbudsforrettere maae vorder anset berettigede til, saavel at beskrive den holdte Forretning, som og i Tilfælde deraf at give Gienpart; tillige med Stiftamtmand Wolers Erklæring af 14 Sept. 1759, derudi han melder, at denne Boe er en virkelig Galitboe, hvor 79 Creditorer have concurreret, hvor der er kiendt paa Prioritet, og hvor der ikke har været Betaling til den halve Deel af Fordringerne, saa det i Følge Forordningen af 28 Octbr. 1702 og 21 Decbr. 1736, tilfalder Skiftekskriveren at udsæde Forretningen; i den Henseende Stiftamtmanden og den 31 Julii har resolveret, at de skulle levære den holdte Protocol med alle tilhørende Dokumenter i Opbudsboen til Byskriver Tyrholm, som længe forhen havde tilbudt sig at forrette Ekskriverembedet ved Forretningen, for at give Forretningen og de Udtoget, som begieres, beskrebne; og da de ikke havde rettet sig derefter, og Pro-

furator Ahrendrup imidlertid paa nogle Creditorers Vegne havde af Byskriveren begiært Udtag af Forretningen, havde Stiftamtmanden den 25 August med Udvarsel til dem, gientaget sin forrige Resolution; hvorpaa de da, isteden for at levere den originale Forretning med de fremlagte Dokumenter, havde leveret ham en Copie eller Gienpart under deres Hænder og Forsegling; han beder derfor, at de maae tilholdes at efterleve hans Resolution, og indstiller, hvorledes de bør anses for deres Modtvillighed.

* * *

Da dette Spørgsmaal ikke tilforn er forekommet mig, saa haver jeg søgt at underrette mig om, hvad Praxis i den Henseende maatte være, saavel herudi Byen som andre Stæder, men jeg har ikke været istand til derom at faae nogen Underretning; jeg slutter deraf, at denne Qvæstion enten aldeles ikke, eller heelielden maae være opløst; jeg troer og, at naar Lovgiverens Hensigt ligefrem og i alt blev fuldt, kunde den ikke lettelig reises.

Efter Loven vil Opbud ikke siges andet, end at En overgiver alt hans Gods og Effecter til hans Gieldts Afbetaling. Alt, hvad Opbudsmændene have at bestille, er, at de tage Godset til sig og under Forvaring, indkalde Creditorerne og modtage deres Fordringer, og derpaa enten dele Godset imellem dem, efter den derovertagne Burdering, hvilket Loven forudsætter, eller og giøre Godset i Penge ved at sælge det paa Auction, og deraf betale Creditorerne, hvilket nu er det Næteste, efter at Auctions-Forordningerne ere udkomne og offentlige Auctioner derved indførte. Straffer Godset da til, at enhver Creditor kan faae og virkelig faaer sin fulde Betaling, saa er Forretningen dermed til Ende, uden at der behøves nogen ordentlig Beskrivelse, da alt, hvad der er foregaaet, bestaaer derudi, at en Mand har betalt sin Gield, ved at afstaae eller sælge alt sit Gods. For Creditorerne er det nok, at de have faaet, hvad de havde tilgode, og alt, hvad der fordres, er, at den Opbydende selv har fuldkommen Underretning om alt, hvad der er foregaaet, hvilket han, med de af ham selv foreslaagne Opbudsmænd, der og af ham skulle fornæres for deres Umage, vel kommer til Rette om.

Estræk-

Strækker Godset ikke saa aldeles til, at Creditorerne kunde faae deres fulde Betalning, da faaer enhver pro rata, og hvad han i Forhold til hans Fordrings Størrelse kan tilkomme. I dette Tilfælde, og naar der i øvrigt ikke har været nogen Trette, synes ei heller nogen ordentlig Beskrivelse at være nødvendig, eller ordentlige Gienpartier at kunne forlanges, da det for enhver Creditor kan være nok, at paa hans Gieldsbrev bliver affkresen, hvad han har faaet i Betalning, eller og, at han faaer Opbudsmændenes Beviis for, hvad til ham er betalt og hvad der endnu resterer, da det forstaaer sig selv og er sagt i Loven, at den Opbudende bliver hans Debitor for det øvrige.

Derimod, naar det strax sees, at Godset ikke nær kan tilstrække til Gieldens Afbetaling, og der da reise sig Prioritets-Tretter imellem Creditorerne ved det, at den Ene paastaaer at faae sin fulde Betalning, førend den Anden maae nyde det allermindste, da troer jeg ikke, at det efter Lovgiverens Hensigt tilkommer Opbudsmændene, at kiende paa disse Prioritets-Tretter med videre, men de burde overlevere et saadant Bøe til vedkommende Øvrighed, hvilket og i alle Maader kommer overeens med Forordningen af 28 October 1702, som forudsætter, at den Opbudende selv i slije Tilfælde overleverer sin Bøe til Øvrigheden, som det tilkommer at forvalte den.

Jeg finder ikke i Loven, at Opbudsmænd have nogen egentlig Jurisdiction eller Ret til at kiende paa de forekommende Tretter; jeg veed ei heller, hvorfra de skulde have faaet denne Jurisdiction.

Det er vist, at efter Christian den 4des Decesses 2 Bogs 15 Cap. 1 Art., hvoraf de andre Artikler om Opbud i vores Lov ere tagne, have Opbudsmænd ei allene en virkelig Jurisdiction eller Ret til at kiende og dømme paa alle ved Opbudet forefaldende Tvistigheder, men det synes og, at deres Kiendelse, som et Slags Laudum eller Bøldgifts-Forretning, var uden Appel; ligeledes vare de og efter samme Lov berettigede til, for Betalning at give vedkommende Creditorer, som forlangede det, Gienpart af deres Forretning, saa at der den Tid ikke kunde blive Spørgsmaal om Forretningens Beskrivelse.

Men alt dette er udeladt i vores Bøø, der, ligesom den paa den ene Side meget har udvidet Opbud, og gjort det langt mere almindeligt end det forhen var, saa synes den og paa den anden Side, at have indskrænket Opbudsmændenes Forretning og Myndighed, og at have gjort dem til et Slags Liquidationsmænd, eller saadanne, som af Øvrigheden eller Dommeren udmeldes til at mellemandle og afgiere en vis Ting.

Forordningen af 28 October 1702, som siden er udkommen, har vel ikke ald les affkaffet Opbud, dog synes dens Hensigt at være, at slige Boer, hvor Godset og Effecterne ikke kunne strække til Gieldens Afbetaling, skulde forvaltes af Øvrigheden.

Ikke destomindre har det, endog siden denne Forordning udkom, jævnligen været Praxis, at de af Øvrigheden udnævnte Opbudsmænd, omendskint de tydeligen have seet, at Boen ikke nær kunde tilstrække til Creditorernes Afbetaling, dog ere vedblevne Forretningen, og have kiendt paa de mellem og med Creditorerne opkomne Prioritets og andre Disputer.

I dette Tilfælde er Forretningens ordentlige Beskrivelse ganske nødvendig, da det beroer paa Creditorerne at indstævne de affagte Kiendelser, og enhver af Creditorerne, som forlanger det, altsaa for Betaling maae gives Gienpart eller Udtag af Forretningen.

Da Supplicanterne som Opbudsmænd ere vedblevne at administrere Borgemeister Bergs Bøø, skint det i sig var en Falitbøø, og have foretaget sig at kiende paa Creditorernes Prioritets-Disputer med videre; saa er deraf, da Forretningen nu er til Ende, opkommet den Tvistighed, hvem det tilfalder at give Forretningen beskreven, og at give Gienpart deraf til vedkommende Creditorer, som maatte forlange det, enten Opbudsmændene selv, eller By- og Raadstueskriveren.

Stiftamtmanden haver ikke allene een, men tvende Gange resolveret paa denne Qwestion, at det tilfaldt By- og Raadstueskriveren, og i den Henseende befalet Opbudsmændene at levere deres Protocol med Dokumenter til ham, at han derefter kunde give Vedkommende Gienpart deraf.

Omendskint Stiftamtmanden havde, efter mine Tanker, handlet nok saa forsigtig, dersom han ikke havde givet sig af med at decidere derved,

udi, saa vilde det dog blive meget søleligt for ham, om samme hans Resolution skulde blive sat tilside, og Opbudsmændene, som ikke have villet holde sig den efterrettelig, derved faae en Slags Havn over ham. Jeg tænker og, at det kan have sit Forblivende ved samme hans Resolution.

Det kan ikke nægtes, at der jo er endeel for Dyefogden at sige.

Ansæer man Opbudsmænd som et Slags Liquidationsmænd, da bør de indlevere deres Forretning til Magistraten, som har udnævnet dem, hvorfra den igjen gives ordentlig beskreven. Ansæes de som et Slags Skifte-Commisfarier, da bør den ordentlige Skriver intet derudi afgaae, men han bør have Betaling for Forretningens Beskrivelse, enten han selv giver den beskreven eller ei, hvilket her saa meget mindre bør gøres ham stridig, som han mere end eengang skal have tilbudet sig at forrette Skriverembedet ved Opbuds-Forretningen.

Alf det Stiframtmænden beretter, seer man og, at denne Boe har været af det Slags, som Magistraten burde taget under Behandling, ifølge Forordningen af 28 Octobr. 1702, og da havde det tilfaldet Raadstueskriveren derved at føre Pennen og give Forretningen beskreven, samt Gienparter deraf til Vedkommende. Om Magistraten har tiet stille til, at Opbudsmændene ere blevne ved at forvalte Boen, bør det ikke være ham til Hinder, fornemmelig, han har budet sig til at forrette Skriver-Embedet.

Alt, hvad som er at sige for Opbudsmændene, bestaaer derudi, at da ikke Magistraten, men de have behandlet Boen, saa bør og ikke Magistraten eller Raadstueskriveren, men de give Forretningen beskreven; og da de allene have havt Umagen, saa er det og billigt, at de kan have den liden Fortieneste, der kan falde ved at give Creditorerne Gienpart af Forretningen.

Men derimod viser Lovens 5—14—45 Art. saavelsom Forordningen af 18 Novbr. 1757, at Opbudsmændene aldeles intet bør nyde for deres Umage uden det de kunde vente af den Opbydende selv, naar Creditorerne ere betalte, og at de altsaa ikke have Ret til at begiere eller paastaae nogen anden Fordeel, under hvad Navn det end maatte være.

Hensigten med denne Forordning har egentlig været, om just ikke at ophæve Opbudsmænd, saa dog saa meget muligt at formindste deres Antal, i Henseende til de Boer, der virkelig i sig ere og blive Falitboer, da man erfarede at de, som oftest forarsagede adskillige Uleiligheder. For at opnaae denne Hensigt, er deres Myndighed paa den ene Side indskrænket, og paa den anden Side er dem betaget alt Haab om at vinde noget derved.

Virningen af denne Forordning har og været, at man siden den Tid ikke har hørt tale om Opbudsmænd i slige Boer, men merket, at de alletider ere komne under Øvrighedens Behandling. Naar det saaledes vedbliver, vil det her opkaastede Spørgsmaal ikke ret ofte forekomme i Fremtiden.

Denne Hensigt synes at udfordre, at Opbudsmænd ei heller maae gives Anledning til at forvente sig nogen Fordeel ved at give Gienpart af deres Forretning beffreven til Creditorerne, siden denne ikke finder Sted, uden hvor Opbudsboen bliver til en Falitboer; thi saa længe Creditorerne faae deres fulde Betalning, bliver der neppe nogen af dem, som forlanger Gienpart af Forretningen og derfor vil betale Skriverlen.

Altsaa blive Opbudsmændene ingenlunde fornærmede ved, at det bliver dem formeent, at give Gienpart af deres Forretning til Creditorerne, og derfor at tage Betalning.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Stiftsamtmand Udeler: At Opbudsmændene i Capitain og Borgemeister Bergs Sterboe have at levere deres Forretning med derhen hørende Dokumenter til Bye og Raadstueskriver Tyrholm, paa det han deraf kan give vedbørlig og fuldstandig Gienpart eller Udtrog til vedkommende Creditorer eller andre, som det maatte forlange. Kiøbenhavn den 20 August 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 17 Sept. 1760:

Ordre herom efter Erklæringen.

1760 den 26 Sept. Kongl. Ordre til Stiftsbefalingsmand Udeler.

XXVI.

Førefilling angaaende de Delinquenter, som sidde paa deres Liv, hørledes de i den Tid, da de saaledes sidde arresterede, kunde af vedkommende Præst blive betiente i deres Saligheds Sag.

Lovens i Bogs 24 Cap. 53 Art. fastsætter: at Sagsøgeren eller Zuusbonden skal tilbyde den, som rettes skal, sex Dage tilfoør Præsten, som hannem i hans Siels Saligheds Sag skal underviise og hannem Sacramentet meddele, om han det begiærer.

Dette er i sig en meget god og christelig Anordning, men det synes og viise Exempler have givet mig Anledning til at troe, at den vel kunde fortjene noget at udvides og forbedres.

Præsterne træffe ofte saadanne Misdædere i den yderste Bankundighed og en grov Uvidenhed om den christelige Religions Hovedpunkter. Det er let at begribe, hvad en Præst i en Tid af 6 Dage kan udrette med en saadan, i Almindelighed, som baade i Hensende til Forstanden og Willien er recnt fordærvet.

Vel erholder en Præst i flige Tilfælde gierne nogen Tids Opsættelse, naar han begiærer det, men foruden det, at en saadan Delinquent hensidder paa Statens Bekostning, saa synes den Tid af nogle Dage eller nogle faa Uger endda ofte at være alt for kort.

Derimod har en saadan Delinquent ofte hensiddet et halvt Aar, heelt Aar eller længer, førend der udi sidste Instans gaaer Dom i Sagen, og samme af Deres Kongl. Majestæt bliver allernaadigst approberet.

Udi denne Tid hensidder han Staten til Lyngge, og som oftest hverken sig selv eller noget andet Menneffe til Nytte. Det var at ønske, at denne Tid kunde anvendes saaledes, at den, hvor det gik, kom ham selv til Nytte, og maaffee håndelseviis det Almindelige til Fordeel.

Delinquenten selv blev det altid til Nytte, naar han i den Tid, han saaledes hensad, ned jævnlig og grundig Underviisning i hans Christendom og Saligheds Sag, og Underviisningen tillige blev indrettet efter hans Tilstand og med Hensigt til den af ham begangne Misgierning.

Det kunde og blive det Hele til Fordeel; thi ofte bliver En saadan, som sidder arresteret paa Livet, frikendt; ofte bliver han af Deres Majestæt benaadet.

I dette Tilfælde havde Staten vundet meget derved, at En saadan, ved den foregaaende Underviisning og Formaning var bleven til en god Christen, og folgelig til en god Borger.

Staten havde da faaet en god Borger isteden for en slet, og fik derved en temmelig Sikkerhed for, at En saadan, naar han og blev sat paa frie Fod, neppe skulde igien begaae enten den samme eller en anden grov Misgjerning.

Naar Underviisningen og Formaningene i disse Tilfælde var grundig og vel indrettet, saa kom den Stilling og Tilstand, i hvilken den befandt sig, der ned den, den Undervisende meget til Nytte og til stor Lettelse i hans Arbejde.

Jeg tænker saaledes, at det vilde have sin store Nytte, om det i Almindelighed blev fastsat og anordnet, at naar nogen blev fængsling holdt for nogen grov Misgjerning, hvorpaa der kunde selge enten Livs- eller anden haard legemlig Straff, da skulde Præsten paa Stedet, hvor han sad arresteret, jævnlig, saa længe han sad arresteret, besøge og undervise ham i hans Christendom og Saligheds Sag, og derhos formane ham, samt forestille ham, den af ham begangne Misgjernings Hæslighed, stemme Følger med videre. Naar Præsten ikke selv havde Leilighed, maatte han betiene sig af Capteinet, Degn eller Skoleholder eller en anden beqvem Person.

Vel troer jeg, at adskillige oprigtige og nidkiære Sielesørgere desuden flittig besøge de Misdædere, som udi deres Meenighed sidde arresterede; hvilket Lovens 2den Bogs 7de Capitels 7de og 8de Artikel ei allene giver Anledning til, men og befaler; men denne Befalning synes at være alt for almindelig, og ikke nok som bestemt. Af den 8de Artikel maae man slutte, at det egentlig er den Præst, af hvis Meenighed Misdæderen er, som denne Pligt paalægges.

Men det træffer sig heel ofte, at en Misdæder ikke just sidder arresteret i den Mæenighed, hvor han ellers henhørte; en Misdæder fra Lanset sidder gierne arresteret i Kjøbstæden, hans egen Sognepræst er da for langt borte til, at han jævnligen skulde have Tid og Leilighed til at besøge ham. Præsten udi Kjøbstæden holder sig ikke forbunden dertil, saafremt hans egen Samvittighed og Nidkierhed ikke paaminder ham derom. Jeg holder i den Henseende for, at det skulde paalegges den Præst, i hvis Mæenighed de sidde arresterede, og i den Henseende kommer det vel tilpas, at de gierne sidde i Kjøbstæderne, hvor Præsten altid er ved Haanden og ikke har lang Vej at reise til Misdæderen, hvor der de fleste Tider er mere end een Præst, og hvor der, foruden Præsten, er Cathedret, Chordegne eller Skoleholder. Jeg holder og for, at det just ikke burde indskrænkes til dem, som sidde paa Livet, men og til dem, som kunde blive domte til anden haard Straf, og til Fæstnings Arbeide paa Livstid; thi det er og en meget vigtig og betydelig Sag, at saadanne forhen have lært at kiende og frygte Gud.

Isfald derfor dette maatte finde Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Bifald, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille: Om Biskopen i Siælland kunde tilskrives, herover at meddele sin Betænkning, og derhos at indsende et Forslag, hvorledes det best og bekvemmeligst kunde iværksættes, samt hvad for almindelige Grundfætninger og Regler vedkommende Præster kunde anbefales, ved denne deres Underviisning og Formaning, fornemmelig at iagttage. Kjøbenhavn den 23 August 1760.

1760 den 27 Septbr. Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til Biskop Zarboe.

Herpaa resolverede Cancelliet:

Biskopen tilskrives efter Forestillingen.

Under 24 Novbr. 1760 indsendte Biskopen sit Forslag, hvorefter han blev anmodet at forfatte Udkast til en Anordning efter samme hans Forslag.

Dette Udkast indkom under 16 Jan. 1761, og blev under 3 Febr. næstefter indstillet til Hans Majestæt, som under 5te s. M. resolverede: Approberes.

I Følge detaf udkom Forordningen under 13 Martii 1761.

XXVII.

Erklæring over en Memorial af 4 Maji 1760 fra Provsten i Lunge Cronborg Herred Mag. Garboe, derudi han besværer sig over Magistraten i Helsingør, der har forseglet og tilholder sig Skiftet efter en Præste-Enke, som har boet og er død derudi Byen, uden at have brugt nogen borgerlig Røring; og en Memorial fra Magistraten i Helsingør af 14 Maji 1760, derudi de ligeledes besvære sig over Provsten, som har sat sit Segl ved siden af deres, og tilholder sig Skiftet, da de dog mene, at han allene er berettiget til at stifte efter geistlige Personer, men ikke efter geistlige Enker, der bør staae i Ligning med militaire Enker. Lillige med Stiftamtmandens og Biskopens Erklæring af 27 Junii 1760, derudi de vise, at dette Tilfælde ofte tilforn har været afgjort til Fordeel for den geistlige Jurisdiction, skönt der efter Loven kunde være noget at sige for den verdslige; de formene altsaa, at det ved den almindelige Praxis bør have sit Forblivende.

* * *

Det forholder sig, som Stiftamtmanden og Biskopen melde, at dette Tilfælde ofte tilforn har været omtvistet, og allestider er bleven afgjort til Fordeel for den geistlige Jurisdiction, skönt der, efter Loven, synes at være endeel for den verdslige Jurisdiction at sige.

Jeg har nogle Gange tilforn erindret, at efter de Sætninger, som lægges til Grund i Lovens 1ste Bog for Jurisdictionerne og deres rette Grændser, burde den geistlige Jurisdiction allene strække sig til geistlige Sager, hvoraf flyder, at de aldeles intet burde have med Skifter at bestille, siden det ikke er en geistlig Sag, at dele en afdød geistlig Mand's Gods, mellem hans efterladte Arvinger, efter at hans Vield først deraf er blevet betalt.

Men,

Men, efter Lovens 5 B. 2 Cap. 90 Art. og de Geistliges Privilegier, er Herredsprosten Skifteforvalter blant Geistligheden, og da dette allene kunde forstaaes om geistlige Personer, saa er det, ved adskillige Reskripter og Privilegier, bleven udvidet til geistlige Personers Tøker, hvileke, for saavidt Skifterne efter dem angaae, blive ved at høre under den geistlige Jurisdiction, saalænge de ikke foretage sig noget, hvorved de forandre deres Stand, og saa at sige, erhverve en nye Stand, saasom, naar de i en Kjøbstad bruge borgerlig Nærings, naar de paa Landet fæste Gaard med videre.

Omenskiønt nu dette har givet og daglig giver Anledning til adskillige Disputer, og medfører visse Uleiligheder, saa faaer det dog forblive derved, indtil det, enten ved Anledning af den nye Lov eller en anden Leilighed, kan blive i Almindelighed sat paa en anden Fod, hvorved det dog var best, om de Geistlige selv kunde bringes til at frasalde en Jurisdiction, hvoraf de kun have saare liden Fordeel, da den derimod forarsager dem megen Fare, Møie og Tidsspilde, og ofte anseelig Skade.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Bedkommende, efter Stiftamtmandens og Biskopens Erklæring. Kjøbenhavn den 24 August 1760.

Herpaa resoloverede Cancelliet under 24 Sept. 1760:

Ordre herom efter Stiftsbesalingsmandens og Biskopens Erklæring.

1760 den 3 October, Kongelig Ordre til Geheimeraad og Stiftsbesalingsmand Scheel og Biskop Zarboe.

XXVIII.

Erklæring over en Memorial fra Urtekræmmerne i Kjøbenhavn af 22 August 1758, derdi de forestille, at dem af Kong Christian den 5te ere givne Laugs-Artikler den 10 Junii 1693, hvorved alle uden for Lauget ere forbudne at handle med de derudi anførte Species med videre. Disse Privilegier og Artikler ere af de efterfølgende Konger ei allene confirmerede, men og meget forbedrede;

drede; saaledes haver Kong Christian den 6te den 11 Sept. 1744 forundt Lauget det Privilegium, at ingen som Kræmmer maatte antages udi Lauget, eller tilstedes nogen Handel at drive, førend han med rigtig Pas og Afseend bedyste, at han hos en Kræmmer i Lauget, ærlig og troe, virkelig havde tient for Koft og Len i 7 Aar som Svend, og derhos var Eier af 1000 Rdr. constante Midler, med mindre han enten var en Kræmmers Søn af Lauget, eller giftede sig med en Kræmmers Enke: alt for at forekomme, at Lauget, som allerede den Gang syntes for stærkt, ikke skulde blive alt for talrigt. Endelig haver hans nu regierende Kongl. Majestæt bevilget, at naar en Svend ikke havde de ommeldte 1000 Rdr., skulde han i dets Sted oppbee Keilig-hed, indtil han kunde faae et af Kræmmernes Huuse tilkiøbs, hvorudi blev holdet Raring, og da at blive Kræmmer; for alt dette takke de, men fore-sille derimod, at, nu paa en foie Tid, have adskillige faaet Bevilling paa at handle med det Kram, som Urtekræmmerne og Sukkerbagerne allene vare berettigede til at handle med; de opregne 9 saadanne, foruden adskillige af Laugets Evenile, som, uden at fyldestgiøre noget af det, der fordreides, efter særdeles Tilladelse, vare indtagne udi Lauget; de klage, at de nu ere over 80 Familier i Lauget, af hvilke de fleeste neppe see Udveie til det daglige Brød, formedelst de mange Privilegerede, saavelsom og, at det er tilladt alle og enhver at handle med Thee og Caffe, da dog de fleeste af disse Privilegerede, og dem, som sælge saadant, ere Staden mere til Byrde end til Nytte. De bede derfor, at de maae forsvares ved Privilegiene, og at ingen, som ikke har lært i Lauget, og fyldestgiort Privilegiene, maae indtages i samme, eller tillades at handle med saadanne Ting, da de desuden ere alt for mange i Lauget, og have store Udgifter at bestride; tilligemed Magistratens Erklæring af 18 Sept. 1758, som i alt bifalder Ansøgningen, formener, at Kræmmerne nødvendig maae blive ødelagte ved de mange Privilegerede, hvorved Staden, isteden for at have endeel gode og formuende Borgere, som kunde svare Skatter og Udgifter, faae endeel flette og uformuende Indvaanere, som intet kunde svare, og ikke bruges til borgerlige Forretninger. Magistraten har erklæret mod alle disse Privilegerede, og viist, hvor skadeligt det vilde vare for Kræmmerne. Da det, som er skeet, ikke kan gøres om igien, saa indstiller Magistraten, om det maae fastsættes: at ingen, som ikke havde lært og udtient paa Lauget, skulde blive meddeelt Privilegium at sælge nogen Slags Kramvare i smaae Partier

For omtrent 100 Aar siden har det allerede været et Problema Politicum eller Oeconomicum, om Haandværks- og Kjøbmandslaug vare nyttige eller skadelige?

Jeg forstaaer her ved disse Laug saadanne Selskaber, udi hvilke ingen maae indtages, uden efter at have udstaaet et vist fastsat og derhos temmelig stort Antal Aareaar, og uden at have opfyldt visse i Lauge-Artiklerne foreskrevne Vilkaar, og som derhos medføre, at ingen (hvad enten han forstaaer det eller ei, og hvad enten han veed andet at ernære sig af eller ei) maae udøve og ernære sig af en saadan Haandtering, med mindre han i Forveien har været indtaget i dette Selskab.

Altsaa ere saadanne Laug et Slags Monopolium paa en vis Slags Næringsmaade, som er visse Personer forundt, med alle andres Udelukkelse.

For 100 Aar siden holdte man i Almindelighed saadanne Laug for at være heel nyttige, og troede, at en Byes eller Etads Opkomst og Velstand fornemmelig beroede paa deres Vedligeholdelse; men visse Personer, som noget næiere overveiede Tingene, og dømte om en Indretnings Nytte eller Skade, ikke af forudfattede Meeninger og af det, som Folk vare vant til at troe, men af dens ordentlige og naturlige Virkninger og Følger, dømte allerede den Tid anderledes, og ansaae flige sluttede Laug eller Selskaber for at være langt mere skadelige end nyttige, fornemmelig paa den Maade, som de den Tid vare og endnu hos os ere indrettede.

Dette kan man blant andet slutte af den bekiendte Engelske Ridders Josias Childs smukke Afhandling om Handelen, der er skrevet i Aaret 1666, og ligesom den er et af de ældste, saa er den og et af de grundigste Skrifter i den Materie.

Udi Indledningen til denne smukke Afhandling paastaaer Forfatteren af sine Læsere, at de maae strafalde visse forudfattede Meeninger og almindelige Bildfarelser, som ere saa rodfæstede blant hans Landsmænd, at de, saa at sige, ere blevne til Ordsprog, ei allene i den gemene Mands Mund, men og blant de Folk, som burde være bedre underrettede.

I blant disse almindelige Bildfarelser regner han, foruden andre, følgende:

Vi have allerede alt for mange Kiøbmænd.

Det maae ikke være en Mand tilladt at øve tvende Haandverker.

Man maae ikke taale, at den, der følger en Detail uillige handler en Gros.

Vi have flere Folk end vi behøve, og flere end vi kunde anbringe.

Man maae ikke tillade Haandværksfolk at have saa mange Dreunge i Lære, som de ville.

Det maae ikke være nogen tilladt at indtages i et Laug eller Selskab, uden han tilforn er Borger der paa Etedet.

Sugen maae indtages i et Laug, uden han enten er Søn af en Mester i Lauget, eller har staaet i 7 Aar i Lære ic.

Forfatteren viser ganske ret, at disse Bildfarelser for største Delen have sin Grund derudi, at man har sammenblandet visse enkelte-Folkes Fordeel med det almindelige Beste, og taget det Ene for det Andet.

Man skulde neppe troe, at disse og andre saadanne forudfattede Mee-ninger, omtrent 100de Aar efter den Tid, og, da der imidlertid ere skrevne saa mange gode og grundige Skrifter derhen herende, kunde være ligesaa almindelige i Danmark som de vare i Engeland, da Child skrev sin Afhandling.

Men, naar man vil overveie adskillige skeete Indretninger og udkomne Forordninger og Privilegier, og fornemmelig, naar man vil eftersee de fra Stiftamtmand, Amtmænd, Magistraterne i Kiøbstæderne og andre, Tid efter anden, i disse Materier indkomne Erklæringer, skal man lettelig erfare, at Kiøbmænds- og Haandværks-Laugenes Vedligeholdelse og Formertelse endnu anses, som en Hovedstyrke for Kiøbstæderne og deres Opkomst; og at den Indskrænkelse i Folkes Næringsvei, som disse Laug medføre, betragtes som noget, der noie bør vedligeholdes, og hvorfra der ikke lettelig bør skee nogen Undtagelse.

Derfom en fattig Mand, som ikke kan komme fort med sit Haandværk, og derved ikke kan finde Levebrød, begierer Tilladelse at foretage sig noget andet, hvoraf han formener bedre at kunde ernære sig, hedder det

det strax i Erklæringen, at han har taget Borgerskab paa den og den Profession, og derved maae han blive.

Dersom en anden fattig Mand, som vel har lært et Haandværk, men just ikke haver alle de Egenstaber, som Laugs-Artiklerne udfordre til at blive indtaget i Lauget som Mester, begierer Tilladelse til at ernære sig af samme Haandværk, bliver Erklæringen, at det kan ikke skee, siden det vilde være Lauget til Fornærmelse; begierer han da at blive indtaget i Lauget, hedder det atter, at det er imod Laugs-Artiklerne, siden ham mangler de eller de Egenstaber; erklærer han, at han ikke paa anden Maade veed at ernære sig og sine, og at han i Mangel deraf maae blive bragt til Bettelstaven, hjælper det ham dog neppe til en fordeeltig Erklæring; og det uanset, at Forordningen af 2 Maji 1685 og Reskriptet af 9 Martii 1689, giver temmelig Anledning til at søie saadanne, som kun forlange med egne Hænder at arbejde.

Endog i de Tilfælde, hvor der ikke ere Laug, ere Vedkommende ofte for, at saadant skal negtes, paa den Grund, at der ere een, to eller tre af det Slags Haandverker derudi Byen, hvilket er alt hvad Byen kan ernære; dersom man derhos kunde og vilde undersøge, hvor meget der af saadant Slags Arbeide befandtes udi Byen, og hvor det var forarbejdet, er jeg vis paa, at det ofte vilde befinde, at en stor Deel, og maaffee mere end Halvdelen deraf var forarbejdet paa andre Steder.

Derimod, naar 3 eller 4 som bruge et Slags Haandtering i en Bye, blive enige om at udelukke alle andre, og i den Henseende at søge Confirmation paa de mellem dem oprettede Laugs-Artikler, for derved at blive til et sluttet Laug, da kunne de vente en fordeeltig Erklæring af vedkommende Hørigheid, som troe, at de dermed gjøre Byen en væsentlig Tieneste; tilforn blev og saadan Begiering sielden eller aldrig nægtet.

Hvem seer ikke, at visse private Personers Fordeel, i alle disse Tilfælde, forbyttes med Statens og det almindelige Beste; hvor liden Agt viser man, udi alt dette, for det saa naturlige og saa rimelige Princip, at det, udi en vel indrettet Stat, bør være enhver tilladt at ernære sig paa hvad lovlig Maade han best veed og kan, og at ingen bør tvinges

til at tigge eller lide Nød, som vil og kan arbeide, og veed noget, hvoraf han vil og kan ernære sig og sine. Dette Princip burde være uden Undtagelse, og naar man gjør Undtagelse derudi, har man sig selv at takke, at man skaber Tiggere.

Saaledes sporer man overalt en Aand, som hælder til Monopolier, og som gjør, at Folk i Almindelighed ikke tænke paa at ernære, og om mueligt berige sig, ved Arbeidsomhed og Flittighed, hvorved de kunde sættes istand til at give bedre Kieb og bedre Wahre eller Arbeide, men allene ved Tvang, eller ved det, at Folk blive nødte til at søge til dem, og betale dem for deres Wahre og Arbeide, hvad de forlange, da der ikke ere andre de kunde henvende sig til.

Jeg vil troe, at adskillige Haandværks-Laug, i Begyndelsen baade her og paa andre Steder, kunne have været tildeels nyttige, tildeels nødvendige, saavel for at drage fremmede Haandværksfolk herind, hvilke vi behøvede, som for at forbinde dem, der ville lære et Haandværk, til at anvende den Tid derpaa, som de behøvede til at lære det godt.

Men at de fleeste, om ikke alle Laug, saadanne som de hos os ere indrettede, nu ere mere skadelige end gavnlige, derom holder jeg mig tilfulde overbevist, ligesom jeg og finder, at de fleeste, som med noget Bisfald have skrevet udi disse Materier, derudi ere enige med mig.

Udi min allerunderdanigste Erklæring af 27 Decbr. 1758 over en reformeert Smedkersvends Johan Beckers Memorial af 6 Junii s. A., haver jeg viist, at den Grundsatning, hvorefter Laugene i Almindelighed og uden Undtagelse handle, er snorret imod den, som man maae lægge til Grund og Følge, naar man vil tænke at befordre det almindelige Beste.

Stadens og det offentlige Beste tilsiiger, at jo flere Familier der af een og den samme Haandtering kunde leve og ernære sig, jo bedre er det; derimod bestaaer det Princip, hvilket Laugene holde for en Hoved-Regel, derudi, at jo mindre Mesternes Antal er eller kan blive i en vis Professions, jo bedre er det for Lauget.

Af dette kan man udlede Grunden til alle de Ansøguinger, som sees fra Laugene, nu om Confirmation paa visse af dem, efter denne deres

Hen-

Hensigt, indrettede Laugs-Artikler, nu om Udvidelse deraf, naar de ere fare at noget er glemt, nu om Forbedring i deres Privilegier, med videre.

Udi dette kan man og finde Grunden til de fleeste Erklæringer, som indkomme fra Magistraterne i Kiøbstæderne.

De Collisioner, som ere og daglig møde mellem Laugenes Velgaaens de, saaledes som de selv forstaae det, og det almindelige Beste, ere utallige.

Et Laug kierer sig sjelden efter, at en stor Deel af de Ting, som det tilkommer dem at forarbejde, indkomme fra andre Steder, naar de kun kan faae den øvrige Deel, som Folk ere nødte til at bestille og tage af dem, overmaade dyrt betalt.

Derimod udfordrer det almindelige Beste, at ei allene alt, hvad som her forbringes, bør her forarbejdes, men at man og, saavidt mueligt, skal see derhen, at visse af de Ting, som her forarbejdes, kunde affættes til Fremmede; men dette forudsætter godt Kiøb og gode Wahre, hvilket ikke er Laugenes Sag.

Et Laug taaler langt hellere, at en halv Snees eller flere Haandværksfolk i Amsterdam, London og andre Steder, sidde og arbejde for os, og altsaa leve af os, end om de samme Haandværksfolk vilde komme og sætte sig ned her hos os, og derved lade de Penge, de fortiene, blive i Landet.

Undertiden faaer et Laug vel i Ginde at begiere Forbud paa at føre fremmede Wahre ind, af det Slags, som de forarbejde, men de tænke ikke paa selv at forebygge saadant, ved at skaffe ligesaa gode Wahre, og give ligesaa godt Kiøb, som Fremmede; uden saadant vil dog et Forbud, de fleeste Tider lidet eller intet sige.

Et slutter Laug hindrer Concurrencean af Arbeidere, og det er just denne, der skal forarsage det gode Kiøb.

Et Laug seer hellere, at de kun forarbejde og sælge aarlig f. Ex. for 20 à 25000 Rdr., og at de derpaa vinde 20 à 30 pro Cento, end at der forarbejdes og sælges for 80 à 100,000 Rdr., og at derpaa kun vinderes 8 à 10 pro Cento. Det Heeles Fordeel derimod udfordrer det sidste.

Et Laug seer hellere, at det kun bestaaer af 10 à 12 Mestere, hvoraf hver kan aarlig fortiene 6 à 800 Rdr., end at det skulle bestaae af 30 à 40 eller 50 Mestere, hvoraf hver kunde aarlig fortiene 3 à 400 Rdr.

Antager man, at det Arbeide et heelt Laug aarlig kan affætte, kan syffelsætte omtrent 300 Personer eller Arbeidere, da er det Statens Fordeel, at der iblant disse 300 Arbeidere, ere 100 eller flere Mestere, hvoraf enhver (een mod en anden at regne) holder en Svend og en Dreng. Beroer det derimod paa Lauget selv at giøre Inddeelingen, bliver der kun 10 à 15 Mestere, hvoraf enhver paa samme Maade, holder 16 à 25 eller flere Svevne og Dreng.

Man seer strax, hvor fordærligt dette Princip er, og hvor skadeligt det maae være for Folkemængden, naar tillige betragtes, at en Haandværks-Svend sielden gifter sig, og at det i visse Lauge, endog er en Bedrægt, at han ikke maae gifte sig, saa at, om han gjør det, nægte de andre Svevne at arbejde med ham.

Med alt dette maae jeg dog tilstaae, at der er stor Forskiel paa Laugene, og at der ere visse Lauge, som paa den ene Side kunne have langt større Nytte, og paa den anden Side ere langt mindre skadelige end andre, og i den Henseende fortiene langt mere Gønst. Derhen regner jeg, foruden dem, som forarbeide og omsmelte de kostbare Metaller, og synes at fortiene en særdeles Opmærksomhed, endnu de Lauge, hvis Arbeide er ganske nødvendigt, hvor det er til stor Nytte, at have vittige og gode Arbeidere, og hvor man tillige kan begribe, at En behøver en temmelig lang Tid til at lære og danne sig, for at blive en duelig Mester, saasom, alle Slags Smede, alle Slags Lemmermænd, Muurmestere, Kæbbslagere, Snekere, Udenvævere, Bødlere og adskillige andre.

Mod disse Lauge havde jeg ikke saa meget at erindre, naar det allene var let for enhver, som forstod Haandværket, at komme i dem.

Det, som gjør dem i visse Henseende skadelige, ere de store Omkostninger, som udfordres, ved at giøre Mesterstykke og til at komme i Lauget.

Disse Omkostninger holde ofte en ducelig Svend ude fra at komme i Lauget; og, naar en anden haver samlet lidet, som det kunde være godt for ham at begynde med, maae han derved sætte det altsammen til.

Vel haver Magistraten indskrænket disse Omkostninger, og man maae tilstaae, at, naar man efterseer den derover fra Magistraten udkomne Label, af 3 Martii 1756, saa synes de, i Henseende til de fleeste Lauge, at være temmelig taalelige, skiont de og, i Henseende til nogle af dem, synes vel høie, s. Ex. for en Skomager 42 Ndr.; men foruden det, at disse Omkostninger ikke derved ere nær indskrænkede til det, som Forordningen om Laugene af 23 Decbr. 1681, dens 2den Artikel tillader og fastsætter, saa er derunder ikke beregnet de Omkostninger, som Mesterstykkets Forfærdigelse udfordrer, hvorpaa en Svend, som skal indtages i Lauget, ofte maae anvende nogle Maaneder, i hvilken Tid han maae ugentlig betale noget til Aldermanden eller en anden Mester, i hvis Huus han arbejder, for Værelser og Værktøi, ligesom det vel ei heller feiler, at han jo enten maae beværte eller betale noget til de Mestere, som skulle have Indseende med ham. Dertil kommer, at det af ham, med megen Tids Spilde, forfærdigede Mesterstykke ofte er af det S'a s, som han næsten ikke kan vente at affætte, skiont derpaa og er noget raadet Bod, ved bemeldte Label og Placat af 3 Martii 1756.

Til alt saadant, som gjør det vanskeligt for Bedkommende at komme i Lauget, tier Lauget selv eller Mesterne gierne stille, dersom Øvrigheden ikke falder paa at undersøge og at rette det.

Jeg tænker, at naar Øvrigheden enten ved et af en Svend forfærdiget Arbeide, eller ved troeværdige og upartiiske Mesterses Vidnesbyrd, kunde blive forvissnet om en Svends Duelighed, da burde de være berettigede til at fritage ham fra at forfærdige Mesterstykke; ligeledes tænker jeg, at naar Mesterstykke endelig skulle forfærdiges, da burde Øvrigheden blant alle de Stykker, som kunde vidne om Ens Duelighed, lade Evneen forfærdige det, som forarsagede mindst Bekostning og Tidspilde, og derhos mageligst kunde affættes. Hvor der og efter Artiklerne

lerne skal adskillige særskilte Stykker forfærdiges, som Mesterstykke, der kunde Øvrigheden, efter foregaaende Overlæg med et Par Mestere, fritage ham imod at han allene forfærdigede eet Stykke.

Det allerhøieste, som ved saadant, og dog ikke lettelig, kunde voves, var, at en ei aldeles duelig Svend blev Mester i Lauget, og i saa Fald mener jeg, at det var værst for ham selv. Overalt ere der visse Lauge, f. Ex. Bluetækker-Lauget, hvor der desuden ingen Mesterstykke gjøres.

Derimod ere der visse Lauge, som efter mine Tanker, aldeles ingen Yndest fortiene, da jeg, paa hvad Kant jeg og betragter dem, finder dem i alle Henseende at være skadelige, og ikke kan erfare, at der af deres Indretning flyder det allermindste Gode.

Derhen regner jeg de fleeste, og noget nær alle Kræmmer-Lauge, saavel som Bager-, Slagter- og Brygger-Lauge.

Det, som i Begyndelsen synes at have været Grunden til Laugenes Indretning, nemlig at forbinde Vedkommende til at anvende den Tid paa at lære et Haandværk, som de kunne behøve til at lære det godt, bortfalder ganske og aldeles i Henseende til disse Lauge.

Jeg kan ikke begribe, at En skal anvende mange Aar paa at lære, enten at udsælge i smaae Partier, det han kober i store, eller paa at lære omtrent det samme, som de fleeste Tjenestefolk i en Huusholdning paa Landet maae vide.

Der kan saaledes neppe have været anden Aarsag til disse Laugs Indrettelse, end at Vedkommende derved have villet forsikre sig et Slags Monopolium, og derved blive forvissede om, at ingen anden end de maatte forarbejde og sælge visse Slags Vahre, hvorved de ogsaa meget bedre imellem sig kunde aftale og fastsætte saavel Indkøbs som Udsalgs Priserne; derhos de og have brugt al muelig Forsigtighed for at forebygge, at ikke for mange skulde blive deelagtige i dette Monopolium, men at de stedse kunde være saa, som deelte Fordelen mellem sig, hvilken saaledes for enhver iblant dem bliver desto klækeligere og anseeligere.

•••••
Hvad

Hvad Supplicanterne, nemlig Urtekrammerne, i Særdeleshed angaaer, da ligger denne Hensigt tydelig for Dagen, saavel udi deres første Laugs-Artikler af 10 Junii 1693, hvilke de have tilfældes med Isenkrammerne, som udi de siden af dem erhvervede Tillæg og Privilegier.

I Følge af Artiklernes 17de og 19de Post maae ingen komme i Lauget, uden han har tient 7 Aar som Dreng og 4 Aar for Svend, med mindre han er en Krammers Søn i Lauget, da han uden videre kan blive indskreven for Svend, naar han er 18 Aar gammel.

Man seer heraf, at En endelig skal anvende 11 Aar paa at lære dette vigtige Haandværk, førend han paa egen Haand maae tillades at øve det. Jeg ønskede at vide, hvad det egentlig er og hvori det bestaaer, som de i disse 11 Aar maae lære, og jeg er vis paa, at det ikke er mere end de fleste af dem kunde lære i 11 Maaneder, og mange af dem udi 11 Uger; da jeg forudsætter, at den, der antages som Urtekrammers Dreng, forhen maae have lært at skrive og regne.

Og dog maae man ikke tænke, at det alletider er giort med disse 11 Aar: den 19 Art. er derudi meget vaersom indrettet, den siger ikke, at En skal have været Svend udi 4 Aar, men at han skal have tient for Svend i 4 Aar, førend han udi Lauget maae indtages.

Om En haver været Svend udi 10 Aar, men udi de 7 Aar ingen Tjeneste kundet faae, saa kan han ikke komme udi Lauget, og Lauget har derved et sikkert Middel til at holde den ude, som de ikke ville have udi Lauget, thi de behøve kun imellem sig at aftale, at ingen skal antage ham i Tjeneste for Svend; altsaa er det unueligt for den at komme i Lauget, som ikke i det mindste har en Patron iblant dem, der allerede ere der. Man seer saaledes, at denne lange Tid med de øvrige Cauteleer ikke have anden Hensigt, end at holde Folk ude fra at komme i Lauget.

Dette falder endnu mere i Sinene, naar man med disse, vil sammenholde visse andre Laugs-Artikler. Man kan begribe, at en Tømmermand, Grovsvæd, Muurmester, eller Reebstagerdreng haver endeel at lære, førend han kan fortiene at blive Svend; imidlertid efter disse Laugs-Artikler skal En kun tiene i 2 eller 3 Aar. Derimod, efter Urtekram-

mer-Laug's-Artiklerne, skal En tiene for Dreng i 7 Aar. Man skalde tænke, at her maatte være mere end dobbelt saa meget at lære, som hiffet, og dog kan man ikke begribe, hvorudi det bestaaer.

Det kan aldrig være en god Indretning, at En paa at lære noget skal nødes til at anvende saa mange Aar, som han ellers i sig brugte Maaneder dertil.

Den Undtagelse, som disse Laug's-Artikler gjøre udi Tiden, til Fordeel for Urtekræmmernes Sønner, er noget, som dette Laug har tilfælles med alle andre Lauge, hvor der i sig er lidet eller intet at lære, og hvor den Tid, i hvilken En skal tiene for Dreng eller Svend, kun kan ansees som en blot og bar Formalitet, og som man, af den tilforn anførte Afhandling seer, for mere end 100de Aar siden, at have været brugt i Engeland.

Dersom de, der vare i Urtekræmmer-Lauget paa den Tid, da disse Artikler bleve foreslagne og confirmerede, havde i alle Maader opnaaet den Hensigt, som dermed sigtedes til, saa var denne Næring bleven til et Slags Fideicommis eller Stamhuus paa dem og deres Børn og Descendenter, eller dem, som de i Børns Sted vilde antage sig.

Med alt dette have dog Urtekræmmerne ikke været fornøiede med disse fordeelagtige Artikler, eller derved seet sig noksom istand til at holde andre end deres egne Børn ude fra at komme i Lauget; i den Henseende have de i Aaret 1744 endnu erhvervet et dobbelt Privilegium, som bestaaer derudi, at isteden for En allene efter Artiklerne skalde tiene i 4 Aar som Svend, saa skal han nu have tient i 7 Aar som Svend, før end han maae komme i Lauget, og desuden bevise, at han eier 1000 Rdr. contante Midler, med mindre, han enten er en Kræmmer-Søn af Lauget, eller gifter sig med en Kræmmer-Enke. Utsaae bruger En nu 14 Aar til at lære denne vanskelige Profession, og, naar de 14 Aar ere forbi, og han bestandig i den Tid, han haver været Svend, har været lykkelig nok til at faae Tieneste, saa kommer han dog derfor ikke i Lauget.

Jeg kan ikke udfinde anden Grund til denne Udvidelse af Artiklerne, end den Kræmmerne selv anføre i deres Memorial, at Lauget ikke skalde blive

blive for talrigt, og den forhen ansættede, at denne Næring og Handel maatte blive til et Slags Eiendom og gaae i Arv og Skifte imellem Urtekrammerne.

Jeg veed ikke, hvorfor En skal bevise, at han eier 1000 Rdr.; kan han ikke med ringere Sum begynde denne Handel, saa er det hans egen Skade, om han kommer i Lauget uden at eie dem; eier han dem ikke, men en anden vil give ham Credit derpaa, da tænker jeg, at man kunde lade det være en Sag mellem Creditor og Debitor; men naar man endelig vil antage, at En bør eie 1000 Rdr. for at blive Urtekrammer, saa veed jeg ikke, hvorledes den Egenkab, at være en Krammersøn, eller at gifte sig med en Krammers Enke, kan sættes isteden for 1000 Rdr.

Endelig have Urtekrammerne, siden den Tid, endnu faaet det Tillæg til deres Urtilfær, at naar en Svend ikke eier de paabudne 1000 Rdr. da skal han, i det Sted, oppebie Leilighed indtil han kan faae et af Krammernes Huuse tilkiøbs, hvorudi bliver holdet Næring, da han derpaa kan blive Krammer.

Dette synes vel at være en Indskrænkning eller Modification i den ene Post af de foregaaende Privilegier, men det er i sig et vigtigt Skridt til et Privilegium reale, eller et saadant Privilegium, som ligger til en vis Grund eller Bygning, hvilket Slags Privilegier alle saadanne Lauge gjerne pleie at giøre sig Umage for at faae, men som ikke lettelig og næsten aldrig bør tilstaaes dem.

Urtekrammernes Hensigt derved har været, at Næringen og Rettigheden til at handle med Urtekram skal anses som et Appendix til deres Huuse og Gaarde, og de derved stige i deres Priis.

Forresten er der ingen Rimelighed i dette Privilegium; det forudsætter, at En i det mindste behøver 1000 Rdr. til at begynde denne Handel eller Kram med, og i den Henseende skal den, der vil være Urtekrammer, bevise, at han eier 1000 Rdr. contant. Det er klart, at den der kieber en Gaard eller Huus, nødvendig maae sætte nogle 100 Rdr. derudi, og altsaa skal den, der vilde i Lauget, og derhos kibe et

Huus', i Følge deres eget Princip, bevise, at han eiede noget mere end 1000, men i den Sted, bliver han reent fritaget derfra, og behøver ikke at eie noget.

Altsaa stride disse Privilegier virkelig mod hinanden, men de komme dog alle overeens med Urtekæmmernes Hensigt, som er, at holde alle andre, end deres egne Børn og Arvinger, ude fra at komme i Lauget.

Hvor vaersom man ellers bør være i at tilstaae stærke Privilegia realia, som tillige medføre et Slags Monopolium, og hvor mange Følger saadant kan have, derpaa haver man et kiendeligt Exempel udi den mellem Bryggerne i Kiøbenhavn fastsatte Omgang; denne medfører et overmaade stærkt Privilegium reale, da enhver Brygger-Gaard nu tilbringer sin Ceier den Rettighed at brygge en hundrede Deel af det Æl, som fortæres i Kiøbenhavn, og at nyde en hundrede Deel af den Fordeel, som Ælbrygningen i Kiøbenhavn kan afgive.

Denne Omgang maace man nu ansee som et nødvendigt Onde.

Jeg anseer den som et Onde; thi den har stedse medført, og vil stedse medføre utallige Vanskeligheder og Besværinger; den lægger et Baand paa Bindsfibeheden, og gjør, at den Bittige, Arbeidsomme og Flittige, saa godt som intet har forud for den, som intet forstaaer sig derpaa, og ikke gider befattet sig dermed.

Men jeg anseer den og som et nødvendigt Onde, hvilket saa stærk har rodfæstet sig, saa jeg aldrig turde raade Deres Kongl. Majestæt til at ophæve den, da dens Afkæffelse vilde medføre endnu et større Onde, nemlig, at Deres Majestæts Undersaatter paa ceugang, og ved et Pennestrøg, tabte 8 à 900000 Rdr. eller mere.

Der ere 100 Bryggergaarde i Kiøbenhavn, af hvilke enhver, den ene mod den anden at regne, nu gierne kan anslaaes til 13 à 14000 Rdr. Derimod, naar Omgangen blev ophævet, kunde hver Bryggergaard, den ene mod den anden at regne, neppe anslaaes heiere, end til 4 à 5000 eller, i det høieste 6000 Rdr.; og altsaa blev der et virkeligt Tab af 8 à 900000 Rdr., hvorved 60 à 70 Familier af de i Lauget

get

get vorende vilde blive aldeles ødelagte, og de offentlige Caffer komme til at tabe 3 à 400000 Rdr.

Dette viser, at det er lettere at give et saadant Privilegium reale, end siden at ophæve det, naar man erfarer, at det haver skadelige Følger. De, som eie slige Huuse og Gaarde paa den Tid, da et saadant Privilegium erholdes, vinde derved, og faae deres Huuse og Gaarde lange dyrere betalte, end de ellers kunde ventet. Bliver det siden ophævet, tabe de anseeligt, som imidlertid have kjøbt dem, og de forrige Eiere beholde det, de have vundet.

Saadanne voldsomme Forandringer, naar de have deres Grund udi een eller flere fra Thronen udgivne Befalninger, ere meget skadelige, og forarsage en almindelig Mistillid og Miscredit.

Da Bagerne ere paa Veien til at bekomme et saadant Privilegium reale, ved det, de skal have erhholdet, at der kun maae være 50 Bagergaarde i Byen, saa her man, hvor det gaaer, see til, at det ikke gaaer videre; og ifald En, som eier en anden beqvem Gaard, begierer Tilladelse til at indrette den til Bagergaard, tænker jeg, at det ikke lettelig bør nægtes.

Samme Forsigtighed bør og bruges, i Henseende til Urtekrammer-Lauget; og, da de ved dette sidste af dem erhholdte Privilegium tydelig have viist, at den Egenskab, at En der vil i Lauget skal eie 1000 Rdr., kun er en blot Formalitet, saa holder jeg for, at det enten i Almindelighed bør ophæves, eller at det, i det mindste, ikke bør nægtes nogen, som begierer det, dersaa at blive fritaget; thi saaledes bortfalder af sig selv det af Urtekrammerne allerede erhvervede Privilegium reale.

Af det, som forhen er anført, sees, at saavel Urtekrammernes Laugs- Artikler, som de Tillæg, de dertil siden have erhholdt, allene sigte til at bringe Lauget til et saare lidet Antal af Personer, som allene kunde raade for Priserne og dele Fordelen, og derhos mage det saaledes, at ingen uden deres Børn og Arvinger vel kunde komme i Lauget.

Det er vel, at de ikke tilfulde have opnaaet denne deres Hensigt, men at samme er bleven forstyrret, ved det, at een og anden har, eftræ-

Haanden faaet Bevilling paa at handle med saadanne Wahre; thi ellers frygter jeg, at Urtekræmmer = Lauget var bleven bragt til et Antal af 16 à 20 Kræmmere, hvilket havde været af saa meget større Følge, som deres Monopolium gaacr noget vidt, og der ere mangfoldige tildeels temmelig fornødne Wahre, som de allene ere berettigede til at handle med. Udi deres Laugs = Artikler findes en Liste paa disse Wahre, som snart kunde udgiøre et maadeligt Lexicon. Jeg maae tilstaae, at jeg aldrig havde giennemlæst den, førend jeg ved en Leilighed, for et eller tvende Aar siden hørte, at, da en fattig Mand for at ernære sig, havde begyndt at kiebe raae Gnæsfeder, og at præparere dem til gode Pennesfeder, havde det ikke været længe, førend Urtekræmmer = Lauget havde forbudt ham saadant, saa at han, for at vedblive dette Arbeide, maatte søge et Kongeligt Privilegium.

Jeg eftersaae da Urtekræmmernes Laugs = Artikler, og fandt Pennesfedre rigtig nok derudi, hvoraf man kan slutte, at de ikke have forglemt smaae Ting.

Urtekræmmerne formene, at dem er skeet meget for nær, og at det i alle Maader er handlet mod deres Privilegier og Laugs = Artikler, saavel ved det, at det er bleven alle i Almindelighed tilladt at handle med Thee og Caffé, som nævnes i deres Laugs = Artikler, som ved det, at En og Anden har faaet speciel Bevilling paa at handle med visse andre under Artiklerne indbegrebne Wahre, og endelig ved det, at een eller anden Svend har faaet Tilladelse at indtages udi Lauget, uanset at han ikke havde fyldestgiort de udi Artiklerne og Privilegier foreffrevne Wilkaar.

Uf Foregaaende sees lettelig, hvor nyttige og nødvendige saadanne særdeles Bevillinger have været.

Jeg veed ikke, om Deres Kongl. Majestæt ved at confirmere visse af et Laug oprettede og indgangne Artikler, strafsig sig Net til at tillade Een eller Anden i Særdeleshed, at ernære sig af saadan Haandtering.

Det er vel, at saadant jævnligen skeer; thi dermed indskrænkes de Laugene forundte skadelige Monopolier, saa at Følgerne deraf blive noget mindre farlige.

Men,

Men, da Urtekrammerne med saadan Tillid beraabe sig paa deres Laugs-Artikler, saa spørges, hvorvidt de paa deres Side have opfyldt og efterkommet dem.

Udi deres Laugs-Artikler finder jeg kun een eneste Post, som egentlig kan siges at være til Fordeel for det Almindelige og sammes Beste; thi alt det øvrige er for Urtekrammerne selv.

Denne Post indeholdes udi den 8 Laugs-Artikel, som fastsætter: at ovennævnte Kræmmere (nemlig Urte- og Jsenkræmmere) skal tilførelse pligtede være, af al Slid og Muelighed derhen at trægte, at saavel Manufacturerne som og Saandværksfolkene kunde forhjælpe sig til at giøre og forarbeide Vahre, som de handle med, og dennem saa forsyne med alt hvis her kan giøres og til deres Zandel hører, og skal Jsenkræmmere, til saadan deres Zandels desto bedre Fortsættelse, lade dennem være angelegen, og beslitte dennem paa at lade indrette Poleer- og Slibemøller paa bequemme Steder her i Landet.

Jeg ønskede at vide, hvorvidt de have efterkommet dette Stykke af deres Laugs-Artikler; hvor mange af de Slags Vahre, de handle med, nu frem for den Tid, da Artiklerne for 67 Aar siden udkom, frembringes, fabriqveres og forarbeides her i Landet, og hvad Lauget dertil har bidraget. Jeg frygter, det ved noie Undersøgning vilde findes, at de derudi have været langt mere hinderlige end beforderlige. Jeg ønskede at vide, hvor de Poleer- og Slibemøller ere, som Jsenkræmmere have ladet indrette.

Ingen, som har et patriotisk Hierte, kan uden et Slags Omhed og Bedrøvelse ansee, da Jern og Kobber ere vort Lands egne Producter, at de fleeste Jern-, Kobber-, Messing- og Blikvahre, som salholdes i Jsenboderne, ere forarbejdede Udenlands, hvilket er til saa meget større Skade for Landet, som Arbeids-Lønnen i Henseende til de fleeste af disse Vahre, 4 à 6 Gange, ja ofte 8 à 10 og flere Gange overgaaer Materiens Værdi, saa at det, der bliver i Landet, er lidet at regne imod det, der gaaer ud af Landet, og Engelland og Holland have, ved at forsyne os og andre
med

med saadanne Wahre, langt større Fordeel, end vi selv af vore Jern- og Kobberværker.

Men saaledes gaaer det med de fleeste af disse Lauge.

Det, som udi Laugs-Artiklerne paalegges Lauget, og hvorved de forbindes til at bidrage noget til det almindelige Beste, det giøre de slet intet af, og Øvrigheden, som skulde have Indseende dermed, tier stille dertil. Men saasnart noget hendes, som kan have allermindste Skin af at stride imod det, som udi Laugs-Artiklerne er fastsat til Fordeel for Lauget, skient det, som oftest, strider imod det almindelige Beste, da er Lauget strax færdig til at klage over Fornærmelse, og Øvrigheden er gjerne ligesaa færdig til at understøtte dem derudi.

Udfillige andre Lauge ere, hvad dette angaaer, udi samme Tilfælde som Urte- og Jsenkræmmerne.

Udi Slagternes Laugs-Artikler af 5 Maji 1683, deres 4 Post, fastsættes, at Slagterne, udi deres Boder, alleritid skulde have Dre, Kalve, Lamme- og Bedekød tilfalds, og udi dens 5 Post fastsættes en vis Tæxt, hvorefter dette Kød alleritid skal sælges. Jeg kan tænke, at man derved har villet indskrænke det stærke Monopolium, som blev Slagterne tilstaaet, allene at sælge Kød, som noget alle Folk bruge og behøve, og mage det derhen, at dette ikke skulde blive alt for skadeligt for Publikum. Men det er, som denne Tæxt aldrig havde været til, og jeg tvivler om, at der, i de sidste 30 à 40 Aar, nogensinde er tænkt derpaa. Derimod seer man en Tæxt, som vilkaarligen sættes af Magistraten, ofte forandres, og nu er dobbelt saa høi, som den, der er fastsat i Artiklerne, nu overgaaer den $\frac{1}{3}$ Deel nu $\frac{1}{2}$ Deel og saa fremdeles.

At Kjødet, siden den Tid Artiklerne udkom, er steget i Priis, det er just ikke i sig noget Ondt, men snarere Godt, da det er Landets egne Producter, naar allene Grunden dertil indeholdes enten derudi, at der er større Consumtion, hvilket forudsætter større Folkemængde, eller og derudi, at der nu gaae flere Stude og mere saltet og røget Kød ud af Landet, hvoraf skyder, at saavel Studene, som Kjødet af sig selv maae
være

være og blive dyrere. Men derimod, dersom Grunden til denne Prisens Formerelse enten tildeels, eller fornemmelig indeholdes derudi, at 40 Familier i Kiøbenhavn skulde leve saa meget bedre, og fortiene saa meget mere, hvoraf slyder, at Kiødet i Kiøbenhavn maae være $\frac{1}{3}$ Deel eller $\frac{1}{2}$ dyrere end paa andre Steder; da er det saa meget mere skadeligt, som Deres Majestæt med anseelig Omkostning, allene til Landets og Statens Nytte, har udi Kiøbenhavn ladet anlegge mange skønne Fabriquer og Manufacturer, hvis Fremgang og Opkomst meget hindres ved det, at de Ting, som behøves til Livets Ophold, der ere dyrere end andre Steder.

Og dette er just Aarsagen, hvorfor man maae have saa uiele Indseende med Slagter-, Bager- og Brygger-Lauget, og saa vel passe paa, at betage dem al Leilighed til at sætte Priis paa deres Wahre efter eget Behag, siden de Ting, som de allene maae sælge og faldholde, just ere de, som nødvendig behøves til Livets Ophold.

At saadanne Ting blive dyrere, det haver en mægtig Indsyndelse udi alt det, som paa et Sted fabrikeres og forarbeides, og gior det ulige kostbarere, hvoraf slyder, at fremmede Wahre, som ere saa ulige lettere, end ikke ved den høieste Tvang og nøieste Opsigt kunde holdes ude.

Omdenskiert den Tært, Magistraten sætter, overalt synes ganske fordeelagtig for Slagterne, hvilket endog kan sluttes deraf, at Tærten aarlig en 14ten Dage efter, at Slagtertiden i Efteraaret er forbi, anseelig forheies, saa er det dog bekiendt nok, at Slagterne ikke kiere sig efter denne Tært, naar de ikke finde den fordeelagtig nok, men begiere mere for et eller andet Slags Kiød, og naar nogen da vil beraabe sig paa Tærten, svarer den Ene med den Anden, at de intet have deraf, hvorefter ved de da, paa egen Haand, reent tilside sætte den 4de og 5te Post i deres Laugs- Artikler.

Saadan Omgang kunde være Aarsag nok til at ophøve Lauget; og jeg tænker, at disse Laug, som i mangfoldige Henseende ere skadelige, og neppe paa nogen Kant ere nyttige, ikke meget fortiene at skaanes.

Udi Bagerens Laugs- Artikler af 23 Junii 1683, er iligemaade een efter Kornets Indkiøb forholdsmaassig Priis paa Brødet fastsat.

Hvorvidt denne Priis lægges til Grund for den Tært, som Magistraten nu undertiden sætter, og hvorvidt der haves Indseende med, at Bagerne, saavel i Henseende til Brødet's Vægt, som Godhed, vette sig derefter, det veed jeg ikke; men det veed jeg, at Bagerne kun slet holde det, de have forbundet sig til, allestider at have Forraad af alle Slags Korn for et Aar, og at dette Laug med den det forundre Forkøbs-Nettighed meget bidrager til at skade Kornhandelen i Kiøbenhavn, og til Kornprisernes meget hastige og derhos mærkelige Forandring. Det veed jeg og, at man jævnlig, uden for Kiøbenhavn, faaer bedre Brød og for bedre Kiøb, end i Kiøbenhavn.

Man skulde ikke tænke, at de, der saa aabenbare handle mod deres Laugs-Artikler, saa dristig turde beraabe sig derpaa. Men Laugene ere øngang for alle kommen i med at troe, at deres Laugs-Artikler og Privilegier allene bør forstaaes til Fordeel for dem selv, og at det, som allene kunde synes at sigte til det almindelige Bedste, kun er det for et Syns Skyld, og ikke for at iagttages. Man maae og tilstaae, at de, for største Delen og fornemmelig in Praxi, have Anledning til at tænke saaledes.

Supplicanterne formene, at de allerede ere alt for mange i Lauget, da de beløbe sig til nogle og firhundredstue Familier.

Af de derom indhæntede Efterretninger erfarer jeg, at der udi Aaret 1743 have været, i det mindste, ligesaa mange, og udi Aarene 1753 og 54, flere udi Lauget, end der vare udi Aaret 1758, da denne Suppliche blev indgivet.

Jeg skulde tænke, at der ere nogle og 80,000 Mennesker i Kiøbenhavn, og naar jeg betragter den store Mængde tildeels fornødne, tildeels meget brugelige Væbne, som Urte- og Isekrammerne allene ere berettigede til at handle med, saa synes det, at een Urte- og Isekrammer for hver Tusende af andre Indvaanere, just ikke er for meget.

De Grunde, hvormed Magistraten understøtter denne Urtekrammernes Ansøgning ere omtrent de samme, som de, de betiente sig af i deres allerunderdanigste Erklæring af 21 Junii 1758 over den forhen ommeldte Ansøgning fra en reformeert Snedkervend af 6 Junii 1758, og gaae

ud

ud paa, at man i en Bye skulde see til at have saa, men rige og velhavende Borgere, og at fattige Borgere snarere ere skadelige, end nyttige. Udi denne Materie er Magistraten allerede udi Begyndelsen af Aaret 1759 et temmelig vidtløftig Brev tilskreven, i Anledning af bemeldte min allerunderdanigste Erklæring af 27 Decbr. 1758.

Magistraten vilde selv lettelig indsee og erfare Urigtigheden af dette deres Princip, om det var mueligt, at Byen paa eengang kunde miste alle dens fattige Borgere og Indvaanere, saa at ingen, uden de Velhavende og Rige bleve tilbage.

De vilde da befinde, at Kiøbenhavn var en saare liden og slet Bye, (thi jeg kalder den en slet Bye, hvor de fleste Huuse og Gaarde staa øde, og ingen Beboere have eller finde) som aldrig kunde komme sig, uden de fik de fattige Borgere tilbage, eller andre fattige i deres Eted.

Uf det, som hidindtil er anført, skjønt lettelig, at jeg ikke kan raade Deres Majestæt til, allernaadigst at bevillige Ansøgningen eller Erklæringen, og derved sætte Urtekræmmerne istand til at opnaae deres Hensigt med at indskrænke Lauget til et saare lidet Antal af Personer, der mellem sig kunde aftale saavel Indkøbs- som Udsælgings-Priserne, og saaledes skrive Kiøberne, saavel som Sælgerne Love for. Men jeg formener allerunderdanigst, at ved Ansøgningen intet er at giøre, eller at den kan henlægges.

Dernæst skulde jeg, saavel i Henseende til Laugene i Almindelighed, som i Henseende til dette og andre visse Lauge i særdeleshed, allerunderdanigst indstille:

1) At det eengang for alle vedtages, at intet nyt Laug efterdaags bliver indrettet, og ingen nye Laugs-Artikler confimerede, med mindre de, i et eller andet Tilfælde, maatte være saaledes forfattede, at enhver, som det forlangede, kunde, uden noget Bryderie eller Omkostning, blive indtaget i samme Laug eller Selskab, allene mod at betale en Kiendelse af 4 à 6 Mark, eller lidet mere, og at man derimod, ved given Leilighed, søgte saavidt mueligt at ophæve det ene Laug efter det andet.

Maalemagerne i Kiøbenhavn fik for nogle Aar siden, nemlig den 3 Febr. 1755 først Laugs=Artikler, og bleve derved til et sluttet Laug. Virkningen deraf var denne, som en paalidelig Mand har fortalt mig, der jævnlig lader noget Maalemager=Arbeide giøre, at da han kort efter bestilte noget Arbeide hos en Mester, som han var vant til at bruge, begierede han omtrent $\frac{1}{3}$ Deel mere derfor, end forhen; og, da han blev spurgt om Aarsagen til denne Forhøielse, svarede han allene: at de nu vare blevne til et Laug, hvilket foraarsagede dem større Udgifter, hvorfors de og maatte sætte paa deres Arbeide. Dette er den sædvanlige Virkning af et Laug. Der vare den Tid i alt 6 Maalemagere i Kiøbenhavn, hvilke gierne kunde begaaet sig, uden just at udgiøre et sluttet Laug. Jeg erindrer og heel vel, at, da de søgte derom i det Danske Cancellie, blev det afflaaet. Jeg tvivler om, at der siden den Tid er bleven forfærdiget mere Maalemager=Arbeide i Kiøbenhavn, end forhen; og jeg har Aarsag til at slutte det Modsatte deraf, at da der i Aaret 1755 vare 22 Maalemager=Evende i Kiøbenhavn, saa vare der i Aaret 1759 kun 13, og ikke flere Drengene, end forhen nemlig 4; altsaa vare Arbeidernes Antal $\frac{1}{3}$ Deel formindskede.

Derimod ophævede Bildthuggerne selv deres Laug i Aaret 1759, og jeg er vis paa, at der, siden den Tid, ikke forfærdiges mindre Bildthugger=Arbeide i Kiøbenhavn end forhen.

2) At der ei heller blev bevilget noget Monopolium, eller noget saadant Privilegium, hvorved een, to, tre eller flere Personer, allene og med alle andres Udelukkelse, blive berettigede til at forarbeide eller falsholde visse Wahre i en vis Bye eller District.

NB. Saadanne Monopolier ere endnu langt skadeligere, og stride endnu mere end Laugene, imod den naturlige Frihed enhver haver, at ernære sig paa hvad lovlig Maade, han best veed og kan.

3) Blant disse Monopolier maatte man endnu allermeest tage sig vare for Monopolia realia, eller saadanne, som tillegges en vis Bygning og Grund, og hvorved Eieren af samme allene bliver berettiget til en vis

Næ-

Næring og Haandtering, f. Ex. at sælge Wiin, at have Farverie, Garverie ic. NB. Disse Monopolier ere saa meget mere farlige, som de, ved det at de hæfte paa en vis Grund, ikke høre op, men ere paa en Slags Maade evige, isteden for, at de Monopolier, som allene ere givne en vis Person, dog hører op ved hans Død. Dog er derved at mærke, at de Monopolier eller exklusive Privilegier, der gives en vis Person og hans Arvinger, ere næsten ligesaa farlige, som Monopolia realia, hvorefter man og, ligesaa meget maae tage sig vare for dem. Man erfarer ofte i vore Tider store Uleiligheder af, at der i forrige Tider ere udgivne saadanne Monopolier.

4) Derfom nogen skulde tilbyde sig at anlegge en nye og her i Landet tilforn ubekendt Fabrique, eller at frembringe eller forarbeide visse Wahre, som vi tilforn have ladet komme fra andre Steder, og han derhos paastaar for saadan Fabrique eller Manufactur at faae Monopolium, da bør det dog, efter mine Tanker, ikke tilstaaes, uden for en vis Tid, f. Ex. 10, 15 à 20 Aar, men ikke enten for hans Fabrique, eller paa hans Person og Arvinger. Thi paa den Maade kan en Fabrique, som i Begyndelsen er nyttig, ofte i Estertiden, hindre flere endnu nyttigere Fabriquer. Kan det ikke skee paa anden Maade, maae en saadan En langt hellere tilstaaes noget Forskud i Penge, end et bestandigt Monopolium.

Man har havt Exempel paa, at Een, formedelst et en anden forundt Monopolium, har maattet bruge Brænde til det, hvortil han, med langt større Besparelse og Nytte for sig selv og for Publikum, kunde brugt Steenful.

5) Naar en Svend begierer Bevilling paa at indtages udi et Laug, hvor det formeenes ham at indtræde formedelst en Mangel, der i sig kan ansees for en Slags Formalitet, da mener jeg, at en saadan Bevilling ikke bør ham nægtes.

6) Naar en fattig Mand begierer Tilladelse at ernære sig af det, han udi een eller anden Profession kan forarbeide med egne Hænder, og derhos erklærer, at han ikke veed paa anden Maade at ernære sig; man

og af den indhentede Erklæring erfarede, at det omtrent forholder sig saaledes, da bør saadant ham saa meget mindre negtes, som Forordningen af 2 Maji 1685 dertil giver temmelig god Anledning. Er den Profesion, i hvilken han begierer Tilladelse at arbejde, og af den Bestaffenshed, at han ikke vel kan foretage sig og fuldføre noget allene, og han, i den Henseende, begierer Tilladelse til at holde en Dreng eller Haandtlangere, bør det ham og tilstaaes.

Derfom en saadan, efter at han i nogle Aar har arbejdet med egne Hænder, beviser med troeværdige Attester, at han godt forstaaer Profesionen, og gjør godt Arbejde for billig Priis, bør det ham, efter Begiering bevilges, enten at indtages i Lauget, eller at holde et Par Svende og Dreng.

7) Da Forordningen om Laugene af 23 Decbr. 1681 er grundet paa meget gode og sunde Principer, som det var at ønske, at Vedkommende alle Lieder havde fulgt, saa kunde Magistraten i Kiøbenhavn reskriberes:

a) At de saavel som Politimester nøie havde at see derhen og holde over, at denne Forordning i alle dens Poster, nøiagtigen blev efterlevet.

NB. Jeg erindrer engang i en Erklæring fra Magistraten at have seet noget saa løselig melde om et, mig ellers ganske ubekjendt, Reskript, hvorved den 5 Art. om fremmede Mesteres Antagelse, uden at gjøre Mesterstykke, skulde været forandret. Men da saadant et Reskript, om det er til, neppe kan tiene til andet, end at hindre fremmede Mestere fra at komme herind, og at befordre Laugenes Hensigt med at holde dem ude, saa er det vel, at Forordningens 5 Art. paa denne Maade kunde blive sat i sin forrige Kraft.

b) At da de Omkostninger, som i Følge den fra Magistraten udkomne Tabel af 3 Martii 1756 nu udfordres til at komme i Laugene, fornemmelig i Henseende til visse Lauge, langt overgaae det, som bemeldte Forordnings 2 Art., i saa Fald, tillader og fastsætter, saa haver Magistraten, saavidt mueligt, at see derhen, at disse Omkostninger endnu videre indskrænktes, og med Tiden bringes til det, som Forordningen tillader, samt aarlig at indberette, hvorvidt de dermed ere komne, og hvad

der

der er Marsag udi, at Omkostningerne, ved visse Laug, endelig maae være saa høie.

c) At de iligemaade bleve befalede at see derhen, at Slutningen af Forordningens 11 Art. blev efterlevet, saa at enhver Mester i hver Haandværk i det mindste havde een Dreng i Lære, som var fød i Landet, og flere efter Omstændighederne, paa det at Landets Børn saaledes kunde lære nyttige Haandværker.

NB. Den Forbindelse vi, i Henseende til Laugene, staae udi med Tydskland, og den Fornødenhed, der for os er udi at have tydske Svende, gjør adskillige Laug hos os nødvendige, og virker i det mindste saa meget, at det ikke vel gaaer an, paa eengang at afskaffe dem. Vi bør derfor arbeide paa at faae Danske og Norske Svende, men dertil udfordres, at Mesterne antage Danske og Norske Dreng, jo flere jo bedre. Det gier mig ondt, af de aarlig udkommende Tabeller at erfare, at der s. Ex. i Sommermands-Lauget, ere 450 Svende, og kun 21 Dreng, i Muurmesters-Lauget, 394 Svende og kun 47 Dreng.

Men da disse Dreng kun staae udi kort Tid i Lære, saa kan det nok hende sig, at der blant Svendene ere mange Indfødte, som her have lært deres Haandværk.

Da Sommermændenes saavel som Muurmesternes Laugs Artikler indskrænke det Antal af Dreng, som en Mester maae holde, saa kunde det maaffee have sin Nytte, om denne Indskrænkning blev ophævet, og det i Almindelighed blev en Mester tilladt at antage og holde saa mange Dreng som han vilde: men da det maaffee og kunde medføre nogen Uleilighed, i Henseende til det Arbeide, de paatage sig at forrette, saa understaaer jeg mig ikke at foreslaae det, med mindre Magistratens Betænkning først derover maatte vorde indhentet.

d) Udi Overeenstemmende med Forordningens 7 Art., at tilholde samtlige Haandværksmestere, oprigtig at behandle dem, som maatte bestille noget Arbeide hos dem, og troiligen holde, hvad de lovede, saavel i Henseende til Tiden, som Arbeidets Godhed, og hastig forbielpse dem til deres

deres Ret, som maatte være befoiet til, enten i den ene eller anden Henseende at besvære sig oven en Haandværksmand.

8) Videre kunde Kiøbenhavns Magistrat reskriberes: a) I Henseende til Mesterstykker, efter det, som forhen er meldet, og at de, i de Tilfælde, hvor Mesterstykker endelig maatte forfærdiges, overalt havde at see derhen, at vedkommende Svend ei blev nød til, derpaa at gjøre større Beføstning, eller anvende mere Tid, end den yderste Nødvendighed maatte udfordre. b) Udi Særdeleshed at forsvare og haandhæve de Haandværksvende, som maatte indlade sig udi Egtteskab, saa at de ikke derefter komme til at lide noget, eller miste noget af deres Arbeide og Fortieneste.

Skulde det og befindes, enten at en Mester vægrede sig ved at beholde en Svend, fordi han havde giftet sig, eller at andre Svende af samme Aarsag vægrede sig for at arbeide med ham, da vil Deres Majestæt, efter Magistratens derom giørende allerunderdanigste Forestilling, alernaadigst bevilge en saadan Svend at indtages udi Lauget, som Mester, uanset noget endnu maatte fattes i hans Svendenaar, eller nogen anden Egenfskab dertil maatte mangle ham.

c) Jævnlig at advare og tilholde vedkommende Lauge, selv at frembringe, forskaffe og forarbeide de Ting, som Indvaanerne ere komne i Bane med at forskrive og lade komme fra andre Steder, da de dog her lettelig kunne have ligesaa gode, og for ligesaa godt Kiøb. Ligesom Magistraten og selv bør gjøre sig Umage med at undersøge og komme i Erfaring om, hvilke disse Ting ere, og hvilket Laug ethvert Slags deriblant vedkommer, for derefter at give samme Laug den fornødne Erindring og Advarsel.

NB. Naar nogen Tid var forbi og man havde seet, hvad Indvendinger der kunde skee mod een eller anden af Foregaaende Posten, (hvilket jeg ikke har Erfarenhed nok til at kunde love for) kunde der maaskee med den nødvendige Forandring, gaae lige saadanne Reskripter til de Stiftamtmand, i hvis Stifter der befindes Lauge, s. Ex. til Stiftamtmanden i Sieland, Jyen, Aalborg, Christiania, Bergen og Trundhiem,

og maaskee maatte de vel gaae til alle Stiftamtmandene; thi skient der i de øvrige Stifter ikke findes noget for sig sluttet Laug, saa befindes der dog Haandværksmestere, hvilke, i Folge Placaten af 8 Novbr. 1747, ere indtagne i Laugene i Kiøbenhavn, og tagttage deres Vedtægter.

9) I Henseende til Urte- og Isekræmmerne i Særdeleshed kunde Magistraten reskriberes, at indhente deres Erklæring, og derhos selv at indberette, hvorvidt de have efterkommet det, som dem paalægges ndi deres Laugs-Artiklers 8 Post, om at see de Wahre, de handle med, her frembragte og forarbejdede med videre, og ifald det maatte befindes, at de derudi hidindtil have været efterladne, maae Magistraten tilholde dem, for Eftertiden bedre at efterkomme det, saafremt de ikke ville have deres Laugs-Artikler og Privilegier forbrudte; ligesom Magistraten og maae have Indseende med, at det skeer, og aarlig indberette, hvad derudi af dette Laug er giort.

10) Da deres Kongl. Majestæt til Fordeel for det østindiske og chinessiske Compagnie, ved allernaadigst Placat af 1 Novbr. 1748, har tilsladt alle og enhver frit at handle med østindiske og chinessiske Wahre, som med Compagniets Skibe hjembringes, hvortilant og er Thee og Caffe, som findes i Urtekræmmerens Laugs-Artikler, og de Wahre, der fabriqueres og forarbejdes her i Landet, af raae Materialier, som enten frembringes her, eller komme fra vore Colonier, i det mindste fortjene den samme Yndest, som de, der hjembringes med Compagniets Skibe, saa tænker jeg, at det ligesledes burde være alle og enhver tilladt at handle med slige Wahre s. Ex. Sukker, Sæbe &c., og, ifald det ikke blev ved en als mindelig Forordning eller Placat bekiendtgjort, saa burde dog saadan Besvilling ikke nægtes nogen, som derom gjorde allerunderdanigst Ansøgning.

NB. Dette synes baade billigt og nødvendigt; thi, ifald de, der anlegge Fabriquer, skulde være nødtie til at sælge deres Wahre allene til et vist Laug, kunde Lauget let ødelegge Fabriquen og Fabriqueuren; hvilket man saa meget mere bør see til at forebygge, som Erfarenhed har viist, at Laugene ikke meget ere for at befordre eller understøtte Fabriquerne, saa længe de ikke selv anlegge og underholde dem, men langt

hellere ønske at forskrive deres Wahre fra fremmede Steder, end at tage dem her paa Fabriquerne; hvortil man og let kan begribe Aarsagen, da det i første Tilfælde, er dem langt lettere at sætte en vilkaarlig Priis paa Wahrene, end i sidste. Den Hornærmeelse, som deraf maatte synes at følge for Laugene, kunne de undgaae, ved selv at anlegge slige Fabriquer, hvilket just er det, man gierne vil bringe dem til.

11) Hvad Silke-Uldens og Lærrets-Kræmmerne angaaer, da merker man nu ikke til nogen synderlig Besværing over dette Laug, man erfarer og, at de, Tid efter anden, alt mere og mere komme i med, tildeels, selv at anlegge, tildeels, at besordre og underholde de her værende Ulden- og Silke-Fabriquer, og derved at fyldestgjøre den Gie Post i deres Laugs-Artikler af 7 Julii 1688; altsaa kan det, med dem vel forblive som det er.

12) Hørkræmmerne hører man ei heller megen Besværing over. Imidlertid var det nyttigt og billigt, at det, som er de andre Kræmmere her i Staden ved deres Laugs-Artikler paalagt, men udi Hørkræmmerens Laugs-Artikler af 10 October 1722 forbigaaet, og blev dem ved et Reskript til Magistraten befalet; nemlig, at gjøre deres yderste Flid til, at adskillige af de Wahre, de handle med, saasom: Hør, Hamp, Humle, Tiære, Beeg, Steenkul, Ryslæder ic. herudi Landet kunde frembringes og forarbeides. (NB. Denne vigtige Omstændighed finder jeg at være langt noiære iagttaget i de Laugs-Artikler, som udi høilovlig Iphukommelse Kong Christian den 5tes Tid ere udkomne, end udi dem, som siden ere udgivne.)

Skulde Hørkræmmer-Lauget derudi findes efterladet, da burde enhver, som selv vilde besørge slige Wahre her i Landet frembragte og forarbejdede, og i Allmindelighed, eller efter Begiering, nyde Bevilling paa at sælge og falsholde dem.

13) Jeg har tilforn viist, at den saa kaldte, og nu blant Brøggerne værende Omgang er bleven til et nødvendigt Onde, som ikke uden allerførste Vanskelighed, og meget skadelige Følger, kan enten ændres eller ophæves, skönt den, i sig, er meget skadelig. Da det nu ved Forord-

ningen

ningen af 13 Junii 1755 er forebygget, at Bryggerne ikke efter Behag kunde forhøje Prisen paa Ølet, eller giøre det flettere, og der, til Prissens Forhøielse udfordres Deres Kongl. Majestæts allernaadigste specielle Tilladelse, hvilket og er saa meget mere nødvendigt, som Øl er af de nødvendige Ting, hvilket alle Mennesker behøve, saa tænker jeg, at det der ved, hvad dette Laug angaaer, saar have sit Forblivende, dog saaledes, at det ikke Efterdags tilkades Brygger-Lauget at kibe Brygger-gaarde, for at tage Brygger-Nectigheden fra dem, og derved formindste Bryggernes Antal, da et Monopolium altid bliver farligere og sfadeltigere, jo mindre Antal af Personer derudi ere deelagtige. Dog maae jeg derhos erindre, at dette ei heller, nu paa endel Aar, af Brygger-Lauget er skeet. Dernæst, og paa det der dog kunde være nogen Slags Indskrænkelse udi det Brygger-Lauget forundte Monopolium, holder jeg for, at det Antal af Fri-Bryggere, der nu for Tiden findes at være, stedse bør vedligeholdes, fiint ikke just paa de samme Personer eller Huuse.

14) Over Slagter-Lauget her i Staden heres daglige og jævnlige Klager. Dette Laug er allene berettiget til at falholde og selge Dre-Kalve Lamme- og Svinekiød, som noget de fleeste Mennesker daglig bruge og behøve til deres Livs Nødtørst og Ophold.

Det bør være Staten saa meget mere om at giøre, at Kiødet i Kiøbenhavn kan have for det beste Kiøb mueligt er, som Kiødets Priis har stor Indflydelse paa den Tært, som andre Haandværksfolk, Fabriqueurer og Manufacturister maae sætte paa deres Vahre. Naar Landets Produkter betragtes, og den Overflødighed her er paa Dyr, Kalve, Faar, Lam og Sviin, hvoraf Landet frembringer langt mere, end der kan forteres, saa synes det, at Kiødet udi Kiøbenhavn burde være bedre Kiøb, end udi nogen anden Hovedstad eller stor Bye i Europa. Da det samme omtrent kan siges om Øl og Brød, saa burde Fabriqueur og Manufacturer der have meget god Fremgang, og det som kaldes main d'ouvre, burde der være bedre Kiøb, end udi andre store Stæder.

Jeg veed ikke, om Erfarenhed stadfæster det samme.

Jeg har tilforn erindret, at udi Slagternes Laugs-Artikler af 5te Maji 1683 deres 5te Post, fastsættes en meget billig Priis for alle Slags Kiød, s. Ex. 3 $\frac{1}{2}$ Deel s. for Brynstykket af Drekkiød, og 3 $\frac{1}{2}$ s. for det søs rige. Men jeg har tillige erindret, at omendskiont Laugs-Artiklerne aldeles ikke tillade nogen at forandre denne Tært, saa er det dog, som den ikke mere var til, eller tages i mindste Betragtning.

Derimod sætter Magistraten nogle Gange om Aaret en Tært for Slagterne, som altid langt overgaaer den udi Artiklerne fastsatte.

Med denne af Magistraten satte Tært ere Folk ofte heel misfornøiede, hvorvidt de dertil have god Grund eller ei, veed jeg ikke; thi Folk kan og klage uden Føie. Imidlertid ere der adskillige Omstændigheder, som synes at kunne give nogen Slags Anledning til at dømme saaledes, saasom den Forskiel der er imellem Prisen paa Kiødet i Kiøbenhavn og uden for, skiont samme og kan have sin gode Grund i andre Aarsager, den meget store Forskiel der er imellem Prisen paa Kiødet i Slagtertiden og en 14 Dage eller 3 Uger efter, da Tærten gierne bliver anseelig forhøiet, og endelig den store Nidkierhed Slagter-Lauget jævnligh viser i at jage efter de saakaldte Fuffere; dersom en fattig Borger, Soldat eller Matros slagter et ungt Nød, Kalv eller andet, og sælger noget af Kiødet, er Slagter-Lauget strax efter ham, og paaastaar, at han efter Laugs-Artiklerne skal mulcteres og straffes.

Det kan ikke nægtes, at jo en Slagter, som i rette Tid kan giøre sit Indkiøb, og derved omgaaes aabenbare, maae have adskillige Fordele frem for en saakaldet Fuffere, Folk slutter derfor, at naar Slagterne lode sig nøie med en billig Fordeel, saa behøvede de ikke at frygte for, at dem skulde skee Indpas ved Fufferie.

Paa det derfor, at Folk kunde have mere Tillid til denne Tært, der sættes for Kiødet, og paa det, at der kunde være nogen mere Liighed i Maaden, paa hvilken Tærten sættes for Slagtere, Bagere og Bryggere, og at den-ene Tært ikke skulde være saa aldeles vilkaarlig frem for den anden, skulde jeg indstille, om Kiøbenhavns Magistrat kunde reskriberes:

a) At

a) At de Efterdags, ved at forhøje Taxten paa Kiødet, alle Løder maatte i Forveien overlegge det med de 32 Mænd, og indhente deres Betænkning derover, og ifald de 32 Mænd ikke bleve eenige med Magistraten om Taxten og dens Forhøielse, maatte Magistraten indberette det til Cancelliet, og derhos melde de Marsager, der vare for Haanden til Taxtens Forhøielse, og hvad der blev lagt til Grund for saadan Beregning, for derpaa at erholde Kongl. allernaadigst Resolution. b) At de maatte tilholde Slagterne, neagtigen at holde sig den 4de og 5te Vest (hvor dog maae forudsættes den nu giældende Taxt) i deres Laugs- Artikler efterrettelige, saa at ingen gives Anledning til at besvære sig over, enten, at de fordre mere for deres Vahre, end den af Magistraten lovlig satte Taxt tillader, eller at de nægtede at sælge det Begierte til dem, som holdte sig til Taxten, og ikke vilde betale, uden efter samme.

Endelig formeene adskillige, at der ere alt for faa Slagtere udi Kiøbenhavn.

Et alt for lidet Antal af Slagtere, som saaledes desto lettere kan mellem sig aftale Priserne med videre, kan have skadelige Følger, saavel for Indvaanerne i Kiøbenhavn, som maae betale Kiødet dyrere, som fornemmelig for Proprietairerne og Landmanden i Sielland, som til dem maae sælge deres Dvæg for den imellem dem aftalte Priis, da Landmanden her i Sielland neppe veed, paa anden Maade, at afsætte sit Dvæg, end til Kiøbenhavns Slagtere, som vel og vide deraf at benytte sig.

Større Mængde af Kiøbere maae nødvendig være gode for Sælgerne. Maaffee, naar der vare flere Slagtere i Kiøbenhavn, nogle af dem vilde gjøre sig mere Umage med at skaffe ligesaa godt røget Kiød i Kiøbenhavn, som det, der faaes fra Hamborg, og ligesaa gode røgede eller spæge Skinker og Gæs, som de, der faaes fra Westphalen og andre Steder. Det er Skam, at slige Ting skal anden Steds fra indbringes til Danmark.

Man beskylder Nationens Smag og Begierlighed efter fremmede Ting derfor; maaffee kan der være noget derudi, men det er visselig ikke den eeneste Marsag; Nationen er kommen af Bane med at betiene sig af

mange forhen brugte fremmede Produkter, ved det, at de her have lært at frembringe dem ligesaa gode. Om saadant maatte Laugene jævnlig erindres af Magistraten.

Da der nu ofte i Cancelliet sees Ansøgninger fra een og anden om at blive Frie=Slagtere, saa tænker jeg, at saadanne Ansøgninger vel de fleeste Tider kunde bevilges. Men af de fra Magistraten over slige Ansøgninger indkomne Erklæringer, slutter jeg, at der maae være et Reskript eller Bevilling, som fastsætter disse Frie=Slagteres Antal, uden Tvivl til 12. Deraf tager Magistraten Anledning, at ansee slige Bevillinger paa at være Frie=Slagtere, som Erspectancer, saa at En dog ikke bliver det, førend En af de da. værende døer eller udgaaer.

Da nu Lauget, Friemesterne iberegneede, derved let kan komme til at bestaae af et vist bestandigt Antal, hvilket alle Tider, og i Henseende til alle Laug, er heist skadeligt, saa, for at hindre det, tænker jeg, at den Bevilling, der gives een eller anden paa at være Frie=Slagter, vel kunde clausuleres saaledes, at han strax skulde være det, og tillades at ernære sig deraf.

15) At de Wahre, som Bager=Lauget allene er berettiget til at sælge og falsholde, ere af den yderste Nødvendighed til Livets Opbold, og at det, i den Henseende, er Statens Sag, at mage det saaledes, at de her kunde havees saa gode, og for saa godt Kiøb, som nogenlunde mueligt, det behøver jeg ikke at bevise.

Udi Bagernes Laugs=Artikler af 23 Junii 1683 6te Post er fastsat een, efter Hvedens og Rugens Indkiøb, forholdsmaassig bestandig Tært paa Brødet, efter dets Vægt, samt anordnet, hvorledes der med denne bestandige Tærtes Anmeldelse, hvert Fierdingaar skal forholdes.

At denne Tært er grundet paa Billigheds og Erfarenheds Regler, og at Magistraten udi den Tært, de jævnlig sætte, nøiagtigen følge denne Anordning, derom tvivler jeg ikke; det eneste, der saaledes er nogenledes vilkaarliq i denne Tært, det er den Priis, som Kornet antages at være udi. Naar derfor de 32 Mænd ere med Magistraten eenige i Henseen-

de til denne Priis paa Kornet og den deraf flydende Tært paa Brødet, saa synes det Almindelige, i den Henseende, at være temmelig betrygget.

Denne Forsigtighed synes og at være temmelig nødvendig, da Bager=Lauget for det øvrige er vel meget Mester af Kornpriserne herudi Byen, saasom Bagerne og Brændeviinsbrænderne ere de eneste, der udi nogen Mængde købe Møg og Hvede, og disse Kornvahre i det øvrige ikke her kan ansees som en Handelsqienstand, eller som noget, andre Kiøbsmænd handle med.

I den Henseende finder jeg og den Forkiøbsret heel ubillig, som Bagerne er tilstaaet i Henseende til den Hollandske Hvede, ved Placaten af 23 Febr. 1756, hvorefter en Hollandsk Skipper ikke, i de første 4 Dage, tør sælge sin Hvede til andre end Bagerne. Det er vist, den Hvede anvendes bedre, der sælges til Bagerne, end den, der sælges til Brændeviinsbrænderne, men derfor bør Bagerne ikke tilstaaes en Forkiøbsret, som skader Landmanden, og gier, at han heller vil bringe sin Hvede andensteds hen, hvor han haver frie Hænder at sælge den, som han best veed og kan, end her, hvor han er nødt til at tilbyde et vis Laug den, og ikke førend efter nogle Dages Forløb, tør sælge den til andre.

Jeg skulde saaledes formene, at Magistraten i Henseende til dette Laug, kunde reskriberes: a) At de, ved at sætte den i Bagerens 6te Laugs=Artikel anordnede Tært, havde i Forveien at correspondere med de 32 Mænd og indhente deres Betænkning angaaende den Priis, som Hveden og Rugen kan ansees at være udi, og den deraf flydende Tært paa Brødet. b) At Magistraten og Politimester have nøie at iagttage den 5 Post i Bagerens Laugs=Artikler, og at see derhen, at samme, saavel som den følgende 6te, 7de, 8de og 9de Post, vorder nøiagtigen efterlevet, og at de Bagere blive tilbørlig afstraffede, som befindes enten at bage slet Brød, eller at give mindre Brød end Tærten tilholder.

Mig er sagt, at Bagerne skal have forpligtet sig til alle Tider at have et Aars Provision af Hvede og Rug i Forraad, hvilket var meget godt for det Almindelige, siden deraf vilde flyde, at disse Kornvahre ikke saa hastig kunde stige til en overdreven Priis, og derhos nyttigt for Bagerens selv,

selv, da de paa denne Kornhandel have et Slags Monopolium, som gier, at ingen anden Kiøbmand kan give sig af dermed. Skulde det forholder sig saaledes, hvilket jeg ikke af deres Artikler eller Forordninger kan erfare, da maatte de tilholdes, at efterkomme det, og Magistraten tilligemed Politimester befales at have Indseende dermed.

Endelig, da der i Kiøbenhavn, i Forhold til Indbyggernes Antal, suarere er for saa end for mange Bagere, hvilket jeg endog slutter deraf, at de endnu ikke ere komne efter at bage de saa kaldte Lybffe Tvebakker, og visse andre Slags, som jævnlig endnu her indføres fra Lybek, Kjøbenhavn og andre Steder, saa bør man see derhen, at Bagernes Antal suarere formeres, end formindskes, og i særdeleshed forebygge, at der ikke fastsættes noget vist Antal af Bagere eller Bagergaarde.

Skulde derfor nogen begiere Tilladelse at indrette en anden beqvem Gaard til Bagergaard, da mener jeg han derudi bør seies.

Da det og fornemmelig bør være Staten om at gjøre, at det grove Rugbrød kan have for det beste Kiøb mueligt er, saa tænker jeg at Tilladelse til at bage og falsholde det ikke burde nægtes En eller Anden, som derom maatte gjøre Ansøgning. Da saadant og nogle Gange tilforn har været bevilget, men alletider med den Clausul: dog at Bredet bages hos en Bager i Laugget, saa tænker jeg, at i den Sted kunde sættes: dog at Bredet bages paa et Sted, som dertil af Vedkommende er eragtet beqvemt, og hvor det kan skee uden Fare.

Dette er hvad jeg for Tiden har fundet at erindre i Henseende til Laugene, saavel i Almindelighed, som visse Laug i særdeleshed, skient jeg derhos er vis paa, at meget andet og mere endnu, samme angaaende, kunde til det Almindeliges Nytte anordnes og befales, som man just ikke tænker paa, uden naar et eller andet forekommende Tilfælde dertil giver Anledning, ved at vise en vis i Svang gaaende Misbrug.

Men, da jeg ofte har erfaret, at endog i de Kiøbstæder, hvor der ikke er noget sluttet Laug eller Monopolium, der forbydes det ofte en Borger at foretage sig et eller andet, paa den Grund, at han ikke derpaa har taget Borgerskab, hvilket synes at forudsætte, at hver Gang En vil fores

foretage sig noget, skal han dertil købe Tilladelse af Ørigigheden, hvilken Tilladelse endda oven i Købet, ofte nægtes ham paa den Grund, at der desuden ere nok af det Slags derudi Øyen, saa skulde jeg indstille, om det ikke een gang for alle kunde fastsættes og bekiendgjøres: at udi de Købstæder, hvor der ikke var noget stuttet Laug, eller noget sært Privilegium, som derudi kunde være hinderligt, der skulde det være alle og enhver, som havde taget deres Borgerskab, tilladt, at ernære sig paa hvad lovlig Maade, de best vidste og kunde, enten af en eller anden Profession, som de maatte have lært, eller af at anlægge en eller anden Fabrique, eller af at drive en eller anden Handel, som de formeenste at kunne have deres Ophold ved.

Men, da det ikke nytter meget, at visse med sig selv overensstemmende, og til at opnaae et vist Nyebed sigtende Grundføringer, bestaaende udi et Collegium iagttages, naar der, udi et andet, hvor slige Ting indløbe, handles efter andre, saa vil det maaffee være fornødent, at der, i Henseende til disse af foregaaende Poster, bliver corresponderet med General Landets Deconomie og Commerce Collegium, hvilket og kunde have den Nytte, at et eller andet kunde blive bemærket, og tillagt, som udi foregaaende endnu maatte fattes, og enten har været mig ubekendt, eller ikke har villet faide mig ind, og at man derved saa meget bedre kunde faae at vide, hvad der mod een eller anden Post kunde være at indvende, da jeg ikke har Erfarenhed og Indsigt udi disse mig tildeels ubevante Ting, eller Dristighed nok til at turde forstikke, at jo nogle blant de af mig foreslagne Poster, fornemmelig i Begyndelsen, kunde foraaarsage eller foresfinde nogen Vanskelighed, fornemmelig de fleeste Poster foresatte Principer, som ere ganske stridende mod det Begreb, de have gjort sig, og de Regler, de pleie at følge, som Anvendelsen deraf maae anfortroes. Kiøbenhavn den 8 Sept. 1760.

Hvorpaa blev af Cancelliet resolveret:

Deconomie-Collegium tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring, hvoraf dennem tillige en Gienpart in extenso communiceres.

I Conseillet faldt følgende Resolution:

Ligeledes og refereres Hans Majestæt Ansøgningen efter Erklæringen.

Paa Cancelliets Forestilling resolverede Hans Majestæt under 24 October 1760.

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

1760 den 8 Novbr. Geheime-Conferenthyraad Brev Zolsteins Ekrielse til de Deputerede udi General Landets Deconomie- og Commerces-Collegium.

Under 31 Decbr. 1760 meldte Commerce-Collegium, at de vare aldeles enige i det, som af General-Prokureuren var ytret, og henstillede derfor, om de nødvendige Expeditioner derefter maatte skee.

Cancelliet resolverede da under 19 Januarii 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Rongl. Ordre af 10 April 1761 til Kiøbenhavns Magistrat.

Og da Magistraten derpaa svarede: at Artiklerne ei synes at behøve nogen Forandring, da det er Lauagens Interessentere tilladt at holde flere Drengene end de ere istand til at faae; saa resolverede Cancelliet under 27 April 1761:

Henlægges.

XXIX.

Erklæring over en Forestilling af 25 Januarii 1753 fra Stiftamtmanden i Sielkand Hr. Geheimeraad Scheel, derudi han andrager, at da Forordningen af 23 Decbr. 1681 befaler, at ingen Laugs-Samling maae holdes, uden Magistratens Tilladelse og Overværelse, saa haver Magistraten paa visse Steder, fornehmelig i Helsingøer, deraf taget Anledning til at indføre en Accidens eller Gebühr for sig ved hver Samling, og derober forøget disse Samlinger, saa at de nu bruges: 1) naar en Svend skal gøres til Mester, hvor Stift-

amt-

amtmanden holder det unødvendigt, siden Mestersykket bør forevises paa Raadstuen, og Mesteren der tager sit Borgerkab. 2) Naar en Dreng skal gøres til Svend, hvor det er endnu mindre nødvendigt. 3) Naar Skiltet flyttes, og Regnskab aflægges, og 4) naar der falder Tretter at afgjøre mellem Mestere og Svende, i hvilket Tilfælde det synes nødvendigt; ved hver saadan Samling betøber det, Laugene affordres til Magistraten, Byeskriveren, Raadskue- og Politiekontente til 3, 4 à 5 Rdr., hvilket Stiftammanden formener at være ubilligt, men indstiller dog, om Byeskriveren, hvor hans Tjeneste af Laugene ved deres Samling bliver begjært, maae derfor nyde 3 Mk, og Magistraten til lige Deling 2 Rdr., men hvor der kun er en Byefoged, han da 1 Rdr., og dem ferhødes under 20 Lod Svøls Straf, at give eller tage mere under Navn af Douceur &c.

* * *

Det Forordningen om Laugene af 23 Decbr. 1681 dens 9de Art. fastsætter, at ingen Sammenkomst af Laugene maae ske uden Magistratens Forevidende og Tilladelse, saavelsom deres Nærværrelse, efter Omstændighederne, var den Tid af den yderste Nødvendighed, og er endnu, den Dag i Dag er, ikke uden Nytte.

De Mestere og Svende, som her paa den Tid fandtes, vare næsten alle indkomne fra Tydskland og andre Stæder, hvor de vare vante til visse tildeels urimelige, Skraaer, Skikke og Bedtægter; omendskjont adskillige blant dem her, Tid efter anden, havde faaet Laugs-Artikler, hvoraf man havde udeladt disse Skikke og Bedtægter, for saavidt de befandtes enten urimelige, unyttige eller skadelige, saa bleve de dog ved at iagttage dem, og ved deres Forsamlinger paastode, i det mindste nogle, at de af andre skulde efterleves.

Omendskjont nu disse Skraaer og selvgiorte Bedtægter vare, ved denne Forordnings første Artikel, aldeles afskaffede og ophævede, og det derhos i Almindelighed var forbuden at iagttage dem, saa saae man dog lettelig, at det derved fornemmelig vilde komme an paa Udøvelsen, og at det i den Henseende var nødvendigt, at der, ved deres Laugs-Forsamlinger, var Een eller Flere tilstede, som de maatte have nogen Verbødighed for,

og som derved kunde holde dem til at efterleve deres Laugs-Artikler og denne Forordnings Blydende.

Uf disse Vedtægter mærkes der endnu nogle Spøer hos visse Laug, hvor de fremmede Svende gierne ved Leilighed søge Anledning til at rippe dem op igien.

Og da Leilighed dertil ikke lettelig gives, uden i deres Laugs-Samlinger, saa kan det endnu jævntlig behøves, at een eller flere Magistratspersoner ved slige Laugs-Samlinger ere nærværende. Desuden kan denne Nærværelse endnu have en anden Nytte, nemlig, at det, ved slige Samlinger gaar mere ordentlig til, da de kunne pilegge og i Mindelighed afgiere de Tvistigheder, som lettelig ved saadan en Samling kunne mede, og overalt hindre Fylderie og Drukkenskab, og deraf flydende Klammerie og Slagsmaal.

I den Henseende holder jeg for, at omendskjønt det, som foranlediger en saadan Samling, f. Ex. en Drengs Indskrivelse som Svend, en Svends Indskrivelse som Mester ic., just ikke synes at udfordre Øvrigheds Nærværelse, saa er det dog godt, at intet Laug maae samles, uden dertil at have erholdet Øvrighedens Tilladelse, som best kan kiende Laugets Lemmer, og altsaa bedst kan vide, hvorvidt deres Nærværelse behøves eller ei.

Overalt er det godt ved Samlinger af den gemene Mand, at der er nogen nærværende, som de øvrige have Undseelse og Ærbødighed for.

Derimod er det, som Hr. Geheimeraad Scheel medder, en utilksadelig Misbrug, at Øvrigheden er kommen i med, for denne deres Nærværelse ved Laugs-Samlinger, at fordre Betalning for dem selv, saavel som for deres Betiente og Tjenere.

Skiønt det i sig ikke er meget, saa kan det dog, fornemmelig naar det gaar ofte paa, behyrde et fattigt Laug.

Det, som et Laug saaledes maae betale, er en heel skadelig Udgift, hvoraf Følgerne strække sig videre, end man strax bliver vaer.

For hver Daler en Mester i saa Fald maae udgive, kan man være vis paa, at han sætter i det mindste 2 Daler paa hans Arbeide; thi han vil og vinde noget; den ene Mester eller det ene Laug lærer da strax af det andet, og saasnaart den ene mærker, at han maae betale dyrere der, han bestiller hos en anden, saa sætter han og noget paa sit Arbeide, og saaledes gaaer det stedse høiere og høiere, saa at det, som i Begyndelsen, og i sig var Smaaating, tilsidst bliver til noget Anselig, i Forhold til det Høie, og til alt det Arbeide, som forarbeides i en vis Bye.

I den Henseende ønskede jeg, at Magistraten aldeles intet nød for deres Nærvarrelse ved Laugs-Samlinger, og at Laugene ikke ved den Anledning bleve bebyrdede med nogen Udgift. Udi Kiøbenhavn skal det og tilførn have været Brug, at den Øvrighedsperson, som mødte ved en Laugs-Samling, blev derfor af Lauget givet 3 til 4 Rdr., men Magistraten i Kiøbenhavn skal selv have affkøbt det.

Derimod forholder det sig, som Hr. Scheimeraad Scheel erindrer, at Øvrighedspersonerne udi de smaae Kiøbstæder ere saa stet aflagte, at de ikke kunne taale at miste noget, og at dette Mødende ved Laugs-Samlingerne dog er en særskilt Umage, som undertiden forårsager dem nogen Uleilighed; og udi den Henseende synes der at være nogen Billighed udi, at de dog nyde noget lidet derfor, som just ikke kan bebyrde Laugene, fornemmelig naar det berøer paa dem selv at have saa mange og saa saa Laugs-Samlinger, som de finde for godt; da de nu, naar de skulle nyde noget, ikke vel kunde have mindre, end det Stiftamtmanden har foreslaaet, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at reskribere til bemeldte Hr. Stiftamtmand:

At det i Henseende til Laugenes Samlinger i alle Maader skal forholdes efter Forordningen om Laugene af 23 Decbr. 1681 dens 9 Art., saaledes, at ingen Sammenkomst maae være tilladt, uden det i Forveien skriftlig er anmeldet for Øvrigheden, og de dertil have erholdet deres Tilladelse, ligesom det og i slige Tilfælde skal berøe paa Øvrigheden, at forordne een eller flere af de-

res Middel, som skal være overværende ved Samlingen, saas længe den varer, med videre, efter Forordningens Formeldning.

Naar een eller flere af Øvrigheden saaledes er nærværende ved en Laugs Samling, da skal derfor, paa de Stæder, hvor der allene er en Byefoged, af Lauget til ham betales een Rigsdaler, men paa de Stæder, hvor der er Borgermester og Raad, to Rigsdaler til lige Deling mellem dem samlig, enten een eller flere af dem bivaancer Samlingen, og det, uden mindste videre Bekostning eller Udgift for Laugene, enten til Underfogden, Byetieneren, Politiebetienterne eller nogen anden.

Befindes Lauget at have givet, og Øvrigheden eller nogen anden enten at have fordret eller modtaget mere, end forhen er tilladt, da, hvad enten det maatte være under Navn af Donceur, frivillig Gave, eller under hvad Paaskud det være maatte, skal saavel den, der haver givet, som den, der haver modtaget mere, hver betale 8 Gange saa meget til Stedets Sattige, som de med Uret have givet eller taget, og Vedkommende desuden tiltales efter Lovens i B. 25 Cap. 29 Art.

Derksom Byeskriverens Tieneste af noget Laug forlanges ved deres Samling, for at skrive i Protocollen, da, og ellers ikke, maae ham, for saadant hans Arbeide, hvad enten det er lidet eller stort, hver Gang af Lauget betales 4 Mk. og ikke mere, NB. (thi det synes han nok at kunne fortjene, naar der er noget syndeligt at indføre) under foransførte Straf. Derimod skal det allene beroe paa et hvert Laug, saaielden som mueligt, at forsamlles, og at udsætte, hvad som maatte foresfalde og i en Samling bør afgjøres, indtil saadan Samling endelig maatte eragtes aldeles nødvendig. Kiebenhavn den 10 Sept. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 8 October 1760:

Eypederes efter Erklæringen, dog at i Slutningen efter det Ord tiltales, legges til, af Tiskalen paa sin Bestilling.

1761 den 6 Febr. Kongelig Ordre til Geheimeraad og Stiftsammmand Hr. Solger Scheel.

XXX.

Erklæring over endeel Forslag til nye Privilegier for Christiansands Bye, og til at afgjøre de imellem samme Bye og Indboaanerne i Mandal, Flekkefiord og paa andre Udhavne, saavel som mellem Ahrendals Bye, og dens udenbys Borgere mødende Tvistigheder; hvilke Forslag vare indkomne fra en Commission, som udi Aaret 1751 var anordnet, at giennemgaae Byens gamle Privilegier, og udi et Corpus at samle, hvad som paa nærværende Tid kunde passe sig. Denne Commission bestod først af Stiftamtmand Udler, Amtmand Stoud, Præsident Semmer, Commerceraad Højer og Sørenskriver Brønstorph, hvortil siden var kommen Justitsraad Brinck, Capitain Østerbye og Raadmand Mørch, og siden endnu Laugmand Weinwich og Fogden Tostrup, for saavidt Landet angik; fra dem vare derpaa indkomne:

1) Fra Udler, Semmer og Højer af 18 Julii 1757: a) Forslag til nye Privilegier for Christiansand. b) Decision mellem Ahrendal og dens udenbys Borgere; c) angaaende Flekkefiord og de der boende Borgere; d) angaaende Mandal og de der boende Borgere; NB. alle disse vare til største Fordel for Christiansand, og imod Mandal, Flekkefiord og Landmanden i Almindelighed, og befandtes at indeholde alt det, som Byen ofte forhen havde søgt, men ikke alt faaet.

2) Fra Brinck, Stoud og Mørch: a) et Forslag til Privilegierne af 18 Febr. 1757, som næsten i alt kommer overeens med Foregaaende; og b) et Forslag til at afgjøre de øvrige Tvistigheder af 12 Julii 1756, som og i det Væsentlige kommer overeens med de andres.

3) Et Forslag til Tvistighedernes Afgiørelse fra Laugmand Weinwich af 28 Junii 1756.

4) Et dito Forslag fra Fogden Tostrup af 31 Martii 1754.

5) Endnu et dito Forslag fra Sørenskriver Brønstorph af 16 Junii 1756. NB. Disse trende Forslag ere mere fordeelagtige for Landmanden og de udenbys Borgere, og meget forskiellige fra de forrige, men og meget forskiellige mellem sig; og endelig:

6) Laugmand Weinwichs Erklæring til Vice: Stattholder Benzon af 14 Junii 1758 over de Commissionen fra bemeldte Hr. Vice: Stattholder tilfillede Observationspunkter af 21 Octbr. 1757.

Tillige med Hr. Vice-Statsholder Benzons Erklæring af 9 Decbr. 1758, hvor han udi de fleste Voster fratælder Forslaget til Privilegierne for Christiansands, og mener, at de bør udgaae eller forandres, eller have sit Forbitvende ved Lov og Forordninger; men udi de øvrige Voster angaaende Mandal, Flekkefiord, Ahrendal og de udenbyes Borgere, Skippere og andre, er han noget mere enig med dem, dog mere med Weinwich, Tostrup og Brønstorph, NB. Endnu maatte jeg udlaae af Cancelliet og Archivet, hvad der forhen var passeret, i Henseende til Christiansands Bye og dens Privilegier siden 1651, hvilket udgjorde en meget stor Pakke, som jeg meest maatte giennemgaae.

Da jeg blant de mig tilstillede Papiere allene fandt-endeel Forslag fra adskillige mig tildeels ubekjendte Personer, saavel til nye Privilegier for Christiansands Bye, som til at afgjøre de Tvistigheder, der foresalde saavel mellem Christiansands Bye og Borgere, paa den ene Side, og de uden Byen i Mandal, Flekkefiord og paa andre Udhavne boende Borgere og Skippere, saavelsom de Enrollerede og Landmanden i Districtet i Almindelighed, paa den anden Side, som imellem Ahrendals Bye, paa den ene, og dens udenbyes Borgere og Skippere, paa den anden Side; men deraf ikke kunde erfare, enten hvorledes disse Folk vare komne til at giøre Forslag derom, eller hvad Privilegier Christiansands Bye forhen havde havt, ligesom jeg og havde Aarsag til at slutte, at disse Privilegier ikke havde været Vice-Statsholderen bekjendte, saa haver jeg af Cancelliet og Archivet udlaaet alt, hvad derom, og Christiansands Privilegier angaaende, forhen var passeret, og deraf erfaret:

1) At den 30 April 1751 er anordnet en Commission, som skulde undersøge Besskaffenheden af alle disse Tvistigheder, og giennemgaae Christiansands gamle og nye Privilegier, for ordentlig, og udi et Corpus at samle, hvad der kunde passe sig paa nærværende Tider, med videre.

2) At Anledningen til denne Commission har været nogle fra Indvaanerne i Flekkefiord saavelsom Almuen i Eisterlehn indkomne Memorialer; hvortil siden maae være komne Memorialer fra Indvaanerne i Mandal, de Enrollerede i Districtet, og adskillige paa Udhavnene boende, hvilke alle gif ud paa at besvære sig over de Privilegier, som fra gammel Tid af
 havde

havde været Christiansands Bye forundt, men af Magistraten og Børgerskabet aldeles havde været forsemt og saa godt som reent forglemt, indtil de nu, paa nogle Aar, havde begyndt at vilde have dem næagtigen efterlevede, til ubodelig Skade for Landmanden. Endelig maae og til denne Commission være henvendt de fra Ahrendals udenbys Børgere og Skippere indkomne Ansøgninger.

Denne Commission bestod i Begyndelsen af Stiftamtmand Adler, Justikraad og Amtmand Stoud, Cancellieraad Femmer, Commerceraad Søjer og Sorensskriver Brønstorph, hvilkke siden, efter Stiftamtmandens Forslag, bleve adjungerede, Justikraad Brink, Capitain Østerbye og Raadmand Mørch, og endelig maae dertil endnu siden være komne Laugmand Weinwich og Fogden Toftrup.

3) At denne Byes Privilegier, stedsse, fra det første den blev anlagt i Aaret 1641, have givet Anledning til adskillige Klager og Disputer, og at derom er bleven handlet og skrevet saa meget for og imod, som kunde udgiøre meer end et stærkt Bind.

Udi Hailovlig Ihukommelse Kong Christian den 4des, Friderik den 3dies, Christian den 5tes og Friderik den 4des Regieringstid er meget derom skrevet, fornemmelig i Aaret 1723 og forhen, da Ahrendal og Øster-Nisøer bleve adskilte fra Christianssand

Udi Aarene 1731 og 32, efter Deres Majestæts Hoifstelige Hr. Faders Biltrædelse til Regieringen, indkom særskilte Ansøgninger fra Magistraten og Børgerskabet, og forskiellige Forslag fra enhver af dem til nye og forbedrede Privilegier for Byen. Efterat disse Forslag udi Aarene 1732 og 33 havde været til da værende Statsholders Erklæring, og nogle Gange vare gaaede giennem Cancellie-Collegium, blev udi Aaret 1735 udi det Kongl. Geheime-Conseil resolveret, at de skulde gaae til General Landets Deconomie- og Commerce-Collegii Erklæring, hvorfra derom og skal være sket allerunderdanigst Forestilling den 28 Februarii 1737, som den 26 April næst efter er det Danske Cancellie communiceret, hvorpaa Privilegierne da den 31 Jan. 1738 ere allernaadigst confirmerede; samme bestaaer af 11 Art., dog indeholdes derudi ikke alle Byens

Privilegier in extenso, men de forrige og gamle Privilegier ere allene i Almindelighed confirmerede, for saavidt de, ikke ved Lov, Forordning eller de nye Privilegier maatte være forandrede.

Disse Privilegier ere vel tildeels lagte til Grund for det nu indkomne Forslag til nye Privilegier, men de ere og meget udvidede, og meget er derudi indført, som den forrige Gang vel er begiært, men ikke er bevilget.

Jeg har nogle Gange tilforn, og i Særdeleshed udi min allerunderdanigste Erklæring af 12 August 1759 over en fra Bragenæs og Strømsee Byes Borgere indkommen Memorial af 23 Julii 1757 med hosfulgt Forslag til nye og forbedrede Privilegier for bemeldte deres Bys, allerunderdanigst erindret, at jeg i Almindelighed holder de Forslag til Privilegier for en Bys mistænkelige, som komme fra samme Byes nuværende Borgere, eller de Fornemteste iblant dem; jeg har derhos viist, hvorfor det, som de fornemteste Borgere, efter deres Maade at tænke paa, ansee at være til deres særdeles Nytte og Fordeel, fielden eller aldrig kommer overeens med, men snarere ligefrem strider imod det, som i sig er til det almindelige Beste, til Landmandens Fordeel og Opmuntring, og til Byens virkelige Flor, Velstand og Opkomst.

Jeg sætter Landmandens Fordeel og Opmuntring ved Siden af Kjøbstadens Velstand og Opkomst; thi de staae virkelig i den næieste Forbindelse med hinanden. Landmandens Velgaaende beforder Kjøbstadens Opkomst, og Landmandens Armod og Fattigdom trækker Kjøbstadens Døds-læggelse efter sig; men dette ville mange ikke begribe.

Da det herhos følgende Forslag til nye Privilegier for Christiansands Bys, ikke kommer fra samme Byes Borgere eller nogle iblant dem, men fra een dertil i Særdeleshed forordnet Commission, hvorudi, foruden Byens Magistrat, har været Stiftamtmanden, Amtmanden over det nærmeste District, og andre, som dertil ere eragtede bequemme, saa har jeg ikke derimod havt nogen saadan Fordom, men ventet derudi at finde ganske andre, end de ellers alt for almindelige Grundsetninger. Men, efter at jeg mere end eengang, med Estertanke har giennemgaaet og overveiet disse Forslag til Privilegierne, og de deraf flydende Tvistigheders

Afgis:

Afgjørelse, saa maae jeg tilstaae, at jeg endnu hidindtil intet Forslag har seet, hvor den Mening, at alle Ting skal bevirkes, og sælgelig en Byes Opløst og Velstand befordres, allene ved udvortes Evang, Monopolier, Forbud og Indskrænkninger af Waaden at ernære sig paa, overalt kiendeligere har nyttet sig, og hvor man har viist mindre Agt for, og mindre tænkt paa det, som virkelig kan tiene til at befordre det almindelige Beste, Landmandens Velgaaende, og Kiøbstædens Opløst og Velstand.

Der er brugt Forsigtighed nok til at hindre, at der ikke skulde blive for mange Borgere i Christianssand, men ikke den allermindste, som virkelig i sig kunde tiene til at hindre, at der ikke skulde blive for saa, ret ligesom en Kiøbstad mere blomstrede og blev anseeligere ved det, at den havde saa, end ved det, at den havde mange Indvaanere.

Disse Grundfætninger og Forslag kunne med rette kaldes nedbrydende; thi foruden det, at de virkelig sigte til at hindre Folkemængden og dens Tiltagelse, saa finder man overalt nok om at nedbryde Huuse og Gaarde, eller lade dem forfalde, og det er af den Beskaffenhed, at det nødvendig maatte sættes i Udøvelse, og derimod finder man lidet eller intet om at opbygge, og det er af den Beskaffenhed, at det neppe nogenstinde blev iværksat, ligesom de, der skulde see derpaa, og neppe vilde have det iværksat; thi deres Forslag synes derudi temmelig tydelig at modsigge sig selv.

Paa et Sted søge de at forbinde alle Indvaanerne i Mandal, Flekkefiord og paa Udhavnene til at nedbryde deres iboende Huuse og Gaarde, og at flytte ind til Christianssand, men paa mange andre Stæder søge de, paa alle muelige Maader at hindre, at der ikke skulde blive for mange Borgere i Christianssand.

Det er dem kun om at gjøre, at faae disse Folk bort fra de Stæder, hvor de ere, men de skiette visselig ikke om at faae dem ind i Byen, naar de kunne hindre det.

Saavidt jeg kan skionne, vilde den visseste Virkning af disse Privilegier, isald de bleve approberede, blive følgende, som inden 20 Aars Forløb, alt for kiendelig vilde falde i Dinens, nemlig: at Landmanden i

Distriktet omkring Christianssand, vilde blive forarmet, og tabe alt Mod og Hierte til at stræbe; at Flekkefjord og Mandal, hvor der nu boe mange Familier, som ikke allene skikkelig ernære sig, men og have mange Skibe i Farten; og derved underholde mange Matroser og Søefolk til Deres Majestæts og Landets Tjeneste, vilde blive øde Stæder, hvor der kun bleve en 6 til 8 Huuse at finde, som dog tildeels vilde blive beboede af Christianssands Kjøbmænds Guldmægtige og Udlæggere; at de mange Huuse og Bygninger, som nu findes paa Udhavnene, vilde efterhaanden blive forvandlede til øde Pladser; at nogle Hundrede Matroser mindre end forhen vilde finde Leilighed at ernære sig, og at nogle Eneese Fartøier mindre end forhen vilde blive underholdte, og endelig: at Christianssands Bye, for hvis Skyld alt dette skeede, neppe vilde komme til at bestaae af halv saa mange Borgere, som den nu haver.

Det er forunderligt, hvor ubequemme og upasselige Midler Folk kunne udvælge til at opnaae en Hensigt, som de have giort sig et urigtigt Begreb om.

De ville befordre Christianssands Byes Opkomst ved lutter Tvang, ved at tvinge Landmanden til at sælge sine Producter der, omendskjønt han, paa andre Stæder kunde faae dem bedre betalte, til at kjøbe der, hvad han behøvede, omendskjønt han, paa andre Stæder kunde faae det for bedre Kjøb, ved at tvinge fremmede Fortøier og Skippere, som komme der, til at sælge dem deres indehavende Ladning for den Priis, som de selv fandt for godt at sætte derpaa, og saa fremdeles. De indsee ikke, at denne Tvang just vilde blive Byens Ulykke, og at de derved forjage Arbeidsformhed, Sparommelighed, Frihed, som er Sielen i Handelen, Vindskibelighed, Concurrence og Kappelyst, som bringer Folk til at speculere, og at udfinde nye Handelsgreene, nye Producter, nye Maader at forarbeide og berede dem, og nye Maader at anbringe og affatte dem paa, uden hvilke Ting en Bye aldrig kan enten vedligeholdes eller forbedres. Byens Fordeel og Opkomst, som skal være deres Hensigt, forbytte de med visse private Personers, eller visse blant de nu værende Borgeres Fordeel.

Udi Forslagets 1 Art. fastsættes det saa kaldte Christiansands District efter forrige Privilegier, hvilket, saavidt jeg kan slutte mig til, maae udgiøre over hundrede Quadratmile. Efter den anden og følgende Artikler indtil den 5te incl., maae alt, hvad som i dette District avles, frembringes og forarbejdes, allene sælges til Christiansands Borgere. Det skal indbringes til Byen, og der skal det faltholdes for den sædvanlige Markets Priis; spørges der, hvad denne Markets Priis vil siige, da er det den Priis, som Magistraten i Christiansand (af hvilke de fleeste, om ikke alle, selv ere Kjøbmænd i Byen) finde for godt at sætte derpaa. Vil Landmanden sælge sine Vahre og Producter for denne Priis, men ingen vil give ham det, maae han ikke strax gaae, men han skal bie og faltholde dem i 3 Dage, og derefter tillades det ham endelig, at gaae sin Wei, og tage sine Vahre med sig; kan eller vil Landmanden ikke sælge sine Vahre for den af Magistraten satte Priis, maae han ei heller strax bortføre dem, men han skal ligesuldt bie og faltholde dem i 3 Dage, og naar de ere forbi, maae han ei engang bortføre dem uden Magistratens Tilladelse, ja det skal endog i saa Fald beroe paa Magistraten, at bringe ham til at sælge for den Priis, de sætte, og det alt under Straf af Vahrenes Confiscation. Saaledes skal forholdes med alt Slagteqvæg og Fæe, med alle Fedevarre, Fisk, Huder, Skind, Liære, Beeg og alt andet, som i Districtet avles eller frembringes. Jeg ønskede at vide, om noget mere ubilligt og mere byrdefuldt kunde udfindes. Magistraten, som ingen Jurisdiction haver over Landmanden, og som selv er Kjøber, vil have Ret til at fastsætte, hvad Landmanden, som Sælger, skal lade sine Vahre for, og at tvinge ham til at sælge derfor, om han ellers ikke vilde.

Ubilligheden og Urimeligheden heraf falder endnu meer i Sinene, naar man legger Mærke til det, Fogden Tostrup i hans Betænkning erklærer: at Lister-Lehns Fisk og Fedevarre aldrig har været en Handel for Christiansands Borgere, som allene have kjøbt deraf det, de brugte til deres egen Provision; at Districtet af saadanne Vahre og Slagteqvæg frembringer langt mere, end Christiansands Bye kan fortære, saa at, naar flere tillige eller strax efter hinanden, bringe saadant derhen, kunde

de ikke sætte det af; at der ved Christiansand ingen Græsning'er, saa at Dvæget, i de Dage Landmanden er nødt til at opholde sig dermed, bliver magert, og derved taber anseeligt i sin Priis; at Reien til Christiansand overalt er meget lang, besværlig og kostbar. Alisaa kunde Christiansands Magistrat og Borgere, naar de havde erhholdet slige Privilegier, frit sætte saa liden Priis som de ville paa Landmandens Dvæg og andre Producter, og dog være forvissset om, at han skulde være nødt til at lade dem beholde dem derfor. Sætter jeg, at en Landmand, som boede 6 à 8 Mile fra Christiansand, og lidt længere fra Ahrendal, havde et Par Stude at sælge, og vilde have 10 Rdr. for Stykket, hvilket han vidste han gjerne kunde faae i Ahrendal, og maaffee noget mere, saa skulde han dog først bringe dem til Christiansand, og naar han kom der, og mærkede, at den satte Priis kun var 6 Rdr. for Stykket, maatte han endda være glad til, at han kunde faae det for dem; thi naar Studene først havde sultet 3 Dage i Christiansand, og Manden derpaa skulde giøre nye Beskoffning paa at bringe dem til Ahrendal, og at føde dem underveis, (da Reisen meest maae sfee til Vands) er det let at begribe, at hvor godt han end solgte dem, i Forhold til deres Fedme, saa beholdte han dog ikke 6 Rdr. fri Penge tilovers.

Jeg kan ikke begribe, hvorledes fornuftige Folk kunde tænke saaledes. De tænke paa saadan Maade at ville befordre Byens Opkomst, og naar de beholdt Net, befordre de virkelig dens Undergang; eet af tvende maatte da nødvendig hænde, enten eluderede Landmanden denne saa ubillige som haarde Lov, og saae til underhaanden, og ved Hielp af Emughandlere, at sælge sine Producter andensteds hen, og som enhver vilde have Afffye for at komme til Christiansand med sine Produkter, saa kom ei heller nogen der, uden han var heilig nødt dertil. Vilde Byen og Magistraten søge ved idelige Spioner, Inquisitioner og derefter anlagte Processer, at tvinge Landmanden til at rette sig efter Privilegierne, da vilde de derved blive bragte i saadanne Omkoffninger, som nødvendig maatte ødelægge baade dem og Landmanden; antager jeg endelig, at de bragte det derhen, at Privilegierne nsiagtigen bleve iagttagne, saa vilde Virkningen deraf
blive,

blive, at Landmanden tabte alt Mod og Lyst til at stræbe og at gjøre sig Umage med at bringe Producter tilveie, naar han saae, at han ikke kunde sætte dem saaledes af, at hans Arbeide og Omkostninger bleve ham nogenledes erstattede. Saaledes vilde deraf snart slyde Landmandens Undergang, som igien vilde drage Kjøbstædens efter sig.

Justikraad og Annumand Scoud, Justikraad Brink og Raadmand Mørch, som udi alt det Væsentlige ere enige med Forslaget til Privilegiern, have Væe af, at begynde deres Betænkning over Lister Almues Memorial ved en smertelig og bitterlig Klage over dette Lands Bønders Dovenskab og Skjodesløshed, i at behandle den Betsignelse, som dem ikke mangler.

Alt, hvad jeg derom kan sige, er, at jeg ikke veed, hvordanne Bønderne derudi Districtet nu ere, men isald de ikke blive dovne og skjodesløse, saa er det i det mindste ikke disse godt Folks Skyld. Saadant viser ikke den dybeste Indsigt i et Lands inderste Styrke, som de synes at smigre sig selv med.

Dette er ikke den første Gang man har hørt Klage over Bønders Dovenskab og Skjodesløshed, saadanne Klager ere for 100 Aar siden førte over Bønderne i Engelland, som nu kunde forestilles alle andre Landmænd til Exempel.

Grunden til saadanne Klager, eller det, som dertil giver Anledning, bør gierne søges uden for Bonden, enten udi visse Foranstaltninger og Indretninger, eller hos dem, der bestyre Bonden.

En Bonde er og en fornuftig Skabning, og saa længe han er det, kan det ikke seile, at han jo gierne vil være lykkelig. Man skal allene sætte ham i den Stand, at han kan blive lykkelig, overbevise ham om den Muelighed der er udi, at han kan blive det, og vise ham de Midler, hvorved det kan skee, samt gjøre ham samme begribelige og muelige, saa jævner Resten sig nok selv, i Henseende til de fleeste iblant dem. Men saa længe en Bonde bliver i en virkelig eller indbildt Umuelighed at komme sig, og at blive lykkelig, er der intet af ham at vente.

Det

Det er et temmelig sikkert Middel dertil, om man vil lade en Bønde vide, at det skal beroe paa andre, og omtrent paa de Kiebende selv, at fastsætte, hvad han maae nyde i Betalning for sine Vahre og Producter, som han ikke maae sælge til andre, end de samme.

Den tredie Artikel i Forslaget lægger et overmaade stærkt og tungt Waand paa en meget fordeelagtig og nyttig Handel, som derved uden mindste Nytte, mangfoldig indskrænkes, allene for at forebygge, at ikke noget skulde kunde foretages mod dette vakte Forbud, og Landmanden ikke faae Leilighed at sælge til andre, eller for høiere Priis.

Stærkere Forsigtighed kunde ikke anvendes til at hindre den største Toldsviig, eller de meest skadelige contrebandede Vahres Indførsel.

I Følge af den 6te Art. i Forslaget vilde nogle Eneese Huuse og Waaninger blive nedrevne eller forfalde, og mange Familier blive forarmede og brødløse. Udi Flekkefjord, hvor endel Familier nu godt ernære sig, maatte Efterdaags kun være en 4 à 6 Borgere, og udi Mandal kun 6 à 8. Disse Borgerskaber bleve Bestillinger, som Magistraten i Christianssand fik Ret at give bort til hvem de vilde, dog saa, at de, som nu boe paa de Stæder, og ere Borgere i Christianssand, deres Børn og Descendenter skulde foretrakkes; alle de øvrige Skippere og andre, som uden sær Tilladelse havde nedsat sig paa Udhavnene i Districtet uden for Toldstæderne, og der enten havde bygget eller arvet Huuse, skulde efter Mars Forløb forlade dem, og flytte ind til Christianssand.

Den 7de og 8 Artikel opfinder nogle artige Contracter og Rettigheder, som vilde sætte disse saa Borgere i Mandal og Flekkefjord reent ud af Stand til at kunne forshne Bønden og Landmanden med de behøvende Vahre for nogenledes billig Priis.

Udi den 11te og 18 Art. tages Præcautioner imod, at der ikke skulde blive for mange Borgere, og i Særdeleshed ikke for mange Kiebmænd, eller Kræmmere og Høkere (ski disse tilligemed Skippere synes man i dette Forslag, allene at erkiende for rette Borgere). Man mærker overalt, at Magistraten i Christianssand har været med at forfatte dette Forslag, og ved

ved at forfatte det, ikke glemte sig selv og Efterfølgere. Det er tilforn viist, at de derefter vilde blive Mestre af at sætte hvad Priis, de fandt for godt, paa Landmandens Producter, og at tvinge ham til at sælge. I Følge af disse Artikler vilde det og blot beroe paa dem, hvem og hvor mange der maatte blive Borgere eller ei, og hvad enhver saadan Borger maatte foretage sig; begierer En at tage sit Borgerskab, kan Magistraten nægte ham det, uden at anføre anden Grund, end at de ikke finde ham duelig dertil, eller ikke finde det tienligt for Byen. Jeg ønskede at vide, hvorudi den Duellighed til at være Borger bestaaer, som saa ofte foreskommer i dette Forslag, men Forklaringen og Forstaelsen deraf er overladt til Magistratens Godbefindende. Merker Magistraten, at En er kommen til Byen, i den Tanke at tage Borgerskab, kan de strax befale ham at forseie sig bort; kommer en Fremmed, som har Deres Majestæts Forordning og Placat at beraabe sig paa, og i Følge deraf vil nedsette sig og være Borger, kan Magistraten nægte ham det, paa den Grund, at de ikke finde det at være Byen til Nytte, men snarere til Byrde. En Haandværksmand kan de afvise paa den Grund, at de have nok af den Profession.

Det anbefales fornemmelig Magistraten at see derhen og passe paa, at der ikke blive for mange Kiøbmænd eller Handlende i Christianssand; sligt vil man omtrent have forbeholdt de nu værende Kiøbmænds Børn og Descendenter, som vide, og ere istand til at forplante de fastsatte Bedregter. Der sættes et særdeles Gierde for, at Bønde-Familier fra Landet, ikke skulde flytte ind til Byen og blive Borgere. Aarsagen, som anføres til at holde dem ude, er, at de kiøbe Kornvahre og andet paa Fartøierne, og sælge det igien til Bønden for alt for godt Kiøb, og lade sig nøie med en alt for liden Fordeel; saadant er lige imod de Grundregler, hvorpaa dette Forslag er bygget, og kunde kaste det hele System overende.

Den 14 Art. legger et nyt Vaand paa Fremmedes Handel med Byen, som vilde giøre fremmede Skippere og Kiøbmænd bange for at tilbringe dem deres Vahre.

Skjønt Forslaget er dateret den 18 Julii 1757, saa forudsætter dog den 15 Art. ikke Forordningen af 3 August 1756 og dens 3die Art., som derved maaffee vilde anses, i Henseende til Christianssand at være ophævet, da den dog skal gielde overalt Snydensfelds, og altsaa vel til lige maae gielde for Christianssand. I Folge af denne og den 16de Artikel, maae en Danst eller fremmed Skipper, som har tilbragt Byen Victualier og Kornvahre, og judi Liggedagene, har solgt deraf til Byens Indvaanere i smaae Partier, ikke, naar samme Liggedage ere til Ende, bortføre Resten af sin Ladning, isald han ikke kan komme til Rette med Vedkommende om Prisen; men han skal være forbunden til at sælge Ladningen til Bergerne for det, som de vilde give ham derfor. I øvrigt er disse Skipperne paalagt en meget trykkende Tvang, allene for at hindre, at Haandværksfolk og andre saadanne i Byen ikke skulde faae Leilighed til at kiope nogle Tønder Rug eller Korn mere, end de selv brugte i deres Huusholdning. Virkningen af disse Artikler vilde være, at ingen Skipper, som førte Kornvahre eller Victualier, gif til Christianssand, saa længe han tænkte at kunne afsætte sin Ladning paa andre Steder; og at Kornvahre saaledes let kunde være i overmaade høi Priis i Christianssand, naar de paa andre Steder i Norge vare at faae for gode Kiob.

Udi den 17de Artikel har man udtælt den Borgerlige Næring eller Waaden at ernære sig paa i saa smaae Portioner, som mueligt var, og dernæst forebygget, at Haandværksfolkene i Christianssand ikke i Forhold skulde kunne give bedre Kiob, end Kiobmændene, da det tvertimod Commerce-Forordningens 4de Artikel er dem forbuden selv at forskrive de raae Materier, som de forarbeide, men de ere forbundne til at tage samme hos Kiobmændene.

Den 19de Artikel taler om visse meget nyttige Poster, nemlig, om Fabriquer og Duagesangst eller Fiskerier, men saaledes, at det derefter blev umueligt, at nogen af Deelene kunde nyde nogen Fremgang i Christianssand, da Fabriquereerne, imod Commerce-Forordningens 17de Post, blive forbundne til at sælge deres fabriquerede Vahre i store Partier, til Kiobmændene, eller at udføre dem, naar Kiobmændene ikke vilde have

have dem; og ingen kunde staae ved at interessere udi Duggeffkeriet, uden han var Kiebmænd derudi Byen.

Endelig, da disse Privilegier ere fulde af Confiscationer og Confiscations-Sager, saa bestemmer den 24de Artikel; hvorledes med disse Sager skal forholdes, og paa hvis Bekostning de skulle føres, hvorved det ei heller er forsømt, saa meget mueligt, at befordre Confiscationerne.

Alf det, som hidindtil er anført, kan sluttes, hvad det er for en Aand, som hersker overalt i dette Forslag, og, som egentlig synes at have dicteret det, og hvad Virkning man deraf, rimeligviis kunde vente sig.

Naar jeg undtager de anførte Artikler, og dem, som dermed staae i Forbindelse, saa indeholde de øvrige snart intet andet, end det, som enten ved Lov eller Forordninger er afsjort, eller forstaaer sig selv, ellet ikke just bør finde Sted i en Byes Privilegier.

Det eeneste, jeg veed at anføre til Undskyldning for dette Forslag, er, at en stor Deel deraf, endog af det, som medfører den største Tvang, allerede findes i Byens forrige Privilegier; saasom: at Byen skal have sit eget bestemte District, at alt hvad i samme District avles og frembringes, skal indbringes til Byen, og maae ikke udføres, uden af dens Borgere ic. Men man har i dette Forslag meget forbedret det, og tillagt adskillige endnu haardere Poster, endog saadanne, som tilforn have været begierte, men ikke ere erholdte; s. Ex. at Magistraten skal sætte Tært; at Landmanden skal være nød til at sælge efter den Tært; at En skal falsholde Slagte-Dvæg, som han fra Landet indbringer til Byen i 3 Dage, før end han maae drive det bort; at der skal være et vist Antal Borgere i Mandal og Flekkefiord; at Magistraten skal see til, at det ikke bliver for mange Borgere og Handlende i Christiansand; at det skal beroe paa Magistraten at afvise dem, der forlange at være Borgere og tage Borgeffab med videre.

Jeg haver udi de gamle Breve i denne Materie, og Christiansands Bye angaaende, fundet adskillige Klager over, at, da saa megen Forsigtighed havde været brugt, og saa mange Anstalter søiede til at be-

fordre denne Byes Opkomst, saa havde det alt været forgieves, og Byen befandtes endnu i lige saa slet Stand, som forhen.

Jeg tænker, at just den Forsigtighed, som haver været brugt til at befordre Byens Opkomst, haver været Uarsag i dens Fald. Man har fra Begyndelsen af, søgt at bringe denne Bye i Fler ved Monopolier og Evang; man har siden bestandig vedblevet paa samme Maade, og just derved har man hindret den Frihed, Vindskibelighed, Concurrence og Kappelst, som allene kan befordre en Byes virkelige Velstand og Opkomst.

Hvorvidt man, i den Egn, er kommen i Bane med at ansee Monopolier og Evang i Handelen, som nødvendige, det kan jeg fornemmelig slutte af Lauymand Weinwicks, Fogden Tostrups og Sorenskriver Brønstorps Betænkninger. Disse have indseet, at Forslaget til Pris vilagerne var alt for byrdesuldt for Landmanden, og i den Henseende ikke bifaldt det.

De have virkelig villet begunstige Landmanden, hvilket og var deres egen Fordeel. Ikke destomindre finder man dog i deres Betænkning adskillige Spor af Monopolier og Evang, som meget vilde indskrænke og skade Landmanden, hvilket jeg er vis paa, at de have anseet som noget høistnødvendigt, det de ikke torde forbigaae.

Men Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzou, som ikke har været indtaget af sliige forudsatte Meeninger, og som kender de andre Kjøbstæder i Norge, og veed, hvorledes der tilgaaer, da han, i de tvende største Stifter forhen har været Stiftammand, har i sin Erklæring i Almindelighed været imod alle disse Monopolier og al den Evang og Indskrænkelse.

Jeg maae og tilstaae, at jeg med hans Excellence er ganske enig udi alt det, han haver havt at erindre og indvende mod disse Privilegier, og alt det, han har foreslaaet derudi at skulle forandres, eller deraf udgaae, skjønt jeg i Henseende til de øvrige Poster, og Tvistighederne med de udenbys Borgere og andre, holder for, at man kan gaae noget videre, end han er gaaet. Jeg har i Særdeleshed været meget fornøiet over

over at erfare, at Hr. Vice=Statholderen er imod den Indretning, at Christiansands Bys skal have sit eget District, og at Bonden og Landmanden i samme skal være forbunden til at indbringe sine Vagtre i Christiansand. Jeg holder denne Indretning for høist ubillig og skadelig; men, da jeg har fundet samme i de forrige Privilegier, endog i de sidste af 1738, hvilke havde været sendt til General Landets Deconomie og Commerce=Collegii Betænkning, der altsaa ikke maae have haft noget derimod at indvende, saa havde jeg været noget frygtsom ved at foreslaa denne Indretnings fuldkomne Ophævelse, i hvor stærk jeg end var overbevist om Billigheden og Nyttens deraf, naar jeg ikke derudi havde haft Vice=Statholderens Erklæring for mig.

Naar dette gaaer ud, saavel som det, der sigter til at lægge en lige saa trykkende Tvang paa de danske og fremmede til Christiansand ankomne Skippere og Fartøier, saa bortfalder en stor Deel af dette Forslag, og naar det tillige forbigaaes, som sigter til at formindske Borgernes Antal i Christiansand, og at indskrænke deres Næringsmaade, saa bortfalder det meste af det øvrige.

Den 9 Art. er afgjort ved en Forordning, og denne er den eneste, hvor jeg har fundet Forslaget alt for villigt til at tilstaae Landmanden noget, da det just er noget, som han er bedre tiemt med ikke at have.

Den 10 Art. forstaaer sig vel selv, og det har vel ingen Nød, at mange Guldsmedde skulde nedsette sig paa Landet; erfarede man, at det skæde, maatte det overalt i Norge forbydes.

Den 12 Art. vedkommer allene Kammeret, er ofte forhen begiært, men altid afslaaet; det er ei heller rimeligt, at Christiansand derudi skulde blive tilstaaet mere end Kjøbenhavn.

Det, som indeholdes i den 13 saavel som 26 til 30 Art. incl. er forhen afgjort og reguleret; det samme kan amurent siges om den 32 til 34 Art inclusive.

Den 20 til 22 Art. er tildeels unyttig, tildeels kun lidet passelig paa een ei større Bys, end Christiansand; det øvrige er bestemt ved

Commerce-Forordningen, hvorved Borgerne af det, de tilfigte, have faaet noget mere, end de vel burde.

Den 31 Art. viser, at Præsidenten har været mere virksom ved disse Privilegiers Forfærdigelse, end Stiftamtmanden. Den kan og bør udgaae, skönt der udi et af de ældre Privilegier findes noget, som kunde give Anledning dertil.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst formene, at hvad Stiftamtmand Adlers og de øvriges, saavelsom Justisraad Stouds og Brinks Forslag til Privilegier for Christiansands Bye i sig angaaer, da kunde derpaa falde følgende Resolution:

Sorbliver ved de Christiansands Bye allerede forhen allernaadigst forundte Privilegier, for saavidt samme ikke, ved de, om Bispestæderne, Landelen og Laugene udkomne Forordninger, eller andre Kongelige Anordninger maatte være forandrede, dog saaledes:

1) At det bliver Landmanden og Bonden, i det saa kaldte Christiansands District, ligesom paa andre Stæder i Norge, frit for, at sælge sine Victualier og Seedevarre til hvem han vil, og at bringe sine øvrige Producter, saasom Trælast, saltede Sistevarre og andet, til hvilken Bispestæd eller Toldstæd, han maatte finde for godt, samt der igien at forsyne sig med, hvad han til hans Nødtørst, Sunnholdning og Haandterings Sørrettelse maatte behøve; da det bliver Bispestædernes Sag at trække Landmanden til sig, saavel ved at skaffe ham hastig og fordelagtig Affætning paa hans Producter, som, ved at forsyne ham, for billigste Priis med det, han igien behøver. Dog, hvad Saugrønner angaaer, da bør det ikke føres ud af det Skov-District, hvor det er hugget.

2) Ligesom det skal være enhver, som forlanger det, tilsladt at nedfærte sig i Christianssand og der at tage sit Borgerstæb, saafremt der ikke, efter Loven og de Kongelige Anordninger,

ger,

ger, maatte være noget imod hans Person at erindre; saa skal det og staae enhver, som saaledes haver taget sit Borgerskab, frit for at ernære sig paa hvad loelig Maade, han best veed og kan, af hvilken Gandel, Gaandtering eller Gaandværk, han maatte finde for godt, alt saa længe, der ikke er noget sluttet, og af Deres Kongelig Majestæt allernaadigst approberet og med Laugs Artikler forsynet Laug, eller visse særdeles Privilegier, som derudi maatte være hinderlige.

3) I Henseende til Kornvahre og deres Jndfisk af Skibe-rommene, forholdes indtil videre, efter Forordningen af 3 August 1756 dens 3die Artikel. Og skulle de Skibe, som indbringe Victualier eller Kornvahre, saafremt de ere fremmede, have 4, men saafremt de ere danske eller holsteenske, 12 Liggedage. (NB. Hr. Vice. Statholderen er for, at de Fremmede skulde have 8, og de Danske eller Holsteenske 12 Liggedage, men mig synes, at denne Forskiel er for liden, og ikke nok til Fordeel for de Danske. Jeg veed et heller til visse, om de Holsteenske herudi burde saa aldeles staae ved Siden af de Danske.) Udi hvilken Tid det skal være dem tilladt at sælge i smaae Partier til alle og enhver iblant Byens Borgere og Indvaanere; men, naar disse Liggedage ere forbi, maae det ikke være dem tilladt at sælge, uden i store Partier til Byens Borgere; alt efter Commerce-Forordningens videre Formeldning.

4) Hvad angaaer de Udenbyes Borgere, Skippere og andre i Mandal, Flekkefjord og paa Udhavnene, saavelsom de Enrollerede, da skal med dem forholdes, efter det, som herefter meldes, eller dem angaaende, i Særdeleshed fastsættes.

Disse Privilegier vilde fornemmelig i Begyndelsen ikke klinge ret vel i Christianstands Magistrats og Borgerkabs, eller retters, Kjøbmænds og Kræmmeres Ørne, men, ligesom de ere høistbillige i Henseende til Landmanden, og høist nødvendige for ham, saa vil jeg og haabe, at de, i Tidens Længde skulde bidrage langt mere til Christianstands Byes Vel,
stand

stand og Dybskift, end de Monopoller og Evangemidler, som de hidindtil i temmelig Antal have havt, og endnu i større Antal ønsket og forlangt.

Disse Borgere vide ikke selv, hvor meget der kunde være for de Handelsende paa den Kant i Norge at bestille; de faae det ei heller at vide, saa længe det beroer paa dem selv at indskrænke de Handelsendes Antal, og enhver kun bliver ved den samme Maade at handle paa, som han er vant til; de troe, at saasnart der kommer flere, og vilde give sig af med at handle, saa bliver der intet tilovers for endeel af dem. Men jeg tænker at ligesom de Handelsendes Antal efterhaanden bliver formeret, og denne Concours giver Anledning til at udfinde nye Handelsgrene, saa vilde de og finde, at de, end ikke ere nok, og at der endnu kunde være meget for andre at bestille.

Ved at give min Betænkning over de øvrige her opkastede Spørgsmaal, i Henseende til de Udenbys Borgere og Indvaanere, finder jeg mig saa meget mere forlegen, som jeg egentlig ikke veed, hvor mange disse Spørgsmaal ere, eller hvorudi de alle bestaae, da jeg udi et eller andet blant de mange indkomne Forslag, finder een eller anden berørt, som der udi de øvrige Forslag og Betænkninger aldeles intet meldes om eller røres ved, og jeg ikke veed, hvor mange Memorialer der enten fra det ene eller det andet Collegium (thi fra Kammer-Collegium skal den og være tilsendt nogle, s. Ex. een fra Mandals Borgere) ere sendte til Commissionen, eller hvad Indholden af disse Memorialer har været, hvortil kommer, at denne Egn og dens Beskaffenhed og Omstændigheder kun ere mig lidet bekendte, ligesom mig og derover fattes et godt speciel Cart, som udi adskillige af disse Poster kunde været mig til stor Nytte.

Saavidt jeg har kunnet sfiønne, naar jeg tillige lægger Hr. Vices Startholderens Erklæring til Grund, saa kommer det fornemmelig an paa følgende Poster og Spørgsmaal:

1) Angaaende Flekkefjord og dens Borgere og Indvaanere, som begiere, at deres Toldsted maae adskilles fra Christiansands Bye, og Flekkefjord blive en særskilt Kjøbstad under Navn af Friderichsfjord, derimod

imod de tilbyde aarligen at give dobbelt saa meget i Skat, til Christianssand, som de hidindtil have erlagt.

Da jeg af de indkomne Betænkninger seer: a) at Flekkefiord ligger over 10 Mile fra Christianssand; b) at der paa denne Distance ikke er nogen Kiebstad; c) at Veien fra Christianssand til Flekkefiord, som allene er tilgængelig til Vands, er heel vanskelig og meget farlig forbi Visterland og Lindesnæs; d) at der ellers overalt ved Søekanten her nede i Norge er en Kiebstad paa hver 4 Miles, eller i det heieste paa hver 6 Miles Afstand; e) at der i Flekkefiord er en god Havn; f) at der allerede er et Lødssted, hvor adskillige Wahre kunde angives og fortoldes; g) at Vister-Lehns Almue og begierer, at Borgerne i Mandal og Flekkefiord maae afkøbe dem deres Wahre og forsyne dem med det Fornødne, da det er dem plat umueligt, og reent vilde edelwæge dem, om de skulde indbringe deres Wahre og Producter til Christianssand, hvilket allene kan skee til Skibs, for der at falholde og sælge dem; h) at det tilsigges, at der i Flekkefiord endelig maae være nogle, som kunde handle med Landmanden: saa maae jeg tilstaae, at jeg meget er for, at Ansøgningen skulde bevilges, at Flekkefiord skulde indrettes til en Kiebstad, og af vores store Monark, som dens berømmelige Sønner, kaldes Friderichsfiord.

At samtlige denne nye Kiebstads Privilegier skulde bestaae derudi: at det skulde være alle og enhver tilladt der at nedsette sig, og tage sit Borgerskab, hvorfor ikke skulde betales mere end 4 Mark til Dyrigheden, og 2 Mark til Skrивeren, foruden det stemplede Papiir, og derefter at ernære sig paa hvad lovlig Maade han best vidste og kunde. At alle Lauge og Monopolier af denne Kiebstad skulde være reent forviiste. Denne Kiebstads Handel eller Frihed til at handle skulde ikke være indskrænket, uden for saavidt det kunde skee til Fordeel for vores Søefart, Fabriquer eller Manufacturer. Saaledes kunde det maaskee fastsættes, (saafremt ellers intet var derimod,) at udenrigske Wahre og Producter ikke maatte der indføres og fortoldes, uden de bleve indbragte med egne Skibe og kom lige fra første Haand. At Silke- og Ulden-Wahre, saavelsom Jsenfram ikke maatte indføres, uden de vare fabriquerede og

forarbejdede i Danmark eller Norge. At de nye Borgerer kunde tildeels forbindes, tildeels opmuntres til selv at anlegge saadanne Fabriquer, fornemmelig af Isenkræm, selv at bygge Skibe, og at udmærke sig, samt vise deres Taknemmelighed, ved at skaffe vore Ulden-Fabriquer her i Riget en anseelig Afsetning. Maaskee forbandt den nye Kjøbstad sig vel til, deraf aarlig at tage et vist Quantum, som maatte dem lades for den allerletteste Priis mueligt var. At denne Kjøbstad skulde udi Forhold ligesaa dyrt, som Ahrendal og Øster Kiøsser, der aarlig maae betale 1000 Rdr., kjøbe den Frihed, at være Kjøbstad af Christiansand, det kan jeg ikke raade til. Ligesaa lidet kan jeg raade til, at de, af de Wahres Børn, som de udfiskede, skulde betale 2 Rdr. pr. 100 Rdr. til Christiansand, (hvilket er Langmandens og Fogdens Meening,) siden det vilde bidrage til at giøre slige Wahre dyrere, og deres Afsettelse vanskeliger. Jeg skulde tænke, at, naar Christiansand aarlig fik ligesaa meget af denne nye By, som den tilforn havde havt af Flekkefiord, eller i det højeste dobbelt saa meget, hvilket Indvaanerne selv tilbode, saa var det alt, hvad den kunde forlange, hvilket da maatte betales i een Sum og ikke legges paa visse Wahre. Dersom denne nye Kjøbstad i Begyndelsen ikke kunde underholde sin egen Byefoged, gif det maaskee an, at Sorensskriveren i Districtet nedsatte sig der, og blev tillige Byefoged. Men alt saadant kan Hr. Vice-Statholderen bedre vide og foreslaae.

Disse ere mine Tanker, i Hensende til dette Spørgsmaal, men jeg maae tilstaae, at jeg derudi er heel tvivlraadig, da mig mangler tilstrækkelig Oplysning, og jeg, udi de indkomne Betænkninger, kun finder samme heel løselig behandlet. Blant Commissarierne er der ikke En eeneste som holder for, at Flekkefiord skulde være Kjøbstad. Ursagen kan jeg nogenledes slutte mig til, da de Commissarier, som næsten udi alle Ting, blinde have fuldt Christiansands Borgeres Paaastand, uden hvor den kom udi Collision med Magistratens Fordeel, ikke kunde være for, at Flekkefiord skulde blive Kjøbstad. Amtmanden, som og er blant deres Tal, har udi denne Commission glemt, at han var Amtmand, men erindret, at han boede i Christiansand.

De 3de Commissarier, Laugmanden, Fogden og Sorenskriveren, som mere have yndet Almuen og de Udenbys Borgere, og udi adskillige Postor, været Christiansands Bøye imod, have just ikke fundet deres Regning ved, at Flekkefiord skulde blive til en Kiebstad, og derved tildeels blive unddraget fra deres Jurisdiction. Altsaa har ingen af Commissarierne i sin Betænkning, talt Flekkefiords Eeg, og de Grunde, som de i Flekkefiord, rimeligviis maae have betient sig af, ere kun kortelig anførte, og som noget, der ikke fortiente at sættes Mærke til. Af det, som jeg ved een eller anden Anledning har hørt fortælle, slutter jeg, at der, for denne deres Ansøgning maae være adskilligt at sige, som ikke udi disse Betænkninger er anført. Saaledes skal det, efter det mig er fortalt, ofte have hændet, at et Fartoi, som har lagt i Flekkefiord for at tage Trælast ind, er bleven noget beskadiget, eller har behøvet en siben Reparation, der kunde skee paa en Dags Tid, og, som det da hverken kan eller maae blive istandsat i Flekkefiord, har det derfor allene maattet gaae til Christianssand, hvilket lettelig kan spilde en heel Reise og mere. Hvad kan være mere byrdefuldt for Handelen, end at en Skipper, Skib og Folk skulle nødes til at anvende 2 à 3 Uger paa det, som kunde skee i 2 à 3 Dage. Ligeledes skal det ofte være hændet, naar Fisseriet, paa eengang er gaaet godt til i Flekkefiord, at det ikke har været dem til nogen Nytte, formedelst Mangel paa Salt, som de først have maattet hente fra Christianssand, og ofte der ei engang kundet bekomme.

Saadant og mere har jeg hørt fortælle, og det af ganske upartiske Folk, og den Rimelighed, jeg har fundet derudi, har gjort, at jeg har lagt Mærke dertil.

Er det hidindtil jævntgå hændet, da der dog have siddet endeel Borgere i Flekkefiord, og med Christiansands Magistrats Tilladelse drevet en temmelig Handel, saa vilde det Efterdags langt oftere møde, naar det i Flekkefiord kun bleve nogle Udliigere fra Christianssand, eller 4 à 6 Borgere, som af Christiansands Magistrat vare beskikkede.

Men det, som fornemmelig her bestemt mig til at foreslaae, at Flekkefiord skulde være en Kjøbstad, ere de Grunde, som Christiansands Borgere og Commissarierne efter dem have vidst at anføre derimod.

De tilstaae, at der i Flekkefiord nødvendig maae være nogle, som kunde handle med Bonden og Landmanden, ved at afkøbe ham hans Producter, og ved at forsyne ham med de Ting, han igien behøver og forlanger. Dette er en Handel; Spørgsmaalet bliver allene ved hvem og hvorledes den skal skee? Christiansands Borgere ere for, at den skal skee ved deres Guldmægtige eller Udliggere, som udi Flekkefiord gjorde denne Handel paa deres Vegne, hvilket og er fastsat i de sidste Privilegier af 1738, dog saaledes, at de Borgere, der den Tid boede i Flekkefiord, maatte blive boende der deres Livstid. Christiansands Magistrat og de fleste af Commissarierne ere for, at den skal skee ved 4 à 6 Borgere, som af Christiansands Magistrat antages, og tillades at boe i Flekkefiord, (hvilket og forrige Gang af Magistraten blev søgt, men blev afsaaet og forbudet i Privilegierne) at alle de øvrige, som nu boe i Flekkefiord, skulle forbindes til at indflytte til Christiansand, eller at opgive al Handel og Skipperskab; at disse 4 à 6 Borgere skulde kjoibe i Christiansand alt hvad de behøvede til at forsyne Landmanden med, og sælge i Christiansand alt hvad de havde afkøbt Landmanden, og ikke brugte til deres egen Provision.

Nu maatte jeg spørge, hvad en Kjøbstad er andet end et Sted, hvad adskillige Familier boe og ernære sig, ikke af Agerdyrkning, men af Handel, Manufacturer, Fabriquer og Haandværker.

Saa snart et saadant Sted faaer Tilladelse deraf at ernære sig, saa er det hos os en Kjøbstad. Handelen trækker alt det øvrige efter sig; thi hvor Adskillige paa et Sted kunde ernære sig af at handle, der kunde og Andre leve og ernære sig af Fabriquer og Haandværker.

Da nu her er et saadant Sted, hvor der ei allene kan skee en anseelig Handel, og det saa meget lettere, om det er en god Havn, men hvor det og er ganske nødvendigt til Districtets Vedligeholdelse, at der

skeer

ffeer en temmelig Handel, hvoraf syder, at endeel Haandværksfolk der og kunde ernære sig, saa kan jeg ikke begribe, hvorfor Deres Majestæt ffulde nægte Stedet og disse Familier, hvis Antal daglig maae tiltage, denne Tilladelse, og derimod befale, at denne Handel allene maatte ffæe ved visse andre Handlendes Fuldmægtige, hvorved Districtet og Landmanden desuden vilde tabe anseeligt, og næsten blive edelagt, da det er let at begribe, at naar de i Flekkefiord værende saa Borgere eller Udliggere ffulds kbebe alting fra Christiansand, og sælge alting til Christiansand, saa fik Landmanden deromkring mindre for sine Producter, og maatte dyrere betale det, han behøvede, hvilket efterhaanden vilde foraarstaje Producternes Formindskelse.

Altsaa stode det almindelige Beste, Flekkefiords Opkomst, adffillige Familiers Vedligeholdelse og Landmandens Velstand og Velgaaende sammen, til at vise den Nytte og Nødvendighed der er udi, at Flekkefiord bliver en Kjøbstad.

Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzon tilstaaer, at det vilde blive heel fordelagtigt for dem, der have nedfat sig i Flekkefiord, (hvortil man maae legge andre, som kunde faae i Sinde at nedsette sig der,) om den blev til en Kjøbstad, men han frygter, at det vilde blive til stor Hinder og Skade for Christiansand, som forhen har lidt anseelig Tab ved det, at Ahrendal og Øster-Kisser derfra ere adffilte. Jeg troer og, at, om Flekkefiord bliver Kjøbstad, det da i Begyndelsen vil foraarstaje megen Klage og noget Tab for Christiansand. Dog troer jeg ikke, dette Tab kan gaae ret vidt, da den dog hidindtil kun faare lidet har vundet ved Flekkefiords og det derom liggende Districts Handel, hvilkens fornemmelig er drevet ved Borgerne og Indvaanerne i Flekkefiord, dertil Magistraten saavel som Borgerne i Christiansand i lang Tid og i mange Aar have tiet stille, ja Magistraten har endog, tværtimod det, som var fastsat i de forrige Privilegier, givet visse Folk Borgerffab og derhos tilladt dem at nedsette sig i Flekkefiord, Mandal eller paa andre Steder uden Øyens hvoraf jeg ikke kan slutte, at de have anset denne Handel at være saa nødvendig eller vigtig for Christiansands Bye, ders

udi jeg saa meget mere bestyrkes ved det Laugmanden Weinwich i hans Betænkning erklærer: at disse Treiter med de udenbys Borgere i Flekkefiord, Mandal og paa Udhavnene, forst have taget sin Begyndelse ved Toldforpagtningen; at Christiansands Magistrat og Borgere tilførforn have tiet stille til denne udenbys Handel, da de heel vel have seet, at de Kongelige Befalninger om udenbys Borgeres og Handels Afkæfelse umueligen kunde sættes i Udvælse, uden Almuens Tab og uden at forarsage utallige Klagemaal; at Christiansands Borgere af samme Aarsag, ikke efter deres Privilegier, have holdt Udliggere i Flekkefiord og Mandal; at Christiansands Magistrat, disse gientagne Befalninger uagtet, som de just selv skulde see erqverede, have antaget udenbys Folk, som boede paa Toldstederne og Udhavnene, til Borgere; have anført dem i Skatte-Mandtallet blant Byens Borgere, paalagt dem Byeskatter og Contributioner lige med de i Byen boende Borgere; at Aarsagen til den Strengthed, der nu vises i at holde over Privilegierne og at see dem nøiagtigen erqverede, og Hensigten dermed ikke er Byens Beste og Opkomst, men Toldforpagtningens Interessenters og nogle faa Kiøbmænds egen Fordeel.

Jeg frygter, at Toldforpagternes Fordeel kan have havt alt for megen Indflydelse udi et eller andet af disse Forslag, og at Byens Velstand og Opkomst ofte kun er brugt som et Paaskud, uden at den haver været den virkelige end, sig den eeneste Hensigt.

Denne Frygt kan saa meget lettere finde Sted, som man ikke veed, hvem og hvor mange der paa ethvert Sted, ere Interessentere i Toldforpagtningen,

Overalt tvivler jeg om, at Christiansands Bye nogenstinde opnaaer nogen anseelig Grad af Velstand, saa længe dens Opkomst allene skal befordres ved Monopolier og Evangs-Midler, men tænker, at den Kapselyst, som virkes ved en anden Byes Concurrence snarere skulde bidrage noget dertil.

Jeg troer gierne, at Christiansands Bye kan have tabt noget ved det, at Ahrendal blev indrettet til Kiøbstad, dog har jeg ikke hørt noget til,

til, at Christiansands Bye, siden 1723, da dette skeede, er bleven stærkere end forhen. Mig er sagt, at Åhrendals Bye nu skal, i det mindste i adskillige Henseende, være ligesaa god som Christiansand. Kunde man beregne hvad Christiansands Bye virkelig derved havde tabt, og hvor mange Familier der nu opholdte sig mindre end forhen, og tillige beregne Åhrendals Værdie, og hvor mange Familier der nu ernærede sig, saa saae man, naar man drog den første Sum fra den sidste, hvad deres Majestæt og Landet ved denne Forandring havde yndet.

Det vil ikke sige, om der i en Bye skulde blive 10 Familier mindre, og 10 andre Familier fortiene mindre end forhen, naar deraf maatte stode, at hundrede Familier i en anden Bye kunde sidde og ernære sig skikkelig.

En god Havn indbyder til at anlægge en Kjøbstad, fornemmelig, naar Havnen er omgivet med et temmelig District af fast Land, som giver adskillige Producter, og ingen anden Kjøbstad findes i Nærverøelse; alt dette passer sig paa Flekkefiord.

Jeg veed vel, at der et andet Sted i Norge paa en Afstand af 100 Mile ved Esølanten, ikke er nogen Kjøbstad, skient der er Overfødelighed paa gode Søehavne. Spørges der om Aarsagen, hvorfor ingen Kjøbstad anlægges, eller er anlagt, da svares glerne, at det er mod den og den Kjøbstads Privilegier; jeg tænker, at denne Aarsag ei vil alletider antages for gyldig.

Jeg formener saaledes, at Flekkefiord bør paa foransførte Maade indrettes til en Kjøbstad; dog vil det være fornødent: a) at Kammerets Betænkning derover indhentes. Om de i Henseende til Toldvæsenet, og Deres Majestæts Told-Intnader, maatte have noget derimod at indvende eller derved at erindre. b) Ønskede jeg, at Vice-Stattholderen blev tilskreven, at indberette, og ifald han fandt det fornødent, med Stiftamtmændene i Christiansand at overlægge, hvorledes det best kunde sættes i værk, og hvad derved maatte være at iagttage; og da Christiansands Borgere blant andet have erklæret, at Byen maatte have sin meeste Forraad af Slaatqvæg og Fedevahre fra Flekkefiords District, saa ønskede jeg endnu,

at

at Vice Statsholderen indgav sin Betænkning, om han; i den Henseende eragtede det nødvendigt, at Christiansands Bye fremdeles blev bevilget, at holde visse Udløggere i Flekkefjord, som lige med Flekkefjords Borgere skulde være berettigede til at købe Slagteqvæg og Fedevarre af Bonden og Landmanden til Christiansands Byes Provision. Endelig c) kunde maaffke Dekonomie- og Commerce-Collegii Betænkning indhentes angaaende det, som til Fordeel for vore Fabriquer og Manufacturer saavel som Søefarten ved de denne nye Bye givne Privilegier, kunde være at iagttage.

2) Angaaende Mandal og dens Borgere og Indvaanere.

Disse begiere ikke at blive adskilte fra Christianssand og at blive en særskilt Kiebstad, de have ei heller saa god Anledning dertil, som Flekkefjord, da Mandal kun ligger 4 Mile fra Christianssand, og Veien derimellem til Søes ikke skal være synderlig farlig; men de begiere: a) at alle de Borgere, som for nærværende Tid boe i Mandal, maae der fremdeles blive boende, uden at blive forbundne til at indflytte til Christianssand; b) At deres Børn og Arvinger efter dem, ligeledes maae tillades at tage Borgerskab i Christianssand, men at nedsette sig i Mandal i de Huuse, de arve efter deres Forældre og Slægtninge; c) at det maae være disse Mandals Borgere tilladt, af Riget at udføre og at sælge til fremmede Nationer den Trællest og de Producter, som falde der i Districtet, og de tilforhandle sig af Bonden og Landmanden; d) at det ligesledes maae være dem tilladt at indføre, og ved Mandals Toldsted at fortolde de fornødne udenrigske Væhre til at forsyne Districtet med.

Derimod paaaae Christiansands Borgere, hvis Meening de fleeste blant Commissarierne have fulgt, i deres Betænkning og Forslag: a) at ligesom der blant de i Mandal nu boende Borgere, kun ere otte, som have faaet Borgerskab paa de Billaar, at de maatte blive boende og nedsette sig i Mandal, saa skulde det og allene være disse otte tilladt der at blive boende fremdeles, men alle de øvrige skulde forelægges en vis Tid, inden hvilken de havde at indflytte til Christianssand: b) ligesom disse 8 Borgere i Mandal efterhaanden uddøde, maatte det være Magistra-

ten i Christianssand tilladt, at antage deres Børn eller andre i deres Sted til Borgere i Mandal, dog saa, at disse Borgeres Antal aldrig overgik 6 à 8; c) at det skulde være disse 8 Borgere tilladt, at afsiibe Almuen der i Districtet deres Trælafst og øvrige Producter, saavel som at udføre Trælafsten, (thi samme kan ikke bringes til Christianssand) men de øvrige Producter skulde de være forbundne at bringe til Christianssand, og der faldholde dem i 3 Dage for den der satte Priis, førend de maatte føre dem ud af Riget; d) de udenrigs Vahre, som de behøvede til at forsyne Almuen med i Districtet, skulde de kiøbe i Christianssand, og derom skulde der aarlig oprettes Contract mellem Borgerne i Mandal og Kiøbmændene i Christianssand, hvilken Contract af Magistraten i Christianssand skulde approberes.

At de fleeste af disse Fordringer ikke kunne finde Bisald, det falder strax i Øinene.

At fastsætte, at kun 6 à 8 Borgere maatte boe paa det Sted, hvor maaskee 30 à 40 og flere Familier rigelig kunde ernære sig, det vilde være mod alle politiske og oekonomiske Grundføringer. Det samme er og ofte forhen segt af Christianssands Magistrat, hvis Fordeel det er, at have sliqe Monopolier eller Bestillinger at give bort, men det er altid afflaaet, og udtrykkeligen forbudet i Christianssands forrige Privilegier.

Dersom Mandals Borgere skulde nødes til at bringe alt det, de tilforhandlede sig af Districtets Producter, (Trælafsten allene undtagen) til Christianssand, og der faldholde det i 3 Dage, førend det maatte være dem tilladt at føre det udaf Landet, saa vilde deraf slyde, at Mandals Borgere ikke kunde staae ved at kiøbe Landmanden der i Districtet sine Producter af, uden for en saare ringe og skammelig Priis, hvilket vilde foraarfsage Producternes Formindsfelse, og at de ikke kunde sætte, uden saare lidet eller intet af saadanne Producter af Udenlands, siden de til Producternes rette Priis maatte legge de Omkostninger, som vare medgangne ved at bringe dem til og fra Christianssand og at faldholde dem der i 3de Dage, hvilket vilde sætte dem ud af Stand til at holde Priis med andre, der og haade saadanne Vahre at sælge. Da nu Landman-

dens Producters Formeetelse, og samme Producters Udførsel af Riget, i alle Maader bør befordres, saa tænker jeg, at denne Mandalernes Ansejning kan og bør bevilges, med nogen Indskrænkning til Søefartens Fordeel.

Det synes mere tvivlsomt, om disse Mandals Borgere bør tilstaaes Frihed at indføre Udenrigs Vahre, til at forsyne Districtet med, og at fortolde samme ved Mandals Toldsted, eller om de ikke bør kiope saadanne Vahre i Christiansand? Jeg mener, der bør gøres Forskiel paa de Udenrigs Vahre, som kunne undværes, og allene bruges til Overstedighed, og de Udenrigs Vahre og Materialier, som ere nødvendige til Landmandens Underholdning og hans Haandterings Fortsættelse. Hvad disse sidste Vahre angaaer, hvorhen jeg, foruden Kornvahre, som det forhen er tilkadt at indføre i Mandal, regner Salt, Hør, Hampe og Steenkul, da, som det er klart, at disse Vahre ville komme Landmanden heiere at staae, naar Mandals Borgere vare nedte til at kiope dem i Christiansand, og disse Vahres heiere eller lavere Priis har en stor Indflydelse paa den Priis, som Landmanden maae sette paa sine Producter, saa skulde jeg formene, at det kunde Mandals Borgere tillades med egne Skibe at indbringe disse Vahre.

Jeg skulde saaledes indstille: Om denne Qvæstion angaaende Mandal og dens Borgere og Indvaanere paa følgende Maade kunde afgjøres:

1) Det skal et allene være de nu i Mandal boende Borgere og Indvaanere tilladt der fremdeles at forblive, men det skal og være alle og enhver, som det maatte forlange, tilladt sig der at nedsette, imod, at de først tage Borgerskab i Christiansand, og lige med de i Christiansand boende Borgere statte og bære borgerlig Tyngde, ligesom de og paa samme Maade, som hidindtil brugelig været haver, bør høre under Magistratens Jurisdiction i Christiansand.

2) Foruden Trælafst, som det tilforn har været Mandals Borgere tilladt at udføre, skal det og fremdeles være dem tilladt med egne Skibe at udføre af Landet, og sælge til fremmede Nationer

tioner de øvrige i Districtet faldende Producter, som de sig af Landmanden have tilforhandlet. Dog, at det bliver Christianssands Borgere uformeent at have visse Udliggere i Mandal, som lige med Mandals Borgere skulle være berettigede til at kibe Slagteqvæg og Fedevahre af Landmanden til Christianssands Byes Provisjon.

3) Ligeledes skal det være Mandals Borgere tilladt med egne Skibe og fra første Haand, at indbringe, og ved Mandals Toldsted fortolde, Salt, Sør, Zamp og Steenful. Saa maae de og indbringe Silke og Udenvahre, som bevises at være fabriquerede og købte paa Fabriquerne i Danmark, og Jsenkram, som bevises at være forarbeidet i Danmark eller Norge, og i Almindelighed alle de Vahre, som ere fabriquerede her i Rigerne.

Men alle andre Udenrigs Vahre, saavelsom foranførte Vahre, naar de ikke ville indbringe dem med egne Skibe og fra første Haand, skulde de være forbundne til at forsyne sig med i Christianssand.

Det forstaaer sig selv, at Kammerets Betænkning hrover først vil indhentes. Saa vil det og ved denne, ligesom ved den forrige Post, være fornødent, at saavel Deconomie-Collegium, som Vice-Statholderen derom i Forveien bliver tilfkreven, da man ikke kan vide, hvad derved i en eller anden Henseende endnu kunde være at iagttage, forandre eller tillægge.

3) Angaaende de øvrige udenbys Borgere og Skipperne, som have nedsat sig og boe, ikke paa Toldstederne, men paa Udhavnene og andre Steder uden for Byen; da er jeg enig med Hr. Vice-Statholder Benzson derudi, at der gjøres Forskiel a) mellem dem, der ved at nyde Borgerkskab, have skriftlig forpligtet sig at indflytte til Byen, og dem, der ikke have givet nogen saadan Forpligt; b) mellem dem, der handle og bruge borgerlig Møring, og dem, der allene ere Skipperne; og saaledes skulde jeg, under den ved forrige Poster tagne Forbeholdenhed, formene, at dette Spørgemaal kunde afgjeres paa følgende Maade: At de, uden

for Byen og Toldstederne boende Borgere, som, ved at nyde Borgerskab, ikke have givet nogen skrifelig Sorpligt fra sig, om at indflytte til Byen, skulle have Tilladelse, deres Livstid at blive boende paa de Steder, hvor de have nedsat sig. Men de, som have udgivet saadan skrifelig Sorpligt, skulle efterkomme samme, og, inden tvende Aars Forløb, indflytte til Byen, saafremt de ikke ville have deres Borgerret forbrudt; dog at derunder ikke forstaaes de Skippere, som allene give sig af med at føre Skib, og ikke forlange at bruge nogen anden borgerlig Handel eller Næring; thi dem skal det fremdeles være tilladt at blive boende og nedsatte sig, hvor de ville, imod, at de tage deres Borgerkab, som Skippere, og aarlig bidrage noget Lidet til Byen, i Forhold til deres Næring, saasom 1 à 2 Rdr. i det høieste, hvor imod det og fremdeles, og uanset den ved Forordningen af 3 August 1756 dens 3die Artikel, givne almindelige Tilladelse engang maatte ophøre, skal være slige udenbyes Skippere tilladt, af de danske og indenlandste Skibe, at købe Kornvare og Victualier, til deres egen Huusholdning, men ikke til Skibs Provision og andet deslige, ei heller at købe Trælast af Bonden til Udfibning eller Skibsføring, hvilket allene er de virkelig i Byen boende Borgere og Skippere tilladt. I det øvrige skulle disse udenbyes Skippere, ligesom andre paa Landet boende, høre under Lehnets Jurisdiction.

Naar Kammer-Collegium, i Henseende til befrægtende Toldsvig, Consumption eller andet, ikke havde noget derimod, tænker jeg, det kunde have sin Nytte, om en Skipper, der allene ernærede sig af sit Skipsperskab og at føre Skib, havde Tilladelse at boe, hvor han vilde, uden for Kiøbstæden; da det, at en Skipper selv, i den Tid han er hjemme, og hans Familie bestandig kan leve sparsommeligere, har stor Indflydelse paa Skibsfragten, og gior, at samme kan blive lettere, hvilket igten, fornemmelig i Norge, er af stor Betydning, efter Norges Veligheden og Beskaffenhed.

Skulde Kammer-Collegium, som let kan hændes sig, have noget derimod, da maatte Slutningen af Foregaaende forandres saaledes, at det allene blev at forstaae om de Skippere, som allerede forhen have taget deres Borgerfskab, og boe uden for Byen, men ikke for den følgende Tid, undtagen, i Hensende til dem, som Told-Kullens 21de og 22de Art. synes at tillade det.

4) Angaaende de enrollerede Strandsiddere og andre i Christiansands Stift, som begiere Tilladelse efterdags, at beholde den samme Handel og Fart med deres smaae Fartøier langs Egekysten, som de hidindtil have havt.

Jeg maae tilstaae, at jeg ikke tilfulde indseer, hvorudi denne Handel egentlig og aldeles bestaar. De fleste af Commissarietne tale intet om dette Spørgsmaal, skjønt man af deres Forslag til Privilegierne vel merker, at denne Handel blev reent forbuden.

Af Fogden Tostrups Betænkning skulde jeg slutte, at denne Handel fornemmelig bestod derudi, at de, udi Kiebstæderne Nordenfjelds Bergen og Trundhjem købte Fiskevahre, Tran og andet, som de siden solgte i Danmark, Sverrig eller i Kiebstæderne i Norge. I saa Fald var der intet Utilladeligt i denne Handel og Fart; og det eeneste, som derimod kunde indvendes, var, at de, der gjorde den, burde være Borgere i en Kiebstad. Men af Laugmand Weinwicks og Sorensskriver Brønstorps Betænkninger, seer jeg, at disse Strand-Siddere optiabe Kied, Fisk og andre Producter af deres Naboer paa Landet, hvilke de igien bringe til Kiebstæderne.

Det kan ikke nægtes, at jo denne Handel er en reën Forprang; og det er paa den Grund, at Hr. Vice-Statsholder Benson formener, at den ei vel kan tillades. Men Spørgsmaalet bliver, om den derfor er forbuden og bør forbydes i Norge. Land- og Forprang er strangelig forbuden i Danmark, saavel ved Loven, som vil, at Bønderne skulde føre deres Vahre til Kiebstæderne, og der paa Arel-Torv salholde dem, som ved adskillige Forordninger, og i Særdeleshed, ved Forordningen af 25 August 1741. Men denne Forordning saavel som de fleste af de

foregaaende i denne Materie, ere kun for Danmark, og de derhen hørende Artikler findes allene i Danske og ikke i Norske Lov.

Norges Beskaffenhed paa adskillige Steder, synes og at medføre, at Landprang der ikke saa strængt kan forbydes eller hindres; blant disse Steder kan fornemmelig regnes Christiansands Stift, hvor det sielden er mueligt at reise nogle saa Mile til Lands, fornemmelig for den, der vil bringe tunge Vahre med sig, som han ikke selv kan bære eller lægge paa Hesteryggen, men næsten alle Reiser, og alt hvad som skal bringes til Kiøbstæden, maae skee til Vands.

Der er det ikke at fordre, at enhver Bonde skal have et Fartoi, hvormed han kan giøre en Søerise af 10 til 12 Mile, endnu mindre, at han, hver Gang han haver f. Ex. en halv Td. Kiød, Fisk ic. at sælge, da skal giøre en Søerise. Da der ikke ere Landsbyer, og Gaardene ere beliggende langt fra hinanden, saa gaaer det ei heller saa let an, at flere kunde staae sig sammen, for at lade et Fartoi gaae til Kiøbstæden, hvilket ellers i sig vel var det beste. Der bliver saaledes intet andet tilovers, end at der maae være visse blant Almuen, som have Fartoir, og enten kobe af de andre deres Producter, og bringe dem til Kiøbstæden, for der at sælge dem, eller indlade dem for Eieren, imod en billig Fragt, og paa deres Begne sælge dem i Kiøbstæden, samt bringe dem de Vahre tilbage, de forlægge.

Dette er det, disse enrollerede Strandsiddere giøre, og naar de ikke giordt det, maatte det vel skee ved andre.

Den anden Handel de giøre langs Kysterne, synes ligesaa usfyldig, saalænge den skeer mellem Kiøbstad og Kiøbstad, og de ikke udhøvre deres Vahre til Landmanden.

Hvorvidt denne de Enrolleredes Handel og Fart kan give Anledning til Toldsviig, og contrebände Vahres Indbringelse, og i den Henseende bør forbydes, derom kan Kammer-Collegium best skienne; thi i det øvrige, og naar Kammer-Collegium intet maatte have derimod, synes mig, at den, i adskillige Henseende fortienet at opmuntres. Kan denne Handels Tilladelse ansees som en Douceur for de enrollerede Søesolk,
da

Da maåe man gierne lade dem det. Da de, det føre disse Fartøier, ere Enrollerede, og de Skibsfolk, de have om Borde, gierne ere deres Børh og Slægtninge, som enten ere eller blive enrollerede, saa sees at mange Søefolk derved finde deres Ophold, og blive opvante i Søefarten til Deres Majestæts og Landets Tjeneste, ligesom deraf og kan begribes, at de kunne giøre denne Handel langt sparsommeligeré, og lade sig noie med mindre Fragt end andre. Ved den Anledning blive og adskillige smaae Fartøier bygte, hvorved Haandværksfolk ernære sig, og de paa Landet blive i Hvelse at bygge Skibe, hvilket er af saa meget større Vigtighed, som Skibbyggerie er noget, hvilket Almuen i Norge i Kjøbstæderne ligesaa vel som paa Landet, meget bør opmuntres til. Den Trælast, som dertil forbruges, anvendes vel bedre, end den, som usforarbejdet udføres af Landet.

Dersom denne Handel og Fart reent blev forbuden og ophævet, synes Virkningen deraf at ville blive, at meget mindre Matroser og Søefolk vilde finde deres Næring og Levebrød ved Søefarten, hvoraft maatte skyde, at deres Antal anseelig blev formindsket, at langt færre Fartøier vilde blive byggede og brugte, at den Konst at bygge Skibe vilde kointne i Forglemmelse blant Almuen og Landmanden i Norge, og at endeel af den Handel og Fart, som disse Enrollerede nu giøre langs Kysterne, maaffæe vilde blive Fremmede til Deel; thi Borgerne i Kjøbstæderne kunne ikke giøre den med den Sparommelighed, og man mætter, at de, naar de ikke selv kunne giøre det, langt snarere tie stille til, at det skeet af Fremmede, end naar det skeet af Landmanden.

Men paa det at disse Enrollerede ikke under dette Paaskud, uden at være Borgeré, skulde føre store Skibe, og giøre en anseelig Handel til Kjøbstædernes Fornærmelse, saa vil det maaffæe være fornødent, at de Fartøier, som det tillades dem at føre, deres Drægtighed bliver indskraænket, s. Ex. til 12 Læster, hvilket de trende Commissarier, Laugmanden, Fogden og Sorensskriveren og formene, da de ellers ere for, at deres Ansøgning skulde dem bevilges.

Jeg skulde saaledes, under den forhen tagne Forbeholdenhed, for-
 mene: at det kunde tillades de enrollerede Strandfiddere, enten
 for rede Penge af Bonden at tilforhandle sig hans Producter,
 for at bringe samme til Rigsstaden, og der sælge dem, eller og
 af Bonden, for en billig Fragt at modtage samme hans Produc-
 ter i deres eiende og førende Jagter, for at bringe dem til Rigs-
 staden, og der forhandle eller levere dem, paa Herrens Vegne,
 og efter deres Bestemmelse, saavelsom igien fra Rigsstaden at til-
 bringe bemeldte deres Befragtere de Vahre, som de derimod
 maatte forlange; ligeledes skulde det være dem tilladt, med deres
 smaae Jagter og Sartsøier, som dog ikke maae overgaae 12 Læ-
 sters Drægtighed, saalange de ikke ere Borgere, at seile langs
 Søekanten, og bringe Vahre fra den ene Rigsstæd til den anden
 eller uden Rigt, dog at de ikke udhøfve deres hjembringende
 Vahre til Bonden, men sælge samme i Rigsstaden.

5) Hvorpidt et Eoffsted for danske Fartsøier med Kornvahre kan be-
 vilges mellem Mandal og Flekkesfjord ved et Sted kaldet Agelsest i Al-
 sogn, under Opshyn af Flekkesfiords Toldbetient, hvilket Fogden To-
 strup foreslaaer og beder om, i Henseende til, at de derpaa næst anstø-
 dende Præstegjeld, hvor Almuen desuden er heel fattig, ligge saa ube-
 lseligt og langt fra begge Toldstederne, saa at, naar en fattig Mand skal
 reise derhen, for at kobe en heel eller halv Tønde Korn, koster Reisen
 og Transporten ham mere, end Kornet: det bliver allene Kammerets
 Sag at skienne om. For øvrigt er det i sig en meget god og nyttig Ting,
 naar man kan mage det saaledes, at en fattig Almue kan have et til Livets
 Opbold saa nødvendigt Mittel, som Kornvahre for billigere Priis, end
 tilforn.

Det er let at begribe, som Hr. Vice = Stattholder Benzou og erins-
 drer, at der ere mange Stæder i Norge, hvor Almuen langt længere fra
 maae hente sine Kornvahre; thi i Henseende til andre Vahre, som kobses
 i Rigsstaden, vil det ikke sige saa meget; men Narfagen dertil er, uden
 Tvivl

Zviol paa de fleeste Steder, at der ikke er nogen beqvem Havn eller Løsested nærmere. I saa Fald finder enhver sig i det, som Stedets Veligheden og Beskaffenhed gjør nødvendigt.

Derimod, naar der, som her, er et beqvemt Løsested, hvor Almuen kunde have Kornet ulige lettere, dersom det allene var tilladt der at løse, der finder en Almue sig ei saa vel derudi, siden det ikke er Naturen eller Stedets Veligheden, men en vilkaarlig Foranstaltning, der forarsager, at de maae betale de Ting dyrere, som de behøve til Livets Opbold, hvoraf slyder, at deres Producter komme dem høiere at staae, og at de derover ikke saavel kunde afsætte dem, som ellers.

6) Det bliver iligemaade allene Kammer-Collegii Sag at skionne om, hvorvidt det kan bevistges, som Christiansands Borgere, Lister-Lehus Almue, og de fleeste af Commissarierne ønske og bejere, at Almuen maatte befries for at mælde sig paa Toldstederne, tage Passer-Sedler, men i Særdeleshed for at betale den saa kalte Mellem- eller Indenrigs-Told af deres Producter, meest Victualier og Feedevahre, som de i aabne Vaade og smaae Fartøier indbringe til Christiansand. Af disse Victualier og Feedevahre betales Consumtion, naar de indføres i Christiansand eller nogen anden Kjøbstad, og videre ere de ikke forbundne til at betale, som indbringe dem til Lands paa Hesteryggen, eller om Vinteren paa Slæde. Men de, som indbringe dem til Vands i Vaade eller smaae Fartøier, maae deraf, foruden Rançon, Fyrpenge, Mudderpenge ic. (som nogle af Commissarierne melde om,) endnu betale Mellemrigs-Told.

Saaavidt jeg skionner, er denne Told og Afgift meget ubillig. Dersom disse Victualier fortæres i Kjøbstæderne, da er det billigt, at deraf svares Consumtion; men de fleeste af dem kjøbes, for igien at udføres af Landet og at gjøre Handel dermed, og da er det let at begribe, at disse Paalæg gjøre deres Udførsel og den derudi bestaaende Handel vanskeligere. Det er imod alle oekonomiske Principis at legge Told og Afgift paa Landets egne Produkter, som udføres af Landet, fornemmelig paa Victualier eller res fungibiles og saadanne Vahre, som allene ti:ne til at fortæres; thi dem bør man see at faae udforte jo før jo hellere,

og paa alle muelige Maader lette deres Udsørsel, ligesom det og er bekendt nok, at visse handlende Nationer sætte Præmier derpaa.

En anden Sag er det med raae Vahre, som kunde forarbeides i Landet, og naar de ere forarbejdede, med større Fordeel for Landet, udføres, thi deres Udsørsel gaaer det vel an, efter Omstændighederne, enten at forbyde eller at bebyrde med nogen Afgift.

Jeg veed og ikke, hvorfor Transporten til Lands mere skal begunstiges i Norge, end den til Bands, da den sidste mere kommer overeens med Landets Velggenhed og Besskaffenhed, fornemmelig paa disse Steder, og virkelig i sig synes at medføre flere Fordele for Landet.

Jeg vil gjerne troe, at det, der betales i saadan Mellemrigs-Told, i sig er Smaaating, men naar man regner det Ophold, de Søfarende derved foraarstages, og det de til Told-Betienterne maae betale i Skriverpenge og i Douceur, om de ville hastig expederes, saa bliver det ikke Smaaating for den, som maae udgive det. Af det Første flyder, at denne Told kun lidet indbringer i Deres Majestæts Cassa, men af det Sidste, at den meget maae bebyrde Landmanden, saavel som Kjøbmanden, og meget indskrænke een i sig nyttig Handel med Landets egne Produkter. En Skat eller Paalæg er altid saa meget mere skadelig, som dens Opvesørsel er mere byrdefuld, og som Undersaatterne maae betale mere, end Fiscus vinder. Vilde og kunde man beregne paa den ene Side, hvor meget denne Told indbringer, og paa den anden Side, hvor meget Almuen rimeligviis maae i den Henseende udgive, og hvor stor Tvang den legger paa Handelen, saa blev det let at udfinde, om Fordelen deraf for Fiscus nogenledes kan opveie de skadelige Følger, den nødvendig maae føre med sig. Jeg kan ikke forestille mig Aarsagen, hvorfor Almuen, der til Bands bringer sine Produkter til Kjøbstøden, endelig skal giøre Angiøvelse og have Passeer-Seddel fra det Toldsted, de fare forbi. Er Aarsagen den, som nogle blant Commissarierne synes at antage, nemlig, at disse Søfarende ikke under Veis skulde sælge nogle af disse Produkter til fremmede Fartsier, Skippere, eller andre, eller maa-

stee

ffee recnt fore dem ud af Riget, da maae jeg tilstaae, at den, efter mine Tanker, er intet mindre end tilstrækkelig.

Det vil kun lidet hielpe Almuen, at det bliver dem tilladt at bringe deres Produkter til hvilken Kjøbstad de ville, naar de, ved at fare forbi en Kjøbstad eller Toldsted, ffulde opholdes, giøre Angivelse og betale Mellemrigstold.

Det vil og meget bebyrde Christianssand, om de blant Almuen i Vister-Lehn, som bedre fandt deres Regning ved at bringe deres Produkter til Christianssand, end at sælge dem i Mandal eller Flekkeford, ffulde, paa et af disse Toldsteder, svare Told deraf, foruden den Consumption, som deraf maatte betales i Christianssand.

Dette er, hvad jeg har fundet at erindre i Henseende til denne Begiering, hvorved der i det øvrige kan være adffillige mig ubekjendte Omstændigheder, der ikke just tillade at sætte det i værk, som i sig kunde synes meest at komme overeens med det almindelige Beste.

7) Angaaende Arendals Bye og dens Disputer med dens udenbys Borgere, som paaftaae, at der ikke ere Huuse eller ledige Pladser at faae udi Arendal, uden største Vansffelighed, og erklære, at de af samme Aarsag have nedfat sig paa de beqvemeste Steder, i Nærheden af Byen, hvor de enten selv have bygget, eller arvet Huuse efter deres Forfædre, i den Henseende de begiere Tilladelse der fremdeles at blive boende, og at bruge den samme borgerlige Næring, som de tilforn have brugt, saavel som og, at Colbiernsvigen, som ligger lige over for Arendals Toldbed, maatte henlægges under Arendal, og ansees som en Forstad dertil, saa at de der boende Borgere node samme Frihed, som de, der boe i Byen.

Grunden til denne sidste Begiering er det, som forhen er meldt, at det ffal være vansffeligt at faae Huus eller Plads til at bygge paa i Arendal, hvilken Vansffelighed vilde blive endnu større, naar adffillige af de udenbys Borgere flyttede ind udi Byen.

Dette tilstaae Arendals Borgere ikke, men paaftaae, at der i Arendal baade ere Huuse at faae tilkjøbs, og ledige Tomter til at bygge paa.

De modsiges saaledes hinanden, uden at jeg kan udfinde, hvad der er det Rette og Sande. At der ere Huuse at faae tilkiøbs i Arendal, rører mig ikke synderlig; thi det skulde være meget, om en Bye skulde være saaledes opfyldt, at der ikke var et eller andet Huus at faae tilkiøbs; men Spørgsmaalet bliver, hvad Priis disse Huuse ere at faae for; thi om man kan faae et gammelt Huus at kiøbe for det samme eller noget mere, end et nyt af samme Slags kunde koste at bygge, da vil det ikke sige noget. Om de ledige Tomter, der skulde være i Arendal, og deres Beskaffenhed og Belligenhed ønskede jeg at have nogen tilforladeligere Efterretning, end der kan faaes af de tilsendte Betænkninger.

De fleeste af Commissarierne, som have meldet noget derom, synes dog at antage det, de udenbyes Borgere paastaae. Sorensskriveren, som skal boe derved Stedet, erklærer, at det er enhver, som kiender Stedet vitterligt, hvor vanskeligt og bekvæmligt det falder at faae Huus og Tomte kiøbt i Arendal; Laugmanden antager det samme, og vil i den Henseende, at de udenbyes Borgere, som Arendals Bye ikke kunde modtage, skulde henvises til Christianssand, og dem der anvises Plads at bygge paa. Men det er kun en slet Trøst for En, der boer tæt uden for Arendal, i et Huus han haver bygt eller arvet, (thi mange af disse Huuse have staaet der, førend Arendal fik Kiøbstæds-Privilegier) at befale ham, at flytte sit Huus ind i Arendal, og naar han svarer, at han der ingen Plads kan faae, da at sige ham, at han kan flytte til en anden Kiøbstad, som ligger 10 à 12 Mile eller længere borte. Hr. Vice-Statholder Benzon, som og antager, at der kun er liden Plads tilovers i Arendal, formener, at man først kan see, hvor mange af de udenbyes Borgere der ville flytte ind til Byen, og hvorvidt Byen kan rumme dem eller ei, da man derefter tidsnok kan overlægge, om det er fornødent, at Colbiørnevigen lægges til Arendal eller ei. Dette synes heel rimeligt, men medfører dog nogen Vanskelighed; thi i den Tid, at de udenbyes Borgere efterhaanden flyttede ind til Byen, vilde Huusene og Tomterne alt mere stige i Priis, og, naar man da fandt fornødent at henlægge Colbiørnevigen under Byen, vilde de paa engang falde, hvorved de, som

som allerede forhen havde forsynet sig med Huuse og Pladser, vilde blive fornærmede, hvilket da vilde give Anledning til adskillige Klager og Besværinger, og denne Forandring vilde da finde langt større Modsigelse, og foraarstaae mere Vanfælighed, end nu, da Tingen er nogenledes uafgi r.

Da det tilstaaes, at Arendal er indsluttet inden meget snævre Grændser, og man vil, tildeels tvinge, tildeels opmuntre adskillige udenbys Boende til at flytte derind, saa tænker jeg, at dens Grændser bør udvides, saafremt dertil er nogen beqvem Leilighed.

Naar derfor Kammer-Collegium i Henseende til Toldvæsenet, og det derved behovende Opfyn, intet maatte have derimod at erindre, saa skulde jeg indstille, om Hr. Vice-Statholderen kunde tilskrives, efter foregaaende Undersøgning af Stedets Beskaffenhed, at foreslaae, hvorledes Arendal best og beqvemest kunde udvides, enten ved det, at Nordvig og Colbiørnsvig fra Nord-Odden til Colbiørnsvig-Tangen paa en passelig Afstand fra Strandbredden, eller ved det, at et andet beqvemt Sted blev henlagt under Byen, saaledes, at de, som enten allerede havde nedsat sig der, eller Efterdags maatte finde for godt sig der at nedsette, og at tage deres Borgerskab i Arendal, skulde nyde samme Friheder, saavel i Henseende til Handel, som i Henseende til Haandværker at øve, som de nu i Arendal boende Borgere.

Naar dette først var afgjort og iværksat, og man saaledes var forvissat om, at der i Arendals Bye var Plads nok for dem, som der vilde indflytte; ligesom de, der boede i Colbiørnsvigen, der fremdeles kunde blive boende, saa skulde jeg formeene, at der i det øvrige, med Arendals udenbys Borgere, kunde forholdes paa samme Maade, som forhen er meldt om Christiansands udenbys Borgere, (hvilket og kommer overeens med Vice-Statholderens Erklæring,) saa at de, der havde faaet Borgerskab, uden at give nogen skriftlig Forpligt fra sig, om at indflytte i Byen, (hvorunder Vice-Statholderen og de fleste blant Commissarierne og regne Mynter skriver Gelmyden) kunde fremdeles, saalænge de leve, blive boende der, hvor de nu boe; men, at de, som have

de udgivet saadan skriftlig Forpligt, skulde efterkomme samme, og inden 2de Mars Forløb flytte til Byen, eller have deres Borgerrret forbrudt, dog Skippere undtagen, som og fremdeles kunde boe og blive boende, hvor de ville, naar de ikke gav sig af med nogen Handel eller Kjøbstæds Næring.

Endelig, da saavel Byefogden udi Årendal, som fornemmelig Magistraten udi Christianssand, tildeels ere Skyld udi adskillige blant de foregaaende Tvistigheder og Banskfeligheder, ved det at de, tværtimod Lovens og de foregaaende Privilegiers Vdende, have antaget adskillige udenbys Boende til Borgere, og derved undertiden fordret en Revers af dem, at de skulde indflytte til Byen, undertiden ikke, hvorved det er heel rimeligt, at de fleste blant dem, der have udgivet saadanne Reverser, kun have anseet det som en Formalitet, og ikke ventet, at dertil skulde worde lagt Mærke, ligesom de ei heller nogenfinde, enten af Magistraten, eller af de indenbys Borgere skal være blevne erindrede om, at efterkomme samme deres Forpligt og indflytte til Byen, førend Tolds forpagtningen oplom; saa skulde jeg indstille, om vedkommende Stifts amtmand kunde reskriberes, at tilholde Hørligheden i disse tvende Kjøbstæder, at holde sig Lovens 3die Bogs 3die Capitels 2den Artikel, saas velsom Byernes Privilegier efterrettelige, og ikke antage nogen til Borgere udi Byen, uden dem, som der boede og sig der nedsatte; Skippere, og de, som nedsatte sig ved Toldstederne, efter det, som forhen er meldt, allene undtagne.

Disse ere mine Tanker angaaende Christianssands Byes nye Privilegier, og de dermed forbundne eller i Commissionen omvistede Qvæstioner. Jeg haver derudi intet havt for Dine, uden Deres Majestæts Tjeneste og virkelige Fordeel, og Landets og Almuens Beste.

Skjønt jeg holder mig forvissset om, at de Grund-Regler, hvorpaa samme min Betænkning er bygget, ere i sig rigtige, og ikke lettelig taale Undtagelse, saa dog, da nogle af Qvæstionerne ere temmelig indviklede, og alle Omstændighederne ikke have været mig tilfulde bekiendte, saa jeg ikke kan vide, hvad for Banskfeligheder Jærksættelsen af et eller andet kunde

kunde forefinde, saa ussede jeg, om mueligt, at andres Betænkning derover og kunde vorde indhentet, førend de berødeligste Poster bleve iværksatte, fornemmelig man, i Henseende til adskillige blant dem, som Jværksættelsen maae anfortroes, ikke er saa tilfulde forvissnet om deres Duelighed i at see disse Vanskeligheder hævede, naar man og antager, at det derudi ikke mangler paa en god Willie. Kjøbenhavn den 27 Sept. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 28 October 1760:

Remitteres til Toldkammerets Betænkning ved Skrivelse, for saavidt de dem vedkommende Poster betreffer.

Toldkammeret svarede: at den 12 Post, angaaende den Christianssand bevilgede Oplags-Frihed paa eet Aar at maatte extenderes til 3 Aar, ikke kunde være dem at accordere. Iblant de Poster, som Flekkesfiords Indbyggere have gjort Ansøgning om, er allene den ene Post, angaaende Fortoldnings-Frihed paa fremmede Vahre, Kammeret vedkommende, og i den Anledning meldes, at da Flekkesfiord er under een Forpagtning med Christianssand, saa sees ikke, isald den første Dye blev forundt samme Frihed som den sidste, det da i Henseende til Forpagtningen kunde foraarsage nogen Vanskelighed, men i Henseende til at slige Vahre efter General-Prokureurens Proposition, ikke maatte udføres og fortoldes uden de bleve indbragte med egne Skibe fra første Haand, maae det erindres, at denne Dye derved blev mere indskrænket end de andre Steder saavel i Danmark som Norge; betreffende Mandals Indbyggeres Ansøgning, anmærkes: at den for dem proponerede Fortoldnings-Frihed paa visse fornødne Vahre allene er Kammeret vedkommende, og at det har lige Beskaffenhed med Mandal som Flekkesfiord, i Henseende til at samme er under en Forpagtning med Christianssand, saa havet ei videre derved at erindre end hvad forhen angaaende Flekkesfiord er anført.

Betreffende de udenbyes Skippere, som boe paa Udhavne og andre Steder, da som det saavel ved den forrige som seneste Told-Nulle er anordnet, at Skipperne skal tage Borgerskab, og boe i en eller anden af Kjøbstæderne, undtagen de, der føre saadanne Fartsier, som det 6
Cap.

Cap. af den seeneſte Told-Rulle handler om, hvilke derfor ere exciperede, ſaa holdes det betænkeligt at give Anledning til nogen Forandring deri; hvad den Fart og Handel er angaaende, ſom de enrollerede Strandſiddere, begiære Tilladelse efterdags at beholde, ligesom forhen, da havet intet derimod, dog at de Wahre, ſom de bringe tilbage fra Riøſtæderne, ikke loſſes paa andre Steder end der, hvor Losning efter Told-Rullen er tilladt, og i øvrigt formeenes det, at til ſaadan Handel ei behøves ſtørre Fartøier end paa 4 à 6 Læſter. Angaaende det nye Loſſeſted i Nal Sogn, da eragtes det fornødent, at derom bliver indhentet ſaavel Amtmandens ſom Toldforpagterens Erklæring, hvilke nærmere ſkal blive indſendte, naat de indløbe med Toldkammerets Betænkning derover. I Henſeende til, at Almuen ſkulde befries for at melde ſig paa Toldſtederne re. da melde Kammeret, at dette er allerede accorderet, dog at af de ſaaledes indbragte Wahre paa Stedet; hvor ſamme forhandles og loſſes, betales den deraf gaaende Told og Conſumption. Hvad endelig angaaer at Colbiensvigen ſkulde inſerporeres under Arendals Jurisdiction, da finder Toldkammeret intet derimod at erindre. Siden er indkommen Svar fra Toldkammeret, at intet havde imod det foran benævnte nye Loſſeſted i Nal Sogn.

Efterat Cancelliet derefter havde ført Brevvevling om denne Sag med General Landets Deconomie og Commerce-Collegium, blev det i Cancellie-Collegio den 20 Julii 1768 reſolveret ſaaledes:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring og Toldkammerets Betænkning.

1761 den 21 Febr. Geheime-Conferenſraad Grev Holſteins Skrivelse til det Beſtindiffe og Guineiffe Rente- og General-Toldkammer.

1763 den 19 Novbr. Geheime-Conferenſraad Grev Holſteins Skrivelse til General Landets Deconomie og Commerce-Collegium.

1768 den 14 Octbr. nye Privilegier forundt Chriſtiansands Bye, men om det øvrige blev det endnu ført Brevvevling først med Stattholderen i Norge og ſiden paa nye med General-Toldkammeret, ſamt endelig

delig den 15 og 21 Febr. 1771 udstædt Kongelig Ordres til Stiftamtmand Sagerup, af hvilke den første bestemmer adskillige Punkter, i Henseende til Christiansands og deromkring liggende Ladestæders Rettigheder, og den, at ingen, uden at boe i Byen, maae drive borgerlig Næring, men vel fare som Skipper m. v.

XXXI.

Erklæring over en Note fra den franske Ambassadeur Hr. President Ogier af 23 Julii 1760, hvorved han tillige indleverer og anbefaler en til ham indgiven Memorial af 17 Julii 1760 fra en fransk Skibscapitain Jean Biquant, derudi han forestiller, at da han med sit førende Skib, paa Veien fra Grenade til Europa, var kommen til St. Croix, og der havde seet sig nødt til at sælge sit Skib, formedelst dets slette Tilstand, havde han, efter den i Frankrig brugelige og befalede Maade, villet give sine Skibsfolk Wexel paa Reederne for deres tilbagestaaende Hyre, og 2 Maaneders Hyre isteden for Reisepenge, men, da Skibsfolkene, hvis Antal var 28, ikke dermed vare fornøiede, men vilde have Hyren betalt i rede Penge der paa Landet, havde de indstævnet ham for Retten, og, omendstiant han havde erklæret, at der kun var een Dvælsion, og at, saasnart han var dømt til at betale Een, ville han og betale de øvrige, saa havde dog Dommeren, Byefoged Hesselberg i en Gieskeret affagt 28 Domme, og ved hver Dom dømt Biquant til at betale 31 Rdr. i Omkostninger, som saaledes i alt beløb til 868 Rdr., hvilke 868 Rdr. Omkostninger, foruden Hyren, han havde seet sig nødt til at betale, til Behøis derpaa han kan fremviise de 28 Domme; da han derefter gik med et Skib til Kiøbenhavn. I den Henseende Biquant, saavelsof den franske Ambassadeur begiere, at Byefoged Hesselberg, som, for at forsøge Omkostningerne, haver giort 28 Sager af een, maae blive tilholdet, at udbetale Biquant de 837 Rdr., som ere betalte i Omkostninger for de 27 Domme, som i sig vare aldeles usadvendige. Saavelsof en anden Memorial fra Biquant til den franske Ambassadeur af 26 August, hvorudi han kortelig anfører Factum og Omgangen med ham. Hvilken Memorial den 10 Sept. blev mig tilsendt fra Cancelliet, hvor den var indleveret.

* * *

Besfogden i Christianstad paa St. Croix Engelbreth Zesselberg har jeg længe og ofte hørt beskrive som en meget egenlyttig og derhos snedig Berient, der heel vel forstod at berige sig selv og forbedre sine Indkomster paa andres Beskostning, men derhos vidste saa godt at forstikke sig, og at tage saadanne Præcautioner, saa at man ikke saa let kunde komme efter ham, eller være istand til at overbevise ham det.

Udi en Sag, som eengang blev ført for Høieste-Ret, har jeg mærket noget til saadan hans egenlyttige Opførsel, skiont der ikke var nogen, som talte derpaa, eller klagede derover. For øvrigt kan jeg ikke sige, at noget er mig forekommet, som kunde overtydet mig derom.

Men denne Memorial og dens Indhold giver et alt for tydeligt og kiendeligt Beviis paa denne Dommers snedige Egennytte, som jeg just ikke kan sige, han meget har søgt at skjule, da han, uden Tvivl har forladt sig paa, at det var en fremmed Mand, han havde med at bestille.

Den Kongl. franske Ambassadeur Hr. Præsident Ogier har ladet mig forevise de i Memorialen ommeldte 28 Domme.

De 27 blant disse Domme ere, hver for sig, kun paa et Ark ustemps let Papiir, hvoraf dog ikke nær Halvdelen er fuldfreven, da de intet indeholde videre, end Dommerens Titel, Tingmændenes Navne, Datum, da Dommen er affagt, og Domslutningen, hvilken udgjør 12 til 14 Linier, Ved enhver af disse Domme er Biquant dømt til at betale 32 Rdr. i Omkostninger; paa enhver af dem har Besfoged Zesselberg tegnet, at han, af de idømte Omkostninger, har faaet det ham tilkommer. Ligeledes har den derpaa Silandene værende Advocatus Regius Laers Wiel, som var Skibsfolkenes Prokurator, tegnet, at han, af disse Omkostninger, har faaet det ham, Stævningmændene og Tingmændene tilkommer. Ingen af dem har tydelig nævnet, hvad Sum de egentlig have faaet, eller hvor meget de have faaet af disse Omkostninger, hvortil de vel have havt deres Marsag. Alt hvad man seer deraf, er, at de have deelt Omkostningerne mellem sig.

Overalt kan jeg ikke begribe, hvorledes Dommeren, enten som Dommer, eller som Skriver, kan komme til at tage Deel udi Omkostningerne.

Om

Omkostninger betaler den ene Part til den anden; men den Part, som stævner, eller siden begierer Acten beskreven, bør betale Dommeren og Skriveren, hvad dem tilkommer i Dommer- eller Skriverpenge.

Altså har Dommeren og Skriveren intet med Omkostningerne at bestikke. Det vilde og være af en slens Følge, om det blev Mode, at Dommeren skulde have sin Deel af Omkostningerne, som man ser, at Byesfogden paa St. Croix her har taget.

Derimod bestaaer den 28de, eller rettere sagt, den første blant disse 28 Domme, af 3 Ark, og derudi findes indført et fransk Indlæg, som Biquant har indgivet til Retten, hvorudi han viser, at han ikke, uden at sætte sig selv i Bøve, kunde efterkomme hans Skibsfolkes Paastrand, ved at betale dem deres Hyre reent ud, og derved sætte dem istand til at gaae, hvor de ville, uden at vende tilbage igien til Frankrig. Ligeledes findes derudi en kort Protocollation af Biquant, som han har diceret til Protocollen, efterat han merkede, at man vilde skille Sagerne ad. Omendskint Indlægget er indført i Acten i det samme Sprog, i hvilket det er skrevet, nemlig i fransk, saa er derimod denne Protocollation, som blev diceret paa fransk af Biquant selv, der ikke forstod dansk, og ingen Procurator havde, indført i Protocollen og derefter i Acten paa dansk, hvor den tilligemed Contrapartens Svar, lyder saaledes: Biquant sagde, at han tænkte, at een Proces havde været nok, og sagde, at, naar han var dømt til at betale een af Citanterne, saa ville han og betale de andre. Traberg, (det var Advocati Regii Niels Fuldmægtig, som paa hans Principals Vegne, var mødt for Skibsfolkene) sagde, at alle Sagerne vare ham overleverede af dem alle, og ikke af Een allene, selvgelig efter vore Love maatte og Sagerne adskilles. Dette Trabergs Svar findes ikke at være forklaret for Biquant, som ikke forstod det; ligesom han ei heller findes at have svaret noget derpaa. Endelig findes endnu lagt ved samme Act, og paategnet i Giessteretten at være produceret et Afregnings-Dokument, som ikke er underskrevet af nogen, men skal af Over-Styrmanden eller Second-Capitainen paa Skibet være oprettet med samtlige Skibsfolkene,

hvorudi anføres, hvad enhver af dem maanedlig skulde have i Hyre, hvad de deraf havde oppebaaret, og hvad dem endnu tilkom. Dette er det eeneste, som fra Skibsfolkene, og paa deres Begne i Rette er indleveret. Derefter er paaستاet Dom, og paa dette ene Dokument, ere de 28 Domme grundede.

Alf Foranførte sees, at der kun har været een eneste Overklage, nemlig: Om Capitainen var forbunden til at betale sine Skibsfolk deres tilgodehavende Hyre med rede Penge der i Landet, eller om Skibsfolkene vare forbundne til at lade sig nøie med, at han, for samme resterende Hyre, gav dem Befæler paa Rederne i Frankrig? Saa snart dette ene Spørgsmaal var afgjort, saa vare de trættende Partier adskilte, og enhver vidste, hvad ham med Rette tilkom, og hvad han var forbunden til at erlægge. At der ikke maae have været videre, end dette ene Spørgsmaal udi Sagen, det seer man og af de affagte Domme; thi disse 28 Domme ere udi alt, Ord til andet, ligehyldende, uden den allermindste Forskiel, undtagen i Henseende til Citantens Navn, og den Summa, der skulde betales, som er forskiellig efter enhveres Post i Skibet, og den derefter bestemte Hyre, og endelig, i Henseende til Datum, naar Dommen er affagt, da de fleste af disse Domme ere affagte den 24 Martii, men de 5 à 6 sidste, først den 26 Martii. Jeg ønskede at vide, isald Dommeren havde fundet Biquant vel grundet i hans Paaastand, om han da og vilde affagt 28 Fristiendelses-Domme. Ligeledes seer man af Foregaaende, at samtlige tvistende Skibsfolk have gaaet i Rette efter et og det samme Dokument, nemlig det fremlagte Afregnings-Beviis, hvilket Capitainen synes at have antaget.

I Følge dette Dokument, skal Wiel, efter Biquants Sigende, og have paaستاet Dom paa Officerernes og nogle af Skibsfolkene Begne, som aldrig havde talt til ham derom, og ingen Proces vilde have med Capitainen. Det artigste er, at Biquant og har maattet betale Dues Fostninger til disse Folk, der ligesaa lidet vilde have Proces med ham, som han med dem; og, omendskjont de ikke selv have oppebaaret disse Omkostninger, saa have dog Zesselberg og Wiel oppebaaret dem, i deres Sted.

Saa

Saavidt man af den første Dom eller Act kan erfare, har der ei heller været udstædt mere end et eneste Strævemaal; i det mindste meldes ikke, i de øvrige Domme, om noget særskilt Strævemaal. I den Henseende erfarer man og, at Biquant ikke har drømt om, at der var ansaget mere end een Sag imod ham, førend han for Retten har merket det; skjønt man ikke af Acten kan erfare, hvorledes, eller hvoraf han haver merket det.

Paa samme Maade seer man og af denne Act, at der kun er gjort een Paastand og under Eet, i alle 28 Sager; thi udi denne Paastand, paastaaer Traberg udtrykkelig Omkostninger i enhver Sag godtgjort med 34 Rdr. rede Penge.

Hvem seer ikke, at her kun har været een Qvæstion og een Sag, som ved een og den samme Dom burde været afgjort, hvor de tvistende Skibefolk, som alle paastode Eet og det samme, forestillede een moralisk Person paa den ene Side, ligesom Capitainen forestillede sin egen og sine Næderes Person paa den anden Side.

Den Kundskab jeg har til Bysfoged Zesselberg, forvisser mig om, at det ikke er af Taabelighed og Uvidenhed han har gjort een Sag til 28, men at hans egen Fordeel og den Tanke, han stod udi, at han ustraffet kunde føre en fremmed Mand bag Lyset, have bragt ham dertil.

Naar man med Sagens Natur og Beskaffenhed, saadan som den af Acterne kan erfares, sammenholder det, Biquant for Retten har dicitet til Protocollen, og det Citantens Fuldmægtig Traberg har svaret derpaa, saa bliver man temmelig forvissat om, at Dommeren og Citanternes Fuldmægtig have mellem sig været enige om at trække denne fremmede Mand op. Biquant, der som en Fremmed ikke vidste vore Love, men allene hvad den sunde Fornuft tilsagde ham, har sagt det, han fandt rimeligt, og tænkte, nemlig, at een Proceff havde været nok. Egentlig var det ikke hans, som Indstævntes, men Citanternes Sag, om Qvæstionen med dem Samtlige under Eet skulde afgieres eller ei. Imidlertid, og paa det at han ikke siden skulde faae Skyld for saadan Vidiløstighed, har han

ganske fornuftig erklæret: at, naar han var dømt at betale een af Citancerne, saa ville han og betale de andre.

Naar Quaestionen og havde været af den Beskaffenhed, at den burde deles i saa mange Sager, som der vare Citantere til, saa burde dog Dommeren, i Følge denne Indstævntes Erklæring, sammenholdt med Danske Lovs 1 B. 5 Cap. 11 Art., for det første kun affagt een Dom, og i det mindste udsat de øvrige Sager, indtil han saae, om Indstævnte, i Følge hans Erklæring og den ergangne Dom, vilde gierligen rette for sig.

Da Citanten er den, som maae giøre de fleeste og snart alle Omkostninger paa Sagen, med at udtage Stævnemaal, besørge samme forkyndt, lægge Penge i Ketten, med videre, og disse Omkostninger for Citanten formeres og fordobbles, ligesom Processerne forøges, saa kunde man ei lettelig forestille sig andet, i hvad for en Beskaffenhed Sagerne end havde været af, end at Citanternes Fuldmægtig i alle Maader havde ladet sig nøie ved denne den Indstævntes Erklæring, og med Fornøielse taget derimod, da han derved blev sat istand til, ved een Dom at erholde alt det, han tilsigtede. Men man erfarer det Modsatte af Acten, og seer, at Citanternes Fuldmægtig just haver paastaet det, som rimeligviis maatte være til Skade og Pengespilde for hans Principaler, og, for at komme dertil, digtet en Lov, som ikke er til.

Det er forunderligt at see Citanternes Fuldmægtig at paastaae, at en Sag, han selv haver indstævnet, skal deles i 28 Sager, og afgjøres ved 28 Domme, naar den Indstævnte erklærer, at han er fornøiet med een, og i Følge deraf, vil erlægge alt det, der paastaaes eller kan paastaaes af ham.

Denne Citanternes Fuldmægtigs Opsørsel kan neppe have havt anden Grund, end enten en kiendelig Underfundighed, at han har villet trække sine egne Principaler op, og spille dem Pengene ud af Lommen, eller og en for-gaaende Aftale med Dommeren, hvorved han er bleven forviffet om, at den Indstævnte skulle komme til at betale Omkostninger i enhver af alle disse Sager.

Udfaldet giver Anledning til at slutte det sidste, da Biquant just i enhver Sag er dømt til at betale 31 Rdr. Omkostninger, hvilket var 3 Rdr. mindre end Citanternes Fuldmægtig havde paastaet, og man derhos erfarer af Qvitteringerne paa Dommiene, at disse Omkostninger, som udi alt beløbe til 868 Rdr., ere deelte mellem Dommeren og Procuratoren.

Jeg kan herved ikke forbigaae at anmærke, at denne Procurator, som saa godt har opført sig i denne Sag, just er den samme, som er Advocatus Regius paa disse Eilande, og som det i Følge Forordningen af 31 Martii 1755 dens 7 Art. og hans Instrux tilkommer at paasee, at Lov og Forordninger efterleves.

Det er bedrøveligt at erfare, at, paa denne nye og saa langt fra-liggende Colonie, hvor det er af den yderste Bigtighed, at saavel Indvaanerne, som fornemmelig Fremmede fik det Begreb om vores Regieringsform og den Mildhed, vores Lov og Forsatning ved at uddele Kærfærdighed og adskille trættende Parter iagttage, som de virkelig fortiene, der colludere en Dommer og en Advocatus Regius om at trække en fremmed Mand op, og det ved at tillægge vores Lov en Urimelighed, ligesom den af een Qvæstion, der under een Sag kunde afgjøres, skulde befale at giøre mangfoldige Sager, en Urimelighed, som der udi vores hele Lov aldrig findes mindste Spoer af, da den derimod i alle Tilfælde sigter til at forkorte Processerne og at formindske deres Antal.

Zmidlertid er denne deres Omgang saa fiendselig egenlyttig, saa jeg ikke engang kan forestille mig, hvad de vilde besmykke den med, men maae slutte, at de allene have forladt sig paa, at denne fremmede Mand intet vidste af vore Love at sige, og at det ikke skulde være let for ham at faae det rettet eller omgiort, naar de først havde udført deres Plan, og tvunget ham til at ubetale de idømte Omkostninger. De have neppe forestillet sig, at deres Opførsel vilde blive undersøgt her i Cancelliet.

Foruden det, jeg tilførn har erindret, at her kun var en Qvæstion, som under een Sag, og ved een Dom burde været afgjort, og at der, naar der og havde været Anledning til at affige flere Domme, dog
kun

Kun burde gaaet een Dom, i Følge af Biquants Erklæring i Protocollen, saa maatte jeg endnu, naar jeg abstraherer fra alt det andet, spørge, hvor Dommen kommer til at dømme en Mand til at betale Omkostninger i 28 Sager, som har erklæret, at han var fornøiet med een Dom, og ifald samme var ham imod, vilde præstere alt hvad samtlige hans Contraparter paastode af ham, fornemmelig der ikke er indvendt det allermindste i Henseende til hans Rederhæftighed eller Formuenhed til at kunne opfylde det, han lovede, ligesom derom ei heller kunde være Tvivl, da han havde Wahre for større Sum liggende i Magazinerne der paa Landet, hvor han havde solgt baade sit Skib og Ladning.

Det er saaledes klart, at denne fremmede Mand, paa en heel uanstændig Maade, mod al Lov, Ret og Billighed, er saavel af Advocatus Regius, som fornemmelig af Byefogden paa St. Croix, bleven fornærmet.

Spørgsmaalet bliver allene, hvorledes denne Fornærmelse best og beqvemmeligst kan høves, og han igjen forhielpes til sin Ret.

Der er ingen Tvivl om, naar Sagen blev indstævnet, og de er gangne Domme paaankede, at Under-Dommerens Opførsel da vilde blive anseet, og Bedkommende blive dømt til at erstatte ham de ubillig idømte og aftvungne Omkostninger.

Men der vilde, efter Omstændighederne, være nogen Haardhed og maaffee nogen Ubillighed udi, at henvise ham til dette Middel. Jeg mærker ikke noget til, at Biquant har indstævnet Hoved-Sagen for Over-Retten; maaffee vilde det og kun lidet nytte ham; thi, siden de idømte Omkostninger ere betalte, saa maae vel og Skibsfolkenes Hyre, som det, der var Spørgsmaal om, være betalt, skiont derfor ikke findes Qvittering paa Dommene, og i saa Fald staaer det ikke mere til at omgiøre, da Matroserne, efter at have faaet deres Hyre, rimeligviis ere gangne hver sin Wei. Altsaa blev det allene i Henseende til Omkostningerne, at han skulde indstævne disse Sager.

I saa Fald vilde Byefoged Zesselberg, der tillige er Byeskriver, visselig paastaae af ham, at han skulde løse 28 Ueter, og ved Over-Retten vilde

wilde de maaskee paastaae, at han skulde udtage 28 Stævninger, hvilket alt vilde paa nye bringe ham i store Omkostninger.

Desuden veed man ikke, hvad Forbindelse der paa St. Croix kan være mellem Over- og Under-Retteten, saa at, naar denne fornærmede Mand skulde nødes til at føre Proces, for at nyde nogen Erstatning, vilde han uden Tvivl komme til at gaae lige til Høieste-Ret, hvortil, foruden Omkostningerne, megen og lang Tid vilde medgaae.

I den Henseende, og da Fornærmelsen ligger kiendelig nok for Dagen, synes der at være nogen Billighed udi, at denne fornærmede Mand, paa en kortere Maade, forhielpes til sin Ret, ved et Kongelig Reskript, som paalegger Vedkommende at tilbagelevere ham det, de med Uret have fratændt og frataget ham.

Spørgsmaalet bliver alene, hvem disse Vedkommende ere? Af de foreviiste Domme seer man nok, at Byefoged Zesselberg har faaet en Deel af disse Omkostninger, men man seer derhos, at andre og have taget Deel derudi. Ikke desto mindre holder jeg for, at Byefoged Zesselberg ikke, i Henseende til den private Sag, skeer for nær, naar han allene, mod Regres til de øvrige, befales at udbetale disse Omkostninger. Thi det er dog egentlig og fornæmmelig ham, der, ved sin Omgang og sine Vaafund, har fornærmet Biquant, og ført ham i disse ligesaa ubillige og uretmæssige, som unødvendige Omkostninger; da Citanternes Fuldmægtiges Paastand ikke havde havt nogen Virkning, naar Dommeren havde iagttaget sin Pligt og gjort hvad han burde.

Allisaa er Dommeren, i Følge Danske Lovs 1ste Bogs 5te Cap. 3die 7de og 9de Artikler, forbunden til at oprette den Forurettede Skaden.

Derfor og Dommeren tillige med andre bleve dømt til at erstatte disse Omkostninger, saa maatte det dog alletider skee med den Clausul: Een for alle, og alle for Een, og da vilde det ligesuldt beroe paa den Forurettede, at fordre sin Erstatning af Dommeren allene, hvilket man saa meget mindre kan tvivle om, at han gjorde, som denne Dommer er bekendt for at være vederbørfsig nok og istand til at betale.

Overalt tilføjer det naturlige Princip: *Damnum dolo* vel *culpa datum* *reparandum est ab eo*, qvi dedit, at Byefoged Zesselberg bør erstatte Biquant den Skade, som han, ved hans uundskydkelige Taabelighed, eller egenlyttige Partisskhed haver bragt ham udi.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelig Majestæt, at reskribere til General-Gouverneuren over de amerikanske Eilande Conferensraad Præst: At, da Byefoged Zesselberg, som derudi er føiet af Citanternes Suld-mægtig *Advocatus Regius Wiel*, har af een Sag gjort 28 Sager, og ei allene afgjort een og den samme Qvæstion, mellem Skibs-Capitainen Jean Biquant og Equipagen, ved 28 Domme, men og, ved hver af disse 28 Domme dømt indstævnte Biquant til at betale 31 Rdr. i Omkostninger, som i alt beløber til 868 Rdr., og det, uanset Biquant, der selv var mødt for Retten uden Prokurator, havde erklæret, at han tænkte, at een Proces havde været nok, og at, naar han var dømt at betale een af Citanterne, saa ville han og betale de andre; hvilke 868 Rdr. Omkostninger Biquant siden skal være bleven nød til at udbetale, da Byefoged Zesselberg har faaet endeel deraf, og derfor qvitteret. Saa bør Byefoged Zesselberg, mod Regres til *Advocatus Regius Wiel*, og hvem der ellers maatte have taget Del i disse Omkostninger, strax, og inden 8 Dage, efter at denne Ordre er ham bekendtgjort, til Jean Biquant, eller hans *Commissionair* der paa Stedet, som dertil af Biquant er befuld-mægtiget, udbetale de, i de 27 Sager urettelig idømte og afsvungne Omkostninger med 837 Rdr., for hvilke 837 Rdr. han haver at forevise Biquants eller *Commissionairs* Qvittering, for General-Gouverneuren, som haver at paasee, at denne allernaadigste Befalning vorder ngsiagtigen og hurtigen efterlevet, og af bemeldte Qvittering at indsende vidimeret Copie her til Cancelliet. Ligeledes haver General-Gouverneuren at indhente Byefoged Zesselbergs og *Advocati Regii Wiels* Erklæring, og at lade sig give Udskrift af Protocollen

tocollen med hvis videre, der under denne Sag eller disse Sager er passeret, samt derhos selv indberette, hvorledes han formeener, at saavel Byefoged Zesselberg, som Advocatus Regius Wiel, for deres herudindend brugte Omgang og Forhold, kunde være at ansee.

Derhos jeg allerunderdanigst indstiller, hvorvidt der, af det, som resolveres, skalde gaae Communication enten til det Tydske Cancellie, eller til den Kongl. Franske Ambassadeur, som synes umiddelbar at have henvendt sig til det Danske Cancellie.

Naar den private Sag saaledes er afgjort, og man af de indkomne Erklæringer erfarer, hvad de maatte have til deres Undskyldning at anføre, saa seer man videre, hvorvidt den offentlige Sag fortjener at drives mod dem, da denne Sag vel ei heller bliver det eneste Gravamen mod Byefoged Zesselberg, siden det ikke kan seile, at det Kongl. Vestindisk: Guineiske General Lods: og Rentekammer: Collegium, som til Deres Kongl. Majestæt skal have gjort allerunderdanigst Forestilling om, at han maatte faae sin Afseer og blive kaldt tilbage, hvilket og allerede, saavidt jeg veed, skal være sat i værk, jo og maae have adskilligt imod ham, hvilke da alle, under een og den samme Action, kunde blive at paakende. Kjøbenhavn den 16 Sept. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 24 September 1760:

Espederes efter Erklæringen og Notise deraf til det Tydske Cancellie.

1760 den 3 Octb. Kongelig Befaling til Conferensraad og General: Gouverneur Baron von Prøck.

1760 den 4 October, Geheime: Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til det Kongelige Tydske Cancellie.

XXXII.

Erklæring ober en Memorial af 21 Junii 1760 fra Provsten i Østre: Flakkebjerg Herred Hr. Jacob Svind, derudi han forestiller, at da Sognepræsten til St. Peders Kirke i Rastved i Lyberg Herred, der tillige er Sognepræst til

Godbye Menighed i Østre-Flakkebjerg Herred, agter ved Auction at lade opbyde sin Korntiende af Godbye Sogn, saa har Provsten i Lyberg Herred Hr. Peder Grove Beyer, paastaet, at det tilkom ham, at forrette denne Auction, siden Sognepræsten i Næstved, som Tienden pro officio er tillagt, boer i hans Herred, og en Tiende ikke kan ansees for andet, end Løsore. Derimod Provsten i Østre-Flakkebjerg Herred formener, at det nødvendig maae tilkomme ham, siden Godbye Sogn, og alle de Byer og Gaarde, hvoraf Tienden svares, ligge i hans Herred, ligesom hans Formand i Embedet og bestandig uden Modsigelse, have forrettet slige Auctioner saavel over Godbye Præstetiende, der er tillagt Sogne-Præsten i Næstved, som over dens Kongetiende, der er tillagt Conrector i Helsingøer, ligesom slige Tiender og i Følge Forordningen af 18 Julii 1737, hvor i visse Maader ansees som Gaarde og faste Eiendomme, der bør auctioneres af den Auctions-Forvalter, under hvis Jurisdiction de ere beliggende; tilligemed Biskop Zarboes Erklæring af 1 August 1760, som formener, at det tilfalder Provsten i Østre-Flakkebjerg Herred at forrette denne Auction, og at Provsten i Lyberg Herred, hans Paastand allene har sin Grund i det urette Begreb, han har gjort sig om Tiende, hvilken han anseer som Løsore.

* * *

Jeg kan, i Henseende til denne Dvæstion, ei andet end være af lige Mening med Hr. Biskop Zarboe, derudi, at Provsten i Lyberg Herred Hr. Peder Grove Beyer er aldeles uberettiget til at forrette den her omtwistede Auction over Godbye Sogns Korntiende.

Hans Paastand har allene sin Grund i et uret Begreb, han gjør sig, hvorved han blander fructus pendentes & perceptos, Tiende, og det Korn eller Foeder, som er oppebaaret i Tiende.

Derfor Sognepræsten i Næstved havde oppebaaret sin Korntiende af Godbye Sogn in Natura, og ladet den hjembringe til sin Præstegaard i Næstved, og der vilde sælge den, da var det allene noget ham tilhørende Korn og Halm, han lod sælge. Det kunde da, i Henseende til Auctionen og Kjøberen, være nok, at det tilhørte ham, og det var begge aldeles uvedkommende, hvad Udkomst han havde dertil, og paa hvad Maade han havde erhvervet det, enten som Tiende, som noget, han selv havde avlet, havde kjøbt, eller paa anden Maade.

Det havde da i Følge Reskriptet af 10 August 1753 tilfaldet Provsten i Tybjerg Herred at forrette Auctionen; thi det var allene nogle fructus percepti eller nogle Mobilia, som en der i Herredet boende Præst lod i samme Herred sælge.

Derimod er det her et vist Sogns Tiende, som skal bortselges eller bortforpagtes ved offentlig Auction.

En Tiende er en vis bestemt Deel, s. Ex. $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$ eller $\frac{1}{30}$ Deel af den Afgrøde, som den dyrkede Jord i et vist Sogn eller Bye giver af sig; altsaa gielder det samme om Tienden, som om den øvrige Afgrøde.

Den Afgrøde eller Tiende, som staaer og vøxer paa Ageren er fructus pendentes, men de tilkommende Aars Afgrøde eller Tiende er kun fructus futuri, som ikke ere til, men kunne blive til, og rimeligviis blive til noget. Naar de da komme frem, blive de og fructus pendentes, og det er just under den Synspunct, og i Henseende til den Rimelighed der er udi, at de engang blive fructus pendentes, at de sælges.

I Henseende til fructus pendentes gielder in jure det saa naturlige som bekjendte Axioma: fructus pendentes constituunt unum totum cum fundo vel re, ex qua proveniunt, & considerantur, ut ejus pars.

Afgrøden eller Tienden, som staaer og vøxer paa en Ager, gier et Heelt med Ageren, og er en Deel deraf. Den, som kieber heele Ageren uden Undtagelse, han faaer og Afgrøden, og den, som kieber Afgrøden, han faaer en Deel af Ageren, men saadan en Deel, som han kan oppebære og adskille derfra.

Naar dette lægges til Grund, saa sees lettelig, hvorledes Afgrøde eller Tiende bør ansees, enten som Mobilia, eller som Immobilia, og at Provsten i Tybjerg Herred ikke kan komme til at forrette Auction over en Deel af en Ager eller Grund, som ligger uden for hans Herred.

Jeg skulde derfor allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Biskop Zahboe: At Provsten i Tybjerg Herred haver at afholde sig fra den omtvistede Auction over Sodbye Korntiende, som er ham og hans Embede aldeles uvedkommende.

Arsagen hvorfor jeg ønsker, at Resolutionen allene bliver benægtende, er, at et andet Spørgsmaal, ikke skulde synes at blive afgjort, end det, der var opkastet, og at en tredje Mand, som ikke er hørt, hans Ret ikke skulde synes at være ham beskaaren, da det vel kunde hændes sig, om Herredsfogden i Hjer-Slackebjerg Herred, som den sædvanlige Auctions-Forvalter der i Herredet, og meldte sig, at han vilde findes bedre berettiget til denne Auction, end nogen af de tvende Provster. Kjøbenshavn den 30 September 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 6 November 1760:

Ordre herom efter General: Procureurens Erklæring.

1760 den 14 Novbr. Kongelig Befaling til Biskop Hr. Ludvig Zarboe.

XXXIII.

Erklæring over et Pro Memoria fra Krigs: Cancelliet af 25 August 1760, hvorved de communicere en Ansøgning af 16 Maji 1760 fra den paa St. Croix værende og med Statshauptmands Character benaadede Borger: Capitain Tully, som de melde, af General: Gouverneuren at være anbefalet, derudi han begierer, at den af General: Gouverneuren der anordnede og saa kaldede civile Krigs: Ret, maatte af Hans Majestæt blive stadfæstet, og han Tully myndiges til allene, i paakommende Tilfælde, at imodtage og erquire General: Gouverneurens Befalinger angaaende Borgerskabets Forretninger i Militair: Tjeneste, og han saaledes være Chef for Borgerne der paa Landet; hvorover det Danske Cancellies Betænkning forlanges. Dermed følger vidimeret Copie af General: Gouverneurens Ordre eller Instruction for den civile Krigs: ret af 3 Jan. 1760, saavelsom nogle i samme Ret affagte Domme.

* * *

Med den af General: Gouverneuren udgivne Ordre eller Instruction for den civile Krigs: Ret af 3 Januarii 1760 finder jeg ikke noget at erindre, undtagen:

1) At, da den 8de Artikel fastsætter, at denne Rettets Domme skulde forestilles General: Gouverneuren, naar nogen derved var dømt til høiere Bøder,

Høder, end 50 Rdr. eller større Straf; saa tænker jeg derimod, at det var best, at alle denne Rettets Domme bleve forestillede General-Gouverneuren, førend de maatte exequeres, siden General-Gouverneuren dog bør have Indscende med, at Borgerstabet ikke ved denne Ret, for haardt behandles, eller for meget tages paa militair God, hvilket kunde have meget onde og skadelige Følger paa denne nye Colonie, hvor man ved Gouvernementets Bønsødighed, maac søge at drage Fremmede til sig, og hvor de fleste Indvaanere ere Engælændere, som heit skattere Frihed, og ikke ere vant til megen Tvang eller stærk Subordination.

Saavidt man og kan slutte af de, til Prøve indsendte Domme, saa følger denne Ret just ikke de mildeste Grundføminger, og dens Domme kunde heel vel behøve at formildes, og Straffen anseelig at nedsættes. Jeg skulde derfor formeene, at denne 8de Artikel kunde saaledes forandres.

Denne Rettets Domme skulde, førend de maac bekiendtgjøres, tillige med Vota og en tilforladelig Extract af Sagen, indsendes til General-Gouverneuren, for af ham at approberes eller formildes, og derpaa saaledes, som de af ham ere approberede eller forandrede, bekiendtgjøres og exequeres.

Jeg nævner udrykkelig det Ord: formildes; thi egentlig tilkommer det kun General-Gouverneuren, som i den Fald forestiller Deres Kongl. Majestet, at approbere eller formilde en Dom, men ikke at stærpe den.

Det kunde maaskee og have sin Nytte, isald noget herom blev expederet, at General-Gouverneuren derhos blev reskribet:

At han, ved at approbere eller formilde denne Rettets Domme, havde at see derhen, at Borgerstabet ikke blev for haardt behandlet, eller for meget taget paa militair God, da det vel var fornødent, at Borgerstabet blev vant til at vise Subordination mod de dem foresatte Borger-Officerer, i den Tid de stode under Gevær, fornemmelig i Tilfælde af befrygtende Opstand eller fiendelig Indfald, men man dog langt fra ikke kunde paastaae den samme Subordination af dem, som af de virkelige Militaire, eller

lige:

ligesaa høit ansee og straffe en Forsælse mod Subordinationen af dem, der den Æne Dag maae lade sig commandere af dem, de Dagen derpaa, ligesom Dagen forhen ansee som deres Kammerater og Ligemænd.

2) Den 9 Art. fastsætter vel, at naar den Anklagede er arresteret, skal Sagen inden 14 Dage være paademt, og den Arresterede, i Mangel deraf, løslades af Arresten, og sættes paa fri Fod. Men, dette uanset, kan dog en omtrænt uskyldig Borger komme til at sidde arresteret i Fortet paa 14 Dage, og naar han, efter samme Tids Forløb, bliver udladt, er det ham kun en slet Opreisning, at han, oven i Kjøbet maae bestale Arrestpengene. Jeg skulde i den Henseende formene, at i Begyndelsen af denne Artikel burde tillægges:

Dersom nogen arresteres for en Sag, som hører under denne Ret, da skal den, som har ladet ham arrestere, inden 24 Timers Forløb, indgive skriftlig Klage om at faae Sagen forhørt og paa dømt; forsømmes det, skal den Arresterede, uden videre, af den i Fortet commanderende Officer løslades og sættes paa fri Fod.

3) Nævnes overalt i denne Instruction, Statshauptmand, og han anføres som Præsæs i den civile Krigs-Ret; men, saavidt mig er bekjendt, og jeg af Krigs-Cancelliets Pro-Memoria kan fornemme, er der ikke nogen virkelig Statshauptmand paa St. Croix, men een af de nu værende Borger-Capitainer de Nully har, giennem Krigs-Cancelliet, faaet en Character af Statshauptmand. Denne Character vedkommer ikke hans Embede, som Borger-Capitain, og kan, i Henseende til samme hans Embede, ikke give ham anden eller større Rettighed, end han forhen havde.

Saa længe man derfor i det Danske Cancellie, ikke antager nogen virkelig Statshauptmand paa St. Croix, saa gaaer det ikke an, at lade en Instruction udgaae, hvor Statshauptmand overalt anføres som en virkelig Betient, der bestandig antages at være der, og at være den fornemste Borger-Officer, men det vilde vel være fornødent, enten, at isteden for Statshauptmand sættes den ældste Borger-Capitain, eller og, at det fastsættes: at Amtmanden eller en anden af det Secrete-Raad,

Alletider skal gaae ind og præsidere i denne Ret, naar den holdes; hvilket er saa meget mere rimeligt, som Borger-Officererne gierne i det mindste middelbar ere deelagtige i Sagen. Thi saalænge det kun er en Character og ikke et Embede, kan det ligesaa let træffe sig, at en yngre Capitain eller Lieutenant, som en ældre faaer den, og da kunde saadan een, i Følge deraf paaataae, at han vilde præsidere i den civile Krigs-Ret, hvortil dog denne Character ligesaa lidet bør give ham Udkomst, som om han havde faaet en Character af Justisraad eller Cancellieraad. Overalt have disse militaire Characterer, hvilke saa jævnlig indføres blant Borgereskabet paa disse Eilande, der desuden helder nok til Overdaadighed og Egenraaighed, ingen god Virkning.

Hvad det øvrige angaaer, som udi Statshauptmand de Nullys Memorial og Krigs-Cancelliets Pro-Memoria er anført, nemlig: at de Nully skulde være Chef for alle Borgere der paa Landet, og bemyndiges til allene, i paakommende Tilfælde, at imodtage og erequere General-Gouverneurens Ordres angaaende Borgereskabets Forretninger i militair Tjeneste; da gaaer det vel ikke an, derudi at indlade sig, saa længe man ikke har seet nogen Forestilling derom, eller Betænkning derover fra General-Gouverneuren, og Krigs-Cancelliet ikke har fundet for godt at meddele den udi deres Pro-Memoria paaberaabte Unbefaling, som der fra General-Gouverneuren skal være indkommen. Overalt veed jeg ikke, om disse Expeditioner vedkomme Krigs-Cancelliet, da det ikke kan berettige dem dertil, at den saakaldte Statshauptmand der har henvendt sig, ligesom han derfra har faaet sin Character; men det synes rettest, at alt saadant blev afgjort i det Danske Cancellie, efter foregaaende Correspondence med det Vestindisk-Guineiske Rentekammer-Collegium. Kiøbenhavn den 3 October 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet uider 10 November 1760:

Kemitteres til det Vestindiske Kammer ved Skrivelse.

1760 den 22 November Geheime-Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til det Vestindiske og Guineiske Rente- og General-Toldkammer. Siden vil denne Sag igjen forekomme i August 1761.

XXXIV.

Erklæring over en Memorial fra Kiøbenhavns Magistrat af 13 Sept. 1760, derudi de andrage, at da Vice-Branddirecteur og Muurmester Jacob Schiønning var død, havde Borgrets-Præsident Ortvød antaget sig hans Boe, og, omendskjønt Magistraten den 10 Sept. havde tilskrevet ham om at overlære Boen til Stadens Jurisdiction, hvorunder den Afdøde allestider havde forteret; saa havde han derpå den 12 September allene svaret, at som han var begiert, og den Afdøde havde været en Kongl. bestaalt Embedsmand, som derfor havde nydt aarlig Gage, saa tilkom det ham at forrette Skiftet. I den Henseende Magistraten begierer, at Kongen vil befale Borgrets-Præsidenten, ikke allene at overlære bemeldte Jacob Schiønninges Eterboe til Stadens Skifte-Jurisdiction, men og at afholde sig fra deßlige Borgeres og Byens Betientes Skifter.

* * *

Jeg maae tilstaae, at saavidt jeg begriber, er der i Henseende til denne Qvæstion, ikke det allermindste for Borgrets-Præsidenten at sige.

At den Afdøde har havt Bestalling, som Hofmuurmester, kan i Følge Reskriptet af 23 Maji 1729, ikke unddrage ham fra Stadens Jurisdiction, saa længe han derfor hverken har nydt Løn og er indført i Reglementet, et heller har boet i Deres Majestæts Huuse.

At den Afdøde tillige har været Vice-Branddirecteur, kan ligesaa lidet giøre noget til Sagen, da det forholder sig, som Magistraten erindrer, at det just er af Stadens offentlige Embeder, hvorfor Vedkommende lønnes af Stadens almindelige Brand-Kasse.

Det er bekendt, at der i Byen ere adskillige Compagnier Brandfolk, hvilke i sig ere Haandværksmestere og Svende, meest Lemmelmænd og Muurmestere, men ere i Særdeleshed forbundne til at være tilstede og behjælpelige ved-paaakommende Ildsvaade med at slukke Ilden og hindre dens videre Udbredelse; disse nyde derfor, i Forhold til deres Post, en Douceur eller Gage af Stadens Brand-Kasse, der bestaaer af Legte- og Spreite-Skatten, som svares af samtlige i Kiøbenhavn værende Huuse og Gaarde. Da det er fornødent, for at vedligeholde Orden blant disse mange

mangel Brandfolk, at nogle maade have at befale over andre, saa: at enhver kan viide, hvad han har at bestille, hvem han har at befale, og hvem han bør adlyde; saa ere der i den Henseende, iblant Brandfolkene, Sproitemestere, Brandmestere, Vice-Branddirecteur, Branddirecteur, Vice-Brandmajor og Brandmajor, som byde over alle de øvrige. Alle disse bestikkes eller foreslaaes af Brand- og Vand-Commissionen. Nogle af dem nyde Kongl. Bestalling, eller Confirmation paa den dem af Brand- og Vand-Commissionen givne Bestalling eller Bestikkelse.

Skulle nu Vice-Branddirecteur, hvis Embede det er, næst efter Brandmajoren og Branddirecteuren at commandere Brandfolkene, høre under Borg-Retten og være unddraget fra Stadens Jurisdiction, fordi han haver Kongl. Bestalling, og nyder Gage af Brand-Kassen, saa vilde deraf flyde, at alle de Brandfolk, som nøde Gage, i det mindste de iblant dem, som paa den dem af Brand- og Vand-Commissionen givne Bestikkelse fik i Sinds at søge Kongl. Confirmation, og skulde høre under Borg-Retten. Ja det kunde med lige saa god Høie paastaaes, at Byesfoged, Byskriver, Auctions-Directeur, Borgemestere og Raadmænd i Kiøbenhavn skulde fortere under Borg- eller Hofretten, da den samme Marsag gielder i Henseende til dem, nemlig: at de have Kongl. Bestalling, og nyde Gage af den dertil bestemte Fond; for det øvrige er det ene Byens offentlige Embede, ligesom de andre.

Den Grund, Præsident Ortvad endnu beraaber sig paa, at han er requireret Skifteforvalter, hvoraf flyder, at han er i Biddelse af Skiftet, anseer jeg for min Part, ikke at være af nogen Betydning, da jeg tilforn ved en saadan Leilighed haver viist, at naar dette skulde gielde, saa vilde det heel ofte beroe paa den Afdødes Tiener, Gaardskarl eller Tienestepige, at udgiøre, hvem der skulde forrette Skiftet efter den Afdøde.

Jeg seer saaledes ikke, at Præsident Ortvad har nogen Slags rimelig Adkomst til at forrette dette Skifte, som i alle Henseende synes at henhøre under Stadens Jurisdiction.

Men, da Magistraten allene, og ikke Præsident Ortvæd har begieret Kongl. Decision, og det derimod kan hænde sig, at han henknyder sig under Lands Lov og Ret, og da vilde troe sig fornærmet ved, at Spørgsmaalet uden hans Begiering eller Vidende, blev i Cancelliet afgjort ham imod; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, hvad enten Deres Majestæt allernaadigst vil reskribere til Præsident Ortvæd: at han haver at afholde sig fra dekke ham og hans Embede uvedkommende Sterboe, og overlevere den til Stadens Skifte-Jurisdiction; eller og Sagen bør henvises til Lands Lov og Ret. Kjøbenhavn den 3 October 1760.

Cancelliet resolverede under 10 November 1760:

Henvises til Lands Lov og Ret, hvilket Magistraten tilskrives. 1760 den 22 November Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til Over-Præsident, Borgemeester og Raad i Kjøbenhavn.

XXXV.

Erklæring ober en Memorial af 7 October 1760 fra Capitain Carl Friedrich von Kaltenborn, hvorved han indsender et Forhør og endeel Attester fra General-Lieutenant Grev Ahlefeldt, Generalmajor Grev Isenborg, Oberst-Lieutenant Tante, Major Greventop &c., derudi de bevidne, at den afsdøde General-Lieutenant Kaltenborn, (som var en Jarbroder af Supplicanten, og havde opdraget ham, samt antaget ham i Søns Sted) ofte for dem og i deres Nærværelse havde erklæret, at Supplicanten skulde være hans eneste Arving, i det mindste for saavidt hans Bevæhr og Equipage angik, som mest udgjorde hans Formue og Efterladenskab.

Men da den Afsdøde ved hans hastig paakommende Sygdom, der strax betog ham Fornuftens Brug, var bleven hindret fra at forfatte noget ordentlig Testamente, saa begierer Supplicanten Confirmation paa hans tilkendte og bevisste Villie. Lillige med Expte af et Indlæg, som til Skifte-Commissionen var indgivet fra en af Medarvingerne Frue Lovise Selena Stegert fød Kaltenborn af 9 August 1759, derudi hun exciperer mod Capitain Kaltenborns Paastand, og paastaar sin Ret som Medarving, samt et Dito Indlæg fra en anden Medarving, Frue von Wiedensfeldt, af samme Indhold.

Denne

Denne Memorial og Documenter havde i lang Tid, og over et Aar lagt i Krigs-Cancelliet, men var ved Skrivelse af 27 Sept. 1760 fra Ober-Krigssekretairen Grev Ahlefeldt bleven tilbagesendt til Supplicanten, og ham derhos tilkiendegivet, at Hans Majestæt allernaadigst havde resolveret, at Documenterne med en allerunderdanigst Memorial kunde indsendes til det Danske Cancellie, paa det Spørgsmaalet i den der værende Cancellie-Session kunde blive undersøgt, og derfra Hans Majestæt allerunderdanigst foresillet.

* * *

Da her ikke er noget Skriftligt af St. General-Lieutenant Kalkensborn forfattet og efterladt Testamente, men allene nogle Attester om det, han, paa adskillige Tider og Steder, har erklæret at være hans Hensigt og Willie; og vores Danske Lov allene antager Testamenta scripta, og derimod aldeles intet kiender til nuncupativa, hvilket tydelig kan sees af Danske Lovs 5te Bogs 4de Cap. 17de Art., som fastsætter, at saadanne Gaver og Testamente skulle med deres Saand og Segl, som dem gjort have, og med godt Folkes Underskrivelse, være bekræftede; saa er det klart, at dette Testamente, efter Loven ikke kan bestaae, eller ved Loven ansees at have saaet sin Kraft og Gyldighed.

Da Forordningen af 20 Febr. 1717 ligeledes udfordrer, at de Testamente, som indsendes til Kongelig allernaadigst Confirmation, skulle til Bitterlighed af tvende Personer tillige være underskrevne, og altsaa, ligesaavel som Loven, allene antager Testamenta scripta, og ikke nuncupativa, saa er det og klart, at her ei heller er et af de Testamente, hvorpaa uden videre, kan bevilges Confirmation, og hvorpaa Vedkommende, i Følge bemeldte Forordning, have, saa at sige, Ret til at paa- staae allernaadigst Confirmation.

Men da den Afdøde, saavel i Følge Loven som den anførte Forordning, har været berettiget til at raade over sine Midler, eller den største Deel deraf, da han ingen Livs-Arvinger har efterladt, og der ikke allene er stærk Præsumption, men og nogen Slags Visshed om hans Hensigt og sidste Willie, fornemmelig i Henseende til hans Equipage og Gevær; saa vil det komme an paa de Principer, som i slige Tilfælde i

Cancelliet pleie at følges, og hvorvidt der paa een; i Folge af flige Attester, beviist Villie pleier at bevillges allernaadigst Confirmation. Hvilket i Overeenstemmelse med Hans Majestæts allernaadigste Befaling, i Cancellie-Collegio vil blive at overveie. Kiøbenh. den 20 Noobr. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 1 Decbr. 1760 saaledes:

Alt afgangne General-Lieutenant von KALTENBORN ikke har oprettet noget Testamente efter Lovens og Forordningernes Forskrift, det formeenes ei at kunne hindre, at jo hans sidste Villie til allernaadigst Confirmation kan indstilles, naar ellers samme sidste Villie klarlig og uimodsigelig var beviist; men da det af Medarvingernes herimod indkomne Indsigelser erfares, at de langt fra ikke ansee de fremsagte Attester og Forhør for at være tilstrækkelige til at godtgjøre, hvad den afdøde Hr. General-Lieutenants sidste Villie har været, og Hans Majestæt vel allernaadigst efter Omstændighederne vil dispensere in formalibus af et Testamente, men ikke quoad materiam, alisaa, siden Cancelliet ikke er det Sted, hvor den af Medarvingerne moverede Qvæstion kan ventileres og afgjøres, formeenes, at naar Supplicanten erhverver en loblig og upaaanket Kiendelse paa, at den Afdøde har forklaret sin sidste Villie, og hvorledes samme har været, kan Sagen derefter Hans Majestæt til nærmere allernaadigst Resolution vorde forestillet, hvilket Supplicanten tilskrives.

1760 den 20 December, Geheime-Conferensraad Grev ZOLSTEINS
Skrivelse til Capitain von KALTENBORN.

XXXVI.

Erklæring over en Førestilling af 21 Junii 1760 fra Hr. Vice-Stattholder Benzou, hvorved han indsender og anbefaler en Ansøgning fra Justitiarius og samtlige Assessorer udi Ober-Hofretten i Norge af 16 Junii 1760; derudi

De andrage: at de ere mulcterede pro meliori Informatione, ved en Høieste-Rets Dom af 12 Martii h. a., udi en Sag mellem Christen Tidemand og Justitsraad Anker; at de derpaa have giennemgaaet Documenterne i Sagen, og befundet, at isald de havde været tilfulde underrettede, var Dommen vel blevet anderledes; men at der kun var een Procurator mødt i Sagen, nemlig paa Anchers, og ingen paa Tidsmands Side, saa de ikke havde faaet mere af Sagen at vide, end denne Procurator vilde lade dem høre, og ere saaledes ganske uskyldige derudi, at deres Dom ikke er rigtig. Da nu det, som er handet denne Gang, kan hændes oftere, det og synes uanstændigt for en saa anseelig Ret, at blive mulcteret pro meliori Informatione, ligesom det, der i Forordningen af 23 December 1735 er fastsat, i Henseende til Mulct for Over-Retten, ei heller synes at kunde passe sig paa Over-Hofretten, saa bede de, at de, saavel denne Gang, som fremdeles, maae blive fritagne fra at mulcteres pro meliori Informatione, da de derimod, naar de ikke skulle kunne anføre antagelig Grund for deres Vota, underkaste sig, hvad Straf Hans Majestæt maatte finde for godt. Hvilken Ansøgning Vice-Statholderen anbefaler, og foreslaaer iføden for Mulct pro meliori Informatione, i de Tilfælde, hvor den kunde finde Sted, at det fra Høieste-Ret skulde tilmeldes Cancelliet, hvorfra vedkommende Assessorer skulde befales at anføre Grundene til deres aflagte Vota, og isald samme ikke vare antagelige, skulde første Gang advares, anden Gang tilrettesættes, og tredje Gang casseres. Hvilket Vice-Statholderen formener at vilde have bedre Virkning, end den nu brugelige Mulct pro meliori Informatione. Denne Forestilling og Memorial var sendt til Justitiarii Geheimeraad Lewezaus og General-Procureurens Erklæring, da di bleve enige udi Følgende, som af os begge blev understrevet.

* * *

Assessorerne udi Over-Hofretten i Norge, have udi denne deres allerunderdanigste Memorial, gjort allerunderdanigst Ansøgning om tvende Poster, nemlig:

- 1) At den dem ved Høieste-Rets Dom af 12 Martii h. a. paalagte Mulct pro meliori Informatione maatte blive dem allernaadigst eftergivet, og de befries for samme at svare.
- 2) At de, for Estertiden i Almindelighed, maatte blive forskaanede for at blive mulcteret pro meliori Informatione.

Da den anden blant disse tvende Poster er den betydeligste, og den første i visse Henseende beroer derpaa, saa maae vi først og fornemmelig derover give vores allerunderdanigste Betænkning.

Assessorerne udi Over-Hofretten sige vel ikke recnt ud, men synes dog temmelig tydelig at tilkiendegive, at Høieste-Ret efter Lov og Forsordninger ikke er berettiget til at mulctere dem, og at det, som i Forsordningen af 23 December 1735 dens 4de Art. fastsættes, i Henseende til Mulct pro meliori Informatione for Over- og Under-Dommere, ikke kan anvendes paa Over-Hofretten, som i Almindelighed i Lov og Forsordninger ikke indbegribes under det Navn af Over-Retter.

Vi maae allerunderdanigst tilstaae, at denne Slutning kommer os heel underlig for.

Dersom Forordningen af 23 Decbr. 1735 og aldrig var til, saa vare Assessorerne i Over-Hofretten derfor ikke fritagne fra at blive mulcterede, og efter Fortieneste, anseete udi Høieste-Ret.

Ingen maae tænke, at en Dommer i Danmark og Norge, førend denne Forordning udkom, kunde ustraffet og uden at frygte for at blive anset af Over-Dommeren, fornærme en Part, enten af Taabelighed, Uvidenbed, Uagtsomhed eller Partiskhed.

Norske Lovs 1 B. 5 Cap. 3die og 9 Art. vise tydelig nok, hvorledes en saadan Dommer bør ansees. Forordningen af 1735 haver allene noget nøiere bestemt de derved forefaldende Omstændigheder, og derefter proportionerede Mulcter. Saalænge Over-Hofrettens Assessorer ikke kunde nægte, at de jo ere Dommere, og staae under Høieste-Ret, som deres Over-Dommere, saa kunne de ikke nægte, at jo disse anførte Norske Lovs Artikler paa dem ere anvendelige, hvoraf slyder, at de, efter Omstændighederne, kunde dømmes til at betale Omkostninger, Reparation, Mulct, ja endog til at have deres Embede forbrudt.

Det er og bekiendt nok, at Over-Hofrettens Assessorer, førend denne Forordning udkom, ofte udi Høieste-Ret have været anseete.

Endnu meer maae vi undre os over, at Over-Hofrettens Assessorer kunde falde paa at antage, at det, som Forordningen af 23 Decbr. 1735
dens

dens 4 Art. fastsætter, i Henseende til Mulet pro meliori Informatione, for enhver Dommer, hvis Dom af Over-Dommeren hjemvises, eller med Charcteer frafaldes, ikke skulde kunde anvendes paa dem.

Wille de ikke tilstaae, at de ere Under- eller Over-Dommere, saa maae de dog tilstaae, at de ere Dommere, hvis Domme staae under Appel, og altsaa maae det, som Forordningen uden Undtagelse fastsætter, i Henseende til enhver saadan Dommer, og passe sig paa dem.

Foruden det, at det Ord Under- og Over-Retter gierne i Forordningerne tages forholdsvis, saa at Sammenhængen allene kan vise, hvilke og hvor mange Retter derunder bør forstaaes, saa forekommer dette Ord 3 à 4 Gange i den anførte Forordning af 1735, i saadan Bemærkelse, saa det er soleklart, at Over-Hofretten og maae forståes derunder. I Indgangen hedder det: At hver Mand, i de fra Under-Retterne til vedkommende Over-Retter, heller og derfra til vores Høieste-Ret. Hvem seer ikke, at her under Over-Retter forståes alle de Retter, hvis Domme kunde indstævnes lige for Høieste-Ret.

Ligeledes hedder det siden: Hvilken alt af vore Over-Retter og fornemmelig af vores Høieste Ret icke skal iagttages. Over-Hofretten formeenet vel ikke her at være forbigaaet og fritaget fra at iagttage det Anbefalede.

I Begyndelsen af den første Artikel hedder det: Alle Dommere, være sig Under- eller Over-Dommere i begge Rigerne. Naar det Følgende sammenholdes, saa seer man, at her under Over-Dommere, ei allene forståes Over-Hofretten, men endog Høieste-Ret.

I den 3die Artikel hedder det: Prokuratorerne, enten de gaae i Rette for Under- eller Over-Retter, eller og for vores Høieste-Ret icke. Det, her befales, vedkommer og i alle Maader Over-Hofretten, hvilket Assessorerne vel selv tilstaae.

Endelig kunde Assessorerne udi Over-Hofretten af Høieste-Rets Patents 12te Artikel erfare, at de og forståes under det Navn af Over-Dommere, naar samme sættes imod Høieste-Ret, og at de, ligesaa vel som andre Over-Dommere, ere forbundne til der at møde eller lade

møde skriftlig eller mundtlig, for at forsvare deres Dom; hvoraf skyder, at de og der kunde dømmes og ansees, efter deres Doms og Opførsels Beskaffenhed.

Det er i den Henseende saa meget mere ubegribeligt, at Over-Hofrettens Assessorer kunde troe, at det Forordningens 4de Artikel fastsætter, i Henseende til Dommere i Almindelighed og Over-Retter i særdeleshed, ikke skulde passe sig paa Over-Hofretten, som de derudi have Praxis og Interpretatio usualis af Forordningen imod sig, da det er bekendt nok, at Over-Hofrettens Assessorer nogle Gange, i Følge denne Forordning, ere multerede pro meliori Informatione, hvilket man endog i Cancelliet veed deraf, at der ere indkomne Ansøgninger fra dem om, at disse Multer maatte blive dem eftergivne, hvorved de fornemmelig have betient sig af den Grund, at de forrettede dette deres Embede, uden derfor at nyde det allermindste, og at det i den Henseende syntes ubilligt, at de derved skulde have nogen Udgift.

Det er saaledes klart, at Assessorerne i Over-Hofretten ikke have den allermindste Anledning til at paastaae, at de, frem for alle andre Over-Dommere, skulde være dispenserede fra at multeres pro meliori Informatione, eller paa anden Maade ansees udi Høieste-Ret, naar deres Dom eller Forhold maatte eragtes at fortiene det.

Spørgsmaalet bliver saaledes allene, om Deres Kongelige Majestæt, for den følgende Tid, vil ferunde dem saadan allernaadigst Fritagelse; hvortil vi dog saa meget mindre understaae os allerunderdanigst at raade Deres Kongelige Majestæt, som vi ikke finde nogen tilstrækkelig Grund dertil, men derimod lettelig see, at det vilde medføre adskillige Uleiligheder, og have visse ubehagelige Følger.

Naar man betragter Grunden til det, Loven saavelsom Forordningen af 1735 fastsætter om Straf og Multer for en Dommer, der enten af Uvidenhed, Uagtsomhed eller Partiffhed dømmes urettelig, da er samme almindelig for alle Dommere, hvis Domme staae under Appel, og synes ikke at kunne taale nogen Undtagelse.

Derfom Over-Hofretten i Norge, frem for alle andre Over-Retter, derfra skulde blive undtaget, da kunde dertil neppe anføres anden Aarsag, end Rettens Anseelse, hvilket og er det, saavel Hr. Vice-Statholderen, som Assessorerne fornemmelig beraabe sig paa. Men i saa Fald, vilde det blive heel stadende for adskillige andre Over-Retter, som bestaae af anseelige Collegier og Lemmer, saasom Hofretten paa Christiansborg Slot, Over-Admiralitetens-Retten, Over-Bergamts-Retten, Proustes-Moderne, Landstingene, og Landmilitiens Sessjoner i Danmark ic.

Det er ikke at tvivle paa, at jo disse Retter vilde paastaae det samme, som Over-Hofretten, hvortil visse af dem og kunde synes saa meget mere besjoeiede, som man af samtlige Dommere i disse Retter ikke kan paastaae den samme Kyndighed og Indsigt i Lov og Ret, som man med Billighed kan fordre af enhver Assessor i Over-Hofretten.

Naar der saaledes først skeede et Skaar i denne nyttige Lov og Forordning, som hidindtil haver haft meget god Virkning, da var det at befrygte, at den efterhaanden reent vilde bortfalde og forglemmes.

Det er vist nok heel ubehageligt for en saa anseelig Over Ret, som Over-Hofretten, at blive mulcteret pro meliori Informatione, men jo mere ubehageligt det er for dem, jo bedre bør de tage sig vare derfor, ved vel at undersøge og overveie de Sager, der føres for dem, og de Artikler i Lov og Forordninger, som derpaa ere anvendelige. Paa den Maade kunde de selv vogte sig for at blive mulcterede, da det er let at slutte, at Høieste-Ret ikke betiener sig af dette Middel uden i de Tilfælde, hvor Forseelsen er saa grov og kiendelig, saa den for det Almindeliges Skyld endelig maae ansees. Saasnart Sagen er nogenledes problematisk, og der er noget rimeligt at sige for og imod, eller der i Høieste-Ret selv ere ulige Meninger, saa bliver ingen Dommer der mulcteret pro meliori Informatione.

Det kan vel ikke feile, at der jo ere nogle blant de ældste Assessorer i Over-Hofretten, som vide, hvad der tilforn haver været Brug, nemlig, at de, naar de bleve mulcterede i Høieste-Ret, søgte Befrielse for at betale Mulcten paa den Grund, at de ingen Len havde, hvilken nu

ophører, da det er bekiendt, at Deres Majestæt for nogle Aar siden har bestemt saadan Summa til at lønne Assessorerne i Over-Hofretten, saa adskillige blant dem nu have større Løn, end nogle af dem, der i langt længere Tid have sat udi Høieste-Ret.

Det er i den Henseende noget dristigt af Assessorerne i Over-Hofretten, at, da de nu første Gang ere blevne mulcterede, siden den Tid at dem blev tillagt Løn, og den Grund, de tilforn havde at beraabe sig paa, saaledes bortfaldt, de ikke engang som tilforn lade sig nøie med, i det enkelte Tilfælde, at begiere Befrielse for at betale Mulcten, men begiere ulige mere, nemlig en almindelig, usædvanlig og u hørt Dispensation fra nogen sinde at blive mulcterede.

I den Henseende synes det tredie Argument, som Hr. Geheime-raad og Vice-Stattholder Benzou anferer, nu meget mindre end tilforn at passe sig paa Over-Hofretten, og kunde snarere være anvendeligt paa Hof-Retten i Kiøbenhavn, og adskillige andre Retter, hvor Dommerne aldeles ingen Løn nyde for samme deres Dommer-Embede.

Saalænge der til Assessorer udi Over-Hofretten ikke vælges andre, end de, der besidde den vedbørlige Duellighed, og de iblant dem, som med særdeles Flid og Nidkierhed forrette deres Embede, foruden den dem tillagte Løn, og ved en eller anden Kongl. Naade blive udmærkede, saa vil der neppe blive Mangel paa duelige og ærlige Assessorer udi Over-Hofretten, og af slige behøver man ikke at befrygte saadant Forhold, som Hr. Vice-Stattholderen i det fjerde Argument synes at forudsætte.

Da Assessorerne udi Over-Hofretten allene begiere at blive frie for at mulcteres i Høieste-Ret, men ikke have noget imod, at de Assessorer bleve tilbørlig anseete, som ikke kunde give tilstrækkelige og antagelige Grunde for deres Vota, men befandtes at have feilet med Forsæt, saa haver Vice-Stattholderen, som finder det betænkeligt, om Over-Hofretens Assessorer aldeles skulde have frie Hænder, at votere efter eget Beslag, i den Henseende indgivet et Forslag, som han formener at ville have langt bedre Virkning blant Assessorerne, end Mulet pro meliori Informatione.

Men,

Men, naar vi om dette Forslag skulde sige vores Mening, da ere vi ei allene forvissede om, at det viide medføre utallige Uleiligheder og Besværinger, men vi finde det og ganske uiværksætteligt, og aldeles stridende imod de hos os fastsatte Principier, som staae i den næieste Forbindelse med den herværende Indretning og Regieringsform.

Skjønt det ikke strax falder i Dinene, saa indeholder dette Forslag, dog virkelig et Slags Revisio actorum og Over-Dommer over Høieste-Ret.

Det blev Høieste-Ret frit for, at belægge Over-Hofrettens Domme efter Omstændighederne med Character af ugrundet, lovstridig ic. Saasnart saadant skeede, vidste man, at Assessorerne i Følge Forordningen burde mulcteres. I den Sted skulde det fra Høieste-Ret meldes det Danske-Cancellie, hvorfra de Assessorer, der havde voteret til Dommen, skulde tilskrives at melde Aarsagen til deres Vota, og derpaa skulde det undersøges, om de dertil havde havt god Grund eller ei. Dersom nu den eller de, der skulde undersøge dette, fandt, at de voterende Over-Hofrets Assessorer havde havt Grund til deres Vota, saa underkændte de jo derved Høieste-Rets Dom, for saavidt den havde tillagt Over-Hofrets Dommen Character af ugrundet.

Begynder man først paa een Kant, og i Henseende til Formaliteten, at røre ved Høieste-Rets Domme, og tillade Revision, gaaer man siden lettelig videre, og udvider det til Realiteten, og da bortfalder derved den største Sikkerhed, som man i disse Riger veed af at sige, og man handler lige imod det Princip, som bør være den store Drivvæde i den borgerlige Stat, og som man ved alle Love og Indretninger, bestandig bør have for Dinene, nemlig: ut exitum habeant negotia humana.

Hvor lidet ellers saadan Revisio Actorum eller Votorum er yndet af vore Forsfædre, og hvorlidet den kommer overeens med den hos os værende Indretning, det kan man blant andet slutte deraf, at der ikke i Cancellierne er nogen Verient, hvis Embede det vedkommer, at giennemgaae og undersøge slige Domme og Vota.

Endelig have vi Aarsag at troe, at, om dette Forslag, som Over-Hofrettens Assessorer nu saa meget ønske, og fandt allernaadigst Approbation, det da ikke vilde vare ret mange Aar, førend de selv vilde begiere det ophævet, og at Tingen maatte sættes i forrige Stand igien, da den Advarsel eller Trettesættelse, som dette Forslag medfører, langt mere vilde grave, og virke langt stærkere Præsumption og Fordom mod vedkommende Assessorer, end den nu brugelige Mulet pro meliori Informatione, fornemmelig, naar saadan Advarsel eller Trettesættelse, efter Ansøgningens Medfer, skulde have sin Grund derudi, at slike Assessorer med Forsæt havde feilet. Man kunde snart ikke tage en Part ilde op, om han extiperede mod de Assessorer, der saaledes vare advarede og irettesatte.

Saa længe en Dommer slipper med en Mulet og en Slags Advarsel, og ikke casseres, bør man ikke alt for nsie undersøge, om hans Feiltagelse, og den Fornærmelse han haver tilføiet en Part, har sin Grund i Eenfoldighed, Uvidenhed, Uagtsomhed eller Partifæd; thi udi sidste Tilfælde bør han ikke mere beklæde sit Dommer-Embede.

Da vi saaledes have viist, at Over-Hofretten i Norge ikke mere, end andre Over-Dommere er undtaget fra, enten at mulceteres pro meliori Informatione, eller paa anden Maade at ansees, ved at dommes til Omkostninger, Reparation &c. udi Høieste-Ret; at det vilde medføre utallige Uleiligheder og Besværinger, og have skadelige Følger om Over-Hofretten i Norge, frem for andre hos os værende ligesaa anseelige Over-Retter, skulde blive fritaget fra, paa saadan Maade at ansees efter Fortieneste, og endelig, at det, som efter Hr. Vice-Stattholderens Forslag skulde sættes isteden for saadan Mulet, er i sig ugierligt, og stridende imod den hos os værende Indretning, og de fastsatte Regler, som ingen Undtagelse taale, og desuden er af den Beskaffenhed, at det umueligt længe kunde have Bestandighed: saa formode vi allerunderdanigst, at Deres Kongl. Majestæt allernaadigst vil lade det have sit Forblivende ved Lov, Forordninger, og det, som hidindtil i Overeenstemmelse deraf, beständig har været Praxis.

Hvad den første Begjæring angaaer, nemlig, om Over-Hofrets Assessorerne allernaadigst maae blive befriede for at betale den dem, ved Høieste-Rets Dom af 12 Martii h. a., paalagte Mulet pro meliori Informatione, da er det en Sag, som allene ankommer paa Deres Kongelige Majestæts Naade; dog maae vi derhos tilstaae, at vi just ikke finde meget at sige for Ansøgningen.

Dette er, som vi tilforn have erindret, den første Gang, Over-Hofretten er bleven mulcteret, siden den Tid, at Deres Kongelig Majestæt beviiste samme Ret den store Naade og tillagde Assessorerne en skikkelig Gage, hvorved den Grund bortfalder, som de tilforn havde at beraae sig paa i flige Tilfælde, nemlig, at de tiente uden Løn.

De maae selv udi deres Memorial tilstaae, at dersom de havde været bedre underrettede, havde de vel dømt anderledes.

Det de anføre til derrs Undskyldning, nemlig, at der kun mødte Procurator for den ene Part, og at de ikke fik mere at vide, end han vilde sige dem, kunde vi aldeles ikke tage for fulde.

Enten haver denne Procurator, som allene mødte, ladet alle Dokumenterne i Sagen læse eller ei.

Haver han ladet alle Dokumenterne læse, da kunde Over-Hofrettens Assessorer deraf faaet Sagens Omstændigheder og rette Beskaffenhed, samt hvad der var Qvæstion i Sagen, at vide; thi det er af Dokumenterne Dommeren skal lære Sagen, og omendskjant det meget letter Dommerens Arbeide, at Procuratoren af disse Dokumenter udleder og indelig fremsætter den rette Qvæstion i Sagen, anfører Rationes dubitandi & decidendi, og de Artikler af Lov og Forordninger, som ere anvendelige paa Sagen og Qvæstionen; saa bør dog Dommeren være istand til at gjøre alt dette, naar han allene hører Dokumenterne, og enten ingen Procurator møder paa den ene Side, eller den, der møder, enten ikke vil, eller ikke kan gjøre det.

Altsaa kan dette ikke tiene til Undskyldning for Over-Hofrets Assessorerne, naar den ene Procurator, som mødte, har ladet alle Dokumenterne læse.

Derfom derimod den Prokurator, der allene har mødt, ikke har ladet alle Dokumenterne læse, men holdt dem tilbage, der vare hans Principal imod, da fortienet samme Prokurator ei allene at irettesettes og mulcteres, men og reent at afsættes og forbydes at gaae i Rette.

Naar der for begge eller alle Parter møde Prokuratorer i Retten, kan det være ligemeget, om den Prokurator, der har Reccessen, gaaer et eller andet Dokument ferbi, thi, ifald det er for hans Contrapart, passer sammes Prokurator nok paa at lade det læse.

Men, naar en Prokurator allene møder, maae han lade alle Ting læse, og ifald han holder noget Dokument tilbage, som kunde give Oplysning udi Sagen, handler han imod hans Eed og Pligt, og er ikke værd at være Prokurator.

At den ene Prokurator, som allene haver mødt udi denne Sag, skulde have opført sig saaledes, det kunde vi saa meget mindre antage, som Assessorerne udi deres Ansøgning saa langt fra ikke klage over ham, eller begiere ham afstraffet, saa de ikke cengang nævne ham, eller melde, hvem det haver været.

Da vi af denne deres Stiltienhed maae slutte, at Prokuratoren er uskyldig, saa see vi ikke, at den foregivne Uvidenhed om Sagens rette Beskaffenhed i nogen Maade kan tiene til Undskyldning for dem.
Kjøbenhavn den 13 Novbr. 1760.

Cancelliet resolverede derpaa under 24 November 1760:

Vice-Stattholderen tilskrides efter Erklæringen.

1760 den 6 December, Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzou.

XXXVII.

Erklæring over en Memorial af 30 Sept. 1760 fra Borgrets-Præsident Orved, hvorudi han foreskilder, at et Qvindemenneske, som for et hende tilagt Tyverie i 26 Uger havde været arresteret, er befunden ganske uskyldig, og at 5 Vidner, som havde graveret hende, ere befundne at have sagt aabnbare Usandhed. I den Henseende han indstiller: 1) om dette Qvindemenneske, som

som er ganske fattig, maae forundes Beneficium Paupertatis til at udføre hendes Sag til Reparations Erholdelse. 2) Da de 4 Vidner fortærer under Magistratens, og det 5te, som en Soldaterkone, under den militaire Jurisdiction; saa indfiller han, om der maatte gaae Ordre til Vedkommende om at tiltale dem til Strafs Lidelse for begangne Meeneed.

* * *

Da det af hosfølgende Extract af Inquisitions-Protocollen i Stockholm huset tydelig sees, at dette Qvindemenneske, Anna Sophia Albertsen, er aldeles uskyldig i det Tyveri, for hvilket hun har været beskylt og arresteret i et halvt Aar, og hun derhos er fattig; saa er der største Villighed udi, at hun nyder det ansøgte allernaadigste Beneficium Paupertatis til hendes Sags Udsjersel.

Hvad de 5 udi Sagen mod hende afhørte Vidner angaaer, da er det klart, at deres Udsigende er usandsfærdigt; men det er derimod uvisst, hvad enten de med fri Villie og fuld Forsæt have vidnet Løgn, eller om deres Udsigendes Urigtighed har sin Grund i en Feiltagelse af Personen.

Imidlertid, da falske Vidner ere de allerfarligste Mennesker, og enhver ærlig Mand maae skielve ved at høre, at et uskyldigt Menneske har været saa nær ved at blive fældet som Tyv, da hun af 5 næsten eenstemmige, men derhos usandsfærdige Vidner er bleven graveret; saa synes den almindelige Sikkerhed at udfordre, at denne Sag nøiere undersøges, og at disse Vidner virkelig blive afstraffede, ifald de befindes med frit Forsæt at have vundet Løgn.

Spørgsmaalet bliver allene, hvorledes Sagen imod dem best kan anlegges, da de ikke alle høre under een og den samme Jurisdiction, men den Ene, som er en Soldaterkone, bør tiltales og lide Dom ved Regimentet. Det er just ikke en Politisag; thi ellers kunde de samtlige under Eet tiltales og paadømmes for Politie- og Commerce-Collegio.

At anordne en Commission af Civile og Militaire tillige haver og sin Vanffelighed, fornemmelig enhver i slige Tilfælde gierne frymper sig ved at være Commissarius, og man ikke vel kan vælge Commissarierne uden blant dem, der desuden have nok at bestille.

Jeg skulde i den Henseende indstille, om Krigs-Cancelliets Betænkning i Forveien kunde indhentes, hvad enten de vilde besøge Musqveteerkonen Johanne Jensdatter tiltalt, og efter Fortieneste afstraffet ved den militaire Jurisdiction, eller om de vare fornsiede med, at hun tillige med de andre Medskyldige blev under Eet tiltalt og paademt af vedkommende civile Jurisdiction; da derefter, naar Svar fra Krigs-Cancelliet er indløbet, behørlig Ordre kan expederes til Magistraten. Kiøbenhavn den 6 December 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 15 December 1760:
 Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Generalitetet, som i Følge heraf var tilskreven, svarede: at samme intet havde imod, at Musqveteer Nyffigs Hustru actioneres ved den civile Ret i denne Sag, dog reserverer den militaire Jurisdiction sin Ret i Almindelighed i andre lige Tilfælde, som og Dommens Execution overlades til Regimentet, og isald hun i sin Tid skulde søge Pardon, hun da ikke maae antages ved den civile Etat, men henvises til den militaire.

Herpaa resolverede Cancelliet under 16 Febr. 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring og Krigs-Cancelliets Betænkning, samt Notice deraf til Krigs-Cancelliet.

1761 den 9 Jan. udfærdiget Beneficium Paupertatis for Anna Sophia Albertsen og Ordre til Kiøbenhavns Magistrat at anordne hende en fri Prokurator.

1761 den 27 Febr. Kongelig Ordre til Kiøbenhavns Magistrat og Notice til Generalitetet.

XXXVIII.

Erklæring ober en Forestilling fra Amtmanden over Kiøbenhavns Amt Baron Juel Wind af 8 Octbr. 1760, hvorved han indsender en Syns- og Obductions-Forretning over En navnlig Niels Mortensen, som var død i Farum den 2 August, efterat han den 28 Julii forhen var paa Marken med en Hæstys Slagen af En navnlig Peter Eytiz: hvilken Obductions-Forretning forklarer: at der ikke vare Spor at see af dette Slag, og at samme ikke kan have været

særet Aarsag til hans Død, hvortil der desuden fandtes anden tilstrækkelig Aarsag indvortes i hans Legeme, da han var gammel og havde et stærk Brok, med videre.

Ligeledes indsender han et Tingsbidne, som synes noget at gravere Peter Eyliz, da nogle af Vidnerne forklare, at den Afdøde, efter at han havde faaet dette Slag, klagede sig og satte sig ned, gik derpaa et Stykke, men maatte atter sætte sig ned, og blev tilsidst kiørt hjem; ligesom han og for sin Kone har beklaget sig over dette Slag, skjønt han derhos selv har tilstaaet, at han havde mere Skyld end Peter Eyliz, og i den Henseende tilgivet ham det; i hvilken Anledning Amtmanden forespørger sig, om imod bemeldte Eyliz videre skal fortales med ordentlig Rettergang.

* * *

Da de indsendte Obductions=Forretninger i alle Maader frifinder Peter Eyliz, og tydelig forklarer, saavel, at der ikke paa den Afdødes Legeme fandtes Spor af det Slag, Peter Eyliz skal have givet ham, og at samme Slag ikke kan have forarsaget hans 5 Dage efter paafulgte Død; som og, at der desuden i hans Legemes indvortes Besskaffenhed fandtes tilstrækkelig Grund til dette Dødsfald, og dette end videre bes styrkes, saavel med de 4 Synsmænds Forretning, som forklare, at der ikke fandtes nogen udvortes Skade paa Legemet af Slag, Huller eller Saar, der kunde være Aarsag til Dødsfaldet, som og med det, Chirurgus Schwimmer, der besøgte den Afdøde i hans Eygdom, og var hos ham strax Dagen efter han havde faaet Slaget, skal efter Vidnernes Udsigende, for den Afdøde have erklæret, nemlig, at han ingen Skade havde af det Slag, han havde faaet, saasom der var ikke noget udvortes Tegn til Skade, hvilket man merker, at den Afdøde og selv haver troet.

Saa ser jeg ikke nogen Anledning til, at tiltale Peter Eyliz som Drabsmand, men formener, at en saadan Action, efter den Oplysning man af de tilsendte Documenter haver, maatte anses som aldeles ugrundet.

Spørgsmaalet bliver derfor allene, om Peter Eyliz ikke i det mindste burde tiltales og lide nogen Straf for Uforsigtighed ved at staae en gammel drukken og skræbelig Mand med et saadant Redskab, som en

Høetiv, deraf han let kunde have Skade, ligesom Ider og, fornemmelig i Begyndelsen, har været nogen Formodning for, at han virkelig havde havt Skade deraf.

Saadan Action burde efter mine Tanker anlægges, dersom Peter Lylig havde verferet in Actu illicito. Men, da man af Vidnernes Udfigende erfarer det, som den Afdøde og selv har tilstaaet, at han har havt mere Skyld end Peter Lylig, da han ei allene med grove Skiøds-Ord har begejnet Lylig, men og grebet ham i Brystet, og gjort Mine tiil at slaae ham med et Kæeb, og det uanset; Peter Lylig havde Op- syn med Arbeidet, og altsaa var den anden i visse Henseende foresat, og havde ham at befale; saa seer jeg ei heller synderlig Anledning til nogen saadan Action, men skulde formene, at det vel ved det erhvervede Tingsvidne og Obductions-Forretning kan have sit Forblivende. Kjøbens havn den 9 Decbr. 1760.

Cancelliet resolverede herpaa den 20 Decbr. 1760.

Ordre til Amtmanden, at det uden videre Action forbliver ved det allerede Passerede.

1761 den 2 Jan. Kongelig Ordre til Amtmanden Kammerherre Baron Jens Juel Wind.

XXXIX.

Erklæring over en Memorial af 10 Sept. 1760, fra Provsten og Birkedommeren paa Brevskabet Samsø, derudi de forespørge sig, hvem det tilfalder at forrette Auction over et Huus, Bygning eller Mølle med Hauge ic., som tilhører en geistlig Mand, Præst eller Degn, af hvilke der skal være adskillige der paa Landet; og derhos melde, at de ere blevne enige omi begge at forrette slige Auctioner, og at dele Salarium. Tillige med Brev Dannestjolds og Biskop Hgoms Erklæring af 30 Novbr. 1760, derudi de formene, at det tilfalder Birkedommeren at forrette slige Auctioner, og at den foreslagne Deeling altsaa ikke kan finde Sted.

Det er, som Grev Danneftiold og Biskopen melde, at denne Qvæstion allerede er afgjort, ei allene ved Reskriptet af 27 Dec. 1758, men og ved Reskriptet af 28 Decbr. 1736. Og da dette sidste Reskript har været Supplicanterne bekiendt, saa kan jeg ei andet end undre over, at de have kunnet falde paa at giere Forespørgsel om det, som ved en dem bekiendt Lov allerede forhen var saa tydelig bestemt.

Dette Reskript af 28 Decbr. 1736 fastsætter, at den geistlige Jurisdiction ikke maae befatte sig med at auctionere Immobilia, som det tilkommer Rættens Betiente, i hvis Herred eller Birk de ere beliggende, at forauctionere, men allene de Løssere og Mobilia, som findes i Stæbøen. Reskriptet af 6 Martii 1739 har herudi gjort en Undtagelse i Henseende til Kjøbstæd-Huuse og Gaarde, som det tillader den geistlige Jurisdiction at forauctionere.

Naar nu dette sidste Reskript, som Supplicanterne selv tilstaae, intet taler om slige Gaarde, Huuse og Eiendomme paa Landet, saa er det klart, at dermed her forholdes efter det foregaaende Reskript, og at det altsaa tilfalder Rættens Betiente, i hvis Herred eller Birk, de ere beliggende, at forrette de derover foresaldende Auctioner. Som det da er billigt, at Birkedommeren paa Samsø nyder den samme Ret, som alle andre Herredsfogder og Birkedommere i Riget, saa skulde jeg indstille, om Stiftamtmanden Grev Danneftiold og Biskopen kunde tilskrives: at det af Reskriptet af 28 Decbr. 1736 er klart, at det tilfalder Birkedommeren at forrette de omspurgte Auctioner, og at samme er Provsten og hans Embede aldeles uvedkommende. Kjøbenhavn den 26 Dec. 1760.

Herpaa resolverede Cancelliet under 7 Jan. 1761:

Greven og Biskopen tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring.

1761 den 27 Jan. Geheime-Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til Geheimeraad Grev Danneftiold Samsø og til Biskop Zygom over Aarhus Stift.

XL.

Erklæring over en Memorial af 20 Novbr. 1760 fra Hr. Friderich Spleth, som tilforn havde været Sognepræst for Lillehedinge og Høunløv Menigheder, men den 28 Julii var af Just:Raad Lindencrone kaldet til Sognepræst for Etrobyé og Børgeløv Menigheder, hvilket Kaldsbr. d. den 12 Sept. derpaa var bleven confirmeret; derudi han melder, at der imellem ham og hans Successor Niels West Buch er Tvist om, hvad enten Lillehedinge Kald bør anses for vacant fra Vocations- eller fra Confirmations-Dato, derpaa han begierer Hans Majestæts Decision for at undgaae Proces. Ellige med en anden Memorial fra bemeldte Niels West Buch af 1 Decbr. 1760, derudi han foreskilder samme Tilfælde, og ligeledes begierer Decision.

Saa vel som Biskop Harboes Erklæring af 17 Decbr. 1760, derudi han melder, at Praxis, og saa godt som et Jus Consuetudinarium, har været, at et Kald i slige Tilfælde anses vacant allene fra Confirmationens Dato, men formener dog, at der er nok saa meget at sige for den anden Meening, og begierer, at det eengang for alle maae fastsættes, hvorledes der i alle slige Tilfælde skal forholdes.

* * *

Qvæstionen, som her omtvistes, er følgende: Naar en Præst, som sidder i et Kald, af en Kirkepatron, som haver Jus vocandi, kaldes til et andet Kald, og samme Kaldsbrev derpaa af Deres Majestæt bliver allernaadigst confirmeret, hvad enten det første Kald da bør anses ledigt, og Naadens-Været altså beregnes fra Kaldsbrevets, eller fra Confirmationens Dato?

Det kan i sig være temmelig ligegyldigt, hvilken af begge Dese der fastsættes, naar der allene bliver en almindelig Regel for alle slige Tilfælde, saa at det ikke gaar den ene bedre eller værre, end den anden, hvilket og er det, Hr. Biskop Harboe fornemmelig ønsker og ubbeder sig.

Naar man a priori betragter Qvæstionen, da er det endel at sige for begge Meeninger.

Vel holder jeg for, at ligesom en Birkedommer, der beskilles af Birkens Eier, allene har sin Jurisdiction af Deres Kongl. Majestæt,
og

og faaer samme ved Deres Majestæts allernaadigste Confirmation; saa faaer og en Præst, der kaldes af en Kirkepatron, de af Præste-Embedet flydende Rettigheder, og dermed forbundne Myndighed, ikke egentlig ved Patronens Vocation, som allene udnævner Personen, men ved Deres Majestæts Confirmation; men derimod er det og vist, at den, som er kaldet af Kirke-Eier, der har Jus vocandi, og er berettiget til at udøve det, kan og bør i alle Maader være forsikket om at nyde Deres Majestæts Confirmation, og er altsaa fra den Tid af, at han har faaet Vocationen, ganske vis paa at blive Præst til det eller det Kald.

Men naar man betragter Tingen à posteriori, og i Henseende til de Følger, det kan have, da synes det mindre Ueiligheder underkastet, om et Kald, i alle sige Tilfælde, først ansees ledigt fra Confirmationens Dato, end om det skulde ansees ledigt fra den Tid af, at Præsten var bleven kaldet til et andet Kald.

Det træffer sig ofte, at tvende Kirke-Eiere eller Patroner formene sig berettigede til at kalde til et og det samme Kald, og at enhver af dem udgiver sit Kaldsbrev, og indsender samme i Cancelliet til Kongelig Confirmation.

Da saadanne Spørgsmaal gjerne henses til Lands Lov og Ret, kan det let hænde sig, at eet eller tvende Aar medgaae, inden Qvæstionen i sidste Instans bliver endelig afgjort; derefter da den ene af de tvende Vocationer, som ere et eller to Aar gamle, først bliver confirmeret.

I saadanne Tilfælde kunde det foraarstaae nogen Vankelighed, om Kaldet skulde ansees at have været ledigt, og Naadsens-Aaret tage sin Begyndelse fra Kaldsbrevets Dato.

Derfom Justitsraad Lindencrone i nærværende Tilfælde var bleven gjort den Rettighed stridig, at kalde Præst til Strøbye og Børpeløv Menigheder, og deraf var flydt Proces, som først var kommen til Ende, og var bleven afgjort til Fordeel for ham, i Aaret 1762, og det af ham udgivne Kaldsbrev derpaa confirmeret, da kunde man ikke vel, uden ved Hielp af en stærk Fiction have statueret, at Hr. Spletz fra den 12 Sept. 1760 af skulde ansees som Præst til Strøbye og Børpeløv, og Hr.

Niels

Niels West Buch fra samme Tid af, som Præst til Lillebedinge og Haunløv. Naaffee kunde Hr Spleth, som i de tvende Par havde været uvis, om han skulde flytte eller ei, og ikke havde tænkt paa at optegne hans Indkomster, været heel ilde faren, naar en anden var kommen og havde paastaet Regnskab af ham for disse Indkomster, som noget, der enten tilhørte ham, eller Hr. Spleth skulde deele med ham.

Da det nu er bedst at have en saadan almindelig Regel, som i alle Tilfælde uden Banfelighed kan følges; og Hr. Biskop Zarboe erindrer, at dette og har været Praxis, og som et Jus Consvetudinarium paa adskillige Steder, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allersnaadigst maatte behage Deres Kongelige Majestæt ved samme Praxis at lade det have sit Forblivende, og i Overeenstemmelse dermed allernaadigst at reskribere til vedkommende Biskoper. Kjøbenhavn den 3 Febr. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 9 Febr. 1761:

Espederes efter General-Prokureurens Erklæring.

I Følge deraf blev udfærdiget Kongelig Ordre til samtlige Biskoper i Danmark af 8 Maji 1761.

XLI.

Erklæring ober en Memorial fra Raadmand og Byskriver Schytte i Aarhus af 14 Novbr. 1760, derudi han forestiller, at han, som Magistratsperson, er blevet inddraget i en Sag, som En for Bysetinget har anlagt, da Eitanten af samme Aarsag har begiert og erhholdet en Sætteskriver, hvorved ham er betaget det, han ellers kunde fortiene ved at skrive i Sagen.

Da der nu den 10 Martii 1758 er gaaet et Reskript til Stiftamtmanden i Sieland, som sagsætter: at naar de ordentlige Rættens Betiente, i slige private Sager maae vige deres Erde, da skal dennem dog udi deres Embeds Indkomster intet afgaae, men de beholde det, som falder at fortiene, hvorimod den Part, som har begiert Sættedommer eller Sætteskriver, skal være betænkt paa at fornsie dem for deres Umage; saa beder Supplicanten, at dette Reskript og maatte udbides til Aarhus Stift. Illigemed Stiftamtmand Schouboes Erklæring af 9 Januarii 1761, som paa Rættens Betientes Vegne i Aarhus Stift beder om det samme.

Da Rettens-Betiente i de andre Stifter ikke ere bedre aflagte end de i Siellands Stift, og altsaa ligesaa lidet, som de, kunde taale at miste noget af samme deres Indkomster, det og ligesaa vel i de andre Stifter, som i Siellands Stift, hænder og kan hælde, at en Part, uden nogen synsderlig Fornødenhed, begierer, og en Dyrighed ligeledes besidder en Sættedommer eller Sætteskriver, hvorved da den ordentlige Dommer eller Ekstriver betages nogen af den Fortieneste, som de med Nette burde have; saa findes den samme Grund til Reskriptet af 10 Martii 1758 udi de andre Stifter, som udi Siellands Stift. Thi skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelige Majestæt, at udvide det for Siellands Stift allerede gieldende allernaadigste Reskript af 10 Martii 1758 til de andre Stifter i Danmark og Norge. Kjøbenhavn den 24 Febr. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 16 Martii 1761:

Ejpe deres efter General-Prokureurens Erklæring.

Derefter blev da udfærdiget Kongelig Ordre til Stiftamtmand Schouboe af 3 April 1761.

XLII.

Erklæring over en Memorial fra Kammerherre og Amtmand Woyda af 27 Octbr. 1760, hvorudi han forestiller, at tvende Personer der paa Amtet ere arresterede for Hestehyrie, hvis Sag er af den Beskaffenhed, at derudi maae føres Vidner ved adskillige langt fraliggende Jurisdictioner, under Haderslevhuus, Sønder og Naberaae Amter, og da det er fornødent, at Delingventerne derved ere tilstede, saa begierer han, at vedkommende Amtmænd maatte befale at antage sig disse Arresteranter til Bevaring, og at besørge deres Hen- og Tilbagebringelse under Vagt, eller om Hans Majestæt vil befale, at de saa Personer, hvis Vidnesbyrd behøves, skulde møde for Skanderborg Virketing, og aflægge deres Vidnesbyrd mod en billig Betalning for deres Reise. Tilligemed det tydske Cancellis Pro-Memoria af 20 Decbr. 1760, hvorudi de formene, at det er bedre, at Actor forfatter articuli probatorii, og Defensor interrogatoria, hvilket ved subsidial Skrivelse fra Kammerherre Woyda communiceres vedkommende Amter.

Det er som det Tydske Cancellie'erindrer, at hvilket der og vælges af de tvende Midler, som Hr. Kammerherre Woyda foreslaaer, saa vil det foraarsage megen Vanskelighed.

At bringe tvende Delinquenter under Vagt fra Skanderborg til Haderslev, derfra til Tøndern, og saa fremdeles, at forvare dem paa hvert Sted i nogle Dage, og derpaa bringe dem tilbage igien, det vil medføre stor Uleilighed og Tidsspilde, og udfordre store Omkostninger.

At befale Folk at reise en Snees Mile eller saa omtrent, og opholde sig paa et vist Sted, indtil Vedkommende havde imodtaget deres Forklaring om alle de Poster, de fandt for godt at spørge dem om; det vilde haade være ubilligt og usædvanligt, og kunde have Anseende af, at disse Folk bleve straffede, fordi de havde haft det Uheld at være nærværende paa det Sted, hvor en anden folgte et Par Hopper.

Det eeneste, som har bragt Hr. Kammerherre Woyda til at giøre disse Forslag, er den Nødvendighed han antager, at der er udi, at Inquisterne endelig skulde være nærværende ved Bidnernes Examination. Denne Nødvendighed er i sig ikke saa stor, og bortfalder aldeles paa de Steder, hvor de rette sig efter Jus Romanum, hvilket i Almindelighed ikke tillader Parterne, eller deres Fuldmægtige, at være nærværende ved Bidnernes Examination, men allene at indgive Articulos probatorios og interrogatoria, hvilke Dommeren selv forelægger Bidnet til Besvarelse. Endnu mindre tillader denne Lov, in processu inquisitoris, en Inquisit at være nærværende ved Bidnernes Examen, og at høre paa det, de udfige.

Naar dette sættes forud, og man derhos forudsætter, at en Feiltagelse, i Henseende til Inquistens Person, ikke er at befrygte, hvilket er det eeneste, som kunde giøre deres Nærværelse uomgængelig nødvendig; saa bliver det beqvemteste Middel det, som det tydske Cancellie foreslaaer, nemlig, at der forfattes Articuli probatorii og Interrogatoria, og at samme per subsidiales ved Hr. Kammerherre Woyda tilstilles vedkommende Amter, som da besørge Bidnerne afhørte.

Men,

Men, da det vel kan hændes sig, at den anordnede Actor og Defensor ikke ere meget vant til saadant, saa vil det være ganske fornødent, til at rette denne Mangel, at Kammerherre Woyda i sin subsidial Skrivelse paa beste Maade implorerer nobile officium Judicis.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelig Majestæt at reskribere til Hr. Kammerherre og Amtmand Woyda: At den anordnede Actor haver at opsætte de Qvæstioner, som han forlanger ethvert af de i de 3de Amter sig befindende Vidner forelagte, hvilke Qvæstioner først bør communiceres den bestiftede Defensor, som ligeledes opsætter de contra Qvæstioner, han forlanger ethvert Vidnes Svar paa; hvilke Qvæstioner, saavelsom contra Qvæstioner, Amtmanden derpaa ved subsidial Skrivelse, haver at tilstille vedkommende Amtmænd med Begiering, at de vil besørge Vidnernes Svar derpaa indhentet. Derhos han i Særdeleshed maas af hver Amtmand for sig begiere, at han vil anbefale Dommeren ex summo nobili Officio at rette den Mangel, der efter Omstændighederne maatte findes at være i de tilsendte Qvæstioner, og ved de af dem selv tillagte Qvæstioner, see derhen, at al muelig Oplysning, til Sagens videre Fremme, blev forskaffet og indhentet. Kjøbenhavn den 3 Martii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 16 Martii 1761:

Ordre herom efter General-Prokureurens Erklæring.

I Følge deraf udsærdiget Kongelig Ordre til Geheimeraad Woyda af 27 Martii 1761.

XLIII.

Erklæring over et Brev til Greb Holstein af 17 Febr. 1761 fra Kammerherre Rosenkrantz (som udi Geheimeraad Carl Holsteins Fråværelse, forrettede Døetsekretair-Embedet ved Sæ-Etaten) hvorved han communicerer en Ansøgning fra Hadre. Commissionen af 6 Februarii 1761, derbed de foreskille, at en Person navnlig Reg, som de brugte til at forrette Havnesoged-Tienesten,

var af en Prokurator Utrager, uden deres Foresiddende, sat i Stadens Arresthuus, formeddelt 23 Rdr, han, efter en Bpætingsdom, var skyldig. Da de nu formene, at det vilde være til stor Skade for Havnevesenet, isald Havnefogder, Broemand, og andre saadanne Betiente, skulde blive arresterede, uden at Commissionen vidste noget deraf, saa bede de, at Hans Majestæt vil fritage bemeldte Jacob Eeg fra hans personlige Arrest, samt bevilge, at de under Havne-Commissionen staaende Betiente ikke for nogen Slags Giæld med personlig Arrest maatte belægges, men at deres Creditorer skulde melde sig med deres Fordringer, for om mueligt at blive tilfredsstillet; ved hvilket Forslag Hr. Kammerherren forespørger sig, om Hans Excellence maatte have noget at erindre, førend samme Hans Majestæt bliver foreslået.

* * *

Mig er ikke nogen Lov, Forordning eller Reskript bekiendt, som i Almindelighed fritager Kongl. Betiente for personlig Arrest.

Lovens 1 B. 21 Cap. 5 Art., som taler om dem, der komme i Kongens Erinde til noget Sted, kan umuelig strækkes saavidt.

Det Privilegium, som Greverne og Friherrerne derudi have, strækker sig ikke til andre. Reskriptet af 28 Maji 1689 taler allene om Land- og Søofficerer, og fastsætter, at de skulde være frie for Arrest paa deres Person, naar de skielligt bevise sig at være commanderede i Kongelig Tjeneste.

Da ingen saadan Lov hidindtil haver været, saa kan Prokurator Utrager saa meget mindre have forset sig derimod, ved at lade Jacob Andersen Eeg arrestere for Penge, han var dømt til at betale, som denne Eeg ikke engang var virkelig Havnefoged, eller derpaa havde Kongl. Bestalling eller Confirmation, men allene var af Havne-Commissionen antagen til at forrette Embedet indtil videre.

Det er vist, at Prokurator Utrager, som desuden ikke haver den bedste Credit, ikke har handlet vel udi, at han har ladet denne Person arrestere, uden i Forveien at anmeldte det for Havne-Commissionen. Han haver derudi hverken viist den Agtelse, han burde have for en saadan bestandig Kongl. Commission, ei heller har han sørget for hans Principals eller Creditors virkelige Fordeel; thi da den Summa, hvorfor Eeg er arreste-

arresteret, kan er saare liden, saa er det rimeligt, at Havne-Commissionen hellere havde sørget for, at samme liden Summa var af den Leg tillagte Gage bleven betalt, end tilladt denne Person, som de jevnlig betiente sig af, at blive arresteret, hvormed Creditor havde været langt bedre tient, saaledes uden videre, at komme til sine Penge, end med at holde sin Debitor i lang Tid arresteret. Men med alt dette er Arresten dog ikke af den Marsag ulovlig, og saalænge den ikke er ulovlig, tør jeg ikke raade Deres Kongl. Majestæt til, ved en umiddelbar Befaling at ophæve den, eller at forbinde Creditor til at løslade sin Debitor, uden i Forveien at faae vedberlig Sikkerhed for, at Gielden skulde blive betalt; thi, naar Havne-Commissionen enten vil reent ud betale for den Arresterede, eller indstaae for, at Gielden inden en vis Tid skal blive betalt, saa falder det vel af sig selv, at han bliver løsladt af Arresten.

Hvad det andet angaaer, som Havne-Commissionen begierer, at de under samme Commission staaende Betiente maatte blive befriede for at belegges med personlig Arrest for Gield; da seer jeg ingen tilstrækkelig Grund til, at forunde disse Betiente et for den almindelige Creditor saa skadeligt Privilegium frem for alle andre Kongelige Betiente i Almindelighed.

Men da det derhos er billigt, at slige Betiente, hvis Nærværelse jevnlig kan behøves, ikke blive paa deres Person arresterede, og derved unddragne fra at beopagte deres Forretninger, naar Creditor paa anden Maade kan komme til sin Betaling, fornemmelig det i slige Tilfælde, de fleeste Tider, mere er en Procurators Egensindighed end Creditors virkelige Fordeel, der forsaarsager og udkræver Arresten; saa veed jeg ikke noget imod, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelige Majestæt at bevilge og tillade: at de under Havne-Commissionen staaende Betiente, saasom Havnefogder, Broemænd og andre, ikke maatte for Gield arresteres paa deres Person, med mindre Creditor i Forveien havde meldt det for Havne-Commissionen, og der forgiæves anholdt om sin Betaling.

maatte bekendtgjøres for vedkommende Jurisdictioner. Kiøbenhavn den 2 April 1761.

Cancellie-Collegio resolverte herpaa under 6 April 1761:
Rosenkrantz svares efter Erklæringen.

Paa Rosenkrantz's senere Forestilling i samme Anledning resolverte Cancelliet under 6 Maji 1761:

Ordre herom til Præsident Koven.

Derefter blev Geheimeraad Rosenkrantz fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein tilstreven den 14 April 1761 og Under-Admiralits-Præsident Koven af 29 Maji 1761 tillagt Kongelig Befaling.

XLIV.

Erklæring over tvende Memorialer; 1) den ene fra Candidato Theologiæ Peder Reichmand Aagaard af 10 Jan. 1761, hvorudi han begierer allernaadigst Confirmation paa et til ham af Grevinde Lewezau udgiven Kaldsbrev som Sognepræst til Budderup, Gravelv og Narestrup Menighed; tilligemed Biskop Wöldikes Erklæring af 9 Martii, derudi han anbefaler Personen og melder: at Cancellieraad Niels Bisn til Budderupholm eier de tvende Kirker Budderup og Gravelv, og Grevinde Lewezau til Torstedlund den tredie Kirke Narestrup, men at hun haver Jus vocandi til alle tre Kirkerne, da Torstedlunds Fiere have solgt de tvende Kirker Budderup og Gravelv fra sig til Budderupholms Fiere, mod udtrykkelig Reservation af Jus vocandi, i den Henseende han formener, at den ansøgte Confirmation kan bevilges; da Reskriptet af 13 Julii 1759, som Cancellieraad Bisn beraaber sig paa, ikke synes her at finde Anvendelse.

2) En Memorial fra bemeldte Cancellieraad Bisn af 12 Febr. 1761, derudi han forespørger sig, om dette Jus vocandi endnu herefter i Overensstemmelse med Reskriptet af 13 Julii 1759 kan tilhøre Frue Grevinde Lewezau, og begierer, at det maane overlades ham, da han derfor vil betale det samme, som Hr. Grev Lewezau haver givet; tilligemed Hr. Biskop Brodersens Erklæring af 12 Martii, som melder: at de tvende Kirker ere paa offentlig Auction solgte Supplicanten uden Jus vocandi, og mener, at det i Følge Reskriptet

Skriftet af 13 Julii 1759 tilfalder hans Majestæt at kalde; anbefaler eller. Personen, og melder, at Kirkerne ligge i Viborg Stift.

* * *

For saavidt jeg skønner, er der i denne Sag, ikke det allermindste for Cancellieraad Børn at sige.

Budderupsholms forrige Eiere have af Torstedlunds Eiere tilkøbt sig de tvende Kirker Budderup og Gravlev, hvorved disse sidste udtrykkelig have forbeholdt sig Jus vocandi, ligesom de og siden til Budderupsholms Eiere have erstattet det, der var betalt for samme Kirkers Reliquion, da de, ved den derfor givne Qvittering, atter have erhholdet nye Tilstaaelse om denne Forbeholdenhed. Hvilken Qvittering og Tilstaaelse de endog til ydermere Sikkerhed og Efterretning for alle Bødkommende, have ladet læse ved Jyllands Landsting.

Da Cancellieraad Børn paa offentlig Auction tilkøbte sig Budde- rupholm, er det udi Auctions-Conditionerne udtrykkelig erindret, at til disse tvende Kirker ikke hørte, eller med dem blev bortsolgt noget Jus vo- candi, og udi det derefter til ham udstedte Skiøde, hvoraf jeg har seet vidimeret Copie, findes tydelig ansøret: Budderup og Gravlev Kir- ker; dog uden Jus vocandi, som tilhører Torstedlunds Eier.

Jeg veed saaledes ikke, hvorledes Cancellieraad Børn kan formene sig berettiget til at udøve en Rettighed, som han ikke haver tilkøbt eller tilforhandlet sig, som, udi det ham givne Skiøde, findes udtrykkelig und- taget, og som han ikke haver nogen anden Slags lovlig Udkomst til.

Jeg veed ei heller, hvor han falder paa at gjøre en Paastand, som Budderupsholms forrige Eiere, der have havt ligesaa god Ret til at kalde, som han, aldeles ikke have tænkt paa at gjøre, men tverrimod er- klæret sig ganske uberettigede til. Thi, da denne Supplicants Peder Reichmand Nagaaards Fader og anden Formand Lauriz Naggaard, blev udi Begyndelsen af Aaret 1733 af afgangne Grev Lerwegau, som Torstedlunds da værende Eier, kaldet til Præst for disse trende Menig- heder, og det af ham udgivne Kaldsbrev blev sendt til da værende Bi-
 skop

ffop udi Viborg hans Erklæring, indhentede Biskopen igien Budderupholms da værende Eiers afgangne Thøger Benzons Erklæring; da bemeldte Thøger Benzons, som haver været mig heel vel bekiendt, og ikke var Mand til, enten af Eenfoldighed, Uvidenhed eller Forsømmelse, at bortgive sin Rettighed, aabenhierted tilstod, at han ingen Ret havde til Jus vocandi til disse tvende Budderup og Gravlev Kirker, siden de vare hans Færmænd saavelsom ham solgte uden denne Herlighed, som var den ene Kirke Nærestrup Torstedlunds Eier tilhørende, allene forbeholden, hvilket Biskopen og indberettede til Cancelliet, da derpaa det, til bemeldte Lauritz Nagaard, af Grev Løwenzau udgivne Kaldsbrev blev allernaadigst confirmeret.

Da bemeldte Hr. Lauritz Nagaard, for 2 til 3 Aar siden, ved Døden afgik, og Torstedlunds Eier i hans Sted kaldte hans Søn Hr. Jacob Nagaard til Præst for disse trende Menigheder, blev samme Kaldsbrev og, uden nogen Indsigelse af Budderupholms Eier, allernaadigst confirmeret. Dette er saaledes den tredje Gang Torstedlunds Eier have kaldet til dette Kald, efter at de tvende Kirker derfra vare bortsolgte, og omendstaaende Budderupholms forrige Eier, ligesaavel have været privilegerede og berettigede til at kalde, som Cancellieraad Bisn, saa har dog ingen indvendt noget derimod.

Da det saaledes er klart, at Cancellieraad Bisn ingen Ret har til at kalde Præst eller Degn til disse Sogner, og at han er aldeles ubesøiet til at betage Grevinde Løwenzau hendes Rettighed, saa bliver endnu et andet Spørgsmaal tilbage, nemlig: om Jus vocandi til disse tvende Kirker ikke med Rette kunde og burde tilkomme Deres Kongl. Majestæt, da Grevinde Løwenzau, som ikke længere eier Kirkerne, ikke synes at kunde være berettiget til at udøve det deraf flydende Jus vocandi, og Cancellieraad Bisn, som haver kjøbt Kirkerne uden Jus vocandi, endnu mindre kan have nogen Ret dertil.

Saa længe Torstedlunds Eiere tillige eiede disse trende Kirker med Jus vocandi, saa kunde der ikke være nogen Tvist om, at det jo tilkom dem allene (saafremt de ellers vare privilegerede) og ingen anden at kalde Præst

og Degn dertil. Da afgangne Grev Læwergau, udi Aaret 1724 eller 1725 bortfolgte de tvende Kirker Budderup og Gravlev forbeholdt han sig udtrykkelig Jus vocandi, og at han, som Eier af den 3die, nemlig Mærestrup Kirke, allene skulde være berettiget til at kalde Præst og Degn til alle 3de Kirker.

Udi denne Reservation have de begge, Sælgeren saavelsom Kjøberen, paa den Tid været eenige, og det var dem allene, det den Tid vedkom og angik, da de ikke disponerede over andet, end det, dem med Rette tilhørte. Spørgsmaalet bliver derfor, om der, udi denne Contract med indbefattede Forbeholdenhed, indeholdes noget, som er imod Loven eller Ærbarhed? Thi i andet Fald, og naar intet saadant derudi indeholdes, bør den udi alle dens Ord, Punkter og Clausuler, i Følge Lovens 5te Bogs 1ste Cap. 2den Art., af alle Vedkommende holdes og efterleves.

At en saadan Contract, eller Forbeholdenhed ikke indeholder noget, som strider imod Ærbarhed eller den naturlige Billighed, det tilstaaer enhver lettelig.

At den ei heller indeholder noget, som i sig er umueligt, det viser Erfarenhed selv, da Deres Majestæts høilovlige Forfædre have solgt og afhændet mange Kirker, og derhos forbeholdt sig og Efterkommere Jus vocandi dertil, ligesom man ei heller udi Tingens Natur kan finde noget, der gjør det umueligt, at Jus vocandi kan adskilles fra Kirkens Eiendom, eller fra den Rettighed at oppebære Kirkens Tiende og andre Indkomster, og deraf holde Kirken ved lige.

Udsaa spørges der allene, om det ikke er imod Loven?

Wig er ikke nogen Lov eller Anordning bekiendt, som fastsætter, at Eiendom over Kirken, og Jus vocandi alletider skulle være uadskillelig hos een og den samme Person; tvertimod synes Lovens 2den Bogs 3die Capitels 2den 4de og 6te Artikler, at ansee Jus vocandi, som en for sig særskilt bestaaende Rettighed, og ikke, som en Følge af Eiendom over Kirker. Jeg nægter ikke, at en saadan Lov i adskillige Henseende kunde være billig og rimelig; men her spørges allene, om den er til, thi

saalænge den ikke er bekendtgjort, kan ingen dømmes, eller forbindes til at rette sig derefter.

Endnu mindre er mig nogen Lov bekendt, som forbyder den, der baade eier Kirken og haver Jus vocandi, at bortselge Kirken, og derhos at forbeholde sig Jus vocandi.

En saadan Lov maatte nødvendig bestemme, hvorledes saadan en Reservation skulde være at ansee, og hvad Virkning den in Jure skulde have. Thi enten maatte den være ipso Jure nulla, og ansees som den ikke var til, hvoraf da vilde stude, at den, der tilkjøbte sig Kirken, og derved fik Jus vocandi, enten den Sælgende forbeholdt sig det eller ei, eller og Virkningen af en saadan Forbeholdenhed maatte blive, at den Forbeholdende derved, uden videre skulde have sit Jus vocandi forbrudt, hvoraf da vilde stude, at det maatte tilfalde Deres Kongl. Majestæt; men hverken det ene eller det andet findes nogeniinde at være fastsat.

Jeg veed vel, at adskillige holde for, at Jus vocandi herudi kan staae ved Siden af Jagtrettighed, og at den første Rettighed er ligesaa uadskillelig fra Eiendom over Kirken, som den sidste fra Eiendom over Grunden.

Men, naar jeg legger vores Lov til Grund, og derpaa bygger min Meening, finder jeg just i den Henseende, en stor og mærkelig Forskiel imellem disse tvende Rettigheder.

Hvad Jagtrettighed angaaer, da viser Lovens 5te Bogs 10de Cap. 25de Artikel, som udi Jagt-Forordningen af 1732 er igientagen, at den ikke maae stilles fra Eiendom over Grunden, og ikke kan tilkomme andre, end dem, der have Eiendoms-Net til Grunden. Men i Henseende til Jus vocandi, har jeg tilforn erindret, at der endnu ikke hos os er nogen saadan almindelig Lov. Thi hvad Reskriptet af 13 Julii 1759 angaaer, da synes det vel at forudsætte, at slige Reservationer ere ulovlige, men det kan dog egentlig ikke anvendes paa nærværende Tilfælde, da det allene foreskriver, hvorledes der bør forholdes i det Tilfælde, hvor en Privilegeret sælger en Kirke til en Uprivilegeret, og fornemmelig sigter til at hindre, at ikke de Contraherende i slige Tilfælde, skulle

skulle in fraudem Legis, ved en foregivet Reservation, søge at fravende Deres Majestæt den Rettighed til at kalde Præst og Degn, som Deres Majestæt tilkommer i en uprivilegeret Ciers Sted; hvilket man ligeledes seer, at Forordningen af 8 November 1726 har, tillige med andet, forhen søgt at forekomme.

Her derimod har een Privilegeret solgt til en anden Privilegeret, saa at enten den der købte, eller den der solgte, beholdt Jus vocandi, kunde det i Henseende til Deres Majestæts Ret være Eet og det samme, da den eene af dem ligesaa vel som den anden, var istand til, selv at udeve denne Rettighed, naar de havde den.

Da der saaledes ikke findes nogen Lov, hvorefter Frue Grevinde Lewezau enten kan anses at have forbrudt sit Jus vocandi, eller den af Sl. Grev Lewezau ved Kirkernes Bortfølgelse tagne Forbeholdenh. d kan eragtes ulovlig eller ugyldig, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at confirmere det af Frue Grevinde udgivne Kaldsbrev; da det derhos forstaaer sig selv, at paa den fra Cancellieraad Biskop indkomne Memorial ikke kan være at agte. Kiøbenhavn den 4 Maji 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 Maji 1761:

Bevilges Confirmation og Ordre til samtlige Biskoper, at slige Reservationer for Fremtiden skal være forbudne med Tillæg til Biskop Wöldike, at det bliver Grevinde Lewezaus og Cancellieraad Biskops Sag at udløse hverandre, da Hans Majestæt ellers kalder til Budderup og Grablev Kirker.

Derefter blev Studiosus Peder Deichmand Aagaard forundt Kongelig Confirmation paa Kaldsbrevet dateret 29 Maji 1761, og samtlige Biskoper under samme Dato, tilligemed Biskop Wöldike i Wiborg, tillagte Kongelige Befalinger.

XLV.

Erklæring over en Memorial fra en Borger i Viborg, navnlig Niels Gammelstrup af 19 Decbr. 1760; hvorudi han andrager, at Bysfogden i Viborg har faaet Dom over ham til at betale endeel Penge, og det paa Grund af en gammel Dom af 1748, som Bysfogden tilforn havde erhvervet over ham til at betale de samme Penge, om hvilken Dom af 1748 Supplicanten aldrig forhen haver været vidende, ligesom han og vil gjøre sin Ed paa, at han aldrig i den Sag haver været stævnet, eller vidst af, at saadan Sag var anlagt imod ham; ligesom det og af Acten kan sees, at hverken Stævningsmændenes Navne ere anførte, eller nogen Afhiemting steet, i den Henseende han begierer Beneficium Paupertatis og Opreisning paa Dommen af 1748; tillige med Stiftamtmanden i Viborg Grev Ranzaus Erklæring af 28 Febr. 1761, som formener, at denne Sag vel burde nsiere undersøges, og er heel mistænkelig; da og den Cættedommer, som Bysfogden, i den sidste Sag, har betjent sig af, aldrig har været constitueret af Stiftamtmanden, men allene af de tvende Borgemeister i Viborg. I hvilken Henseende han anbefaler Supplicanten som en fattig og syg Mand, til at nyde Opreisning, fri Procurator og Beneficium Paupertatis. Derhos han tillige indsender tvende Breve til ham, denne Sag angaaende, det ene fra Supplicanten af 9 Febr., derudi han tillige tilbyder Ed paa, at han aldrig er bleven krævet efter den forrige Dom af 1748, og aldrig har vidst deraf at sige, søend han den 30 Junii 1760 atter blev stævnet, og derefter mødte for Retten, og begierte Udsættelse, men fik det ikke. Det andet fra Bysfoged Damsgaard af 18 Febr., hvorudi han allene gaaer uden om, og tilbyder at estergive Fordringen, om Gammelstrup vil gjøre Ed, at han er ham intet skyldig, men rerer aldeles intet ved de væsentlige Poster i Gammelstrups Klage af 19 Decbr., som dog har været ham communiceret.

* * *

I Henseende til denne Sag, som just ikke angaaer en stor Summa, men dog i Henseende til Følgen synes at være af stor Betændenhed, kan jeg ikke andet, end være aldeles enig med Stiftamtmanden Hr. Kammerherre Grev Ranzau.

Den Regel, som Forordningen af 20 Februarii 1717 fastsætter, at Ansøgning om Opreisning paa en Dom, som er over 3 Aar gammel, ikke

ikke maae indgives eller modtages, ey ligesaa billig, som nødvendig, og bør være uden al Undtagelse. Grunden dertil, har jeg nogle Gange tilforn havt Leilighed til at forklare, og bestaaer fornemmelig derudi: ut exitum habeant negotia humana; at tvistende Parter, eller Folk, som have en Dom for sig, engang kunne blive visse i deres Sag, og tilfulde forvissede om, at samme Sag ikke mere kunde oprippes; at de, for at erholde denne Visshed, ikke skulde nedes til, at gaae alle Retterne igien: nem lige til Høieste-Ret, for der at erholde en Høieste-Rets Dom, men, at de kunne have den selvsamme Visshed ved en Under- eller Overrets-Dom, som er over 3 Aar gammel.

Derfor jeg ansaae Supplicantens Niels Gammelstrups Ansøgning, som noget, der sigtede til en Undtagelse i denne almindelige Regel, saa turde jeg ikke understaae mig allerunderdanigst at raade Deres Kongl. Majestæt til at bevilge den; men omendskiønt Supplicanten selv kalder det, han søger, *Opreisning*, vi ei heller egentlig have noget andet Navn dertil i vores Danske Lov; saa er det dog i sig en ganske anden Ting.

Opreisning paa en Dom, forudsætter, at en Dom allerede haver overstaaet *fatalia Appellationis*. Men, til det, at en Dom skal kunde overstaae *fatalia Appellationis*, og derved faae *vim rei judicatæ*, fordres, at det skal være en virkelig Dom, det er at sige, en Dom, som haver alle de Egenskaber, der udgiøre en Doms Væsen, og som i Lov og Ret kan anses for en virkelig Dom; thi det forstaaer sig selv, med en Dom, som med enhver anden Ting, at, naar der fattes noget af det, som udfordres til at udgiøre Tingens Væsen, saa kan det ikke længere være den Ting, men maae være noget andet.

Ligesom det i sig er klart, at ingen kan eller maae dømmes, uden han tilforn haver været kaldet til at forsvare sig, og at Stævning altsaa er et *Requisitum* til en Dom; saa viser og Danske Lovs i B. 4 Cap. 1 Art., at ingen Rettergang maae stedes imod nogen (meget mindre Dom affiges over nogen) uden han er lovligen kaldet eller stævnet dertil, hvøraf skyder, at en Dom ikke kan gielde imod nogen, uden den, som haver været stævnet til at lide Dom, og at en Dom, som er affagt over den, der

ikke har været stævnet, for saavidt, ikke i Lov og Ret kan ansees for en Dom.

En saadan Mangel i en Dom, henhører til de i den Rømerske Ret saakaldte Nullitates insanabiles, hvilke gjøre, at en Dom er ipso jure nulla, s: det er det samme, som, om den aldrig var til.

Omendstiont vores Danske Lov ikke egentlig taler om Nulliteter, saa maae dog Virkningen deraf nødvendig være den selv samme, som i den Rømerske Ret; og, hvad Stævning i Særdeleshed, og dens Mangel angaaer, da kan det uddrages af den forhen anførte i Bogs 4 Cap. 1 Art.

Supplicanten Niels Gammelstrup erklærer, og tilbyder sin Eed paa, at han, udi Aaret 1748 aldrig har været enten stævnet eller forelagt til den samme Tid imod ham anlagte Sag og derpaa fulgte Dom. Denne Erklæring og Eeds Tilbud vilde ikke sige ret meget, naar Acten, som et authentique Document, udviiste det Modsatte.

Men den af Byfoged Damsgaard selv, under den senere Sag, fremlagte Domsact fra 1748, er saa langt fra at bevise det Modsatte, saa den meget mere, tildeels bestyrker, tildeels tydelig beviser det, som Niels Gammelstrup erklærer og tilbyder Eed paa.

Af denne Act seer man: 1) At Kaldsmændene aldrig for Retten have affielmet Stævnamaalets Forkyndelse, hvilket dog udtrykkelig befales udi Lovens 1 Bogs 4 Cap. 3 Art., og at denne Artikel her var anvendt, kan der aldeles ingen Tvivl være om, da Acten ligeledes udviser, at det var een af Sagsøgeren Byfoged Damsgaard selv skreven Kaldseddel, Kaldsmændene havde forkyndt. Da nu al den Visshed, man haver om en Stævnings Forkyndelse, beroer paa Affielmingen, saa haver man her aldeles ingen Visshed om, at denne Stævning eller Kaldseddel nogensinde har været forkyndt for Bedkommende. 2) At Kaldsmændenes Navn ei engang er indført i Protocollen eller kommet i Acten, hvilket dog var saa meget mere nødvendigt, naar man ville have dem anseet for saadanne Folk, som ikke behøvede under Eed, at affielme Forkyndelsen. 3) At der den Tid, tværtimod Lovens udtrykkelige Bydende, i 1 Bogs 4 Cap. 30 Art. aldeles ingen Forelæggelse er skeet for Niels Gammelstrup, eller ham

ham nogen Lovdag given, hvilket, ligesom det, altid, og i alle Sager, er befalet, og bør skee; saa var det her saa meget mere uengielig nødvendigt, som man mærker, at den eneste Grund, Sættedommeren haver havt til at bygge den paafulgte Dom paa, har været de Indstævntes Tilstaaelse, som man, endog imod den anførte i Bogs 4 Cap. 30 Artikels Bydende, har præsumeret af deres Udebtivelse og Stiltienhed.

Naar man nu seer, at Bysfoged Damsgaard, som uden Tvivl har kunnet giere, hvad han vilde, med den samme Tid constituerede Sættedommer, har ikke af Uvidenhed, der ikke passede sig paa ham, som Dommer, men af andre skielte Aarsager, forsømt saavel at lade Stævnamaalet afhjæmle, som at lade de Indstævnte forelægge, skient saadant udtrykkelig i Loven er befalet, og man deraf seer, at det tildeels forholder sig, som Supplicanten andrager, saa har man største Aarsag til at troe, at det i alle Maader forholder sig efter samme Andragende, saa at han aldrig engang har været stævnet. Overalt har Bysfoged Damsgaard sat sig udaf Stand til at bevise det Modsatte (hvilket dog efter Omstændighedernes vil paaligge ham) ved det, at han ikke har ladet Stævnamaalet afhjæmle.

Denne i sig stærke Formodning bestyrkes end videre ved andre her modende Omstændigheder.

Niels Gammelstrup har i hans Skrivelse til Stiftamtmanden af 9 Febr. tilbudet Eed paa, at Dommen af 1748. aldrig havde været ham forkyndt, at han aldrig havde vidst af den at sige, og at han aldrig havde været krævet derefter.

Uf den fremlagte Act kan man ei heller mærke, at denne Dom nogenstunde har været ham forkyndt, og Bysfoged Damsgaard har i hans Skrivelse til Stiftamtmanden af 18 Februarii ligesaa lidet bestemt turdet benægte denne, som nogen af de øvrige Niels Gammelstrups Andragender. Endelig har det og opvakt nogen Opmærksomhed hos mig, at, da den senere Dom af 14 Julii 1760 allene grunder sig paa den forrige Dom af 15 Julii 1748, og i sig egentlig kun er en Fornælses-Dom, saa meldes der ikke et Ord om denne gamle Dom, enten i Stævningen eller Foreleggelsen for Niels Gammelstrup, (hvilket og er stridende

dende imod Lovens 1ste Bogs 4 Cap. 5 Art.) saa han gierne kan have været uvidende om den første Dom, indtil den sidste blev affagt, og det saa meget mere, som man ei vel af Acten kan erfare, om den første Dom har i Acten været fremlagt ferend den 14 Julii, just den samme Dag, som den sidste Dom blev affagt.

Alt dette slutter jeg, at Byfoged Damsgaard udi Aaret 1748, har ved at betiene sig af en Erttedommers Partiffhed eller Uvidenhed, sneget sig til, uden Niels Gammelstrups Vidende, at erholde en Dom over ham, hvilken han siden har ladet henligge, i Tanke først at betiene sig deraf, paa beleilig Tid og Sted. For desto lettere og mere uformærkt at opnaae denne Hensigt, har han og, ved et og det samme Stævnemaal eller Kaldseddel, tværtimod Loven, indkaldet adskillige Debitorer, hvis Gield ingen Sammenhæng havde, og blant hvilke Stævnesmaalet maaskee er forkyndt for nogle, og ikke for andre.

Naar det nu antages at forholde sig saaledes, hvilket ei allene er mueligt, men og efter Omstændighederne heist rimeligt, saa sees lettelig, at her ikke er Spørgsmaal om en Dom, som haver overstaet fatalia Appellationis, og derved erhødet vim rei judicatae, og beholder samme indtil den, paa lovlig Maade, bliver underkiendt, hvilket ikke kan skee, uden foregaaende Opreisning, som den Paagiældende i den Henseende behøver; men her er Spørgsmaal om et i sig ulovligt, ugyldigt og kraftelest Dokument, som allene har en Slags Anseelse af en Dom, hvilket den, som derved er fornærmet, begierer Tilladelse at fremsætte qverela nullitatis imod, og at faae offentlig erklæret, for at være det, det virkelig er, og bestandig haver været, nemlig slet intet: af ingen Kraft, Virkning eller Gyldighed.

Blant de Mangler, som gjøre en Proces og Dom ugyldige, er Mangel af Stævning den allerfornemmeste, hvilket og forstaer sig selv, da Stævning er Begyndelsen og Grunden til heele Processen og alt det paafølgende. Den af denne Mangel flydende Nullitet regnes derfor ei allene blant nullitates absolute insanabiles, men og for den allerførste og fornemmeste blant dem.

Da nu denne Mangel formodes at være her, saa er det klart, at det egentlig ikke er Dpreisning, Supplicanten søger, eller Tilladelse at indstævne en ellers gnsldig Dom, for at faae den underkændt, men det er Tilladelse at fremsætte qverela nullitatis mod en Dom, som indeholder en nullitas absolute insanabilis, for at faae den erklæret for det, den desuden i sig er.

Det bør saaledes her ikke komme under Dvæstion, om fatalia Appellationis ere udløbne? og om den Tid er forbi, inden hvilken Dpreisning pleier at forundes eller ei? thi Tiden for sig, kan ikke rette den Mangel, som en saadan Dom har, og som gier den ugsldig. Paa de Steder, hvor fatalia Appellationis ere saare korte, og udløbe udi nogle Dage, Uger eller Maaneder, og hvor der neppe giores Undtagelse derudi, der præscriberes dog qverela nullitatis insanabilis først udi 30 Aar, og naar denne nullitas kommer af Mangel paa Stævning, da holde de fleeste for, at den aldrig kan præscriberes.

Det er og billigt, at Tiden ikke kan eller bør virke noget til Skade for den, som ikke veed eller kan vide af det at sige, som skal hindre ham; men jeg kan umuelig vide, at en Dom ligger imod mig, som jeg ikke har været stævnet til, og som aldrig har været mig forkyndt.

Er det af stor Vigtighed, at den, der haver en Dom for sig, engang, efter en fastsat Tids Forløb, kan blive sikker i sin Sag, og forsviffer om, at samme Dom ikke mere kan forandres, da er det ei af mindre Betydendehed, at En ikke maae dømmes, uden at have været stævnet og kaldet til at forsvare sig, og at der ikke maae ligge en Dom over ham, uden han veed eller kan vide deraf at sige.

Intet kan være farligere for Deres Majestæts Undersaatters Tre, Gods og Belsærd, og intet kan vise større Uretfærdighed eller grovere Uvidenhed af og hos dem, der forvalte Retten.

Efter den romerske Ret kan den, der vil fremsætte qverela nullitatis, gjøre det enten for samme Dommere og i samme Instans, hvor der forhen er dømt, eller og for Overdommeren; altsaa behøver han just ikke i den Henseende, at appellere Dommen eller indstævne den for Over-Retten.

Men da vi hos os intet andet Remedium suspensivum have, end Remedium Appellationis, saa maae den, der vil have en Dom anseet ugyldig, ligesaa vel som den, der vil have den underkiendt, indstævne den for Over-Retten, siden ingen anden, end Overdommeren er berettiget til at skionne derom, og ingen anden end han, er bemyndiget til heitideligen og med behørig Virkning at erklære den for ugyldig; og da ingen Overdommer undertager sig at antage en saadan Dom, til Paaskiønnelse, efter den Tid, at dens fatalia appellationis ere udløbne, saa behøves endog i den Henseende en Slags Dispensation eller Opreiseing.

Dette er Ursagen, hvorfor Supplicanten og i nærværende Tilfælde behøver en saadan Dispensation, siden han, uden den, ikke kunde vente, at Overdommeren eller Magistraten udi Viborg, turde enten modtage hans Klage eller give sig af med at skionne paa, om den affagte Dom var ugyldig eller ei.

Derfor det af Dommen selv eller Acten var i alle Maader klart, at Supplicanten aldrig havde været stævnet i forrige Sag, saa behøvede han ikke at lade Dommen erklære for ugyldig, men det kunde være ham nok, naar de vilde anføre samme Dom imod ham, da at excipere, at han ikke havde været stævnet i Sagen, og at Dommen ikke kunde gielde imod ham.

Men da de have passet paa, saa tvetydig at indføre det i Protocolen, saa det synes som om Stævningen var forkyndt for alle de Paagieldende, skiont det derhos er klart, at de ikke have været forelagte, og man nu sees, at en anden Dommer allerede haver grundet sin Dom derpaa, og derved tillige fornet denne Dom, saa er det nu ganske nødvendigt for Supplicanten, at han saaer den tilsidefat, eller, rettere sagt, den kiendt, næfterrettelig.

Da det saaledes er klart, at denne Dom haver en Nullitet i sig, ved det, at de Paagieldende ikke ere forelagte, og det er heel rimeligt, at den haver endnu en anden og større, ved det, at de ei engang ere stævned, det og er vist, at Supplicanten for hans egen Sikkerheds Skyld er nødt til at fremsætte qverela nullitatis derimod, hvilket, efter den hos os

fastsatte Procesorden, ikke kan ssee, uden ved at indstævne den for Overdommeren, saavel som, at han til sikker at iværksætte denne Indstævning behøver en Kongl. Dispensation, som indbefattes under det almindelige Navn af Opreisning, sfiant den i sig, langt fra ikke siger det samme, som det man sædvanligen forstaar ved Opreisning, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelige Majestæt, foruden Beneficium Paupertatis og frie Prokurator, hvortil han, som en fattig Mand, anbefales af Stiftamtmanden, at forunde Supplicanten den ansøgte Opreisning paa den i Aaret 1748 affagte og saa kaldede Dom.

Men, paa det at denne Bevilling ikke skulde ansees som en Undtagelse i den almindelige Regel, som fastsattes i Forordningen af 1717, saa skulde jeg endnu allerunderdanigst indstille, om det udi Bevillingen udtrykkelig maatte indføres: Som han paastaar hverken at være stævnet eller forelagt udi den Sag, hvorudi Dommen af 15 Julii 1748 over ham er affagt, hvilket og tildeels stadfæstes ved den Gienpart af Protocollen, som udi den senere Sag i Retten er fremlagt, saa tillades ham samme Dom at indstævne, for at faae dens Ugysdighed oplyst og erklæret. Og da der er stor Formodning om, at Byefoged Damsgaard, udi bemeldte Sag, enten har misbrugt Ecttedommerens Uvidenhed, eller har været eenig med ham, for at iværksætte en skammelig Uretsfærdighed til 3die Mands Fornærmelse, og det vilde være af en slem Følge, om saadant gik udstraffet bort; saa skulde jeg endnu allerunderdanigst indstille, om Stiftamtmanden Hr. Kammerherre Grev Rangau derhos blev tilskreven: at lade sig af den for Supplicanten bestilte Prokurator underrette om, hvad der under Sagen, Byefoged Damsgaard og hans Forhold under denne Sag angaaende, blev oplyst og beviist, og derefter at indberette, om han fandt det nødvendigt eller tienligt, at samme, eller en anden Prokurator tillige blev tillagt Ordre, at tiltale Byefoged Damsgaard for saadan hans Forhold. Kiøbens hoon den 15 Maji 1761.

Herpaa blev i Cancellis-Collegio under 3 Junii 1761 resolt. saaledes:
 Indstilles til Hans Majestæt efter General-Prokureurens Erklæring; men i Conseillet, expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev den 12 Junii 1761 udfærdiget Ordre til Kammerherre Grev Ranzau.

XLVI.

Erklæring over en Memorial af 3 Decbr. 1760 fra Urtekræmmerne i Kiøbenhavn, derudi de andrage, at omendskiont deres Laugs-Artikler af 10 Junii 1693 tillade dem at handle med Iran, saa vilde dog Herkræmmerne formene dem det, paa Grund af, at deres Laugs-Artikler af 10 October 1722, som ere yngre, tillade dem det samme, hvilket Urtekræmmerne formene at være til Fornærmelse for den fattige, som meest behøver Iran om Ustøenen, da Herkræmmernes Boder ere tillukkede. Tilligemed Kiøbenhavns Magistrats Erklæring af 29 Decbr. 1760, derudi de melde, at der ndi Aaret 1727 haver om denne Post været Proces mellem begge Laugene, da Herkræmmer-Lauget, saavel ved Politie- og Commerce-Collegii Dom af 14 Novbr. 1727, som ved Høieste-Rets Dom af 29 April 1728, have vundet Sagen, og Urtekræmmerne ere tilpligtede at afholde sig fra at sælge Iran, saavel som Salt og andet, af hvilke Domme de indsende Gienparter, og henholde sig dertil.

* * *

Magistratens Erklæring, saavel som Politie- og Commerce-Collegii Dom af 14 Novbr. 1727, og den derpaa fulgte Høieste-Rets Dom af 29 April 1728, ere alle grundede paa et og det samme Princip, nemlig: at et Laug endelig skal have et fuldkommen-og uindskrænket Monopolium, og alene, med alle andre Personers og Laugs Udelukkelse, være berettiget til at forarbejde og falholde visse Slags Vahre. Af dette flyder igien, at tvende Laug umuelig kunde tillige forarbejde og falholde eet og det samme Slags Vahre.

Naar eet og det samme Slags Arbejde eller Vahre fandtes anførte i tvende eller flere Laugs-Artikler, saa var i sig intet rimeligere, end at begge Laugene bleve eragtede berettigede til at forarbejde og falholde dem.

Men,

Men, da dette ikke kunde bestaae med det forhen anførte Princip, saa har Øvrigheden og Dommeren, i slige Tilfælde taget deres Tilflugt til en anden Regel, nemlig: at den yngre Lov ophæver den ældre, og deraf sluttet, at det yngre Laug var berettiget til at udelukke det ældre, fra at forarbejde eller falsholde slige Wahre, som fandtes anførte i begges Laugs-Artikler.

De have derved ikke iagttaget, at denne Regel ikke bør finde Anvendelse, uden hvor det enten er umueligt, at begge Love kunne bestaae med hinanden, eller og, den ældre Lov udtrykkeligen og navnlig er ophævet ved den yngre. Her derimod kunne de yngre Laugs-Artikler gierne, paa foransførte Maade, bestaae med de ældre, fornemmelig det ikke nogen- sinde findes udtrykkeligen fastsat i de yngre, at de ældre derved, for saavidt skulde være ophævede.

Saadanne Tretter ere ofte opkomme, og kunne heel ofte opkomme; thi da ethvert Laug, som faaer Laugs-Artikler, gierne søger derudi at faae indført alt hvad, som kan ansees at have den allermindste Forbindelse eller Sammenheng med det, som er deres fornemmeste Gienstand, og alle foregaaende Laugs-Artikler just ikke alletider saa naeie eftersees, naar nye Laugs-Artikler confirmeres, saa kan intet lettere hændes, end at de samme Wahre eller Arbejde indføres i de nye Laugs-Artikler, som allerede forhen findes i de ældre.

Slige Tvistigheder vare let at afgjøre paa den forhen ommeldte Maade, nemlig: at det blev det eene, saavel som det andet Laug tilladt, at forarbejde eller falsholde de Wahre, som fandtes anførte i begges Laugs-Artikler. Men, da Øvrigheden og Rættens Bericnte ikke have anseet det som gjorligt, saa have de ofte meget plaget sig selv med at afpasse og bestemme det Arbejde, som ethvert Laug maatte tillades at gjøre.

Det er overalt iide, at Laugene mellem sig skulde føre Proces og øde Penge paa saadant. Slutningen deraf bliver de fleeste Tider et Tab for det Almindelige, fornemmelig, naar Processens Udfald medfører, at enten det eene eller det andet Laug skal allene være berettiget til at falsholde eller forarbejde de omtvistede Wahre; thi det Laug, som saaledes

vinder Sagen, vil o^g have sine paa Sagen anvendte Omkostninger godtgjorte, hvilket de søge at erholde, ved at forhøie Prisen paa samme Wahre, hvilket de og ved Dommen ere satte istand til. Men det er ikke let at forestille sig, hvor stor Indflydelse een saadan endog saare liden Forhøielse af Prisen paa de Wahre, som daglig bruges, haver i Folkets Leves og Næringsmaade, og hvor meget den gjer Opholdet i Almindelighed vanskelige. Vi have derpaa hos os alt for mange og jævnlige Exempler.

Jeg haver tilforn ved en anden Anledning viist, at Lauge i Almindelighed, og det dem forundte Monopolium haver adskillige skadelige Følger, blant hvilke det ikke er een af de mindste, at de legge et Baand paa Folkets Vindskibeligbed, og hindre Concurrencen, som dog er det, der skal frembringe godt Kieb og derhos gode Wahre. Denne Hinder af Concurrencen formindskes meget ved det, at tvende Lauge blive berettigede til at forarbeide eller faldholde de samme Wahre; thi tvende Lauge blive dog ikke saa let eenige om at fastsætte en vis Priis, med videre.

Naar man derfor politice vil betragte dette Spørgsmaal, og ved dets Afgjørelse see paa det, som meest kommer overeens med det almindelige Beste, saa kan der ikke være Tvivl om, at Dommen jo bliver i lige Tilfælde, at begge Lauge skal have lige Udgang til at forarbeide og sælge saadanne Wahre, som nævnes i begges Laugs-Artikler.

Wil man juridice betragte det, bliver Udfaldet det samme; thi foruden det, som forhen er meldt, at en yngre Lov ikke bør antages at have ophævet en ældre, saa længe de kunne bestaae med hinanden, saa bør man og, hvor det kan være Tvivl, altid hellere vælge en mindre, end en større Fornærmelse. Det Lauge, som tilforn allene har været berettiget til at forarbeide eller faldholde visse Wahre, kan anses at blive fornærmet ved, at et andet Lauge tillige faaer Ret til at forarbeide eller faldholde samme Wahre; men denne Fornærmelse bliver ulige større, naar det sidste Lauge bliver agtet berettiget til reent at udelukke det første fra at forarbeide eller sælge de Wahre, som de, i Tillid til deres Privilegier allerede have forskaffet sig Forraad af.

Da

Da det saaledes er viist, at disse Tvistigheder mellem Laugene, naar de ved Proces maae afgjøres, altid ere skadelige, men allermest naar Udfaldet bliver, at enten det ene eller det andet Laug faaer et uindskrænket Monopolium paa allene at sælge slige Vahre, og at der derimod, paa den anden Side, gives een i Ret, Willighed og det almindelige Beste grundet Regel, hvorefter de i Almindelighed kunde afgjøres, saa skulde jeg allerunderdanigst formene det at være bedst, at der cengang for alle blev fastsat en saadan almindelig Regel, hvorved alle slige Tvistigheder ikke saa meget bleve afgjorte, som for Fremtiden reent forebyggede, og i den Henseende allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Kiøbenhavns Magistrat: At, naar et og det samme Slags Vahre eller Arbeide findes nævnet i tvende eller flere Laugs Artikler, da skal begge Laugene, efter den dem, i deres Artikler givne Frihed, være lige berettigede til at falholde eller forarbeide dem; uden at det yngre Laug derfra kan udelukke det ældre, eller det ældre det yngre. Kiøbenhavn den 17 Maji 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 Junii 1761:

Ordre herom efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev den 19 Junii 1761 udfærdiget Kongelig Befaling til Kiøbenhavns Magistrat.

XLVII.

Erklæring over en Memorial af 27 Sept. 1760 fra tvende Bønderkoner fra Samsø, derudi de andrage, at da deres Mand Nystaarssdag bleve antruffene med en Hare, som den ene af dem havde skudt paa en Eiendoms-Gaards Løst der paa Landet, lod Forbalteren dem kaste i et Hull, hvor de heele Eiden maatte hensejde indtil Paaske, fra hvilken Tid af de ere komne ud om Dagen, for at arbejde for Forbalteren, men have maattet hensejde arresterede om Matten, saa de, i al den Tid, intet have kunnet fortjene til Underholdning for deres fattige Koner og Børn, som derved ere bragte til Bettelstaben. De vide ei, hvortil Forbalteren endnu dermed kan faae i Sinden at vedblive, da han endnu ikke har anlagt og forfulgt Sagen imod dem; bede

bede derfor, at de begge maae løslades, da den ene har udstaaet mere end Straf nok for sin Forfeelse, og at den anden maae nyde nogen liden Opriisning. Tilligemed Geheimeraad Grev Dannefskiolds Erklæring af 22 Januarii 1761, derudi han tilskaaer det meeste af Klagens Indhold, og melder allene, at de udi Arresten have nydt god Forfægning og Underholdning, og ikke have arbeidet, undtagen lidet, efter eget Tilbud, i Forvalterens Hauge, men paaflaaer, at det hverken er hans eller Forvalterens Skyld, at Sagen ikke er forfulgt imod dem, saafom Forvalteren, strax de vare arresterede, udtog Strævning, som og kom i Rette den 21 Januarii, og som Birkedommeren, ved samme Strævningemaal var indkaldet til at høre Vidner, og i fornøden Tilfælde til selv at vidne, saa havde Forvalteren, paa Grevens Vegne, tillige befløjet en Sattedommer til at damme i Sagen; men da Sagen kom i Rette, vilde Birkedommeren ikke vige sit Sæde, og interloquerede selv derimod, hvorpaa Greven tilskrev Birkedommeren tvende Breve, for at vide Aarsagen, hvilke Birkedommeren først efter nogle Maanedes Forløb besvarede; derefter Greven indgav tvende Memorialer i Cancelliet, for at faae Kongl. Ordre til Birkedommeren, om at vige hans Sæde, men da Greven er bleven henvisst til Lands Lov og Ret, har han udtagen Høieste-Rets Strævning mod Birkedommeren, for at svare til sin i denne Sag givne Røgtelses-Kiendelse, og altsaa kan der endnu ikke, eller førend der er falden Dom udi Høieste-Ret, anlægges Sag imod disse tvende Delinquenter, lover ellers ved Sagens endelige Slutning, at vise, at det ikke er hans Hensigt at forsøge disse ulykkelige Menneskers Vanheld.

*   *   *

Det er en heel utilbørlig og utilladelig Omgang af Hr. Geheimeraad Grev Dannefskiolds Forvalter, at han, i saa lang Tid har ladet disse tvende fattige Folk hængsle i Arrest, uden at anlægge og forfølge Sagen imod dem, og derved sat dem udaf Stand til at fortjene noget til Ophold for dem og deres. Det, som Grev Dannefskiold i hans Erklæring anfører til hans Forvalters Undskyldning, er langt fra ikke tilstrækkelig til at undskyldte eller forsvare Forvalterens Forhold, men afsiger allene et Beviis paa det Uvenskab, der er imellem ham og Birkedommeren paa Samsøe.

Det er ikke let at begribe, hvorledes Birkedommeren kunde være indvirket i en Sag, der for Krybesskötterie blev anlagt mod tvende Personer, der vare truffne med ladt Gevær og med en skudt Hare, der nylig var skudt, og som efter al Anseende tilstode, at den ene af dem havde skudt den, fornemmelig, der desuden vare Vidner nok, nemlig de, der havde truffet dem, og bragt dem til Forvalteren. At Forvalteren, under Eet, og i samme Sag, har stævnet Birkedommeren til at høre Vidner og aflægge Vidnesbyrd, det synes at vise hans Sindelaug imod Birkedommeren, og at det fornemmelig var ham om at giøre, at faae ham udaf Ketten, og at faae Leilighed til at beskikke en Sættedommer.

Endnu mindre kan jeg begribe, hvad Fare der kunde været udi, da Birkedommeren ikke vilde vige sit Sæde, at have fremmet Sagen og afhørt Vidnerne for ham, isald Vidner ellers behøvedes; thi dersom der af Vidnernes Forklaring var kommet noget ud, som enten sigtede til at gravere Birkedommeren, eller til at vise, at han kunde give Oplysning om Sagen, da havde det været Tids nok, ved Continuations-Stævning at indkalde ham, og om han da ikke havde villet vige hans Sæde, var det uden Tvivl bekommet ham ilde.

Men, at Forvalteren strax i Begyndelsen af en Sag, som i sig synes reen og klar, og ikke i nogen Maade at kunne vedkomme Birkedommeren, indstævner Birkedommeren endog til at høre Vidner i fornødne Tilfælde; det synes at bestyrke det, som jeg erindrer i Cancelliet at have seet Klage over fra Birkedommeren, at han næsten aldrig maatte faae Lov til at forrette sit Embede, og at der ikke saasnart kom en Sag for Ketten, førend Forvalteren strax var færdig med at beskikke en Sættedommer, og det, omendskönt Sagen ikke i nogen Maade angik ham, han ei heller vidste det allermindste deraf.

At Forvalteren og hellere haver villet lade disse fattige Mennesker, som dog maae være Grevens Bønder og Tjenere, hense i Arrest over Næt og Dag, uden at anlegge Sag imod dem, og derved bringe dem med Koner og Børn til Bettelstaven, og forsøge Tiggernes Antal der paa Landet, som dog allene tilhører Greven, end forfølge Sagen imod dem

for den ordinaire Dommer, hvis Dom og Behandling det stod ham frit for at indstævne for høiere Ret, det viser, foruden liden Nidkierhed for hans Herres virkelige Fordeel, enten en særdeles Bitterhed imod Dommeren, eller en slet Fortroelighed til den Sag, han selv havde anlagt. Da det, efter Sagens Beskaffenhed, ei vel synes at kunde være det sidste, saa maae det allene være det første.

Uf alt det, jeg saavel ved denne Anledning, som ellers i Cancelliet, har i denne Materie seet fra Greven og hans Forvalter, har jeg endnu ikke mærket, at de med mindste Ord have tilkiendegivet Marsagen eller Anledningen til, at Birkedommerens Bidne kunde behøves under Sagen, eller Grunden til, at Sagen kunde ansees i nogen Maade, at angaae ham, men de have allene ladet sig nøie med at anføre, at Birkedommeren var stævnet til at anhøre Bidner, og i fornødne Tilfælde, til at aflægge Bidne. Spørges der, hvem det var, der havde opsat og udstyret dette Stævnemaal? da er det Forvalteren.

Det er altsaa Forvalteren, som Forvalter, der anlægger Sag og stævner; det er Forvalteren, der i Stævneaalet, indkalder Birkedommeren til at høre Bidner og aflægge Bidne; det er Forvalteren, der paa Grund deraf ansees at requirere en Sættedommer beskiftet, og det er Forvalteren, der anseer denne Requisition for lovlig og velgrundet, og i Følge deraf paa Grevens Begne, uden videre constituerer en Sættedommer; og endelig er det Forvalteren, der reent standser Sagens Forfølgning, da Birkedommeren ikke vil vige sit Sæde, og dog lader de Skuldige hensesidde udi Fængsel.

Da en Dommer ikke maae domme i de Sager, som han selv paaagjelde, og i de Sager, af hvis Udfald han kan have Fordeel eller Skade; det ei heller er anstændigt, at een og den samme Person, i een og den samme Sag er Dommer og Bidne; saa er det vel, at Højheden i lige Sager, paa Parternes Requisition, kan beskikke en Sættedommer.

Men det hænder sig ogsaa ofte, at en Part, som ikke er fornøjet med den ordinaire Dommer, og hellere vil have en Dommer, som han selv foreslaaer og kan vælge, og, om hvis Føielighed han holder sig forvisset,

enten

enten indstævner Dommeren til Vidne, omendskiønt Parten selv heel vel veed, at han ikke har den allermindste Kundskab om det, der skal vidnes om, eller og indstævner ham som Part, omendskiønt han heel vel veed, at Sagen ikke i nogen Maade, paagielder ham, allene for derved at faae Anledning til at foreslaae og begiere en Sættedommer beskiftet.

I lige Tilfælde, og naar Partens Foregivende ikke medfører enten Deviis, eller en temmelig Rimelighed, bør Øvrigheden ikke strax, uden videre, beskifte en Sættedommer, og derved betage den ordinaire Dommer at udøve den Jurisdiction, som Deres Majestæt har anfortroet ham, men han bør først indhænte dennes Erklæring, om han er villig eller holder sig forbunden til at vige sit Dommersæde, om han veed noget af de Facta, der skal vidnes om, og, som Vidne, er istand til at give nogen Oplysning i Sagen, eller om Sagen paa nogen Slags Maade kan ansees at paagielde ham.

Benægter Dommeren alle disse Omstændigheder, bør Øvrigheden ikke strax paa den blotte Requisition, uden at søge videre Oplysning eller Deviis, beskifte en Sættedommer.

Handler han derimod, kan han let derved udsætte sig for det, som her er mødt, nemlig, da det holdes for, at en Dommer selv kan kiende paa det Spørgsmaal, an sit suspectus? at han da, ved et Interlocutorium, sætter hans Constitution til Side.

En Greve eller Friherre bør derudi være mere vaersom, end nogen anden Øvrighed, fornemmelig i de Sager, hans Forvalter eller Fuldmægtig, som Fuldmægtig, anlegger, siden det er den samme Person, der udstyrer Stævnemaal, og derved søger at gjøre den ordinaire Dommer til Part, der requirerer Sættedommer, og derved andrager, at den ordinaire Dommer i den Sag er Part, der skønner om Requisitionens Lovlighed, og dette Foredragendes Sandfærdighed, og endelig afgjør det, ved at beskifte en Sættedommer, og at forbyde den ordinaire Dommer, i den Sag at gjøre sit Embede.

Det er for saadan en Øvrighed og i slige Sager langt mere fornødent, end ellers, at indhente Dommerens Erklæring, førend noget beslutes, hvilket man her tydelig seer, ikke at være skeet.

Det er vist, som Greven skriver, at han, angaaende denne Sag og Birkedommerens Modvillighed i at vige sit Sæde, har indgivet tvende Memorialer i det Danske-Cancellie, men det er af Foregaaende let at slutte, hvorfor Cancelliet ikke har villet eller kunnet blande sig deri, men har henviist det til Lands Lov og Ret.

Om nu Forvalteren har havt Anledning til at indstævne Birkedommeren i denne Sag, enten til at høre Vidner, eller til at aflægge Vidne; om Grev Danneberg har været besøjet til, i samme Sag, at beskikke en Sættedommer, og om Birkedommeren har været berettiget til at interloquere paa denne Qvæstion, og ved sit Interlocutorium, at sætte Grevens Constitution tilside, det er alt Spørgsmaale, som høre under Høieste Rets Paaskiendelse, og her ikke komme i Betragtning, uden for saavidt der spørges, om disse Omstændigheder enten have forbundet eller berettiget Forvalteren til, at lade de tvende arresterede Personer i saa lang Tid hensidde i Fængsel og Arrest, uden at anlegge og forfølge Sagen imod dem; men det, som her egentlig kommer under Qvæstion, er, om de tvende Arrestanter, Supplicandernes Mand, ikke ved denne Dmgang ere fornærmede, og endnu daglig blive fornærmede, og om de ikke derfor kunde paaftaae nogen Slags Erstatning?

Hvad enten Forvalteren eller Birkedommeren haver Ret, og hvilken af dem, der og er best grændet i sin Paastand, saa er det dog vist, at disse fattige Folk derunder have maattet lide, da de, over Aar og Dag have maattet hensidde i Arrest og Fængsel, uden at Sagen mod dem engang kan siges at være begyndt, og derved, for Sagens Begyndelse udfaaet større Straf, end den meest skuldige iblant dem, efter al Anseende, ved endelig Dom kunde blevet dømt til at lide.

Det var ubilligt, at disse stakkels Folk skulde straffes, fordi der er Uvenskab mellem Grevens Forvalter og Birkedommer, og da det er et

Delic-

Delictum privatum, saa synes der at være nogen Billighed udi, at den Straf, de saaledes ved Forvalterens Forseelse, uden deres Skyld, have udstaaet, kommer udi Liquidation med den Straf, som Forvalteren, paa Grevens Vegne, var berettiget til at paastaae, at de skulde lide.

Derfom disse Folk bleve satte udi Stand til at anlægge Sag imod Greven og Forvalteren for denne, skient ikke i Begyndelsen, dog siden, ulovlige Arrest, da kunde det nok hælde sig, at de, eller i det mindste den ene af dem, fik nogen Opreisning. Men, da det, de egentlig begiere er deres Frihed, hvilken synes længe nok at have været dem betagen, i Forhold til den begangne Forseelse, Greven ei heller synes saa aldeles utilboielig til, at tilstaae dem samme, saa tænker jeg, at det er den beste Maade at afgjøre denne Sag paa, at Greven befales at sætte dem i Frihed, og at estergive al videre Tiltale til dem, dog saa, at Greven beholder Balget, isald han hellere vil lade saavel hans Tiltale til dem, som deres til Forvalteren paakiende af Dommeren. I den Henseende skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad Grev Danneskiold Samsøe:

At, da det ikke er lovligt eller tilladeligt, at lade dem, der for en Misgjerning eller Forseelse ere anholdte, saa længe hængslede udi Sængsel og Arrest, uden at anlægge og forfølge Sagen imod dem, det af Greven, udi hans allerunderdanigste Erklæring ansøgte, og saa meget mindre kan tiene til at forsvare eller undskylde Forvalterens Forhold mod dem, som der ikke gives mindste Beviis eller Formodning om, enten at Birkedommerens Vidnesbyrd behøvedes til Sagens Oplysning, eller at han, paa nogen Maade, i Sagen var indviklet, og disse fattige Folk, som saaledes i saa lang Tid, have været betaget al Leilighed til at fortiene noget til at ernære dem og deres, synes derved at have lidt haardere Straf, end den, som den meest Skyldige iblant dem, ventelig ved endelig Dom, kunde været blevet dømt til at lide; saa haver Greven, saafremt det ikke allerede er skeet, Straf at lade

dem løslade, og frasalde al videre Tiltale til dem, for det af dem begangne Krybestykkerie, med mindre Greven hellere vil lade saavel hans Tiltale til dem, som deres Paastand for den lange Anholdelse, komme under Dommerens Paakiendelse, da han, i saa Fald haver at tilkiendegive Supplicantinderne, at deres Mænd kan blive forundt allernaadigst Beneficium Paupertatis og fri Prokurator til at udføre deres Sag mod Forvalteren og Vedkommende, fordi han saalænge har ladet dem hensidde i Arrest og Sængsel, uden at anlegge og forfølge Sagen imod dem, samt indhente Dom over dem. Kiøbenhavn den 24 Maji 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 Junii 1761:

Ordre herom efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter afgik Kongelig Befaling til Hr. Geheimeraad Friderich Christian Greve af Dannestiold Samsøe den 26 Junii 1761.

XLVIII.

Erklæring over trende Memorialer: 1) En Memorial af 6 Decbr. 1760 fra de Deputerede i Landmilitiens Session i Odensee, Amtmand Simonsen, Obrist Ingenhoff og Krigscommissair Schmidt, hvorudi de forestille, at da Hofjunker Sehestedt et Aar tilforn Stykkeviis folgte Billedsballe Hovedgaard med underliggende Bøndergods, som udi 7½ Læg er inddeelt, forbeholdt han sig, af Godsets Reserve-Mandskab, 14 Karle og Dreng, foruden dem, som tilhorte Godset, men tiente uden for Godset; da der nu foresaldt Vacance udi et af disse Læg, som forhen vare samlede under Billedsballe, men nu er bleven Estrælag, nemlig Lægget No. 22, og Lodsseieren i samme Læg Obrist-Lieutenant Grambov forestillede, at der var Mangel paa Mandskab, siden Hofjunker Sehestedt, af dette Læg havde forbeholdt sig 7 Karle, og den 8 just paa samme Tid, for ikke at blive enrølleret, var gaaet bort, bad han derhos, at Sessionen ville foranstalte, at disse forbeholdte 7 Karle maatte tilpligtes ved Lægget at forblive.

Da nu Sessionen finder denne Begiering lodlig, og Forbeholdenheden saameget mere ulodlig, som Hofjunker Sehestedt intet Hartkorn eier, men de ihtet have for sig i Løb og Forordninger, hoorpaa de kunde grunde deres

Kiem

Kiendelse, saa udbede de sig Hans Kongl. Majestæts allernaadigste Resolution, hvorledes i dette og slige Tilfælde, herefter skal forholdes.

2) En dito Memorial fra de samme af 11 Febr. 1761, derudi de, næst at henholde sig til Foregaaende, andrage, at det, ved Undersøgning af Compagniechefen er befunden, at der udi de tvende combinede Lægge $\frac{2}{3}$, ikke er een ret tjenstdygtig Karl, men allene een, som snart kan blive det, paa en Gaard-Brue Obrist-Lieutenantinde Hagedorn har tilkiøbt sig, hvorfor hun og af hendes øvrige Gods, har indtil videre maattet præsentere en Karl til Landsoldat for dette Læg.

3) En Memorial af 11 Febr. 1761 fra Amtmanden Etatsraad Simonsen, som indeholder at af de 14 Karle, som Hofjunker Scheestedt havde forbeholdt sig, havde de 13 forespurgt sig hos ham, om de ikke kunde tage Tjeneste paa andre Gods, og ikke just vare forbundne at lade sig flytte af Hofjunker Scheestedt, hoor han vilde, da de, i saa Fald hellere vilde blive ved Godset, og pleie deres Fodstavn; i den Henseende han begierer Resolution, hvad han maae svare dem, og medder derhos, at Hofjunker Scheestedt har, mod deres og deres Huusbonders Billie, ladet deres Tjenester opfige.

* * *

Det Spørgsmaal, som her fornemmelig omtvistes, bestaaer derudi: Naar en Proprietair bortfølger et Gods, om han da kan forbeholde sig viffe af de paa Godset værende Bønderkarle, endog efter at Godset er bortsolgt, saa disse skulde tilhøre ham, og han være berettiget til at at raade over dem.

Naar man til Grund for dette Spørgsmaals Besvarelse vil læggedet, som i sig allene indeholder Grunden til al den Rettighed, som Proprietairerne i Danmark have til deres Bønderkarle, saa kan der neppe være Tvivl om, at jo Spørgsmaalet bør besvares benægtende.

Bønderne i Danmark ere ikke Slaver eller saadanne, over hvilke Huusbonden for sin Person, haver Eiendomsret og kan raade over dem, ligesom han vil. De ere ei heller glebæ adscripti, eller saadanne, som følge med Grunden, og med den kjøbes og sælges; (thi den gamle vor-nede Rettighed, som dermed omtrent kom overeens, er for længe siden affkaffet) men de ere i sig frie Folk, og al den Rettighed, som Proprietairen

tairen eller Huusbonden har til dem, har allene sin Grund i Landmilitien eller i den Forbindlighed, som paaligger Huusbonden, at skaffe Rekruter til Landmilitien.

Da der af visse Lønder Hartkorn skal skaffes en Landsoldat, og den, som eier Hartkornet, er i paakommende Tilfælde, af Vacance, Forsøgelse ic. forbunden til at skaffe og præstere en tjenstdygtig Karl, saa var det og nødvendigt, at han maatte sættes istand til at fyldestgjøre denne Forbindlighed, hvilket han ikke kunde, naar det blot beroede paa Bønderkarlene at gaae bort fra Godsset. I den Henseende, og for at sætte Proprietairerne istand til at fyldestgjøre den dem paalagte Forbindlighed, er det fastsat, at naar en Bønderdreng, som opfødes ved Bønderarbejde, er 9 Aar gammel, skal han indføres i det Steds Reserverulle, hvor han opholder sig (ikke just hvor han er fød:) thi der er ikke længere Spørgsmaal om at pleie Føde-Stavn, men den Rettighed er med Bønderrettigheden ophævet.

De udi denne Reserverulle anførte udgjøre en Planteskole til at completere Landmilitien, og maae i den Henseende blive tilstede paa det Sted, hvor de ere indførte i Reserverullen, paa det at der ved foresaldende Vacance kan vælges En af dem til at udfylde det ledige Nummer, da det beroer paa en Proprietair, blant de mange, som ere indførte i hans Reserverulle, at præsentere hvilken han vil til Landsoldat; og derudi bestaaer den Rettighed, som Proprietairerne have til deres Bønderkarle. Heraf flyder:

1) At, naar ingen Landmilitie var, havde Proprietairerne ingen Rettighed til deres Bønders Sønner og Bønderkarle, og at, naar den nu værende Landmilitie blev ophævet, bortfaldt den Rettighed, de nu have til dem, (skient derhos maae tilstaaes, at der i det mindste er een Forordning, som ikke saa aldeles haver sin Grund i dette Princip.)

2) At den, som intet Hartkorn eier, og altsaa ikke er forbunden til at skaffe nogen Landsoldat, ikke kan eie eller være berettiget til nogen Bønderkarl eller Dreng.

3) At den Rettighed en Proprietair haver til de paa hans Gods værende og dertil hørende Bønderkarle og Dreng, ophører aldeles, saasnart han haver solgt Godsset eller ladet af at eie det.

Naar dette Foregaaende anvendes paa nærværende Tilfælde, saa skjøntes lettelig, at Hofjunker Schestedt, som ikke længere eier noget Hartkorn, og ikke er forbunden til at skaffe nogen Landsoldat, ikke kan eie eller være berettiget til nogen Bønderkarl, og at den Rettighed, han forhen havde til de, paa Billedsballe Gods værende Bønderkarle, aldeles har ophørt, da han bortsolgte Godsset, og ikke længere kan bestaae i Kraft af en Forbeholdenhed, som synes at sigte til at udføre en nye og hos os ubekendt Ret til Personer, som ingen Grund haver i vores Lov, og ikke kan bestaae med den hos os værende Forfatning.

Imidlertid maae det dog paa den anden Side tilstaaes, at der og kan være noget at sige for flige Reservationer, (som ei heller hos os ere usædvanlige) fornemmelig, naar de ikke gaae for vidt, og ikke strække sig til for mange Bønderkarle, i Forhold til deres Antal paa et vist Gods.

Det kan ikke nægtes, at jo en Proprietair er berettiget til at give een og anden blant de til hans Gods hørende Bønderkarle deres Friheds-pas og Afseed fra Godsset.

Naar en Proprietair ved at bortselge et Gods forbeholder sig visse af de til Godsset hørende Bønderkarle, saa holder man i Almindelighed for, at dette ikke vil sige andet, end, at han forbeholder sig den Ret, han forhen havde, endog efter at Godsset var bortsolgt, at give disse Karle deres Friheds-pas.

Naar dette antages at være den eneste Hensigt med flige Reservationer, saa kan man just ikke sige, at de stride imod Loven, eller sigte til at indføre en nye Rettighed til Personer, uden for Loven, da hele Virkningen deraf bliver, at En beholder den Ret, han forhen havde, at sætte en Bønderkarl i fuldkommen Frihed, og at ophæve de Bænd, der hæftede ham til et vist Gods.

Dette synes at være en Sag, som naar Risbereren og Sælgeren derom komme overeens, ikke vedkommer tredie Mand.

Omendfient man nu af det, at Hofjunker Sehestedt skal have op-
 sagt disse forbeholdte Bønderkarles Tjeneste, endog imod deres og deres
 Hunsbonders Villie, har Marsag at slutte, at hans Hensigt just ikke ind-
 skrænker sig til alene at give disse Folk deres Frihedspas, men at han
 indbilder sig at have en virkelig, ja endog en Slags Eiendomsret over
 dem, som dog, da det af Foregaaende sees, at slige Reservationer under-
 tiden kunde være lovlige og gylbige, og at der, hvor det og gaaer, kan
 være noget for dem at sige, saa at Spørgsmaalet i den Henseende er i
 Almindelighed problematisk, saa tør jeg ikke raade Deres Kongl. Majes-
 stæt til, enten selv allernaadigst at afgjøre det, eller at foreskrive Sessio-
 nen, hvorledes de derpaa havde at kiende, men mener, at det er et
 Spørgsmaal, som bør afgjøres ved Lands Lov og Ret, og der paakiendes
 efter Lov og Forordninger, som, naar Tilfældet er tilfulde bestemt, ere
 tilstrækkelige nok til at vise, hvorledes der bør dømmes.

Jeg taler her allene om den forbigangne Tid, og om det, som alle-
 rede er foregaaet; thi for den følgende Tid kunde det vel hælde sig, at
 der i Almindelighed maatte fastsættes noget, i Henseende til slige Reser-
 vationer, og for at indskrænke eller ophæve dem, fornemmelig, om den
 Maade, som her ved Billedsbelle er brugt, med at bortselge Gaard og
 Gods, ikke under Eet, men Stykvis (hvilken Maade ellers i sig kan i
 en og anden Henseende vel fortiene at opmuntres, da den kan have mange
 nyperlige Virkninger, saavel i Henseende til Deres Majestæts Fordeel,
 som i Henseende til Landets Folkemængde og det almindelige Beste) skulde
 komme mere i Brug, og blive mere giengs; thi naar Gaard og Gods
 under Eet bortselges, passer nok Kjøberens paa, at Godset eller endeel deraf,
 ikke bliver blottet for Mandskab; men naar hvert Stykke, eller hver Bon-
 degaard ser sig bortselges, tænker den ene Kjøber mueligt, at naar de
 øvrige Kjøbere kunde raake det, kan han og, og saaledes vil ingen blande
 sig i at giøre Indsigelser derimod.

Naar det da sættes forud, at dette Spørgsmaal bør afgjøres ved
 Lands Lov og Ret, saa spørges der endnu, hvem der er berettiget til at
 opkaste

oplaste det, og til at anlægge Sag, for at faae den sseete Reservations Gholdighd eller Ughdighed paakiendrt?

Saavidt jeg skionner, vedkommer det ikke Landmilitiens Session, at give sig af dermed, enten som Part eller som Dommer; ikke som Part, thi alt hvad Sessionen er berettiget til at paastaae, er, at der af Lægget eller Lodseieren i Lægget skal skaffes en tjenstdygtig Karl for det ledige Nummer, og i den afgaaende Landsoldats Sted; saasnart en saadan Karl anskaffes, da hvad enten han tages i Lægget, eller een af Lodseierne i Lægget, tager ham fra et andet dem uden for Lægget tilhørende Sted, eller sauntlige Lodseiere bidrage til at anskaffe en fremmed Karl, saa haver Sessionen ei videre at paastaae; og omendskiont Sessionen har været heel vel beseiet til at andrage dette, i visse Henseende usædvanlige Tilfælde, hvorover deres Resolution endog af en Lodseier selv har været forlangt, og at forespørge sig, hvorledes de sig derudi havde at forholde, saa maae man dog ei heller for meget vænne Sessionen til at blande sig udi, eller bedømme Proprietairens private Huusholdning, endog i Henseende til deres Mandskab og de Contracter og Reservationer, som de, imellem sig kunde blive eenige om.

Og da Spørgsmaalet angaaer en Contracts eller Reservations Lovlighed eller Ulovlighed, og den Virkning, den i Lov og Ret kan have, og skal afgjøres ei allene efter de om Landmilitien udfomne Forordninger, men og efter Landets almindelige Lov, saa skionnes lettelig, at det ikke kan tilkomme Landmilitiens Deputerede at kiende eller demme derpaa, men, at denne er blant de Sager, udi hvilke, naar de for Sessionen maatte indkomme, de Deputerede bør henvise enhver til sit Bærneting i Følge Forsordningen af 4 Februarii 1733 Art. 6.

Derimod synes Lodseierne i de Læg, hvis Mandskab, for en stor Deel, er forbeholdt, mere competente til at oplaste dette Spørgsmaal, da det, om ikke i andre Maader, saa dog i Henseende til Landmilitiens Refroutering vedrører deres Fordeel, at de Læg, udi hvilke de ere Lodseiere, ikke blottes for Mandskab. Isald derfor Obrist-Lieutenant Grambov, Eieren af Bublgaard, Frue Obrist-Lieutenantinde Sagedorn

eller andre Eodseiere ville anlegge Sag imod Hofjunker Sehestedt, for at faae Reservationens Gylldighed eller Ugyldighed paakiendt, staaer Lands Lov og Ret dem aaben for, og de kunne neppe som Uvedkommende afvises med deres Sagsmaal, skjønt der, imod dem, som først ere blevne Eodseiere i Lægget, ved det, at de have kjøbt en Gaard paa den ommeldte Auction over Billedsbøllegaard og Gods, altid vil møde den Exception, at de selv have samtykt i Reservationen, som har været indført i Auctions-Conditionerne.

Men de, som efter mine Tanker, ere de rette competente til at opløste dette Spørgsmaal, og til at paatale den skeete Reservations Gylldighed, og paastaae dens Virkning bestemt, og hvis Sag derhos er den meest billige, det er de forbeholdte Bønderkarle selv.

Disse ere ikke spurgte om Auctions-Conditionerne, og kunne altsaa ikke siges at have samtykt i den skeete Reservation, skjønt den egentlig angik dem, og de ikke ere (her, som hos de Romere) *res*, om hvilke Eieren, uden at spørge nogen, kan contrahere og raade over, ligesom han vil, men de ere Personer, som kunne erhverve Rettigheder og paadrage Forpligtelser, og selv ere berettigede til at tale paa det, hvorved de finde sig fornærmede.

Disse vide, at alt det Gaand, der ligger paa dem, bestaaer derudi, at de ere forbundne til at blive ved det Gods eller i det Læg, i hvis Reserverulle de ere indførte, paa det at Een af dem, i paakommende Tilfælde, kan vælges til Landsoldat. De vide, at al den Ret, deres Huusbonde havde til dem, ophørte, da han, ved at sælge Godset, lod af at være deres Huusbond.

Derfor Hofjunker Sehestedt vil mod deres Villie bringe dem andensteds hen, svare de, at de ere indførte i Billedsbølle Gods Reserverulle, og ikke ere hestede til noget andet Gods. Derfor han paastaaer, at han, for hans Person, er berettiget til dem, svare de ham, at han ikke længer er deres Huusbond, siden han haver solgt Billedsbølle Gods. Siger han, at han er berettiget til dem, i Følge den ved Auctions-Conditionerne tagne Reservation, som giver ham fuldkommen Ud-

komst

komst til dem, da svare de, at de intet vide af disse Conditioner eller Reservation at sige, og ikke have samthft derudi, ei heller erkiende nogen saadan Udkomst, som ingen Grund haver i Lov og Forordninger.

Da nu Amtmanden Etatsraad Simonsen, i hans Memorial af 21 Febr. h. a. melder, at Hofjunkerens har opsagt disse Bønderkarles Tieneste mod deres og deres Huusbonders Villie, og at de 13 af dem allerede have forespurgt sig hos ham om deres Vilkaar, og besværet sig over, at Hofjunkerens mueligt vilde anvise eller forsktte dem andensteds hen, og det altsaa er rimeligt, at de komme til, enten at legge Sag an mod Hofjunkerens, eller ved Lands Lov og Ret at forsvare sig mod ham, saa skulde jeg holde for, at dem til saadan Sags Udsærfel bør forundes Beneficium Paupertatis og frie Procurator, da de rimeligviis ere fattige, og det er viist, at dem, saavidt man af Hofjunkerens Udfærd kan slutte, virkelig skeer, eller kan skee for nær, hvortil kommer, at Eværgsmaalet, naas det paa en vis Kant betragtes, kan synes at angaae det Almindelige.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at reskribere til Sessionen i Almindelighed, og til Amtmanden i Særdeleshed: At Sessionen i dette, saavel som andre Tilfælde, haver at holde sig til Lodseierne i Lægget, hvis Sag det er, i den afgangne eller udgangne Landsoldats Sted, at skaffe en tiensdygtig Karl.

Hvad den Qvæstion angaaer, om den Reservation af 14 Bønderkarle, som Hofjunker Sehestedt skal have taget ved Billedsbølle Gaards og Godssets Bortsælgelse, kan eragtes at være lovlig og gyldig eller ei, og hvad Virkning den kan have? da henvises samme til Lands Lov og Ret; hvor Vedkommende kunde lade den foredrage og paakiende.

Men, da Amtmanden udi hans allerunderdanigste Memorial af 21 Febr. melder, at 13 af disse forbeholdte 14 Bønderkarle allerede have været hos ham, og forespurgt sig om deres Vilkaar, samt tilkiendegivet nogen Frygt for, at Hofjunker Sehestede tilsigtede at bringe dem andensteds hen mod deres Villie, da de, i

saar Sald hellere vilde forblive ved deres Sødetaavn, og Hofjunkeren, som intet Særkorn skal eie, og altsaa ikke er forbunden til at skaffe nogen Landsoldat, ikke synes at kunde have nogen personlig Ret, end siige Eiendomsret, over disse Bønderkarle og deres Personer, men det lader ligesom Hofjunkeren tænker at tilægge sig en saadan Slags Rettighed, da han skal have ladet disse Bønderkarles Tieneste opsiige mod deres og deres Huusbønders Villie, saa kan disse Bønderkarle, eller saa mange af dem, som det maatte forlange, efter Amtmandens derom givende allerunderdanigste Forestilling, blive forundt allernaadigst Beneficium Paupertatis og fri Prokurator, saavel til at paatale deres Ret, og lade den af Hofjunkeren tage Forbeholdenheds Gyldighed eller Ugyldighed, og den deraf flydende Virkning paakiende, som til deres Forsvar, isald Hofjunkeren, i Sølge af bemeldte hans formeentlige Ret, eller til at udøve samme, skulle foretage sig noget imod dem; ligesom de og, saa længe Processen varer, ikke maae imod deres Villie, bringes anden Steds hen fra det Gods, udi hvis Reserverulle de findes indførte. Kiøbenh. den 29 Maji 1761.

Herpaa blev i Cancellie: Collegio resolveret:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Men i Conseillet faldt saadan Resolution den 18 Junii 1761:

Det reserverede Mandskab forbliver paa Godsset, men dersom Schestedt formeener sig i den Henseende at have nogen Prætension til nu værende Eier, staaer Lands Lov og Ret ham aaben; i øvrigt, ligesom det ikke er nogen Proprietair formeent, at give en eller anden af sine Bønderkarle Friheds-Pas, saa forbydes det dog, at nogen maae forbeholde sig Ret til Bønderkarle eller Dreng, naar samme ikke eier det Gods, hvor disse ere i Reserverullen indskrevne, folgelig skal saadan Forbeholdenhed altid som ugyldig ansees, og expederes herom de fornødne Ordres.

Derefter afgik Kongelige Befalinger den 26 Junii 1761, til de Deputerede udi Landmilice: Sessjonen, for det Siellandske National: Regiment Infanterie, samt til de Deputerede udi Landmilice: Sessjonerne for det Nordre Jydske og for det Søndre Jydske National: Regimenter Infanterie.

XLIX.

Erklæring over en Memorial af 4 Jul. 1760 fra Jens Hansen Herringløse af Roeskilde derudi han forestiller, at Forvalter Brasch paa Kiegegaard har ladet ham sætte i Arrest for Tyverie, og medens han sad der, bortfolgt hans Boehave og deriblant hans Verkøi, som han skulde fortjene sit Brød ved, uden at han derfor har faaet mindste Skilling, da han dog ved Høieste: Rets Dom, er bleven reent frikiendt, hvorfor han beder om Beneficium Paupertatis og et Forsvar udi Sagen; tilligemed Amtmandens Hr. Geheimeraad Scheels Erklæring af 17 Febr. 1761, derudi han beretter, at Supplicanten var arresteret for Tyverie, at han ved Hiem: og Landsding blev dømt til at kagstruges og brandmærkes paa Ryggen ic., men ved Høieste: Ret frikiendt for videre Tiltale; at Forvalteren, da Hiemtingsdommen var gaaet, som han ikke ventede at blive forandret, lod hans sequestrerede Effecter stille til Auction, som udi alt beløb til 12 Rdr. 4 Mk., hvorfor Spørgsmaalet bliver, om samme skal erstattes ham igien, eller Sagens Omkostninger deraf tages, saavidt de kan tilstrække; dette sidste synes billigt, da Høieste: Rets Dom ikke har underkiendt de forrige Domme, som dømte ham til at betale Omkostningerne, ei heller givet ham Reparation eller Regres, men allene frifundet ham for videre Tiltale, ligesom han og, ved hans mislige Forhold, har forvoldet Sagen, og forarsaget Staten Omkostninger; men om saa findes for godt, kunde og Supplicanten tilbageleveres de 12 Rdr. 4 Mk., som ere indkomne for hans Effecter, og Forvalteren har beregnet til Afdrag i Omkostningerne, da disse 12 Rdr. 4 Mk. derimod tillige med Sagens øvrige Omkostninger, blive repareret paa Amtet, saa at Supplicanten ikke i den Henseende, behøver Beneficium Paupertatis.

* * *

Vel skeede Supplicanten ikke for nær, dersom han af hans Boe og Effecter, for saavidt de kunde tilstrække, kom til at betale de paa hans Arrest og Varetægt og øvrige paa Sagen anvendte Omkostninger, da han,

han, som tilforn er straffet for ringe Tyverie, har ved sit mistænkelige Forhold, givet tilstrækkelig Anledning til den, imod ham anlagte Tyvesag, og ved Høieste-Ret, saavidt jeg erindrer, allene er bleven frikendt paa den Grund, at der var nogen Muelighed og Rimelighed udi det, han foregav, at han ikke havde taget den omvundne Hugge-Dre (som var det eeneste, han var beviist at have taget, og var vurderet for 2 Mark) i Tanke at stiale eller beholde den, men allene for at bruge den, og derpaa levere den tilbage, hvilket han foregav sig ofte at have gjort tilforn, da Eieren ikke var bleven fortørnet derover, saa han og denne Gang formodede hans Samtykke derudi, da han ikke kunde finde ham. I den Henseende har Høieste-Ret ei heller givet ham, som saa høilig mistænkt nogen Reparation eller Regres, saa det ikke vilde hielpe ham ret meget, om han fik Beneficium Paupertatis og frie Prokurator til at udføre sin Sag imod Forvalter Brasch, som ikke har gjort andet, end hvad han enten var forbunden til, eller i det mindste kan undskyldes udi.

Men, da Supplicanten dog ved Høieste-Rets Dom er frifunden for videre Tiltale, og den, som af en anden bliver arresteret eller anholdet, og siden i Hovedsagen frifunden, just ikke er forbunden til selv at betale de paa hans Underholdning, Baretægt, og ellers paa Sagen imod ham at udføre gaaende Omkostninger, saa synes der at være nogen Billighed udi, at de 12 Rdr. 4 Mk., som hans fattige Effecter paa offentlig Auction ere udbragte udi, bliver ham tilbagegivne, paa det han, som lader at være en aldrende Mand, og som, hvor det og gaaer, haver den Fortieneste, at han, i 17 Aar har rient som Landsoldat, derfor kunde koebe sig noget Værktøi, og derved sættes istand til at ernære sig skikkelig, da det ellers er at befrygte, at han, i Mangel af nødvendig Underholdning, paa nye forfalder til at stiale, og da bliver Staten baade til Omkostning og Byrde. Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæet at reskribere til Hr. Geheimeraad og Eristammmand Scheel: at de 12 Rdr. 4 Mk., som Supplicantens Boehave paa offentlig Auction er udbragt udi, kunde ham tilbage leveres, paa det han derfor kan koebe noget

Verk-

Verktøi, og derved sættes istand til, med sit Arbeide, at ernære sig, da disse 12 Rdr. 4 Mark tillige med de øvrige paa Sagen gangne Omkostninger blive at reparere paa Amtet. Kjøbenhavn den 2 Junii 1761.

Under 24 Junii 1761 resolverede Cancelliet herpaa:

Ordre herom efter General-Prokureurens Erklæring.

Hvoresfter afjil Kongelig Befaling til Geheimeraad og Stiftamtmænd Hr. Zolger Scheel den 24 Julii 1761.

L.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 30 August 1760, hvorudi meldes, at Chefen for det 1ste Cyndensfeldske Regiment National-Drægoner havde indberettet, at da en Underofficer, som paa nogen Tid var udsat af Tjenesten, med Reservation at indtræde igien i hans Nummer, hans Kone var død, saa havde Sorensskriveren antaget sig Skiftet til Behandling, i den Henseende Chefen Hr. General-Lieutenant Sehestedt forlanger en Decision, om det ikke snarere tilfaldt Regimentet at forrette dette Skifte; tillige med Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzons Erklæring af 21 Febr. 1761, og Sorensskriver Ziortes Brev til Amtmanden af 9 Febr. 1761, derudi tydelig vises, og ved høslagte Bilager bevises, at den omtalte Underofficer, som formedelst Gaardbrug ikke uden hans gamle Søigerfaders Udelsæggelse kunde undværes, havde faaet sin Afseid, da Folkene skulde gaae til Høstæen, men derhos faaet Løfte om at blive Underofficer engang igien, ved Leilighed og Vacance, naar Folkene kom tilbage; hvorhos Sorensskriveren har meldt endeel om den Indpaa, de civile Rættensbetiente paa Landet ved Skifterne tilføies af de Militaire, Geistlige, Over-Bergamtet, Saugbrugseiere ic. og den Uleilighed, der i Henseende til Umyndiges Midler, Over-Formynderskaber, med videre, flyder deraf, at de militaire Jurisdictioner forrette Skifter.

* * *

Da saavel Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzons udi hans allerunderdaniagste Erklæring, som Sorensskriver Ziort, udi hans Skrivelse til Amtmanden Hr. Kammerherre Storm, af 9 Febr. 1761

har tydelig viist, og med hoslagte Bilager beviist, at det omtvistede Skifte ingenlunde og paa ingen Maade kunde tilfalde Regimentets Jurisdiction, men at det ustridig tilkom Sorenskriveren at forrette det, saa man endog maae undre over, at Regiments-Chefen i saa klar en Sag, har kunnet finde nogen Tvivl, og i den Henseende forlangt Decision: Saa skulde jeg allerunderdanigst formeene, at disse Erklæringer kunde Krigs-Cancelliet communiceres, og dem derhos kortelig tilskrives: at, da det af de med Sorenskriverens Skrivelse følgende Bilager, endog af den, under Sr. General-Lieutenant Schestedts Haand udstedte Resolution eller Afsted tydelig sees, at Knud Olsen, efter hvis afsøde Kone Skiftet er forrettet, ikke paa den Tid, da hans Kone døde, var Under-Officeer, men allene havde været det, og havde et Løfte om, igien, ved Leilighed og Vacance at blive Under-Officeer, naar Folkene vare komne tilbage, ligesom det og maae tilstaaes, at den, der i bemeldte Knud Olsens Sted, og i hans Nummer blev antagen til Under-Officeer, paa den Tid var og endnu er virkelig Under-Officeer; saa skønnes lettelig, at Regimentets eller den militaire Jurisdiction ikke kan have havt nogen Afgang til dette Skifte, elier har mindste Anledning til at paastaae det, da det, ved et Skiftes Holdelse, ikke kommer an paa, hvad En forhen haver været eller kunde blive, men hvad han er eller var paa den Tid, da han døde.

Hvad det øvrige angaaer, som Sorenskriveren i hans Brev anferer, angaaende den Indpas de civile Rettensbetiente i deres Embede og Fortieneste skeer af de Militaire, og den Uleilighed, der i Henseende til Overformynderskaber, de Unyndiges Midlers Sikkerhed, Skifte-Decisioners Paaanke, og den behøvende Esterretning af Skifte-Protocolterne med videre, skyder deraf, at de militaire Jurisdictioner holde sig berettigede til at forrette Skifter, endog efter Gaardciere og Gaardbrugere, og derudi understøttes, da er det noget af det, jeg ofte tilforn har erindret, og som, hvor det gaaer, engang i Fremtiden vil foraarstaa, at der i Henseende til sliige Skifter maae følges andre Regler. Imidlertid kan det ikke

skæde,

Skade, at det mere end een gang, og ved flere end een Leilighed bliver sagt Krigs-Cancelliet; saa dette Sorensskrivers Brev gierne i den Henseende, tillige med de øvrige Dokumenter, kan blive Krigs-Cancelliet communiceret. Kjøbenhavn den 6 Junii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 24 Junii 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Derefter afgik Geheime-Conferensraad Grev Solsteins Skrivelse af 18 Julii 1761, til General-Lieutenant og Over-Krigs-Secretair Grev Ahlefeldt.

LI.

Erklæring over en Forespørgsel af 25 Sept. 1759 fra Biskop Tidemand i Bergen, hvem det tilfalder at forrette Skifte efter en Klokker eller Degen, som ikke har været Student, enten Provsten eller Sorensskriveren, derhos han melder, at den sidste altid pleier at tilholde sig slige Skifter; tilligemed Vice-Statholderens Erklæring af 2 Maji 1761, som melder, at efter de indhævede Underretninger forretter Sorensskriveren næsten overalt slige Skifter, hvilket og tydelig er fastsat ved en Resolution af Slotsloven af 22 Octbr. 1712, deraf han indsender Copie, og formener, at det derefter kunde forholdes i Henseende til Skifterne, saavel efter Klokkerne, som de siden antagne Skoleholdere paa Landet.

* * *

Det Slotslovens Resolution af 22 October 1712 har fastsat, kan meget godt bestaae, saavel med Lovens 2 Bogs 2 Cap. 12 Art., som med 5 Bogs 2 Cap. 91 Art., og synes at have nogen Grund i 2 B. 15 Cap. 1 Art.

1 B. 2 Cap. 12 Art. anseer allene geistlige Sager, men ikke geistlige Personer, som privilegerede, og underkaster allene hine, men ikke disse den geistlige Jurisdiction.

Jeg har ofte tilforn viist, at i Følge denne Artikel, kunde de geistlige Jurisdictioner aldeles ikke paastaae nogen Ret til at forrette Skifte, siden det ikke er en geistlig Sag, at Skifte og dele en afdød Persons efterladte Midler og Effecter mellem hans Arvinger.

5 Bogs 2 Cap. 91 Art. nævner blot Geistligheden, uden at nævne, hvem derunder skal forstaaes.

Naar man betragter, at dette Ord's Bemærkelse tildeels skal udsædes af den gamle Distinction mellem *Clericos & Laicos*, saa kunde der vel spørges, om en Bønde, hvis Lærdom bestaaer udi, at han kan læse og skrive, og nogenledes veed sin Catechismus, og som antages til at begynde Sungen i Kirken, med videre, just derfor er at ansee som en geistlig Mand.

Da Lovens 2den Bogs 15de Cap. 1ste Art. udtrykkelig befaler, at efterdags, ingen uden Studentere maae antages til Degne; saa synes de Bønder, der i Mangel af Studentere, paa et eller andet Sted, beskilles til Klokkere eller Degne, ikke saa meget at være virkelige, som allene subsidiale Klokkere eller Degne.

Da man nu, saavel af Biskopens Forestilling, som af Hr. Vices-Statholderens Erklæring, seer, at de hidindtil næsten overalt i Norge have, in praxi, holdt sig denne Slots-Lovens Resolution efterrettelig, saa tænker jeg, at det og derved kan have sit Forblivende, fornemmelig samme mueligt kan have den Virkning, at Bisperne og Provsterne gjøre sig saa meget mere Umage for, at faae Studentere til Klokkere eller Degne, og om mueligt til Skoleholdere; ligesom derved og forebygges de Tretter, der ellers jævnlig maatte opkomme i Henseende til Skiftet efter en saadan Klokker, som tillige havde brugt og beboet en Bøndegaard, enten som Leilænding eller som Jorddrot, og deraf fornemmelig ernæret sig.

Thi, naar det og sættes forud, at Provsten skal forrette Skiftet efter en Degn eller Klokker, som allene har været Degn, saa følger dog deraf ikke, at han og skal forrette det efter en Degn, som foruden hans Degne-Embedet, tillige haver havt og drevet en anden Haandtering, som mere synes at have bestemt hans Stand, end Degne-Embedet. Saaledes i Danmark, hvor denne Rettighed, ikke i Almindelighed gøres Provsterne stridig, er det bekendt, at da en Degn tillige havde fæstet en Bøndegaard paa Nyttergodsset, og der, om Skiftet efter ham, blev Tvist imellem

imellem Proosten og Regiments-Skriveren, saldt der Kongelig Resolution, at det tilkom Regiments-Skriveren.

Endelig har jeg ofte tilforn erindret, at man i Henseende til de mange Ueiligheder, den hos os indførte geistlige Jurisdiction, fornemmelig, for saavidt Skifternes Forvaltning angaaer, jævnlig erfares at medføre, just ikke har Marsag til at strække den videre, end Praxis hidindtil paa et eller andet Sted haver medført, men heller maae see til, Tid efter anden, at faae den alt mere og mere indskrænket.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst formeene, at Copie af Slots-Lovens Resolution kunde Biskop Tidemand tilsendes, og ham derhos tilskrives, at det derved indtil videre, kunde have sit Forblivende, saa at det paa Landet tilfalder Sorensskriveren, at forrette Skiftet efter Bønder og andre Alminnes Mænd, som i Mangel af Studentere, sættes til Klokkere eller Skoleholdere. Kiøbenhavn den 9 Junii 1761.

Herpaa resolverede Cancellie-Collegium den 1 Julii 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Derefter blev Biskop Tidemand under 18 Julii 1761, fra Gesheime-Conferensraad Grev Zolstein tilskreven.

LII.

Erklæring over en Forestilling fra Vice-Stattholder Benzou af 25 April 1761, derudi han andrager, at da en Foged havde anlagt Sag mod et Qvindemenneske, efter Præstens Angivelse, for trende Leiemaal, blev hun ved Hiemtinget i Mangel af Bevis frikendt; da Sagen kom for Laugtinget, hvor Factum blev tilfulde beviist, afviste Laugmand Hansen Sagen paa den Grund, at den var anlagt som en Tugthuussag; da denne Dom kom ind for Overhofretten, blev den hiemviist til Laugmanden til endelig Paakjendelse; da Fogden derpaa tilsendte Laugmanden Concept-Stævning, og begierede Stævning til Laugtinget derefter expederet, svarede Laugmanden ham skriftlig: at det med Stævningens Expedition maae berøe indtil videre; hvilket Fogden hørte rettede for Vice-Stattholderen, som derpaa tilskrev Laugmanden, og begierede, at vide Marsagen, hvorfor Stævningen ikke strax kunde blive udsædet; men fik derp. a ei andet Svar, end: har han udsat Stævningens Expedition ind-

til videre, saa har han gjort det som Laugmand, og svarer dertil paa behørig Sted. Da det nu var en offentlig Sag, hvor Vice-Statsholderen var beføjet til at begiere Oplysning af ham, hvilken han paa saa uartig en Maade har negtet, saa indstiller Vice-Statsholderen (sømt tillige indsender de paaberaabte Domme og Breve) om ikke Laugmanden for hans uansædendige Færdhold maatte vorde tilstrækkelig tilrettet, og for hans Vægring, med at opfylde Over-Hofrettens Dom, og udfæde Stævning, tiltales efter Lovens 1 B. 5 Cap. 9 Art.

Jeg kan ei andet, hvad denne Sag angaaer, end udi alt være enig med Hr. Vice-Statsholder Benzons Forestilling, og udi alle Maader vilde hans ligesaa maadelige, sømt rimelige og billige Forslag og Paastand.

Det er et overmaade dristigt Foretagende af Laugmanden, da Fogden tilsendte ham Concept-Stævning, og derefter begierde Stævning expederet, da at negte eller udsætte samme Stævnings Expedition i en offentlig Sag, sømt af Over-Hofretten var hiemviist til Laugtinget.

Naar Laugmanden derfor bliver tiltalt, sømt han tilfulde fortiener, og synes selv at ville, kan han neppe undgaae at blive anseet, endog paa det haardeste, efter Lovens 1 Bogs 5 Cap. 9 Art.

Kan noget med Rette fortiens Navn af Rettens Fornægtelse, da er det visseelig naar en Over-Dommer, der tillige er Skriver, nægter En, der begierer det, at expedere ham Stævning.

Da Stævning er Begyndelsen og Grunden til den hele Proces, og alt, hvad sømt passerer i Retten, saa er det, at nægte en Stævning, det samme sømt at nægte ham Tilladelse til at føre sin Proces og indtale sin Ret, og derved at nægte ham det Beneficium, sømt Deres Majestæt udi Loven har givet alle sine Underfaatter.

Dersom en Under-Dommer nægter En at expedere ham Stævning, er der endda et Middel dertil, nemlig, at Sagsøgeren selv kan udfæde skriftlig Kaldseddel.

Men da Lovens 1 B. 4 Cap. 22 Art. udtrykkelig befaler, at Stævninger til Laugtinget skulle udfædes under Laugmandens Haand og Segl, saa at Laugmanden er berettiget til at afvise den, der kommer i Rette med

en af ham selv indstedt Kaldseddel, saa følger, at, naar Laugmanden nægter En, der begierer det, at expedere ham Stævning, saa forbyder han ham derved at anlegge Sag, og betager ham al Leilighed til at komme til sin Ret.

Derfor Laugmanden i en privat Sag, havde nægtet En Stævning, der havde forlangt at indstævne een af Underdommeren assagt Dom, da havde det ligefrem været Rettens Fornægtelse; men da her var en offentlig Sag, som formodes at være anlagt, efter vedkommende Øvrigheds Foranstaltning, og som af Overdommeren var hjemviist til Laugmanden, saa haver han derved tillige viist Uhdighed imod hans rette Overdommers ufvækkede Dom, som indeholdt en Befaling til ham, om atter at kiende derpaa, og desuden en Elags Foragt for Øvrighedens Foranstaltning.

En Laugmand er allene Dommer, men ikke Øvrighed; det er Øvrighedens Sag, at foranstalte og anlegge en offentlig Action, og Laugmandens, at demme derudi, i sin Orden; ligesaa lidet som Øvrigheden kan foreskrive Laugmanden, hvad han demmer i Sagen; ligesaa lidet maae Laugmanden standse eller hindre dens Anlæg, naar den af Øvrighed er foranstaltet. En Laugmand, som gjør det, tiltager sig det, som Øvrighed allene tilkommer.

En saadan Omgang kan hos en Laugmand, som ubi temmelig lang Tid har været i Embedet, og tillige været Assessor i Over-Hofretten, og derhos ikke ansees for een af de Uvittigste, neppe komme af Uvidenhed, men maae have sin Grund i en Elags Jalosiarriighed og Øvsætsighed, hvorpaa denne Laugmand, som ellers ikke skal mangle visse gode Egenheder, forhen haver aflagt mere end een Prøve.

Det er saa meget nrre nødvendigt, at saadan Omgang ansees, og at saadanne haardnakkede Mennecker blive, paa en sekelig Maade overbeviste om, at de have Uret, og at de have forseet sig, som man paa nogen Tid har merket, at visse Under- eller Overdommere i Norge, søge ved Omveie at tilsidefatte, og saa at sige, at haane deres rette Overdommers assagte Dom, fornemmelig i de Tilfælde, hvor en Sag fra Over-Retten bliver hjemviist til dem, og de derved saae Leilighed til,

til, paa nye at behandle den, og at dømme i den. For nogen Tid siden havde man Exempel paa, at en Underdommer i saadan et Tilfælde havde anden Gang, med samme Ord, affagt den selv samme Dom, som første Gang. Her sees man en Underdommer (saaledes kan Laugmanden kaldes i Forhold til Over-Hofretten,) nægte at udstede Stævning i en Sag, som hans Overdommer har befaleet ham, paa nye at dømme udi. Intet kan mere siensynlig stride imod den af Lovgiveren ved og i Loven fastsatte Orden.

Som oftest er det ikke just en Ære for en Dommer, at en Sag, som han forhen haver dømt udi, hjemvises til ham. De fleeste Tider er Overdommeren i saa Fald beføiet til, ei allene at hjemvise Sagen paa hans Bekostning, men og desuden at mulctere ham.

Imidlertid kan det og hændes sig, at en Overdommer uden gyldig Marsag hjemviser en Sag. Dersom Underdommeren derfor, ved saadan Hjemviiennings Kiendelse, finder sig fornærmet, staaer det ham frit for, at indstævne den for Høieste-Ret eller vedkommende Overret, for der at faae den underkiendt.

Dette Remedium Appellationis haver en Underdommer tilfælles med alle andre, som ved en ergangen Dom finde sig fornærmede; men dette ville saadanne Dommere ikke betiene sig af; de lade Over-Hofrettens Dom henligge upaaanket, saa den derved faaer vim rei judicatae, og naar det siden kommer til dem, at de skulle efterkomme den, og rette sig derefter, sætte de den ved deres Forhold tilside, og handle derimod. Dette er paa den anstødeligste Maade, at tage sig selv til rette.

Loven forbyder alle og enhver, at tage sig selv til rette, og dette Forbud indeholder hele Grunden i sig til Dommer-Embedets Nytte og Nødvendighed; thi da de borgerlige Love, for at vedligeholde Rolighed og Enighed, betage Folk den Ret, de i den naturlige Stand havde til at tage sig selv til rette, eller at forskaffe sig selv Ret med Magt, maatte de igien anwise dem en anden Maade, paa hvilken de kunde komme til deres Ret, uden at bruge Magt.

Denne Maade var, at den, der formeente sig at være fornærmet, skulle andrage sit Anliggende for Dommeren, som efter at have overveiet Sagen, skulde ved sin Kiendelse fastsætte, hvad der var Ret, hvilken Kiendelse alle Vedkommende da maatte holde sig efterrettelig, og enhver præstere det, som han derved var tilfunden at præstere, saa at den Fornærmede saaledes kunde komme til sin Ret igjen. Altsaa er Dommerens Kiendelse i Henseende til den Sag, i hvilken den er affagt, en Lov, som alle udi Sagen Deeltagne uden Modsigelse maae rette sig efter, saalænge den ikke af Overdommeren bliver underkendt.

Saadan Kraft vide disse Dommere heel vel, at deres egne affagte Domme have, og dog negte de Overdommerens usvækkede Domme den samme Kraft, og kuldaste derved det Princip, som alene indeholder Grunden til Dommer-Embedets Nytte og Nødvendighed.

Ligesaa driftigt og lovstridigt, (saavidt man af det, som er foregaaet, og hans egen Stiltienhed kan slutte,) som Laugmandens Foretagende har været med at nægte eller udsætte Stævningens Expedition, saa uartig og uanstændig har og hans Opførsel været mod Vice-Statholderen.

Da Laugmanden nægtede Fogden Stævningens Expedition i en offentlig Sag, som Fogden paa Embedets Vegne, og i Følge den ergangne Over-Hofrets Dom var forbunden til at anlægge og forfølge, saa var intet rimeligere, end at Fogden meldte det for den der paa Stedet værende høieste Øvrighed, for hvilken han kunde vente, at Laugmanden dog i det mindste skulde have nogen Agtelse.

Vice-Statholderen, da han, til Beviis paa Fogdens Andragendes Rigtighed, saae Laugmandens Brev til ham, kunde strax ladet Laugmanden tiltale for Rettens Fornægtelse. Men da Vice-Statholderen rimeligvis formodede, at en Mand, der udi temmelig lang Tid havde beklædt tvende anseelige Dommer-Embeder, dog ikke nægtede at udstede en Stævning, uden dertil at have nogen Slags Anledning eller Årsag, og han ikke vilde anordne en Action, som siden skulde findes at have været overflødig, saa har han udvalgt det mildeste Middel, og tilskrevet Laugmanden, for af ham at faae at vide denne Anledning eller Årsag, hvilken

han ikke kunde giætte, og jeg denne Time ikke kan giætte mig til; med mindre Laugmanden enten allerede har indstævnet, eller i det mindste, maae endnu have i Sinde at indstævne Over-Hofrettens Dom for Høieste-Ret, hvilket han dog nødvendig burde have tilkiendegivet, og man altsaa ikke kan slutte af hans Stiltienhed.

Derfom Laugmanden i den Post, blot havde værdiget Vice-Statholderen et Svar, saa havde Sagen dermed, efter al Anseende, været til Ende; thi enten havde Vice-Statholderen fundet den af ham anførte Marsag gyldig, og da ladet det blive derved, eller og han havde fundet den utilstrækkelig, da han uden Tvivl, atter havde tilskrevet Laugmanden, og raadet ham at udfæde Stævningen; og naar Laugmanden da havde gjort det, havde det og dermed været til Ende.

Derimod kan neppe noget meer bidende, og derhos uesterretteligere Svar optænkes, end det han haver givet Vice-Statholderen, nemlig: Zar han gjort det, saa har han gjort det som Laugmand, og svarer dertil paa behørig Sted.

Han vil dermed tilkiendegive, at det var Vice-Statholderen uvedkommende; hvorudi (foruden at det er uheftigt,) han dog og haver Uret.

Derfom han paa hans Dommersæde havde affagt en Kiendelse eller Dom, som stod under Over-Rettens Paakiendelse, da havde det været Vice-Statholderen uvedkommende, at spørge ham om Marsagen eller Grunden dertil; men da her er en offentlig Sag, hvis Fremme han hindrer ved at negte Stævning, saa er Øvrigheden, som bør foranstaae og befordre sige Sager, beføiet til at spørge, hvorfor han hindrer Sagen fra at nyde Fremgang.

Det er vist, han kan svare, som her er skeet, at han har gjort det som Dommer, og svarer dertil paa behørig Sted; men, saa finder og deraf, at Øvrigheden, for at befordre den offentlige Sags Fremme, bliver nød til at tiltale ham for Rettens Fornægtelse.

Det maae være et forunderligt Menneſke, der heller vil nøde Vedkommende til at anlegge Sag mod ham for Rettens Fornægtelse, end med 3 à 4 Ord tilkiendegive, hvad der har bestemt ham til et vist
Fore-

Foretagende, som man ikke kan udfinde nogen tilstrækkelig Grund til, og som i Mangel deraf maae være en Rættens Fornægtelse. Han giver tilkiende tilkiende, at han formeener sig at have god Grund til det, han har gjort, og at være istand til at forsvare det paa behørig Sted; og og dog vil han ikke sige, hvorudi denne Grund bestaaer, uanset det er hans Øvrighed, som paa en høflig Maade spørger ham derom, for at undgaae videre Vidulefriighed, og som er beføiet og berettiget til at spørge derom. Han vil endelig stævnes og have Proces, og det een af de allermest ubehagelige Processer, førend han vil sige, hvorfor han haver gjort noget.

Der hører en temmelig Grad af Haardnakkenhed, Opsætshed og Trættekierhed til saadan Omgang.

Det er ilde gjort af en privat Mand i en privat Sag, naar en anden, for at forekomme Proces, spørger, hvad Ret eller Udkomst han har til noget, han har foretaget sig, om han da vilde svare, at det skal komme frem paa behørig Sted, s: naar han bliver stævnet; han giver der- ved Anledning til en Proces, som muligt kunde været undgaaet, og udi hvilken han let kan komme til at erstatte, men neppe til at nyde Proces- sens Omkostning. Men det er endnu langt værre gjort af en Dommer, naar han, i en offentlig Sag spørges om, hvad Ret eller Grund han har havt til et Foretagende, som standser Sagen, og som synes at indeholde Rættens Fornægtelse, om han da og vil give saadant Ervar, siden han der- ved neder Øvrigheden, paa Statens Vegne, til at anlegge en nye og sær- skilt Sag imod ham selv.

Naar derfor Laugmanden bliver tiltalt for Rættens Fornægtelse, saa skeer ei andet, end det man kan sige, at han selv haver villet, og givet sig al muelig Umage for at opnaae; og hvad hans Forhold mod Vice- Statholderen angaaer, da kan der ikke være Tvivl om, at han jo dermed haver fortient en tilstrækkelig Trettesættelse.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benson: 1) At han haver at kalde Laugman-

den Cancelleraad. Andreas Hansen for sig, og udi tvende andre Laugmænds eller Assessorer udi Over-Sofretten, deres Overværelse tilstrækkelig irettesætte ham, fordi han haver nægtet Vice-Statholderen den af ham forlangte Oplysning, og det paa en Maade, hvorved han tillige har tilfidesat den Afgjelse og Erbødighed han var Vice-Statholderen og hans Embede skyldig. 2) At han ligeledes haver at lade bemeldte Laugmand og Cancelleraad Hansen tiltale for hans Vegring med at udstede den af ham forlangte Stævning, og at opfylde Over-Sofrettens Dom. Kiøbenhavn den 17 Junii 1761.

Herpaa resolverede Cancellie-Collegium den 1 Julii 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Derefter afgik Kongelig Befaling under 10 Julii 1761, til Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou.

LIII.

Erklæring over en Memorial af 10 Februarii 1761 fra den suspenderede Høfoged Christian Benzou i Stubekjøbing, derudi har heftig besværet sig over Stiftamtmanden Geheimie-Conferensraad Raben, at da han, Benzou, efter Kongl. Resolution af 24 Octbr. 1760 var suspenderet paa 3 Maaneder, og ventede, efter samme Tids Forløb at komme til sit Embede igien, har Stiftamtmanden ved Skrivelse til den constituerede Høfoged Jørgen Scheel af 31 Januarii h. s. forlængt Suspensionen indtil videre, i Sølge de til ham ergangne Kongl. allernaadigste Reskripter, og det ham anfortroede Embede; som nu Benzou formener, at de øvrige derudi anførte Grunde ere urigtige og urigtigen andragne af den constituerede Høfoged, der trækker ham efter Ære og Velfærd, saa beder han om Kongl. Resolution til hans Embedes Tiltrædelse, efter den af Hans Majestæt bestemte Tid. Tillige med Geheimeraad Rabens Erklæring af 29 April 1761, derudi han melder: at Høfoged Benzou søger at giøre Sagen vidtloftig, og indtrække alle derudi, ligesom han nylig har indskønnet Sognepræsten og de tvende Mand, der efter Stiftamtmandens Ordre havde givet ham Underretning om det, der var passeret; at han er et farligt Meeneske, som samtlige Stubekjøbings Indvaanere have maattet lide meget af, uden at turde tale derpaa, af Frygt for at blive indviklede i

en vidtsøftig Proces; at de Grunde, paa hvilke Suspensionen er forlænget, ere ganske rigtige; at Stiftamtmanden i Følge de Kongl. Reskripter af 30 Martii 1742 og 24 Octbr. 1760 (som medføre, at saafremt han ei opfører sig skikkelig &c., skal han, uden videre Proces og Tiltale, fra sit Byefoged-Embedede, af Stiftamtmanden strax removeres) havde været besjætt til, reent at sætte ham fra Embedet; i den henseende Stiftamtmanden indskiller: 1) Om Benzons maatte forbydes at anlegge Sag imod Hr. Absak, Detlev Flint, Lars Staal og Jørgen Scheel, eller andre Uuøante, for saavidt den imellem ham og Kirsten Mikkelsdatter værende Sag angaaer. 2) At Byefoged Benzons reent maatte sættes fra sit Byefoged-Embedede.

* * *

Byefoged Christian Benzons sees lettelig at være et af de voldsomme, urolige, uregierlige og for sig selv og andre fortredelige og farlige Mennesker, der neppe gjøre deres Sag bedre, men nok slettere, ved selv at skrive i den, der fordrer en stærk Subordination, og derimod ikke ville erkende nogen, der helbrede til at troe, at alle andre baade ville gjøre dem Uret, og virkelig gjøre dem Uret, og dristig anføre og skrive alt, hvad de i saa Fald troe og tænke, ja undertiden mere, end de virkelig troe eller tænke.

Skønt han er mig aldeles ubekendt, har jeg i denne Sag havt et temmelig vidtsøftigt Brev, ledsaget af et Tingsvidne, fra ham, hvorved han formeente, at hans Uskyldighed tydelig var lagt for Dagen; men jeg maatte tilstaae, at jeg deraf just ikke fattede bedre Tanker om hans Sag, da jeg saae, at han havde tiltaget sig en, ham aldeles ikke tilkommende Myndighed, og paa en Formodning om, at hans Tienestepige Kirsten Mikkelsdatter (der havde opsagt sin Tieneste) havde begaaet Utugt med hans Tienestekarl, holdt et Stueforhør over hende om Natten, og efter at han havde faaet nogen Tilstaaelse af hende, ladet hende henbringe i Stadens Arresthuus, og der henseende, endog i de første Dage, uden at tilstaae hende noget Halm at ligge paa.

Udi denne hans Memorial begierer han at blive indsat i hans Byefoged-Embedede, hvorfra han er suspenderet. Hans Motiver bestaae meest udi Besværgelse mod Stiftamtmanden Hr. G. hetme-Conferensraad Raben.

Ligesom jeg veed, at han er under Action for hans Opførsel mod Stiftamtmanden, saa seer jeg og af hans Memorial, at han i Følge en Kongl. allernaadigst Befaling af 24 October 1760, er suspenderet fra hans Embede, paa 3de Maaneder, og at Stiftamtmanden den 31 Jan. h. a. har forlænget denne Suspension indtil videre, i Følge de til ham ergangne Kongelig allernaadigste Reskriptier, og det ham anførte troede Embede.

Jeg tænker, at Stiftamtmanden til det sidste, ligesaavel som til det første af foretage, har havt Kongl. Reskript for sig, som enten udtrykkelig har befalet det, eller i det mindste givet Anledning dertil. Er det ikke saa, da er det skeet paa Stiftamtmandens eget Ansøgning og Tilsvær, og saaledes, som han vel, efter de ham bevidste Omstændigheder, seer sig istand til at forsvare.

Men, at Byfoged Benzou, medens Actionen endnu varer, og førend der er gaaet Dem, i Følge af denne hans Memorial og den derudi brugte Skrivemaade skulde ved en Kongl. Resolution blive indsat i hans Embede, og den af Stiftamtmanden foranstaltede Suspension sat tilside, og han saaledes faae en Slags Hævning over Stiftamtmanden, det lader sig neppe gjøre, og vilde være ligesaa sødeligt for Stiftamtmanden, som det visselig vilde have en slet Virkning hos en Mand af den Gemytsbeskaffenhed, som Byfoged Benzou sees at være, da man erfarer, at han desuden langt mere studerer paa at gjøre Sagen vidtloftig, ved at indbringe mangfoldige uvedkommende Personer derudi, end paa at faae den hastig bragt til Ende.

Jeg skulde saaledes formene, at følgende vil være den beqvemste Resolution, der kan falde paa Byfoged Benzou's Ansøgning: Forbliver ved de i Sagen, og Byfoged Benzou angaaende ergangne Kongelige Befalninger. Hvorhos jeg tillige skulde indstille, hvorevidt det maatte eragtes tjenlig eller ei, endnu at tilføie: (og de derefter af Vedkommende søiede Foranstaltninger *).

Swad

*) Dette udgik af Reskriptet, hvormed jeg og var eenig.

Hvad det angaaer, som Stifammanden foreslaaer, at Byefoged Benzon strax maatte blive reent sat fra sit Embede, saa skjønt jeg gierne troer, at Stubetiabings Bye, af hvilken Byefoged Benzon dog synes at have nogen Fortieneste, var heel vel tiemt dermed, og at de fleeste, om ikke alle Indvaanerne derover ville blive ganske fornøiede, saa kan jeg dog ikke derudi være eenig med ham.

Jeg veed ikke, om Byefoged Benzon haver saa grovelig forgaaret sig, at man kan være aldeles forvissed om, at han ved endelig Dom udi Sagen vil blive dømt til at miste sit Embede.

Det er vidst, at naar de foregaaende Reskripter, og i Særdeleshed Reskriptet af 10 Martii 1742 lægges til Grund, saa skeer Byefoged Benzon just ikke Uret, om han bliver sat fra Embedet for en mindre Forseelse, end den, en anden Øvrighedsperson kunde miste sit Embede for.

Men, hvad enten hans Forseelse er liden eller stor, saa er derfor allerede anlagt Sag imod ham, hvis Udfald man maae oppebie, uden enten at begynde Sagen med Execution, eller foretage sig Execution midt under Sagen.

Skulde Byefoged Benzon været sat fra sit Embede i Følge Reskriptet af 30 Martii 1742, som den, der ikke opførte sig sammelig, skikkelig og anstændig, da burde det skeet strax, saasnart saadant var ham overbevist; men nu, da han tiltales til at lide Dom, saa haver han derved faaet en Slags Ret til at paastaae, at det med ham skal forblive in statu quo, indtil Dømmen er gaaet.

Saasnart en Proces begyndes, og Sag anlægges, saa, hvad enten det er mellem private Folk, eller i Statens Navn, indeholder Stævning paa den eene, og Tilsvær i Sagen paa den anden Side en stilsættende Contract imellem Parterne, hvorved de underkaste sig Dommerens Kiendelse, forbinde sig til at afvarte samme, og holde sig det efterrettede sig, som den medfører.

Dersom nu Byefoged Benzon, efter at der er anlagt Sag, og førend der er gaaet Dom, blev sat fra sit Embede, gaves skævel ham selv, som andre Anledning til at troe, at han just derfor blev sat fra Embe-

Embedet, fordi man havde seet, at han ikke efter Lov og Ret kunde dømmes til at miste det.

Overalt seiler det vel ikke, at jo Reskriptet af 30 Martii 1742 bliver fremlagt under Sagen imod ham, da derpaa og ved endelig Dom vil blive reflecteret, hvilket vel og meest kommer overeens med Reskriptets Hensigt. Jeg skulde saaledes formeene, at dette kan udsættes, indtil endelig Dom udi Sagen er gangen.

Endelig foresjiller Stiftamtmanden, at, naar Bysfoged Benzon faaer Lov at raade sig selv, gior han Sagen imellem ham og Kirsten Mikkelødatter ei allene overmaade vidtsøstig, men og næsten uendelig, ved at indrække mangfoldige uvedkommende Personer derunder, ligesom han og fremlegger Skrivelse fra Sognepræsten og de tvende Mænd, hvis Erklæring Stiftamtmanden i denne Sag havde indhentet, hvorudi de beklage sig, at de, for samme deres Erklæring, ere af Bysfoged Benzon stævuede, saavel til at høre Vidner, som til at aflægge Vidne. I den Henseende Stiftamtmanden indstiller, om det maae forbydes Bysfoged Benzon, at anlegge Sag, mod disse 3de, den constituerede Bysfoged Jørgen Scheel eller andre Uævnte, for saavidt som kan vedkomme eller reise sig af den imellem Benzon og Kirsten Mikkelødatter nu værende Sag, hvilken derimod maae udgiøres paa den befalede og begyndte Maade.

Dette synes vel i sig noget alt for indskrænket, og kunde have Anseende af, at man vilde indskrænke En, der tiltales, i at føre sit Forsvar. Dog maae jeg derhos tilstaae, at det var heel ubilligt, og vilde være af en slem Følge, om de Personer, der efter Befaling have givet deres Erklæringer og indsendt Efterretninger til Stiftamtmanden, skulde derfor taale Saggivelse, og indvikles i en vidtsøstig og bekostelig Proces, ligesom saadant og kunde synes at stride imod Lovens 1 Bog 26 Cap. fornemmelig saalænge det ikke er befunden og beviist, at samme deres Erklæringer have været uretteligen og vrangeligen afgivne.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det, i Henseende til denne Post, allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at
reskribes

reskribere til Hr. Geheime-Conferensraad Raben: At det ikke skulde være Byfoged Christian Benson tilladt, at indtrække Sognepræsten Hr. Laurig Alsbak, Detlev Flint, Lars Staal, eller den constituerede Byfoged Jørgen Scheel, under den, imellem ham og Kirsten Nikkelsdatter værende Sag, eller at anlegge Sag imod dem for de Erklæringer og Resterretninger, som de, efter Stiftamtmandens Hr. Geheime-Conferensraad Rabens Befaling, til ham have indgivet. Kiøbenhavn den 25 Junii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 8 Julii 1761.

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring, dog at det indsignerede udelades.

Herefter afgik Kongelig Befaling under 24 Julii 1761, til Geheime-Conferensraad og Stiftbefalingsmand Hr. Fridrich Raben.

LIV.

Erklæring over et Brev fra Kammer-Collegio til Greb Holstein af 8 Dec. 1759, hvorved de tilsendte ham, som en Sag Cancelliet vedkommende, et Brev af 28 April 1759 fra Amtmanden over Aggershuus Amt Kammerherre Storm, derudi han anbefaler en til ham indleveret Ansøgning af 16 Jan. 1759 fra en Bonde Hans Pedersen Svangerud, derudi han forestiller, at hans afdøde Svigerfader havde i levende Live deelt hans Gaard Svangerud mellem sine tvende Døtre, saaledes, at den ældste Datter, der er gift med Ole Nielsen, fik $\frac{2}{3}$ Dele deraf for 400 Rdr., og den yngste, som er gift med Supplicanten $\frac{1}{3}$ Deel for 200 Rdr., men da hans Svigerfader nu er død, kommer den ældre Datters Mand og vil gjøre denne Handel til intet, og have den $\frac{2}{3}$ Deel af Gaarden fra Supplicanten, og truer ham med Proces, i den Henseende han beder om Amtmandens Hielp til, at den af hans Svigerfader gjorte Deling maae staae ved Magt, fornemmelig der er Jord nok til tvende, og kan med Tiden blive til 4 Familier; hvilket Amtmanden anbefaler, og meder derhos, at saadan Deling tvende Gange forhen No. 1754 der i Amtet er af Hans Majestæt stadfæstet, ligesom den og er befordrerlig for Landets Cultur og Folkeformerelsen; derhos Amtmanden formener, at en allernaadigst Anordning, at saadan Deling vovrækt ved Dødsfald eller anden Ledighedsbetæle maae foretages, høiligen var at ønske; tillige med Vice-Statholderens Erklæring til

Kammeret af 23 Junii 1759. som formener, at!saadan Deeling for det første kunde tillades paa de Vilkaar, at det skeede af Forældrene, Fader eller Moder i levende Live mellem deres Børn; tilligemed en senere Skrivelse fra Amtmanden til Cancelliet af 19 Decbr. 1760, hvorved han indsender et af Supplicanten erhvervet Tingsvidne, hvoraf erfares, at Gaarden Svangerud tilforn har været deelt i tvende Brug, og havt tvende Opsiddere.

Hvad Supplicantens Hans Pedersen Svangeruds Ansøgning og Amtmandens derhen hørende Forestilling angaaer, om, at den af Supplicantens Svigerfader afsaaugne Gutorm Guldbrandsen Svangerud gjorde Deeling af Gaarden Svangerud maatte staae ved Magt, og af Deres Kongl. Majestæt blive allernaadigst stadfæstet, da kan jeg saa meget mindre have noget derimod at erindre, som man af det siden erhvervede Tingsvidne, hvilket Amtmanden, med Skrivelse af 19 December 1760, har indsendt i Cancelliet, erfarer, at denne Gaard tilforn har været deelt i tvende Brug, og havt tvende Opsiddere; hvoraf man maae slutte, at der er Jord nok for tvende Familier at ernære sig af, hvilket man og, de fleste Tider, i tvivlsomme Tilfælde kan antage, da en Bonde i Norge, saavel som i Danmark, ofte synes eller tænker, sig at have for liden Jord, just fordi han haver for megen og mere, end han haver Tid og Leilighed til ret at dyrke, da han derimod, om han havde mindre Jord, og anvendte mere Tid og Flid paa at dyrke den, vilde finde sig langt bedre derved, og lettere have sin Udfomme.

Dertil kommer, at den, som ønsker, at Deelingen maae staae ved Magt, er den, som haver faaet den mindste Lod, og kun $\frac{1}{3}$ Deel af Gaarden; da derimod den, som haver faaet den største og $\frac{2}{3}$ Deele af Gaarden, just er den, som vil have Deelingen kuldkaftet og ophævet.

Endelig forekommes derved en vidtløftig og kostbar Proces, som mueligt vilde ødelegge begge Parter, og hvis Udfald derhos vilde være heel uvis.

Er det Odels-Netten, den ældre Søster og hendes Mand beraabe sig paa, da kan hun ikke paastaae, at den yngre Søster skal afstaae hen-

de den Jord, hun har faaet i Arv efter hendes Fader, siden hun dertil, i Følge Loven bliver ligesaa Odelsberettiget, som den ældre Søster til sin Andeel.

Det eeneste, den ældre Søster og hendes Mand derimod kunne paastaae, er *Uafædes=Retten*; og da bliver Spørgsmaalet: naar Fades deren i levende Live har deelt Gaarden i tvende Deele, om den ikke da, fra den Tid af at regne, bør ansees, som tvende Gaarde, af hvilke den største allene kan ansees som Hovedbølllet eller *Uafædet*? Bejaes denne *Qvæstion*, kan Supplicanten neppe blive dømt til at aistræde den Deel af Gaarden, eller den Gaard, hans Kone i Arv efter hendes Fader er tilfalden.

Saaledes synes denne *Ansøgning*, saavelsom *Forestillingen*, hvad dette enkelte *Tilfælde* angaaer, paa alle Kanter, at fortiene *Bifald*.

Men det, som egentlig synes at vedkomme mit *Embede*, er det, som *Ammanden* i *Almindelighed* indstillor, at det ved en allernaadigst *Anordning* maatte fastsættes, at saadan *Deelning*, overalt ved *Dødsfald*, eller anden *Ledighblivelse* maatte foretages.

Angaaende denne *Materie* haver jeg, *Tid* efter anden, søgt *Leilighed* at tale med adskillige fornuftige *Nordmænd*, og derom at udforske deres *Tanker*, hvilke jeg haver fundet heel meget deelte, da nogle have anseet saadan *Deelning* af *Gaardene* som heel nyttig, men andre været derimod.

Efterat jeg haver overveiet *Grundene* paa begge *Sider*, maae jeg tilstaae, at jeg finder de *Argumenter*, der ere for saadan *Deelning* og dens *Tilladelse* langt vigtigere, end de der ere derimod, og at jeg, i den *Henseende* helder til, at den med visse *Indskrænkninger* bliver tilladt.

Det *Fornemteste*, som *haves* derimod, bestaaer derudi, at, naar det saaledes i *Almindelighed* bliver *Bønderne* tilladt, at deele deres *Jord*, gaae de dermed saavidt, og deele den saa længe, at en *Familie* tilsidst ikke faaer saa megen *Jord*, som den nogenledes kan ernære sig af, og at, naar de alle ere lige fattige, kan den eene ikke i *paafommende* *Tilfælde*, understøtte den anden. Dette *Argument* virker ikke meget paa

mig, da jeg troer, at i Almindelighed, jo mindre Jord en Bonde haver, jo mere Tid og Flid anvender han paa at dyrke den godt, og naar en Jord vel dyrkes og forbedres, kan en Bondesfamilie have sin Underholdning af langt mindre Jord, end man nu i Almindelighed tænker. Det følger ei heller altid, at fordi En haver mere Jord, han derfor er rigere og bedre istand til at hielpe den anden. Overalt, isald de med denne Deelning, paa et eller andet Sted skulde gaae forvidt, saa vil det nok med Tiden ophæve sig selv, uden at Staten kunde siges at have tabt noget derved.

Egentlig og i sig er det ei heller Tilladelse til at dele en Gaard og Jord, der begieres; thi denne Tilladelse er en Følge af Eiendomsret. Enhver kan giøre med sit, hvad han vil, og en Bonde, der selv eier sin Gaard og Jord, kan dele den i saa mange og saa faa Parter, som han lystet.

Men det, der egentlig begieres, er, at Odels- eller rettere sagt, Afsædes-Retten maae for saavidt indskrænkes, at den ikke derudi skal være hinderlig; da den ældste Søn eller Datter, i Mangel af Søn, nu i Følge Afsædes-Retten, formener sig berettiget til at paaftaae, at den hele Gaard, som hans Forældre have paaboet, bør efter deres Død tilfalde ham.

Da denne Materie saaledes staaer i en nøie Forbindelse med Odels- eller Afsædes-Retten, og jeg allerede eengang har giennemgaaet de derom fra samtlige Stiftamtmænd og Amtmand i Norge, samt endeel Fogder og Sorensskrivere indkomne Betænkninger, og tænker, naar jeg endnu engang neiere har giennemgaaet dem, og ekstraheret de vigtigste iblant dem, at være istand til alkerunderdanigst at overlevere Deres Kongl. Majestæt et Forslag til en Forordning om Odels-Retten, som langt fra ikke skal sigte til at ophæve Odels-Retten, men allene til lidet at indskrænke den, og at forklare et Par Artikler i denne Materie i Loven, om hvis Forstaelse Dommerne hidindtil ikke have været enige, for derved at forebygge adskillige Odelsprocesser, som allene reise sig deraf, at begge Parter formene sig at have Medhold i Loven, og endelig til at forkorte de øvrige Odels-

pro-

processer, og giøre dem mindre kostbare; saa ønskede jeg, at udi samme Forordning tillige blev indført, hvad der, i Henseende til den her omtvistede Gaardenes Deling, maatte blive bestemt.

Men, da jeg af de forhen i slige Tilfælde udstedte og herhos følgende allernaadigste Bevillinger erfarer, at udi den ene af 1756 befales allene, at Deelningen skal behørig beskrives; den derover forfattede Forretning i Ting-Protocollen indføres, og deraf en Gienpart til Rentekammeret indsendes, men udi den første af 1754 befales tillige, at General-Landsmaaleren, udi Bonde-Lehnsmandens og 4 uvillige Laug-Rettes Mænds Overværelse, skal opgaae, eftersee, og hver Gaard, tillige med dens Skov og andet Tilliggende, udi visse saadanne Parter afdele og opmaale, samt derover en af hannem og de Tilstedeværende underskrevne Forretning indsende, og saadant vel maae være skeet efter Kammer-Collegii Foranstaltning, som og best er istand til at skionne om, hvad Forbeholdenhed der i slige Tilfælde bør tages til Sikkerhed for de Kongl. Skatter og Contributioner, og til at undgaae Forvirring; saa understaaer jeg mig ikke, herudi at foreslaae noget, eller tage nogen vis Bestemmelse, førend Kammer-Collegii Betænkning derover først er indhøntet. Thi skulde jeg indstille, om Kammer-Collegium kunde tilskrives: At da man herfra er for, i Almindelighed at tillade saadan Deelning, saa ønskede man i Forveien at vide, hvad Kammer-Collegium derved maatte have at erindre, og hvad de formeente, at derved burde iagttages, enten til Sikkerhed for de Kongelige Skatter og Contributioner, eller til i Fremtiden, at undgaae Forvirring. Kjøbenhavn den 5 Julii 1761.

Cancelliet resolverede herpaa under 5 August 1761:

Erpeberes efter General-Prokureurens Erklæring.

Derefter afgik Kongelig Befaling under 21 August 1761 til Kammerherre Storm.

LV.

Erklæring ober en Memorial af 26 Febr. 1761 fra en Procurator Jens Schierup i Aalborg, som var beskikket til Forsvar for Præsten i Børglum i en Sags, han havde med Børglum Klosters Eier, angaaende Embedets Indkomster, derudi han foreskilder, at Proprietairen har indviklet Præsten i saa mange Bisager, saa han, som Præstens Procurator intet kan udrette for ham, uden det allernaadigst forundte Beneficium Paupertatis maae vorde udvidet til alle de af Hovedsagen flydende Bisager. Lillige med Stiftamtmanden og Biskopen i Aalborg deres Erklæringer af 2 April 1761, derudi de melde, at Hovedsagen, hvorudi Præsten har faaet Beneficium Paupertatis, angaaer hans Embeds Indkomster, men de andre mellem Parterne reiste Sager, betrefte allene deres egne private Ting, og strække sig ikke til Præstens Eftermænd; i den Henseende de holde for billigt, at Præsten udfører disse Sager for hans egen Regning og Risiko. Derhos Biskopen i Cardelehed indstiller, om det Lovens 1—2—15 Art. fastsætter, at hvis Sager, som for Provsten strax i Mindelighed kunde b legges, ikke bør indkomme for nogen verkelig Dommer, ikke bør fortaaes ligesaa vel til at afhøre Vidner, som til Doms, siden dette Privilegium i modsa: Fald ikke kan være til nogen Nytte for Geistligheden, og anbefaler i saa Fald Præsten i Børglum, at han og maae nyde det godt ad, saa at de mod ham anlagte Sager ikke indkomme for nogen verkelig Dommer, enten til Doms eller til Vidners Førelse, førend det er beviist, at samme ei for Provsten kunne b legges.

Hvad anaæer Procurator Schierups Ansøgning om, at det Præsten Hr. Søren Ancher Munk allernaadigst forundte Beneficium Paupertatis maatte udvides til alle de af Hovedsagen flydende Bisager, da er jeg derudi aldeles eenig med Stiftamtmanden og Biskopen, at det ikke kan bevilges, men bør forblive ved det Præsten engang allernaadigst forundte Beneficium Paupertatis, siden Grunden dertil har været, ikke Præstens Fortiædom, eller nogen personlig Egenkab hos ham, men Sagens Beskaffenhed, at den angik hans Embeds Indkomster, da derimod Stiftamtmanden og Biskopen melde, at Bisagerne ere personelle, hvoraf der ikke kan flyde nogen Fordeel eller Tab for Præstens Eftermænd.

Hvad

Hvad det angaaer, som Biskopen Hr. Brodersen i Særdeleshed forestiller, at det Lovens 1ste Bogs 2det Cap. 15de Art. fastsætter: At, hvis Sager, som for Provsten strax i Mindelighed kunde bilegges, de bør ei for nogen verdslig Dommer indkomme, maatte blive udstrakt eller authentice forklaret derhen, at det skulde være at forstaae, ligesaa vel om Vidners Førelse, som til Doms, saa at Sager mod geistlige Personer ikke maatte indkomme for nogen verdslig Dommer, enten til Doms, ei heller til Vidners Førelse, førend det var beviist, at samme ei for Provsten kunde bilegges; det er noget, som jeg aldeles ikke kan eller tør raade, da jeg holder det best, at lade denne Lov i alle Maader blive saadan som den er, uden at befatte sig med, enten at fortolke eller udvide den.

Det Bud, som indeholdes udi Lovens 1ste Bogs 2det Cap. 15de Art., har havt en meget god Hensigt, og kan ofte have een og anden god Virkning; men det er i sig en ufuldkommen Lov, hvor der ikke er sat nogen Straf for d.m., der overtræde den, hvor der ikke er taget nogen synderlig Præcaution til at hindre dens Overtrædelse, og hvor Lovgiveren med god Overlæg, ikke har villet befale eller fastsatte Lovens saa nsiagtige Efterlevelse, at Bedkommende derved skulde faae Anledning til at klage over, at deres Ret blev dem betagen eller spildt.

Det er vel fastsat, at de Sager, som for Provsten strax kunde bilegges, ikke bør indkomme for nogen verdslig Dommer; men de verdslige Dommere ere ikke forbudne at imodtage saadanne Sager, ikke til Doms, og endnu mindre til Vidners Førelse. Jeg tvivler og om, at nogen verdslig Dommer understod sig, at afvise en Sag imod en geistlig Mand, paa den Grund, at den for Provsten strax kunde bilegges. Det er de fleste Tider, ikke saa let at sige, at en Sag strax kan blive bilagt. Det Ord: strax, er her af en besynderlig Eftertryk, og viser, at Lovgiverens Hensigt ikke har været, at Bedkommende derved enten skulde opholdes, eller tabe noget af deres Ret.

Dette Bud er langt fra ikke forfattet i saa kraftige Udtryk, som det Lovens 3die Bogs 1ste Cap. 3die Art. fastsætter, i Henseende til Ueenig-

Uenighed mellem Øvrigheden og Børgerskabet, eller Øvrigheden indbringes; thi der er Stiftamtmanden dog forundt et Remedium coercitivum; endnu mindre, som det, Forordningen af 31 Martii 1755 fastsætter, i Henseende til Forsigtelses-Commissionen paa de vestindiske Eilande; thi derved er samme Commission, saa at sige, bleven til den første Instanz. Men det kommer omtrent overrens med det, som Lovens 1ste Bogs 26 Cap. 2den Art. i Almindelighed paalegger Stiftamtmandene.

Saa snart en Part henvender sig til Stiftamtmanden med Klage, bør han giøre sig al muelig Flid med at bilegge Sagen, men dersom den anden Part henkender sig til Lands Lov og Ret, og endelig vil have Sagen afgjort ved Dom, bør Stiftamtmanden et videre give sig af dermed, ei heller kan Dommeren afvise Sagen paa den Grund, at den af Stiftamtmanden bør bilegges.

Uf dette Foregaaende følger dog ikke, at det Privilegium, som Lovens 1 Bogs 2 Cap. 15 Art. giver Geistligheden, er til ingen Nytte for dem.

Naar en Præst eller anden geistlig Mand stævnes enten til at høre Vidner, eller til at lide Dom, (af hvilke Stævnemaal det første ikke vel kan finde Sted uden det sidste) kan han altid, enten ved Stævningens Forkyndelse, eller første Tingdag, paaberaabe denne Lovens Artikel, erklære, at Sagen er af den Beskaffenhed, og sin Tilhøielighed til at lade den bilegge. Læger den anden Part da derimod, skeer Lovens Befalning fyldest, og det kommer an paa, om Provsten kan bilegge den. Vil den anden Part aldeles intet vide deraf at sige, og erklærer, at Sagen ikke er af den Beskaffenhed, at den strax for Provsten kan bilegges, haver det siden ved Sagens endelige Paakiendelse stor Indflydelse, fornemmelig naar det kommer an paa, at bestemme Processens Omkostninger, og hvem der skal betale dem.

Om Præsten i Børglum Hr. Søren Ancher Munk, har brugt denne Forsigtighed, og forholdt sig saaledes i de Sager, Obrieste Paulsen har anlagt imod ham, er mig ubekendt, ligesom Biskopen derom ei heller melder noget. Har han gjort det, og Obriester af Trettefærthed, saa-

vel har begyndt Sagerne, som negtet Provstens Mægling, er jeg vis paa, at han ved Sagens endelige Uddrag vil erfare, at dette Privilegium har været ham til nogen Nytte.

Det, den brave og retsindige Hr. Biskop Brodersen her, udi en meget god Hensigt, har foreslaaet, medfører en større Forandring udi Loven, og er af større Vigtighed, end han vel haver indseet.

Dersom dette Forslag fandt allernaadigst Bifald, vilde deraf stnde, ei allene at Provsten paa en Slags Maade fik første Instans udi alle de Sager, som bleve anlagte mod geistlige Personer, tværtimod Loven, der allene anseer geistlige Sager, og ikke geistlige Personer, som privilegerede, men en Provst vilde og derved blive sat i den Stand, at han ofte, og de fleste Tider ustraffet kunde spilde en anden Mand sin Ret, naar han vilde anlægge Sag imod en Præst eller geistlig Mand; en saadan kunde ikke faae sin Sag oplyst, endfige forklaret eller paakendt, ferend han havde beviist, at den ei for Provsten kunde bilesiges. Det rimeligste Beviis i saa Fald, var Provstens egen Tilstaaelse, men naar Provsten blev ved at negte saadan Tilstaaelse, og foregav, at han endnu havde noget Haab om at bilesge Sagen, saa maatte den anden imidlertid enten lade Sagen hvile, eller anlægge en præliminair Sag med Provsten, for at faae Lov til at begynde Hovedsagen.

Da en Sag ofte er af den Besskaffenhed, at den ikke taaler Ophold, og et Beviis ofte tabes ved at udsættes, saa kunde det let hælde sig, at Sagsøgerens Ret ved saadant Ophold blev spilt, hvorfor det vilde være vanskeligt at faae Reparation af Provsten, som ikke havde været Dommer i Sagen, men allene Mægler.

Naar noget saadant skulde fastsættes, vilde det være heel nødvendigt, at det tillige noie blev bestemt, hvorledes Provsten havde at forholde sig, hvorlænge hans Mægling maatte vedvare, og efter hvilken Tids Forløb, han skulde frastige sig Sagen, og derom give Parterne sin skriftlige Tilstaaelse med videre.

Men, da saadant vilde foresænde megen Vanskelighed, naar alle deraf befrngtende Ueiligheder reent skulde forebygges, og det er vist, at

Loven, saadan som den er, kan have sin meget gode Virkning, og derimod neppe forårsage nogen Fornærmelse, saa skulde jeg allerunderdågnigst formeene, at det bør have sit Forblivende ved Loven. Kiøbenhavn den 12 Julii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 12 August 1761:

Forbliver ved General: Profkureurens Erklæring.

Udi Conseilet den 13 August 1761, blev herpaa resolveret:

Forbliver ved General: Profkureurens Erklæring.

LVI.

Erklæring 1) over en Memorial af 26 April 1760 fra 12 Fønder og Dragon: Udredere i Trundhiems Amt, hvis Navne alle vare skrevne med een og den samme Haand; derudi de paa egne og den øvrige Almue's Begne besvære sig over Sorenskriveren i Strindens Fogderie Jacob Gersin Niemand og hans Behandling ved Ekisterne, i Cardeleshed, at han mod Wærgernes Willie sætter de Læsere til Auction, som paa Ekifiet tilfaldt Umyndige, og giver tvende Ekiftebreve beskrevne, og tager for Originalen, som bliver ved Arve: Tomten 3 Mk. per Ark, men for Gienparten, som leveres til Dragon: Sessjonen 24 Sk. per Ark. Tilligemed Stiftamtmand Kanzaus Erklæring af 27 Septbr. 1760, der gaaer ud paa, at Sorenskriveren ikke har fralagt sig det, han beskyldes for; derhos han tillige indsender Sorenskriverens Erklæring af 22 Sept. 1760, som Stiftamtmanden var befaleet at indhente; derudi Sorenskriveren viser: 1) at Concipisten af denne Angivelse Hans Davidsen Svabos er en af adskillige Bedragerier bekendt Person, der ved sig selv og andre har tilbendt sig de fleste under denne Angivelse staaende Boemærker, og sat dem under, uden at Eierne have vidst noget deraf, og enten have hørt eller seet Klagen, hvilket han lover at bevise. 2) At han i de paaklagede Poster haver nøiagtigen holdt sig Loven og Forordningen af 30 April 1692 efterretlig. Tillige med bemeldte Sorenskriver's Skrivelse til Grev Solstein af 27 Sept. 1760, derudi han anfører det Foregaaede, og viser, at der med denne Angivelse ikke er omgaaet efter 1—24—6, Forordningen af 20 Febr. 1717 Art. 9, af 19 August 1735 Art 15 og 16; at han ikke har forrettet Ekiste hos nogen af de Klagende; beder, isald nogen vil paaanke hans Forretning, som Ekisteforvalter eller Skriver, at nyde Loven og Forordningen af 19 August 1735 Art.

Art. 19 godt ad, forskiffrer, at der, siden den Kongl. Resolution af 26 August 1757 ikke skal findes noget Skiftebrev af ham utilborlig vidtløftig beskrevet, da det tilforn. een og anden Gang kan være seet ved deres Forseelse, som han har leiet til at skrive for sig; beder, at paa Angivelsen ikke maae worde reflecteret, men samme ham udleveret, at han, efter Lov og Forordninger kan tiltale vedkommende Forfattere til Undgieldelse; derhos han tillige indsender en Notarial-Beskikkelse af 30 August & seqv. til de 12 Mænd, hvis Navne og Signeter findes under Angivelsen, derudi de 9 af dem forklare, at de aldrig før have seet eller hørt om denne Angivelse, have ikke underskrevet den, eller sat deres Signeter under den, men vel laant deres Signeter til Hans Svaboe eller andre; En havde været enig med at indgive en Memorial om at blive fri for at betale tvende Skiftebreve, men ei videre; En allene tilstod at have seet Suppliquen, og hørt den læse, og En tilstod at have vidst af dens Indhold, og de tilstode alle, at intet Skifte hos dem var forrettet.

2) En Memorial af 20 Sept. 1760 fra Carsten Schiøtz i Trundhjem, der indsender tvende Skiftebreve, som Sorensskriver Niemand i Aaret 1756 haver udstedt og forrettet paa en ham tilhørende Gaard, efter Bonden og et Qvindemenneske, og besvarer sig over Sorensskriverens vidtløftige Skrivemaade til Vedkommendes Fornærmelse, og anden hans Omgang paa samme tvende Skifter.

* * *

Om Forfatteren til denne Angivelse Hans Davidsen Svaboe har jeg tilforn, i Anledning af et og andet, som er gaaet giennem Cancelliet, ikke høvt de beste Tanker, men ofte undret over den Beskyttelse, som Hr. Stiftamtmand Rangau bestandig syntes at tilstaae ham. Af hans Omgang med denne Angivelse, som ved den af Sorensskriveren erhvervede, og til Cancelliet indsendte Notarial-Beskikkelse, temmelig tydelig er lagt for Dagen, seer jeg, at jeg ikke haver taget feil i det Begreb, jeg haver gjort mig om ham, men at han maae være et meget drifligt, farligt og skadeligt Menneske, der gjør det til sin Hovedsag at føre andre i Ulykke, og at ophidse Almueen til at indgive Klager og Angivelser over deres foresatte Øvrighed, og med største Frekthed, smedder og opfatter slige Angivelser, uden at være sit Navn, som Concipist bekendt, og at underskrive

Angivelsen, skient saadant, ved saa mange gjentagne Forordninger, saa ofte og saa tydelig er befalet.

Derfor han endda havde ladet det blive ved, under haanden at epbidse Almuens til at indgive Klager, og selv derved holdt sit Navn fordukt, saa kunde man allene sige, at han var en ond, farlig, og Hadelig Mand; men, da han endnu er gaaet videre, og har i en heel Almuens Navn sammensinddet en Angivelse, om hvis Indheld Almuens, paa et Par nær, har været ganske uvidende, og under samme Angivelse tegnet adskillige Benders Navne, for hvilke den aldrig har været opløst, og som ikke have vist af, at det var en saadan Angivelse til, samt sat de samme Benders Boemerke derunder, som han, under et eller andet Naakud, havde tilhæeget sig, og endelig ladet denne Angivelse indkomme for Deres Kongl. Møstet, saa maae man tilstaae, at han tillige er et forsmæsteligt, dundristigt og saa meget mere farligt Mennecke, som de største Skielmskifter ikke synes at koste ham noget.

At Hans Svaboe imidlertid har forholdet sig saaledes ved denne Angivelse, det har man største Marsag til at slutte, naar betragtes, at Sorensskriveren i hans Erklæring, som Stiptantmanden har været nød til at indhente og at indsende til Cancelliet, reent ud har erklæret det, og lovet at bevise det, og de fleste af Bønderne, i deres Svar paa Sorensskriverens Beskikkelse, have forklæret, at de have laans deres Egenete enten til Hans Svaboe selv, eller til andre paa hans Begne.

Det er bekiendt nok, at det, paa de fleste Steder, ikke er meget vanskeligt, at bringe den Nødske Almuens til at klage over deres Foged eller Sorensskriver, naar dertil findes nogen Slags rimelig Frielse eller Anledning.

Der maae meget fattes paa saadan Anledning, hvor en Procurator eller Binketskriver, som opholder sig i Fogderiet og har Udgang til Amtmanden, ikke kan faae en saadan Klage eller Angivelse sammensinddet i Almuens Navn, og underskrevet af endee iblant dem, uden at være nød til at tage sin Tilflugt til saadanne Kueb og Naakud, som her

ere brugte, ved at lade deres Navne underskrive, imod deres Villie og uden deres Vidende, og ved at sætte deres Signeter under, som han under et andet Paaaskud har tilvendt sig.

Dette virker en fordelagtig Præsumption for Sorenfriveren, og viser, at Maaen i Almindelighed ikke med ham maae være misfornøiet.

Jeg veed ikke, hvad jeg skal sige om Stiftamtmanden, som synes meget at være for, at dette Hans Svaboes Forhold ikke skulde blive opløst, ei heller derpaa videre reflecteret; thi, da Sorenfriveren i hans Erklæring til Stiftamtmanden, har gjort saadan Erklæring, som forhen er indbragt, og tilbuden sig at bevise det, saa gaaer Stiftamtmanden der aldeles med Stiltienhed forbi i hans Erklæring, og lader sig allene nøie med at sige, at der for det, udi Sorenfriverens Erklæring Drogionne, ikke er fremlagt mindste Bilag eller Beviis, og at Sorenfriveren har ophittet alt, hvad han kunde, til at besmykke sin Sag; men Stiftamtmanden giver ikke mindste Anledning til, at Sorenfriveren endnu skulde paalægges eller tillades, at bevise det han havde erklæret, og tilbuder sig at bevise.

Uden Tvivl har Stiftamtmanden ikke troet, at Hans Svaboe var tiemt dermed. Saavidt man kan slutte, er det ikke skeet, for at skaae Sorenfriveren eller spare ham for Omkostninger.

Den forrige Erklæring, som Stiftamtmanden beraaber sig paa, og henholder sig til, har jeg ikke set, og troer ikke, saavidt jeg af denne kan slutte, at jeg har tabt meget derved.

Hvad angaaer de udi Angivelsen paaklagede Poster, da skønner jeg ei rettere, end at Sorenfriveren udi hans tvende Erklæringer til Stiftamtmanden og Cancelliet haver tydelig nok afsværet dem, og i alle Maader retfærdiggjort sin Opsætsel.

Da han, paa Skiftet efter en Dragon-Udredde, i Følge Forordningen af 30 April 1692 Art. 56, her af Skiftetrevet give en Gians part til Dragon-Sessionen, saa kan han ikke formentes, derfor at lade sig betale, som for andre Giansparten, 24 s. for Arbet.

Det er vist nok tungt for disse Dragon-Udredere, at de, frem for andre Bønder, skulde foruden original Skiftebrevet, endnu være forbundne til at betale en Gienpart, som de ikke behøve, og som ikke kommer dem til nogen Nytte.

Men det er en Feil ved Indretningen, og kan ikke tilregnes Sorensskriveren. Overalt har man aldeles ikke i den anførte Forordning seet paa, at spare Omkostninger ved de efter Dragon-Udrederne forfaldende Skifter, men behyrdet dem med adskillige suaae Udgifter, som andre Sterboer ere frige for.

At Sorensskriveren paa Skifterne ved offentlig Auction lader bortsælge de Løsere, som tilfalde umyndige Arvinger, derudi handler han efter Loven og Auctions-Forordningen.

Hænder det sig engang, at et Pigebarn som kort efter Skiftets Slutning kommer udi Ægteskab, havde været bedre tient med at beholde et eller andet Stykke Løsere, saa vilde det derimod Sneese Gange hænde, at den Umyndige tabte, og enten Formynderen eller Stet ingen vandt derved, siden saadan Løsere let kunde forbruges, opslides og bedærves, inden den Umyndige kom istand til at betjene sig deraf.

Overalt have alle de, hvis Navne findes under Angivelsen, tilstaaet, at de ikke paa nogen af de derudi ommeldte Maader ere fornærmede, eller have noget i den Henseende over ham at klage.

Jeg skulde altsaa formene, at derpaa ikke kan være at reflectere.

Men det, som fornemmelig her kommer under Dvæstion, er, hvorledes Hans Svaboe og de øvrige bør ansees, som med ham have været deelagtige i at opsette denne Angivelse, og derunder at skrive og sætte saa mange Bønders Navne og Signeter, for hvilke den aldrig har været oplæst, og som aldeles intet have vidst deraf at sige.

Da man af Sorensskriverens Erklæring nok merker, at dette ikke er den første Gang Hans Svaboe har foretaget sig saadant, og givet sig af med at forfærdige falske Documenter under andres Navne, og jeg af Erfarenhed veed, at der i Grundhiems Bøje og Amt findes flere Eigesindede, saa er det saa meget mere nødvendigt, at denne Sag undersøges, og de

Skyl

Skjoldigbefundne tilbørlig afstraffes, som det ellers, ifald det gik ustraffet bort, efter at det er anmeldt, og den lidende Person har tilbudt sig at bevise det, vilde være af en slem Følge, og meget bidrage til at forøge disse Falskneres og Calumnianters Dudskaab, Dristighed og Frelshed.

Da disse Concipister ei allene have handlet imod de om Concipister og Vinkelskrivere udgangne Forordninger, og imod det, som Loven fastsætter, i Henseende til dem, der forlede den eenfoldige Almue til falske Klagemaal og løgnagtig Vngjivelse, med videre, men og virkelig begaaet et Crimen falsi, saa burde der anlægges offentlig Action, og Sagen burde paa Justitiens Vegne, af Øvrigheden foranstaltes undersøgt og paakiendt.

Men, da Strifamtmand Kangan blev den, som Ordren i saa Fald skulde gaae til, og som skulde foranstalte Sagens Anlæg og Forfølgning, og det ikke synes, at man af hans Nidkierhed kunde i denne Sag love sig megen Virkning, og Sorenskriver Niemand, som i visse Henseende er den Fornærmede, i sin til Cancelliet indsendte Erklæring udbeder sig, at den, under Dragon-Udredernes Navne forfattede Klage maatte ham overleveres, paa det han, efter Lov og Forordninger, kunde tiltale vedkommende Forfattere til Undgieldelse, saa skulde jeg snart holde det bedst, at denne hans Ansøgning blev bevilget, da man vel kan være forvissat om, at han vil giere sig al muelig Flid med at faae Sagen opløst, og at faae disse Personer afstraffede, hvis Hensigt har været, at føre ham i Forred; dog bør det ikke heres paa ham, at ophæve Sagen, enten ved at forlige eller ved at frasælde den.

Vel kunde saadant synes at stride imod Lovens 1—26—3, som bestaaer, at ingen for sin Supplicah maae eftertrættes, eller i Trette indvistes. Men foruden det, at disse Personer egentlig ikke tiltales for en Supplique, de have indgivet til Kongen, men fordi de under saadan Supplique have skrevet andre Personers Navne og sat deres Doemerke, uden at de have vidst noget deraf, og uden at de have givet dem Commission dertil, og derved begaaet et Crimen falsi, saa kommer det og overeens med den følgende 4de Artikel, som fastsætter, at, om Supplicanten,

sauten, som ikke kan læse eller skrive, fragaar saadan ubevistlig Tilleg, da skal den staae til Nette derfor, som det haver skrevet. Og, naar hermed sammenholdes den parallelle Artikel, nemlig i B. 24 Cap. 4de Artikel i Norske Lov, saa synes dette Tilfælde der tydelig at indeholdes, og Straffen derfor at bestemmes, da den taler om dem, som ophidsede og forlede Mnnen til Klagemaal, og skrive det for dem, og samle Signeter at trykke derunder ic.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Stiftamtsmand Kangan: At, paa denne mislige Klage eller Angivelse intet var at reflectere. Men, da de fleeste Bønder, hvis Navne og Boemerke findes under samme Klage, skal have forklaret, at den aldrig havde været oplæst for dem, de ei heller vidste dens Indhold, eller havde givet nogen Commission at skrive saadan Klage i deres Navn, eller selv sat enten deres Navn eller Boemerke derunder; og Sorensskriver Niemand i hans Erklæring har sagt, at det var Hans Davidssen Svaboe, som paa en listig og underfundig Maade, havde, deels selv og deels ved andre, tilvendt sig de fleeste af de under Klagen trykte Signeter, samt tilbudet sig saadant at bevise; ligesom han og har ansøgt, at denne under Dragon-Bøndernes Navne forfattede Klage maatte blive ham udleveret, paa det han, efter Lov og Forordninger kunde tiltale vedkommende Forfattere til Undgieldelse: og det er ganske nødvendigt, at en saadan formastelig og høist strafværdig Omgang bliver undersøgt, og de Skyldigebefundne, til Exempel for andre, vedbørlig afftraffede; saa haver Stiftamtmanden at udlevere Original Klagen, som han hermed remitteres til Sorens skriver Niemand, og derfor tage hans Erklæring, paa det Sorens skriveren derefter kan tiltale dem til Undgieldelse, som uden Bøndernes Villie og Vidende, have forfattet eller skrevet Klagen i deres Navn, og sat deres Navne derunder, eller samlet
Signe-

Signeter for at trykke derunder, eller derudi været deelagtige eller behjelpelige.

Men skulde Sorenskriveren enten frafalde eller forlige Sagen, haver Stifamtmanden at foranstalte, at de Skyldigbes fundne blive paa lovlig Maade tilstalte til Strafs Lidelse. I begge Tilfælde haver Stifamtmanden til Cancelliet at indberette, hvorledes med Sagen gaacs frem, og naar endelig Dom er gangen, Copie deraf at indsende, paa det derefter kan resolveres, om det derved maae have sit Forblivende eller ei.

Hvad Karsten Schiøtz Klage over Sorenskriveren i Særdeleshed angaaer, da, som disse tvende Skiftebreve ere expederede i Aaret 1756, og Klagen først er skrevet den 20 Sept. 1760, og altsaa over 4 Aar efter, og det af en uvedkommende Person, som ikke har været Arving paa Skiftet, og ikke kan siges ved Sorenskriverens Omgang, i hvor ulovlig den end maatte være, paa nogen Maade at være foruærmet, saa seer man lettelig, hvad det er, der har foranlediget denne Klage, nemlig: de, der havde sammensmeddet foregaaende Klage, da de merkede, at Bønderne fragif samme, og altsaa begyndte at frygte, at den ikke skulde frembringe den tilsigtede Virkning, have faaet denne Mand til at klage, paa det at Sorenskriverens Sag derved kunde blive værre, og deres egen altsaa bedre.

Dette bekyrkes og ved Slutningen af Klagen, hvilken ikke saa meget gaaer ud paa, at de formeentlig Forurettede maatte blive holdte fadegles, som at Sorenskriveren maatte blive straffet, og, om mueligt sat fra Embedet.

Da nu en Skifteforretning er en Actus judicialis, for hvilken Skifteforvalteren ligesaavel som Skifteskriveren for hans Skrivemaade, i Følge Forordningen af 19 August 1735, Art. 19, staaer til Ansvar for udkommende Overdommet, hvor de, som forniene sig fornærmede i rette Tid her paatale det, eller, naar de lade samme Tid gaae forbi, da siden tie stille, og Sorenskriveren i hans Erklæring henkybte sig til dette Beneficium Legis, saa behøver jeg ikke at indlade mig udi at undersøge de

påklagede Poster, men formener-allerunderdanigst, at Klagen bør henvises til Lands Lov og Ret.

Det er vist, at denne Sorensskriver eengang tilforn for hans vidtsløstige Skrivemaade har været multeret ved en Kongl. Resolution af 26 August 1757, hvilken er den, han selv i sin Erklæring anfører; omendeffiant den over ham samme Tid indkomne Klage var forfattet af en Persøn, der omtrent kunde staae ved Siden af Hans Svaboe, og som jeg siden den Tid ikke haver merket noget til, saa dog, da samme Concipist havde været sit Navn bekendt og sat det under Memorialen, og den, som klagede, kunde anses ved Skiftebrevets Vidtsløstighed, som i sig var uforførlig, at være fornærmet, og at være berettiget til at klage derover, Skiftebrevet og forhen var udstedt, saa gav jeg ved min allerunderdanigste Erklæring af 22 Julii 1757 Anledning til den paafølgte Kongl. Resolution, hvilken jeg og seer at have opnaaet sin Hensigt, og at have frugtet saa meget, at Sorensskriveren nu paastaaer, at der ikke siden den Tid skal findes noget af ham udstedt Skiftebrev, over hvis Vidtsløstigheds Vedkommende kunde have Føie til at besvare sig, da han derimod tilstaaer, at nogle saadanne forhen vel kan findes, hvilket han tilskriver deres Etiedesløshed og Egennytte, som han i eet og andet Tilfælde har maattet leie til at skrive for sig. Kiøbenhavn den 18 Julii 1761.

Heraa resolverede Cancelliet under 12 August 1761.

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev udfærdiget Kongelig Befaling under 28 August 1761 til Stiftbefalingsmand Svidericz Ranzau.

LVII.

Erklæring over en Forretning fra Stiftamtmand Ranzau i Trundhiem af 20 Sept. 1760, hvorudi han indberetter, at da til ham var indkommen en Angivelse angaaende nogle skammelige og ublue Ord, som Fogden udi Estrindens Hoderie Niels Colstrup skulde have talt mod Hans Kongl. Majestæt, havde han i egen Overværelse ved Notarius Publicus ladet afhøre saavel Angiberen

giveren Hans Davidsen Svaboe, som de trende Vidner, hvilken Notarial-Forretning han indsender, og forespørger sig, hvad der videre skal foretages; udi denne Forretning indeholdes: 1) Hans Svaboes Angivelse af 25 August, derudi han melder, at han først ved Bsigderygte havde hørt om disse Ord, og derpaa ved Capitain Seiersteds Hielp indkaldet de trende Karle, som udi Capitain Seiersteds, hans og 4 Mænds Overbærelse, havde tilstaaet, at de havde hørt Ordene af Fogden. Denne Angivelse havde Svaboe i Stiftamtmandens Overbærelse atter underkrevet og v. d. gaaet den 27 August. 2) Bemeldte trende Karles Udsgende i Pennen, forfattet af Hans Svaboe, og vedgaaet af de 4 Mand den 23 August. 3) Stiftamtmandens Ordre til Colstrup af 10 Sept., forkyndt den 11 Sept., om at indfinde sig hos ham den 17 Sept., uden at melde, hvorfor. 4) Fogdens (som først mødte, og da erfarede, hvad der skulde forhandles) Protestation mod at føre Vidner over ham, uden Stævning, af uvedkommende Personer, og uden for hans Værneting, samt Declaration, at de tvende Vidner vare hans Avindsmænd, og den 3die en umyndig Dreng, at deres Foregivende var usandtferdigt, og at han allerede havde skønnet til vedkommende Ret, for at bevise det; derefter han, med Stiftamtmandens gientagne Befalning om at blive tilstede, forfæede sig bort, og Dagen efter den 18 Sept. til Stiftamtmanden, saavel som Notarius Publicus indgav en vidtsøftigere Protest og Declaration. 5) Berhøret i sig, hvor Svaboe har vedgaaet Angivelsen, og de trende Vidner, som under Eet ere adspurgte, vedgaaet Ordene, at de bleve af Fogden talte paa Baaden, hvor disse trende roede og skydsede Fogden, saa at de og ellers ingen anden vare nærværende. Tillige med et Brev fra Kammer-Collegium af 10 October 1760, derudi de melde, at Stiftamtmanden har til dem indberettet Foregaaende, og indsendt den originale Angivelse; da Fogden derimod har beklaget sig over den loofstridige Udgang, paa hvilken han bliver behandlet, og meldet, at han haver skønnet til den competente Ret, for at bevise sin Uskyldighed, da Kammer-Collegium derimod holder for bedst, at den hele Sag blev undertrykt, og udbede sig i den Henseende Cancelliets Betænkning, for derefter at svare Stiftamtmanden. Tillige med en Memorial af 25 October 1760 fra Fogden Colstrup til Brev Hofstein, derudi han anfører det passerede, viser, at det er et oplagt Raad af hans Avindsmænd Capitain Seiersted og Hans Svaboe, som er bekiendt for mange slette Erreger, tilligemed det ene Vidne Jan Ingebretsen, som er en Løsgjænger, Fogden har maattet anlegge Sag imod for Lyverie; indsender Copie af hans Brev til Stiftamtmanden og Notarius Publicus af 18 Sept., som Stiftamtmanden ikke havde indsendt,

saavel som Extract af en Notarial-Bestikkelse, forrettet ved Sorenskriver Niemand den 29 August 1760, hvor det ene Vidne, som kun var 16 Aar, i hans Faders Marøvelse havde tilstaaet, at han ikke havde hørt saadanne Ord af Fogden, men at Svaboe og Seiersted vare komne til ham og sagt, at de havde hørt det; det andet Vidne tilfod at have sagt det til en anden, men var derpaa af Seiersted og Svaboe truet til at sige det samme til dem, da hans Svaboe sad og skrev det op.

* * *

Det, som haver gjort, at jeg fra Begyndelsen af, endog førend jeg fik den siden indkomne Oplysning at see, har anset denne Angivelse, som heel mistænkelig, og som noget man aldeles ingen Troe kunde fæste til, eller reflectere noget paa, er fornemmelig følgende:

1) Det foregivne Delikti Beskaffenhed.

De Ord, som Fogden Colstrup beskjyldes for at have talt, ere saadanne, som neppe kunne formodes nogensinde at kunne komme i nogen Dansk eller Norssk Undersaats Mund, naar man veed den dybe Erbdighed og uindskrænkede Kierlighed, som dem fra Barndommen og, saa at sige, fra Fødselen og Vuagen af, blive indpræntet for og til Deres Konger, en Kierlighed og Erbdighed, som ikke kan andet, end tiltage i vore Tider, ved saa mild og naadig en Regiering, som vi have den Ehle at leve under, hvor enhver, den Laveste saavel som den Høieste, bliver haandthævet ved sin Ret, og udi Lovene, der altid beholde deres Kraft, saavel som hos Regieringen, under tilstrækkelig Sikkerhed og Beskyttelse imod al Vold og Uret.

Dersom det endda var en taabelig, eenfoldig, toffet og al Opdragelse manglende Bondedreng, saadant blev tillagt, som dog i sig saa meget mere var at foragte, faldt Umueligheden og Urimeligheden af Angivelsen ikke saa stærk i Dinene; men da det er en Kongelig Betient, som sidder i et anseeligt Embede, hvorved han har sin stikkelig Udkomme, paa hvis Opførelse man hidindtil ikke har havt noget at udsætte, som tilforn, paa det kraftigste har været forsvaret her i Collegierne, da han uskyldig er bleven anklaget og forfulgt, saa formeener jeg, at Angivelsen ikke medfø-

rer

rer det mindste Skin af Rimelighed, men er af det Slags, der nedbryde sig selv.

2) Angiverens og Angivelsens Beskaffenhed.

Angiveren er den samme Hans Davidfen Svaboe, som jeg i min foregaaende allerunderdanigste Erklæring i Sorenskriver Niemand's Sag har havt Anledning til at beskrive, og som jeg, i Følge den der tagne Slutning vil haabe, kommer under en Actiön, som mueligt vil lære ham, at lægge det hidindtil brugte Haandværk ned.

Denne smukke Mand synes at have foresat sig, at spille enten Sorenskriveren eller Fogden i det District, hvor han opholder sig, eller dem begge fra deres Embede. I at udvælge Midler til at opnaae denne hans Hensigt, er han intet mindre end kræsen, men derimod heel aarvaagen, da han mueligt tænker, ved Stiftamtmandens Beskyttelse igien at kunne opnaae et af de ledige Embeder.

Den, som er istand til, ei allene at ophidsse Mnnen til at indgive urigtige Klagemaal, som de ingen Gæie have til, men og at forfatte en saadan Klage, og derunder sætte adskillige Bønders Navne og Signeter, uden at de vide det allermindste deraf, den kan det ikke koste ret meget, enten at forføre et Vidne til at sige det, han vil have sagt, skönt det i sig er Usandhed, eller og, at indbilde et eenfoldigt Vidne, at des vicles lig haver hørt det, som det aldrig haver hørt.

Det første vil, efter al Anseende, blive Hans Svaboe tydelig overbeviist i den foregaaende Sag, af Sorenskriver Niemand; det sidste haver man her største Anledning til at antage om ham. Spørges der, hvad der haver bevæget Hans Svaboe til at giøre denne Angivelse, da Sagen var ham uvedkommende, og han ikke var blant dem, som skulde have hørt Ordene; da hedder det i Angivelsen, at det er blot Midtierhed for Deres Majestæts Tjeneste. Det er sandt, han haver viist en særdeles Midtierhed i at foretage sig det, han ikke var tilladt, ved at oplaste sig selv og Capitain Seiersted til Inquisitores og Dommere, ved at indkalde og afhøre Vidner, og føre deres Udfigende i Pennen. Til denne Midtierhed kan jeg endelig udfinde den rette Marsag, som visselig har været,

ret, i Forveien ret at forberede Vidnerne, at de siden kunde være eenige udi deres Udseende, en Forsigtighed, som aldeles ikke var nødvendig, naar man ikke forlangede, at Vidnerne skulde udseje andet, end det, de virkelig havde seet og hørt, og som i sig var den rene Sandhed. Imidlertid have de dog ikke opnaaet denne deres Hensigt, (Skiens Stiftamtmand Kantsau siden har sørget for, at giere den hele Forsigtighed unedvendig,) thi foruden det, at deres Fortælling ikke viser, hvad der skulde kunne givet Fogden Anledning til de paafulgte grove og ublue Ord, (hvilket strax gjør hele Sagen mistænkelig,) saa har det eene Vidne Anders Andersen Ølsholm Løchen intet meldt om det allervorste i Ordene. Og imidlertid er det fra denne Anders Andersen det skal være udforkommen, og kommen Hans Svaboe for Ørnene.

Naar jeg derfor betragter den rette Bevæggrund til den hele Angivelse, og den derved viiste Midtiet, og sammenholder samme med Hans Svaboes bekiendte Character, maae jeg tilflaae, at d. t. samme, som kunde bestemme ham til at angribe denne Sag med saadan Hefstighed, naar det i alt forholdt sig rigtigt, det samme kunde og bevæge ham dertil, naar det for største Delen var usandskædigt, men han dog formeente sig nogenledes istand til at godtgjøre det.

Hvad de tre andre præberaabte Vidner angaaer, da er den ene Peder Johnsen en Dreng, som endnu ikke har været til Confirmation. Samme har og, ved Fogdens Besskikkelse af 29 August, i sit Svar declareret, at han ikke hørte Fogden siige de ommeldte grove Ord. Dog har han den 17 Sept. næst efter, hos Stiftamtmanden og for Notarius Publicus været enig med de andre tvende.

Det andet Vidne, Anders Andersen, har, som forhen er meldt, da han den 23 August gjorde Forklaring for Svaboe og Capitain Seierstedt, intet talt om de groveste og mest ublue Ord, men har siden hos Stiftamtmanden ligeledes været enig med de andre.

Det tredje Vidne John Ingebrækten, der bestandig har været Formand, og synes allene at have talt for dem alle tre hos Stiftamtmanden, er den eneste, som i Henseende til Hovedsagen, skient ikke just i Hen-

Henseende til alle Omstændighederne, beständig har ført et og det samme Tuzemaal. Men om denne John Ingebrigtson er det og Fogden i hans Skrivelse til Stiftamtmanden og Notarius Publicus haver erklæret, at han forhen, inden Ting havde anlagt Sag imod ham for Indbrud og Tyverie.

Saaledes kunde det opdigtede Delicti, saavelsom Angiverens og Angivelsens B. Skaffenhed være tilstrækkelig nok til at bestemme mig til, i min Conclusion at være enig med Kammer-Collegii Betænkning derudi, at denne Sag burde undertrykkes og henlægges, da Publicum endog burde være uvidende om, at et saadant Delictum havde været eller kunnet opdigtes eller tillægges nogen.

Men, naar jeg 3) betragter Stiftamtmand Rangaus Forhold for og under denne Sag, bliver jeg endnu derudi meer bestyrket.

Jeg har tilforn havt Leilighed at slutte og erfare, at Stiftamtmanden ikke var denne Foged Niels Colstrup ret god. Udi Aaret 1758 indgav Stiftamtmanden en Klage over ham, hvorudi han begierede, at han maatte blive tilrettesat og mulcteret, fordi han ikke havde villet adlyde Stiftamtmandens ham tillagte Befalninger; men efterat Sagen først af Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou var bleven undersøgt, indgav jeg min allerunderdanigste Erklæring derover af 28 Martii 1759, hvorefter Stiftamtmanden blev tilskrevet i Udtryk, som gave tilkiende, at Fogden ikke havde foretaget sig andet, end det, han haade kande og burde giøre, saa at han derfor hverken kunde irettesættes eller mulctereres. Af Stiftamtmand Rangaus Tænkemaade, som jeg mere end een Gang har havt Anledning at lære at kiende, kan jeg slutte mig til, at denne Resolution ikke har sat Colstrup i bedre Credit hos ham, men, at han ved anden Leilighed har forbeholdt ham det, han den Tid havde bestemt ham. Vedkommende have saaledes været forvissede om, hos Stiftamtmanden at forefinde en god og fordeeleagtig Stæmning til at føre Colstrup i Fortræd, naar han dertil gaves Leilighed. Stiftamtmanden har ved sit Forhold viist, at de derudi ikke havde taget fejl.

Alt det jeg tilforn har anfert, og som viser, hvor mistænkelige disse Angivere og denne Angivelse nødvendig maatte forkomme enhver Retsskiønnende, kunde ikke være ham ubekjendt.

Kiender han ikke Hans Davidsen Svaboe ligesaa godt og bedre end jeg, da jeg aldrig har seet ham, og intet har seet fra ham, uden det som først har gaaet giennem Stiftamtmandens Hænder, er det hans egen Skyld. Foruden det, at han bedre end jeg maae vide Forholdet der i Districtet, saa kunde den store Nidkierhed, Hans Svaboe havde viist i denne ham uvedkommende Sag, aldrig andet end komme ham mistænkelig for, da samme Svaboe ikke lod sig nøie med, for Stiftamtmanden at andrage hvad han havde hørt, men først understod sig, paa egen Haand at indkalde og afhøre Vidner. Jeg kan ikke troe Stiftamtmanden saa ukynlig i Lov og Ret, at han skulde være uvidende om, at Svaboe derved grovelig har forseet sig.

Alt saadant burde opvakt Eftertanke hos ham. Naar han formeente, at paa Angivelsen var noget at reflectere, og at det var noget, som han ikke kunde eller burde tie til, saa havde det sikreste og derhos uskyldigste for ham altid været, ligesrem at indberette, hvad som var foregaaet, og derhos at forespørge sig, hvorledes han videre havde at forholde sig.

Men Stiftamtmanden har derimod fundet for godt, at efterfølge Svaboens Nidkierhed, og derved ligeledes foretaget sig at udøve en Jurisdiction, som ham ikke er anfortroet, betient sig derudi af en uvedkommende Person, nemlig Notarius Publicus, og forbigaaet alle i Loven, i slike Tilfælde anbefalede Formaliteter.

Alt dette vilde jeg endnu lade passere, og troe, at det var skeet i en god eller uskyldig Hensigt, dersom Stiftamtmanden, efter hvis Ordre Notarius Publicus har rettet sig, endda ved dette saa kaldte Notarial-Forhør havde brugt den Forsigtighed, som man i saa Fald kunde udkræve af den allerfletteste Sættedømmer eller Prokurator. Man skulde og troe, at ligesom det i sig var nødvendigt, saa havde Stiftamtmanden og sat sig for, herved at gaae overmaade vaersom til Verks. Thi skint

Angi-

Angivelsen er overleveret af Hans Svaboe selv, og skrevet med hans egen Haand, som heel vel er Stiftamtmanden bekendt, saa haver han dog brugt den store Forsigtighed, at han, i hans egen Højs og Overværelse, har ladet Hans Svaboe paa nye, med egen Haand skrive, at han vedgik Angivelsen med egen Haand at være af ham selv skreven og underskreven.

Men dermed, og saasnart Stiftamtmanden havde faaet dette vigtige Navns dobbelte underskrift, synes hans heele Forsigtighed at være til Ende.

Han havde fra den Tid af, indtil den 17 Sept. da Notarial-Foreretningen blev holdt, Angivelsen saavel som den medfulgte Copie af Vidnernes Forklaring for Svaboe og Seiersted i 20 Dage hos sig. Foruden de forhen ommeldte Omstændigheder, som gjorde Angivelsen saa mistænkelig, saae Stiftamtmanden af denne Forklaring, at Vidnerne ikke engang den Tid havde været enige udi deres Udsigende. Alt saadant maatte nødvendig giere ham opmærksom. Naar det derfor havde været Stiftamtmandens Hensigt, at udskritte og bestyrke Sandheden, saa tilfagde den sunde Fornuft, endog uden at være synderlig erfaren udi Lov og Ret, at han burde adskilt Vidnerne, og examineret enhver af dem for sig, og paa det næieste, ei allene, i Henseende til de udtalte Ord, men og, i Henseende til alle derved forefaldne Omstændigheder, saasom Tiden, naar de vare talte, Stedet, hvor de vare talte, hvad Tale, der tilforn var faldet, og havde givet Anledning til disse Ord, til hvilken af dem de vare sagte, hvad samme eller de øvrige derpaa havde svaret, og hvad Samtale derpaa var fuldt med videre.

Saasnart Stiftamtmanden havde baaret sig saaledes ad, er jeg omtrent vis paa, at den reene Sandhed strax var kommen for Dagen, og at han strax havde seet, hvad der var paa denne Angivelse og disse saa kaldte Vidner at reflectere.

Men det synes, som Stiftamtmanden har været bange for i denne Sag, at erfare for meget; thi isteden for, at forholde sig saaledes, som er meldt, har han ladet dem alle 3 været samlede, og, efter at Hans

Swaboe først i deres Overværelse var examineret, og ved sit Svar, deels havde opmuntret dem til at staae fast, deels havde lagt d. m. Ordene udi Munden, haver han tilspurgt dem alle 3 under Eet, og tilladt dem at svare under Eet, hvoraf man let kan slutte, at Formanden og den, Hans Swaboe havde meest Fortroelighed til, allene haver svaret, og at de andre tvende kun have henholdt sig til det af ham givne Svar.

Paa den Maade kunde Sandheden aldrig komme for Dagen, naar det og havde været den allergroveste Løgn, der blev fremført, og derhos de allerdummeeste Vidner, som Bedkommende ikke havde giort sig den mindste Umage med at underrette, og som ikke i nogen Maade, imellem sig havde overlagt, hvad de vilde svare. Ved denne Stiftamtmandens virkelige eller forestilte Uforsigtighed er det og høndet, at, da disse 3de Vidner forhen intet vare mindre end eenige, men den Ældste iblant dem, Anders Andersen, som dog var den, Ordene egentlig skulde være talte til, forhen i sin Forklaring intet havde meldt om de groveste Ord, som de andre havde anført, saa ere de nu hos Stiftamtmanden alle 3 blevne i alle Maader eenige, og denne Anders Andersen har, ligesaaavel som de andre tvende, vidnet om samme Ord. Man har ei heller anseet det for Umagen Værd, at spørge ham, hvoraf det kom sig, at hans første og anden Forklaring, i saa væsentlig en Post var forskiellig, og hvilken der var den retteste. Ivertimod haver man allerede i Forveien antaget, og saa godt som været forvissat om, at de derudi skulde være eenige; thi, da de ere spurgt om deres Alder, Opholdssted &c., hvorudi de ikke kunde være eenige, er enhver spurgt for sig, og hans Svar særskilt antegnet, men, da de ere komne til Hovedsagen, ere de alle 3 spurgt under Eet, og deres Svar under Eet antegnet.

Jeg vilde ønske, at hele Grunden til denne grove Uforsigtighed iudeholdtes allent udi Stiftamtmandens Eensfoldighed og store Uhyndighed om den Forsigtighed, der bør bruges ved at afhøre Vidner, fornemmelig i criminelle Sager, og allermest i de Tilfælde, hvor Vidnerne tillige have Anseende af at være Ansøgere. Men her møder endnu een Omstændighed, som synes at bidrage til at gjøre Stiftamtmandens Forhold mistænkelig.

Efter

Efter at Stiftamtmanden den 17 Sept. 1760 havde holdt dette Notarial-Forhør, har Fogden Colstrup Dagen derpaa den 18 Sept. tilskrevet saavel ham, som Notarius Publicus det vidtseftige Brev, hvoriudi han søger at vise Sagens Oprindelse, Notarial-Forhørets Ulovlighed og Nullitet, og protesterer imod, at det gives beskreven til Stiftamtmanden eller andre. Omendstiont Stiftamtmandens Forestilling er af 20 Sept., saa melder han dog derudi ikke et Ord om dette Brev, og omendstiont $\frac{3}{4}$ Aar siden den Tid ere forløbne, saa haver han dog ikke indsendt det, eller Copie deraf, saa at, isald Fogden Colstrup ikke havde havt den Forsigtighed selv directe at indsende dette Brev med videre til de høie Collegier, saa havde man, den Dag i Dag er, intet videre havt fra Colstrup, som dog er den rette Paagieldende i denne farlige Sag, end allene den Protocollation, han, i den Forvirring han sammetid nødvendig maatte være udi, haver gjort ved Notarial-Forhøret.

Hvor bedrøveligt er det ikke, at Deres Majestæts Undersaatter i Sager, som gaae igjennem Stiftamtmandens Hænder, og som synes at angaae deres Ere, Liv og Belsærd, skulle være forbundne til selv umiddelbar at henvende sig til Deres Kongl. Majestæt, eller de høie Collegier, saasom de ikke kunde være forvissede om, at deres Øvrighed, som tillige er den høieste Øvrighed der paa Stedet, upartisk, troelig og suldstændig indberetter og forestillter Sagen.

Hvor omhyggelig bør ikke en Stiftamtmand i slige Tilfælde være, for at undgaae alt det, som kunde have endog det allermindste Skin af Partisshed. Hvor lidet bør han forbigaae eller udelade noget af det, som synes at kunde være af nogen Slags Betændthed, eller at kunne give endog den allermindste Oplysning; og, hvad det angaaer, som den Beskylde anfører til sin Befrielse eller Undskyldning, da bør intet deraf forbigaaes, og det, hvad enten det synes at være af nogen Betændthed eller ei.

Da det faaledes er viist, at alle Omstændigheder bidrage til at gjøre denne Angivelse mistænkt, og at betage den al Troværdighed, og at ingen af dem, som hidindtil have havt dermed at bestille, have gjort sig mindste Umage med at faae disse mistænkelige Omstændigheder lagt for

Dagen, men snarere søgt at skule dem, for derved at forskaffe Angivelsen en større Grad af Rimelighed og Troværdighed, og Sagen desuden er af den Beskaffenhed, at den aldeles ikke maae gieres bekiendt, saa kan jeg ikke andet end være af lige Meening med Kammer-Collegium derudi, at paa Angivelsen intet bliver reflecteret, men Sagen undertrykt og henlagt. Det eeneste, som herudi maaskee kunde foraarsage nogen Betænkning, er, at Sagen til Exempel for andre vel burde undersoges mod Hans Svaboe og de trende, efter al Anseende af ham forførte Vidner, og de, ifald de befandtes at have opdigtet denne skammelige Beskyldning, efter Fortieneste afstraffes; thi hvad Capitain Knud Seiersted angaaer, da finder jeg vel, at Svaboe og de andre have beraabt sig paa ham, men han har ikke nogensteds underskrevet sit Navn, eller selv tilstaaet at have taget Deel derudi.

Men, foruden det, at Hans Svaboe vel desuden kommer under en Action, som mueligt vil giøre ham det suurt nok, og at de trende saa kaldte Vidner, som dog endnu ikke ere afhørte for nogen Act, eller have aflagt nogen Sed, ere eenfoldige Huusmænd, som rimeligviis af Svaboe ere forførte, saa kunde saadan Undersøgning og Tiltale ikke iværksættes paa anden Maade, end at Sagen og det foregionne Delictum derved overalt maatte gieres bekiendt, hvilket man efter mine Tanker i alle Maader bør undgaae, da Almuen ikke engang bør have Begreb om, eller kunne forestille sig, at en saadan Forbrydelse kunde digtes eller falskeligen tillegges nogen.

J den Henseende holder jeg for, at Sagen aldeles bør undertrykkes, og ikke videre derved røres.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Stiftamtmand Rangau: At han havde handlet bedre og fornustigere, om han, enten aldeles intet havde reflecteret paa denne, i sig, ei allene høist mistænkelige, men og aldeles urimelige og intet mindre, end troeværdige Angivelse, men derimod paa det skarpeste, tilrettesat den bekiendte Hans Davidsen Svaboe, fordi han, uden

dertil

der til i nogen Maade at være bemyndiget, havde understaaet sig, at sammenkalde og samle Vidner, og modtage deres Forklaring; eller og, naar han ikke fandt det tilladeligt, reent at tie dermed, om han da, førend han paa egen Haand foretog sig noget, havde forespurgt sig, hvorledes han havde at forholde sig. Men ligesom det ikke kan billiges, at han har foretaget sig, ved en uvedkommende Person, at lade udøve en Jurisdiction, som hverken den een eller den anden af dem var anfortroet, og det, imod de Paagieldendes Protest, og uden at iagttage de i Lovens foreskrevne Formaliteter; saa maae man endnu allermeest undre over, at han, ved denne af ham, præter ordinem anbefalede, og under hans Bestyrelse fuldførte Forretning, ikke har brugt den allermindste Forsigtighed, men opført sig saaledes, at han derved har givet Anledning til at mistænke, at hans Zensigt snarere havde været at skjule, end at udfinde og oplyse Sandheden, da han, isteden for at adskille og examinere disse, saa kaldte og desuden noksom mistænkkelige Vidner, hver for sig, ei allene i Zensende til Faktura selv, men og, i Zenseende til Tiden, Stedet, Anledningen og andre derved foresaldte Omstændigheder, hvorved Uovereenstemmelsen strax var falden i Øinene, har ladet dem blive samlede, examineret dem alle under Æt, og tilladt dem at svare under Æt, saa man let kan slutte, at Formanden allene haver svaret og de andre ligesvem henholdt sig til hans Svar; hvorved det og er håndet, at, da de, ved den forhen giorte og til Stiftamtmanden indleverede Forklaring, ikke vare eenige, saa ere de hos ham, i alle Maader bleve overeensstemmende; hvilket ei heller vel kunde feile, paa den Maade, som med dette Forhør er bleven omgaaet; saa at denne Stiftamtmandens Forretning langt mere tiener til at fordunkle og indvikle Sagen, og at forstikke Sandheden og gisre dens Opdagelse vanskeligere, end til at oplyse Sagen, og at legge Sandheden for Dagen.

Thi advares Stiftamtmanden, en anden Gang, at gaae mere vaersom til Verks, og at opføre sig saaledes, at han ikke, ved hans Uforsigtighed, skal synes snarere at begunstige og opmuntre Calumniantere og Vreftiændere, end at indjage Skrak i dem, ved at søge at gribe dem og at bringe deres Kneb og falske Opspind for Lys.

I det øvrige haver Stiftamtmanden skriftelig at tilkiendegive Fogden Niels Colstrup, at, da Deres Majestæt aldeles intet har reflecteret paa denne høist mistænkelige og aldeles urimelige Angivelse, saa behøver han ikke, i denne Sag at bevise sin Uskyldighed, som der desuden ingen Tviul kan have om, men han haver allene ved sin Opsørsel i sit Embede, som hidindtil har været ulastelig, ligeledes fremdeles at vise, at han langt fra ikke er af de Folk, som en saadan Mistanke nogensinde kunde falde paa.

Hvad angaaer Hans Svaboe, og de af ham paaberaabte og sammensamlede, saa kaldte Vidner, da, skjønt de kunde have for tjent, at deres Omgang skulde undersøges, og efter Fortieneste straffes; saa dog, siden Svaboe desuden er under Action, og de øvrige, som eenfoldige Mennesker, synes dertil at være forleedte, saa maae det dermed have sit Forblivende, da deres Majestæts allernaadigste Zensigt og Villie er, at denne Sag med alt hvad deraf dependerer, og derudi er foregaaet eller skrevet, bør aldeles undertrykkes, og, som uskrevet, død og magtesløs at være. Endelig haver Stiftamtmanden at indberette, om det den 17 September 1760 hos ham holdte Forhør er indført i Notarii Publici Protocol, da Gienspart af dette allernaadigste Reskript, i saa Sald, til Efterretning for Fremtiden, ligeledes derudi bør indføres, og dertil henvises. Kiøbenhavn den 25 Julii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 19 August 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring, dog tilskrides Colstrup fra Cancelliet.

Herefter blev den 17 December 1762 udfærdiget Kongelig Befaling til Stiftamtmand Rangau, og Dagen efter den 18 Decbr. blev Fogden Colstrup udfreven fra Geheim-Conferensraad Grev Zolstein.

LVIII.

Erklæring over en Memorial af 24 Decbr. 1760 fra Dieterich Altenborg af Ullesø ved Schien, hvorudi han, som Arving efter hans Morbroder afgangne General Krigs-Commissair Jochem Hein, udbeder sig tvende foreslagne Commissarier til at forrette Skifte og Deling efter ham. Lilligemed Krigs-Cancelliets Pro-Memoria eller Betænkning derover af 28 Martii 1761, derudi de foreskille, at Justizråad Bukier og General-Auditeur Lengnich allerede under 14 Januarii ere beskikkede til Skifte-Commissarier af den militaire Etat, som det tilkommer at forrette dette Skifte; at Supplicanten ikke har legitimeret sig med Fuldmagt fra sine Medarvinger, som man ei endnu veed, hvor mange ere; at det er uvist, om Sterboen kan tilstrække til de Kongl. Forderingers Afbetaling, og bede i den Henseende, at Supplicanten med sin ubesleiede Ansøgning maane blive afvist. Lillige med en Ansøgning fra Auctions-Directeuren i Christiania Assessor Johan Friderich Barboelin af 21 Martii 1761, derudi han melder, at den militaire Jurisdiction har antaget sig dette Skifte, og berammer Auction at holdes over samtlige Voets Effecter den 6 April, og forespørger sig i den Henseende, om det ikke tilfalder ham, som Auctions-Directeur ved civil Staten at forrette denne Auction. Lillige med Vice-Stattholder Benzons Erklæring over begge Memorialer af 2 Maji 1761, derudi han melder, at de anordnede Commissarier ere temmelig vidt komne med Skiftets Behandling, saa det kun vilde forarsage Ophold, om nye Commissarier efter Altenborgs Ansøgning nu skulde blive bevilgede, saavelsom at Auctionen allerede af den militaire Jurisdiction er forrettet.

I øvrigt formener han, at Krigs-Commissarierne i Norge saavelsom i Danmark, ligesom de Deputerede paa Commissariaterne here under den civile Jurisdiction, som det altsaa tilfalder at forrette Skifterne efter dem. I den Henseende han og indstiller, om ikke Auctions-Directeuren Assessor Bartholin, som det med Rette havde tilfaldet at forrette Auctionen, til nogen Erstatning, nyde Halvdelen af det, som han ellers derved havde fortient.

* * *

Efter Lov, Forordninger og den i Cancelliet vedtagne Praxis er Dieterich Altenborgs Ansøgning af det Slags, som uden videre kunde bevilges. Alt hvad han begierer, er at faae tvende Commissarier bevilgede, som kunde forrette Skiftet efter hans afgangne Norbroder, der var død, uden at efterlade sig Livsarvinger, og hvor han altsaa var hæres ab intestato. Saadant pleier i Almindelighed ikke at nægtes en Arving, omendskjønt det, som oftest er godt, at man derom først indhenter Bedkommendes Betænkning, paa det at et Skifte, som er færdig at slutes, ikke ved slige Commissariers Bessikkelse skulde blive alt for længe udsat og opholdet.

Det, Krigs-Cancelliet har havt at indvende, er ikke af nogen Betydning.

Foruden det, at Altenborgs Memorial uden Tvivl haver lagt i Krigs-Cancelliet, da det andet Commissorium blev expederet, saa ere disse Commissarier ikke af det Slags, som man sædvanligviis pleier at forstaae ved det Navn af Skifte-Commissarier, som formodes at være bevilgede efter Arvingernes eller Creditorernes Forslag og Begiering, men disse ere saadanne, som foreslaaes af den ordinaire Skifte-Forvalter, og i hans Sted forrette Skiftet og paa hans Vegne.

Ved militair Staten tilfalder det General-Auditeuren at forrette Skiftet efter alle Generalspersoner og Stabsofficerer; da han ikke altid er nærværende paa det Sted, hvor saadanne ved Døden afsjaae, og Fraværende ikke kan forrette Skiftet, saa er General-Auditeuren kommen i Bane med at foreslaae et Par Personer, der besikkes som Skifte-Commissarier til at forrette Skiftet i hans Sted. Efterhaanden er det gaaet videre, saa General-Auditeuren nu ofte foreslaaer Skifte-Commissarier, skjønt han selv er nærværende paa Stedet, hvor Skiftet forefalder og forrettes.

At disse af Krigs-Cancelliet ommeldte Skifte-Commissarier ere af dette Slags, slutter jeg saavel deraf, at Krigs-Cancelliet ikke ommelder, af hvem disse Skifte-Commissarier ere begierte og foreslaagne, som og deraf, at General-Auditeuren selv er den ene af Skifte-Commissarierne.

Altsaa

Altsaa ere disse Skifte-Commissarier kun at anses som den ordinaire Skiftesforvalter, og ligesom det, at den ordinaire Skiftesforvalter har antaget sig og begyndt Skiftet, ikke kan hindre een eller flere af Arvingerne fra at forlange og erholde Skifte-Commissarier, saa burde disse Commissarier ei heller været Altenburg hinderlige udi at erholde de af ham foreslagne Skifte-Commissarier. At han ikke har legitimeret sig med Fuldmagt fra sine Medarvinger, kan ei heller afgjøre Sagen, da det eneste, som deraf kunde flyde, var, at isald han allene havde, uden hans Medarvingers Samtykke, forlangt disse Skifte-Commissarier, han da og allene kom til at betale dem, uden at hans Medarvinger kunde mod deres Villie forbindes at bidrage dertil.

Det Krigs-Cancelliet melder, at man ikke veed, hvor mange Arvinger der vil findes, vedkommer ikke denne Sag, men det de end videre melde, at det ikke er beviist, om een af den Afstedes Brødre har efterladt sig Descendenter eller ei, synes at forudsætte Principis, ved hvilke, isald de af Skifte-Commissarierne skulde blive fulgte, de Arvinger, som have mødt og legitimeret sig, vilde finde sig fornærmede.

Men, da man med alt dette, af Vice-Statholderens Erklæring erfarer, at der allerede er temmelig vidt fremgaaet med Skiftets Behandling, og at det kun vilde forårsage Ophold udi Forretningen, om andre Skifte-Commissarier nu skulde indtræde, saa holder jeg det for bedst, at de allerede værende Skifte-Commissarier blive ved at fuldføre Skiftet, hvorved og Supplicanten vil finde sig bedst tient, fornemmelig, om det skulde forholde sig, som Krigs-Cancelliet beretter, at Sterboen neppe tilstrækker til de Kongl. Fordringers Afbetaling, hvoraf da vil flyde, at de øvrige Creditores Chirographarii intet faae for deres Fordringer, og at der, hvor det gaaer, intet bliver at arve, siden han i saa Fald ei allene kom til af egne Midler at betale de af ham forlangte Skifte-Commissarier, men det og mueligt kunde skade ham, at han havde erklæret sig for Arving, og paa den Grund begjert og erhøvet Skifte-Commissarier.

Men, hvad den anden Question angaaer, hvem det de jure tilfalder at forrette dette Skifte, den civile eller den militaire Jurisdiction?

da finder jeg ikke den allermindste Anledning til Tvivl, og kan ei andet end undre over, at den militaire Jurisdiction saaledes uden videre har anmasset sig, dette Ælste, og den civile Højhed tier stille dertil, da det baade udtrykkelig er fastsat i Instructionen for Hof: Retten, og kommer overeens med den bestandige Praxis, at de Deputerede udi Land: Statens General: Commissariat, med hvilke Krigs: og Land: Commissarierne, saavel som Over: Krigscommissarierne for saavidt kunde staae i Parallel, bør høre under den civile Jurisdiction; ligesom der ei heller, saavidt mig er bekendt, findes nogen Anordning, der henlegger Krigs: eller Over: Krigscommissarierne enten udi Danmark eller Norge, under den militaire Jurisdiction. Altsaa bør dette, for Fremtiden iagttages, emendfkiønt det for denne Gang forbliver ved de beskillede Ælste: Commissariers Forretning. Og, da det med Rette havde tilfaldet Auctions: Directeuren i Christiania Assessor Bartholin, at forrette de ved dette Ælste og i denne Sterboe foresaldende Auctioner, men han derudi, af den militaire Jurisdiction har været hindret, saa er intet billigere, end at han, efter Hr. G.heimeraad og Vice: Statthalder Wenzons Forslag, til nogen Slags Erstaming for den derved lidte Afgang, i det mindste, nyder det halve Auctions: Salarium.

Da jeg nu holder det for meest tienligt, at man først, og førend herom skeer nogen allerunderdanigst Forestilling, forsøger, om ikke dennes Sag med Krigs: Cancelliet kunde bringes i Stand; saa skulde jeg formene, at Krigs Cancelliet kunde tilskrives:

At, da de Deputerede i Land: Statens General: Krigscommissariat, med hvilke saavel Krigs: og Land: Commissarierne, som Over: Krigscommissarierne, for saavidt Jurisdictionen angaaer, kunne staae i Parallel, i Sølge af Loven og Instructionen for Hof: Retten, bør sortere under Hof: Retten, og de derved værende Betiente, som ikke ere i Rangem, under Borg: Retten, hvilket og bestandig in Praxi haver været iagttaget, og deraf flyder, at Krigs: og Land: Commissarierne i Danmark og Norge, saavel som Over: Krigscommissarierne bør høre under det Steds: civile

civile Jurisdiction, hvor de boe og opholde sig, hvilket ligeledes kommer overeens med Loven, Kammer-Rets Ordningen og den bestandige Praxis, og, hvor om der saa meget mindre kan være Tvivl, som disse Betiente ikke ere Over-Officerer, og der ikke findes nogen Lov, Anordning eller Reglement, som hensegger dem under den militaire Jurisdiction, saa havde det med Rette tilfaldet vedkommende civile Jurisdiction i Christiania, at forrette Skiftet efter afgangne General Krigscommissair Zein, saavel som de ved samme Skifte foresaldte Auctioner. Og da de udi Krigs-Cancelliets Pro Memoria af 28 Martii ommeldte, og den 14 Jan. a. e. udnævnte Skifte-Commissarier, saavide man kan slutte, ikke ere forlangte og erholdte af Arvingerne, men alene foreslagne af den formeentlige ordinaire Skifte-Forvalter, saa at de allene træde i hans Sted, forestille ham, og ansæe lade sig nøie med det ham efter Loven tilkommende Skiftesalarium, saa burde det, i Sølge Lov og Forordninger, ikke været Dietrich Altenburg, som tilstaaes at være Arving, og som berids nok har meldt sig, negtet, at erholde de af ham allerunderdanigst ansøgte Skifte-Commissarier.

Men da man af Sr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzons Erklæring har erfaret, at de udi Krigs-Cancelliet udnævnte Skifte-Commissarier ere komne temmelig vidt med Skiftets Behandling, saa at det kun vilde forarsage Ophold, og forhale Skiftets Slutning, isald nye Skifteforvaltere eller Skifte-Commissarier nu skulde tiltræde, saa har man intet imod, at bemeldte Commissarier vedblive at fuldsøre og slutte Skiftet; naar allene:

1) Saadant bliver uden Sølge for Fremtiden, og Krigs-Cancelliet befaler de militaire Skifteforvaltere at holde sig fra de dem aldeles uvedkommende Skifter, og i Særdeleshed fra de Skifter, som maatte foresalde efter virkelige Land- og Krigs-Commissarier eller Ober-Land- og Krigs-Commissarier.

2) Da Auctions-Directeuren i Christiania Assessor Bartholin er i Cancelliet indkommen med Forespørgsel, om det ikke tilfaldt ham at forrette de ved dette Stifte forefaldende Auctioner og Besværing over, at de bleve ham af den militaire Jurisdiction betagne, og hans Ret til at forrette disse Auctioner er ustridig, saa omendstignt det heele derved faldne Auctions-Salarium med Rette burde tilhøre ham, og af ham paastaaes, saa dog, da Auctionerne allerede af den militaire Jurisdiction ere forrettede, formener man, at det nogenledes kan lade sig gjøre, at det derved haver sit Forblivende, naar Halvdelen af det ved Auctionerne i dette Sterboe faldne Salarium, til bemeldte Auctions Directeur Assessor Bartholin vorder udbetalt. Svorum man med forderligste vil vente Efterretning fra Krigs-Cancelliet. Kiøbenhavn den 28 Julii 1761.

Hervaa resloverede Cancelliet under 26 August 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev under 3 Sept. 1761, Krigs-Cancelliet tilskreven fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein.

LIX.

Erklæring over en Forestilling af 10 Martii 1761, fra Stiftamtmand Cteignon udi Bergen, hvorudi han forestillter, at Forordningen af 7 Junii 1760 dens Hensigt at for korte Tiden ved Delinquentfagers Udforel, ofte ikke tilfulde kan opnaaes, ved det at Ober Hofretten eller Høieste Rets paa Acten tegnede Stævning endelig skal forkyndes for Under-Dommeren, hvilket under tiden kan medtage 2 à 3 Maaneder, da Stiftets Beliggenhed er saaledes, at kun saare faa Sager kunne expederes med Posten, men de fleste maae beforders med Leilighed til Vands; i den Henseende han iudfiller, om ikke Sorenkribernes affagte Domme kunde ved Ober Hofretten paakiendes, uden at disse Under-Dommere bleve varslede om, at Sagen til Ober Hofretten var indstævnet.

Det Hr. Stiftamtmand Cicignon foreskæaer, at Over-Rets Doms-
men i Delinquent-Sager skulde ligesuldt paakjendes ved Over-Hofretten,
omendstjant den i Forordningen af 7 Junii 1760 Art. 1. befalede Paa-
tegning, der er at ansee som en Slags Stævning, ikke var Sorenskri-
veren eller Underdommeren forkjendt, kan gierne lade sig giere i de Til-
fælde, hvor Sorenskriveren boer saa langt fra Haanden, at Paategnin-
gens Forkyndelse for ham vilde medtage lang Tid, og han derhos allene
har været indskævnet for Over-Retten til at forsvare sin Dom, men ikke
til at lide Dom, der ei heller ved Over-Retten, er gjort nogen Paa-
stand over ham; thi i dette Tilfælde, er Forkyndelsen for Underdommeren
en blot Formalitet, som ikke er af den Betydning, at en Delinquent
derfor skulde hensidde 3 à 4 Maaneder længere paa offentlig Bekostning,
siden en Underdommer dog aldrig i slige Tilfælde, af det for ham skeete
Besfel tager Anledning til eller tænker paa at lade møde for sig, eller at
indgive noget Indlæg. Men en anden Sag er det, hvor der sættes i
Rette over Underdommeren og han er stævnet til at lide Dom; thi det
hør han ikke dommes ufort, og uden at være advaret og kaldet til at for-
svare sig. Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det aller-
naadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr.
Stiftamtmand Cicignon: At, naar Sorenskriveren eller Under-
dommeren i de Tilfælde, som Forordningen om Delinquent-sagers
Indstævning af 7 Junii 1760, dens første Artikel ommelder,
boer paa et saa langt fraliggende Sted, hvor der ikke gaaer Lei-
lighed med Posten, saa den i samme Artikel allernaadigst anbefa-
lede Paategnings Forkyndelse for ham vilde udfordre og medtage
lang Tid, og samme Underdommer for Over-Retten har været
indskævnet allene til at forsvare sin Dom, men ikke til at lide
Dom, der ei heller ved Over-Retten er gjort nogen Paastand
over ham, eller som kunde være ham til Fornærmelse, der maae
Over-Rettens Dom i en Delinquent-sag indkomme for Over-Hof-
retten eller Høieste-Ret, omendstjant bemeldte Paategning ikke
i Sølge Forordningens anden Artikel er bleven forkjendt for Un-

derdommeren, og det uden at saadan Mangel skal eller maae være hinderlig i Sagens endelige Paakiendelse. Zvilket han for vedkommende Underdommere og andre haver at bekiendegjøre.

Da der af saadan allernaadigst Reskript vel vil gaae Communication, ei allene til Vice-Statholderen i Norge, som Præsæs i Over-Hofretten, men og til Høieste-Ret. Kiøbenhavn den 29 Julii 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 26 August 1761:

Expederes efter Erklæringen og til alle Stiftsbefalingsmand i Norge.

Herefter blev den 4 Sept. 1761 udfærdiget Kongelige Befalinger, til Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou med øvrige Stifamtænd i Norge, saa og til Justitiarius i Høieste-Ret Geheimeraad Lewetzau.

LX.

Erklæring over en Memorial fra Fogden over Strindens og Selboe Fogder Niels Colstrup af 5 Martii 1761, som ved Skrivelse fra Kammer-Collegium af 11 April var remitteret til Cancelliet, hvorudi han forespørger sig, om det Forordningen af 19 August 1733 Art. 6 fastsætter, at naar nogen er fældet paa Vre, Boeslod, Fred eller visse Nars Arbeide, maae Execution ikke skee efter Underrettens Dom, men Sagen indstævnes for Overretten og forsølges af Fogden med videre, saavel som det, den første Artikel fastsætter, at i Delinqventfager, der angaae nogens Liv, Vre, Fred, Straf paa Kroppen eller Arbeide i Jern, skal anordnes Extra-Ret ic. og er at forstaae om de Sager, hvor en privat Mand følger den anden e. g. for grove Skildsord, hvorfor den Skyldige fældes paa sin Vre, eller naar nogen overfalder sin af Kongen forordnet Dyrighed i deres Embede, og derfor skal straffes paa Vre eller Boeslod, og Dyrighedspersonen, som er overfalden, selv paataler sin Ret, hvilket han formener at være imod Forordningens Hensigt.

* * *

Vel Kunde Fogden Colstrup umiddelbar, eller diennem Stifamtmanden, herpaa blot svares: At det, Forordningen af 19 Aug. 1735 dens 6te Artikel fastsætter, at i de Sager, hvor nogen, paa Vre,

Ære, Bødsel, Sæd eller vissé Aars Arbeide, er sældot, ikke maae seer Execution efter Under: Rettens Dom, men at derpaa først skal seges Over: Rettens Confirmation, samt, at Fogderne, som efter Amtmændenes Anordning, eller med deres Forevidende, paa Embedets Vegne, deslige Sager ere pligtige at forfølge, skal være forbundne, efter at Hiemtings: Dommen falden er, at anmeldte det for hvert Steds Amtmand med videre, saavel som det, den første Artikel fastsætter, at i Delinquent-Sager, der angaae nogens Liv, Ære, Sæd, Straf paa Kroppen, eller Arbeide i Jern, skal anordnes Extra: Ret, ikke er at forstaae om andre, end de offentlige Sager, som Øvrigheden paa Justitiens- og Embedets Vegne ere forbundne til at lade paatale og udføre, men ikke om de private Sager, som reise sig af Skields-Ord eller andet saadant, som den Fornærmede selv paa egen Beskostning maae lade paatale og forfølge, omendstisint der i saadanne Sager, enten kunde blive sat i Rette eller gaae Dom paa nogens Ære.

Men det ikke er saa let en Sag, efter vores Lov og Forordninger, alletider saa nøie at skielne imellem Delicta publica og privata, og Fogden anfører i sin Ansøgning tvende Exempler paa Delicta privata, blant hvilke det eene, som er taget af Skields-Ord, er ganske passende, da den, som formeener sig, ved Skieldsord at være fornærmet, alletider maae selv anlegge og forfølge Sagen, om han vil have det paatale, og Øvrigheden ingenlunde giver sig af dermed, saafremt den Fornærmede dertil tier stille; da det andet derimod vel synes at kunde være een eller anden Undtagelse underkastet. Samme gaaer ud paa det Tilfælde, hvor En overfalder sin af Kongen forordnet Øvrighed i Deres Embede. Da Deres Majestæt, som beskikker Øvrigheden, og betroer dem det Embede de have at forrette, virkelig fornærmes ved et saadant Delictum, saa seer jeg ikke, at det saa ligefrem kan ansees som et Delictum privatum. Jeg tænker et heller, at en Øvrigheds Person, som det kunde hænde, just skulde være forbunden til selv at udføre Sagen paa egen Beskostning, uden derfor

at kunne vente nogen Erstatning, fornemmelig, saafremt den Skyldige inter var eiendes; men jeg holder for, at, naar den saaledes fornærmede Dyrigheds Person anmeldte det for vedkommende Skyldiges Dyrighed, burde han, paa Justitiens og Embedets Vegne, udføre Sagen imod ham.

Da jeg nu desuden har erfaret, at der er Uvænskab imellem denne Foged Niels Colstrup, og hans foresatte Dyrighed Stiftamtmand Kantzau, og jeg ikke veed, om denne Forespørgsel, der desuden ikke er af de allerindeligste, kunde sigte til at bryde Stiftamtmanden eller at undvige hans Befalinger, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det ikke maatte eragtes tienligt, at denne Forespørgsel først gik til Hr. Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzons Erklæring, som nok bedre veed Dyrighedsstederne derpaa Stedet, og hvad til denne Forestilling kan have givet Anledning. Kiøbenhavn den 2 August 1761.

Cancelliet resolverede herpaa under 11 August 1762.

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Stiftamtmand Kantzau den 21 August 1762 tilskrevet fra Geheime-Conferensraad Grev Holstein.

LXL

Erklæring over en Forestilling af 10 Jan. 1761 fra Statsraad og Amtmand Simonson, hvorudi han indberetter, at det derudi Antet saavel som andre Steder heel ofte hænder, at lefsærdige Qvindfolk, som begaae Leiermaal, udlegge Fremmede, Rejsende, Seilende, Omlobende og andre saadanne ubekjendte Personer, hvorved Kongen mister sine Leiermaals Bøder, og de Skyldige undgaae al Straf. I den Henseende, og da der nu i Byen er indrettet Tugt- og Manufactur-Huus, indstiller han, om ikke slige løsgættige Qvindfolk, som enten ikke vilke eller ikke kunne giøre nogen rimelig og troværdig Rede for Børnesfaderen, maatte paa visse Nar dømmes og indsættes til Arbeide i Tugthuuset, indtil de enten skaffe noiere Kundskab om Børnesfaderen, eller bringe hans tilligemed deres egne Bøder tilveie.

* * *

Jeg kan aldeles ikke allerunderdanigst raade til, i nogen Maade at ffierpe den Straf, som Loven har fastsat for lertjerdige Qvindfolk der lade sig besvangre.

Erfarenhed synes at have viist, at den dobbelte Straf, som Loven bestemmer for simple Leiermaal, nemlig aabenbare Skrifte (som vel ikke, i sig er en Straf, men dog overalt ansees derfor,) og Leiermaalsbedet haver havt langt flere, eller i det mindste langt kiendeligere onde end gode Birkninger.

Intet synes unaturligere, end, at et fattigt besvangret Qvindes menneffe, som tilforn neppe nok har kunnet ernære sig selv, og nu tillige har faaet et spædt Barn at ernære, skal desuden straffes med at betale en Sum Penge, eller, ifald hun ikke kan udreede dem, da paa Kroppen, da hun saavel ved den een, som ved den anden Straf, sættes reent ud af Stand til at ernære det spæde Barn, der saaledes ofte allene, og ofte tillige med Moderen maas omkomme af bar Nødlidenhed, og Mangel paa Underholdning og Pleie.

Udskillige af Kiebenhavn's Magistrat have fortalt mig, hvilket bedrøveligt Syn det jævnlig er for dem at see og erfare, hvorledes slige Qvindes menneffer, der neppe have de Pialter, de kunde skiatle dem selv og deres spæde Barn med, faa Dage efter at de ere forløste, slæbes ud af Cenggen op i Slutteriet, og derfra paa Raadstuen, hvor der skal ske Afstingning med dem om Leiermaalsbederne, og hvorfra de endda bringes i Børnehuset, saafremt de ikke, i det mindste, kunde betale noget lidet.

De samme have ønsket og ventet, at det ville have mange gode Birkninger, om Deres Majestæt allernaadigst maatte finde for godt, for saavidt Kiebenhavn's Bys angik, reent at affkaffe og eftergive Leiermaalsbedet for Qvindfolkene.

Magistraten skal vist have meldt noget derom i deres Erklæring angaaende de Fattiges Væsen, saasom de have holdet for, at saadan Eftersgivelse af Bederne og vilde blive til nogen Understøttelse og Bertelse i Udgifterne for det saa kaldede Findelsuus eller Stiftelsen for Hittebørn.

Mange Love have anordnet adskilligt til Fordeel for fræde Børn, saavel de usødte, som de fødte. Jeg undrer paa, at man ikke har noget meere seet paa dem i at fastsætte Straf for Modrene, som ere besvangsrede, da Straffen nu er bestemt saaledes, at de uskyldige Børn heel ofte maae lide derunder.

Foruden den Ubillighed der saaledes synes at være i Leiermaalsbøder i sig, for saavidt de besvangrede Qvindemennesker angaaer, saa er der endnu en stor Feil i Inddrivelsen, ved det, at de, der skulle paatale og inddrive disse Bøder, som oftest faae deres Deel deraf, hvilket gjør, at de jævnlig blive med største Haardhed og Ubarnhierlighed inddrevne.

Uabnbare Skrifte er i sig, og efter sin første Indsigtelse, ikke en Straf, men en offentlig Indlemmelse i Menigheden, fra hvis Samfund En, ved en modvillig Synd, anfaaes selv at have udelukt sig.

Men, ved Tidens Længde, og tildeels ved Geistlighedens egen Forseelse, er den bleven anseet som en Straf, hvilken Bedkommende saa meget mere have frygtet for, som den ansees at medføre, især for Qvindeskønnet, en Slags Forhaanelse eller en levis nota macula.

Denne Straf haver havt ligesaa mange, om ikke flere skadelige Virkninger, end Leiermaalsbøderne, da adskillige Mødre, som Frygt for denne Straf og dens Følger haver bragt til at dølge deres Svangerskab, have enten middelbar eller umiddelbar taget Livet af deres eget Børn, og selv siden mistet Livet, naar det er bleven opdaget.

Jeg holder for, at stuprum simplex (thi hvad stupra qualificata angaaer, da er der ingen Spørgsmaal om, at de jo bør straffes) er et af de vanskeligste Objecter, som de borgerlige Love have med at bestille.

Uddeles ingen Straf at sætte derfor, og saaledes at taale disse coitus vagi & illiciti, det kan have adskillige farlige Følger, og bidrage meget til at hindre Ægteskab, som de borgerlige Love i Særdeleshed meget bør opmuntre. Men at udfinde en saadelig Straf derfor, som paa den ene Side kan hjælpe noget til at hindre dette Delictum, og som paa den anden Side ikke kan have adskillige høist skadelige Følger, det er atter heel vanskeligt.

Vores Danffe Lov er intet mindre end mild, men maafee noget for haard mod et besvangret Fruentimmer, og derimod alt for mild i Henseende til Mandspersonen, og det endog paa BARNETS Beskaffning.

Jure Romano hedder det, Stuprator Stupratam ducere aut docere, & alimenta infanti praestare tenetur. Det første var og befalet i vores Danffe Lov, men er siden ved en Forordning, bleven ophævet. Det sidste tale vores Lov og Forordninger intet om.

Alfsaa har et besvangret Fruentimmer tabt den Naatal, huu forhen havde til en Slags Skadesløsholdelse mod hendes Forferere, og maae derhos allene bære Byrden af at opføde BARNET, uden at BARNETS Fader just ved Loven er forbunden til, derudi at komme hende til Hielp, hvilket den naturlige Lov dog selv forbinder ham til; og desuden skal hun dog udstaae en dobbelt Straf, omendskjønt det, hun frem for Mandspersonen taber i hendes Axtelse, og derpaa tildeels beroende Belfærds Befordring, kunde ofte synes at være mere end Straf nok.

Uf Foranførte sees lettelig, at man ikke behøver eller bør skærpe Straffen for besvangrede Fruentimmer, og at et Forslag, som siger dets til, ikke fortienet at billiges.

Vel kunde det besvangrede Qvindemenneske, som ikke vil udlegge den sandfkyldige BARNEFADER, med Billighed synes at fortienet større Straf, end den, som strax udsiger den reene Sandhed.

Men da et besvangret Fruentimmer selv allene veed, hvem der er den rette BARNEFADER, saa er det ikke let for nogen anden at sige, hvem der er i det Tilfælde.

I den Henseende maae og Forslaget hielp sig med de almindelige og ubestemte Talemaader, som ikke lettelig bør legges til Grund for en Straf-Lovs Anvendelse, rimelig og troeværdig 2c.

Spørges der, hvem der skulde domme om denne Rimelighed og Troeværdighed, da blev det for det første Præsten, saa at den visseste Virkning deraf blev, at en Præst, som havde Lyft dertil, kunde chicanere et saadant stakkels Qvindemenneske, og føre hende i nye Fortræd, skjønt hun desuden var straffet meere end nok.

Det Forslaget medfører, at de skulde indsettes i Tugthuset, indtil de skaffede nøiere Kundskab om Varnesfaderen, kunde ofte have sit Banskelighed, i Henseende til det, som Lovens 6te Bogs 13de Cap. 26 Art. i saa Fald fastsætter; og det, som end videre tillægges: eller indtil de bragte hans tillige med deres egne Bøder tilsvæie, holder jeg for at være uanstændigt, saasom det vilde vise, at det kun var om Bøderne at giøre, og i det øvrige, naar de kun vare betalte, ikke kout an paa, om Bekjendelsen var rigtig eller ei. Dette kan vel være et Bysfogeds- og Fogeds-Principium, men bør ikke legges til Grund for en Lov.

Jeg skulde saaledes formeene, at det dermed bør have sit Forbikvende ved Loven, som man i dette Tilfælde, snarere bør være besænt paa at formilde end at skærpe. Kiøbenhavn den 5 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 26 August 1761:

Amtmanden tilskrives efter Slutningen af Erklæringen.

Herefter blev Etatsraad og Amtmand Simonsen under 5 Sept. 1761, fra Geheime-Conferensraad Grev Solstein tilskreven.

LXII.

Erklæring ober en Forestilling fra Kiøbenhavns Magistrat af 13 April 1761 angaaende Underholdnings- og Varetægtspenge for de Personer, som ere arresterede, hvilke Arresteranterne ikke, efter Forordningen af 18 Martii 1693, betale ugentlig, uden først efter 6 Ugers Forløb, hvoraf styde adskillige Disputer, s. Ex. saar Arresteranten Dom inden de første 6 Uger ere forbi, velagerer han ofte Arresten, og vil ikke betale de forfaldne Underholdnings- og Varetægtspenge; ligeledes om den Arresterede boer i Arresten; da dog Arrestforvareren ofte maane besørge deres Underholdning, indtil Pengene indløbe, siden adskillige af de Arresterede ellers ville omkomme af Hunger. I den Henseende de indstille, om det ikke maatte fastsættes: at Underholdnings- og Varetægtspengene ei allene i Følge Forordningen skulde betales ugentlig, men, at de og altid skulde erlagges en Uge forud, og isald Arrestisreren lod den Arresterede henseende tvende Gange 24 Timer, uden at betale Pengene forud, Arresten da, efter Forordningens Indhold at være ophævet.

Hensigten med Forordningen af 18 Martii 1693, som og, i Forordningen selv anføres, har været at forebygge, at ikke fattige og arme Debitorer, som for Gield bleve arresterede, skulde af Hunger og Mangel paa det Nødterstige til Livets Ophold, sidde og omkomme i Arresten.

Det forholder sig, som Magistraten erindrer, at denne Hensigt ikke altid opnaaes, naar det skal hense paa Arrestgiveren, at lade den Arresterede hense omtrunt 6 Uger, uden at give ham noget til Underholdning.

De, der arresteres for Gield, formodes allestider at være Fattige. Det er vel mueligt, at nogle af dem kunne være saa arme, saa de ingen Udveie vide til at faae en 2 à 3 Rdr. til at leve af i 5 à 6 Uger. Ere de end ikke saa overmaade arme, eller saa aldeles blottede fra al Hielp i Begyndelsen, kunde de, ved at hense om en Tid lang, lettelig blive det.

Man kan ikke vel vente, og endnu mindre paastaae af Arrestforvareren, at han skal forstrække dem deres Underholdnings-Penge forud, naar han og allestider var istand til at gjøre det, fornemmelig, naar han ikke kan være vis paa at faae sine Penge igien, men maae frygte for, enten at miste dem, eller at komme til at udholde en Proces derom, i det Tilfælde, at Arresten enten bliver relaxeret, eller den Arresterede dør, inden at de 6 Uger ere forbi.

Jeg kan saaledes ei skionne restere, end at Magistratens Forslag medfører baade Billighed og Rimelighed.

Men da man bør være meget vaerksom udi, at fastsætte noget nyt, som kan have mindste Anseende af, at sigte til at begunstige slette Debitorer, og at være Creditorerne imod, og man af samme Marsag, saa lidet som mueligt, bør afvige fra Forordningen af 18 Martii 1693, saa finder jeg i den Henseende den Tid af tvende Gange 24 Timer, som Magistratens Forslag medfører, at være alt for kort, da intet er lettere, end at En i tvende Dage kan glemme noget, som han ikke mindes om, og den Tid synes vel kort til at præscribere en Ret, og skulde holde for, at i den Sted bør sættes en Uge; hvilket og kommer overeens med Forordningen, som befaler, at Underholdningen skal gives den Arresterede ugentlig.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allermaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Kiøbenhavns Magistrat: At Underholdnings- og Varetægts-Pengene, i Sølge Forsordningen af 18 Martii 1693, skulde ugentlig betales, og altid erlægges en Uge forud, da det kan beroe paa den, der har ladet Arresten gjøre, om han, paa een gang forud, vil betale for mange eller for saa Uger; men, isald han lader den Arresterede henseende en Uge eller 7 fulde Dage, uden at betale Underholdnings- og Varetægts-Pengene, Arresten da, efter Forsordningens Indhold, at være ophævet. Kiøbenhavn den 7 August 1761.

I denne Sag resolverede Cancelliet under 26 August 1761:

Ordre herom efter Erklæringen.

Herefter blev den 4 Sept. 1761, udfærdiget Kongelig Befaling til Kiøbenhavns Magistrat.

LXIII.

Erklæring over et Brev fra General-Gouverneur Conferensraad Præst af 15 Julii 1760 til Grev Holstein, hvorudi han til Svar paa det Brev, som fra Cancelliet blev ham tilskrevet, i Følge af min Erklæring (see II. Deel CXIV.) melder, at det i Compagniets Tid ved General-Instruxen og en Resolution af 25 April 1748 var fastsat, at de, der vare eller havde været i det Secrete Raad, skulde søges for Over-Retten, hvilket han formener at være skeet til en Distinction for dem, frem for de andre Compagniets Betiente, hvilket og kommer overeens med det, som paa Raboe Eilandene er Brug, og da den Kong. Instrux for Regirings-Raadet af 22 April 1755 fastsætter, at det for det første skal have sit Forblivende ved det, som forhen haver været foranstaltet, eller ved Brug og Etik indført, og ikke ved Kongl. Anordninger, Instruxioner, eller andre Foranstaltninger, er bleven forandret; saa haver han derved ladet det forblive, og indstiller, hvortædes dermed skal forholdes for den følgende Tid.

Efter vores Danske Lov have allene de Kongl. Betiente, som boe i Kiøbenhavn, og som i den Henseende anses at udgjøre endeel af Deres Majes-

Majestæts Hofstat, det Privilegium af et særdeles Forum, da de, som nævnes i Rangens, fortære lige under Deres Majestæts Hof-Ret, men de, som ikke nævnes udi Rangens under Deres Majestæts Borg-Ret, paa Christiansborg Slot; da derimod alle Kongl. Betiente, som ikke boe i Kiebenhavn, i Almindelighed, hvad enten de ere høie eller lave, hvad enten de nævnes udi Rangens eller ei, i Følge Lovens 1—2—4, skulde svare til det Herreds- Birk- eller Byeting, som de boe og holde Du, og Dist, eller sig opholde udi. Thi hvad det Privilegium angaaer, som alle Kongl. Betiente, der nævnes i Rangens, i Følge Lovens 1—2—11 kunde paastaae, at de, i Livs- og Ere-Sager søges lige for Høieste-Ret, da have de ikke dette Privilegium, for saavidt de ere Kongl. Betiente, men for saavidt de ere Adel, eller lige med Adel privilegerede; ligesom dette Privilegium, der længe forhen og før end Loven udkom, var Adelen forundt, og allene strækker sig til Livs- og Ere-Sager, i Henseende til hvilke, der med dem bør forholdes efter 1—2—4.

Naar derfor denne vores Danske Lovs Bestemmelse, i Følge Forordningen af 31 Martii 1755, skulde anvendes paa de vestindiske Eilande, ma burde det Secrete-Kaads Lemmer, som ikke nævnes i Rangens, i alle Sager, men de, som nævnes i Rangens, i alle borgerlige Sager søges for vedkommende Byeting.

Men da man af General-Gouverneurens Skrivelse erfarer, at der paa disse Eilande, i Compagniets Tid, saavel ved General-Instruxen, som ved en Kongl. Resolution af 25 April 1748, har været fastsat, at alle de, der vare eller havde været i det Secrete-Kaad skulde svare under Over-Retten, og at saadant er bleven anseet som en Distinction for det Secrete-Kaads Lemmer frem for andre Betiente og Landets Indvaanere, i hvilken Henseende, og i Overeenstemmeelse med den Kongl. Instruction for Reglerings-Kaadet af 22 April 1755, (hvilken jeg dog ikke erindrer tilforn at have set) det og hidindtil derved er forblevet. Da, som det Secrete-Kaad der paa Eilandene er det bestyrende Collegium, og det i den Henseende er billigt, at dees Lemmer nyde nogen saadan Distinction, som kan falde i Dinene, jeg ei heller frer, at der kan flyde nogen

nogen betydelig Uleilighed af, at det Secrete-Raads Lemmer søges umiddelbar og i første Instans for Over-Retten, da Vedkommende, som have nogen Fordring paa dem, dog ligesuldt der paa Landet kunde faae Dom over dem; saa skulde jeg allerunderdanigst formene, at det derved indtil videre kunde have sit Forblivende, og at derom kunde gaae et allernaadigst Reskript til General-Gouverneuren Hr. Conferensraad Baron Præst. Kjøbenhavn den 9 August. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 26 August 1761:

Erpederes efter Erklæringen.

Herefter blev under 11 Sept. 1761, udfærdiget Kongelig Befaling til Conferensraad og General-Gouverneur Christian Lexecti Baron von Præst.

LXIV.

Erklæring over en Foresøgning fra Amtmanden over Kjøbenhavns Amt Baron Juel Wind af 14 April 1761, derudi han foreskilder, at der paa Kjøbenhavns Amt forefalder stor Uorden og mange Processer mellem Huusbønder og Tjenestefolk, angaaende Færdag, Opfygelsestiden, at den saamme fæstet sig til flere, med videre, og indstiller i den Henseende 4 Poster, nemlig: 1) angaaende Færdag og Opfygelsestiden; 2) Straf for den, som har fæstet sig, og ikke begiver sig i sin Tjeneste; 3) Straf for Huusbonden, som ikke vil modtage den, han har fæstet, eller ikke tillade dem at gaae af Tjenesten, som har loblig opsagt; 4) naar slige Processer opkom, skulde Birkedommeren for Politie-Retten forhøre Sagen og Parterne, og derpaa indsende Forhøret til Amtmanden, som derudi giver Resolution til Straf for den Skyldige, efter Forbrydelsens Beskaffenhed; hvilket han formener at vilde blive nyttigt til at hemme og forkorte slige Processer.

Det er bekiendt nok, i hvilken Forlegenhed for Tjenestefolk Bønderne og Landvanden ei allene paa Kjøbenhavns Amt, men og næsten overalt herudi Landet befinde sig. En Forlegenhed, som for Tiden meget formeres derved, at de ei allene savne en Deel af Land-Militien, som er henlagt i Garnison paa et eller andet Sted, men og de fric Mænd af de

gevorbes

gevorbene Regimenter, som tilforn vare vante til at gaae ud paa Landet, og tage Tjeneste hos Bonden. Dette sidste er meest kiendeligt paa Kiebenhavns Amt, hvor Landmanden var meest istand til at tage mod disse frie Mænd og benytte sig af dem.

Det kan ikke feile, at jo denne Forlegenhed hos Huusbonderne bringer Tjenestefolkene, som den heel vel er bekiendt, ei allene til at opskrue deres Conditioner paa en Maade, som er til stort Tab, og snart utaaleligt for Huusbonderne, men og til at fixere deres Huusbonder, ved det, at naar de have fæstet sig til een, eller lovet at blive hos ham, gaae de dog ligesuldt til en anden, som byder dem større Løn og bedre Wilkaar, fornemmelig, naar det de derved kunne vinde, overgaar den Mulct, som de efter Loven, i saa Fald ere forbundne til at betale, og som Huusbonderne de fleeste Tider, ei engang understaae sig at kræve af dem, eller tiltale dem for.

Det var i den Henseende meget ønskeligt, om noget kunde udfindes til at indskrænke den a't for store Frihed, som Tjenestefolk tiltage sig, og at forebygge de mangfoldige deraf skydende Uleiligheder, som enhver let kan forestille sig, og, som jeg her ikke vil opholde Deres Kongl. Majestæt med at opregne og forklare.

Da nu Hr. Kammerherre Juel Wind formeener, at det dertil, for saavidt Kiebenhavns Amt angaaer, vilde bidrage meget, om de af ham foreslagne 4 Poster maatte finde Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Approbation, det og er sikkert, at, hvor det og gaaer, saa vil samme meget tiene saavel til at forekomme, som fornemmelig til at forkorte de blant Huusbonder og Tjenestefolk opkommende Proccesser; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reffribere til bemelte Hr. Kammerherre Juel Wind, i Overeenstemmelse med dette hans Forslag.

Men da det vel kunde hælde sig, at det, som saaledes bliver fastsat for Kiebenhavns Amt, siden kunde blive udvidet til andre og flere Amter, hvor Omstændighederne ere de samme, og den samme Marsag finder Sted, og det da let kunde hælde sig, at det, den fjerde Post med-

fører, og jeg er vis paa, at Hr. Kammerherre Juel Wind ikke misbruger, om det og kunde misbruges, nemlig, at Amtmanden skal give Resolution til Straf for den Skyldige, vilde findes anstodeligt, isuld Vedkommende uden videre skulde være forbundne at acquiescere ved denne Amtmandens Resolution, skjønt de derved fandt sig fornærmede, og den dem paalagte Straf beløb til noget anseeligt; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om bemeldte 4de Post i Reskriptet, kunde clausuleres saaledes:

Skulle Vedkommende, ved denne Amtmandens Resolution finde sig fornærmede, og Sagen være af den Bestaffenhed, at den kunde indkomme for Høieste-Ret, da skulle de inden 6 Uger indstævne den for Høieste-Ret, eller siden ikke have Frihed derpaa at tale.

Vel vil dette Tilfælde meget sjelden indtræffe, hvilket maaskee og er Aarsag udi, at Forslaget ikke melder noget derom, da et halvt Aars Løn og 2 Rdr. ikke vel kan ventes at beløbe sig til 33 Rdr.; men imidlertid kan en saadan Indskrænkning, i mange Henseende have sin Nytte. Kjøbenhavn den 11 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 2 Sept. 1761:

Herom Ordre efter Erklæringen.

Herefter blev den 11 Sept. 1761 udfærdiget Kongelig Befaling til Kammerherre og Amtmand Baron Juel Wind.

LXV.

Erklæring over et Brev af 3 Martii 1761 fra de Deputerede i General Landets Oeconomie og Commerce-Collegium til det danske Cancellie, derudi de foreskille, at siden Magazinet ved Hverordningen af 22 Martii 1740 har faaet Prioritet hos Stadens Kræmmere, har Directionen for Magazinet, naar en Kræmmer ikke til rette Tid har betalt, ladet hans Kramboe ved Byfogden arrestere, og dernæst sagt at erholde deres Betalning af de foresundne Effecter, ved en ordentlig Execution's Forretning af Byfogden. Da nu Kræmmer Benzou er Magazinet mod 27,000 Rdr. skyldig, har Directionen paa samme Maade ladet hans Kramboe belægge med Arrest, og requireret lovsig Execution

tion i de foresundne Effecter. Men, i Henseende til, at bemeldte Kræmmer Benzou hadde giort Fallit, og at andre Creditorer hadde anmeldt sig, har Stadens Skifte-Ret og sat deres Eegl for Boen, og paastaar, at den maae behandles som en Fallitboe, og har i den Henseende vægret sig ved at fratage deres Eegl, da Byfogden hadde forlangt det af dem. De tilstaae, at naar Magazinet først for sin Fordring, ved Byfogdens Executions-Forretning er bleven tilfredsstillet, kan det øvrige behandles som en Fallitboe, og overleveres Skifte-Retten. I den Henseende, og da saadanne Fallit-Concurs pleie at medtage mange Aar inden de komme til Ende, bede de, at Stadens Skifte-Ret maae befales, at lade den for det Kongl. Magazin i Benzou's Krambod ved Byfogden begynde Executions-Korrektning sit fri Lob, og, indtil samme er tilendebragt, at fratage deres Eegl. Tillige med Magistratens Erklæring af 18 Martii 1761, derudi de melde, at, da Magazinet ved Byfogden hadde ladet forfølge denne Kræmmer's Boe, og han hadde forstuet sig, indkom til dem Requisition fra en anden af Benzou's Creditorer, at hans Boe maatte blive antagen som en Fallitboe, efter Forordningen af 28 October 1702, siden den Tid have de ikke turdet overlevere Boen med Bøger og Brevstaber til Magazinet, siend de have forlangt det, da de øvrige Creditorer der ved vilde finde sig fornærmede, og blive betaget at faae deres Tvivligheder paa kiendte, hvilket kan skee af Skifte-Retten, men ikke af Magazinet eller Byfogden, som ei heller kan give Panthaveren Udlæg. Uden Kongl. Befalning kunde de ei heller overlevere hele Boen, og siden medtage det, som maatte blive tilovers til nye Conkurs; i det øvrige henholde de sig til den Erklæring, de forhen under 13 October 1760 have givet til Oeconomie-Collegio, og det Evar Skifte-Retten den 24 Febr. 1761 har givet Byfogden Justitiaad Lassen, at de ikke, uden Creditorernes Samtykke, kunne overlevere Boen, og den Erklæring Skifte-Retten den 11 October 1760 har givet til Magistraten, hvorudi de i Særdeleshed vise, at Magazinet ikke kan klage over Ophold ved Stadens Skifte-Jurisdiction, og at der blant de Skifter eller Fallitboer, hvor Magazinet har havt nogen Fordring, kun ere trende ufluttede; af hvilke de tvende først ere begyndte i Aaret 1759. Af hvilke Breve og Erklæringer Magistraten indsender Copie.

* * *

Derfor Directeurerne for det Kongl. Magazin hadde have nogen Slags Kundskab om vores Rettergangsmaade, og i Særdeleshed om den Maade, paa hvilken fallit- og arveløse Boer, efter vores Lov og Forord-

ninger bør behandles, kunde de aldrig faldet paa at bringe General Landets Deconomie- og Commerce-Collegium til at giøre en saadan Forestilling eller Begiering, som her er skeet; en Begiering, som strider ligesom frem imod det, som Loven og Forordningerne i saa Fald tydelig have fastsat, og som Concurses Natur og Besskaffenhed medfører; en Begiering, som, i Fald den og kunde bevilges, ikke kunde nytte Magazinet det allermindste, men vel paaføre Directeurerne for Magazinet et stort Ansvar og megen Uleilighed.

Jeg maae saa meget mere undre over, at Directeurerne for Magazinet have villet give Anledning til en saadan Forestilling, som det ikke kan være dem, eller i det mindste ikke dem samtlige ubekendt, som jeg tilfulde veed, at da Skifte-Netten for endeel Aar siden, engang omtrent i et saadant Tilfælde, lod sig overtale til at overlevere en Sterboe til Magazinet, tilskrev General Landets Deconomie- og Commerce-Collegium en 6 à 8 eller flere Aar derefter Magistraten, om igien at antage sig samme Boe, eller det, som af den var bleven tilovers, efter at Magazinet for Hans Majestæts Fordring var bleven fornøiet, og da Magistraten derfor vægrede sig, formenende, at de ikke kunde antage sig en Boe, som de engang havde overleveret, blev Virkningen deraf denne, at samme Boe og Behandling, uden Tvivl den Dag i Dag er, efter 12 à 16 eller flere Aars Forløb, ikke er bragt til Endskab og Rigtighed. Vel maae Omstændighederne den Tid have været noget forskiellige fra de, som her møde, nemlig for saavidt, at enten maae Creditorerne ikke have protesteret mod Boens Overlevering, eller og Magistraten og Skifte-Netten ikke maae have overleveret den, uden en foregaaende Kongelig Befalning; men, hvor det gaaer, kunde Directionen for Magazinet deraf erfare, at det ikke just var deres Sag, at behandle fallit- eller arveløse Boer, og at saadant ikke var et Arbeide, som de burde give sig Umage for at blive bebyrdede med.

Deconomie-Collegium tilstaaer selv, at Kræmmer Benzou er jundvigt for Gield, altsaa var Magistraten i Følge Forordningen af 28 October 1702 forbunden til at antage sig hans Boe som en Fallitboe til Behand-

handling. Denne Forbindtighed blev endnu saa meget stærkere, da nogle af Benzons øvrige Creditorer, requirerede af dem, at de vilde antage sig Boen. Derfor Magistraten, efter at saadant var foregaaet, ikke havde antaget sig Boen, havde de udsat sig for et stort Ansvar. Altsaa har Magistraten derudi ikke foretaget sig andet, end det, de baade vare beret- tigede, og forbundne til.

Dette uanset, vil Deconomie-Collegium, at Byfogden, paa Ma- gazinets Vegne, skal blive ved at giøre Execution i samme Fallitboe. Saadant strider imod Lovens 5—14—39 sammenholdt med samme Capi- tels Art. 43 og den allegerede Forordning af 28 October 1702, som ud- trykkelig befaler, at ingen Indførsel eller Udslag maae skee i saadan Boe, førend Creditorerne til Boen ere kaldede, og Liquidation skeet. Det strider og imod Concurfus Natur; her er en Fallitboe og Concurfus Cre- ditorum; vedkommende Øvrighed har antaget sig Boen, for at behandle den paa løvlig Maade, giøre Effecterne i Penge, og derefter tildeele en- hver Creditor, for saavidt Boen kan tilstrække, hvad ham, efter Loven og hans Fordrings Beskaffenhed kan tilkomme. Imidlertid vil een af Cre- ditorerne for sin Fordring, ved en anden Dommere, lade giøre Execution i samme Boe. Saa snart saadant skeede, kunde man ikke længere sige, at der var Concurfus Creditorum, og vedkommende Øvrighed kunde ikke længere siges at behandle Boen. Saadan Execution skeede ikke i Kræm- mer Benzons Effecter; thi da han har falleret, tilhøre de ham ikke meere; men den skeede udi de Effecter, som udgjorde en Deel af en samtlige Benzons Creditorer tilhørende Boe, som Øvrigheden paa en løvlig Maade skulde deele mellem dem.

Deconomie-Collegium vil, at Skifte-Retten skal fratage deres Segl, indtil der af Byfogden er skeet Execution for Magazinert.

Da Skifte-Retten vilde antage sig denne Boe, og sandt, at By- fogdens Segl stod derfor, kunde de ikke paa anden Maade, tilkiendegive denne Antagelse af Boen, end ved at sætte deres Segl derfor lige ved Byfogdens.

Derfom de nu fratage deres Segl, faa gave de dermed tilkiende, at de overgave eller overleverede Boen. Men jeg maatte spørge, til hvem det var, den i faa Fald blev overleveret; thi en Fallitboe, som er forladt af dens forrige Eier, maae dog endelig være under nogens Behandling, og der maae være nogen, som staaer til Ansvar derfor.

Det var ikke til Byfogden den blev overleveret; thi foruden det, at det ikke tilkommer Byfogden at behandle Fallitboer, faa tilkommer ham her ei videre, end allene at giere Execution, salvo jure tertii, i de Effecter ham blive anviste, og det, uden at han i nogen Maade, derved forbinder sig til at staae til Ansvar, for Boens øvrige Effecter. Det maatte altsaa være til Directionen for Magazinet, at denne Fallitboe blev overleveret. Foruden det, at det maatte synes forunderligt, at overlevere en Fallitboe, hvor adskillige Creditorer havde anmeldet sig, til een af disse Creditorer, paa det han i Forveien, efter eget Lufke kunde giere sig betalt, faa tvivler jeg høilig om, at Directeurerne for Magazinet forstaae dette saaledes, at de ville staae de øvrige Creditorer til Ansvar, for alt hoed som imidlertid kunde hænde, og for al den Fornærmelse, som de maatte formeene sig, ved denne Overlevering, at være tilføiet. Imidlertid vilde et saadant Ansvar flyde deraf, isald Directionen for Magazinet erholdte det, de ønske og begiere.

Deconomie-Collegium tilstaaer, at, naar Magazinet først for sin Fordring af Benzons Effecter og borisshldige Giæld var bleven tilfredsstillet, at Boen da, i Henseende til det øvrige, som endda maatte overblive, kunde ansees og behandles som en Fallitboe; deraf flyder, at isald intet blev tilovers, faa var der en Fallitboe, som allene af een Creditor var bleven behandlet, omendffient adskillige andre Creditorer havde anmeldet sig. Det vilde være heel uegentlig talt, om man sagde, at der i den Boe havde været Concurus. I Fald noget lidet blev tilovers, tvivler jeg høilig paa, at Skifte Retten vilde modtage det, og saaledes fuldføre en af Directionen for Magazinet begyndt Forretning.

Ferordningen af 22 Martii 1740, sicut Economico-Collegium be-
raaber sig paa, giver Magazinet Preference næst efter Panthavere og
dem, som i Følge Lovens 5—14—37 ere prioriterede. Om der i denne
Fallsitue ere nogle saadanne Creditorer, som enten med eller uden Jøse
tænke at gjøre Magazinet dets Fortrinsret stridig, kan man vel endnu
ikke vide; men der spørges, hvem der i saa Fald, og naar man sætter,
at Skifte-Retten overgav Boen, skulde paakjende disse Prioritets-
Disputer?

Bysfogden forbeholder enhver sin Ret ved Executionen, og giver sig
ei af med videre; man kunde dog vel ikke formene, at Directionen for
Magazinet, som den ene Part i Sagen, selv skulde paakjende Qvæstionen,
da de til Overflod ingen saadan Jurisdiction have.

Jeg ved ikke, om der er nogen, som har noget at kræve i denne
Boe, for Hunsleie, eller om der ere Tjenestefolk, som have et Mæs
Len eller mindre tilgode; men, i saa Fald spørges der, hvem de skulde
henvende sig til med deres Fordringer, naar Magistraten havde overgi-
vet Boen.

Overalt, naar Magazinet vil lægge Forordningen af 22 Martii
1740 til Grund for deres Behandling, og med upartiske Dine overveie
den, saa finde de derudi en Regel, som de, uden at vove det aller-
mindste, sikkert kunde følge. Magazinet, hvis Preference allene har
sin Grund i denne Forordning, kan umuelig paastaae større Ret, end
de Creditorer, der i Følge af samme Forordning, bør være prioriterede
for Magazinet. Saadanne Creditorer ere Umyndige, Kirker, Skoler ic.,
som den Undvigte maatte have været Bærge for.

Jeg sætter, at den Undvigte sad inde med Umyndiges Penge, som
han havde været Bærge for; jeg er vis paa, at Overformynderen, eller
hvem det ellers kunde tilfalde, at indkræve disse Penge, aldrig vilde falde
paa at paastaae, enten at Boen til dem skulde overleveres, paa det de
først deraf kunde gjøre sig betalte, eller at Bysfogden først for deres For-
dring skulde gjøre Execution, førend Boen maatte komme under Skifte-
Rettens Behandling, men de vilde henvende sig til Skifte-Retten, og
paa

paastaae, at dem, i Følge den dem tilkommende Prioritets-Rettighed, burde skee Udslag for deres fulde Fordring, førend de øvrige og efter dem værende Creditorer kunde komme til at nyde det allermindste.

Saaledes bør Directionen for Magazinet da og forholde sig, og, naar de iagttage dette, kan Magazinet aldrig komme til at tabe det allermindste ved det, at Boen er kommen under Skifte-Rettens Behandling; thi isald der iblant de øvrige Creditorer i Boen, ikke er nogen, som er prioriteret for eller lige med Magazinet, saa faaer Magazinet sin heele Fordring goddigort, for saavidt Boen kan tilstrække, førend nogen af de øvrige Creditorer kan komme til at nyde det allermindste. Men, isald der blant de øvrige Creditorer maatte findes nogen, som var prioriteret for Magazinet, saa er det let at begribe, at hvor langt det end gik om, saa kom Magazinet dog altid, tilsidst, til at tilbagelevere det, som det havde sat i Besiddelse af, og, som med Rette tilhørte en anden. Ligesom Processen, i saa Fald blev meget vidtstrigere, saa vilde og Omkostningerne, især for Magazinet, blive ulige større.

Deconomie-Collegium melder, at, saa længe Magazinet ikke er tilfredstillet for sin Fordring, kan det ikke eftergive den Ret, som det har erhholdet ved Arresten. Jeg troer, at det Ord Arrest, her er nok saa godt onbragt, som det Ord Execution, hvilket Forordningen af 1740 betiener sig af. Hvad Rettighed en saadan Arrest kan virke eller give, viser Forordningen af 28 October 1702 tydelig nok. Forresten er der ingen, som forlanger, at Magazinet entet skal eftergive eller tabe noget af den Ret, dem kan tilkomme, enten i Følge den af dem giorte Arrest eller Execution, (i hvad man og vil kalde den) eller i Følge Forordningen af 22 Martii 1740; thi det bliver Skifte-Rettens Sag at tildeele dem af den Ret, som dem i nogen Maade kan tilkomme, og, naar de ikke ere forneiede med Skifte-Rettens Decisioner, berocr det paa Directionen for Magazinet og Deconomie-Collegium, at indstævne disse Decisioner til Forandring og Underkiendelse for Høieste-Ret. Men det gaacr ikke an, at tillade enten Magazinet eller andre, at tage sig selv til Rette, paa andres Bekostning, hvilket strider imod det første Bud i alle Borgerlige Love.

Det

Det *Deconomie-Collegium* i Begyndelsen af deres Skrivelse melder, at *Magazinet*, siden *Forordningen* udfom, altid har været vant til, naar en *Kræmmer* ikke rigtig holdte sine *Terminer*, da at lade giøre *Arrest* hos ham ved *Byfogden*, og derpaa ved ordentlig *Execution* at søge deres *Betalning* af de arresterede *Effecter*, har i alle *Maader* sin *Rigtighed*, og er af den *Beskaffenhed*, at derpaa ikke kan være noget at sige, saa længe *Debitor* bliver tilstede, og ikke tillige bliver overfaldet af sine øvrige *Creditorer*, saa at *Sagen* allene ventileres mellem *Magazinet*, som *Creditor* paa den ene, og deres *Debitor* paa den anden Side. I saa *Fald* kan enhver *Creditor* lade giøre *Arrest* hos sin *Debitor*, faae *Arresten* ved *Dom* confirmeret, og derefter ved *Execution* søge at faae sin *Fordring* godtgjort af de arresterede *Effecter*. Men en ganske anden *Sag* er det, naar *Debitor* imidlertid, og førend der skeer *Execution*, enten ved at undvige eller paa anden *Maade* bliver *Fallit*, saa at *Dorigheden* maae antage sig hans *Boe*; thi da føres *Sagen* ikke længere mellem den *Creditor*, der har ladet *Arresten* giøre, og hans *Debitor*, men mellem bemeldte *Creditor* og alle *Debitors* øvrige *Creditorer*, hvis fælleds *Fordeel* *Dorigheden* bør søge ved at tildele enhver, hvad ham efter *Lov* og *Ret*, og hans *Fordrings* *Beskaffenhed* kan tilkomme.

Saa længe *Creditor* allene har *Proces* med sin *Debitor*, har han visselig *Ret*, saafremt hans *Fordring* ellers er lovlig og rigtig, men saasnart han faaer *Dispute* med de øvrige *Creditorer*, kan det nok hændte sig han haver *Uret*, saafremt deres *Fordringer* enten ere mere eller ligesaa meget privilegerede, som hans.

I første *Tilfælde* er *Quæstionen* allene, om *Debitor* ikke bør betale det, han er *Skyldig*, men i sidste bliver *Quæstionen*: hvilke blant flere *Creditorer*, som alle have lovlige *Fordringer*, der først, og hvilke der sidst bør nyde deres *Betalning*. I *Henseende* til *Debitor*, skeer nogle af dem visselig *Uret*, men i *Henseende* til *Creditorerne*, og deres *Forhold* mellem sig indbyrdes, skeer enhver af dem, hvad *Ret* er.

I den Henseende har Udgiveren med-ganffe god Betænkksomhed, og i Overeenstemmelse med Tingens Natur og Beskaffenhed, høel viselig fastsat, at der i saadan en Bøe, ikke maae see Execution.

Jeg skulde saaledes formeene at General Landets Deconomie- og Commerce-Collegium, i Overeenstemmelse med det, som hidindtil er anført paa denne deres Skrivelse, kunde svares: At, da Magistraten og Skifte-Retten ei allene har været berettiget, men og, i Sølge af de til dem, fra de øvrige Creditorer indkomne Requisitioner, forbunden til at antage sig den undvigte Kræmmer Jacob Benzons Sallitbøe; og Loven udtrykkelig befaler, at der ikke maae see Indførsel eller Udlæg i en saadan Bøe; saa gaacr det ikke an enten at befale Skifte-Retten at fratage deres for samme Bøe satte Segl, og saaledes at overgive Bøen, eller at tillade Byefogden for Magazinet, tværtimod Loven, at giøre Execution i samme Bøe. Ligesom saadant og, paa den eene Side, vilde paadrage Directionen for Magazinet et stort Ansvar, og indvikle dem i vidtløftige Processer, og paa den anden Side, ikke efter de nu værende Omstændigheder, vilde være til nogen sand Nytte for Magazinet, som paa en kortere Maade kan komme til sin Ret, ved at anmelde Fordringen og dens Beskaffenhed for Skifte-Retten, hvis Sag det da bliver, at give dem saadant Udlæg, som dem kan tilkomme, efter Lov og Ret, Fordringens Beskaffenhed, og de Midler, der allerede ere brugte til at see den inddrevet. Kiøbenhavn den 17 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet den 2 Sept. 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev de Deputerede udi General Landets Deconomie- og Commerce-Collegio fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein, under 10 Sept. 1761 tilskrevne.

LXVI.

Erklaring over et Brev fra det Bestindiff Guineiske Rentekammer af 19 Junii 1761 til det Danske Cancellie, som var Svar paa et Brev dem fra Cancelliet blev tilskrevet den 22 Novbr. 1760, i Overensstemmelse med Slutningen af den Erklaring (see foran No. XXXIII.), som jeg den 3 October 1760 indgav over Krigs-Cancelliets Pro-Memoria af 25 August 1760 og Statshauptmand Nollys Forslag til en civil Krigs-Ret paa Et. Croix, hvor de velde at være enige med General-Proforeuren derudi, at man ved at tilstaae en saadan Ret, vel maatte vogte sig, at Borgerkabet ikke blev for haardt beegnet, som de indsendte Doune gibe Anledning nok til at frygte for; og da de befrygte, at saadant kunde have skadelige Følger, saa holdt de betænkelig, at en saadan tilforn der paa Landet usædvanlig Krigs-Ret, for Borgerkabet skulde indrettes. Og da det i Compagniets Tid der paa Landet har været anordnet, at alle Indbyggere skulde være deres foresatte Officerer til Landets Forsvar herige og lydige, hvilket, om eragtes fornødent, paa nye kunde bekiendtgøres og stierpes; saa formenes, at denne nye Ret ikke behøves, da det heller kunde tilstaaes General-Gouverneuren, at han, i sine Tilfælde paalagde den Skyldige en arbitrair Dølet.

* * *

Ligesom jeg tilforn haver erindret, at isald den foreslagne civile Krigs-Ret, skulde finde allernaadigst Approbation, der da maatte bruges megen Varsomhed til at forekomme, at Borgerkabet ikke, ved denne Ret, skulde blive for haardt beegnet og for meget behandlet paa Militair Fod, hvilket kunde have meget onde og skadelige Følger, saa seer jeg og nu, at det Bestindiff Guineiske Rentekammer-Collegium, som Omstændighederne paa disse Eilande best maae være bekiendte, og som best kan vide, hvad der tilforn haver været Brug, da de have beholdt Compagniets Betiente, haver selv samme Frygt, og just i den Henseende, holde det betænkelig, at en saadan tilforn der paa Landet usædvanlig Krigs-Ret for Borgerne skulde indrettes eller blive indført.

Da jeg nu ikke understaaer mig at raade til at indlade sig i noget, disse Eilander angaaende, som dette Collegium er imod, og som jeg selv finder lettelig at kunne misbruges og have skadelige Følger, hvilket man

og saa meget mere har Aarsag til at befrygte, som man har alt for mange Exempler paa, at saavel Øvrigheden, som Dommerne derpaa Landet hellere følge alt for voldsomme end for milde Grundsatninger; saa skulde jeg formeene, at Krigs-Cancelliet paa deres Pro-Memoria af 25 August 1760, kunde svares: At man, efter foregaaende Correspondence med det Vestindiske Guineiske Rentekammer-Collegium, og da samme holder det betænkeligt, at indrette en saadan tilforn der paa Landet usædvanlig Krigs-Net for Borgerskabet, og med Feie frygter, at saadant vilde have skadelige Følger for Colonienes Fremvext, ikke understaaer sig derudi at jændlade.

Deraf der da og kunde gaae Communication til General-Gouverneuren, og ham derhos tilskrives: At, da det udi Compagniets Tid der paa Den har været anordnet, at Landets Indbyggere og Plantere skulde være deres foresatte Øvrighed og Officerer til Landets Forsvar, hørige og lydige; saa, isald han agtede det fornødent, at samme enten paa nye blev bekiendtgjort, eller skærpet og forøget, havde han saadant at indberette, og at indsende sit Forslag derom til det Danske Cancellie. Kiøbenhavn den 19 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 10 Sept. 1761:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev saavel Krigs-Cancelliet som General-Gouverneuren Conferensraad Baron Prøck fra Geheime-Conferensraad Grev Solstein den 15 October 1761 tilskreven.

LXVII.

Erklæring over en Memorial af 23 April 1761 fra en Guldsmed i Kiøbenhavn Johan Jagenreiter, hvorudi han melder, at Mynt- og Værdiemesteren ikke give sig af med at smelte Guld eller Sølv for Jøderne eller andre private Folk, og at det ikke lønner Umagen for Guldsmeddene, mod den ringe Smeltelon $\frac{1}{2}$ pro Cento; beder i den Henseende, ham maae forundes Privilegium, at være berettiget til at smelte Guld og Sølv for den jødiske Nation og andre, da han lover at vil holde rigtig Bog over alt, hvad som anmeldes

at

at være bortstaaen, med videre. Tilligemed Oldermændens Erklæring til Magistraten af 22 April, hvorudi han, paa Laugets Vegne, intet har derimod, men mener det kunde have sin Nytte; og Magistratens Erklæring af 20 Maji, som holder det betænkelig, men til at hindre Myntens Omsmeltniug, indstiller, om Placaten af 1 Novbr. 1726 maatte uddiides derhen, at ingen uden Myntmesteren, Værdiemesteren eller en Guldsmed i Lauget, maatte under en vis Mulet smelte for andre, og at intet smeltet Guld eller Sølv maatte falkholdes uden deres Stempel fandtes derpaa; tilligemed Banqvens Paategning af 16 Junii, at de intet have derimod; og en nyere Paategning af 7 Julii, hvorudi de anbefale Ansøgningen, som tienslig til at hindre Myntens Omsmeltniug, saasom man da derudi havde een Mand at holde sig til.

* * *

J sig er det et Monopolium, Supplicanten gier allerunderdanigst Ansøgning om. Den Rettighed, at smelte Guld og Sølv for andre, som tilforn har været tilfallede for heele Guldsmedlauget, foruden Mynt- og Værdiemesteren, begierer han, at maae blive forundt ham allene, med alle de øvriges Udelukkelse; altsaa er hans Ansøgning i sig af det Slags, der ikke fortienet nogen Günst, og i Allmündelighed ikke pleie at bevilges.

Vel kunde det synes at virke nogen Günst for Ansøgningen, at Guldsmed-Lauget, som det eneste der kan fornærmes derved, da Mynt- og Værdiemesteren ikke give sig af med saadan Omsmeltniug, intet have imod Ansøgningen, men erklære, at det ikke er Umagen værd for enhver iblant dem, at besatte sig dermed, og i den Henseende anbefale Ansøgningen, som noget, der kunde tiene til bedre Orden og Opsigt, og større Sikkerhed for smeltet Gulds og Sølvs Indkiøb. Men, skönt det er noget rart, at de, hvis Rettigheder indskrænkes ved et Monopolium, just ere de, som anbefale det, saa holder jeg dog ikke denne Omstandighed for tilstrækkelig Grund til at bevilge Ansøgningen, da det ikke er sagt, at Lauget altid tænker eens, og det vel kunde hænde sig, at det i Fremtiden kunde synes at være til Fornærmelse, som nu ikke ansees at være det.

Ligeledes er det og af nogen Betændenhed, som anføres, at Folk lettere kunde komme efter bortstaalet Sølvvæsi, som Lyvene gierne pleie strøp at lade omsmelte, naar der kun var een Mand, som dertil var berettiget,

og som derhos holdt rigtig Protocol over alt det Guld og Sølv, som blev ham leveret til Omsmelting, og androg det for Bedkommende, naar noget forekom ham at være mistænkeligt.

Men det, som fornemmelig taler for denne Ansøgning, og som allene kan være tilstrækkeligt nok til at bestemme Deres Kongl. Majestæt til aller-naadigst at bevilge den, er, at Myntens Omsmelting derved gøres vanskeligere.

At Landets Sølv: saavel som Guldmint jævnlig hos os omsmeltes, det synes Virkningen selv alt for kiendelig at vise, og derom kan saa meget mindre være Tvivl, som Jøderne nu for Tiden ved saadan Omsmelting kunde have en anseelig Fordeel, og det af adskillige Aarsager, hvoriblandt de fornemteste ere, at Myntvæsenet i Tydskland er i den største Forvirring, og at der næsten overalt circulere overmaade slette Penge, at Guldet og Sølvet derved er steget i en høiere Priis, end sædvanlig, og endelig, som maaffee er det fornemteste, at Berzelcoursen nu paa nogen Tid har været usædvanlig høi, da Hamborg Banco nu paa nogle Maaneder, med Dansk Courant at regne, gielder 10, 12 à 16 pro Cento mere end sædvanlig, hvoraf slyder, at naar Guldet og Sølvet og paa andre Steder var i den sædvanlige Priis, maatte det dog nødvendig stige 10 à 12 pro Cento høiere i Danmark, siden Remissen af Pengene, som det skal betales med, koster saa meget mere.

Enhver veed, hvad der hører til at hindre en Jøde fra at foretage sig det, som han kan have en anseelig Gevinst ved. At saadan Omsmelting af Mynten, fornemmelig efter disse Tidens Omstændigheder, er høist skadelig, behøver jeg ikke at bevise.

Det nytter kun lidet, til at befordre Circulationen i Landet, at Deres Majestæt, saavel som den Kongl. oetroyerede Banque lader slaae Sølv- og Guld-Mynt, naar Jøderne og andre her paa Stedet, strax med god Fordeel, kunde omsmelte Mynten, og levere Guldet og Sølvet til Kammeret eller Banquen; der kan paa denne Maade længe myntes, uden at det bliver mere Courant-Mynt i Landet.

Det

Det er saaledes billigt, at alle muelige Midler bruges til at hindre saadan Omsmelting, (thi, at Mynten forhoies, er vel kun at ansee, som et paillativ.)

Det er i den Henseende, at der allerede forhen, efter den derom fra Banqvæn indkomne Forestilling og Ansøgning, er inquireret hos Jøderne (som i Følge Reskriptet af 1 November 1720, ikke maae selv smelte Guld eller Sølv, men allene lade det smelte hos Guldsmedene,) om de maatte befindes at have Smelte=Ovn, Smelte=Diegel, eller andre til Smeltningen hønhørende Redskaber, hvilke, i saa Fald ere casserede eller forseglede. Ligeledes er det alle dem, som ere berettigede til at smelte Guld eller Sølv, strengelig forbuden at omsmelte vores Guld= eller Sølv=Mynt.

Da nu Jøderne ere de, som man i saa Fald meest haver Marsag til at frygte for og at passe paa, da adskillige af dem giøre det til deres Hoved=Næring, strax, saa snart en Mynt er udkommen, at undersøge dens Gehalt, ligne samme med Guldets og Sølvets Priis, og derpaa omsmelte den, saa snart de merke, at de kunde have nogen Fordøel derpaa, og det hidindtil vel har været Jøderne forbudet selv at omsmelte Guld eller Sølv, men det derimod har beroet paa dem, at vende sig til hvilken Guldsmed i Lauget de vilde, saa at de, i paakommende Tilfælde, have havt Valget mellem 60 Personer, som de enten kunde betiene sig af eller skylde paa, og hvis Stempel var dem en god Udkomst, saa synes det, at der bliver en nye Hinder lagt i Veien for dem, som vil giøre det meget vanskeligere for dem, at faae Mynten omsmeltet, naar Een allene bliver berettiget til saadan Omsmelting at forrette, saa at de alle tider maae henv.nde sig til ham, og have hans Stempel for sig, naar de ville fremkomme med sammensmelte Guld eller Sølv, ligesom deraf og flyder, at samme Person er berettiget til at have Indseende med dem, og passe paa dem, at de ikke paa egen Haand smelte.

Det er og i den Henseende, at Banqvæns Commissarier, ved deres Paaategning af 7 Julii have anbefalet Ansøgningen, som noget, der kunde være tienligt til at hindre Myntens Omsmelting.

Som det da her befindes baade at de eneste, som kunde ansees at tabe noget ved denne Bevilgning, nemlig Guldsmed-Langet, intet har derimod, og en saadan Bevilgning efter nuværende Omstændigheder, kan have en for det Almindelige nyttig Virkning, saa tænker jeg, at Ansøgningen vel kunde bevilges.

Men, da man bør haabe, at de Omstændigheder, som nu for Tiden, gjøre en saadan Bevilgning baade nyttig og nødvendig, just ikke allestider eller meget længe vedvarer, og man ikke veed, om Supplicanten nueligt i Fremtiden kunde misbruge et saadant Monopolium, skjønt jeg ikke seer, hvorudi det skulde bestaae, da Prisen er fastsat, eller om nogen anden Uleilighed deraf kunde stude, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt indtil videre at bevilge Ansøgningen, paa de anbudne Vilkaar, hvortil endnu kunde seies: At han, i Særdeleshed burde have Indsende med, og for saavidt den ham allernaadigst forundte Bevilling angik, staae til Ansvar for, at Landets Guld eller Sølvmynt ikke blev omsmeltet.

Hvad angaaer den af Magistraten foreslaagne almindelige Indretning, da, som samme ligeledes sigter til at hindre Myntens Omsmelting, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at approbere samme med de fornødne Forandringer, og saaledes som den kan bestaae med forommeldte Bevilling, saa at det blev alle dem, som ere berettigede til at smelte for sig selv, forbudet at smelte for andre, og at der blev sat een, efter Guldets og Sølvets Størrelse proportioneret Straf for dem, som falsholdte (thi i Henseende til Kieberen, som ofte intet forstaaer sig derpaa, synes det noget betænskeligt) sammensmeltet Guld eller Sølv, hvorpaa ei fandtes Myntmesterens, Værdiemesterens, eller den nu for Tiden privilegerede Guldsmeds Stempel paaflaget. Kjøbenhavn den 23 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 2 September 1761:

Bevilges efter General-Prokureurens Erklæring og tilfrivede Magistraten, at indberette, hvorledes Bevillingen til at forekomme

me Møntens Smeltning og i Anledning af Ansøgningen best kunde indrettes, og settes i den almindelige Ordre, at de Riobende ogsaa skal straffes.

Efterat Magistratens Svar herpaa var indkommen, resolverede Cancelliet under 14 October 1761:

Espederes efter Magistratens Betænkning og forrige Resolution.

Herefter afgik Skrivelse under 10 Septbr. 1761 til Kiøbenhavns Magistrat; saa blev og under 30 October 1761 udfærdiget Kongelig Bevilling for Guldsmid Johannes Jagenreüter, og ligeledes under sidst bemeldte Dato udfærdiget Kongelig Befaling til Kiøbenhavns Magistrat.

LXVIII.

Erklæring over en Forespørgsel af 5te Julii 1761 fra Herredsfogden i Øster Han: Herred Andreas Kraft, derudi han forsiiller, at der udi Herredet er begaaet et forfækkeligt Mord, da en Qvinde navnligt Maren Lars Datter har myrdet hendes kisdelige 90 Aars gamle, samt syge og sengeliggende Moder, og det paa en grusom Maade, da hun først har bundet Moderens Hænder, kastet sig oven paa hende, og dækket hende til med Klæder, at hendes Skrig ikke skulde høres, derpaa med en stor Steen knuset der vensire Laar, og det høire Fodblad, hvorunder hun havde lagt en anden Steen.

Maren Lars Datter paastaar at have bundet Hænderne paa Moderen, at hun ikke skulde gjøre sig selv ondt, som hun ofte var uden for sig selv, ligesom saadant og var skeet nogle Gange tilforn, og skeede denne Gang om Middagen, som Mordet blev fuldbyrdet om Aftenen. Det øvrige tilstaaer Maren Lars Datter, og har strax bekiendt for adskillige Vidner, som fandt Moderen død i Cengen; ligesom hun og tilstaaer, at Moderen uheldig gav sig, da Laaret blev slaaet itu; hun veed ingen anden Aarsag dertil at foregive, end den Øyges Smerte, og at hendes egen Byrde derved kunde lettes, da Moderen ofte, endog den samme Dag, havde bedet hende redde hende udaf Verden, saa hun tænkte at vise en Barmhertighed derudi, skönt Præsten bevidner, at hun ikke mangler paa Ophønsning, har ei heller havt Mangel paa Forstand; i det øvrige viser Obductions: Forretningen, at hun ikke er død af Saarene, men maae være qvalt. Maren Lars Datter paastaar aldrig tilforn at have omgaaet med saadanne ugudelige Tænker, førend hun med eet

ft det i Ende, da hun sad ved Bordet, og gif derpaa strax hen til hendes Moders Seng og fuldbyrdede det. I den Henseende, og i Anledning af Forordningen af 16 October 1697, forespørger Herredsfogden sig, om den i Forordningen af 7 Febr. 1749 bestemte Straf, udi dette Tilfælde skal stierpes eller ei, samt anholder om Dispensation udi Lovens 1 B. 5 Cap. 8 Art., da Sagen allerede Dagen forhen den 4 Julii er optagen til Doms, ifald Resolutionen ikke, inden de 6 Uger skulde indløbe; endnu forespørger sig, om der skal udnævnes Meddomsmænd, ifald Hans Majestæt maatte finde for godt at paahyde en anden og haardere Straf.

* * *

Da det visselig er et forskrækkeligt Mord, her er begaaet, saavel i Henseende til det Forhold der har været mellem Personerne, da det er en Datter, der har myrdet sin egen kiødelige Moder, og det en 90 Aar gammel syg og sengeliggende Kone, der var i Datterens Bold og ikke istand til at forsvare sig selv eller giøre mindste Modstand, som i Henseende til Maaden, paa hvilken Mordet er skeet, da hun ikke med Et har taget Livet af Moderen, men paa en grusom og piinagtig Maade; uanseet Moderens jammerlige Strigen og Naaben, skift hende derved, med at slaac hendes Laar itu, knus hendes Fodblad med videre, saa har Herredsfogden, som skal være en vittig Mand, der haver skikkelige Studia Juridica, af Forordningen af 16 October 1697, havt god Anledning til at giøre saadan allerunderdantigst Forespørgsel, som her skeet er.

Men da Herredsfogden ikke har nogen Tvivl om, at demme efter Forordningerne af 16 October 1697 og 7 Febr. 1749, ob identitatem rationis, ved at slutte seæ det mindre til det større, skient dette Tilfælde, der ikke indelig er nævnet, og allene forespørger sig, om den i disse Forordninger fastsatte Straf bør stierpes? og sanime Straf i sig er haard og grusom nok, og mægtig nok til at indjage Skrak og Afskæje, hvortil kommer, at denne saa gruelige Misgierning mere synes at have sin Grund i et Slags Felesløshed og Laabelighed end i bar Ondskab, det og, hvad Maaden angaaer, som for sig opvækker Gysen, synes tilforladeligt nok, at Datterens Hensigt ikke har været, at pine Moderen eller foraarfage hende

Hende Smerte, men allene at skille hende ved Livet, hvilket hun ikke har vidst, paa anden Maade at iverksætte; saa skulde jeg ikke raade Deres Kongl. Majestæt til, at skærpe denne i sig haarde og forfærdelige Straf, ved et speciel Reskript for denne Sag allene, hvorpaa man maaffee endnu ikke hidindtil har havt Exempel; fornemmelig dette Delictum, som enhver vil græse ved at høre, just ikke er af det Slags, som man har Marsag til at frygte for, at skulle udbrede sig og blive til en Slags Bane, ved det, at den ene lærte det af den anden. Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Herredsfogden: At han udi denne Sag haver et holde sig Lov og Forordninger efterrettelig, og derefter uden videre, at fiende og dømme. Og da denne Resolution ikke kan indløbe, førend de 6 Uær ere forbi, fra den Tid af at regne, at Sagen er optagen til Doms; saa skulde jeg ligeledes indstille, om bemeldte Reskript maatte clausuleres: At det ikke i nogen Maade, maatte komme Herredsfogden til Fornærmelse, at Dommen ikke blev affagt inden den i Loven foreskrevne Tid, siden saadant Ophold var forarsaget ved den af ham, i Overeenstemmelse med Forordningen af 16 October 1697, gjorde allerunderdanigste Forespørgsel. Kjøbenhavn den 4 August 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 12 August 1761:

Ordre til Amtmanden efter Erklæringen.

Herefter afgik under 21 Aug. 1761, Kongelig Befaling til Stiftamtmanden Geheimeraad Baron Zolck.

LXIX.

Erklæring over en Memorial af 4 Febr. 1761 fra en Forger og Viintapper i Kiøbenhavn Friderich Barfred, og hans Hustrue Christiane Barfred, hvorudi de udbede sig allernaadigst Confirmation paa deres Disposition og sidste Villie, der er indrettet som et Testamente og Kundskab tillige, hvorved de indrette den dem tilhørende, og af 668 Edr. Hartforn i alt bestaaende Exdegaard Benghensdal kaldet til et Stamhuus for deres Børn og Descendenter,

paa de Vilkaar, at deres ældste Søn, som tiltræder Stamhuset, skal deraf til sine Sødsfænde og Descendenter udbetale aarlig 8 à 1200 Rdr., og at Stamhuset, naar hans Børn og Descendenter maatte være uddøde, skal henses til almindelig nyttig Brug, under Kiøbenhavns Magsstrats og de 32 Mænds Bestyrelse, som skulde besørge Stamhuset forvaltet, og Indtægterne deraf uddeelte efter den af dem opsatte og i Testamentet tillige indførte Foundation (*).

* * *

Det Supplicanten begierer, at samtlige hans Børn, Sønner og Døtre, maae gaae lige i Arv sammen i hans Efterladenskab, som overstynder fra Stamhusets Indretning, det er noget, som kommer an paa Deres Kongl. Majestæts Naade, og som gierne pleier at bevilges, naar begge Forældre i levende Live derom giere allerunderdanigst Ansøgning.

Det Supplicanten end videre begierer, at Deres Kongl. Majestæt allernaadigst vil confirmere den af ham forfattede Disposition, hvorved han opretter den ham tilhørende frie Sædegaard Benzensdal kaldet til et Stamhuus for sine Descendenter, er af den Besskaffenhed, at det ikke vel bør nægtes ham, da han derudi ikke har foretaget sig andet, end det, hvortil han har Tilladelse i Loven, og kan uden nogen sær Kongl. Bevilling eller Confirmation, opnaae det selv samme, ved at holde sig Lovens 5te Bogs 2det Cap. 65 Artikel (som han og beraaber sig paa) i alle Maader efterrettelig. Denne Artikel medfører, at enhver Privilegeret, som haver en Sædegaard, som med underliggendes Gods i det ringeste tilhaabe er fire Hundrede Tønder Hartkorn, skal tilladt være Stamhuus deraf for een af sine Børn eller Arvinger, om han ingen Børn haver, at oprette med saadanne Vilkaar, som han det nyttigst og best eragter. End videre viser denne Artikel, hvortledes saadan Indretning skal skee, og at det skal lyses til Landstinget med videre, og derpaa slutter den: og siden de Vilkaar i

Lands-

(*) Denne Memorial havde tilforn været i Cancellie-Collegio, og var der, uden nogen Indskrænkning bevilget; men da man i Geheime-Conseilet var af anden Mening, blev Resultatet endelig, at den skulde gaae til General-Prokureurens Erklæring.

Landtingsbogen lade indføre, med hvilke han Stamhuset opretter; hvilke siden uryggeligen skal fast staae, og maae derefter i deslige Gods hverken Indførsel eller Pant stee, lange mindre imod den første Indstiftelse sælges eller afhændes.

At nu Benzensdal er en Sædegaard, som med underliggende Gods beløber langt over fire Hundrede Tønder Hartkorn, det kan man see af Ansøgningen, som derudi altid kan staae til Troen.

Da Supplicanten Friderich Barfred er Borger og Viintapper i Kiøbenhavn og een af Stadens 32 Mænd, saa kan det i Følge de Kiøbenhavns Borgere allernaadigst forundte Privilegier, hvorover jeg tilføren har givet min allerunderdanigste Betænkning, unuellig nægtes ham, at han er iblant dem, som i Loven kaldes Privilegerede; da dette Ord i Loven, er et almindeligt Navn, der indbefatter tvende Slags Personer, nemlig de, der ellers kaldes Adels, eller lige med Adels Privilegerede: saavel de, der have Nobilitatem hæreditariam, hvilke kaldes Adels, og hvorunder forstaaes, den indfødte Danske og Norske Adels, og Fremmede, som ere naturaliserede, alt i Følge Lovens 1 Bogs 2 Cap. 11 Art. og 3 B. 2 Cap. 2 Art. og de Adelen, efter Souverainiteten, allernaadigst forundte Privilegier, som de, der allene have Nobilitatem Personalem, hvilke kaldes lige med Adels Privilegerede; hvorunder forstaaes de, der have en Betiening eller Titel i Rangen, saavelsom Kiøbenhavns Borgere (i det mindste saa længe de ere Borgere) i Følge deres Privilegier, som give dem adelige Friheder, og in specie Ret at kjøbe og besidde frit Jordegods med adelig Frihed, og endelig de, der for deres Person maatte have faaet adelige Privilegier.

Paa denne Maade, og efter denne Artikels Forskrift ere adskillige Stamhuuse oprettede, og der gives mange Stamhuuse i Danmark, paa hvis Oprettelse der aldrig er erhholdet nogen Kongl. Bevilling, og hvorsom der aldrig findes en Tøddel i Cancelliet, og som derfor ikke lade af at være ligesaa bestandige, trygge og siklere Stamhuuse, som de, der med Kongl. Bevilling ere oprettede.

For nogen Tid siden døde en Proprietair i Jylland navnlig Christen Zausen, som, isald han ellers var privilegeret, allene var det som Kiøbenhavns Borger, og som skal have efterladt et temmelig anseeligt Stamhuus, bestaaende af 2 eller 3 Sædegaard, hvilket han har oprettet paa hans Brodersøn, uden at derom, saavidt jeg veed, er gaaet noget giennem Cancelliet, undtagen, at den Afdøde vel maae have havt facultas testandi.

Naar Supplicanten Friderich Barfred ligeledes vil noie iagttage denne Artikels Bydende, og lade den herhos selgende Disposition og Fundas, for saavidt samme angaaer Stamhuset, indføre i Landstingsbogen, saa bliver Bønsdal derved til et bestandigt Stamhuus for hans og Husfrues Descendenter, og efter deres Afgang, for Staten, hvorved alt, hvad han derudi haver foreskrevet, noie maae iagttages.

Hele Forstfællen paa begge Maader bestaaer derudi, at naar han nu nyder Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Confirmation, bliver han strax forvissat om, at Gaarden skal være og blive et Stamhuus, og det uanset nogen Gield endnu maatte heste derpaa, hvilket er mig ubekjendt; men naar han skal indrette det efter Loven, maae han først, Nar og Dag forhen lade det forkynde til Landsting, og dernæst, førend det kan blive et bestandigt og sikkert Stamhuus, betale alle sine Creditorer, eller have det med deres Vinde.

Jeg undrer aldeles ikke over, at der findes saadan en Artikel, som den allegerede 5 Bogs 2 Cap. 65 Art. i vores Danske og Norske Lov, da den i alle Maader kommer overeens med vore nuværende og ældre Loves Mand og det de have fastsat, og fastsatte i Hensende til Adelsret, Lesningstret, Jords fritagelse fra at forbrydes, Jords Lovhjælp til nærmeste Brønder, Forbud for Manden, at afhønde Husfruens Jord med videre, som alt sigter til at vedligeholde fast Eiendom og Jordegods ved Familien, og at hindre, at det ikke skal komme udaf den Familie, det er kommen fra. Det er vist, at disse og flige Bestemmelser, efter de gamle Danske Love (thi efter Norske Love, forholdt det sig anderledes) kun angik Adelen og Familias Illustres. Men Grunden dertil indeholdes i en anden

anden Bestemmelse af bemeldte Love, som bestod derudi, at det allene var Adelen tilladt at købe, eie og bestandig besidde frit Jordegods, hvoraf fulgte, at det og allene kunde blive ved deres Familier. Men dette er, for saavidt Kiøbenhavns Borgere angaaer, forandret ved de dem, strax efter Souverainiteten, allernaadigst forundte Privilegier, som berettigede dem til, lige med Adelen, at købe, eie og besidde frit adeligt Jordegods, og i Henseende til alle andre i Almindelighed, er den forandret ved Danske Lovs 5 Bogs 3 Cap. 19 Art., (thi denne findes ikke i den Norske Lov, saasom Ratio der ikke fandt Sted) som fastsætter: at enhver, af hvad Vilkaar han er, maae købe Bøndergaard eller Sædegaard med tilliggende Bøndergods, og det for sig og sine Arvinger, uden Opbud, til Eiendom beholde.

Det var Umagen værd, ved Leilighed at undersøge, hvilke gode, flette eller ligegyldige Virkninger denne Artikel i Loven haver havt. Det er ustridigt, at den gamle danske Adel derved haver tabt meget, og at adskillige adelige Familier derved ere komne tilbage; men det er ligesaa ustridigt, at det har bidraget meget saavel til at hindre, at Jordegods ikke i de flette Tider er kommen i alt for stor Aftagelse, og ikke er falden i en alt for utaalelig lav Priis, som og til, at det siden er kommen i saa anseelig en Priis, som det nu befindes at være udi, en Priis, som det aldrig var kommen udi, naar det allene havde været Adelen tilladt at købe, eie og besidde Jordegods.

Saa længe denne Artikel i vores Lov bliver uforandret og i sin fulde Kraft, kan det neppe formenes nogen, som forresten er istand dertil, at oprette et Stamhuus. Dette gaaer efter mine Tanker saavidt, at om den forhen anførte 5 Bogs 2 Cap. 65 Art. aldrig var til, saa kunde det dog, hvor det gaaer, ikke formenes den, som ingen Livsarvinger havde, og det, hvad enten han var privilegeret, eller ei. Navnet af Stamhuus kunde maaske gøres En saadan stridig, men Tingen i sig, og Virkningen deraf blev dog altid den samme.

Ret til at oprette et Stamhuus forudsætter allene tvende andre Retligheder, som den sætter forud, nemlig fuld Eiendomsret over det Gods, han

han opretter til Stamhuus, og en uindskrænket Ret at gjøre Testamente. Hvem der har disse tvende Rettigheder, han har og i Almindelighed, og efter alle Love, som ikke indeholde noget specielt Forbud, Ret at oprette et Stamhuus. (Jeg har tilforn erindret, at jeg abstraherer fra Navnet, og seer kun paa Tingen.)

Ret at testere er i sig, og for saavidt den ikke ved Lovene er indskrænket, en Følge og en Virkning af Eiendomsret; og den, som har fuld Eiendomsret, kan medens han lever, raade over den Ting han eier saaledes, at denne hans Disposition ei allene først har sin Virkning, efter at han er død, men at den og efter hans Død bliver ved at have en bestandig vedvarende Virkning.

Ligesom de Romerske Borgeres Ret til at testere gif meget vidt, og var kun saare lidet indskrænket, saa have og de Romerske Jurister, ved at grandfæ over facultas testandi, for at giere den mere udstrakt og bequemmere til at opnaae een og anden Hensigt, opfundet adskillige Distinctioner, som alle ere vel grundede i Tingens Natur og Bessæffenhed, og langt fra ikke kunne ansees, som blotte Ord eller Ordspil. Saaledes er der bleven skielnet imellem proprietas og usus fructus, saa at En kan testamentere eller legere En den ene Rettighed, og en Anden den anden. Paa samme Maade er og Dominium utile adskilt fra Dominium directum, og disse Rettigheder overlodte til forskjellige Personer. Ligeledes er det og hændet, at En har legeret en vis Ting til en Anden, paa de Vilkaar, at han ikke maatte fortære eller foreds den, men skulde til en vis Tid eller ved hans Død, overlevere den i samme Stand til en Anden; dette kaldes at fideicommittere, og det, som saaledes testamenteres eller legeres, kaldes Fideicommissum. Dersom hæres directus eller fiduciarius bliver befalet, ved sin Død, at overlevere Fideicommissum til den nærmeste Agnat, eller den næste i Familien og saa fremdeles, da kaldes det et Fideicommissum Familæ.

Heraf sees, at enhver, som har fuld Eiendomsret, og en uindskrænket facultas testandi, kan gjøre et Fideicommiss, og at det beroer paa den, der

der fideicommitterer, i hvem han og er, om han vil gjøre et Fideicommissum Familiaz.

Der er i den Henseende stor Forskiel paa feuda og fideicommissa. De første udfordre tvendes Samtykke, og en Dominus directus seer gierne paa dens Egenffaber og Fortieneste, han antager til sin Vasal. De sidste beroe, saa at sige, allene paa Ens Disposition; og det der bestemmer ham, er de fleeste Tider Slægtskab og deraf flydende Kierlighed.

Efter vores Danske Lov er den, som ingen Børn haver, berettiget til, in eventum mortis, frit at disponere over Halvdeelen af sine Midler, og isald han søger facultas testandi, eller Frihed at disponere over samtlige sine Midler nægtes det ham ikke. Dersom En, der saaledes har erhøvdet facultas testandi, og eier Pengene, vil testamentere eller levere en anden 10 à 20,000 Rdr., mere eller mindre, paa de Vilkaar, at de ikke maae forødes eller formindskes, men at der skal stilles Sikkerhed for dem, og at de ved hans Død skulde tilfalde hans ældste Søn eller næste Slægt, da opretter han et Fideicommissum Familiaz; sætter man isteden for Pengene et Jordegods, da bliver det et Slags Stanzhuus. Det kommer i saa Fald ikke an paa, hvem det er, der fideicommitterer, om han er privilegeret eller ei, eller hvem det er, der indsættes som hares directus eller Fideicommissarius, ei heller hvad eller hvor meget det er, der gjøres til Fideicommiss, thi alle Ting, som ere in Commercio, ere objectum Fideicommissi og kunne gjøres til Fideicommiss; men der spørges allene, om den Afdøde (naar det antages, at være skeet ved et Testamente,) har havt fuld Eiendomsret over det, han fideicommitterte, og uindskrænket Ret til at disponere derover in eventum mortis; thi i saa Fald, og naar han haver havt disse tvende Rettigheder, maae det i alle Maader staae fast, og kan ikke af nogen anden rygges.

Dersom en Odels-Bonde i Norge eller Selv-Eier i Danmark, som har facultas testandi, vil testamentere eller levere En hans Bondeggaard, paa de Vilkaar, at den ikke maae afhændes eller pantsættes, men at den, efter hans Død, skal ubeheftet tilfalde hans ældste Søn og saa fremdeles, i den Ordre, i hvilken Afsædes Retten arves eller tilfalder, da seer jeg

ikke, hvad derimod kan indvendes, eller hvorfor det ikke skulde staa ved Magt. Kan saa lidet et Stykke ikke forriene Navn af et Stamhuus, saa bliver dog Virkningen deraf, for saavidt det strækker sig, den samme.

Vil nogen i levende Tve, give en anden saadan en Gaard, liden eller stor, paa saadanne Vilkaar, har det endnu mindre Banskfeligbed.

Det er vist, at saadant Jordegods gaaer derved saa at sige, og i det mindste for en vis Tid udaf Handel og Wandel; men foruden det, at dette allene kunde komme i Betragtning, naar der var Spørgsmaal om at forandre Loven, og ikke saalænge der allene er Oqvæstion om at handle efter den Lov, vi have, saa veed jeg ikke, om derudi just kan siges at være noget Ondt. Det er ikke ret længe siden, man i Danmark er kommen i den Smag, at gjøre slige Indretninger til Ens Descendenters eller Families Conservation, og jeg tænker, at der kun ere saa Steder i Europa, hvor der ikke i Forhold til Landets Størrelse ere flere feuda eller Fideicommissa Familix, end i Danmark.

De Gamle have ladet sig neie med den Forsigtighed, som Lovene have brugt til at holde Jordegods ved Familien; men da disse Præcautioner tildeels ere bortfaldne, tildeels bleve utilstrækkelige, saa have Folk i de nyere Tider begyndt at tænke paa andre speciellere Midler, hvorved det samme sikkrere kunde erholdes. Omendskjønt Lovgiveren med god Betænkksomhed haver givet alle dem, som vare istand til at gjøre det, baade Frihed og Anledning dertil, og saa at sige lært dem, hvorledes de skulde bære sig ad med at sætte det i Værk, og omendskjønt nogle, for temmelig lang Tid siden, have begyndt med slige Indretninger, saa har det dog været længe, inden andre have villet og kunnet følge slige Exempler, hvilket viser, at det just ikke har været Nationens Lyst.

Jeg siger, at det har været længe, inden andre have villet og kunnet følge slige Exempler; thi jeg maae tilstaae, at de fleeste, som have eiet Jordegods, ikke have været istand til at gjøre det, men iblant de saa, som have været istand dertil, have de fleste enten ikke villet, eller ikke tænkt derpaa.

I vore Tider er det noget mere kænnet i Brug, men der er endnu, efter mine Tanker, langt frem, inden man kan sige, at det gaaer for vidt.

En Virkning af det, at adskilligt Jordegods, paa den Maade, og ved den Anledning, gaaer udaf Handel og Wandel, maae nødvendig være, at det øvrige Jordegods saa meget meer stiger i Priis. Denne Virkning frembringes paa en dobbelt Maade.

Jo mindre Jordegods der bliver tilovers, som er at faae tilkiøbs, jo dyrere forstaaer det sig selv, at det maae blive. Jo flere saadanne Indretninger der skee, jo flere andre blive der altid, som ligesledes falde paa, og faae Lust til at giøre dem, og derved opvuntres til at kiobe Jordegods; altsaa formeres Kiobernes Antal, og Mængden af det Jordegods, der er at faae tilkiøbs, formindskes; begge Dele virke Priisens Forhøielse.

At Jordegods stiger i Priis, kan umuelige være noget Ondt, men er i sig en god Virkning.

Jo større Priis Jordegods er udi, jo rigere er Landet, og naar en Tønde Hartkorn gielder overhovedet 60 à 80 Rdr., er Landet noget nær $\frac{1}{3}$ Deel rigere, end naar det kun gielder en 30 à 40 Rdr.

Jo mere Jordegods stiger i Priis, jo vissere kan man være paa, at den Tid og de Omstændigheder aldrig mere kunne indfalde, at Deres Majestæt skulde nødes til at tage Jordegods eller Bøndergaardte til sig for Restancer af Skatter, og jo mindre behøver man til at forekomme det, at bruge saadanne Midler, som ellers kunne medføre nogen Uleilighed.

Det er vist, at den Tid engang haver været i Danmark, og vi have desforværre Forordninger, som vidne derom; men jeg vilde ønske, at det maatte skrives i en evig Forglemmelsesbog, og aldrig mere erindres, da det giver andre, og i særdeleshed Fremmede, som ikke vide de særdeles Omstændigheder, et ganske urigtigt og ufordeelagtigt Begreb om den hos os værende Indretning, og de paa Jordegods lagte Skatter og Tvinger. Disse Skatter og Tvinger ere virkelig i sig heel taalelige, men en Fremmed, som hører, at de undertiden overgaae alt det, som Gaardens Frugter kunne beløbe sig til og indbringe, og at Gaardens Proprietet saaledes

bliver mindre end slet intet, og allene at ansee som en Byrde, han har Aarsag til at slutte, at disse Skatter og Tynger ei allene maae være heelt byrdefulde, men og aldeles utaaelige og ødeleggende.

Jeg ønskede, at aldrig nogen velmeenende Patriot lod sig merke med, at han ansaae det som en Muelighed, at slige Tider og Omstændigheder igien kunde indfalde.

Jeg maae oprigtig tilstaae, at jeg for min Part anseer det som aldeles umueligt. Denne Umuelighed formeres tildeels ved det, at alt mere og mere Jordegods efterhaanden gaacr ud af Handel og Wandel. Jeg seer saaledes ikke, hvorfor man skulde søge at hindre denne Afgang, endnu mindre kan jeg skionne, at man, for at hindre den, skulde forbyde eller gjøre Vanskelighed i det, som Loven tydelig tillader, og som desuden er af den Beskaffenhed, at dets Tilladelse omtrent skyder af de almindelige Regler, som i Loven ere fastsatte, og hvorpaa den tildeels grunder sig.

Vel maae jeg tilstaae, at det mueligt dermed i Fremtiden kunde gaae for vidt, saa at saadan Afgang kunde blive skadelig, da det kan have sin Nytte, at der altid bliver Jordegods at faae tilkiøbs i Danmark, skiont det derhos ikke skader, at det er dyrt.

Men der er langt frem, og det er noget, man neppe har Aarsag at frygte for i det første halve Aarhundrede.

Maaskee vare der nok, som havde Villien til at gjøre en saadan Indvæntning, men det fattes de fleste paa Evne.

Jeg vilde ønske, at der vare saa mange rige Folk i Danmark, saa man kunde have nogen billig Aarsag til at frygte for, at Landet snart maatte blive opfyldt af Lehn- og Fideicommiss-Godser, og at det meste Jordegods snart derved vilde gaae udaf Handel og Wandel; men naar man lidet begynder at regne efter, hvem der ere istand til at gjøre det, og ikke vil være alt for rund i at taxere Folk, falder saadan Frygt alt for snart bort. Den daglig tiltagende Overdaadighed er et alt for sikkert Middel d. rimod.

Antallet paa dem, der ere istand til at giøre nogen saadan Indretning til at hindre, at deres Børn ikke skulle reent forøde det, de have samlet, er saa lidet, saa det var Synd at hindre de Saa derfra, som ere eller formeene sig at være istand dertil.

Da det saaledes er viist, at den Disposition paa hvilken Supplicanten er Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Confirmation begierende, i alle Maader kommer overeens med Lovens 5te Bogs 2det Cap. 65 Art., saa at Supplicanten, ved at følge bemeldte Artikels Forskrift, kan uden nogen sær Kongl. Bevilling opnaae alt det, han her begierer; ligesom den samme Frihed og, i Følge vores Lovs almindelige Disposition, staaer enhver aaben for, som eier et Jordegods, og derhos har facultas testandi, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille; om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt, at bevilge den ansøgte Confirmation. Thi hvad de af Supplicanten foreskrevne Vilkaar angaaer, da ere samme ved den anførte Lovens Artikel overladte i hans fri Villie; og hvad den Brug angaaer, hvortil han har bestemt Indtægterne af dette Stamhuus, i Tilfælde, at ingen af hans Descendenter mere maatte være tilovers, da fortæner samme i alle Maader at befordres. Kiøbenhavn den 29 August 1761.

Herpaa resolverede Cancellie-Collegium under 9 September 1761:
Indstilles til Conseillet efter General-Prokureurens Erklæring.

Men i Conseillet blev den 10 Septbr. 1761 resolveret:

Udsættes.

Og Sagen henstod da til den 9 Febr. 1764, da der i Conseillet faldt saadan Resolution:

Supplicanten svares, at dette ikke forestilles, førend Gielden er betalt.

Herefter blev Barfred, under 18 Febr. 1764 fra Geheimraad og Over-Secretair Thott tilskreven.

LXX.

Erklæring over en Memorial af 6 April 1761 fra Sorensskriveren over Bamsle Fogderie Cancellieraad Tyrholm, derudi han besværer sig over, at naar der paa Løffe eller Ladestederne der i Fogderiet, som ere Vorskgrund, Brevig og Langsund, foresalde Auctioner hos Folk, som have vundet Borgerskab i Scheen, og enten ere Skippere eller have en liden Handel, saa tilholder Bergraad Sattorf (som er Auctions-Directeur over Scheen og næsten overalt Syndenfields) sig samme at forrette, endskiant baade Gaardene og Grundene ligge i Sorensskriveriet, og Bamsle Fogderie med Redenas Lehn er undtaget fra Sattorfs Departement, hvorfor han begierer, at han paa disse trende Ladesteder, saavel som hos Borgere, der boe paa deres Nolsgaard, maae forrette de foresaldende Auctioner. Tilligemed Vice-Stattholder Wenzons Erklæring af 18 Julii, hvorudi han opregner de Grunde, Sattorf anfører for sig, som han formener ikke at være tilstrækkelige; derimod Sorensskriveren beraaber sig paa, at Redenas og Bamsle Fogderier ere undtagne i den Sattorf, som Auctions-Directeur Syndenfields, givne Bestalling; (hvilket og, ved Eftersej i Cancelliet er befunden at forholde sig saaledes; Bestallingen er af 7 Octbr. 1757) i den Henseende, og naar det forholder sig saaledes, Vice-Stattholderen da formener, at de Auctioner, som derudi Districtet foresalde, bør tilkomme Sorensskriveren.

* * *

For saavidt jeg skinner, er denne Dispute temmelig indelig afgjort ved Reskriptet af 10 August 1753. Samme fastsætter, som et almindeligt Princip, at, hvad Auctioner over Immobilia og fast Eiendom angaaer, da skal det alletider tilfalde Auctions-Forvalteren i det District, hvor Eiendommen er beliggende, at forrette samme, og det uden nogen Henseende til, hvor Auctionen holdes; men hvad Auctioner over Løssere angaaer, da bør de alletider tilfalde Auctions-Directeuren paa det Sted, hvor Auctionen holdes, og samme Løssere tillige befindes.

De Auctioner, som her omrøstes, holdes ikke i Scheens Bye, men paa Løffe- og Lade-Pladserne, som ligge paa Landet i Bamsle Fogderie, og ikke ere henlagte under Scheens Kjøbstad, eller udgjøre nogen Deel deraf;

deraf; altsaa er det, af det anførte Reskript klart, at disse Aucti-
onier, naar de holdes over Læsere, bør tilfalde Sorensfriveren, som tillige er
Auctions-Forvalter i bemeldte District. Dersom det er faste Eiendomme
eller Immobilia, der opbydes og bortselges paa slige Auctioner, da er
det og saadanne, som ere beliggende i Sorensfriveriet, og ikke Scheens
Bye; og altsaa tilkommer det og Sorensfriveren at forrette disse Auctioner.

De Grunde, som Sorensfriveren for sig anfører, ere og ganske rigtige.
Udi den ham giene allernaadigste Bestalling af 28 October 1757 findes
der ikke nogen Undtagelse af Ladesteder eller andet; men udi den Zats-
torf, som Auctions-Directeur Synndensfelds, giene Bestalling af 7de
October 1757 er Medens og Bamle Fogderier udtrykkelig undtagne.

Derimod synes de Grunde, som Auctions-Directeur Zattorf be-
raaber sig paa, ikke at være af nogen Betydning.

Den Resolution, hvorved Magistraten og Byefogden i Scheen er
forundt Jurisdiction over de paa Ladeplasserne boende Borgere, haver
jeg ikke seet, men Hr. Vice-Statholderen, som haver seet den, siger, at
den ikke nælde om Auctioner, og at saadan Slutning ikke deraf kan ud-
drages. Det er og i sig meget rimeligt, at disse Borgere allene for
deres Person, og for saavidt de ere Borgere, ere henlagte under Magi-
stratens Jurisdiction i Scheen; i Følge deraf synes Magistraten i Scheen
vel at kunne paastaa Ret til at forrette Skifterne efter disse Borgere,
siden Skiftets Holdelse tilfalder den Øvrighed, under hvis Jurisdiction
den Aldede, for sin Person, har forteret; men deraf følger ikke, at Auc-
tions-Directeuren i Scheen bliver berettiget til at forrette de Auctioner
over Læsere, som holdes ikke i Scheens Bye, men uden for Byen i So-
rensfriveriet, og endnu mindre Auctioner over Huuse og Gaarde, som lige-
ledes ligge uden for Byen i Sorensfriveriet, og som vel i Dag beboes
af en Borger, der for saavidt hører under Magistratens Jurisdiction,
men derimod i Morgen maaffee af en Haandværksmand, Fisker eller
Huusmand, som hører under Sorensfriverens Jurisdiction.

Den Resolution af 3 Martii 1730, angaaende Auctions-Directeu-
ren i Christiania, kan her ingenslunde finde Anvendelse eller tiene til Bes-
viis,

viis, da samme, saavel som en anden, angaaende Auctions-Directeuren i Trundhjem, ere ganske specielle, i hvilken Henseende og disse tvende Auctions-Directeurer i Christiania og Trundhjem, for deres Levetid, og for saavidt disse Resolutioner angaaer, ere undtagne i Reskriptet af 10 August 1753.

Hvad Auctions-Directeur Zatorfs Bestalling angaaer, da er samme ham, i Henseende til denne Question, og som forhen er viist, mere imod end med.

Jeg skulde saaledes allerunderdaniagt indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou: At det i Sølge Reskriptet af 10 August 1753, tilfalder Sorenskriveren i Bamle Fogderie, at forrette saavel Auctioner over Løssøve, naar-Auctionen holdes uden for Scheen, i Fogderiet og de deri liggende Løsse og Ladesteder, som over Zuuse og Gaarde, der ikke ligge i Kiøbstæden, men i Fogderiet, og de til Fogderiet hørende Løsse- og Ladesteder, saafom Brevig, Portegrund og Langesund. Kiøbenhavn den 2 Sept. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 30 September 1761:

Erpederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev den 30 October 1761 udfærdiget Kongelig Befaling til Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou.

LXXI.

Erklæring over en Memorial af 24 Julii 1761 fra Stiftamtmanden og Bisshopen i Aarhus, derudi de foreslille, at de altid have været vante til, naar de til Hospitalet derudi Stiftet henliggende Kongetiender bleve kastesedige, da, efter foregaaende Placater at lade dem komme til offentlig Auction, og at bortfæse dem til Høiflydende paa hans Livstid, hvorpaa aldrig hidindtil er skeet nogen Anse. Men da de den 11 Julii lode Almind Eogns Tiende sætte til Auction, og samme var bleven Assessor Luggen paa Marsviinslund, som høiflydende tilslagen, fremstod En paa Landsdommer Schinckels Begne,

og fremlagde en Skrivelse fra ham af 10 Julii, derudi han paastod at nyde Tienden, naar han vilde give saa meget deraf, som nogen anden havde budet, og skiont de derpaa svarede ham, at Tienden var bleven den Høistbydende tilslagen, siden hans Udskiffede intet Bud eller Overbud ville giøre efter de ovennævnte Conditioner, saa lod han det ikke blive derved, men har siden den 20 Julii notarialiter beskiftet dem om det samme. For da at befrie Hospitalet for en ugrundet og urimelig Proc. s, som det ikke er usædvanligt for Landsdommer Schinckel at anlægge, bede de, enten at Hans Majestæt vil aller-naadigst approbere Auctionen, eller i Almindelighed tillade dem, at udbringe Hospitalets Tiender det Høieste see kan. Tillige med en Memorial fra Landsdommer Schinckel af 27 Julii, derudi han beraaber sig paa, at han eier en complet Sædegaard og er stærke Lødseler der i Cognet, og paa Lovens 5 B. 3 Cap. 26 Art., og begierer i den Henseende, enten at Stiftamtmanden og Biskopen maae befales at udsæde Fæstebrev til ham paa denne Tiende, eller at tvende af ham foreslagne Commissarier maae befales at paakiende, om han skal nyde Fæstebrev paa Tienden, og hvad Reparation han bør have af Stiftamtmanden og Biskopen.

* * *

Af en Mand, der i lang Tid, har beklædet et anseeligt Overdommers Embede, burde man ikke vente saadan urimelig og derhos uregierlig Udsærd og Dugang, som Landsdommer Schinckel her har viist. Han buldrer og protesterer mod Stiftamtmanden og Biskopen, fordi de have understaaet sig, ham uadspurgt, at giøre deres Embede, og efter deres Embedes Pligt have søgt at udbringe een Hospitalet tilhørende Tiende det høieste mueligt var.

Han vil have en offentlig og lovlig Auction og det derved skeete Hammerslag, som i sig er en usvækket Dom, tilsidefat; han vil træde i den Høistbydendes Sted, imod hans Villie, eller selv ansees som den Høistbydende, uanset han aldrig har gjort Bud paa Auctionen.

Derfom Landsdommer Schinckel, førend Auctionen blev holden, havde tilskrevet og overleveret Stiftamtmanden og Biskopen et saadant Brev, som det af 10 Julii, da kunde man vel sagt, at hans Paastand var ugrundet, men man maatte derhos tilstaaet, at han dog havde handlet anstændigen og viist en Slags Agt for Stiftamtmanden og Biskopen,

eller, i det mindste, ikke synes at opholde sig over dem, og den af dem foranstaltede Auctions-Forretning. Men at han lader sin Commissionair møde paa Auctionen, med Ordre at tie stille, saa længe Tienden opraabes og der gøres Bud paa den, og først at melde sig og overlevere Brevet, hvort han paastaar at møde Tienden, efter at Tilslag var skeet til den Høistbydende; at han fremdeles, efter at han, paa dette Brev, havde faaet saadant Svar, som han burde have og Omstændighederne tillode, ei allene bliver ved, med at beffikle Stiftammanden og Biskopen, men nu endog tør paastaae, ei allene, at de skulde tvinges til at give ham Fæstebrev, men og, at de skulde give ham Reparation, fordi han har fundet for godt at drille, og snart at forhaane dem, det viser, hvormegit denne Mand maae være for at chicanere og forvirre de Ting, han faaer med at bestille, og hvor lidet det maae komme overeens med hans Gemyts Besskaffenhed at gaae ligefrem, og at søge i Mindelighed at opnaae det han vil have.

Som Landsdommer kan han dog vel ikke være uvidende om det, Auctions-Forordningen af 19 December 1693 Art. 9 fastsætter, at hvis i saa Maade (nemlig, paa offentlig Auction, og efter lovtlig Opbud) vorder den Høistbydende tilslagen, beholder han upaaanket i alle Maader. Hoorledes mon Stiftammanden og Biskopen vilde sluppet fra den Høistbydende, der haver saadan tydelig Lov for sig, isald de havde været eensfoldige nok til at tilstaae Landsdommer Schinckel det, han forlangte, og med saadan Rækkhed paastod. En anden haver en Dom for sig paa det, han forlanger, og uden at giøre sig mindste Umage for at faae samme Dom underkendt, vil han tvinge Stiftammanden til at skaffe ham det.

Wi alt dette beraaber Landsdommer Schinckel sig paa Lovens § D. 3 Cap. 26 Art., hvilken Artikel dog, i hoorledes den end forstaaes, ikke i nogen Maade, undskylder, end sige retfærdiggjør hans Udfærd og Vaaestand. Det, denne Artikel i Begyndelsen fastsætter, og som just er det, han beraaber sig paa, nemlig: at Kongetiender skulde bortfæstes til de Eedegaarde, som ligge i samme eller næste Sogn, naar deres Eiere og Beddere ville give saa meget af dem, som nogen anden byder, bliver strax led-

ledsaget af en Undtagelse: med mindre samne Tiender kunde være Hospitaler 2c. tillagte. Du er just den Kongetiende, som her tvistes om, tilagt Manders Hospital, hvilket gjør, at Urimeligheden af Landsdommer Schinkels Paastand, saa meget meer falder i Dinene. Denne Undtagelse giver nogen Anledning til at slutte, at det, som i Begyndelsen af denne Artikel fastsattes, egentlig kun har sin Hensigt til Deres Majestæts egne forbeholdne Tiender, som vedkommende Collegier eller Betiente bortfæste paa Deres Majestæts Vegne, og om hvilke det dog er bekjendt nok, at de altid bortfæstes paa offentlig Auction.

Men naar den Tiende, som her omtvistes, og aldrig var tillagt et Hospital, saa bliver Landsdommer Schinkels Paastand dog derfor ikke enten billig eller lovmæssig, da det forholder sig, som Strifamtmanden og Biskopen i deres allerunderdanigste Forestilling erindre, at offentlige Auctioner ikke vare indførte eller komne i almindelig Brug i Danmark, da Loven udkom, saa at offentlig Auctionielden, og kun paa 2 à 3 Steder, og det endda med en Slags Indskrænkning nævnes eller antages i Loven. Men, efterat Auctions-Værket var bleven reguleret, og offentlige Auctioner ei allene indførte, men og i adskillige Tilfælde befalede ved Forordningerne af 1690 og 1693, saa er derved skeet nogen Forandring i Loven, eller rettere sagt et og andet, som tilforn i Loven ikke var saaledes bestemt, er derved blevet det senere.

Saaledes, naar Loven fastsætter, at En skal byde en Ting frem for Andre, naar han vil give det samme, som nogen anden, var der tilforn ei andet for, end at Sælgeren maatte tale saa med den ene, saa med den anden, men efter at offentlige Auctioner ere indførte, fuldstændig Sælgeren den ham paaliggende Forbindelighed ved at stille Tingen til Auction, og forhen bekjendtgjøre det ved offentlige Placater, og Sælgeren nyder den Ret, Loven giver ham, ved at møde paa Auctionen, og der giere Bud, saavidt han finder for godt; omendstiont Auctionens Lov ikke tillader ham just at byde det samme, som en Anden haver buden, saa behøver han dog kun at byde 1 Mark eller 1 s. mere, hvilket ikke kan siges at giere Hinder i hans Ret. Det kan ei heller være anderledes;

thi skulde En saadan være berettiget til at nyde Tingen for det høieste Bud, der af en anden blev gjort paa Auctionen, saa vilde hele Nyttens af Auctioner i saa Fald bortfalde, og ingen vilde gjøre sig den Umage der enten at møde eller at byde, naar han vidste, at skiont han blev Høistbydende, kunde han dog ikke være vis paa at faae Tingen; omendskiont nu det Ovenansførte er Praxis over hele Landet, og i begge Rigerne, og der aldrig er nogen iblant dem, som eie eller forvalte Kongetiender, der troe, at han, ved at lade den sætte til offentlig Auction, og tilstaae den Høistbydende, i nogen Maade fornærmer den, som efter Loven bør nyde den, naar han vil give ligesaa meget, som en anden, saa er Landsdommer Schinckel dog ikke fornøiet dermed, men vil, at der, i Henseende til ham, skal forholdes anderledes, og at det skal være ham tilladt, efter at der er holden offentlig Auction, og Tienden paa samme er den Høistbydende tilslagen, da at erklære, at det høieste Bud er hans, eller at han vil give det samme, og derefter nyde Tienden. Jeg ønskede at vide, hvorledes Landsdommer Schinckel vilde, at der skulde forholdes, isald det havde truffet sig, at der i Almind og næste Sogn vare 4 à 5 eller flere Sædegaard, hvis Eiere hver for sig gjorde den samme Paastand, og havde lige Medhold i Loven.

Ligesom jeg nu haver viist, at Landsdommer Schinckels Begiering og Paastand directe strider imod Auctions-Forordningen, og ingen Medhold haver i Lovens 5 Bogs 3 Cap. 26 Art., der maae forstaaes saaledes, som det kan bestaae med de siden indførte og autoriserede Auctioner, hvortil kommer, at endog de Tiender, som ere Hospitaller tillagte, i samme Artikel undtages, saa maae jeg endnu erindre tvende Ting, hvorved Urimeligheden af Landsdommer Schinckels Paastand, og hans dristige Dmngang, endnu mere falder i Sinene; nemlig:

1) Saa meget som Landsdommer Schinckel og vil synes at holde sig til Lovens Ord, saa, naar jeg og reent abstraherer fra Auctioner og den ommeldte Undtagelse, saa paaستاer han dog mere, end Loven har tilstaaet ham og andre i sige Tilfælde. Han vil have Tienden for det, som den paa Auctionen er bleven Assessor Lugge som Høistbydende tilslagen for. Af det,

at han paa Auctionen er bleven Høiſtybende, kan man vel vide, at der ikke paa Auctionen har været nogen, ſom vilde give mere, men derfor kan det vel hælde ſig, at Affeffor Luggge ſelv havde forefat ſig at gaae videre, og virkelig havde budet mere, om der havde været nogen anden, ſom havde budet den op mod ham. Efter man nu det forholder ſig ſaaledes, og Landsdommer Schinckel da ſik Tienden for det høieſte Bud, der var ſteet paa Auctionen, ſaa ſik han den virkelig for mindre, end en anden, nemlig Affeffor Luggge vilde give; men efter Loven bør han, hvor det gaaer, kun have den for det ſamme, ſom en anden vil give, og ikke for mindre.

For at forekomme dette, vilde det efter Landsdommer Schinckels Hypotheſe være nødvendigt, at der til den allerede holdte Auction endnu blev lagt et Anhang en Bi- eller Continuations-Auction, hvorpaa det allene ſkulde være Landsdommer Schinckel og Affeffor Luggge tilladt at byde, eller, hvor Affeffor Luggge allene ſkulde have Lov at byde, og Landsdommer Schinckel ved hvert Bud have Lov at erklære, om han vilde give det ſamme eller ei. Enhens ſaadan Auction at være noget urimeligt, da kan jeg ei ſvare andet dertil, end at det er en Følge af Landsdommer Schinckels Paaſtand.

2) Derſom det forholder ſig, ſom mig er forſikkret, og ſom i ſig er rimeligt, ſaa er Affeffor Luggge juſt i ſamme Tilfælde, ſom Landsdommer Schinckel, og, ligesaavel ſom han, berettiget til at beraabe ſig paa Lovens 5 Bogs 3 Cap. 26 Art.

Den Gaard Marſvinslund kaldet, ſom Affeffor Luggge har tilkøbt ſig, ſkal ligge i næſte Sogn ved Almind, og være en gammel adelig Sædegaard, ſkiønt endnu ikke completeret; da nu den allegerede Lovens Artikel giver Eierne eller Beſidderne af de Sædegaarde, der ligge i ſamme eller næſte Sogn lige Ret til Tienden, ſaa ſkiønnes lettelig, at Landsdommer Schinckel i ſaa Gald aldeles intet har forud for Affeffor Luggge; thi det han beraaber ſig paa, at han er ſtorſte Lodſeier i Sognet, giver her intet til Sagen.

Er det saa, bliver Landsdommer Schinckels Omgang og Paaastand saa meget mere dumdriftig, at han, mod alle Vedkommendes Villie, vil have Tienden fra en anden, som den efter lovlig Omgang, paa offentlig Auction er tilslagen, og det paa Grund af en Artikel i Loven, der taler for den anden ligesaa meget, som for ham.

Af Foransførte sees lettelig, at den holdte Auction i alle Maader er løvlig, at Assessor Luggge derved er bleven berettiget til at opbevare Tienden, og at der ikke er det allermindste for Landsdommer Schinckel at sige.

Men med alt dette kan jeg dog ikke raade Deres Kongl. Majestæt til, enten allernaadigst at opprober den holdte Auction, eller i Almindelighed at tillade Stiftamtmanden og Biskopen at adbringe Hospitalernes Tiende til det Høieste mueligt maatte være, da det første kunde fortolkes, ligesom Auctionen ikke i sig var lovlig eller gyldig nok til at hiemle Assessor Luggge Tienden, og der af det sidste mueligt kunde sluttes, at Stiftamtmanden og Biskopen ellers ikke havde saadan Rettighed.

Derimod skulde jeg allerunderdanigst formene, at den Resolution, som baade i sig var meest passelig, og som Stiftamtmanden og Biskopen derhos kunde være heet vel tiende med, var følgende: forbliver ved den holdte Auction, som ikke behøver nogen Kongelig Approbation.

Hvad Landsdommer Schinckels første Begiering angaaer, da skionnes lettelig af Foregaaende, at paa samme ikke kan være at reflectere. Det artigste derved er, at han vil have Stiftamtmanden og Biskopen efter Loven og Auctions-Forordningen befalet det, som udryffeligen strider imod bemeldte Forordning, nemlig, at tage Tienden fra den, hvilken den paa Auctionen som Høistbydende er tilslagen.

Hans anden Begiering er af det Slags, som i Almindelighed pleier at bevilges, da han allene begierer Commissarier til at kiende og demme i Sagen. Men foruden det, at Landsdommer Schinckel maaskee ikke bliver ved at for ange det samme, naar han faaer at vide, hvad for en Resolution, der er falden paa Stiftamtmandens og Biskopens Foreskilling; saa vises ham virkelig en Naade ved, at det ikke bevilges, da han derved

hindres

hindres fra at begynde en Proces, hvis Udfald, rimelignis, vilde blive, at han ei allene kom til at betale Processens Omkostning, men og blev mulceteret for sin Dmgang og Tretrekerhed. I den Henseende skulde jeg og holde for, at dersom han atter gientog denne sidste Ansøgning for sig allene, den da burde ham til Straf bevilges; skiont jeg derhos maae erindre, at naar der og var noget for Landsdommer Schinckel at sige, og han havde nogen Ret paa sin Side, saa kunde han dog neppe erholde den paa den Maade, han her foreslaaer og begierer, da han ikke melder det mindste om at faae Auctions-Forretningen underkiendt, eller synes i nogen Maade at bekhme sig derom, og det dog er klart, at saalænge Auctions-Forretningen staar ved Magt, kan Tienden aldrig betages Affes for Lugge, som derved har faaet en sikker og lovlig Adkomst dertil. Dette tillige med eendeel af det øvrige viser, at Landsdommer Schinckel er langt heldigere i at forvirre en Sag, end udi at udrede den. Kjøbenhavn den 9 Sept. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 30 Sept. 1761 saaledes:

Ordre til Stiftamtmanden og Biskopen, at det forbliver ved den holdte Auction.

Herefter blev den 16 October 1761, udfærdiget Kongelig Befaling til Stiftbefuldmægtig Schouboe og Biskop Sygdom i Aarhus.

LXXII.

Erklæring over en Memorial af 16 Januaril 1761 fra Overformynderne udi Trundholm, hoorudi de besvære sig over det store Ansvar de staae udi, og den Skade de ofte maae tage, som de ikke kunne afsværge ved at bruge alle de Midler Loven tillade dem, fornemmelig, naar Formynderen enten paa sætter sine Eiendomme, eller overfaldes med Arrest. I den Henseende de begiere:

- 1) At Skioder eller Pante-Obligationer, som udgives af Indvaanerne derudi Byen, ikke maae præjudicere de Børnemidler, den Sælgende eller Pantfættende værger for, og ikke læses til Ting, uden paategnet Attest af Overformynderne.
- 2) At Byskriveren uden Betalning skal give idem Efterretning af Pantebøgerne, om de Personer, der behøves til Børgere og deres Eiendomme.

2) At Bysfogden ikke maae giøre Arrest hos nogen, uden at give Overformynderne det tilkiende, da han og, efter deres mundtlige Begiering, bør afførte saa meget, som behøves til Sikkerhed for de Umyndiges Midler. Lilligemed Stiftamtmand Kangaus Erklæring af 11 April 1761, derudi han anbefaler Ansøgningen, naar altsene Bysfogden og Byskriveren faae Betalning efter Loven, for deres Attester og Forretninger. Derhos han og indsender Magistratens Erklæring af 30 Martii, som gaar ud paa det samme, da de tillige begiere, at vedkommende Børgere maatte forpligtes at forevise Overformynderne de dem giøve Affald.

Det, Overformynderne i Trundhjem her giøre allerunderdanigst Ansøgning om, kommer overeens med det, som tilforn er begiert, tildeels af Overformynderne i Aalborg, ved allerunderdanigst Memorial af 23 Julii 1759, derover jeg indgav min alkerunderdanigste Erklæring af 19 Sept. 1759, hvorefter der og gif et allernaadigst Reskript til Stiftamtmanden i Aalborg, tildeels af Overformynderne i Bergen ved alkerunderdanigste Memorial af 22 April 1760, ledsaget af Stiftamtmand Cicignons Forestilling af 3 Junii 1760, hvorover jeg indgav min alkerunderdanigste Erklæring af 12 Augusti 1760, hvorefter der og gif et allernaadigst Reskript til Stiftamtmanden i Bergen.

Eigesom det er billigt, at Overformynderne i Trundhjem nyde det samme, som er forundt Overformynderne i Aalborg og Bergen, saa er der ei heller nogen tilstrækkelig Grund til at tilstaae dem meere.

Det disse begiere, og de andre forhen have begiert, gaar fornemmelig ud paa, at Umyndiges Midler skulde have hypothecca tacita hos Børgen fra den Dag Børgemaalet var ham betroet, hvilket vel finder Sted efter visse andre Love, men ikke kommer overeens med vores Lov, i Hensende til de mange Uleiligheder, som jeg tilforn haver viist, at samme vilde medføre.

Naar det forbliver ved det, som i Bergen og Aalborg er fastsat, saa behøve Overformynderne ikke Bysfogdens Hielp, ei heller Byskriverens, uden for saavidt han giver dem af Pantebogen Underretning om
dem,

dem, de i ret eller andet Tilfælde, kunde gjøre Forslag paa til Formyndere. Stiftamtmanden og Magistraten vil, at Byskriveren derfor skulde nyde Betalning, hvilket neppe lader sig gjøre; thi det var ubilligt, at Overformynderne af deres egen Pung skulde betale det, da de selv intet nyde for deres Umage og Ansvar; i den Henseende giver og Magistraten dem Regres til Vedkommende; disse Vedkommende kunde ikke blive andre, end de Umyndiges; men foruden at de Umyndiges Midler, saavidt mueligt, bør befries for al saadan Paalæg, kunde det og lettelig gaae for vidt, da en Overformynder, som var for at tilspaaene Byskriveren Sportler, kunde ved alle foresaldende Leiligheder lade sig give endeel saadanne Attester, og føre Omkostningerne paa Myndlingens Regning; jeg formener derfor, at Byskriveren i Trundhjem, ligesaavel som den i Bergen, bør give saadan Underretning uden Betalning.

Det Magistraten foreslaaer, at Formynderne under Mulet maatte forpligtes til at forvise de dem givne Afkald for Overformynderne, som derefter udslette Overformynderskabet af deres Bog, er i sig ret og billigt, og noget, som man skulde tænke, at Formynderne vel af sig selv vilde efterkomme.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden i Trundhjem:

At Bysfogden og Byskriveren i Trundhjem ikke maae til Tinglysning og Protocollering modtage noget Skjøde eller Pante-Obligation, som er udgivet af dem, der høre under Trundhjemms Byes Jurisdiction, med mindre Overformyndernes Attest følger med, at den Sælgende eller Pantesættende ikke, som Formynder sidder inde med Umyndiges Midler, uden at have stift Sikkerhed derfor; hvilken Attest Overformynderne skulle være forbundne at give Vedkommende, uden derfor at nyde nogen Betalning.

Saa skal og Byskriveren i Trundhjem være forbunden, uden Betalning, at give Overformynderne Attest af Pantebogen

angaaende de af dem navngivne Personer, som til Værger kunne behøves, hvad og hvorvidt det paa dem og deres Eiendomme i Protocollen maatte findes at hæfte.

Saad angaaer Arrester, da kunne de ikke skade Umyndiges Sordringer i Værgens Boe, naar de ikke ved Dom ere confirmerede og fiendte lovlige, sænd det kom til Concurs, hvad enten Concursen reiste sig deraf, at Debitor undvigte, og derved selv stiltiende erklærede sig fallit, eller og deraf, at een eller flere af hans Creditorer gjorde det, og begierde af Øvrigheden, at de ville antage sig hans Boe. Ligesom det og i de Tilfælde, hvor en Værg, som sidder inde med hans Myndlingers Midler, uden at have stilt Sikkerhed derfor, bliver af hans Creditorer overfalden og angrebet med Arrest, og ikke kan rede for sig, skal være vedkommende Overformyndere tilladt at paastaae Concurs, og at requirere af Øvrigheden, at de ville antage sig en saadan uvederhæftig Værges Boe med videre.

Endelig bør enhver Formynder, som har gjort Afregning med hans Myndling, der er kommen til sine myndige Aar, og har gjort ham Rede og Rigtighed for hans Arvepart, strax derfor af ham lade sig give lovlig Afkald, hvilket han, under 10 Rdlr. Mulct for den, som det forsømmer, bør inden 8 Dages Forløb, om han er i Byen, og saa snart Leilighed dertil gives, om han er uden Byen, foreviise for Overformynderne, paa det de kunne udstette Formynderskabet i deres Bog, og tegne samme paa Afkaldet. Kiøbenhavn den 14 September 1761.

Canclliet resolverede herpaa under 23 November 1761:
Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev under 4 December 1761, udfærdiget Kongelig Befaling til Stiftbefalingsmand Sriderich Rangow.

LXXIII.

Erklæring over et Pro-Memoria af 7 April 1761 fra Geheimeraad og Over-Hofmarskalk Grev Moltke, derudi han foreskilder, at ved det ham tilhørende Friherfskab Lindenborg er håndet, at trende Sogne Sønder- og Nørre Kongeslev og Komderup ere annexerede, af hvilke de tvende første høre under Friherfskabet, men det tredie tilhører en Uprivilegeret Sl. Goeders Enke paa Nevsnes, som det nu efter Ordenen kunde tilfalde at kalde Degn; i den Henseende spørges: om Kongen ikke ved Privilegiernes 4 Art. har til Friherrerne overdraget Udvælsen af Jus vocandi i den uprivilegerede Eiers Sted. Han beraaber sig derhos paa et Exempel, som er mødt ved Christiansholm's Grevskab i Lolland, hvis Eier blev tilladt at kalde Præst til Riettinge og Breininge Sogne i Lolland, paa den Grund, at disse tvende Kirker, som laae i eller ved Grevskabet tilhørte en Uprivilegeret. NB. Af en Notice fra Cancelliet sees man, at det er skeet den 23 April 1735. Tillige med Biskop Woldikes Erklæring af 13 August 1761, som formener, at det nu tredie Gang tilfalder Lindenborg's Eier at kalde Degn, siden de tvende Sogne Sønder- og Nørre-Kongeslev er trende Gange (paa et Par Skiepper nær) saa store af contribuerende Hartkorn, som Komderup; hvad den Dvæktion om de grevelige eller friherlige Privilegier angaaer, da melder han allene, at hverken ligger den friherlige Residence i noget af disse Sogner, ei heller tilhører Halvdelen af Tiendeyderne i noget af dem Friherfskabet.

* * *

Den Grund, hvorpaa Hr. Biskop Woldike formeener Friherfskabet Lindenborg's Eier Hr. Geheimeraad og Over-Hofmarskalk Grev af Moltke berettiget til nu 3die Gang at kalde Degn til Sønder- og Nørre Kongeslev og Komderup Menigheder, kan jeg ikke saa aldeles være eenig med.

Samme bestaaer derudi, at da de tvende Sogne Sønder- og Nørre Kongeslev, som høre under Friherfskabet Lindenborg ere omtrent 3 Gange saa store, som Komderup Sogn, der hører til Nevs, saa formeener Biskopen, at Lindenborg's Eier, i Følge af Lovens 2den Bogs 3die Cap. 4de Artikel, bør kalde 3de Gange, imod at Eieren af Nevs kalder een Gang.

Biskopen sætter her forud, som og i sig er ganske rigtigt, at det, den anførte Lovens Artikel saa ubestemt fastsætter: om det eens Sogn

er dobbelt saa godt af Indkomst, som det andet, bør bestemmes og beregnes efter Sognenes contribuierende eller tiendeydende Hartkorn, saa at det Sogn, der bestaaer af dobbelt saa mange Tønder contribuierende Hartkorn, ansees at være dobbelt saa godt af Indkomst; hvilket jeg og, ved en anden Anledning har viist at være den retteste.

Naar denne Regel og uden vidert, kunde udstrækkes til trende og flere Sogne, saa fulgte dog deraf ikke, i nærværende Tilfælde, den Slutning, at Lindenborgs Eier skulde kalde trende Gange, imod at Nevs Eier kaldte een Gang; thi der feiler lidet over en Tønde Hartkorn udi, at de tvende Sogne Sønder- og Nørre Kongeslev ikke bestaae af trende Gange saa meget contribuierende Hartkorn, som Komderup Sogn; men saa snart der feiler noget, da, hvad enten det er lidet eller meget, een Skieppe eller 20 Tønder, saa kan den Regel ikke finde Anvendelse, og saasnart den mindste Undtagelse gøres, saa lader Reglen af at være vis, eller rettere sagt, den lader af at være en Regel.

Men, naar et af disse tvende Sogne og bestod af et Par Tønder Hartkorn meere, saa at de begge tillige virkelig vare trende Gange saa store, som Komderup Sogn, saa fik Lindenborgs Eier dog derved, efter mine Tanker, ikke større Rettighed.

Lovens 2den Bogs 3die Cap. 4de Art. fastsætter et vist Forhold, der skal være imellem tvende Sogne, naar Patronen til det eene Sogn skal kalde tvende Gange, imod at den til det andet kalder eengang.

Saa snart Een vil betiene sig af dette Lovens Beneficium mod en anden, maae han viise, at dette Forhold er imellem det Sogn, han eier, og det den anden eier. Her maae alletider et Sogn sættes imod det andet, og man maae ikke staae tvende Sogne sammen for at sætte dem imod det tredie. Ligesom det er uden for Loven, saa er det og klart, at det ikke kan være anderledes; thi tvende Kirker, som i Dag ere samlede og tilhøre een og den samme Person, kunde i Morgen være adskilte, og have hver sin Eier, og omvendt; men ved det, at de blive samlede, kan Eieren af begge Kirkerne ikke faae anden eller større Rettighed, end den begge Eierne tilforn havde, medens de vare adskilte; Eieren af den tredie Kirke,

Kirke, ber ei heller enten tabe eller vinde noget ved det, at de tvende Kirker, hvormed den er foreenet, nu have een; nu tvende Eiere, men hans Rettighed bliver altid den selv samme.

Naar dette anvendes paa nærværende Tilfælde, saa sees lettelig, at ligesom Sønder- og Nørre Kongeslev Kirker nu tilhøre een og den samme Eier, saa kunde de og være adskilte, og hver have sin Eier; men hvad enten de ere samlede eller adskilte, saa kan den tredie, nemlig Komderup Kirkes Eier derved ikke faae enten større eller mindre Rettighed. Naar disse trende Kirker vare adskilte, saa kunde hver Kirkes Eier for sig ikke paastaae videre, end at afværse med de andre tvende Kirkers Eiere. Nørre Kongeslev, som er det største Sogn, er ikke dobbelt saa stort, (af contribuierende Hartkorn, som det man her allene seer paa) som Komderup Sogn, og endnu mindre dobbelt saa stor, som Sønder Kongeslev Sogn; altsaa kan Nørre Kongeslev Kirkes Eier ikke, i Følge Loven, paastaae, at kalde tvende Gange mod nogen af de andre, men maae lade sig nøie med at afværse med dem; fornemmelig det største Sogns eller Kirkes Eier ikke kan udøve denne Rettighed mod det ene af de mindre Sognes Eiere, uden at han og skal øve den mod det andet Sogns Eier; hvoraf syns, at det største Sogn maae være dobbelt saa stor, som ethvert af de andre tvende Sogne, om denne Rettighed ellers skal finde Sted.

Skiont nu Sønder- og Nørre Kongeslev Kirker ere samlede, og tilhøre een Eier, saa maae dog det samme gælde i Henseende til Komderup Kirkes Eier, hvis Rettighed altid bliver den samme.

Al Foransførte sees lettelig, at da Friherfskabet Lindenborgs Eiere, skal tvende Gange i Nad have kaldet Degn til disse tvende Menigheder, saa kan det nu ikke paa den Grund tilfalde dem tredie Gang at kalde.

Overalt synes denne Dvæstion at være uden for Hr. Geheimeraad og Over-Hofmarskalk Grev Moltkes Pro-Memoria, da derimod den, som derudi egentlig fremsættes og begieres afgjort er følgende: naar trende Sogne eller Kirker ere annecterede, af hvilke de tvende høre under et Grevskab eller Friherfskab, men den tredie tilhører en uprivilegeret Eier,

hvad enten det da tilkommer Deres Kongl. Majestæt at kalde Præst, samt (ved Biskopen) Degn, isteden for bemeldte uprivilegerede Eier, eller om Deres Majestæt ikke, ved de grevelige og friherlige Privilegiers 4 Art., haver overladt denne Udøvelse af Jus vocandi til vedkommende Greve eller Friherre, som de tvende Kirker tilhøre?

Vel maae jeg tilstaae, at dette Spørgsmaal ikke er tydelig afgjort i de grevelige eller friherlige Privilegier, og at de anførte Artikler saavel som nogle andre af disse Privilegier just ikke ere af de allermøest forsaanelige, hvilket fornemmelig har sin Grund derudi, at disse Artikler ere ældre end Loven, og altsaa forudsætte de Love, som den Tid giældte og vare i Brug, og de deraf flydende Omstændigheder, som tildeels ved Loven ere forandrede.

De Ord, som en Greve eller Friherre i saa Fald kan beraabe sig paa, og som lyde eens i de grevelige og friherlige Privilegier, ere disse: Friherrerne maae have Jus patronatus og Birkke-Rettighed ved deres Friherreskaber, saavidt vi selv dertil kunne være berettigede.

Da derpaa strax tillægges i samme Artikel, og i samme Mening: og skal en Friherre nyde Jus Patronatus baade til det Kirkesogn, som den friherlige Residence i ligger, saavel som ogsaa til de andre Kirkesogne, i hvilke det ringeste den halve Part af Decimantibus ligger til Friherreskabet; saa er Biskopen af de Tanker, at dette sidste er en Indskrænkning i det Foregaaende, og at Friherrerne ikke have Jus vocandi ved deres Friherreskaber, saavidt Deres Majestæt selv dertil kunde være berettiget, uden for saavidt, at enten den friherlige Residence ligger i Sognet, eller og i det mindste den halve Deel af Decimantibus ligger til Friherreskabet.

Men, skjønt dette synes at medføre nogen Tivelsighed, saa kan jeg dog ikke derudi saa aldeles være af Meening med Biskopen. Jeg holder derimod for, at disse sidst anførte Ord egentlig have Hensyn til det, som tilforn giældte efter Kirke-Ordinancen og de Riber Artikler, nemlig: At Sognemændene selv, paa de fleste Steder, havde Jus vocandi, og at de
udsævede

udsøvede dette ved 7 af de fornemteste Sognemand, som dertil af dem samtlige bleve udnævned, og, paa Samtliges Begne tillige med Provsten valgte en Præst.

Denne Rettighed, som ellers tilkom Sognemændene, er ved disse Ord i Privilegierne overdraget til Friherreerne, saavel i Henseende til det Sogn, hvor den friherlige Residence ligger, og hvor Friherren saaledes kan anses, som den fornemteste Sognemand, som i Henseende til det Sogn, hvor i det mindste den halve Part af Decimantibus ligger til Friherreskabet, og hvor Halvdelen eller de fleste af Sognemændene altsaa maas ansee Friherren som deres Huusbond.

Det er saaledes Sognemændenes, og ikke Kongens Rettighed, som herved er Friherreerne overdraget; og altsaa kunne disse Ord neppe være en Indskrænkning i det, som meldes først udi denne Artikel, siden samme allene sigter til at vise, hvorvidt Kongens Rettighed er Friherreerne overladt.

Naar derfor disse Ord i Privilegierne: Friherreerne maas have Jus patronatus ved deres Friherreskaber, saavidt vi selv dertil kunde være berettigede, skulle forklares saaledes, at de virkelig sige noget, saa skienner jeg ei rettere, end at den Rettighed, som Deres Majestæt ellers overalt har sig forbeholden, at øve Jus vocandi, isteden for en uprivilegeret Eier, som ikke selv kan øve det, denne Rettighed siger jeg, har Deres Majestæt ved Privilegierne overladt Greverne ved deres Greveskaber, og Friherreerne ved deres Friherreskaber.

Det af Hr. Geheimeraad Grev Moltke anførte Exempel viser og, at der ei allene er interpretatio usualis, men ogsaa i visse Henseende, interpretatio authentica for samme Mening, da det forholder sig rigtig nok, at Besidderen af Greveskabet Christiansholm i Polland, i Aaret 1736 er paa den Grund anset berettiget til at kalde Præst til de ved Greveskabet liggende Kettinge og Breininge Kirker, som den Tid tilhørte en uprivilegeret Eier.

Da det nu er in confesso, at de tænde Kirker Sønder og Næere Kongeslev høre under Friherreskabet Lindenborg, og den tredie dermed an-

necterede Kirke tilhører en uprilegeret Eier; at den friherlige Residence ligger nær derved i samme Egn, og i et andet nemlig Blenstrup Sogn i samme Herred; at Friherfskabet, foruden Herligheden til Præste- og Unergaarden, har noget, skjønt lidet Hartkorn i disse tvende Sogne; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Biskop Wøldike: At da af de trende annecterede Kirker, Sønder og Nørre Kongeslev og Komderup, de tvende første høre under Friherfskabet Lindensborg, og den tredie tilhører en uprilegeret Eier, saa tilfalder det, efter de friherlige Privilegier, Friherren af Lindensborg, at kalde saavel Præst som Degn til bemeldte trende Kirker i den uprilegerede Eiers Sted. Kjøbenhavn den 19 Sept. 1761.

Herpaa resolverede Cancelliet under 23 November 1761:

Indstilles til Hans Majestæt.

Dg under 4 December næstefter resolverede Hans Majestæt i det geheime Stats-Raad saaledes:

Ansøgningen bevilges.

Herefter blev, under 11 Decbr. 1761 udfærdiget Kongl. Befaling til Biskop Wøldike i Viborg og Notis til Geheimeraad Grev Moltke.

LXXIV.

Erklæring over et Pro-Memoria af 9 Julii fra det Lydske Cancellie, hvorved de communicere et andet Pro-Memoria af 29 Junii fra den Engellske Envoye Titley, derudi han besværer sig over, at der af nogle Engellske Matrosfer er anlagt Proces mod den Engellske Consul i Bergen, og lagt Arrest paa nogle hiegede Effecter, som han havde i Forvaring, og da Sagen af Bhesogden rettelig er henviist til forum competens i Engeland, ville de fortsætte Processen i Norge, og indstævne Dommen, hvorfor han beder, at denne Proces maae standses, og de Norske Dommere forbydes at antage sig slige dem uvedkommende Sager, beraaber sig i det øvrige paa Bhesogdens Dom, som han indsender, hvoraf man erfarer, at Omstændighederne ere følgende: Et Engellsk Skib, som var færdig at synke, traf et Skotsk Skib, og tilfød samme Hals,

Safodelen af Skibs og Ladnings Værb, for at bringe ham i næste Havn, hvorpaa han bragde ham til Bergen, der Skib og Ladning blev solgt, og Beløbet deraf nedlagt hos den Engelske Consul. De fremmede Matroser fik deres Hyre, men de indfødte Engelske Matroser blev givet Assignation paa Rehderne; men da Rehderne havde frasagt sig Skib og Ladning, og holdt sig til Asserandeurerne i London, vilke de ikke betale, hvorpaa de Engelske Matroser have holdt sig til Beløbet af Skib og Gods, som er hos Consulen, og ved en Commissionair i Norge ladet giøre Arrest derpaa, og anlagt Sag imod ham; han derimod indvender: 1) at Disputen mellem de Engelske og Skotske Skibs Rehdere ikke er i England afgjort. 2) At den Engelske Lov forbyder Folkenes Hyre at betales paa fremmede Steder. 3) At Matroserne saavel som Rehderne og Skipperen boe i England, hvor Sagen altsaa bør afgjøres.

Da Dommeren, i Anledning af Lovens 4—4—8 holder for, at den Proces om Biergelønnen først maae afgjøres i England, saa bifalder han den tredie Exception, at denne Sag i England bør afgjøres, hvorfor han frifinder Consulen, og frasalder Forbudet. Tilligemed Stiftamtmand Cicignons Erklæring af 4 August, hvorudi han medder, at Sagen rettelig ved Høretinget er afsøist, og indstiller, om han ved et Reskript maae bemyndiges, for denne Gang at hindre al videre Procedure mellem disse Engælændere her i Landet.

*   *   *

Paa hvad Kant man og vil betragte denne Sag, saa er det vist nok, at ligesom den bør paakiendes efter de Engelske Love, saa er og vedkommende Jurisdiction i England det rette Sted, hvor den bør udføres og endelig paakiendes.

Sagvolderne, eller de, som Sagen egentlig anlegges imod, nemlig Rehderne i det biergeede Skib og Skipperen; samt deres Fuldmægtig, ere Engælændere, der boe og opholde sig i England, og have boet og opholdt sig der, da Stævning blev udtagen og Processen begyndte. Endog Sagsøgerne selv, nemlig de Engelske Matroser, ere Engælændere, der ligeledes boe og opholde sig i England.

Skipperen haver hyret sine Matroser i England, altsaa paa de Bilskaar, som de Engelske Love i slige Tilfælde foreskrive, hvoraf synes, at naar der, i Anledning af samme Contract, kommer Dispute imellem Skipperen

peren og Matroserne, saa maaske samme afsjæres efter de Engelske Love, som de, der ere lagte til Grund for Contracten, og allene viise, hvilke Rettigheder enhver af de Contraherende derved have erhholdet, og hvilke Forbindteligheder de derved have paataget sig.

Dette er saa lidet underkastet Undtagelse, saa det endog havde fundet Sted, naar Sagen havde været af den Beskaffenhed, at den kunde udføres og paakiendes i Norge. I saa Fald burde de Norske Dommere have kiendt og dømt, ikke efter de Norske, men efter de Engelske Love. Dette synes Bysfogden ikke at have antaget, skjønt denne Feiltagelse ikke har haft nogen skyndelig Indflydelse paa hans Dom. Dette Tilfælde havde medt, dersom de Engelske Matroser strax, da Skipperen ikke vilde betale dem deres Hyre med rede Penge, men i den Sted give dem Assignation paa Keskterne i England, havde protesteret derimod, og paa Etedet anlagt Sag imod ham til at faae deres Hyre betalt af det biergede Skib og Gods; thi, da Matroserne, saavelsom Skipperen med Skib og Gods, paa den Tid vare i Bergen, saa havde Skipperen og maattet taale, at Matroserne der anlagde Sag imod ham, som den, de havde contraheret med, til at nyde den dem udslovede og med Rette tilkommende Hyre. Men da de Engelske Matroser, paa den Tid have ladet sig nøie med den Anviisning, dem blev givet paa Keskterne, og ere dermed bortreiste, for at annamme deres Penge i England, uden i nogen Maade, at forbeholde sig Tilstale til Skib og Gods, ligesom Skipperen selv, og imidlertid er bortreist fra Bergen til England, saa gaaer det nu ikke an, at de i Bergen ville anlegge Proces og tænke at indhente Dom over deres Skipper og Kesktere, som alle boe og opholde sig i England, men de maaske søge dem der, hvor de ere.

Da Slutningen i Bysfogdens Dom saaledes er rigtig, for saavidt den afsjer Sagen og henviser den til det competente Forum udi England; og den Engelske Minister begierer, at det derved maaske have sit Forblivende, og al videre Procedure, den Sag angaaende, i Norge standses; samme Begiering og forriener saa meget meere, at tages i Betragtning, som det paa alle Kanter ere Engelske Undersaatter, der udi Sagen

ere indvirkede, saa at ingen uden Engellændere derved kunde seermene sig fornærmede; saa skulde jeg allerunderdanigst indskille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden i Bergen: At det i denne Sag, som allene, og paa alle Sider angaaer Engelske Undersaatter, skal have sit Forblivende ved Bye fogdens Dom, som afviser Sagen til det competente Forum udi England, og ingen videre Procedate, samme Sag angaaende, i Norge være tilladt.

Hvad det øvrige angaaer, som den Engelske Envoye tillige begierer, nemlig, at de Norske Dommere maatte forbydes efterdags at antage Sager, som ere dem aldeles uvedkommende, med mindre begge Parter ere fornoiede med, at demmes af dem, da viser det, at vores Lov og Retsgangsmaaade ikke er ham bekiendt; thi foruden det, Stiftamtmanden erindrer, at en anordnet Ret ikke maae nægte at modtage Etævnemaal, saa kan en Dommer ei alletider af et Etævnemaal med fuldkommen Visshed erfare, om han er competent til at domme i Sagen eller ei, meget mindre kan han af Etævnemaalet vide, om den eene Part agter at excipere mod hans Competence, eller ei, og Hr. Envoyeen maae selv tilstaae, at han kan domme i Sagen, naar begge Parter ere eenige deri. Overalt kan en Part, efter vores Lov, indstævne den anden for en Underdommer, uden at Dommeren veed det allermindste deraf, før end Etævnemaalet bliver fremlagt i Retten, da han uden Vægning bør imodtage det; men, naar den anden Part da exciperer mod Dommerens Competence kan Dommeren, efter Omstændighederne og Sagens Beskaffenhed, afvise den, eller henvise den til den competente Ret; hvilket denne Dommer og befinder at have gjort, saa at derudi ikke findes noget paa hans Dørfersel eller Forhold at udsætte, langt mindre bør samme give Anledning til et saadant Reskript, som lettelig kunde forvilde andre Dommere. Kjøbenhavn den 27. Sept. 1761.

Cancelliet resolverede herpaa under 23 Noobr. 1761:
Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Under 4 December 1761 blev herefter udfærdiget Kongelig Befaling til Stifbefuldmægtigmand Cicignon.

LXXV.

Soar til Geheimeraad Grev Holstein paa hans Skrivelse til General-Prokureuren af 10 April, derved han tilsendte ham en Placat af 26 Martii under Kammer-Collegii Segl, derved de Deputerede og Committerede giøre vittigt: At Hans Majestæt, til at hemme det i Svang gaaende Krybsknyt- og Wildtyperie, den 24 Martii har resolberet og befalet, at naar Jagtbetientene En eller Anden for saadan Forbrydelse udi den Kongl. Wildbane maatte angibe, og Sagen derpaa noie er bleven undersøgt, den Paagieldende og ikke sig samme paa nogen Maade beviisligen kunde fralægge, maae ermelde Betientes Ced, i Mangel af andet Beviis, naar der habes god Formodning om Angivelsens Rigtighed, ansees for tilstrækkelig til at sælde den Paagieldende; hvorhos Geheimeraaden melder: at, som det ansees at være en Sag, hvorudi ei vel burde sættes noget uden efter saadanne Regler, paa hvilke Landets almindelige Love, og derudi foreskrevne Rettergangsmaade grunder sig, den og synes af øverste Vigtighed i Henseende til Følgerne for Undersaatternes Belfærd; i hvilken Henseende Kammeret og er bleven anmodet, med Placatens Publication og Udskikkelse, at ville lade det beroe indtil videre, og derom nærmere med Vedkommende var corresponderet; saa anmodes General-Prokureuren at meddele Geheimeraaden sin Betænkning derom.

Førend jeg bekom deres høigrevelige Excellences Skrivelse af 10 April havde jeg allerede i de Berlinske Aviser af 6 April seet en fuldstændig Extract af den mig tilsendte Placat af 26 Martii under Kammer-Collegii Segl.

Jeg maae tilstaae, at jeg ved dens Giennemlæsning blev noget bekræftet. Jeg vidste, at ligesom derover aldrig var forlangt min Betænkning, saa var derom ei heller i Forveien corresponderet med det Danske Cancellie.

Jeg forestillede mig af hvad Følge det kunde være, om et uvedkommende Departement, som Omstændighederne og vores Lovs Sammenhæng unuelig kunde være tilfulde bekiendte, vilde, uden i Forveien at overlegge
det

det med Vedkommende, foretage sig at gjøre allerunderdanigst Forestilling om Forandring i Landets almindelige Lov, endog i de væsentlige Poster, som staae i den næieste Forbindelse med de Grundsætninger, hvorpaa vores Rettergangsmaade er bygget, og ikke kunne forandres, uden at sanime Grundsætninger kuldkaftes, og Espriten af vores Lovkyndighed derved reent forandres. At de Poster i Loven, som ved denne Placat findes at være forandrede, ere saadanne, skal jeg siden vise.

Jeg skønnede lettelig, at jeg i Følge den mig allernaadigst tillagte Instruction, som jeg endog i den Henseende næie giennemgik og overveiede, ikke kunde tie dertil, eller undgaae at gjøre en allerunderdanigst Forestilling denne Sag angaaende; et Arbeide, som jeg ikke gierne uden at være for- bunden dertil, underkaster mig i de Tilfælde, hvor det kommer an paa, at faae kuldkaftet det, som allerede er sseet, saasom man derved som oftest tilveiebringer sig Uvennskab, og de, som ikke vide eller indsee General- Procureur-Embedets Bessaffenhed og Udstrækning, lettelig falde paa at troe, at man søger at gjøre sig nødvendig, og finder en Fornøielse udi at dadle andres Foretagende. Medens jeg saaledes stod i Tvivl, i Henseende til Maaden, paa hvilken jeg best og bequemest kunde fyldestgjøre det mig allernaadigst anfortroede Embedes Pligt, bekom jeg deres høigrevelige Excellence's Skrivelse, som aldeles hialp mig ud af al denne Forlegenhed, jeg forhen befandt mig udi, som jeg derefter kun havde at følge Ordre, og efter mit bedste Skønnende, give den af mig forlangte Betænkning over bemeldte Placats Indhold.

Skient jeg nu ikke agter at opholde mig ved Formaliteterne af denne Placat, saa kan jeg dog ikke forbigaae at erindre tvende Poster, nemlig:

1) For saavidt denne Placat gier en Forandring eller Undtagelse udi visse Artikler i Loven, kunde det umueligt tilkomme Kammer-Collegium derom at gjøre allerunderdanigst Forestilling. Den eeneste Anledning, de synes dertil at kunne have havt, skal derfor vel bestaae derudi, at denne Placat skal anses som et Tillæg til Jagt-Forordningen. Men, foruden at denne Placat angaaer Rettergangsmaaden i Jagt og Wildt-Tyverie Sager, som det dog vel umueligt kan være Kammer-Collegii Sag at bestemme,

fornehmelig det ikke er en Regel for Jagt=Decciente allene, men noget, som paa en heel seelig Maade strækker sig til samtlige Hans Majestæts Underfaatter, saa maae jeg endog i den Henseende, saa meget mere undres over, at Kammer=Collegium har foretaget sig saadant, endog uden derom i Forveien at correspondere med det Danske Cancellie, som Jagt=Forordningen selv, saavel den seener af 18 April 1732, som den ældre af 8 Decbr. 1688, ere expederede giennem bemeldte Cancellie, hvilket strax falder enhver i Sinene, som allene vil eftersee Slutningen af disse Forordninger.

Jeg veed ikke, hvortil Forordningen af 20 Febr. 1717 tiener, eller hvad de Grændser nytte, som Lov, Forordninger, Instructioner, gamle Indretninger og den bestandige Praxis have sat for et hvert Departement, naar det ene saaledes foretager sig, paa egen Haand at foreskille og afsjære det, som er et andet Departement allene vedkommende. Det er unueligt, at der, paa den Maade, kan blive Overeenstemmelse imellem det, som resolvers og afsjæres, og at der altid handles efter de samme visse, faste og bestandige Principier; hver høit saadant imidlertid er nødvendigt, derom kan vel ingen, enten Statsmand eller Lovkyndig tvivle.

2) Da Indholden af denne Placat sigter til at giøre en meget betydelig Undtagelse udi det, som Loven i Almindelighed har fastsat, og isteden for den ved Loven autoriserede og overalt brugelige Rettergangsmaade, at indføre en nye, og hidindtil i disse Riger ubekjendt Rettergangsmaade, i Henseende til de Sager, som angaae Kyrckeskytte= og Bildtnyverie, saa at den bliver en nye Lov, hvorefter alle de skulde dømmes, som Efterdags maatte findes indviklede i flige Sager, eller for noget saadant beskylde, saa kan jeg ei andet end undre over, at det ikke er bekiendgiort ved en Forordning under Hans Majestæts Haand og Segl, og i Hans Majestæts Navn, men at man har ladet sig nøie med, derom at udgive en Placat, under Kammer=Collegii Segl, og i de Deputerede for Finankerne og Committerede i Kammer=Collegio, deres Navn.

Man skulde slutte, at det maatte angaae en Ting af saare liden eller ingen Betydighed, men det skal siden vises, at det ikke angaar mindre,
end

end Undersaatternes Belfærd og Frielse eller Frihed, ja, at det endog kan strække sig til deres Liv.

Jeg veed ikke, hvad Udfaldet vilde blive, om tvende Procuratorer fremkom f. Ex. for Høieste-Ret, hvor den ene beraabte sig paa Landets almindelige Lov, som han havde for sig, men den anden derimod beraabte sig paa en Placa:, som han foreviste under Kammer-Collegii Segl, hvors ved samme Lov var ophævet, og en anden nye Lov i dens Sted indført. Man skal, saa meget mueligt, søge at undgaae slige Collisioner, og ikke sætte Dommerne i den Forlegenhed at være uvisse om, hvad der er Lov i Landet eller ei, og hvad de have at rette sig og dømme efter.

Hvad Realiteten eller det virkelige Indhold af denne Placat angaaer, da ffienner jeg ei reitere, end at den strider imod alle Principia Juris i Almindelighed, men allermeest imod Principia Juris danici, med hvilke den aldeles ikke kan bestaae, da den kuldkafter en Grundsetning, hvorpaa vores heele Rettergangsmaade, for største Delen er bygt, og som overalt i vores Lov er, som et almindelig Princip, uden nogen Slags Undtagelse bleven iagttaget.

Desuden kan den lettelig forvirre Dommerne, og sætte dem i Uvished om, hvorledes de have at forholde sig.

Denne Placat fastsætter, at naar Jagt-Betientene En eller Anden for Forbrydelse i den Kongl. Wildbane maatte angive ic., maae ermeldte Betientens Eed, i Mangel af andet Beviis, ansees tilstrækkelig til den Paagieldende at sælde; men den bestemmer ikke, hvorledes denne Jagt-Betient, som tillige er Angiver, skal ansees som Vidne eller som Part, og om det er Vidnes eller Parts Eed, Juramentum Testis eller Juramentum suppletorium, han skal aflegge. Imidlertid er dette en Sag, som Dommerne nødvendig burde være underrettede om, da der er stor Forskiel paa disse Eeder, saavel i Henseende til Tiden og Maaden, paa hvilken de aflegges, som i Henseende til den Virkning de have. Ligesom Vidnerne føres strax under Begyndelsen af Sagen, saa maae og ethvert Vidne, ordentlig viis, aflegge sin Eed, førend det gjør sin Forklaring.

Naar der skal dømmes i Sagen, kommer det an paa Dommeren at skønne, hvorvidt der kan ansees paa et saadant Vidnes Udfigende, og hvorvidt han kan bygge sin Dom derpaa.

Formener en Part, at Dommeren i sin Dom har alt for meget anseet et Vidnes Udfigende, da berøer det paa ham at indstævne Dommen, og atter i anden Instanz at gjøre de samme Exceptioner mod Vidnet, saa at en Part (fornemmelig in Processu ordinario) ikke kan siges at være tilføiet nogen synderlig Fornærmelse, ved det, at et Vidne er tilladt at aflægge sin Eed.

Derimod er det en ganske anden Sag med de Eeder, som Parterne aflægge, hvad enten det er Juramentum suppletorium, som her allene tales om, eller det er Juramentum purgatorium; saadan Eed maae en Part ikke aflægge, serend der er gaaet endelig Dom i Sagen, og det ved Dommerens Kiendelse, enten er bleven ham paalagt eller tilladt; og endda, efter at det er skeet, maae Dommeren i Følge Forordningen af 5 Novbr. 1723, ikke imodtage en saadan Parts Eed, saalænge Contraparten protesterer derimod, eller erklærer, at han vil appellere Dommen; Aarsagen dertil, som Forordningen og selv anfører, er let at bearbejde, nemlig: en saadan Eed gjør reent Ende paa Sagen, saa at den ikke mere kan omvristes og paakiendes, altsaa maae den ikke modtages eller aflægges, saa længe Sagen endnu kan komme under Paakiendelse. Jeg behøver ikke at melde om den videre Forskiel mellem disse Eeder, saasom, at Vidnernes Eed og Udfigende just udgjør Deviset i en Sag, da derimod Parternes Eed, saavel Juramentum purgatorium, som fornemmelig suppletorium, sætter et Devisis forud, som, ved denne Eed, skal enten kundgøres eller udfyldes, da det af Foregaaende er klart nok, at Dommeren nødvendig maae og bør vide, hvad det er for en Eed, en saadan Jagt-Verient, som tillige er Angiver, skal aflægge, og som skal ansees tilstrækkelig til at fælde den Angivne. Da Placaten intet melder derom, saa kunde Dommerne ei andet end derved blive forvirrede, og det vilde neppe seile, isald det forblev ved denne Placat, at dermed jo vilde forholdes paa een Måade, ved een Ret, og paa en anden Måade ved en anden Ret.

Derfom dette var det eneste eller fornemteste, der ved denne Placat faldt at erindre, da kunde det let rettes, ved at tillægge og fastsætte, hvorledes denne Eed skulde aflegges og dermed forholdes. Men dermed var Feilen langt fra ikke rettet; thi hvad enten jeg vil antage, at det er Juramentum Testis, eller at det er Juramentum suppletorium, denne Jagt=Vetient, som tillige er Angiver, skal aflegge, saa bliver Tingen dog alletider i sig lige stridig mod alle Principia Juris, og især, mod Principia Juris danici.

Antager man, at det er Juramentum Testis, Jagt=Vetienten skal aflegge, saa maae jeg anmærke: a) At, i Følge Placaten, er denne Jagt=Vetient selv Angiver. b) At, i Følge Jagt=Forordningens 39 Artikel, skal Angiveren nyde en Fierdedeel af Bederne.

Utsaa er den Jagt=Vetient, som aflegger denne Eed, ei allene Angiver, men og saadan en Angiver, som umiddelbar (thi middelbar kunne endnu adskillige andre Fordeele udkomme,) haver Fordeel af, at den angivne Person bliver dømt. Ligesom det nu er et bekendt Princip, at En ikke maae aflegge Vidne i sin egen Sag, : i den Sag, af hvis Udfald han kan have Fordeel eller Skade, og, at et saadant Vidne, om det er aflagt, bliver mistænkeligt, saa er det og en almindelig Regel in Jure: denunciatus a testimonio contra Accusatum præstando repellitur, præcipue, si ipsius denunciantis commodum versetur; hvoraf synes, at, om en saadan denunciatus og antages til at vidne og aflegge Eed, saasom, fordi hans Eedes Plikt har forbundet ham til at angive, eller fordi det er et andet godt Vidne, som besyrker hans Angivelse; saa kan han dog aldrig blive Testis omni exceptione major, men han bliver alletider Testis suspectus. Utsaa fastsætter denne Placat, at En skal dømmes allene paa Grund af et eneste partielt og i Sagen deeltagende Vidnes Udsigende.

Spørges der, i hvilke Sager det er, og til hvad Straf det er, at en saadan En kan blive dømt, og om Tingen, i den Henseende er af nogen Betændighed, da taler Placaten om alle de Forbrydelser, som angaae Krybeskyttere og Wildt=Tyverie i den Kongelige Wildbane, og alle

faa om alle de Straffe, som paalegges i Jagt-Forordningen; ligesom det Ord Tyverie, og viser, at her ikke kan være allene Spørgsmaal om smaae Bøder. Naar man nu efterseer Jagt-Forordningen, og i særdeleshed, dens 9de, 10de, 12te, 13de, 16de, 17de, 19de, 23de, 24de og 28de Artikler, saa erfarer man, at der ikke allene sættes saadanne Bøder, som lettelig kunne medtage en Mands hee'e Formue, og som, ifald den Skyldige ikke kan betale dem, i Følge Forordningen af 6 Decbr. 1743, skulle forsones med 8, 12 à 16 Aars Fæstnings-Arbejde, men at En og umiddelbart kan blive dømt til at arbejde i nærmeste Fæstning, nu paa et Aar, nu paa trende Aar, nu paa hans Livstid, ja, at der endog, for de Forbrydelser, som den 17de og 19de Artikke ommelde, er sat Straf paa Livet.

Saaledes bliver Spørgsmaalet, om det kan bestaae med de almindelige Principia Juris, der kunne ansees som Principia Juris Civilis Universalis, og i særdeleshed med den Mildhed og faderlige Omfarg for Undersaatternes Liv, Ære og Gods, som udmærker vores Danske Lov, at En skulde dømmes til at miste sit Liv, sin Frihed (som er det næste efter Livet) eller sin Formue, allene paa Grund af en Angiveres Udfigende, som skulde have sin Deel af Bøderne, og altsaa selv var deeltagen i Sagen; det er at sige, paa Grund af et eeneste, om ikke aldeles inhabilt, saa dog, i det mindste mistænkeligt Vidnes Udfigende.

Jeg frygter aldeles ikke for, at nogen skulde falde paa at bejaae dette Spørgsmaal; men saa længe det benægtes, bliver denne Placat af den forhen ommeldte Besskaffenhed.

Jeg haver tilforn erindret, at, efter de næsten almindelig vedtagne Principia Juris, bør en saadan Angiver, som haver Fordeel af, at den angivne Person bliver dømt, ei engang antages til at aflegge Vidne og at giøre Eed; thi in procc^{tu} inquisitorio bliver han vel afhort, men han ansees ikke som Vidne, og faaer derfor ikke Lov at giøre Eed. Naar det og, i Henseende til visse sammenstødende Omstændigheder, tillades ham at giøre Eed, saa ville adskillige Love dog ikke ansee en saadan Eed for sig allene, af nogen Betyndehed, og den Kraft, at den Anklagede derefter kan

kan paalegges Benegtelsesced; hvoraf flyder, at den langt mindre kan for sig ansees tilstrækkelig til at virke Juramentum suppletorium, om denne Ced ellers i flige Tilfælde kunde finde Sted, da den sætter langt større og stærkere Bewiis forud, end Juramentum purgatorium; altsaa kan man antage det som afgjort, at en saadan Angivers Ced langt fra ikke er tilstrækkelig nok til at virke Juramentum suppletorium, ligesom mig ei heller er nogen Lov bekiendt, der tillader det.

Saaledes forholder det paa andre Steder, at en saadan Ced enten aldeles ikke tillades, eller isald den antages, ikke for sig allene ansees at være af nogen Betydning, og først begynder at frembringe nogen Virkning, naar den ved et godt Vidnes Udsigende bestyrkes, da samme dog neppe strækker sig videre, end til at virke Juramentum purgatorium.

Derimod i Danmark, det, ved Regjeringens saavel som Lovens Mildhed, lykkelige Danmark! der skulde en saadan Ced, for sig allene og uden at hense til de Midler, som ellers finde Sted, naar der fattes noget i Bewiset, ansees som fuldt Bewiis, og tilstrækkelig til at sælde den Anklagede paa Betsæp, Frihed og Liv.

En saadan Lov vilde overalt og ved alle Retter, (thi Inquisitionstribunalet, le Conseil des dix de Venise o. d. tages, Gud ske Lov, her ikke til Mønster) ansees som overmaade haard og farlig; hvorledes maatte den betragtes i Danmark, der, formedelst Regjeringens Mildhed, og Regenternes Menneskekierlighed, mindre end noget Land i hele Verden, er vant til haarde Love.

Sætter man derimod, at det ikke er Juramentum Testis, men en Parts Ced, eller Juramentum suppletorium, denne Jagt: Betient skal aflegge, saa bliver Tingen derfor ikke mindre, men snarere mere paradox.

Det Navn *Juramentum suppletorium* synes selv at vise denne Ceds Beskaffenhed, og naar den kan finde Sted, nemlig: at den sætter et Bewiis forud, som skal udfyldes.

Spørges der, hvorledes dette Bewiis skal være, som samme sætter forud, og hvorvidt det bør strække sig, da ere alle Jurister eenige udi, at det skal være probatio semiplena eller semiplena major,

faa 'at der i det mindste bør være et godt Vidnes eedelige Forklaring, som der aldeles ingen Exception kan have imod, og endnu andre Omstændigheder, som bidrage til at bestyrke det. Naar der i Forveien havees saa stærk en Formodning, og Dommeren i den Henseende drager i Betænkning, at tillade den Anklagede at aflegge Juramentum purgatorium, da tillader han Actor at aflegge Juramentum suppletorium; altsaa kan denne ikke finde Sted, uden der i Forveien i det mindste havees halv Beviis, eller noget mere end halv Beviis.

Vil man derimod undersøge, hvad Beviis her sættes forud, førend dette saa kaldte Juramentum suppletorium tillades, da finder man slet intet. Jagt-Verienternes eedelige Forklaring skal baade udgjøre og udfylde Beviiset, det er at sige, den skal udfylde sig selv. Dette er en ganske nye og tilforn ubørt Fremgangsmaade, hvorved et eneste partistt Vidnes eller Parts eedelige Forklaring tilstaaes den samme Kraft og Virkning, som tvende gode og upartistte Vidners eedelige Udsigende ellers efter Loven bør have.

Saaledes viser Juramenti suppletorii Natur og Beskaffenhed, at her ikke er nogen Sted for samme, siden her ikke i Forveien havees noget Beviis, som kan udfyldes.

Dertil kommer det, som alle Jurister ere enige udi, at Juramentum suppletorium aldeles ikke bør anses in Criminalibus, og allermindst in Criminalibus-gravioribus. Der er ei heller nogen Nødvendighed udi, at et Menneskes Liv eller Frihed skal blot beroe derpaa, om en anden vil gjøre sin Ed eller ei. Men jeg haver tilforn viist, at iblant de Sager, til hvilke denne Placat strækker sig, ere nogle af den Beskaffenhed, at Vedkommende, som ere anklagede, derudi kunne blive dømte til at miste ei allene deres Frihed, men og deres Liv.

Det, som saaledes i denne Materie gielder efter andre Nationers Love, kan man antage og at gielde efter vores Danske Lov, da samme er langt vanskeligere i at antage Juramentum suppletorium, end nogen anden mig bekjendt Lov. Danske Lovs 6te Bog, som handler om Misgerninger, og er vores Jus Criminale, taler ikke et Ord om Juramentum supple-

suppletorium og tillader det ikke; i hvad Tilfælde det og maatte være; thi den Skyldings-Eed, som 6te Bogs 17de Capitels 9de og følgende Artikler udfordre, er noget ganske ander, end Juramentum suppletorium, og har ikke den umiddelbare Virkning, -at den gjør Ende paa Sagen.

Danske Lovs 1ste Bogs 17de Capitels 6te og 7de Artikler, som egentlig have til Hensigt at bestemme, naar og i hvilke Tilfælde Juramentum saavel suppletorium som purgatorium maae finde Sted, er langt fra ikke saa tilbøielig til at antage Juramentum suppletorium, som Jus Romano-Germanicum. De antage ikke denne Eed, som et Middel til at supplere halv Beviis, men allene, som et Remedium subsidiarium i det Tilfælde, hvor den Sigtede er dømt til at aflegge Juramentum purgatorium, og ikke vil aflegge den.

Efter Jus Romanum, naar Actor har skaffet Probatio semiplena eller semiplena major, kan Dommeren, uden videre tillade ham at aflegge Juramentum suppletorium, for derved at udfylde Beviiset, hvorefter Reus da bliver dømt; men efter Jus danicum, naar den Sigtede har beviist saavidt, at endskjønt der ikke er næiagtig eller fuldt Beviis, der dog er vis Formodning, at den Sigtede er skyldig, da tillades det derfor ikke strax den Sigtede at aflegge Juramentum suppletorium, men i Følge 1 B. 14 Cap. 6 Art. skal den Sigtede fralægge sig Sagen ved sin Eed, han skal aflegge Denægtelses-Eed, og naar han ikke vil aflegge den, da tillædes det først, efter den følgende 7 Artikel, den Sigtede at gjøre sin Eed, at aflegge Juramentum suppletorium.

Efter Jus Romanum er Juramenti delatio et Slags Beviis, saa at En kan anlegge Sag uden andet Beviis, end at han allene tilbyder at aflegge sin Eed paa, at det forholder sig saaledes, som han andrager; hvilket Tilbud har den Virkning, at den Beskyldte enten maae aflegge sin Eed paa, at det ikke forholder sig saaledes, eller og tilstaae, at Actor virkelig aflegger den tilbudne Eed, hvorved det, han besværges, da ansees, som tilfulde beviist.

Derimod, efter den Danske Lovs 1ste Bogs 14de Cap. 5te Artikel nyttet saadan Eeds Tilbud slet intet, og den, som allene paa den Grund

anlegger Sag, taber den ligefrem, og den Anklagede eller Sigtede bliver frikendt, uden at det enten bliver den Ene tilladt at aflegge Juramentum suppletorium, eller den Anden paalagt at aflegge Juramentum purgatorium.

Hvor forunderligt maatte det ikke forekomme den, som vilde undersøge vores Lov og Lovhændighed i sin Sammenhæng, og udlede de almindelige Principer, hvorpaa den er grundet, at, da Loven i Almindelighed er saa sparsom i at paalegge Eed, og saa vanskelig i at tillade Juramentum suppletorium, saa at den ei engang antager samme, naar der alles rede i Forveien havet probatio semiplena major, den da derimod i de Sager, som angaae Krybskyttes og Wildtstyverie, antager denne Eed, i et Tilfælde, hvor den neppe efter nogen anden Lov blev tilladt, i et Tilfælde, hvor der ikke havet noget Bevis forud, og hvor hele Beviset bestaar i dens Forklaring, som strides til at aflegge Eeden, og som saaledes tillades at være Vidne og Part i een og den samme Sag, Vidne, for saavidt hans Forklaring skal udgjøre Beviset, og Part, for saavidt han tillades at aflegge Juramentum suppletorium, og derved giøre Ende paa Sagen,

Han skal neppe troe, at saa ulige og saa modsigende Love fandt Sted i et og det samme Land.

At Danske Lovs 1 Bogs 14 Cap. 4, 5, 6 og 7 Artikler ere af de betydeligste og meest væsentlige i vores Lov, og som for en stor Deel indeholde Grunden til vores hele Rettergangsmaade, det kan ingen negte. At disse Artikler i Loven ere ved denne Placat aldeles forandrede og recent ophævede i Henseende til de Sager, der angaae Krybskyttes eller Wildtstyverie, og derudi indført en nye og mod Lovens Aridig Rettergangsmaade, det sees af Foregaaende, og falder strax i Øinene.

Efterat Dovens 1 B. 13 Cap. 4 Art. har befaleet, at ingen maae giøre Eed, førend det ham af Dommeren tilstedes eller paalegges, hvilket end ydermere er skierpet ved Forordningen af 5 Novbr. 1723, saa fastsætter den følgende 5 Art., at den, der Saggiver, bør det lovligen at bevise, og at Dommeren i den Henseende ikke letteligen skal tilstede nogen af Parterne, Eed at giøre, eller nogen den paalegge.

Der-

Derimod vil denne Placat: at en Sagt-Beient, som angiver nogen for Knybeshytte eller Wildthverie, skal være frietaget fra at bevise, og at, omendskjønt han slet intet Beviis anfører til at bestyrke sin Angivelse, saa skal Dommeren dog tilstede ham at giere Eed, hvilken Eed skal ansees som fuldt Beviis, og være tilstrækkelig til at fælde den Anziøne.

Den følgende 6 Art. fastsætter, at naar der i en Sag ikke er nøiagtig sig: fuldt Beviis (probatio plena), men der dog er vis Formodning, at den Sigtede er skyldig, da maae Dommeren paalegge ham Benegtelsesseed, og han bør Sagen ved sin egen Eed sig at fralægge, paa det at han, for videre Tiltale kan befrie sig.

Derimod vil denne Placat, at, omendskjønt der saa langt fra ikke er nøiagtigt eller fuldt Beviis, saa der end ikke er anden Formodning, end den, som Udgiwerens eget Udfigende kan virke, hvilken aldeles ikke kan kaldes vis Formodning, saa maae dog den Sigtede ikke paalegges Benegtelsesseed, hvormed han sig for videre Tiltale kunde befrie, men den Sigtede skal, paa Grund af dette skrobelige og mistænkelige B. viis, og denne heel svage Formodning, tilstedes at giere Sigteelsesseed, og dermed at fælde den Sigtede.

Den derpaa følgende 7 Art. fastsætter, at Sigteelsesseed allene skal være et Remedium subsidiarium, og ikke maae paalegges, uden allene i det Tilfælde, hvor den Sigtede ikke vil aflegge den Benegtelsesseed, som hannem af Dommeren er paalagt. Men denne Placat vil, at, omendskjønt den Sigtede er villig til at aflegge Benegtelsesseed, ja omendskjønt han selv tilbyder sig at afstygge den, saa skal det ikke ansees, men den Sigtede skal strax og uden videre tillades Sigteelsesseed, og derved at fælde den Sigtede.

Danske Lovs 1ste Bogs 13de 1ste Artikel fastsætter, at Vidne er ei mindre, end to Personer, overensstemmende, og udi een Ting.

Men denne Placat vil, at een Person, som desuden er mistænkt og deeltagende i Sagen, skal ansees som et godt Vidne, og hans Udfigende som fuldt Beviis.

Da en Sags Udfald, de fleeste Tider, kommer an paa Bevistet, saa kan det ikke nægtes, at jo de Artikler i Loven, som bestemme og fastsætte, hvorledes Beviis skal være, og hvad der skal anses for fuldt Beviis, og gjøre Ende paa Sagen, ere de allerbetændeligste og meest væsentlige i vores Lov; men disse Artikler er det, denne Placat forandrer, og derved kuldaster vores heele Rettergangsmaade.

Skjønt dette er i sig af stor Betændenhed, saa er det dog ikke, efter mine Tanker, endnu den stærste Uleilighed, som denne Placat vilde medføre.

Jeg haver tilforn erindret, at den og vilde kuldaste den Grundsaetning, hvorpaa vores heele Lov og Lovkyndighed kan anses at være bygget. Samme er den Naade, Mildhed og ret faderlige Omsorg for Undersaatternes Vres, Livs og Bøjsærds Vedligeholdelse, som overalt fremstikker i vores Lov, og som med Rette kan siges at characterisere den, som alle fremmede Skribentere, der have handlet om vores Lov, endog de, som have søgt at dable alt, hvad dem forekom, ikke nok som have vidst at ophøje og berømme, og som neppe hidindtil af nogen synes at være draget i Tvivl.

Denne Mildhed og Omsorg for Undersaatterne viser sig i Criminalretten ikke saa meget ved milde Straffe, som tildeels ved det, at vores Lov ikke antager Processus inquisitorius, men allene accusatorius, saa at enhver, som bliver anklaget og beffndt for en Misgjerning, kan vide, hvem hans Anklager er, og hvem han haver at holde sig til, og kan paastaa Reparation af, isald han skulde befindes uskyldig og ulovlig at være angreben; tildeels ved det, at den saa godt som reent forkaster det, ligesaa ukierlige og umenneskelige, som uvisse Middet, at udfinde Sandheden paa, ved Tortur eller piinlig Forhør; tildeels ved det, at en Underrets-Dom, i slige Delinquentsager, ikke maae requireres, men at Sagen, hvad enten den Anklagede forlanger det, eller ei, skal indstævnes for Overretten, da det derimod staaer den Anklagede frit for at appellere, saa længe der er nogen Instanz tilbage; tildeels ved det, at alle Domme, hvorved nogen er dømt til haard legemlig Straf, skulde Hans Majestæt allerunderdanigst forestilles, og af ham allernaadigst approberes, førend de maae worde executeerede, hvilket hidindtil haver reddet nogle tusende Menneskers Liv og Vre;

Ære; endelig og tildeels ved det, at vores Lov, in Criminalibus, ikke lader noget komme an paa Hændelser eller blot Formodning, men udfordrer tilstrækkeligt og fuldt Beviis, førend nogen kan blive dømt til at straffes. Derved gjør den det menneskeligviis unuueligt, at en Uskyldig kan komme til at lide, og man lærer deraf, at det er en Grundsetning og Hovedregel i vores Lov, at 10 Skyldige hellere maae blive friesundne, end een Uskyldig dømt.

Vil man derimod undersøge de Principer, hvorpaa denne Placat er grundet, da skal man finde, at de just ligesrem stride imod foregaaende. Her lader man sig in Criminalibus nøie med et Beviis, som ellers in Civilibus neppe blev antaget, end sige anseet for fuldt Beviis. Her kan En blive dømt til at miste sit Liv eller Frihed, paa en Grund, som ellers i andre Tilfælde langt fra ikke blev anseet tilstrækkelig til at dømme En til at betale 10 Daler eller mindre.

Man haver her antaget det som en almindelig Grundsetning, og uden al Undtagelse, at en Skyldig ikke maatte blive frifunden; ved at følge den, har man maget det saaledes, at mange Uskyldige lettelig kunde blive dømt.

Her behøves ei videre, end en skarnagtig Jagt=Betient, som det ikke kommer an paa at gjøre en falsk Sed; En saadan kan føre, hvem han vil, i Ulykke. De, som boe i Egnen, og vil være sikke for ham, maae see paa andre Maader, at skaffe sig ham til Ven. Hans Majestæts Undersaatter blive alletider de, som det gaaer ud over.

Det, som gjør en saadan i sig farlig Lov, endnu farligere, er, at dens Udøvelse fornemmelig er anfortroet een Ret, nemlig: Skov- og Jagt=Sessionen, som demmer i første Instans, men derhos uden Appel, og som de fleste Tider bestaaer af Dommere, der kun saare lidet, eller intet ere drevne i Lov og Ret.

Naar man merker, at et Slags Misgierninger tage Overhaand, pleier man at søge at hæmme det, nu ved at skærpe Straffen derfor, nu ved at forandre den, og isteden for den tilforn brugelige, at sætte en anden Straf, som gjør stærkere Indtryk hos dem, der meest begaae en saadan

Misgjerning; nu, ved at ophæve og betage Folk de Bevæggrunde, som pleie at bestemme Folk til at begaae den, nu, ved at betage dem alle Midler og al Leilighed til at sætte den i Værk, og saa fremdeles.

Men her haver man udvalgt en nye, og tilforn in Jure ubekjendt Maade at hindre en Misgjerning paa, nemlig, ved at bortskjænke mere end Halvdeelen af Beviset, og saaledes blande den Uskyldige med den Skyldige.

De fleeste Fremmede have ei anden Kundskab til vores Lov, end, at de have hørt den beromme for dens Korthed, Tydelighed, Billighed, Milddhed og Menneskekierlighed. Hvad vilde En saadan tænke, naar han af en Journal erfarede, at der i Danmark var udkommen en Lov, efter hvilken En kunde blive dømt til at miste sit Liv eller Frihed, allene paa Grund af en mistænkelig Angivers eedelige Forklaring, og uden al andet Beviis.

Dadlere (paa hvilke Folk der aldrig fattes) vilde ved den Anledning sige, at Danske Love paa eengang vanskægede fra de allermildeste og allertjenfældigste til de allerhaardeste. Hvor ilde var det ikke, om saadant enten skulde tænkes eller ansees som urueligt, under den mildeste Regent og største Menneskeveen, som Danmark nogenfinde haver eiet. Smidlertid vilde det for en Patriot blive vanskeligt nok, grundig at besvare en saadan Indvending.

Den ærlige Autor af Lettres sur le Dannemarc, der om vore Love give Fremmede den fordeelsagtige Idee, som de virkelig fortjene, vilde, om han endnu levede, finde sig forlegen nok ved at forsvare de Sandheder, han haver anført.

Kunde man derpaa svare, at Omstændighederne, Landets Velfærd og det almindelige Beste udfordrede, at man maatte gjøre en Undtagelse i en ellers i sig ligesaa almindelig, som billig og retfærdig Regel, saa var det noget, skönt langt fra ikke tilstrækkeligt Svar.

Dette Svar kunde finde Sted, ifald de Misgjerninger, man søgte at hindre, vare af det Slags, som sigtede til at kuldkaste Staten, gjøre

For-

Forandring i Regjerings-Formen, forraade Landet eller den Kongl. Familie, og enhver, som hører tale om en saadan Lov, vil strax troe, at den angaaer flige Misgierninger. Men, naar man betragter de Misgierninger, som denne Placat sigter til at hindre, da er det et Slags Gierninger, som i Henseende til deres Virkning, og den Indsyndelse de have paa det Almindelige, i det høieste fortiente at sættes i den allerfjerdste Klasse af offentlige Misgierningers Tal.

At blande den Ufsydige med den Sghdige, holder jeg just ikke for et beqvemt Middel til at hindre en Misgierning, og altsaa tvivler jeg om, at man ved denne Placat opnaaede den attraaede Hensigt. Men naar man og vil antage, at man derudi tilfulde lykkedes, saa vilde den hele Virkning deraf bestaae derudi, at der mueligt paa et eller andet Sted bleve en Halsnees Hiorte, Hinder og Daadyr flere, end der ellers havde været; et Slags Dyr, over hvis Mængde, og den Skade de forarsage, de nyttigste Borgere i Staten, nemlig Agerdyrkerne, desuden fere høifrage Klager og Besværinger.

Vi ere, Gud ske Lov, langt fra de barbariske Tider, da den Misgierning, at skyde et saadant Dyr, blev belagt med den allerhaardeste og snart umenneskelige Straf. Men vi have Uret, om vi allene beskylde Tidernes Barbarie derfor. Foruden det, at der i Begyndelsen behøvet sig haardere Tvangsmidler til at faae Folk til at affige en Frihed, som de ei allene vare vant til at have, men og tildeels at ernære sig af, saa var Jagten den Tid at ansee som en af Landsherrens beste og visseste Indkomster. Den, som gjorde Landsherren Indpas derudi, han betog Landsherren det, som var henlagt til hans Families og Hofstats Underholdning.

Nu derimod, Gud være lovet, ansees Jagten, i det mindste hos os, ikke længere som en Indtægt, men allene som en Tidsfordriv for Landsherren, saa at man endog derudaf kunde udlede Forskiellen mellem de Love, der i den Henseende have været i de ældre Tider, og de, der nu gielde: skönt jeg derhos maae tilføie, at jeg, hvad Danmark angaaer, just ikke ønskede, at vor Tids Alder skulde bedømmes af de Love, som vi desuden i denne Materie have.

Udi alt dette Foregaaende haver jeg forudsat, at efter denne Placat skulde Jagt=Betientens Eed, for sig allene, og uden alt andet Beviis, være tilstrækkelig til at fælde den Paagiældende; men paa det jeg ikke skulde synes, over Placaten at giøre en mere forhadt Forklaring, end den virkelig fortiente, saa maae jeg endnu erindre, at den tillægger visse Indskränkninger i denne Sætning. Saaledes hedder det: a) naar Sagen er bleven nøie undersøgt; b) og den Paagiældende sig ikke Sagen paa nogen Maade beviisligen kunde fralægge; c) naar der haves god Formodning om Angivelsens Rigtighed.

Naar jeg om disse saa kaldte Indskränkninger recit ud skal sige min Meening, da er det smukke Ord, men. som i sig, og i Henseende til den Virkning de skulde have, sige saare lidet eller slet intet.

Det første, nemlig: at Sagen nøie skal undersøges, vil vel ei sige andet, end at Dommeren skal modtage de Vidner, Parterne beraabe sig paa og fremstille, og de Documenter og Beviser, de fremlægge. Skulde det sigte til at indføre Processus inquisitorius, i Henseende til disse Sager, vil det sige alt for meget, men naar det ikke sigter derhen, siger det intet andet end det, som desuden forstaaer sig selv. Det andet, nemlig: om den Paagiældende ikke beviisligen kan fralægge sig Sagen, synes saa hentmeligen tvertimod alle Principia Juris, at laste Onus probationis fra Klægeren paa den Anklagede. At bevise sin Uskyldighed er noget, som megetielden kan ssee, og som man ikke bør aske af nogen.

Naar En beskylder mig for noget, tilkommer det ham at bevise, at jeg haver gjort det, og ikke mig at bevise, at jeg ikke haver gjort det.

At bevise sin Uskyldighed, eller at man ikke haver gjort en Gierning, det medfører probationem Actus Negativi, og er i sig, og directe umuelig; men kan allene finde Sted, per indirectum, ved at bevise Actum positivum contrarium eller en saadan Gierning, som ikke kan bestaae med den Gierning, man beskylides for.

Saaledes, naar En bliver beskylt for at have skudt et Dyr i Wildbanen, er det ham umueligt, directe at bevise, at han ikke haver gjort det, men det kan hændes sig, at han kan bevise, at han paa den Tid var paa et
 andet

andet Sted, og saa langt borte fra det Sted, hvor Gierningen skeede, saa det var umueligt, at han kunde have gjort den.

Det forstaaer sig vel selv, at naar den Anklagede saaledes per indirectum kan bevise sin Uskyldighed, Jagt-Verdienten da ikke bliver troet, for saavidt han angiver det, som er beviist at være umueligt og usandsfærdigt, men overalt vil denne Omstændighed i disse Tilfælde, kun sielden eller aldrig komme den Anklagede til Nytte; thi det er let at begribe, at, naar en Jagt-Verdient maatte besidde Ondskab nok til, ei allene at angive en Uskyldig, men og at tilbyde sin Eed paa Angivelsens Rigtighed, han da ikke dertil valgte den Tid, da den anden havde været i Kjøbstæden, til Marked, i Kirke, til Tinge, til Bryllup eller i anden saadan Forsamling, men at han derimod snarere valgte en saadan Tid, paa hvilken han vidste, at den Anklagede havde været allene i sin til Bildbanen grænsende Skov, Mark eller Eng, i hvilket Tilfælde det vil blive den Anklagede plat umueligt at bevise sin Uskyldighed.

Imidlertid kan denne Indskrænkning lettelig foreføre Dommerne til en Rettergangsmaade, som aldeles strider imod det bekiendte Princip: Actori incumbit probatio, da de deraf mueligt kunde tage Anledning til at paastaae, at naar en Jagt-Verdient angiver nogen for Krybsketterie, bør den Angivne bevise sin Uskyldighed, -og isald han ikke kan det, bør det tillades Jagt-Verdienten at aflegge sin Eed, hvormed Sagen da skal være afgjort. Det kan ikke nægtes, at jo denne Rettergangsmaade er heel kort og compendieur; men det er ilde, at den ikke er ligesaa lovlig og billig.

Det tredie, nemlig: naar der høves god Formodning om Angivelsens Rigtighed, synes vel at skulde sige noget til Fordel for den Anklagede, men vil i sig, ei have anden eller mere Virkning, end d: Foregaaende.

At beregne Gradus probabilitatis & præsumtionis er noget, som de fleeste Dommere ikke forstaae, og som man allermindst kan vente af de Dommere, der beklæde de Retter, hvor disse Sager skulle afgjøres. I Mangel deraf kan man let forestille sig, hvorledes det, Placaten saa almindelig og ubestemt melder om god Formodning, vil blive fortolket, nemlig:

det hedder, at Jagt-Betienten er bekiendt for en god ærlig Mand, saa der ikke er nogen Rimelighed udi, at han ei allene falskelig skulde angive en anden, men dg tilbyde sin Eed paa Angivelsens Rigtighed, og dette udgjør allerede god Formodning; kommer der endnu til, at den Angivne er berøgtet for Krybeshytterie, saa bliver denne Formodning derved endnu saa meget stærkere, skjønt det vel kan hændes sig, at Jagt-Betienten maaskee selv er den, der har udsprebt dette Rygte, og saaledes kommer det dog tilsidst an paa Jagt-Betientens edelige Forklaring, som allene udgjør hele Beviset, saa at jeg ikke derudi tilforn haver antaget for meget. Allsaa er det klart, at de forhen anførte criterier, i alle Maader passe sig paa denne Placat, nemlig: at den forandrer, og tildeels ophæver nogle af de betydeligste og væsentligste Artikler i vores Lov, og derved ei allene forandrer vores Rettergangsmaade, men tillige kuldkafter en Grundsatning, hvorpaa vores heele Jus criminale og heele modus procedendi, fornemmelig in Criminalibus kan ansees at være grundet, og som desuden udbreder sig over vores hele Lov, saa den med Villighed kan siges at characterisere den, hvorved den tillige betager vores Lov den Credit af Villighed, Mildhed og Menneskefærlighed, som den beständig har staaet udi, og endnu, Gud være lovet, staaer udi hos alle Fremmede, og alt dette, uden at der til en saa mærkværdig Forandring, der nødvendig maae forarsage saa stor Opsigt, og have saa mange farlige og fortredeelige Følger, kan anføres den allermindste nogenledes rimelige, end lige tilstrækkelige Grund.

Jeg er vis paa, at jeg i Foregaaende har været vidtsørgere, end jeg behøvede, og at en liden Deel af det, jeg haver anfært, kunde være mere end nok til at bestemme Hans Majestæt, vores allernaadigste Konge, til at standse denne Placat, isald den ikke er udgivet, og til at tilbagekalde den, isald den allerede maatte være bekiendtgjort.

Spørgsmaalet bliver allene, hvorledes det best og beqvemest kan iværksættes. At det ikke er bleven publiceret, maae jeg slutte deraf, at den ikke er mig tilsendt under Kammer-Collegii Segl, ligesom jeg og af deres hejgreveltye Excellences Skrivelse erfarer, at Kammeret er bleven

anmodet

anmodet, med Placatens Publication og Udfikkelse at lade det heroe, saa det maaskee kunde være nok, at det derved havde sit Forblivende, og at de endnu i Kammeret liggende Exemplarer bleve cesserode. Men, at den dog er bleven temmelig bekiendt, kan man slutte deraf, at ei allene en fuldstændig Extract deraf har været indført i de Berlingske Uviser, men at den og udførligen er bleven mig og andre med de Høpfnerske Uviser tilsendt.

Jeg maae tilstaae, at saalænge det kunde undværes, eller noget andet Mittel udfindes, ønskede jeg ikke, at en Forordning skulde udkomme, blot for at gienkalde denne Placat. Jeg er i den Henseende faldet paa følgende Forslag:

Skov og Jagt-Sessionerne ere de Retter, som det tilfalder at dømme i de Sager, hvilke denne Placat omformelder.

Omendskint disse Retter dømme i første Instans, saa er det dog, jeg veed snart ikke hvorledes, indført og afsjort, at deres Domme ikke kunne indstævnes for Høieste Ret, eller nogen anden Overret, men ved en Kongl. Resolution giennem Kammer-Collegium af 20 Febr. 1748 er det fastsat, at naar de ved saadan en Dom tilfundne Bøder overgik 66 Lod Sølv, skulde Sagen giennem Kammer-Collegium Hans Majestæt allerunderdanigst forestilles.

Dette haver givet Anledning til adskillige Besværinger og Klager af Folk, som have formænt sig fornærmede med disse Sessioners Domme, og have besværet sig over, at dem blev betaget Lands Lov og Ret, og nægret det Remedium Appellationis, eller Ret at indstævne Sagen for Høieste Ret, som Loven tilstaaer alle i Almindelighed.

Over denne Materie haver jeg givet mine Tanker tilkiende, og yttret min Meening, hvorledes disse Klager kunde høves, i et Brev, som jeg tilskrev Kammer-Collegium den 12 Januarii 1760, i Anledning af en Betænkning, som bemeldte Collegium havde forlangt af mig over en saadan Sessions-Dom. Mig blev og siden sagt, at Kammer-Collegium havde været temmelig enig med de af mig anførte Grunde.

Af samme min Betænkning, for saavidt den almindelige Overstion angaaer, haver jeg den Ære herhos at sende en Copie, ligesom jeg og dertil i alle Maader henholder mig.

Skulde dette nu finde Hans Majestæts allernaadigste Bifald, kunde derom udgaae en Forordning omtrent af følgende Indhold:

At det, enten i Almindelighed (ligesom det forholdes med andre Undersætter, som staae umiddelbar under Høieste-Ret) eller i det mindste saa ofte nogen var dømt, enten til corporlig Straf, eller til Bøder og Omkostninger, som overgik 66 Lod Sølv, skulde være alle og enhver tilladt som ved Skov- og Jagt-Sessionens Dom maatte finde sig fornærmet, at indstævne samme for Høieste-Ret. Da derhos udi en saadan Forordning kortelig kunde tillegges: At ligesom det med Rettergangsmaaeden, overalt ved disse Retter, skulde i alle Maader forholdes efter Loven, saa havde og Dommerne i Særdeleshed i Henseende til Ledes Paalæg, nsigtigtigen at holde sig Lovens 1 Boges 14 Cap. 4, 5, 6 7 Art., saavel som Forordningen af 5 Novbr. 1723 efterrettelige.

Naar en saadan Forordning udkommer, hvorudi Placaten dog ikke med mindste Ord nævnes, endfige tilbagekaldes, saa kan det være ligemeget, hvad enten den allerede ansees at være bekiendtgjort eller ei, siden den dog allestider, ved denne senere Forordning, mister al sin Kraft.

Endelig var det at ønske, at Kammer-Collegium, ved denne Anledning, maatte blive erindret, at holde sig Forordningen af 10 Febr. 1717 efterrettelig, og ikke paa egen Haand afgive sig med at afgjøre det, som i Følge af bemeldte Forordning og Collegiernes ældgamle Indretning, er Kammer-Collegium uvedkommende, men horer til et andet Departement.

Det, som bringer mig til at gjøre dette med mit Embede saa overensstemmende Ønske, ere de adskillige Kammer-Resolutioner, Forordninger og Placater, som paa nogen Tid ere seete, og ere expederede giennem Kammer-Collegium, uden foregaaende Correspondence med det Danske Cancellie, skient de sigte, nu til at betage Folk Lands Lov og Ret, nu til at indføre nye Jurisdictioner, eller at gjøre Forandring i de allerede ind-

indsferte, nu til at forandre eller ophæve visse Artikler i Lov og Forordninger, med videre, som lettelig i Fremtiden kan foraarsage adskillige Collisioner og Forvirringer, og have mange fortrædelige Følger.

Blant adskillige vil jeg derpaa kun anføre et Exempel, som er hæns det i den Tid, da dette har lagt hos mig, og da man skulde tænke, at det, der var mødt i denne Sag, havde opvakt nogen Opmærksomhed. Samme er Placaten af 22 Junii 1761 angaaende Straf for dem, der begaae Tyverie paa Mynterne i Kiøbenhavn.

At Kammer-Collegium fornehmelig efter den Tanke, det synes at have staaet udi, kunde være for, at see Straffen skærpet for det Tyverie, som blev begaaet paa Mynterne, det var aldeles ikke at undre over, og naar derom var bleven corresponderet med Bedkommende, havde den Ting lettelig fundet sig. Men da denne Placat, uden saadan foregaaende Correspondence er udkommen, saa viser den nu, at man enten ikke har vidst, hvad Straf Lov og Forordninger hos os i Almindelighed sætte for Tyverie, eller og, at man allene har villet skærpe Straffen for dem, der begaae smaat Tyverie paa Mynterne, men derimod formilde den for dem, som begaae stort Tyverie paa samme Sted. Thi, efter Loven og Forordningen af 19 November 1751 skal enhver, som begaaer stort Tyverie af 10 Rdlr. Værdie eller derover, paa hvad Sted det og monne være, dømmes til at lagstrnges, brændmærkes og arbeide, Mandfolkene i nærmeste Fæstning i Jern, og Qvindfolkene i nærmeste Lugt- eller Spindehuus, deres Livstid; men efter ommeldte Placat af 22 Junii 1761, skal den, som begaaer stort Tyverie paa Mynterne i Kiøbenhavn straffes med Arbeide udi Citadellet Friderichshavn paa deres Livstid. Altsaa, naar de, der, staae paa Mynterne, allene skulle dømmes efter denne Placat, slippe de frie for at lagstrnges og brændmærkes, skjønt de have begaaet stort Tyverie, og skjønt Loven tilfinder saadan Straf for alle dem, der begaae stort Tyverie i Almindelighed. Men da Placaten dog ikke ophæver Loven, og ikke synes at sigte til at formilde Straffen for dem, der begaae stort Tyverie paa Mynterne, saa vilde Dommerne alletider finde sig heel forlegne ved at domme, naar et saadant Tilfælde maatte

indtrefte, ligesom det vist eengang for kort Tid siden skal være indtruffet. At jeg ikke skal tale ont, at denne Placat forbigaer den Forstiel, som ellers i slige Tilfælde pleier at gøres imellem Mandfolk og Qvindfolk, da de sidste, ligesaa vel som de første, kunne begaae Tyverie, endog paa Mynterne, men det dog ikke vel gaaer an at dømme dem til at arbeide enten i Citadellet Friderichshavn eller nogen anden Fæstning.

Slige Collisioner kunne let undgaaes, naar Omstændighederne først undersøges og overveies, men naar det ikke skeer, kan det lettelig siden forarsage megen Fortræd og Vanffelighed.

Saaledes forhaaber jeg, at have efterkommet Deres Høigrevelig Excellences Befalning, med at give min Betænkning over den mig tilsendte, og tilforn bekendte Placat, som hermed følger tilbage.

Herpaa resolverede Cancelliet under 15 Febr. 1762 saaledes:

Da Kammeret allene er tilskrevet at indeholde med Placatens Publication indtil videre, at derom først nærmere kunde consideres, men det derhos ansees høifmagtpaaliggende, at den aldeles bliver ophævet, saa kan de fornemste Momenta af General = Procureurens Forestilling tilskrives Kammeret, med Tillæg, at da man holder det høist tienligt, at Skov- og Jagt = Sessionernes Domme herefter, som tilforn, indstævnes til høieste Ret i de fornævnte Tilfælde, man ei heller seer bedre Maade til, at Placaten, som allerede i de aarlige Samlinger af Forordningerne er indrykket, kan, uden expresse at igientalbes, miste sin Kraft, saa ubbeder man sig, saasnart mueligt, Kammerets Svar, om og hvad det herved kunde have at erindre, paa det Sagen, som angaaer Undersaaternes Liv, Vre og Lemme, og følgelig i et og alt henhører til Cancelliet, kan herfra vorde Hans Majestæt forestillet.

I Overeenstemmelse hermed afgik Brev til Rentekammeret under 11 Martii 1762. Denne Sag vil siden paa nye forekomme.

LXXVI.

Betænkning i følgende Anledning: en Person, navnlig Henrich Thomæsen Siort, havde begaaet adskillige Tyverier paa Slottet, og deriblant nogle i Enkedronningens og Prinsesse Charlottes Gemakker, men de fleeste i Grev Moltkes Værelser, hvis Medaillestøb han, ved at skrue Hængslerne op, havde aabnet og bortstaalet en stor Deel Guld- og Sølvmedailler. Denne Tyv blev, ved Borgretten og Hofretten dømt til at miste Livet paa Grund af Lovens 6—9—7, men ved Høieste-Ret blev han efter Pluraliteten (thi tvende Assessorer concluderede til at stadfæste de ergangne Domme) dømt til at straffes for stort Tyverie efter Lovens 6—17—36. Da denne Dom blev Hans Majestæt forestillet, og derhos erindret, at den forrige Slotstyv Peder Jørgensen Zellelse i Aaret 1758 mistede Livet, blev der Spørgsmaal, om denne Dom ikke burde stierpes? I den Anledning tilfres Geheimeraad Grev Holstein Justitiarius Grev Lewezau, at han tilligemed tvende af Høieste-Rets Assessorer, som ikke havde sidet i denne Sag, havde at gienneengaae Vota ic. og give deres Betænkning derover; da Geheimeraad Lewezau udbad sig Kammerherre Berregaard og mig, (da jeg og paatog mig det, men erklærede derhos, at det allene var en Fæielighed, og ikke tilkom mig, siden General-Prokureuren ikke var nævnet i Ordren) som bleve enige i følgende Betænkning, der af mig blev opsat.

Efterat vi have gienneengaaet de under denne Sag fremlagte Documenter og Bewiser, og noie overveiet de affagte Domme og indsendte Vota med de derudi anførte Rationes dubitandi & decidendi, kunne vi umuelig andet end i alle Maader være enige med det, som ved den udi Høieste-Ret, efter Pluraliteten affagte Dom er fastsat.

Alt, hvad her kan komme under Ventilation, beroer fornemmelig og allene paa tvende-Hoved-Quæstioner, nemlig: 1) om Delinquenten Henrich Thomæsen Siort, efter de nu værende, og i Landet gjeldende Love, kunde, for det af ham begangne grove og formastelige Tyverie, dømmes til at miste sit Liv, eller til anden Straf, end den, ham ved Høieste-Rets Dom er diceret? 2) Om Høieste-Ret ikke er forbunden til at dømme, efter de nu værende og i Landet gjeldende Love?

Den første Qvæstion drage vi aldeles ikke i Betænkning ligesvem at negte, og holde os forvissede om, at alle og enhver, som rettelig forstaae og indsee Meningen af vores Lov, skulde derudi med os være enige.

Lovens 6 Bogs 17 Cap., som egentlig handler om Tyverie, paa legger ikke Dødsstraf uden i et eeneste Tilfælde, nemlig, naar nogen bryder ud af Jern og Fængsel, og siden lader sig finde i Tyverie. I alle øvrige Tilfælde er den her ved Høieste-Rets Dom tilfundne Straf den haardeste Loven i dette Capitel sætter for Tyverie.

Forordningen af 4 Martii 1690 fastsætter: at den skal dømmes til Galgen, som paa Marken staaer Hest, Hoppe, Stud eller Koe, eller soum om Matten indbryder i nogen Mands Huus.

At denne Forordning her ikke kan finde Anvendelse, er let at slutte, da Delinquenten har været anfortroet Nøglerne til de Gemakker, i hvilke han haver staalet, saa at han er kommen derind, uden at bruge Magt, eller giøre Indbrud, og altsaa fattes her den Violentia, som egentlig characteriserer furtum violentum cum ascensione vel effractione.

Lovens 6 Bogs 16 Cap. 4 Art. sætter Straf af Steile og Hiul for den, som i Kirken øpbryder Blok, Kiste eller Skab ic., og deraf udtager noget, og Straf af Galgen for den, som af Kirken røver noget, der ikke er under Vaas og Luffelse. Men det er bekiendt nok, at denne Artikel, som tildeels er tagen af den gamle Skaanske Lov, egentlig har sin Oprindelse ex Jure Canonico, der ansaae ethvert saadant Tyverie, som et Sacrilegium, og paa, saadan Grund satte Livsstraf derfor.

I denne Henseende er og denne Artikel i vores nu værende Lov anført, ikke i det Capitel, og under det Rubrum af Tyverie, men af Røverie.

Naar denne Oprindelse og den rette Ratio Legis betragtes, saa ffionnes lettelig, at der af denne Artikel ikke kan tages noget Argument i nærværende Tilfælde.

Lovens 6te Bogs 9de Capitels 7de Artikel maae vi undre over, at nogen har kunnet falde paa at anvende paa dette Tilfælde; da det er klart, at denne Artikel, som Ord til andet, er tagen af Friderich II. Gaards-Rets 8de Artikel, og forudsætter de gamle Slotte og Gaarde, der vare

omgionne med Grave, Volde, Muure eller Planter, allene taler om dem, der komme ind paa Kongens Slot, eller ud derfra, ikke paa den sædvanlige og lovlige Maade, ved at gaae giennem Porten eller Døren, men paa en utilladelig og ulovlig Maade ved at bestige Muren eller Planterne, og at vade over Gravene med videre.

Derfom Delinqventen var kommen ind paa Slottet, ved at klatre op ad Muren, giennem et Vindue eller Tag, kunde der maaffee været nogen Rimelighed i at anvende denne Artikel paa ham. Men da han, paa den sædvanlige og lovlige Maade, er kommen ind paa Slottet, saa gaaer det saa meget mindre an, som den allene betragter Maaden, paa hvilken En er kommen ind i Kongens Huus, eller ud derfra, og sætter den heele Misgjerning, som den straffer, udi denne Maade, og det, uden at have mindste Hensigt til det, En saadan foretager sig, enten inde paa Slottet, efter at han er kommen derind, eller uden for Slottet, efter at han er kommen der ud fra, da derimod denne Delinqvants heele Misgjerning bestaaer i det, han har foretaget sig inde paa Slottet, og der udi Maaden, paa hvilken han er kommen ind paa Slottet, ikke er det allermindste lastværdige eller ulovlige, da han er kommen ind paa samme Maade, som andre der paa Slottet have at bestille.

Saaledes anføres denne Artikel ei heller i det Capitel om Tyverie, men i det Capitel om Huusfred med videre, fordi den Fred og Sikkerhed, som enhver Muur, Grave eller Planter bør skaffe ham i hans Huus, krænkes ved en saadan Bestigelse, hvilken kan og bør ansees som den groveste Misgjerning, naar det er Kongens Muur, Grave eller Planter, som ere satte om Kongens Huus; siden Sikkerheden, i saa Fald, ikke saa meget bør have sin Grund i deres Styrke og Fasthed, som udi den alletunderdanigste Erbødighed, enhver bør bære for Eieren, om hvis Huus de ere satte, hvilken Erbødighed krænkes og tilfidesættes ved at forsøge en saadan Bestigelse.

Endelig er det klart, at den, som skal dømmes og straffes efter denne Artikel, bør miste sit Hoved ved et Sværd; hvilken Straf ei vel, fornemmelig her i Danmark, synes at passe sig paa en Tyv.

Der er saaledes ikke nogen Artikel i vores Danske Lov og Forordninger, som tilfandt Dødsstraf, og paa dette Delictum kunde være anvendelig.

Det er derimod vist, at efter den 11 Artikel udi den forhen allegerede Friderich II. Gaardsret kunde og kunde denne Delinquent været dømt fra Livet. Samme Artikel byder: *Soo*, som stjal til en Mark Danske Penninge eller meere, han henge derfor.

Dette gjeldte, saavel for Kongens og Kronens, som for Adelsens Slotte og Gaarde.

Men til Lykke er denne Artikel ikke indført i vores nuværende Danske Lov, vi sige, til Lykke, thi ellers vare nogle Hundrede og maaskee nogle Tusende Mennecker dømt fra Livet, som hidindtil ere dømt, nogle til at kagstryges og brændmærkes, enten paa Ryggen eller i Panden, andre allene til at miste deres Hud i Fængslet.

Det er ikke skeet hændelsevis, men med god Overlæg, at denne Artikel af vores Danske Lov er udeladt; thi adskillige andre Artikler af samme Gaardsret ere derudi indførte, og det er let at udfinde de i sig velgrundede Principer, som vore Lovgivere derudi have fulgt; og som komme overeens med de, der udi samme Materier følges i de fleeste andre borgerlige Lovve.

De have gjort Forskiel mellem de Misgjerninger, som kunne anses at vise en Slags Foragt, Ringragtelse eller Uegnyddighed, i Hensigt til den, mod hvilken de begaaes; eller i hvis Huis de begaaes, og de Misgjerninger, hvor Delinquenten allene fæster sin Opmærksomhed paa en vis Ting, uden at betragte enten Tingens Eiere, Stedet eller andre Omstændigheder.

Til det første Slags Misgjerninger have de henregnet alle Injurie verbales saavelsom reales, al Slags Beld og Herverk, og i visse Henseende Klan, saavelsom al Slags Overtrædelse af Luusfred med ridere, og i Henseende til disse Misgjerninger, have de ei allene beholdet, men og afkæmpet de Straffe, som vare fastsatte i den gamle Gaardsret, allene med den Forskiel, at det, som i Gaardsretten var fastsat, saavel i Henseende

til Adelens, som til Kongens Slotte, Huuse og Gaarde, er ved vores Lov indskrænket til Kongens Slot og Gaard allene. Og dette er Oprindelsen til adskillige Artikler i Lovens 6 Bogs 4 Cap. til 6 Bogs 7 Cap. 11 og 12 Art., 6 Bogs 9 Cap. 7 og 8 Art., 6 Bogs 13 Cap. 11 og 12 Art., og andre flere.

Til det andet Slags Misgjerninger have de derimod heereguet Tyverie, og det med rette, da animus lucrificiendi er ei allene den største, men og snart den eeneste Driveskeder hos en Tyv, som allene søger, uden Arbejde eller Umage, at tilveiebringe sig noget, og i den Henseende fæster sin hele Opmærksomhed paa den Ting, han finder for sig, og vil borttage uden egentlig at betragte enten Tingens Tiere, eller det Sted, hvor den findes.

I den Henseende have vore Lovgivere, ved at sætte Straf for Tyverie, og at bestemme furta qualificata, ikke egentlig seet paa den Persons Stand, som noget staaes fra, ei heller paa Stedet, hvor Tyveriet begaaes, men allene paa den staaalve Ting's Værdie og Tyveriernes Antal. I Følge deraf have de ikke kunnet beholde den haarde Lov i Gaardsretten, som sætte Livsstraf for enhver, der stjal en Mark Danske Penninge i Kongens eller Adelens Gaarde, men de have i Danske Lovs 6 Bogs 17 Cap. 36 Art. sat een og den samme Straf for alt stort Tyverie i Almindelighed.

Da Kagsstrynge, og i Særdeleshed Brændemerke paa Panden, ei allene udrydder En af det borgerlige Selskab, men og betager ham al Haab om, at kunne nogeninde ved Kongl. Naade blive sat i Frihed, saa kan det ikke negtes, at jo denne Straf i Almindelighed er haarde nok, og langt overgaaer de Straffe, som hos de gamle Romere bleve sætte i Ligning med Livsstraf; ligesom der vel og findes mangen Delinquent, der, ifald han havde Valget mellem denne Straf og Livsstraf, hellere valgte den sidste.

Efter denne Artikel, med derhen hørende Forordning af 19 Novbr. 1751, var det altsaa Delinquenten burde dømmes, da han haver begaaet stort Tyverie, og der ikke er nogen anden hos os gjeldende Lov, som paa

paa det af ham begangne Tyverie, i Særdeleshed kunde være anvendelig, og derefter er han og dømt ved Høieste-Ret.

Den 2den Qvæstion, som her kan komme under Ventilation, nemlig: om Høieste-Ret ikke er forbunden til at dømme efter de nu værende og i Landet gieldendes Love? medfører endnu mindre Bæmselighed, da den tydelig findes besvaret i Fortalen til den Danske Lov, sammenholdt med Lovens 1ste Bogs 1ste Capitels 2den, 4de og 5te Artikel, hvor det udtrykkelig fastsættes, at alle forrige Love, Ordinanker, Necesser og Forordninger, skulle ganske være ophævede, magtesløse og uden Brug, og alle og enhver rette sig efter den nye Lov, og Dommerne i Særdeleshed følge samme som en Rettesnoer, og derefter kiende og dømme.

Hans Majestæt har allernaadigst anfortroet Høieste-Ret en saa meget mere udstrakt og uindskræket Jurisdiction, som Hans Majestæt selv ansees at udøve den, og selv antages daglig at være nærværende og præsidere i Høieste-Ret. Deraf finder det, som saa ofte er fastsat, og som aarlig under Hans Majestæts høie Navn gientages i det for Høieste-Ret udkommende Patent, at Høieste-Rets Dom i sig er uforanderlig og gjør reent Ende paa Sagen og den specielle Qvæstion, saa at den aldrig meere kan oprippes, eller maae komme under Ventilation.

Ligesom denne Sætning staaer i den nøieste Forbindelse med vores Regjeringsform og Constitution, saa har det og sin gode Grund i det store og almindelige Princip in Jure Gentium & Civili, nemlig: ut exitum habeant negotia humana. Den, som er indviklet i en vidtseftig og kostbar Proces, bør være forvissat om, at, naar der endelig er gaaet Dom i Høieste-Ret, er Sagen derved til Ende. Falder denne Visshed bort, bliver intet uden idel Uvisshed og især i Henseende til Eiendomme tilbage. Lillades en saa kaldet *Revísio actorum*, finder den anden endnu saa meget lettere Sted.

Dersom det nogen Tid skulde komme under Ventilation, om en Høieste-Rets Dom skulde staae ved Magt eller ei? da vilde nogle Tusende
blant

blant Hans Majestæts Undersaatter, isald de ellers vidste det, derved have, da deres hele Belskæb mueligt beroer paa den Sikkerhed, de have ved en Høieste-Rets Dom, som er den tryggeste og tilforladeligste Udkomst, der i disse Riger kan gives.

Udi Foregaaende maae det ikke ansees som en Undtagelse, hvilket ofte og ved adskillige Forordninger er fastsat, at Høieste-Ret, ligesaa vel som andre Reters Domme, i grove Delinquentsager, skulde Hans Majestæt alkerunderdanigst forestilles, førend de maae blive kræverede. Hensigten dermed er ikke, at der skal eller kan skee Forandring i Høieste-Rets Dom, men at Hans Majestæt efter sin medfødtæ Kierlighed for sine Undersaatter, og Omsorg for deres Vel, kan have Leilighed at udøve det ham som et Regale tilkomnende Jus aggratiandi vel mitigandi poenam.

Denne Ratio anføres udtrykkelig i Hans Majestæts Forordning for Hertugdømmet Slesvig af 16 November 1746. Ved det, at Kongen eftergiver eller forutildler Straffen, forandres ikke Dommen, men ved det, at Straffen skerpes, forandres den.

Ligesom dette er i sig ganske rigtigt, at Høieste-Rets Dom i en Delinquents-Sag allerunderdanigst forestilles Hans Kongl. Majestæt, ikke til Forandring eller Skjerpelse, men til Approbation eller Formildelse, saa er det og et Begreb, som bør være almindelig bekendt for samtlige Hans Majestæts Undersaatter, og dybt indpræntet i deres Hjerter.

Undersaatternes Begreb om deres Konge og Herre bør i Almindelighed intet ubehageligt og skrækfomt indeholde, men de bør ansee hans Naadethrone som en Kilde, hvorfra intet uden Mildhed, Naade og Godhed kan frembrøde. Den, som faaer Lov at nærme sig til Thronen, eller, hvis Sag der bliver foredragen, maae aldrig tænke, at hans Vilkaar der kunde blive slettere, men vel bedre.

Straf og Straffens Skjerpelse, som i sig er noget ondt og skrækfomt, bør ikke komme umiddelbar fra Thronen, men fra Lovene og dem, ved hvilke Hans Majestæt lader denne ubehagelige Forretning beserge.

Loven tilfinder Straf i Almindelighed, og Dommeren tilfinder den i Særdeleshed, ved at anvende Loven paa et vist factum, deraf følger, at

Dommeren i et enkelt Tilfælde, ikke kan eller maae tilfinde anden Straf, end den Loven i Almindelighed i slige Tilfælde har fastsat.

Naar en Delinquent ved Høieste-Rets Dom er dømt til at lide en vis Straf, synes han at have erhholdet et Jus Quæsitum til, at han ikke kan straffes haardere, men ifald Dommen er af den Besskaffenhed, at den skal Hans Majestæt allerunderdanigst forestilles, beholder han endnu et Haab tilovers, at Straffen mueligt kan blive formildet.

Naar saadan en Dom bliver Hans Majestæt forestillet, viser han ofte, efter Omstændighederne, sin Naade og Godhed ved at formilde Straffen.

Men da Naade og Godhed bør at læmpes efter Wiisdoms Regler, og saaledes udgiøre Retfærdighed, saa viser H u s Majestæt og ofte sin Retfærdighed ved at approbere den ergangne Dom.

At Dommene i Delinquentfager blive Hans Majestæt allerunderdanigst forestillede allene til Approbation eller Formildelse, men ikke til Forandring og Skjerpelse, derpaa kan, foruden Foregaaende, og dette tiene til Beviis, at i Følge de derom udgangne Forordninger og Reskripter bør allene de Domme Hans Majestæt forestilles, hvor nogen er dømt enten til at miste Livet, eller til en meget haard legemlig Straf, saasom at kagestrygges, brændemerkes ic. da derimod de Domme, hvorved En allene er dømt til at miste sin Hud i Fængselet eller anden saadan taalelig Straf, aldeles ikke blive forestillede. Dersom Hensigten med at forestille slige Domme ligesaavel var Straffens Skjerpelse, som dens Formildelse, saa burde de sidste ligesaavel forestilles som de første.

Da det Tyverie, som Delinquenten har beqaaet, noget nær er det allergroveste, som kunde tænkes af det Slags, hvorfor Loven har fastsat den udi Høieste-Rets Dom tilfundne Straf, saa maae vi tilstaae, at Omstændighederne her ikke ere saaledes, at de kunne bestemme Hans Majestæt til at formilde Straffen, men at der meget meere er Sted for Hans Majestæts Retfærdighed at vise sig, ved at approbere Dommen. Her ere utallige agtvaerende Omstændigheder, og derimod kun een eeneste af de Omstændigheder, som pleie at bidrage til at formilde Straffen, nemlig, at det meeste af det Stiaalne er kommen tilbage igien til sin rette Eiermand.

Men

Men at skærpe Straffen kunne vi saa meget mindre raade til, som vi ei engang ansee det som uueligt, eller som noget der kan komme under Ventilation, da her er en Høieste-Rets Dom, som er offentlig afkast, (hvordni den er forskiellig fra Krigs- og Over- eller General-Krigs-Rettersnes Domme i criminelle Sager, som ikke publiceres, ferend de ere komne tilbage, og have været Deres Majestæt forestillede,) som usigtigen følger Lovens tydelige Forskrift, og hvorved Delinquenten har faaet ei allene et Haab, men og et Jus quæsitum til at ikke straffes haardere.

Hans Majestæt har allene anfortroet Høieste-Ret at udøve en meget udstrakt og saa kaldet Souverain-Jurisdiction, men ikke nogen Porestas Legislitoria. Naar de og havde den, kunde de dog ikke damme efter anden Lov, end den, der havde været udgivet, ferend Misgjerningen blev begaaet.

Alt hvad Høieste-Ret i slige overordentlige Tilfælde kan foretage sig, er allerunderdanigst at indberette Omstændighederne, og derved give Anledning til, at den fundne Mangel, for den følgende Tid, kan afhjelpes.

Dette haver Høieste-Ret i nærværende Tilfælde gjort. De have indstillet: om det allernaadigst maatte behage Hans Kongelige Majestæt at skærpe Loven, og fastsætte Livsstraf for slige Tyverier for den følgende Tid. Vi kunne derudi ei andet, end være eenige med dem; og jeg, General-Procureur Stampe, maae allerunderdanigst tilstaae, at jeg længe siden, da jeg merkede, at Tyverier paa Slottet bleve mere jævnlige, har været betænkt paa at indkomme med en allerunderdanigst Forestilling og Forslag til en Forordning om Straffens Skjærpelse for de Tyverier, som bleve begaaene enten paa Christiansborg Slot, hvad enten Hans Majestæt der var nærværende og residerede eller ei, eller paa andre Hans Majestæts Slotte, hvor Hans Majestæt selv var nærværende, saaledes, at den, der i Hans Majestæts eller det Kongelige Herffabs egne Gemakker bortstiaal noget, lidet eller stort, skulle uden al Naade dømmes til Galgen; men den, som stiaal noget i de Kongelige Hofbetientes eller andre Bærelser paa Slottene, skulde, saafremt det var under 10 Rdlrs. Værdie, lagstryges, have Tyosmerke i sin Pande, og arbeide i Jern sin Livstid,

tid, og saafremt det var af eller over 10 Rdlrs. Værdie, ligeledes uden al Raade dømmes til Galgen.

Men jeg maae derhos reent ud bekiende, at det, som hidindtil har holdt mig tilbage fra at indkomme med saadan allerunderdanigst Forestilling, har været, at Delinquenten Peder Jørgensen Zollese, som paa Slottet havde begaaet adffillige grove og heistformastelige og affhyelige Tyverier, blev udi Aaret 1758 ved Høieste-Ret dømt fra Livet.

Jeg frygtede, at om en saadan Forordning var udkommen kort efter, at denne Dom var affagt eller exequeret, man da deraf vilde taget Anledning at slutte, enten at Høieste-Ret havde dømt efter en Lov, som endnu ei var givet, eller at Høieste-Ret ikke havde havt tilstrækkelig Grund til at affige saadan Dom, siden man holdt en Forordning nødvendig, som fastsætter Livsstraf for saadan Misgierning for Fremtiden.

Denne Ratio ophører nu, saasnart det allernaadigst behager Hans Kongl. Majestæt at approbere denne Høieste-Rets Dom; thi naar denne Delinquent da er bleven dømt til at fagstrypes og brændemerkes, saa kan Folk begribe, hvorfor der kommer en Forordning ud, som for Fremtiden fastsætter Livsstraf for saadan Misgierning, hvilket og kommer overens med Straffens Hensigt, der ikke saa meget er rettet paa den, der straffes, som paa andre ligesindede, hvilke den skal tiene til Exempel og Afsky.

I den Henseende skulle vi og, i saa Fald, henholde os til ommeldte allerunderdanigste Forslag. Kiøbenhavn den 26 Novbr. 1761.

Efter at denne Sag var Hans Majestæt forestillet, afsik der under 4 December 1761 en Kongelig Befaling til Justizråd og Borgrets-Præsident Ortvød, hvorved Høieste-Rets Dom blev confirmeret.

LXXVII.

Erklæring over en Forestilling af 13 Decbr. 1761 fra Over-Hofmesteren ved Sørøe Ridderlige Akademie, General Admiral Lieutenant Grev Danneviold Samse, angaaende Justizråd Lichrenberg, som var bleven bestiftet til Assculant i Høieste-Ret, og derpaa havde meldt sig hos Justitiarius Geheimeraad Lowsgau

og forebød ham et Testimonium fra Soer, med hvilket Justitiarius ikke vilde lade sig nøie, siden det var almindeligt, og ikke meldte om Lovhyndigheden i Særdeleshed, men formeenste, at han paa nye maatte lade sig examinere, og skaffe behørig Attestata efter Instructionens 24 Art., dertil han og samme Tid fandtes villig, men meldte siden, at da værende Over-Hofmester ved Soer, Geheimeraad Carl Juul, havde forbudet ham, at lade sig paa nye examinere, siden sligt vilde være til Fornærmelse for Akademiet, hvorved Tingen da forblev in statu quo. Da Grev Danneberg imidlertid var bleven Over-Hofmester paa Soer, og var bleven underrettet om Omstændighederne, indgav han denne Forestilling, hvormed han lader følge Copie af en Attest, som Professor Cold i Aaret 1756 havde givet Justitiraad Lichtenberg om, at han havde hørt Cursum Juris, ladet sig offentlig examinere, aflagt en god Prove, og vist sig vel at have fattet de første Grundsandheder i den naturlige og danske Lovhyndighed. I den Henseende Grev Danneberg formener, at Geheimeraad Juul rettelig har forbudt Lichtenberg at underkaste sig nye Examen, og at de brugelige Examina i Geheime Conseil's Overværelse, naar de og bleve udvidede til alle Stænder, ikke kunde passe sig paa dem, der havde studeret paa Soer, hvilke ikke burde examineres uden i Over-Hofmesterens Overværelse, da han for øvrigt formener, at de Attester, der udgives af Sorøe Akademie, bør være ligesaa gyldige som de, der udgives ved Kiøbenhavns Universitet, med videre. Denne Forestilling var sendt til Justitiarium og General-Prokureurens Erklæring, som indgave følgende.

* * *

Det Spørgsmaal, som vi formene os besvarede til at give vores allerunderdanigste Erklæring over, er efter vore Tanker følgende: Om Justitiraad Lichtenberg, i Følge af Instructionen for Høieste-Ret, med derhen hørende Anordninger, kan paastaae at blive Auscultant udi Høieste Ret, efter den ham af forrige Professor ved Sorøe Ridderlige Akademie, afgangne Etatsraad Cold givne, og h. rhos in Copia følgende Art st, uden at være forbunden til at udholde nogen nye Examen, eller at skaffe anden Attest om hans Kundskab i Lov og Ret? da vi i det øvrige ikke afgive os med at demme om, hvorvidt der kan være at agte paa de ved Sorøe Akademie udgivne Attester, og hvorvidt samme kan staae i Ligning med dem, som udgives ved Kiøbenhavns Universitet.

Instructionen for Høieste-Ret fastsætter i den 24 Art., at de, som vilde være Asscitantur i Høieste-Ret, skulde for-Præsidenten med behørig Attestaris bevise, at de have appliceret sig paa det Juridiske Studium, og ere befundne at være derudi tilstrækkelig oplyste.

Spørges der, hvorledes de her omtvistede Attestata bør være indrettede, da er det klart, at de nødvendig maane og bør have tvende Egenkabet, nemlig: 1) Bør de være i alle Maader paalidelige, hvoraf flyder, at de skulle have offentlig Authoritet, og altsaa være udgivne af et heelt Societet, Universitet eller Facultet, men ikke af en privat Mand allene. Disse sidste Attester, som udgives af en Professor, Doctor eller anden lærd Mand, ere allene at ansee som anbefalinger, paa hvilke der agtes mere eller mindre, efter som man mere eller mindre er overtydet om Udgiverens Indsigt og Ærlighed. Men naar en Anordning eller Instruction i eet eller andet Tilfælde udfordrer behørig Attestata, da er det alletider at forstaae om de offentlige Attester, som ere uden for al Modsigelse. 2) Bør de vidne om Personens Duellighed til det Embede, han gjør Ansøgning om, at han haver den Kundskab og Indsigt in Jure, som samme Embede sætter forud. I den Henseende er en og den samme Attest ikke i alle Tilfælde lige behørig eller lige tilstrækkelig.

Ligesom in Theologicis den Attest kan være god for den, der allene søger om at blive Degn, som langt fra ikke vilde komme i nogen Betragtning for den, der søgte om at blive Præst, og endnu mindre for den, der vilde være Professor Theologiæ eller Biskop, saa og in Jure kan en Attest være god for den, der allene forlanger at blive Bys Herreds- eller Birkeskriver, da den derimod ikke kunde tiene den, der vilde være Bys eller Herredsfoged, og endnu mindre den, der vilde være Landsdommer, og allermindst den, der vilde være Assessor i Høieste-Ret.

Jo vigtigere et Embede er, jo mere er man berettiget til at paastaae af den, som understaaer sig derom at gjøre Ansøgning.

At det er et af de allervigtigste Embeder at være Assessor i Høieste-Ret, derom kan ingen tvivle, som forestiller sig, at dennes Ret er een af de alleranseeligste i hele Europa, en Ret, som endelig og uden Appel afgjør alle

de vigtige Sager, som opkomme i tvende Kongeriger og adskillige Lande i de andre Verdens Parter.

Ligesaa nødvendigt som det er, at Deres Majestæts Undersaatter aldrig tænke paa, eller ansee det som mueligt, at kunne faae en Høieste-Rets Dom forandret, ligesaa betydeligt er det og, at de have et stort Begreb om de Dommere, der beklæde denne Ret, og bidrage til disse Domme.

Det er en hyppelig Ting, og kan have utallige gode Virkninger, naar Folk i Almindelighed troe, at de ei vel kunne tage feil i Høieste-Ret.

Da alle Ting i Høieste-Ret udgøres ved Pluralitet, saa kan enhver Afessors Stemme ofte give Udslaget i en Sag, som angaaer een af Deres Majestæts Undersaatters Ære, Liv eller Bøjsfærd; altsaa synes enhver af Deres Majestæts Undersaatter at have Interesse udi, at der i Høieste-Ret ikke antages andre Dommere, end de, hvis grundige Kundskab og Indsigt i Lov og Ret man allerede er forvissat om.

Det, som saaledes skyder af Embedets Vigtighed, det samme kommer og overeens med de hos os værende Anordninger.

Forordningen om Examinibus Juridicis af 10 Febr. 1736 fastsætter adskillige Examina og adskillige Attester.

Saaledes tillader den, at de, der ikke have studeret, maae privat examineres paa Dansk i Naturens Lov, saavelsom den Danske Proces, Lov og Bøjsmyndighed. De Attester, som gives for disse private Examina, ere heel adskillige. Nogle vidne allene om Bøjsmyndighed til et Skrivers Embede, og efter dem gaaer det ikke an at søge Dommer-Embede; andre vidne allene om nogenledes Bøjsmyndighed til et vist ringe Embede, og efter dem gaaer det ikke an at søge andre Embeder.

Men naar disse Attester for private Examina og ere forfattede i de allerfordeelsaagteste Udtryk, og vidne om tilstrækkelig Kyndighed i Naturens Lov, saavelsom den Danske Lov og Proces, saa give de dog ikke Udgang til at søge noget Overdommer- men allene Underdommer-Embede. De, der ville søge Overdommer-Embede, skulle med behørigs Attester bevise, at de have sustineret Examen Publikum, og de, der ville være Procuratores i Høieste-Ret, skulle i Følge Forordningens 3die Capitels 3die Artikel

Artikel i Særdeleshed bevise, at de i bemeldte Examen have erholdt den bedste Character.

Spørges der, hvad Kundskab denne Character sætter forud, da viser Forordningens 1ste Capitels 4de Artikel, at En saadan skal være vel grundet in Jure Naturæ, Gentium & universali, samt Danico et Norvegico, og have god Kundskab om Jure Romano-germanico, og dens Forskiel fra Jure-Danico, samt have nogenledes fattet Jus militare & Jus Publicum universale, Danicum & Germanicum.

Vi tænke, at vi ikke tage feil, naar vi formeene, at der af en Dommer ikke bør fordres meget mindre, end af en Procurator i samme Ret, og at altsaa de behørigte Attester, som Instructionens 24de Artikel udordret af dem, der ville være Auscultanter i Høieste-Ret, bør vidne om trent om samme Fremgang og Kundskab in Jure, som den Forordningen æsker af dem, der ville være Procuratorer i Høieste-Ret.

Vil man med alt dette indvende, at her ikke er Spørgsmaal om en Assessor eller Dommer, men allene om en Auscultant i Høieste-Ret, da maae vi derpaa svare, at naar en Auscultant siden forlanger at blive virkelig Assessor i Høieste-Ret, fordres der ikke nogen Attest af ham, eller at han skal udholde nogen Examen; altsaa bør den, der vil være Auscultant, ved Attester godtgjøre hans Duelighed til Dommer-Embedet.

Det er og i sig billigt, at En, der har endt sine Studeringer ved Universiteterne, og begierer at antages i en anseelig Ret, han bør allerede besidde den theoretiske Kundskab, som erhverves ved Universiteterne, og vide de Principia og de Regulas Juris, som maae anvendes paa de forekommende Facta, og ved hvis Anvendelse han efterhaanden erhverver den praktiske Kundskab.

Overalt giver Instructionen selv en Auscultant Udgang til at blive Assessor i Høieste-Ret, og naar En, som i nogle Aar har været Auscultant, og derhos har fyldt sine 25 Aar, begierer at blive virkelig Assessor og faae Votum, negtes det ikke lettelig, saa at den Forsigtighed, der skal bruges, den maae bruges førend En bliver Auscultant.

Naar

Naar nu dette Foregaaende sammenholdes med den herhos in Copia fremlagte Attest, saa skønne vi ikke, at Justitsraad Lichtenberg derefter kan paastaae at blive Auscultant i Høieste-Ret, eller at samme kan regnes blant de behørige Attestata, som Instructionens 24 Art. omformelder.

Omendskjønt denne Attest allene er udgivet og underskrevet af da værende Professor ved Sorøe Akademie afgangne Etatsraad Cold, og altsaa ikke kan ansees for en offentlig Attest, saa ville vi dog ikke opholde os ved dens Naalidelighed, da den dog vidner om en offentlig Examen, og Justitsraad Lichtenberg desuden har foreviist mig Geheimeraad Lewetzau en anden Attest, som dog kun var almindelig, og ikke meldte noget om hans Kyndighed i Lov og Ret i Særdelighed.

Men det, som fornemmelig fortæner Opmerksomhed ved denne Attest, er dens virkelige Indhold. Vel melder den, at Attesthaveren har hørt den ganske Cursus Juris og Rettergangsmaaden, og at han derpaa i den offentlige Examen havde aflagt en god Prøve, men naar det kommer til, at hans Fremgang in Jure skal bestemmes, saa hedder det: han haver viist, at have vel fattet de første Grundsandheder (prima elementa) saavel i den naturlige som danske Lovkyndighed.

En saadan Attest kan neppe staae i Eigning med de meget middelmaadige eller flette Attester, som ved Kiøbenhavns Universitet udgives til dem, der privat ere examinerede, og om hvilke vi tilforn have erindret, at naar de og ere ulige bedre, saa kunde Vedkommende derefter ikke søge, uden et Underdommer-Embede.

Det var ilde, om En skulde blive Auscultant, og med Tiden Assesør for i Høieste-Ret, efter en Attest, som kun var heel maadelig for den, der vilde søge et Underdommer-Embede, og aldeles ikke tilstrækkelig for den, der vilde være Overdommer.

At have vel fattet de første Grundsandheder, saavel i den naturlige som danske Lovkyndighed, vil ikke sige ret meget, og synes ikke at udfordre meget mere, end 3 à 4 Ugers Flid og Arbeide.

Skulde saadan en Attest være nok til at blive Affessor i Høiestes Ret, saa maatte man ligesaa gjerne reent affkaffe alle Attester og Examina, som allene beholde Navnet for et Syns Skjld.

Vi holde saaledes for, at hvad enten denne Attest, saaledes som den nu lyder, var udgivet af det juridiske Facultet i Kiøbenhavn, eller af hele Universitetet, eller af det Ridderslige Akademie i Sorøe, saa vidner den langt fra ikke om en saadan Kundskab og Indsigt i Lovkyndigheden, som den nødvendig bør have, der skal antages som Auscultant i Høiestes Ret. Kiøbenhavn den 3 Febr. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 15 Febr. 1762 saaledes:

Over-Hofmesteren svares: at da Attesterne ikke nær tillægge Lichtenberg de Requisite, som Forordningen udkræver af dem, der ville søge et Overdommer-Embede, saa kan han saa meget mindre efter samme som Auscultant i Høiestes Ret admitteres.

Herefter afslut under 20 Febr. 1762, Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til General-Admiral-Lieutenant og Over-Hofmester Grev Danneberg Samsøe.

LXXVIII.

Erklæring over en Foresætning af 17 Decbr. 1761 fra Over-Hofmesteren paa Søer-General-Admiral-Lieutenant Grev Danneberg, hvorudi han indberetter, at da en Dreier derudi Ben havde begyndt at handle, og derfor var tiltalt af Forsøgden, havde han i Retten fremlagt Copie af et Reskript til Stiftamtmand Scheel af 10 April 1761, hvorved det, paa de Steder, hvor der ikke er Laug eller for Privilegium, tillades alle og enhver at ernære sig paa hvad loelig Maade de best vide og kunde, hvilket Reskript hidindtil der paa Stedet har været ubekendt; i den Henseende Brevet 1) forespørger sig, om det er at forstaaes om al Handel, eller allene om Ewaachandel og Høkerie; 2) begierer, at alle sige Reskripter og maae communiceres Over-Hofmesteren paa Søer.

Det Reskript af 10 April 1761, (som denne Dreier har fremlagt og beraabt sig paa, er det, som gik til alle Stiftammænd, i Anledning af min allerunderdanigste Erklæring angaaende Raugene af 8 Sept. 1760, efter at samme Erklæring en Tid lang havde henboilet i General Landets Oeconomie- og Commerce-Collegium.

Marsagen til, at dette Reskript hidindtil har været ubekendt paa Soer, er uden Tvivl denne, at ligesom det allene angik Riebstæderne, saa er det og allene gaaet til alle Stiftammænd, da Stiftammænden i Siedland ikke har anset sig besværet til at lade det bekiendtgjøre i Soer, som aldeles er undragen fra hans Jurisdiction. For øvrigt skønner jeg ei rettere, end at Reskriptet tydelig nok afgjør det her omrøstede Tilfælde.

Grunden dertil haver jeg vidtestig nok anført i bemeldte min Erklæring, ligesom det og er en Ting, hvorudi alle nyere oeconomiske og politiske Skribentere ere aldeles eenige, og hvorudi man allerede haver de fleeste handlende Nationers Exempler for sig.

Jeg skulde saaledes indstille, om dette Reskript kunde communiceres Over-Hofmesteren paa Soer, og ham derhos tilmeldes Marsagen, hvorfor det ikke tilforn er skeet, samt tilskrives: at ligesom Reskriptet i sig ikke giver Anledning til nogen Indskrænkning, eller til at undtage nogen vis Handel, saa er det og Hans Majestæts allernaadigste Hensigt, at det derved i alle Maader har sit Forblivende. Kiøbenhavn den 20 Febr. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 22 Martii 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev den 16 April 1762 udfærdiget saavel Kongelig Befaling til bemelte Grev Danneskiold Samsøe, som ham aparte under 17 Ditto tilskreven fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein.

LXXIX.

Erklæring over en Forespørgsel fra Provsten i Saltens Fogderie Hr. Peter Brun af 10 Sept. 1761, hvorvidt det tilfalder ham at forerette Auctioner hos Geistlige og deres Enker, da Sorenskriveren tilholder sig alle slige Auctioner, Elligemed Stiftamtmand Rangaus Erklæring af 19 Debr. 1761, som forme-

ner, at Sorensskriveren har Ret, da Reskriptet af 9 Maji 1738 reent betager Geistligheden al Ret til at forrette Auctioner i Norge, og tillægger de verdslige Auctions-Forbalttere allene samme Rettighed; og Biskop Gunneri Erklæring af samme Dato, som tilskaaer, at Reskriptet af 1737 er tydeligt nok, men formener, at samme er forandret saavel ved Reskriptet af 10 August 1753, hvilket den 4 Julii 1755 er Biskopen i Trundhjem tilsendt, som ved Reskriptet af 27 Julii 1758, som og er Stiftamtmanden i Trundhjem tilsendt, skiont Sorensskriverne ikke ville forstaae det uden om Provsterne i Danmark; i den Henseende han formener, og beder om, at Provsterne maae vende berettigede til at auctionere, i det mindste de Geistliges Løse.

* * *

Ved Reskriptet af 9 Maji 1738 er de geistlige Jurisdictioner i Norge saa tydelig betaget al Ret til at forrette Auctioner, saa derom, efter den Tid, ikke vel burde opkomme nogen Tvist.

Jeg maae tilstaae, at dette Reskript hidindtil har været mig ubekendt; men da jeg ofte tilforn har erindret, at den Ret til at forrette Auctioner, som de geistlige Jurisdictioner i Danmark vare komne i Besiddelse af, medførte adskillige Ueiligheder, og aldeles ingen Grund havde i den Jurisdiction, som Geistligheden er anførtroet i geistlige Sager; saa haver jeg med Fornøielse af dette Reskript erfaret, at en saadan almindelig Praxis aldrig er bleven indført i Norge, men derimod, før Fremtiden ved samme Reskript er bleven forebygget.

Jeg holder i den Henseende for, at det derved i alle Maader bør have sit Forblivende, og seer ikke, hvorledes Biskopen i Trundhjem har kunnet fælde paa' at troe, at dette Reskript var bleven enten forandret eller ophævet, enten ved Reskriptet af 10 August 1753 eller ved Reskriptet af 27 October 1758, hvilke kun sigte til at afgjøre visse Tretter, som tilforn jævnlig fandt Sted mellem dem, der paa adskillige Steder vare berettigede til at forrette Auctioner, men langt fra ikke sigter til at indføre nogen nye Ret til at forrette Auctioner, eller at tillegge nogen en saadan Rettighed, som han ikke tilforn haver havt.

Jeg

Jeg skulde saaledes allesunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte, behage Deres Kongl. Majestæts at reskribere til Erfstamtmanden og Biskopen i Trundhjem: At det i alle Maader, bør have sit Forblivende ved Reskriptet af 9 Maji 1738, da samme ikke i nogen Maade, er enten forandret eller ophævet ved Reskripterne af 10 August 1753 og 27 October 1758.

For øvrigt kan det for Fremtiden iagttages, at Reskripter angaaende Auctioner, skiant de maatte være almindelige, ikke blive tilsendte Biskopperne i Norge, paa det de ikke skulde tage Anledning deraf at trække et saadant Argument, som Biskopen i Trundhjem her har brugt, og at de Reskripter, som allens angaae Tretter mellem de civile og geistlige Auctions-Forvaltere, ei engang tilsendes Vice-Stattholderen eller Erfstammændene i Norge, siden de der ikke bruges, eller finde Sted. Kiøbenhavn den 26 Febr. 1762.

Cancellie-Collegium resolverede herpaa under 22 Martii 1762:
 Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter afgik Kongelig Befaling under 10 April 1762, til Erstbefalingsmand Ranzau og Biskop Gunnerus.

LXXX.

Erklæring over en Forestilling fra General-Gouverneuren over de bestindste Erlande Conferensraad Baron Prædt af 6 August 1761, i Anledning af et Reskript af 3 Oct. 1760, som var gaaet til ham, i Følge af min Erklæring i den franffe Capitain Biquants Sag af 16 Sept. 1760, hvorved han indsender saabel Dyefoged Zesselsbergs, som Advocati Regii Wiels Erklæring, samt derhos foreskilder, at den største Skyld haver været hos Advocatus Regius Wiel, og indstiller i den Henseende, om ikke Dyefoged Zesselsberg, som haver betalt de 837 Rdr. til Biquants Commissionair, og derfor indleveret Quitting af 5 August 1761, maae for videre Tiltale frifindes, og nyde Regres til Wiel for disse udbetalte 837 Rdr., og Wiel ligeledes frifindes for videre Tiltale, imod at udbetale disse 837 Rdr. til Dyefoged Zesselsberg.

Saa enige, som Byfoged Zesselberg og Advocatus Regius Wiel, i Mæret 1759 have været i at tilvende sig en ulovlig Fordeel paa en fremmed Mands Beforsning, ved at giøre 28 Sager af een Sag, saa lidet ere de nu enige i at paatage sig Skylden, hvilken den Ene vil velte paa den Anden.

Det Byfoged Zesselberg anfører til sin Undskyldning, og General-Gouverneuren finder saa vel grundet, er aldeles ikke af nogen Betydning; thi om end Citanternes Fuldmægtig kunde fremkomme med 28 Kaldsedler, og saaledes incaminere 28 Sager, saa kunde han dog ikke tvinge Dommeren til i hver af disse 28 Sager at dømme den Indstævnte til at betale anseelige Omkostninger, da denne havde erklæret, at han meente, at een Sag kunde være nok, at han vilde lade sig nøie med een Dom, og at, naar han var dømt til at betale een af Citanterne, vilde han og betale de øvrige. Byfogden kunde ikke være uvidende om det, Lovu fastsætter, at naar den, der søges og tiltales, vil giørligen rette for sig, bør Dommeren ingen Lovmaal over ham tilstede, meget mindre bør han dømme ham til at betale Omkostninger.

Det Advocatus Regius Wiel anfører til sin Undskyldning, nemlig: at han var fraværende, og maatte overlade til sin Fuldmægtig at fere Sagen, synes mere antageligt, skjønt det ikke er rimeligt, at en Fuldmægtig, paa egen Haand, og uden hans Principals Forevidende, skulde driste sig til at sætte saadant noget i Værk, ligesom Principalen og, efter den strænge Ret, bør staae til Ansvar for hvad hans Fuldmægtig, i saa Fald, i hans Tænde, og paa hans Vegne foretager sig; ligesom han og heel vel har fundet sig udi at modtage sin Andeel af de udi de 28 Sager idømte Omkostninger, som efter hans egen Tilstaaelse beløber sig til 224 Rigsdaler.

Med alt dette er det dog vel, at Reskriptet af 3 Octbr. 1760 for saavidt er erklæret, at de 837 Rd. til Biquants Commissionair ere udbetalte, og som den fornærmede Person saaledes er skadesløs, og den private Action derved foretaget eller afgjort, saa bliver nu allene den offentlige Action tilovers, hvorved det vil ankomme paa Deres Majestæts Naade, hvorvidt Deres
Majes

Majestæt vil skienke dem samme, imod at de erlægge en taalelig Mulet, da det er billigt, at de, til Advarsel for andre, og for Fremtiden, dog belægges med nogen Slags Straf, og det ikke kan anses for en Straf, men allene for en Skadesløsholdelse, at de have tilbageleveret det, som de urettelig have oppebaaret.

Da jeg nu vel veed, at Byefoged Zesselberg er affat fra hans Byefoged-Embede, men jeg ikke merker noget til, at han kommer tilbage her til Landet, og endnu mindre til, at der bliver anlagt Action imod ham, for hans Dpførsel i samme hans Embede, og det vilde medføre megen Uansselighed, og neppe have nogen synderlig Nytte, om der, for denne Sag in specie, skulde derudi Landet anlægges Action mod disse tvende Detiente, fornemmelig General-Gouverneuren gier Forbøn for den ene, som nok er den meest skuldige; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det aller-naadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til General-Gouverneuren Baron Pröck: Ut, saavel Advocatus Regius Wiel, som til Fornærmelse for en fremmed Mand, har af een Sag gjort 28 Sager, og derudi vrangelig beraabt sig paa Medhold af Landets Love, som Byefoged Zesselberg, der ei allene udi Forberørte haver været behjelpelig, men og, udi enhver af disse 28 Domme, dømt den Indstævnte fremmede Mand til at betale anseelige Omkostninger, uanset at han for Retten havde erklæret, at han formeente een Sag at kunde være nok, og at, naar han var dømt til at betale een af Citanterne, vilde han og betale de øvrige, bør hver for sig, for saadan deres Forhold både 50 Rdr. til Justits-Cassen, med mindre de heller vilde underkaste sig sikkaligt Action, hvilken General-Gouverneuren i saa Sald haver mod dem at lade anlegge og foranstalte. Hvad angaar den af Byefoged Zesselberg ansøgte Regres til Advocatus Regius Wiel for de 837 Rdr. han har maattet udbetale, da har det dermed i alle Maader sit Forblivende ved Reskriptet af 3 Octbr. 1760, som tydelig nok viser, at Zesselberg for disse af ham udbetalte Penge bør have Regres til Advocatus Regius Wiel, for saavidt Wiel maatte befindes deraf at have

have oppebaaret, og ei videre, siden samme Udbetalning ikke er at ansee som en Straf for deres mislige og lovsstridige Omgang, men allene som en Giengivelse af det, de urettelig have oppebaaret. Kjøbenhavn den 5 Martii 1762.

Herpaa resolvrerede Cancellie-Collegium under 14 April 1762:
Indstilles til Hans Majestæt efter Erklæringen.

Hvorpaa Hans Majestæt under 23 April 1762 har resolveret:
Approberes efter Erklæringen.

Herefter afgif Kongelig Befaling under 30 April 1762 til Conferenckraad og General-Gouverneur Baron Prødt.

LXXXI.

Erklæring over et Brev fra Kammer-Collegium til Grev Holstein af 19 Decbr. 1761, hvorved de communicere Copie af et Forslag fra Vice-Statholder Benzon angaaende Lehnsmændenes Løns Forbedring, hvoraf de 4 første Poster henhøre til det Danske Cancellie, og, som Kammer-Collegium formener, at samme kunde bevilges, saa bede de, at derpaa maatte udvirkes Kongl. Resolution, og samme dem til Efterretning meddeles. Disse 4 Poster angaae, at Lehnsmændene skulde bruges til at forkynde Stævninger, Opsigelser, ic., og hvad de derfor skulde nyde, samt hvad de skulde nyde, naar de bruges ved Skifter eller Auctioner.

Alt hvad jeg kan have at kiindre ved de 4 af Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzon foreslagne, og til det Danske Cancellie henhørende Poster, anгааende Lehnsmændenes Løns Forbedring i Norge, er i Henseende til første den Post, hvor jeg intet haver imod, at Lehnsmændene blive de rette Personer, som for Betalning skulde bruges til at forkynde Stævninger med videre, da det er godt, at der overalt i slige Tilfælde ere paa lidelige Personer, som Bedkommende kunde henvende sig til, og derhos vide, hvad de skulle betale dem, imod at de selv staae til Ansvar for deres Forretninger, men jeg holder det derimod for ubilligt, at de, som vidste at faae saadant godt nok forrettet ved andre uden Betalning, skulde nødes til

til at betale Lehnsmændene derfor; thi i saa Fald vilde det blive en Byrde for Almuen, hvilkert man maae være meget vaersom i at paalegge, uden den yderste Nødvendighed. Jeg veed ikke, hvorfor en Bonde, som vilde lade sin Naboe stævne, eller sin Reisending udgaa, og uden nogen Bekostning kunde faae det forrettet ved et Par af hans Naboe eller Huusmand, skulde være forbunden til at reise een eller to Mile hen til Lehnsmændene, og derpaa betale ham saavel for Forretningen, som Reisen frem og tilbage.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at approbere den første Post i Vice-Statsholderens Forslag: At Lehnsmændene, hver udi sit District, skulde være de rette Vedkommende, som for Betalning skulde bruges til at forkynde Stævninger, Laugdage, Bestikkelser, samt Op- og Udsigelser med videre, og derfor nyde Betalning, NB. efter Forslaget, imod, at de staae til Ansvar for Forkyndelsens Rigtighed, dog at det bliver Vedkommende uformeent, dertil at betjene sig af andre, som ville gjøre det uden Betalning.

Naar denne første Post saaledes bliver indskrænket, formener jeg, at det med de andre trede Poster kunde forblive ved Forslaget. Kiøbenhavn den 16 Martii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 27 April 1762:

Erpeederes efter General-Prokureurens Erklæring og Notis til Renteskammeret.

Herefter afgif Kongelige Befalinger under 14 Maji 1762 til samtlige Stiftammand i Norge og Notis herom den 15 Ditto til Renteskammeret ved Skrivelse fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein.

LXXXII.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Geheimeraad Bernstorff af 15 Febr. 1762, hvorved han tilsender og anbefaler en Memorial fra den hollandske Gesandt Hr. von Calmette af 13 Febr., derudi han melder at han haver tilkiøbt sig en Gaard herudi Kiøbenhavn, men har derefter faaet at vide, at formedelsi han er fremmed, kan Transporten ikke skee paa hans Navn, uden udtryffeligt Kongl. Til-

bedelse, siden der skal være en gammel Lov, som forbyder Fremmede at eie Huuse i Kiøbenhavn. I den Henseende han beder, at Hans Majestæt vil vise ham den Raade, at tilstaae ham en saadan Ordre. Elligemed Magistratens Erklæring af 3 Martii 1762, derudi de melde, at det i Henseende til de deraf flydende Uleiligheder er alle Fremmede, som ikke ere Hans Majestæts Betiente eller Undersaatter, forbudet at eie Huuse eller Gaarde her i Staden, og indstille, hvorvidt derudi, i nærværende Tilfælde, skal skee Forandring.

* * *

Det forholder sig, som Magistraten melder, at heiloolig Ihukommelse Kong Frederik den Tredie, ved en Forordning af 26 Januarii 1667 haver fastsat, at ingen, som ikke vare Hans Majestæts virkelige Betiente eller Undersaatter, maatte tilforhandle sig Huuse eller Gaarde i Kiøbenhavn eller Christianshavn.

Da den Hollandske Gesandt her ved Hoffet ikke kan regnes blant Deres Majestæts virkelige Betiente eller Undersaatter, og denne specielle Forordning ikke kan anses at være ophævet ved Landets almindelige Lov, saa er det klart, at bemeldte Gesandt behøver den ansøgte Bevilling.

Ligesom der ikke kan være Tvivl om, at denne Forordning, udi daværende Omstændigheder, har havt sin gode og tilstrækkelige Grund, saa maane jeg og tilstaae, at jeg ikke begriber, hvorfor det skal være en fremmed Magts her ved Hoffet residerende Gesandtere forbuden, at kiobe sig en Gaard til Beboelse her udi Byen, hvor hans Forretninger forbiude ham til at boe og opholde sig, og altsaa enten at leie eller at kiobe Huus eller Gaard.

De Uleiligheder Magistraten synes deraf at befngte, kan jeg just ikke indsee, og hvad det angaaer, at de aarlige Skatter og Udgifter mueligt af en saadan Huuseier ikke saa rigtig bleve erlagte, og at man med ham ikke kunde betiene sig af de Tvangemidler, som man har mod andre, da tænker jeg, at dermed, hvor det og gik, ikke kunde voves ret meget, siden sliige onera realia dog allestid blive prioriterede i Gaarden og Grunden frem for andre Panthavere, og der altsaa, i hvor længe det end maattet henstaae, altid er Sikkerhed nok derfor.

Jeg

Jeg finder i den Henseende saa meget mindre at indvende mod den Hollandske Gesandts Ansøgning, som han allene begierer Tilladelse at eie og besidde denne Gaard, og for øvrigt ikke forlanger nogen Undtagelse eller Frihed, enten for sig eller Gaarden, hvilket ei heller kan eller bør tilstaaes ham, i Henseende til onera realia, eller saadanne Afgifter, som i Almindelighed svares af enhver Gaard og Grund, uden nogen Henseende til dens Besidder og hans Stand, da han derudi kan staae i Ligning med de blant Deres Majestæts Ministre eller Betiente, som eie og beboe Gaarde herudi Byen.

Naar jeg abstraherer fra den anførte Forordning, som det berøer paa Deres Kongl. Majestæt enten ganske eller tildeels at forandre eller ophæve, og allene for sig betragter den Quæstion, om det bør være en Fremmed enten offentlig eller privat Person tilladt, at købe en Gaard enten her udi Byen, eller i en anden Rishoved herudi Riget, da haver jeg derover yttret mine Tanker, og viist, at der ikke er noget, som kan eller bør hindre det, i min allerunderdanigste Erklæring af 30 Martii 1753, over Hr. Schejmeraad og Stiftamtmand Scheels Forestilling, i Anledning af en Gaard, som Kongen og Kronen Sverrig havde tilkøbt sig i Helsingøer, for at tiene deres der nærværende Consul til Behoelse.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at bevilge den Hollandske Gesandt Hr. von Calmette den af ham allerunderdanigst ansøgte Tilladelse. Rishoveden den 31 Martii 1762.

Paa General-Prokureurens Erklæring havde Hans Majestæt under 2 April 1762 tegnet:

Approberet.

Herefter blev under 10 April 1762 udfærdiget en Kongel. Bevilling.

LXXXIII.

Erklæring ober en Forestilling af 13 Martii 1762 fra Scheimeraad og Vice-Stattholder Benson, derudi han indberetter, at da Laugmanden Cancellieraad

Hansen i Følge Reskriptet af 10 Julii 1761 (NB. dette Reskript gik til Vice-Statholderen efter min Erklæring af 17 Junii 1761) var for Over-Hofretten, bleven tiltalt for Rettens Fornegtelse, var han ved Over-Hofrettens Dom af 4 Martii, som Vice-Statholderen tillige indsender, bleven reent frikendt, paa Grund af, at den Tid af 8 Uger, som Forordningen af 18 Febr. 1752 fastsætter til Dommens Guldbyrdselse, ikke var udløbet, da Fogden requirerede Stævning, ved hvilken Over-Hofrettens Dom Vice-Statholderen har adskiltigt at erindre, og indstiller i den Henseende, om det derved skal beroe, eller om Over-Hofrets Dommen for Høieste-Ret skal indstævnes.

Derfor saavel den constituerede Stiftamtmand, i hans udstedte Ordre til at anlegge denne Action, som Actor i hans udtagne Stævning neigtigen havde holdt sig Reskriptet af 10 Julii 1761 efterrettelig, saa var den heele Grund, hvorpaa Over-Hofrettens Dom er bygget, reent bortfaldet.

Denne bestaaer egentlig ikke derudi, at Laugmanden ingen Forseelse har begaaet, men allene derudi, at den af ham begangne Forseelse ikke kan kaldes Rettens Fornegtelse, og da han just var stævnet til at lide Dom for Rettens Fornegtelse, saa have de deraf taget Anledning til reent at frifinde ham.

Men, naar man og allene vil holde sig ved Rettens Fornegtelse, uden i det øvrige at undersøge Laugmandens Dpførsel, saa maae jeg dog tilstaae, at jeg ikke kan fatte, hvorledes Over-Hofretten har kunnet falde paa at frifinde ham.

Foruden det, som Vice-Statholderen rettelig erindrer ved denne Over-Hofrets Dom, saa er det en almindelig Sandhed, at en Dømmer, og i særdeleshed en Overdømmer, som negter en Part Stævning, derved begaaer Rettens Fornegtelse.

Det, som i Almindelighed er Rettens Fornegtelse, kan umueligt lade af at være det, ved det, at den Sag, i hvilken Stævningen negtes, er fra Over-Hofretten hienviist til Laugtinget.

Ved Over-Hofrettens Dom var Sagen sat i den Stand, som om den aldrig havde været paadømt ved Underretten. Udi en saadan Sag maatte Laugmanden ikke negte Parten Stævning, naar han forlangte den.

Den udi Over-Hofrettens Dom anførte Forordning af 10 Febr. 1752 og de derudi ommeldte 8 Uger, have her slet intet at bestille, ligesom denne Termin ei heller ommeldes i Over-Hofrettens forrige Dom.

Derfom Laugmanden var bleven dømt til at forfriske Sagen paa egen Bekostning, og det altsaa havde tilfaldet ham at erequere og opfylde Over-Hofrettens Dom, og han da havde ladet 8 Uger gaae forbi, inden han forfriskede den, kunde han mueligt have anført denne Forordning og Termin til sin Befrielse.

Men her tilfaldt det Fogden at besøge Over-Hofrettens Dom efterlevet og opfyldt, og i Følge de om Delinquentsagers Udsørsel værende Anordninger, var han forbunden til at giøre det saasnart mueligt, af Delinquenten ikke uden Fornødenhed skulde hensejde, paa det Almindeliges Bekostning. Alt, hvad som tilkom Laugmanden, var at giøre sit Embede, ved at udstædde Stævning til Fogden, som Actor, naar han forlanger det. Dette haver han negtet, og derved har han begaaet Rettens Fornegtelse.

Bil man til Laugmandens Forsvar anføre, at Over-Hofrettens Dom stod under Appel, og at det stod Laugmanden frit for at appellere den, og ligesom Dommen saaledes ikke kunde siges at have vim rei judicatae, saa kunde Sagen ei heller siges, i Følge deraf at høre under Laugtinget, da svares, at Laugmanden i saa Fald burde tilkiendegivet det; thi den, som vil hindre en Doms Execution, ved at appellere, han maae erklære Appel, hvilket saa meget mere tilkommer en Dommer, af hvilken der ei fordres, at han skal bidrage videre til at erequere og opfylde en Dom, end ved at giøre det, som desuden er hans Embede.

Derimod haver Laugmanden, i nærværende Tilfælde, ikke meldt et Ord om Appel, enten i hans Skrivelse til Fogden, eller i hans Skrivelse til Vice-Statholderen, ja ei engang siden, da den Kongl. Ordre om denne

Sags Anlæg og den derefter udtagne Over-Hofrettens Stævning blev ham forkyndt, og endelig viser Udgangen selv, at han ikk' har appelleret.

Marsagen til denne Strikthed er let at begribe, thi det har ikke været hans Tanker at appellere, men han har saae lettelig, at dersom han først erklærede Appel, og siden dog ikke appellerede, saa vilde de Omkostninger, som dette Ophold havde forarsaget, i Henseende til Delinquentensagen, blive freven paa hans Regning.

Da det nu vilde være af en slem Folge, om det skulde have sit forblivende ved denne Over-Hofrets Dom, som synes bygget paa heel svage, og tildeels urigtig anvendte Grunde, og saadant vilde tiene til, ikke at forbedre, men snarere at forværre denne selvloge, egenraadige og gienstridige Mand, som synes at have spottet baade over Over-Retten og Øvrigheden, og desuden i sit Indlæg til Over-Hofretten, med en sær Eigeagtighed har behandlet den, efter Kongl. Befaling, mod ham ansatte offentlige Action; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om den ergangne Over-Hofrets Dom maatte vorde indstævnet for Høieste-Ret, og de, i den Henseende, fornødne Ordres jo før jo hellere expederede. Kiøbenhavn den 16 Maji 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 29 Maji 1762 :

Expederes efter Erklæringen.

Herefter blev under 18 Junii 1762 udfærdiget Kongelig Befaling til Vedkommende angaaende Sagens Indstævning til Høieste-Ret.

LXXXIV.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 20 Martii 1762, hvorved communiceres en Forestilling fra den commanderende General i Norge Grüner af 20 Febr. 1762 tillige med adskillige Bilager, hvorved han indberetter og beviser, at en Lehnsmænd havde ladet en Dragonkone Maren Sjøfarsdatter, hvis Mand var commanderet til Holstein, sætte i Gæbestoffen, fordi hun ikke vilde tage Tjeneste hos Præsten Hr. Larsen; tillige med Amtmandens Kammerherre Storms Skrivelse til General Grüner af 6 Febr., derudi han er for, at en Civil og en Militair skulde udnævnes til at undersøge Sagen paa

Eagvol-

Sagvolderens Beføstning. Tilfjæmed Vice:Stattholderens Erklæring af 24 April 1762, som formener, at Fogden har holdt sig Forordningen af 9 August 1754 efterrettelig, da denne Maren Sjøfarsdatter, som hverken havde Gaard- eller Huusmands:Plads, ikke vilde tage nogen stadig Tjeneste, men forblive paa egen Haand, og at det vilde være af en slem Følge, om man paa nærværende Tid, da der er stor Mangel paa Tjenestefolk, ikke heel noie og strengt efterlevede samme.

* * *

Da Forordningen af 9 August 1754 ikke gjør nogen Forskiel paa Gifte og Ugifte, og blant Bondestanden ingen undtager enten Mand- eller Qvindespersoner fra at tage stadig og aarlig Tjeneste, uden allene dem, som bruge Gaards og Huusmandspladser, blant hvilke den her ommeldte Maren Sjøfarsdatter ikke kan regnes, saa kan jeg ei andet end være enig med Hr. Geheimmeraad og Vice: Stattholder Benzou derudi, at Fogden og Lehnmanden, omtrent i alle Maader have holdt sig bemeldte Forordning efterrettelig.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst formene, at Vice:Stattholderens Erklæring kunde Krigs-Cancelliet communiceres, og dem derhos tilskrives: At, da denne Maren Sjøfarsdatter, som ingen Gaard eller Huusmandsplads havde, aldeles ikke har villet antage nogen stadig Tjeneste, og altsaa i Følge Forordningen af 9 August 1754, var at ansee som en Løsgænger, saa sees man ikke, at Fogden eller Lehnmanden have foretaget sig andet end det, de efter bemeldte Forordning, og især dens 1ste og 9de Art., baade være berettigede og forbundne til. Det vilde i den Zensende være af en farlig Følge, om en offentlig Action, ved den Anledning, skulde reises imod dem, og de derved bringes i Omkostninger, siden sligt vilde strække andre Kongl. Betiente fra at see denne Forordning efterlevet og iværksat, da dens usigtelige og strenge Efterlevelse dog er af den alleryderste Betydenhed, fornemmelig paa nærværende Tid, da der overalt i Norge, og især paa Landet, skal være overmaade stor Mangel paa Tjenestefolk, hvilken Mangel

nød:

nødvendig maae forsges derved, at man enten seer igiennem Singsre med Løsgængere, eller ikke tør røre ved dem.

Men da det, med alt dette maae tilstaaes, at seruden den Gunst, som nyegiste Folk i Almindelighed, i slige Tilfælde bør have for sig, forsiene og de stakkels Soldaterz og Dragonerz-Koner, hvis Mænd ere udkommanderede, en særdeles Medlidenhed, og at man saavidt mueligt, søger at giøre deres Vilkaar taalelige; saa skulde jeg endnu allerunderdanigst indstille, hvorvidt det maatte eragtes tienligt, at Vice-Statholdersen og vedkommende Stiftamtmand og Amtmand i den Henseende bleve tilskrevne: At de havde at advare og tilholde Fogderne, at de saavelsom Lehnsmændene, ved at exequere Forordningen af 9 Aug. 1754, brugte al muelig Lemsældighed mod de Soldaterz og Dragonerz-Koner, hvis Mænd, for nærværende Tid, vare commanderede udaf Landet, og at de ikke maatte henseende nogen saadan til Tugthuset, for Forbrydelse mod denne Forordning, eller lade dem sætte i Gæbestøkken, med mindre de først havde indberettet Sagen til Amtmanden, og indhentet hans Resolution, da Amtmanden nsie havde at overveie alt hvad der kunde ansføres til disse Koners Undskyldning.

Derksom dette skulde finde Bisald, maatte deraf tillige med foresgaaende Skrivelse gaae Communication til Krigs-Cancelliet. Kiøbenhavn den 22 Maji 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 5 Julii 1762:

Espederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Krigs-Cancelliet under 31 Julii 1762 fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein tilskreven, saa afgik og Kongelige Befalinger under 30 Ditto, til samtlige Stiftamtmand i Norge.

LXXXV.

Erklæring over en Forestilling fra Stiftamtmanden i Viborg Kammerherre Grev Kansau af 28 Sept. 1761, hvorved han i Anledning af Reskriptet af

12 Junii 1761, som gik til ham efter min Erklæring af 15 Maji 1761, indsender tiende Beretninger af 19 Sept. 1761, som til ham vare indkomne fra Procurator Leetager, som han havde constitueret til Forsvar for Niels Gammelstrup, og i den Anledning forespørger sig

1) Om ikke Byefoged Damsgaard, for sit Forhold i Sagen mod Gammelstrup, fra først tilsidst, ved Landets Lov og Ret bør tiltales, og indtil Sagens Uddrag suspenderes fra sit Embede?

2) Om ikke Damsgaard, og den af Magistraten constituerede Sættedommer Claus Brøndlund, bør erstatte Gammelstrup de ham fratagne Siendele, eller Vedertag derfor?

3) Da Brøndlund af Borgemeesterne, som incompetent Personer, er constitueret til Sættedommer, om da ikke alt, hvad han i denne Henseende har foretaget sig mod Gammelstrup, bør være som ugiort?

4) Om ikke de tvende Borgemeestere bør tilbagekalde og annullere den af dem til Brøndlund, som perpetueret Sættedommer, givne Constitution? samt indstille, hvortledes de derfor bør anses.

* * *

• Af den Klage, som for et Aar siden var i Cancelliet fra Niels Gammelstrup, saavelsom Stiftamtmandens Hr. Kammerherre Ranzaus derved indkomne Erklæring, merkede man allerede, at Byefoged Damsgaards Forhold under disse Sager var heel mistænkeligt, og at der, efter al Anseende, var endeel Malversation derunder.

I den Henseende blev og det Reskript af 12 Junii 1761, som gik til Stiftamtmanden efter min allerunderdaniigste Erklæring af 15 Maji e. a., saaledes clausuleret: at Stiftamtmanden, af den for Niels Gammelstrup bestilte Procurator, maatte lade sig underrette om, hvad der under Sagen, Byefoged Damsgaard og hans Forhold under denne Sag angaaende, blev oplyst og beviist, og derefter indberette, om han fandt det nødvendigt eller tienligt, at samme eller en anden Procurator tillige blev tillagt Ordre at tiltale Byefoged Damsgaard for saadant hans Forhold.

Det er i den Henseende Stiftamtmanden her indberetter, hvad ham af bemeldte Procurator er bleven anmeldet, og derhos indstiller, om ikke

Bhofoged Damsgaard for hans under Sagen mod Niels Gammelstrup fra først til sidst brugte Forhold, ved Lands Lov og Act, bør tiltales? hvorudi jeg ikke kan andet end være eenig med ham, da man heraf seer det, man omrent tilforn vidste, at Bhofoged Damsgaard har betient sig af en, af ham selv erhvervet Sættedommers Uvidenhed eller Partiffhed, til at erhverve en Dom over en Mand, som ikke vidste det allermindste deraf.

Hvor farligt saadant er for den almindelige Sikkerhed og Retlighed, derom haver jeg yttret mine Tanker i min forhen anførte allerunderdagsnigste Erklæring.

Hvem der best kan beskikkes til Actor i denne Sag, det meener jeg, man kan overlade til Stiftamtmanden, saavelsom at skionne om, hvad enten denne offentlige Action beqvemmeligst kan anlægges tillige med og under den af Gammelstrup mod Bhofogden begyndte Sag, eller dersfor bør anlægges særskilt Sag.

Hvad det angaaer Stiftamtmanden tillige foreslaaer, at Bhofogden, indtil Sagens Uddrag, skulde suspenderes fra hans Bhofoged: Embede, da er det vel vist, at Sagen rører hans Retlighed og Nedelighed, men da den dog ikke middelbar angaaer hans Opsærsel i hans Dommer Embede, siden han i de Sager mod Gammelstrup har været Part og ikke Dommer; det og er haardt at begynde en Sag med Execution, hvilket dog synes at finde Sted, naar en Kongl. Vertient, som tiltales, strax in limine Processus, suspenderes fra sit Embede; saa skulde jeg indstille, hvorvidt det maatte eragtes passeligst, at med Suspensionen beroede indtil videre.

Dernæst indstiller Stiftamtmanden, om ikke Bhofoged Damsgaard og Sættedommeren Claus Brøndlund bør erstatte Gammelstrup de ham fratagne Eiendeele med videre.

Men da Gammelstrup har faaet Beneficium Paupertatis i Sagen mod Bhofogden, og derefter anlagt Sag imod ham, hvor han formodentlig paastaar saavel den ældre Dom af 1748, som den derpaa grundede seenere Dom af 1760 med derpaa fulgte Executions: Forretning under-

li:ndt

kiendt og tilfidesfat; saa meener jeg, det derved bør beroe, og altsaa forblive ved Lands Lov og Ret, og ankomme paa Sagens Udfald.

Endnu foreslaaer Stiftammanden, om ikke de tvende Borgemeestere i Viborg her tilbagekalde og annullere den af dem Claus Brøndlund givne Constitution at være bestandig Sættedommer ved Viborg Byeting, og indstiller, hvorledes disse Borgemeestere for saadan deres selvraadige Forhold bør anses.

Det er vist, at disse tvende Borgemeestere have derudi tiltaget dem en Myndighed, som dem aldeles ikke tilkom.

Den af Byfogden i hans Memorial ansførte 3die Bogs 4de Cap. 9de Artikel passer sig her aldeles ikke. Dermed er Lovens 1ste Bogs 5te Cap. 6te Artikel den, som her egentlig skulde tiene til Rettesnoer, omendskjont nu det Navn af Stedets Øvrighed, som der forekommer, vel synes nogenledes at kunde passe sig paa Magistraten i en Kiebstad, saa har det dog bestandig og overalt, saavidt mig er bevidst, været Praxis, at Sættedommere constitueres paa Landet af Amtmændene og i Kiebstæderne af Stiftamtmandene, nemlig: saadanne Sættedommere, som allene bestikkes til at domme i een eller anden vis navngiven Sag, hvor den ordentlige Dommer, af een eller anden Aarsag, ikke selv kan beklæde Retten; thi hvad de bestandige Sættedommere angaaer, som sidse i Dommerens Forsald beklæde Retten, da burde saadanne ikke engang constitueres af Stiftamtmand eller Amtmand, men derom burde skee allerunderdanigst Ansøgning hos Deres Kongelig Majestæt.

Magistraten i Viborg er i den Henseende saa meget mere at dadle, at de ei allene have foretaget sig det, Stiftamtmanden allene tilkom, men og udøvet en større Myndighed, end Stiftamtmanden virkelig haver, og derhos kun giort et meget slet Valg, i Henseende til den constituerede Person.

Jeg skulde derfor allerunderdanigst indstille, om Stiftamtmanden, hvad denne Post angaaer, kunde tilskrives: at forholde de tvende Borgemeestere, at det med Forundring er erfaret, hvorledes de ei allene have foretaget sig at constituere en Sættedommer, hvilket

dog ikke tilkommer Magistraten, men Stiftamtmanden; men og have tillagt bemeldte af dem constituerede Sættedommer navnlig Claus Brøndlund (der ellers skal være Stævnings- og Vurderingsmand) en saadan Constitution, som synes at skulle give ham til bestandig Sættedommer ved Viborg Byeting, og at advare dem, at de en anden Gang bruge mere Forsigtighed, og ikke tiltage sig større Myndighed, end dem med Rette tilkommer; hvorhos han og maae tilholde dem, at tilbagekalde og annullere den Claus Brøndlund af dem givne Constitution; ligesom Stiftamtmanden og haver at tilkiendegive saavel Byefoged Damsgaard, som Claus Brøndlund, at bemeldte Constitution er annulleret.

Endelig indstiller Stiftamtmanden, om ikke alt, hvad denne Claus Brøndlund, som Sættedommer i Sagen mod Niels Gammelstrup har gjort og foretaget sig, bør være som ugiort, død og magtesløs? Jeg kan herudi ikke være enig med ham. Vel er det tilforn viist, at den Claus Brøndlund, paa Byefoged Damsgaards Requisition, tillagte Constitution ikke har været lovlig, hverken i Henseende til dens Indhold, eller i Henseende til de Personer, af hvilke den er udgivet. Det er og viist, at defensus Jurisdictionis in Judice synes at virke en Nullitet, i Henseende til hele Processen, men, da han imidlertid upaaanfet har beklædt Retten, saavel i denne, som adskillige andre Sager, saa gaaer det ikke an, nu bag efter, at faae alt det, han, som Sættedommer, har gjort og foretaget sig, erklæret som ugiort, død og magtesløs, og det ved en Kongl. Resolution.

En Part, som finder en Sættedommer for sig, der af den ordentlige Dommer er erhvervet, troer, at han er lovlig constitueret, og er just ikke forbunden til at vide, af hvem, og paa hvad Maade han bør være constitueret.

Overalt er det bekendt, at Niels Gammelstrup enten allerede har indstævnet, eller agter at indstævne denne Sag for Overretten.

Derfom han tænker at excipere mod Sættedommerens Duellighed, og at paastaae, at den Mangel af retmessig Jurisdiction, der har været hos ham, bør virke en Nullitet i Henseende til heele Processen, da maae han

han fremsatte denne sin Exception for Overretten, og der lade den paafrænde, og det saa meget mere, som qverela nullitatis hos os ikke kan fremsættes, uden per modum Apellationis.

Jeg skulde altsaa allerunderdanigst formene, at det, hvad denne Post angaaer, her have sit Forblivende ved Lands Lov og Ret. Kiøbenhavn den 26 Maji 1762.

Herpaa rejselverede Cancelliet under 5 Julii 1762:

Ejpederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev under 30 Julii 1762 udiærdisjet Kongelig Befaling til Stiftamtmanden Kammerherre Zvidtsfeldt.

LXXXVI.

Erklæring over et Brev fra Toldkammer-Collegio til Brev Solstein af 28 Decbr. 1761, angaaende, at Politimesteren til dem har indberettet, i Anledning af Forordningen af 31 Decbr. 1760, at Politimester ikke kan kende, uden til 8 Rdr. Bøder, og at det ikke udi Forordningen er fastsat, at deslige Sager ved Politiekammeret skulle paafrændes. Da nu Kammer-Collegium formener, at Kongl. Resolution derom kunde udbedes, og derefter det fornødne derfra til Politimesteren i Kiøbenhavn og andre Vedkommende foranstaltes, have de holdt fornødent at udbede sig Brevens Betænkning derom, og om noget derved maatte være at erindre. Elligemed Kiøbenhavns Magistrats Erklæring, hvormed følger en Copie af Politimester Horns Pro-Memoria til Kammer-Collegium af 21 Sept. 1761, derudi han haver erindret om disse og adskillige andre Poster, i Anledning af en Skrivelse han havde faaet fra Kammer-Collegio den 9 Sept. 1761.

Alt hvad jeg af Kammer-Collegii Skrivelse af 28 October 1761 kan erfare, er, at de ønske, at det maae blive fastsat, at de Sager, der angaae de for Mistilighed udi Tobakshandelen ansatte Bøder, skulle ved Politiekammeret paafrændes, og at, omendskjønt Politimester ellers, i Følge hans Instruction, ikke kan kende uden til 8 Rdrs. Bøder, han dog udi disse Sager maae blive berettiget til høiere Bøder.

Derom udbeder Kammer-Collegium sig det Danske Cancellie's Betænkning, om noget i den Henseende maatte være at erindre, paa det Kammer-Collegium derom kan udbede sig Hans Maj stæts allernaadigste Resolution, og derefter foranstalte det fornødne hos Politimester i Kjøbenhavn, og andre Vedkommende.

Dette er efter mine Tanker, at forandre Ordenen og blande de adskillige Collegiers Forretninger.

Skal det fastsættes, at disse Sager skulde behandles som Politiesager, og paakiendes af Politimester og Politie- og Commerce-Collegium, da er det klart, at Foresættlingen derom bør skee giennem det Danske Cancellie, og Ordren derom derfra expederes til Politimester, Politie- og Commerce-Collegium, og til Bekjendtgørelse for alle Vedkommende.

Skal der skee en Undtagelse eller Forandring i Politimesters Instruction, da maae den vel expederes giennem det samme Departement, hvorfra Instructionen selv er kommet.

Men da Kammer-Collegium er det, som requirerer denne Foranstaltning, saa er det billigt, at man først derom har deres Betænkning i det Danske Cancellie, og veed hvorledes de egentlig ønske, at det maae foranstaltes.

Hvad Tingen i sig angaaer, da kan jeg ikke have noget derimod at erindre, naar Kammer-Collegium anser det som nødvendigt til at lette den ved Forordningen af 31 Decbr. 1760 søiede Foranstaltning, og til at opnaae den dermed attraaede Hensigt.

Men, da Kammer-Collegium formener herved at forekomme af Anledning til Proces og Vidulestighed, saa veed jeg ikke, om de derudi saa aldeles opnaae deres Ønske ved det, de foreslaae, at Politimester, hvad disse Sager angaaer, skulde være berettiget at kiende til høiere Boder end 8 Rdr.; thi i saa Fald maatte det nødvendigt være Vedkommende tilladt, ifald de forlangte det, at indstævne Politimesters Kiendelse for Politie- og Commerce-Collegium, hvor Sagen altsaa vilde blive paakiendt i anden Instans, isteden for, at den ellers var bleven der paadømt i første Instans.

Jeg skulde saaledes indstille, om det Bestindiske og Guineiske Rente-, samt General-Toldkammer-Collegium kunde tilskrives: At da dette er en Sag, som vedkommer det Danske Cancellie, hvorsaa de behøvrige Ordre til Politie- og Commerce-Collegium, Politieimester og andre Vedkommende maae expederes, saa, naar Kammer Collegium til bemeldte Cancellie indberetter, hvad de egentlig ønske foranstaltet, og hvad for Ordres de i den Henseende ønskede expederede, skal derom stee allerunderdanigst Førestilling til Hans Majestæt, og det, som bliver resolveret, derefter blive bekendtgjort og iverksat, da man herfra ikke haver noget mod det allerede foreslagne.

Dog maae man derhos erindre, at det neppe vil tiene til at forkorte Processen, og betage Anledning til Vidtøstighed, om Politieimester tillades, i Henseende til disse Sager, at Kiende til høiere Bøder end sædvanligt, siden Vedkommende i saa Fald ikke kan betages Ret, at indstævne Politieimesters Kiendelse for Politie- og Commerce-Collegium, hvor der saaledes vil blive dømt i anden Instanz, isteden for, at den ellers havde været første Instanz. Kiøbenhavn den 28 Maji 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 5 Julii 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev det Bestindiske og Guineiske Rente- og General-Toldkammer, under 13 Julii 1762 fra Geheims-Conferensraad Grev Solstein tilskreven.

LXXXVII.

Erklæring over enbeel Breve fra Kammer-Collegio til det Danske Cancellie, nemlig et af 23 Febr. 1760, et andet af 7 Martii 1761 og det tredje af 29 August 1761, tilligemed enbeel Acter, Udskrifter af Protokoller og Notarial-Føretninger ic, som til Kammer-Collegium vare indsendte fra Fogden i Saltens Fogderie i Nordlandene Ahleert Syffing, alt angaaende en Sag, som en Præst i Nordlandene Bisop Setis havde anlagt mod en gammel Lappemand, navnlig Bagge Andersen, der for mere end 30 Aar siden skal have oprøddet en af ham

ham beboet Plads, over hvilken Biskop Friis, paa det beneficerede Gods Besegne, i Maaret 1748 har erhvervet Dom, at han skulde udfattes af Pladsen, hvilken Dom han nu vil have fornyet, da dog Fogden formener, at Pladsen tilhører Kungen, og at Rindningsmanden imod 3 B. 12 Cap. 7 Art. ikke d. r. fra bør udfattes; i den Henseende Fogden begierer, enten at den gamle Dom af 1748 ved Kongl. Resolution maae tilskides, eller han befales for et Extra: Raugting at indstævne den til Underkiendelse, eller og Biskop Friis befales at bevise sin Adkomst til Pladsen, og Sagen, indtil det er skeet, at standse. Hvilket alt Kammer: Collegium havde sendt til det Danske Cancellie, som derhen hørende, og allene anbefalet Fogdens Begiering. Tilligemed Stiftamtmandens og Biskopens i Trundhjem Erklæring af 11 April 1761, hvormed følge endel Deductioner og Efterretninger, som de have indhentet fra begge Parter, og hverudi Stiftamtmanden indberetter, at han, ved Skrivelse til Sorenskriver Schisning af 9 April 1760, har befalet ham, for det første at standse med den tilsigtede Fornylsesdom, da de ellers formene, at den forrige Dom ikke bør være Biskop Friis til Styrke i denne Sag, men han forhindet til at bevise Adkomst og Eiendomsret, og derimod nyde Beneficium Pauperatis, siden det er paa det beneficerede Gods Besegne. Tilligemed tvende Erklæringer fra Missions: Collegio af 2 April og 25 Novbr. 1761, som gaae ud paa, at den skeete Inhibition bør relaxeres, og Sagen til Lands Lov og Ret henvises.

* * *

Jeg troer gierne, at Fogdens Hensigt med det, han i denne Sag til Kammer: Collegium haver indberettet, kan have været ganske god, og at han har villet hindre, at ikke Biskop Friis skulde tilvinde det beneficerede Gods Eiendomsret over en Plads, som efter Fogdens Formening, bør tilhøre Deres Kongl. Majestæt.

Det er og af temmelig Betydning, at en Rindningsmand, (isald den her ommeldte Cap, ellers er saadan een) ikke betages nogen af de Nødvendigheder, som Norske Lovs 3 B. 12 Cap. 7 Art. tillegger ham, da der, for disse nyttige Folk, som frembringe en nye Product, ved at føre den Jord i Brug, som tilforn ikke var til nogen Nytte, ikke kan sættes Belønninger eller Opmuntringer nok.

Dertil kommer endnu en nye Beveeggrund, naar Rindningsmanden er en Cap, da det bør være Deres Majestæt og det Allmuedelige om at gjøre, at

at denne omstrippende Nation, Tid efter anden vørges til, at sætte sig ned, vælge stadig Boepæl, og en lofsig Maade at ernære sig paa.

Men med alt dette maace jeg dog tilstaae, at det mæeste af det, som Fogden begierer og en stor Deel af det, som Stiftammanden og Biskoppen i Trundhiem foreslaae, er saadant, som sigter til, ved Kongelige Resolutioner og Magtsprog, at faae det afgjort, som baade herer og bør høre under Dommerens Kiendelse, og saaledes at betage Vedkommende Lands Lov og Ret, og enten recnt at affikere, eller i det mindste at standse og hemme Rettens Gænge.

Hvem denne Plads tilhører? Om Pappen Bagge Understen, bør i Henseende til Pladsen, ansees som Rydningsmand eller ei, og hvad Rettegighed ham i saa Fald tilkommer? Hvem det tilfalder, at bevise sin Adkomst til Pladsen, for derefter at vinde Eiendoms-Ret, og hvem der bør ansees hidindtil at have været i Besiddelse deraf? Hvorvidt den gamle Dom af 1748 kan ansees som underkiendt eller ei, og hvorvidt den, i denne Sag, kan tiene Biskop Friis til at bestyrke og retfærdiggjøre hans Paastrand? Det er alt Spørgsmaal, som høre under Dommerens PaaKiendelse, og derved bør afgjeres, da det beroer paa den, som ved saadan Kiendelse formeener sig at være brøstholden, at indstævne den for høiere Ret.

Alle disse Spørgsmaale eller nogle af dem, er det dog, de ved Kongl. Resolution ville have afgjorte.

Jeg veed ikke, hvor Kongelige Betiente kunde falde paa at begiere saadant, fornemmelig, naar derom allerede er begyndt Proces, og den eene Part paaستااer Lands Lov og Ret, hvortil det er bekiendt nok, at alle slike Sager, i slike Tilfælde, fra Collegierne blive henviiste.

De vidtløstige Documenter, de ved saadanne Begivenheder til Collegierne indsende, tiene kun til at henlægges, efter at uvedkommende Folk ere uleiligede ved deres Læsning.

Ligesom det kun vilde forarsage idel Uvisshed, og meget svække den almindelige Sikkerhed og Rolighed, om man i Collegierne foretog sig at

afgiøre saadanne Qvæstioner; saa haver jeg ofte tilforn viist, at vores Indretning ei engang er dertil, at det kan skee.

Det er Kammer-Collegii Sag at skisne, om Fogden bør befales at indtræde udi den af Biskop Friis anlagte Sag, paa Deres Majestæts Vegne, og for at iagttage Deres Majestæts Fordeel. Alt, hvad som kun de vedkomme Cancelliet, var, om Fogden i saa Fald fandt det fornødent at søge Opreisning for at indstævne den af Biskop Friis forhen erhvervede Dom af 1748.

Omendskönt denne Dom er mod 14 Aar gammel, og altsaa af dem, der ikke bevilges Opreisning paa, saa kunde der dog mueligt i den Henseende være noget at sige, isald det ellers dermed i alle Maader forholder sig saaledes, som af Fogden her er andraget.

Men, da derom ikke er meldt noget, ligesom Omstændighederne og ere tildeels ubekjendte, og her allene er Spørgsmaal om, enten at standse en Sag, som for lang Tid siden er giort anhängig for Retten, eller at afgiøre visse Qvæstioner, som allerede staae under Dommerens Paakiendelse, saa kan jeg ei andet end være enig med Missions-Collegii Betænkning derudi, at Sagen bør henvises til Lands Lov og Ret, hvoraf slyder, at Stiftamtmand Rangau maae tilskrives, at ophæve den af ham, ved Skrivelse til Sorenskriveren af 9 April 1760 giorte Inhibition, saa at samme ei videre bliver hinderlig udi Sagens Fremgang.

Det eneste, som derhos kan foretages til Fordeel for den gamle Lap, som behoer Pladsen, er, at vedkommende Stiftamtmand eller Amtmand bliver tilskreven at beskikke ham et Forsvar, som under den af Biskop Friis anlagte Sag kan iagttage hans Lary og Beste. Kjøbenhavn den 30 Maji 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 4 August 1762: .

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring og at Lappen paa Ansøgning kan bevilges Beneficium Paupertatis og frie Procurator samt Notice deraf til Kammeret.

Herefter blev Stiftamtmand Rangau og Biskop Gunnerus fra bemeldte Grev Holfstein, under 21 August 1762 tilskreven, og ligeledes samme Dag de Deputerede for Financerne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

LXXXVIII.

Erklæring over en Forestilling af 24 April 1762 fra Vice-Stattholder Benson, derudi han indberetter, at da en Person paa Bragenæs, i Anledning af en Trette, som var forefaldet mellem ham og Guldsmed-Lauget i Christiania, havde ladet prøve nogle af Guldsmeddenes Arbeide ved Probeermesteren paa Kongssberg, var det befunden af Gehalt fra 9 Lødig 5 Gran til 12—8 Gran, omendskiont deres Laugs-Artikler af 6 Maji 1718 udtrykkelig forbyder dem at forarbeide ringere Sølv end 13½ Lødig, lige med Kiøbenhavn's Prøve, og befaler, at alt Sølv skal prøves af Vardenen. I den Anledning har Politie-mesteren i Christiania, efter at han havde faaet fat paa et Stykke af hver Mesters Arbeide, begiert af Probeermesteren, at han, i M. sternes Nærværelse, skulde prøve det, hvorfor han først, under et og andet Paaskud, undlog sig, sevede det dog fiden, men vilde ikke holde det, da det kom dertil, saa Politie-mesteren, som forgieves havde søgt at faae Probeermesteren fra Kongssberg til Christiania, maatte henvende sig til Vice-Stattholderen, som og ved Mag:stra-ten har ladet ham det befale, under Trusel af Straf, om han vægrede sig derudi, men skiont denne Ordre nogle Gange er gientagen, han og nogle Gange har lovet at giøre Prøven, og allene begiert Opsættelse, som er ham for-undt, saa har han dog ikke været at bringe dertil; i den Henseende indskiller Vice-Stattholderen, om ikke Probeermesteren for hans Gienstridighed bør have forbrudt hans Laugs Rettighed i et eller ½ Aar, og derhos befales, strax og uden Ophold, at giøre Prøven, og om han endnu skulde blive modtvillig, da at indsættes paa Aggershuus Fængning.

* * *

Man har hidindtil holdet for, at de Laug, som arbeide i de kostbare Metaller, og i Særdeleshed Guldsmed-Lauget, mere fortiene at skaanes, end noget andet Laug; i den Henseende er det og bestandig bleven afslaaet, naar nogen har giørt Ansøgning om Bevilling paa at ernære sig af Guldsmed eller andet saadant Arbeide, uden at blive indtagen udi Lauget.

Marsagen dertil er, at man har anseet det som en Sag af stor Betydning, (som det og i sig visselig er,) at saavel det Guld, som i Særdeleshed Sølv, der i Landet forarbeides, kobses og sælges, er godt og har sin visse og fastsatte Gehalt, saa at de, der enten lade Sølv forarbeide, eller kobsse forarbejdet Sølv, kunde være vis paa, at de faae Værdie for deres Penge, og at de ikke, mod at betale Sølv, faae $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{8}$ eller $\frac{1}{9}$ Deel Kobber eller anden ringere Metal.

Denne saa nyttige som høistnødvendige Hensigt har man holdt for, best at kunne opnaae ved et sluttet Laug, hvor enhver Laugsmester staaer til Ansvar for sit Arbejde, som hans Navn og Stempel findes paa, og hvor det heele Laug i visse Henseende, staaer til Ansvar for det, enhver Mester i Lauget har forarbejdet, og som han ikke bør udlevere, førend det af Probeermesteren er prøvet og befundet af den rette Gehalt, hvorefter Probeermesterens derpaa slagne Stempel bør vidne.

Men, at man ikke saa aldeles har lykkedes i at opnaae denne Hensigt, det viser nærværende Forstilling fra Vice-Stattholderen, af hvilken man erfarer, at et heelt Guddsmed-Laug i een af de anseeligste Kiebstæder i begge Rigerne maae have sluttet Hovederne sammen for at tilintetgiøre det eeneste, som udi deres Laugs-Artikler, er anordnet og fastsat til det Almindeliges Sikkerhed, og som indeholder Grunden i sig til, at deres Laug i Begyndelsen er bevilget og siden vedligeholdt.

Uf den anstillede Prøve seer man, at deres Sølv er ikke allene $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{9}$ Deel, men endog $\frac{1}{8}$ og $\frac{1}{7}$ Deel slettere, end det burde være.

Saaledes blive Folk bedragne, og de, som lade Sølv forarbeide, sættes i den største Uvisshed om, hvad Værdie de faae for deres Penge. Denne Uvisshed kunde ikke være større, naar der aldeles intet Laug var, da man lettelig seer, at enhver bedrager mere eller mindre, ligesom han selv finder for godt.

For desto sikkrere at kunne i iverksætte dette Bedragerie, merker man nok, at de ere bleve eenige om recent at affkøbe det, som deres Laugs Artikler fastsætte, at det af dem forarbejdede Sølv skal prøves af Værdeinen, førend det maae udleveres.

Den

Den Trodsighed og Gienstridighed Probeermesteren haver viist, ved at negte at giøre det, som var hans Embede, da han ei allene dertil blev requireret af Politiet, men det og blev ham saa strengelig befalet af Magistraten og Vice=Statholderen, kan man ikke noksom undre over.

Det kan ikke feile, at han jo haver forestillet sig, hvad det af saadan Vægning og Opsætsighed vilde følge; men han maae og have forestillet sig, hvad deraf vilde stude for ham selv og hans Laugs=Brødre, ifald han giørde den anbefalede Prøve, og hvor slet de derved vilde bestaae, og man merker, at denne sidste Forestilling har beholdet Overvægten, hvoraf man kan dømme om dens Vigtighed.

Naar man betragter denne Mands gienstridige Opførsel, saavel i Henseende til Omstændighederne, som i Henseende til den Følge den kunde have, om Guldsmeddene merkede, at de frit kunde bedrage Folk og unddrage sig fra at efterkomme deres Laugs=Artikler, uden at kunne tvinges dertil, saa maae jeg tilstaae, at saavel den Straf, som det Middel til at tvinge ham, hvilket af Hr. Gehejmeraad og Vice=Statholder Benzou er foreslaaet, er ganske lemsældigt, og saadant som det bør at være, for at opnaae Hensigten.

Det eneste jeg derved har at erindre, er i Henseende til den foreslaagne Straf, at have forbrudt sin Laugs=Retlighed paa $\frac{1}{2}$ eller heelt Aar, hvilken Straf jeg vel ikke anseer for at være for haard, men jeg maae tilstaae, at den just ikke er af det Slags, som jeg er for, saa længe den kan undværes, da det er efter mine Tanker, at forbyde En det Arbejde, som han allene har lært at ernære sig af, og at straffe ham, ved at tvinge ham til at være ørkesløs.

Jeg skulde i den Henseende allerunderdanigst indstille, om, isteden for denne Straf af at have forbrudt Laugs=Retlighed, paa en vis Tid, kunde sættes en Mulet af 30 à 40 Rdlr. eller meere, og i det øvrige, reskriberes til Vice=Statholderen, efter Forestillingen. Kjøbenhavn den 2 Junii 1762.

I denne Sag faldt der først Resolution efter at en seener Etklæring fra General=Prokureuren var indkommen.

Herefter afgik under 12 November 1762 Kongelig Befaling til
Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou.

LXXXIX.

Erklæring over en Forestilling fra Kiøbenhavns Magistrat af 13 Julii 1761, hvorved de til Approbation indsende en Tabel over Omkostningerne ved at indtræde i Laugene, som de have forfattet i Folge Reskriptet til dem af 10 April 1761 dets 7 Postes andet Membrum, efter at de derom først have confereret med Laugenes Oidermænd, og hvorved den forrige Tabel af 3 Martii 1756, i adskilligt er forandret, og Omkostningerne meget nedsatte, alt i Overensstemmelse med Forordningen af 23 Decbr 1681, derhos Magistraten anfører Marsagen, hvorfor de, i Henseende til visse Laug, s. Ex. Bagere, Blyetækkere, Blikkenslagere &c., ikke for Tiden have kunnet sætte dem saavidt ned, som de gierne have ønsket, da de ellers i Almindelighed have udeladt de 5 første Kurbriqver af forrige Tabel, og formene at det i Henseende til Evende og Dreunge, og det, der ved deres Ind- og Udskrivning skal betales, kan have sit Forblivende ved Forordningen af 16 Maji 1682, og at Skuemesterne ikke bør nyde noget for deres Umage. Derhos Magistraten lover at have noie Indsende med, at den 8 Post udi det anførte Reskript efterleves, og ingen ung Mester bebyrdes med ufornoden Udgift eller Tidsspilde til Mesterstykkets Forfærdigelse. Endelig indskiller Magistraten: a) at, da det anordnede Mestersvendsaar ofte hindrer en Evend fra at blive Mester, og det, ved det anførte Reskript er Magistraten tilladt, at fritage i Henseende til Mesterstykkerne, om det da ligeledes maae være dem tilladt, at fritage i Henseende til Mesteraaret, naar Omstændighederne udtrævede det, og reent at ophæve det ved de Lauge, hvor de finde det ufornodent; b) At det maatte forbydes at bebyrde Dreunge, ved deres Antagelse til Evende, med nogen Slags Udgift, under lige Straf for Oidgesfellerne og Evendene, som for Oidermændene og Mesternes er fastsat ved Placaten af 3 Mart. 1756 Art. 3. c) Da det vilde have sin Mytte, om Dreunge, naar de skulde være Evende, og maatte aflegge en Prøve, saa beder Magistraten om Tilladelse, at anordne ved hvert Laug et Evendestykke, saa at, naar Dreungen befandt sig ikke tilbørligen at være underviist i Professionen, skulde Mesteren straffes efter Forordningen af 6 Maji 1682 Art. 12.

* * *

De fleeste, og omtrent alle de af Magistraten foreslagne Voster ere af den Betskaffenhed, at de i alle Maader stemme overeens med det, som har været Hensigten med Reskriptet af 10 April 1761, nemlig, at lette Afgangen til at sætte sig ned og ernære sig af sit Arbejde for enhver, som havde Lust til at arbejde, og havde lært at arbejde, at forsøge Arbeidernes Tal, for derved at formere Concurrancen, og derved atter at skaffe bedre Arbejde og lettere Priis.

Denne Hensigt er overalt god og nyttig, men udi Kiøbenhavn høist nødvendigt, hvor det, som kaldes main d'oeuvre er i Forhold langt dyrere, og derhos ofte slettere, end i nogen anden anseelig Stad i heele Europa.

Den af Magistraten foreslagne Tabel viser, at Omkostningerne for dem, der ville indtræde i et Laug, ere ved mangfoldige Laug nedsatte til mindre end Halvdelen, og ved nogle omtrent til en tredie Deel af det, de forhen vare efter Placaten og Tabellen af 3 Martii 1756.

Naar man betragter, at denne sidst ommeldte Tabel, udi Aaret 1756 kom ud, for at formindske og fastsætte Omkostningerne, som alt steege høiere og høiere, saa seer man, hvorvidt Laugene havde afvejet fra Forsordningen af 23 December 1681, og hvorledes det havde lykkedes dem, Tid efter anden, at giøre det alt vanskeligere og vanskeligere for andre, at komme udi Lauget.

De Aarsager Magistraten anfører til, at de have maattet lade visse Omkostninger vedblive, synes for største Delen ganske antagelige, derimod ere de af dem ophævede Omkostninger af det Slags, som baade kunde og burde undværes.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at approbere den af Magistraten foreslagne Tabel, og derhos overlade, om Magistraten kunde tilskrives, i Henseende til de tvende Laug, Blyetallerne og Blikkenslagerne, at da det, hvad det første angaaer, er lovligt og billigt, at der bidrages noget til HiKp for dem, der ved farligt Arbejde ere komne til Skade, men det dog synes noget stærk for en ung Mester, dertil at bidrage 30 Rdr., og det i

Hens-

Henseende til det andet Laug ligeledes synes noget haardt, at de, der indtræde i Lauget, skulde betale al den Gield, deres Formænd have gjort, saa overlades det til Magistraten, om de kunde mage det derhen, at disse Omkostninger endnu bleve noget nedsatte, imod at enhver i Lauget aarlig bidrog noget til det Brug, hvortil de ere bestemte.

Det Magistraten foreslaaer angaaende Betalingen for Laugesamlinger, at samme opføres ved Mestersjækkens Forfærdigelse, men at Oldermænd derimod nyder noget, naar en Mester eller Svend vil have Lauget samlet formedelst forefalden Uenighed, er efter mine Tanker ganske billigt, og kan gjerne approberes.

Da det anordnede Mestersvendsaar ved de fleste Laug kun tiener til at opholde en Svend noget længere, og maaskee derved at hindre ham fra at komme i Lauget, enhver, som begierer det, og derfra bliver fritaget, og saadan Dispensation just ikke synes at være af den Betydning, at den skulde tilstaaes af Deres Kongl. Majestæt, saa er det baade billigt, og kan have sin store Nytte, at det bliver Magistraten tilladt derudi at dispensere, saavel i Almindelighed i Henseende til visse Laug, hvor det er aldeles uden Nytte, som i Særdeleshed i Henseende til andre Laug, hvor de særdeles Omstændigheder udi eet eller andet Tilfælde maatte udfordre det, alt paa den af Magistraten selv foreslagne Maade.

Da en Mester ofte i adskillige Aar bruger en Dreng, som han har antaget til at lære sit Haandverk, ikke ved Haandverket, og til saadant Arbeide, hvorved han kunde lære noget, men til andet Huusarbeide, og til at sebe Vrinder i Byen, hvorved en saadan Dreng ofte bortdriver mange Aar, uden at lære noget af det, som han er bestemt til, og som han siden skal ernære sig af, ja uden at man engang faaer at vide, om han dertil er oplagt eller ei, saa tænker jeg, det kunde have sin Nytte, som af Magistraten er foreslaaet, at Haandverksdrengene, førend de bleve antagne til Svende, skulde aflegge en Slags Prøve, naar allene derved iagttages, at ikke Drengene men Mesteren bør straffes, ifald Drengen befindes lidet eller intet at have lært; thi skulde jeg formene, at Magistratens Forslag og udi denne Post, kunde nyde Approbation.

Ligeledes er det billigt, at der bliver sat Straf for Oldgesellen og Svendene, isald de maatte befindes at fordre noget af de Dreng, der blive løsladte til Svende, da den Straf og synes meest anvendelig paa dem, som i lige Tilfælde er sat for Aldermanden og Mesterne ved Placaten af 3 Martii 1756 dens 3 Post.

Thi skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Kiøbenhavn's Magistrat efter Forslaget, og i Overeenstemmelse med Foregaaende, da saadant Reskript efter den af Magistraten selv givne Anledning kunde clausuleres: At Magistraten, og især Politimester, skulde have nøie Indseende med, at de unge Mestere ved deres Indtagelse i Laugene, ikke med anden eller videre Udgift, end her er tilladt, worde bebyrdede, under hvad Paastud det end maatte være, og at de, som maatte befindes derimod at handle, eller dermed at see giennem Singre, blive tilbørlig afstraffede. Kiøbenhavn den 5 Junii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 4 August 1762:

Erpeberes efter Erklæringen.

Herefter afgik Kongelig Befaling til Kiøbenhavn's Magistrat under 22 August 1762.

XC.

Erklæring over en Forestilling af 30 Januarii 1762 fra Amtmanden over Colodindhuss Amt Geheimeraad Bylov, hvorudi han indberetter, at da han, paa Amtmanden over Skanderborg Amt, Kammerherre Woydas Requisition, havde ladet een der paa Amtet boende Qvinde actionere, fordi hun havde hjulpet sin Mand af Fængslet i Skanderborg, hvor han var anholdet for Tyverie, og derpaa havde tilskillet Amtmand Woyda Regning paa Omkøstningerne, havde han vægret sig ved at betale dem, paa Grund af Forordningen af 21 Maji 1751 3die Art., da han anseer denne Delinquentinde som en Medskyldig, der af vederkommende Øvrighed skal tiltales; hvorfor Geheimeraad Bylov beder, at Kammerherre Woyda maae befales, at foranstalte denne Regnings saabelsom de øvrige paa Engen anvendte billige Omkostningers Betalning.

Da begge Amtmænd ere eenige udi, at de paa denne Sag anvendte Omkostninger bør udreedes af Amtet, hvilket ei heller vel kan være anderledes, da den ene Amtmand paa den andens Requisition har ladet Delinquentinden actionere, saa viser Forordningen af 3 Junii 1746 tydelig nok, hvilket Amt det tilfalder at udrede dem. Denne Forordning, som haver sin Grund udi Loven, fastsætter, at Forum delicti commissi, og ikke just Forum delinquentis eller Forum deprehensionis skal finde Sted i Delinquentensager.

Da nu det delictum, hvorfor dette Qvindemenneske er tiltalt, bestaaer derudi, at hun har hjulpet sin Mand ud af Fængslet i Skanderborg, og altsaa maae være begaaet paa Skanderborg Amt, saa var og Skanderborg Ting det rette Sted, hvor Sagen burde været forfulgt, og Skanderborg Amt det Amt, som skulde udrede Omkostningerne, og omendstaaende Amtmanden over Coldinghuus Amt, hvor Delinquentinden just fandtes og opholdte sig, har besørget Sagen med hende opløst og forfulgt, før derudi at søie Amtmanden over Skanderborg Amt, som forlangte det af ham, ligesom det og der bequemmeligere, og med mindre Omkostning kunde skee, saa skjønter man lettelig, at han derved hverken har villet eller kunnet bebyrde Coldinghuus Amt med en Udgift, som var det uønskommende. Jeg skulde derfor allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Amtmanden over Skanderborg Amt: At da det Delictum, hvorfor Hans Hansens Hustru Margrethe Jonasdatter af Brvisel er tiltalt, er begaaet paa Skanderborg Amt, saa bør og de paa Sagenes Udførsel mod hende anvendte billige Omkostninger af bemeldte Amt at udreedes. Kiøbenhavn den 6 Junii 1762.

Cancellie-Collegium resolverede herpaa under 4 August 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Kammerherre Woyda, under 10 September 1762 tillagt Kongelig Befaling, og samme Dag Notice derom til Geheimeraad og Amtmand Bylov.

XCI.

Erklæring ober en Angivelse af 6 August 1761 fra en Bonde paa Morsøe i Thyhø navnlig Jens Nielsen, underskreven af en Concipist navnlig Knud Christian See, der kalder sig af høi Dyrighed besticket Forfører for Jens Nielsen, derudi han melder, at han havde andraget for Amtmanden, at der var skeet Indbrud i et Sterboe paa Morsøe, og nogle Penge udtagne, men faaet Resolution, at han skulde bevise sit Andraagende, hvilket han og havde gjort, og derover erhvervet et Tingsvidne, som han indsender i Extract, melder og, at der er funden Brændeviinsredskab i Sterboet; at den Aføde i sig haver været Selveier, og at den Borger, som har forrettet Skiftet, kun har været pro forma Eier af Gaarden; at Skiftet efter to Mars Forsøb ikke er sluttet, og endnu mindre foreviist Amtmanden, med videre, som han alt melder at være oplyst ved Tingsvidnet, beder derfor, at Hans Majestæt vil tage ham, som en fattig Bonde, der ellers maane lide for Sandheds Skyld, under Beskyttelse, og befale Amtmanden eller General-Registreren at inquirere og paatale Sagen. Lillige med Amtmandens Etatsraad Hauchs Erklæring af 12 Sept. 1761, derudi han tilstaaer, at Jens Nielsen har andraget det Omskrevne for ham, at han har tilholdet ham at bevise det, og at han derpaa har erhvervet dette Tingsvidne, hvorved det, efter hans Formening er bevist, at Søren Ribogaard og Anders Mikkelsen have i denne Sterboe opbrudt et Skab, og deraf udtaget nogle Penge, omtrent 115 flette Daler, som man ikke veed, om siden ere komne tilbage og beregnede Sterboen til Indtægt.

Men da det vilde ødelegge den fattige Jens Nielsen, om han skulde udføre Sagen, og det vilde geraade Søren Ribogaard, der er en formuende Mand, og Anders Mikkelsen til Beskiemmelse, saa indsiller Stiftamtmanden, om Hans Majestæt ikke derudi vil resolvere: 1) At Skifteforvalteren skal forevise Amtmanden Skifte-Protocollen, for deraf at erfare, om de 115 Daler til Indtægt ere beregnede. 2) Søren Ribogaard og Anders Mikkelsen giøre Sed, at de ikke havde taget flere Penge udaf Sterboen. 3) Disse tvende, een for begge betale 115 Rdr. i Mulct. 4) At de og skulde betale de paa Sagen anvendte Omkostninger, efter billig Regning, som af Amtmanden var decideret; saaledes formener Amtmanden, at Loven og det Almindelige kunde skee fyldest, uden at nogen leed paa Tre eller Formue.

* * *

Jeg maae allerunderdanigst tilstaae, at denne Angivelse i mange Henseende kommer mig heel mistænkelig for.

Angiveren er en fattig Fæstebonde, hvis Huusbonde ikke synes at vide noget deraf, og som ikke klager over nogen ham selv tilføiet Forurettelse eller Fornærmelse, men, som Nidkierhed for Deres Majestæts Lovs og Befalningers Efterlevelse, og for nogle unyndige Arvinger, der skal være ham langt ude bestægtede eller besvoglede, deres præsumtive Fordeel skal have bragt til at giøre denne Angivelse, og til at føre et temmelig vidtloftig Tingsvidne, for at godtgjøre dens Indhold.

Concipisten til Angivelsen, der har underskrevet, som af hoi Øvrigheden beskikkede Forsvar for Donden, er just ikke bekendt af den beste Character.

Udi en Sag, som Amtmanden for nogle Aar siden havde for Høieste Ret, og hvis Udfald ikke var til Fordeel for ham, havde han meget betient sig af denne Concipist, som undertiden havde handlet som hans Fuldmægtig.

Disse Folk andrage, at der i en Fæstebondes Sterboe skal af et Skab være udtaget nogle Penge, som man ikke veed, om ere siden komne tilbage, og beregnede Sterboen til Indtægt. At der i samme Sterboe er forefundet Brændeviins-Redskab, som ikke er casset. At Skiftet efter tvende Aars Forløb, ikke saavidt de vide, er sluttet, og Skiftebrevet ikke foreviist Amtmanden, i Henseende til det, deraf skalde svares til Justits-Cassen. Overalt stille de paa, at en Borger i Nykøbing har forrettet Skiftet, da de holde det for rimeligt, at den Afdøde selv har eiet sin Gaard, og denne Borger enten ingen Skiøde har havt derpaa, eller kun et pro forma Skiøde.

Derfor den afdøde Jens Mikkelsen havde været og holdet for Selveier-Bonde, da havde det tilfaldet Amtmanden at forrette Skiftet efter ham; men da han enten har været, eller i det mindste holdet for denne Borgers Niels Oluffens Fæstebonde, saa tilfaldt det efter Loven, Niels Oluffen som Huusbonde, at forrette Skifte efter hans Fæstebonde, hvilket han og befindes at have gjort.

Dette er Angiveren og hans Concipist ikke fornøiede med, men synes hellere, at have villet unde Amtmanden dette Skifte.

Alt det, de saaledes have angivet og andraget, have de søgt at godtgjøre og opløse ved et af dem erhvervet Tingsvidne, hvoraf de have indsendt een af Concipisten selv forfattet Extract.

Spørges der, hvorledes denne Bonde og hans Forsvar eller Concipist, ere komne til at føre Tingsvidne, ei allene, uden at anlegge Sag, men og angaaende Ting og Behandlinger, som vare dem aldeles uvedkommende, da er det dermed tilgaaet paa søgende Maade:

Jens Nielsen indgav først til Amtmanden en Angivelse angaaende det formeente Indbrud udi Sterbeen, hvorpaa Amtmanden resolverede, at han skulde bevise sit Foregivende; og da Amtmanden derpaa efter hans Forlangende havde beskillet ham Concipisten til Forsvar, udtog de Stævning til Vidners Førelse, hvilket Dommeren og tillod paa Grund af Amtmandens Resolution, omendskjønt Skifteforvalteren, (hvis Bonde det var, der blev beskylt for Indbrudet,) lod paa hans Bondes og egne Begne møde, og protestere mod Vidners Førelse, samt erklære, at Skiftet efter Jens Nielsens allerede for lang Tid siden var sluttet, at de Umyndiges nærmeste Frænder, nemlig deres Morfader og Faders Brødre havde derved bestandig været nærværende, saa mod deres Villie og uden deres Vidende intet var blevet foretaget, ligesom de og tilsidst havde underskrevet Skiftebrevet.

Efter at Jens Nielsen og hans Concipist saaledes havde faaet Lov at føre Vidner, anstillede de en ordentlig Inquisition ei allene angaaende de udtagne Penge, som det eeneste Klagen til Amtmanden omformeldte, men og angaaende den heele Skiftebehandling og alt hvad der i Sterboen var foretaget.

Uf dette Tingsvidne eller Inquisition er det, Concipisten har paa egen Haand gjort en Extract, hvormed han har bilagt Angivelsen til Deres Kongl. Majestæt.

Omendskjønt denne af den ene Part forfærdigede Extract kun er en Chartaque, der ikke fortiener mindste Tiltroe, og ikke er værd at giennem-

løse, saa haver jeg dog med temmelig Vidshed kunnet erfare eller giette mig til Beskaffenheden af det, saa farlig udstregne Indbrud og Tyverie, hvorved Omstændighederne ganske vist ere følgende.

Strax efter at Jens Niikkelsen var død, og førend Huusbonden var mødt i Boen for at forsegle, faldt Børnenes Morfader Søren Ribsgaard, hvis Datter den Afdøde havde havt til Ægte, og deres Farbroder Anders Niikkelsen, som begge vidste, at den Afdøde havde efterladt sig endeel reede Penge, paa, at de, til Børnenes Beste, vilde udtage nogle, og giemme dem til Børnene. At de kunde faae saadant et Indfald, har man ikke nedig at undre sig over; naar man veed, hvorledes Bønderne i Almindelighed slutte, og den Tanke de staae udi, at hvor meget en Fæstebonde end efterlader sig, saa faae hans Børn dog lidet eller intet deraf, en Tanke, som Erfarenhed paa adskillige Steder desværre viser, ei at være saa aldeles uden Grund.

Dette Forsæt have de uden Tvivl rigtig sat iverk, og, efter at de havde løsnet en Fiel bag paa et Skab, deraf, i den anden Farbroders og Børnenes Overvarelse, udtaget nogle Penge, hvorudi der fandtes 115 slette Daler, hvilke de lagde igien i Pungene, efter at de havde talt dem, og forsegledet den med den Afdødes Segl, og leverede dem til den ene Farbroder, at giemme dem til Børnene.

Men, som Skifteforvalteren uden Tvivl har faaet det at vide, saa have de maattet levere dem tilbage igien, da de ere heregnede Sterboen til Indtægt.

Man seer nok, at de ere komne tilbage igien, men Maaden og Aaledningen dertil finder man ikke; thi da dette var en Omstændighed, som Concipisten ikke forlangede opløst, saa har han vel fort Vidner om Skiftebehandlingen, men ikke værdiget at æffe Skifteforvalterens Erklæring, om og hvorledes disse Penge vare komne tilbage eller ei.

Jeg troer just ikke, at Søren Ribsgaard tilstaaer disse Omstændigheder, men at han snarere foregiver, at han tog Pengene for at forvare dem, siden de let kunde berettiges af Skabet, som gik ud til Gangen, og ikke var vel forvaret. Det kan og hælde sig, at det Modsatte ikke kan bevise,

vises, og at det maaffee kunde forholde sig saaledes, skiont jeg, efter den Kundskab jeg hidindtil haver derom, ikke holder det for det rimeligste.

Dette er det betydeligste i denne Angivelse, da alt det øvrige, den indeholder, ikke er i nogen Maade værd at agte paa.

Omendskiont Søren Ribsgaard og Anders Niff: Isen have været aldeles enige og lige gode i denne Gierning, saa seer man dog lettelig, at Concipisten fornemmelig og allene har villet den Første til Livs, som er Skifteforvalterens Fæstebonde, og af Amtmanden udgives for en meget formuende Mand. I den Henseende har han stævnet Søren Ribsgaard til at høre Bidner, og derimod ei allene stævnet Anders Niffkelsen til at aflegge Bidne, men og allerførst afhørt ham, som det første og fornemteste Bidne, uanset Søren Ribsgaards Procurator exciperede imod ham, som den, der var selv deelagtig i Gierningen, hvorom der skulde handles.

Saa lidet som der, efter mine Tanker, kan agtes paa den herhos selgende Extract af Tingsvidnet, som af Concipisten eller den ene Part i Sagen er forfattet, saa stor Agt synes Amtmanden at have derfor, da han formener, at dette Document allene (thi det er foruden Klagen eller Angivelsen, det eneste Document man har seet i Sagen) er tilstrækkeligt nok til at afgjøre den heele Sag.

Jeg maae tilstaae, at det giver mig ondt at erfare, at en Amtmand kan raisonnere saaledes, og er istand til at troe:

1) At Deres Kongl. Majestæt allernaadigst skulde finde for godt, uden foregaaende Lovmaal og Dom, at kiende i en Sag, som har Ansæende af en Delinquent's Sag, og ved Kongl. Resolution at paalegge Parter en ansælig Mulct, som aldrig ere stævnedes til at lide Dom, og om hvilke man aldeles ikke veed, hvad de kunde have at sige til deres Undskyldning eller Forsvar; thi man veed aldeles ikke, hvad Søren Ribsgaard har at anfere til sit Forsvar, og da Skifteforvalteren Niels Oluffsen er bemeldte Søren Ribsgaards Huusbonde, saa har Amtmanden ikke havt den Opmærksomhed at indhente hans Erklæring, før end han selv gav sin endelige Betænkning i Sagen.

2) Naar han og tænkte, at de i Collegierne foretage sig at giennemlafe flige Acter, som egentlig bør høre under Dommerens Paakiendelse, for derefter at gjøre allerunderdanigst Foreskilling til Deres Kongl. Majestæt, og saaledes, ved Kongl. Resolution, at faae Sagen afgjort, at han da kunde falde paa at troe, at de, i de samme Collegier, vilde lade sig nøie med en Extract af et Tingsovidne, som af den ene Part var forfattet, uden at forlange at see Tingsovidnet selv, naar samme var det eneste Document, man havde til Ophøining i Sagen.

Det er vist, Amtmanden binder sig ikke til Formaliteter. Efter hans Forslag skulde Søren Ribsgaard og Anders Nikkelsen gjøre Eed, og betale anseelige Muleter og Omkostninger. Af disse tvende er den første, nemlig Søren Ribsgaard allene stævnet til at høre Vidner, og ikke til at lide Dom, men den anden, nemlig Anders Nikkelsen er ei engang stævnet til at høre Vidner, men allene til at aflegge Vidne, lige som han og virkelig har aflagt sit Vidne.

Det var en forunderlig Metamorphosis, om den, som allene var stævnet til at aflegge Vidne, og havde aflagt det, skulde i en Hast og uden videre, ved Sagens Slutning forvandles til Part, og ei allene aflegge Juramentum Purgatorium, men og dømmes til Muleter og Omkostninger.

Jeg begriber vel, at Amtmanden, i Henseende til Anders Nikkelsen, har anseet det som temmelig ligegyldigt, da han har foreslaaet, at Søren Ribsgaard og han skulde svare Een for begge, og han forhen har erindret, at Søren Ribsgaard var en formuende Mand, og man derimod seer, at Anders Nikkelsen er en Tjenestekarl, saa at Amtmanden vel har vidst, at det kom til at gaae ud over Søren Ribsgaard allene. Men dette er ikke nok, jeg maae ikke domme en Ustævnt og Uørt til at betale Bøder og Omkostninger, fordi jeg veed, at han intet har at betale med, og at En anden kommer til at betale for ham.

Af det, som hidindtil er anført, sees lettelig, at der paa denne Angivelse aldeles intet kan være at agte, og at samme, for saavidt angaaer Angiveren og hans Concipist, som aldeles uvedkommende Personer, ikke engang fortienner at henvises til Lands Lov og Ret.

Men,

Men, da Amtmanden, som beretter at have seet Tingvidnet, formener, at Factum i Henseende til Pengenes Udtagelse af Skabet er tilstrækkelig bevist, og Sagen saaledes oplyst, at derudi kunde gaae Dom, og han allene ønsker, at faae den afgjort ved Kongl. Resolution, for at unddrage Søren Ribsgaard fra den Beskiemmelse, som Dommen for ham vilde medføre, og Sagen ikke kan siges at være Amtmanden og hans Embede uødkommende, naar den ellers forholder sig saaledes, som han synes at antage, saa, skient jeg ikke ser Sagen fra samme Kant, som Amtmanden, skulde jeg dog indstille, om Amtmanden kunde tilskrives: At det overlades til ham, paa Embeds Vegne, dog paa eget Ansvar, at lade Vedkommende tiltale, isald han finder Sagen saaledes oplyst, og af den Bestaaffenhed, at offentlig Action derfor kan og bør anlægges. Kjøbenhavn den 9 Junii 1762.

I Cancellie-Collegio blev under 4 August 1762 herpaa resolveret: Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Statsraad og Amtmand Zauch under 24 August 1762, fra Geheim-Conferensraad Grev Solstein tilskrevet.

XCII.

Erklæring over en Forestilling af 23 August 1761 fra Stiftamtmanden over Sieland Hr. Geheimeraad Scheel, hvorved han indsender en Skrivelse fra Magistraten i Helsingøer med adskillige Bilager, som vise, at endeel Smeder- og andre Svende derudi Byen ere af de Tanker, at de, i Følge Reskriptet af 10 April 1761, kunde nedsette sig paa hvilken Profession de vilde, og det, uden at lade sig indlemme i de paa samme værende Laug. Og, omendstisnt Stiftamtmanden under 28 April 1761 har tilskrevet Magistraten, at dette ikke var Reskriptets Mening, som allene fastsætter en Regel for de Kjøbbeder, og for de Haandværker, hvorpaa ingen Laug er, saa har dog Magistraten ved høfsølgende Skrivelse af 15 August 1761 begjert Kongl. Forklaring, saa han, af den Marsag maae forespørge sig, om der, ved det Ord sluttee Laug i Reskriptet, allene bør forstaaes et saadant Laug, som bestaaer af et vist fastsat Antal Laugbrødre, som ikke maae overstiges (hvilket er Svendenes Mening) eller

og derved bør forstaaes ethvert authoriseret Laug, saa at det herefter, som tilforn, hvor saadant ordentlig Laug er paa en Profession, bliver enhver forment at bruge samme, med mindre han i Lauget er indlemmet.

* * *

Da Stiftamtmanden Hr. Geheimeraad Scheel allerede forhen har givet Magistraten i Helsingør et i alle Maader tilstrækkeligt Svar paa det Spørgsmaal, de her opkaste, saa synes det, at de nu igien spørge, allene for at spørge, fornemmelig de dertil ikke synes at have havt anden Anledning end at nogle af deres Haandværks-Svende ikke have været eenige med Stiftamtmanden, men villet forstaae Reskriptet paa en Maade, som i sig er urimelig, da man i Almindelighed pleier at kalde ethvert Laug et sluttet Laug, naar det haver Laugs-Artikler, der af Deres Kongl. Majestæt ere allernaadigst confirmerede, og hvorved alle de, som ikke ere i Lauget, ere forbudne at ernære sig af den Profession eller foretage sig noget af det i Artiklerne ommeldte Arbeide. Ligesom Helsingør og er det eeneste Sted, hvor denne Lov er opstaaet, hvoraf man ikke har mærket mindste Spør i Kiebenhavn.

Jeg skulde i den Henseende allerunderdanigst indstille, om Stiftamtmanden Hr. Geheim raad Scheel kunde tilskrives: At da Reskriptet af 10 April 1761 hverken kan eller bør forstaaes anderledes, end Stiftamtmanden, udi hans Skrivelse til Magistraten i Helsingør af 28 April 1761, ligesaa tydelig som grundig haver viist, saa kunde Magistraten gierne sparet denne gientagne Forespørgsel, hvortil de ikke synes at have have anden Grund, end at nogle af de der værende Haandværks Svende have villet, at Reskriptet skulde forstaaes anderledes og paa en Maade, som i sig, var saare lidet rimelig. Kiebenhavn den 10 Junii 1762.

Paa dette blev i Cancellie-Collegio under 4 August 1762 resolveret saaledes:

Epederes efter General-Procureurens Erklæring.

Her:

Herester blev Geheim raad og Exstatumand Scheel den 14 Aug. 1762 tilskreven fra Geheime-Conferentiraad Grev Zolstein

XCIII.

Eklæring over en Skrivelse fra Kammer-Collegio til Grev Zolstein af 22 Decbr. 1761, derudi de berette, at omendstient det længe siden er befalet, at den af det Norske Compagnie, inden Kongebergs Sølvverks Omkreds anlagte Woldens Glashytte slutted forskyttes, saa maade de dog fornem me, at den ei allene endnu er i Drift, men at og Werkets Directeur Kammerherre Storm har ved Høghden floor ladet relagere den af Over-Bergamtet foranstaaede Arrest og Forbud paa videre Sætteveeds Hugs til bemeldte Hytte, ja han har og, mod Over-Bergamtets Jurisdiction og Privilegier, for Sønderw Bøigbering ladet indskrive Over-Bergamtet med dets Over- og Hølfyrster til at lide Dom, og at erstatte Glashytten paaaforte Omkostninger og Tab Skadesløs, med videre; da nu Kammer-Collegium nødes til at referere denne Sags Beskaffenhed for Hans Majestæt til forventende allernaadigst Resolution, saa anmode de Grevten, med denne Post at tillegge Sørenskriver Krigsraad Strøbr Ordre, denne Sag som uvedkommende at afvise. Tillige med Vice-Stattholder Benzons Eklæring af 19 Decbr. 1761, som melder, at Disputen besaaer derudi, at Over-Bergamtet formener, at Woldens Glashytte er opbyggt inden Sølvverkets Grændsefæde, og altsaa mod Sølvverkets Privilegier, da Kammerherre Storm derimod paaftaaer, at den ligger uden for Sølvverkets Grændser, og at, om den og laae inden for, saa var dog derpaa ikke bleven talt udi rette Tid.

Da det nu vel kunde være fornødent til at afgjøre denne Sag, at befale Næstlederne ic, saa indstiller Vice-Stattholderen, ifald Sagen ikke i Mindelighed kunde afgjæres, om Hans Majestæt ikke maatte finde for godt, at lade den ved Commissarier undersøge og afgjøre, hvilket synes beqvæmere og anstændigere end at fsee ved Underretterne. Derhos Vice-Stattholderen tillige indsender et Brev til ham fra Kammerherre Storm af 12 Decbr., hvormed følger et af Storm forfattet Species Facti af samme Dato med 9 Bilager, hvormed han vil bevise, at hærken Kammer-Collegium eller Over-Bergamtet tilforn har paaftaaet, at denne Glashytte var anlagt inden Sølvverkets Grændser, at de allene have paaftaaet, at de ikke maatte kibe Weed af Bergværkets Skove, og at der aldrig er meldt om Hyttens forskyttelse førend i Aaret 1755, som var 4 Aar efter at dette Compagnie havde tilkiøbt sig den, uden Indsigelse af Bergamtet, paa offentlig Auction. I den Henseende begjærer han, at

Tvistigheden maae af Commissarier blive undersøgt og paakiendt, saa meget mere, som den angrændsende Almues Belsærd tildeels beroer paa Hyttens Bedligholdelse, hvilket han beviser med en Memorial fra dem til Hans Majestæt, som i Kammer Collegio, efter Over-Bergaamtets derover indhentede Erklæring, er bleven afflagen.

* * *

Efter mine Tanker kunde det af Kammerherre Storm forfattede species Fakti med derhen hørende Bilager tilsendes Kammer-Collegium, og de derhos kortelig tilskrives: At da den Tvistighed Woldens Glas-hytte angaaende, som ventileres mellem Over-Bergamtet og Kammerherre Storm, som Directeur for det Norske Compagnie, erfares at opløse sig i adskillige Spørgsmaale saavel Juris som Fakti, hvilke ikke kan eller bør afgjøres uden ved Donimerens Kiendelse, saa længe begge Parter ikke ere eenige om at faae dem, paa en anden Maade afgjorte; og Kammerherre Storm hvad enten han haver Tvistighed med heele Over-Bergamtet, eller med nogle af dets Betiente, eller med andre, ligesaa lidet, som andre Hans Majestæts Undersaatter kan nægtes Lands Lov og Ret, hvortil han henstyder sig; saa gaaer det ikke an at tillegge Sorenskriveren Ordre, om at afvise den for Bøygde-Tinget anlagte Sag, som uvedkommende, siden sligt vilde foraarsage nye Klage, og have Anseende af Rettens Fornægtelse.

Men da det dog synes rimeligere og anstændigere, at denne Sag blev behandlet og paakiendt for en Commission, end for de ordinaire Retter, saa overlades til Kammer Collegium, isald de dermed ere enige, at gjøre Forslag paa et Par Commissarier, som kunde befales at paakiende denne Sag, saafremt de ikke kunde faae den i Mindelighed afgjort og bilagt, med alt hvad deraf dependenter, og ikke for andre Retter er paadømt, dog saa, at det skulde staae Vedkommende, som ved deres Sorretning eller Kiendelse maatte finde sig fornærmede, frit for at indstævne samme til Over-Hofretten og Høieste-Ret.

Eigesom

Ligesom dette kommer overeens med Vice Statholderens Formening, og synes omtrent at være det samme, som Kammerherre Storm paa Compagniets Begne forlanger, saa seer jeg ei heller, at Cancelliet kan foretage sig videre, uden at bidrage til at betage Folk Lands Lov og Ret, som det allervigtigste i vores Statsforfatning, og hvilket det Danske Cancellie, som det rette Justits-Departement, bør søge at holde over, som en Diesteen, og saa meget nueligt vaage for, at det ikke negtes nogen, enten Høi eller Lav, enten i det ene eller i det andet Tilfælde.

Forresten seer jeg nok, at Kammer-Collegium just ikke har ventet en saa hastig Expedition, som de, i deres Skrivelse af 22 Decbr. 1761 synes at paastaae, nemlig: at Sorensskriveren strax med samme Post skulde tillegges Ordre at afvise Sagen; thi af Bilaget ved Kammerherre Storms species Facti Litr. F, erfarer jeg, at Kammer-Collegium selv, tvende Dage efter, nemlig den 24 Decbr. har tilskrevet Sorensskriveren, at denne Sags Beskaffenhed skulde blive Hans Majestæt allerunderdanigst refereret, og at Dommeren imidlertid intet videre skulde foretage sig.

Saadanne Breve fra Collegierne, og i Særdeleshed uvedkommende Collegier, (som Kammeret kan ansees at være, i Henseende til Dommere og Rettens Behandlinger) kunne let sætte en Dommer i stor Forlegenhed.

Ager han intet derpaa, kan han ofte tildrage sig megen Uleilighed, retter han sig ligesvem derefter, kan han let blive søgt for Rettens Fornegelse, da det kommer an paa, hvorvidt han, for de høiere Retter, kan finde Beskiemmelse i en saadan Skrivelse fra et uvedkommende Departement, der langt fra ikke kan ansees som en Lov, eller som en Regel for Dommeren. Imidlertid har denne Dommer temmelig godt vidst at redde sig ud deraf.

Han har omtrent anseet Kammer-Collegium som en Part eller Intervenant udi Sagen, og udi den Henseende ladet Protocollen tilføre: At det høilovlige Rentekammer Collegium, udi deres Skrivelse, ligesom tog til Giennemseelse udi Sagen.

Han har derefter anseet Kammerets Skrivelse som en Begiering om Opsættelse, paa det at Sagen imidlertid kunde blive Hans Majestæt aller-

underdanigst refereret, og derpaa concluderet: Sagen stilles i Beroc indtil videre, og det til førstkommende almindelige Vaarting, refererende for det øvrige, Citanternes lovlige Ret til Sagens videre Forsøgning, dersom Kongl. allernaadigst Resolution i Sagen ikke, inden den Tid skulde indløbe.

Maaskee ved Kammer-Collegium ikke, at de have en Sag for Candsver Bøigdering. Kiebenhavn den 14 Junii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 11 August 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Rentekammeret den 21 August 1762 fra Gcheimes Conferensraad Grev Solstein tilskreven.

XCIV.

Erklæring over en Memorial af 27 Julii 1761 fra Byfogden og Byeskriberen i Coer, derudi de besvare sig over, i Almindelighed, at dem betages alle de Auctioner, som foresalde efter Akademiet's Betiente ic., og i særdeleshed over, at da Forvalteren ved Akademiet Hr. Jøhmand, hans Fuldmægtig Jørgensen var død, og de indfandt sig den 2 Martii 1761 for at holde Auction, kom en anden paa Inspector Krafts Vegne, og tog Auctionen fra dem, uanset deres Formand udi Aaret 1754 havde forrettet Auctionen over forrige Forvalter Brixens og hans Fuldmægtig Sygoms Efterladenskab; ligesom der og altid i Skolens Tid, og sænd der blev Akademie, har været Forvalter ved Godset. Tillige med Over-hofmesterens Grev Danneberg's Erklæring af 12 November 1761, som formener, at hvad Auctionerne over Akademiet's Betiente ic., som høre under Akademiet's Hof- eller Borgret, angaaer, da er der intet for Supplicanterne at sige, ligesom deres Ansøgninger derom i Martii 1754, Februarii 1759 og Octbr. 1761 ere afflagne, men hvad Auctionen efter Forvalteren og hans Folk angaaer, da, som der altid har været og maattet være Forvalter, enten der var Akademie eller ei, han og hører under Birket, saa formener Greven, at Auctioner hos og efter dem bør tilfalde Birkets Betiente, ligesom Skifterne efter dem og vilde tilfalde Amtmanden, om han end ikke tillige var Over-hofmester.

* * *

Hvad angaaer Skifterne efter Professorerne paa Sorøe, og andre Akademiets Betiente, saavel som Akademisterne, deres Hofmestere og andre der studerende, som alle høre under Akademiets Hofret, da er det af Fundahens 8de Artikel klart, at de tilfalde Akademiets Inspector. Dimschient nu deraf ikke nødvendig fulgte, at han og skulde forrette de hos og efter dem foresaldne Auctioner, men der mueligt kunde været nogen Rimelighed udi, at samme vare tillagte Bysfogden og Byskriveren, som ere Auctions=Forvaltere der paa Stedet, og under hvis Jurisdiction benævnte Personer høre, naar de skulle aflegge Bidne, saa dog, da dette tilforn skal være afgjort, og i sig ikke medfører noget Modsigende, er det best, det derved haver sit Forblivende.

Hvad derimod de Auctioner angaaer, som foresalde hos eller efter Akademiets Godses Forvalter og hans Folk, da haver Over=Hofmesteren Hr. General=Admiral=Lieutenant Grev Danneskiold i hans Erklæring indelig viist, at de bør tilfalde Bysfogden og Byskriveren enten som Bysens eller som Birkets Betiente, hvorafter følger, at forrige Inspector Justizråd Kraft har fornærmeth dem, ved at betage dem den omtvistede Auction, og det derfor faldne Salarium bør tilhøre dem.

Den eneste Tvivl, der saaledes bliver tilovers, er i Henseende til Skifterne saavel som Auctionerne efter og hos Akademiets Tienere, Over=Hofmesterens og de øvrige Domestiquer og andre, som høre under Akademiets Borgret.

Bed Fundahens 8de Artikel er Soerøe Bysning tillige bleven Soerøe Akademis Borgret, og Bysfogden og Byskriveren i Soerøe ere altsaa derved tillige blevene Soerøe Akademis Borgrets Dommer og Skriver. Under denne Borgret ere henlagte Akademis Tienere og de, som derved staae i nogen Contract, Over=Hofmesterens Domestiquer og alle Akademis Betiente, samt Akademisternes og de andre Studerendes Tienere. Denne Borgrets Domme kunne appelleres for Akademis Hofret, hvorefter disse Personer altsaa høre i anden Instanz.

Foruden det, at Billighed syntes at udfordre, at Bysfogden og Byskriveren ved denne nye Betiening og dette nye Arbeide (hvilket endog for

formeres derved, at de, der høre under Hofretten, skulde for dem stævnes til at aflegge Vidne.) skulde have nogen liden Fordeel, hvilket de neppe kunde have ved Jurisdictionen i sig, da Akademiet har et bestandigt Beneficium Paupertatis, saa var det og i sig rimeligt, at Skifterne og Auctionerne efter og hos disse Personer burde tilfalde Byefogden og Byeskriveren, om ikke som af Byefoged og Byeskriver, saa dog som af Akademiets Borgrets Dommer og Skriver; ligesom der ei heller vel kan udfindes nogen tilstrækkelig Grund til, at Skifterne og Auctionerne efter og hos disse Personer snarere skal tilfalde den Jurisdiction, under hvilken de høre i anden Instans, end den, under hvilken de umiddelbar høre i første Instans, wertimod det, som er Brug her i Kiøbenhavn ved Hof- og Borgretten og andre Steder, i slige Tilfælde.

Men, da det lader som Praxis derudi hidindtil haver været anderledes, og man ikke kan vide, hvad derimod kunde være at indvende, eller hvad Uleilighed deraf mueligt kunde stude, saa skulde jeg ikke raade til, derudi at fastsætte noget, uden i Forveien at høre Over-Hofmesterens Betænkning derover, og i den Henseende allerunderdanigst indstille, om Over-Hofmesteren Hr. General-Admiral-Lieutenant Grev Danneskiold kunde tilskrives: At hvad angaaer Auctionerne efter Akademiets Betiente, Akademister og andre, som høre umiddelbar under Akademiets Hofret, da bør dermed fremdeles forholdes efter Akademiets Sundt og de derom værende Reskripter, men i Henseende til de Auctioner, som maatte forefalde hos eller efter Akademiets Godsbesorvalter og hans Folk, eller andre saadanne Betiente, som have været i Skolens Tid, og maatte være der, hvad enten der var Akademie eller ei, da bør samme tilfalde Byens eller Birkets Betiente, og som det saaledes med Rette havde tilfaldet Byefogden og Byeskriveren i Sørge at forrette den Auction, som den 2 Martii 1761 er holden efter forrige Sorvalter Sohlmands da afgangne Suldmechtig Jørgensen, saa bør og det derved faldne Auctions Salarium til dem udbetales.

Endelig, da Sorøe Akademie haver sin egen Hof- og Borgret, som synes at være indrettede efter den i Kiøbenhavn værende Hof- og Borgret, og paa samme Maade, og Sorøe Byeting i Sundagen er Akademiets Borgret, og Byefogden og Byeskriveren i Sorøe altsaa tillige Akademiets Borgrets Dommer og Skrivar, saa ønskede man at have Over-Hofmesterens Betænkning, om det ikke var best, tienligst og meest anstændigt, om det med disse tvende Jurisdictioner, i Henseende til forefaldende Skifter og Auctioner, skulde forholdes paa samme Maade, som ved Hof- og Borgretten i Kiøbenhavn, hvor Borgrets-Præsidenten og Borgrettens Skiftesforvalter og Jurisdiction forretter de Skifter og Auctioner, som forefalde efter eller hos alle dem, der umiddelbar og i første Instans høre under Borgretten, skjønt de, i anden Instans sortere under Hofretten, da derimod Hofretten og dens Jurisdiction allene forretter de Skifter med videre, som forefalde hos og efter dem, der umiddelbar og i første Instans høre under Hofretten, da man formener, at dermed, paa samme Maade kunde forholdes paa Sorøe, saakæmt Over-Hofmesteren intet maatte have derimod. Kiøbenhavn den 19 Junii 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 11 August 1762:

Over-Hofmesteren tilskrives efter Slutningen af General-Prokureurens Erklæring, og det øvrige udsættes.

Efterat Over-Hofmesterens Erklæring var indkommen, resolverede Cancelliet under næstpaafølgende 13 September saaledes:

Erpederes efter Erklæringerne.

Herefter blev Over-Hofmesteren General-Admiral-Lieutenant Grev Danneskiold Samsøe under 28 August 1762 tilskrevet fra Geheimes Conferensraad Grev Zolstein, og desuden Kongelig Befaling til bemelte Grev Danneskiold af 1 October 1762.

XCV.

Erklæring over en Førefilling af 14 Novbr. 1761 fra Vice Statholder Benzion, hvor han, ved at indsende nogle Erklæringer, melder, at Aarsagen til deres saa lange Udeblivelse har været Byefogden paa Bragenæs Raadmand Mallings yderlige Eferlatheden, som, uagtet adskillige Erindringer og Advarselser, ikke har været at formaae til at indsende de fornødne Oplysninger, og da denne Betient nu i nogle Aar saaledes har forholdt sig, at Vice Statholderen næsten ingen Forretning har kunnet faae fra ham, førend efter mange og de fleeste frugtesløse Erindringer, og førend efter Trusel af Mulct og Suspension, saa indstiller Vice Statholderen, hvad med ham videre kan være at foretage, ifald han fremdeles skulde blive ved i hans Skidesløshed, da Vice Statholderen finder, at Advarsel og Trusler ingen Virkning længere have hos ham.

* * *

Da Hr. Geheimeraad og Vice Statholder Benzion vidner, at Advarsel og Trusler intet nytte hos denne Betient, over hvis yderlige Skidesløshed og Uvirkosomhed jeg og har hørt adskillige andre Klage, og saadant ei allene maae forarsage megen Uorden i den Bye, hvor han ei allene er Dommer, men og saa godt som ene Øvrighedsperson, men det og vilde være af en slem Folge, om saadant i Tidens Længde skulde gaae ham vel af, da det nueligt vilde giøre et farligt Indtryk hos andre Kongl. Betiente, som kunde helde til samme Lyder, og af hans Exempel tage Anledning at slutte, at de ustraffet kunde følge deres Tilhoielighed, ved at ligge paa den lave Side, og lade deres Embede besørge sig selv, saa seer jeg ikke, at der er andet Middel tilovers, end at han ei allene først, og for ei strax at gribe til det haardere Middel, trues med Suspension, men at Truselen og iværksættes, og han virkelig suspenderes, ifald han ei skulde forbedre sig. Thi skulde jeg allerunderdanigst instille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reffribere til Hr. Geheimeraad og Vice Statholder Benzion: At, dersom Byefogden paa Bragenæs Raadmand Malling skulde befindes fremdeles at vedblive i sin Skidesløshed, og ikke, inden en vis, ham

af

af Vice-Statholderen forelagt Tid, expederer det, ham er anbefalet, og hans Embede vedkommer, haver Vice-Statholderen at suspendere ham fra hans Embede, og constituere en anden til at forrette det, samt derhos at fastsætte, hvad den saaledes Constituerede bør af Embedets Indkomster nyde til Ophold og i Betalning for sit Arbeide. Kiebenhavn den 23 Junii 1762.

Paa dette resolverede Cancelliet under 11 August 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter afgik Kongelig Befaling under 10 September 1762 til Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou.

XCVI.

Erklæring over det forhen omtalte Brev fra Kammer-Collegium af 11 April 1761 og derved følgende Forespørgsel fra Fogden Colstrup af 15 Martii 1761 angaaende hvilke Eager, der skulle anses som offentlige, og hvilke som private ic, hvorover jeg indgav min Erklæring den 2 August 1761, og derved gav Anledning til, at det blev sendt til Vice Statholderens Erklæring, som nu var indhentet og medfulgte af 3 April 1762, som beretter, hvad Anledningen til denne Forespørgsel har været, nemlig: at da Fogden paa Tinget var bleven overfaldet af nogle, især fire af Almuen, som vare beskienkede, hvilke Fogden derpaa, for saadan deres Forbrydelse, havde ladet tiltale, og indhentet Dom over dem, hvorved de Drikkevahre, som vare fundne ved Tinget, bleve confiscerede, og de fire Skyldige dømte til at have deres Boeslod forbrudt, samt at betale Omkostninger, saa, omendstjønt de Skyldige acquiescerede ved denne Dom, og de tre af dem isleden for at anke derpaa, opfyldte Dommen, har Stiftamtmand-Kanzau beordret Sagen indstævnet til Laugtinget, og derudi anordnet baade Actor og Defensor; hvilket Fogden formener at være uret, da Sagen ikke var ført som en Justitsag, men Fogden havde ført den for egen Regning; Vice-Statholderen formener det samme, men tilstaaer dog, at Stiftamtmanden til Sagens Indstævning kunde tage nogen Anledning af Forordningen af 19 August 1735 Art. 6, siden der var dømt til Boeslods Forbrydelse, men at han har beskiftet Actor og Defensor, formener Vice-Statholderen han ingen Anledning har havt til, især Actor, der ikke burde paagjædes Fogden, som baade har paataget sig selv Sagen at udføre, og samme agter at vedblive.

At Hr. Scheimeraad og Vice-Statholder Wenzons Erklæring erfarer man, hvad det er for et Tilfælde, der har givet Anledning til den af Fogden Colstrup giorte Forespørgsel.

Omendstient jeg forhen vidste, og har havt Anledning nok til at erfare, at Stiftamtmand Kangan haver nogen Had mod denne Foged, saa maae jeg dog tilstaae, at jeg ikke forestillede mig, at det, der maatte være hændet mellem dem, og havde givet Fogden Anledning til at spørge sig for om Forordningen af 19 August 1735 dens Forstaaelse, var af den Beskaffenhed, som man nu seer det at være.

At den, som er fornærmet, paastaar, at det er en offentlig Sag, som Øvrigheden, paa Embedets Vegne, bør lade foranstalte og udføre, og at Øvrigheden derimod paastaar, at det er en privat Sag, som den Fornærmede, isald han vil have den paatakt, selv paa egen Beføstning maae anlegge og udføre, det er ikke saa steldent, men at den Fornærmede selv er villig at paatale Sagen og begynder paa egen Beføstning at udføre den, som en privat Sag, og at Øvrigheden derimod endelig vil have den til en publiqve Sag, og, uden at være anmodet derom, befaler Sagens Indstævning for høiere Ret, og ei allene beskifter en Defensor for de Skyldige, men og paanøder Sagsøgeren en Actor mod hans Willie, det er noget mere sælsomt, og noget, hvorpaa jeg foruden dette, ikke veed uden et eneste Exempel, ligeledes i Norge, hvor det ved saadan Øvrighedens Foranstaltning indtraf, at tvende Sagsøgere eller Actores, af hvilke den eene dog intet vilde vide af den anden at sige, bestandig mødte for Retten udi een og den samme Sag, nemlig den fornærmede Person, ellet den af ham antagne Fuldmægtig paa hans Vegne, som selv havde begyndt og anlagt Sagen, og selv paastod at vilde forfølge og udføre den, og ikke vilde vide af nogen anden Actor at sige, og den af Øvrigheden beskillede Actor, som i Følge den ham tillagte Constitution, ligeledes vilde føre Sagen og forfølge den mod den Skyldige eller Tilstalte, og saaledes iagttage Sagsøgerens Tarv mod hans Willie. Udi Høieste-Ret blev Øvrigheds

dens

dens Forhold derudi saa meget mere lastet, som deres Hensigt dermed, efter al Anseende, fornemmelig havde været at chicanere den rette Sagsøger.

Om Stiftamtmand Rangau derved, i nærværende Tilfælde, har havt den samme Hensigt, kan jeg ikke med nogen Visshed sige.

Imidlertid, da Fogden i hans Forespørgsel, som er det der skal svares paa, aldeles intet melder om dette enkelte Tilfælde, og man ikke veed, hvad der har bestemt Stiftamtmand Rangau til de, af ham udstedte Ordres og Constitutioner, og hvad han kunde have til hans Undskyldning at anføre, da det dog vel er mueligt, at hans Forhold herudi, tildeels kunde undskyldes; saasom, om de Anklagede eller den Ene af dem, som ikke synes at have været fornsiet med Dommen, have henvendt sig til ham, og af ham begjert et Forsvar ic., om han mueligt meente eller vidste, at disse eenfoldige Bønder vare blevne for haardt modtagne, og at saadant kom af, at de ingen Forsvar havde havt, og ikke havde selv forstaaet at anbringe, hvad der kunde være til deres Forsvar at sige, med videre; saa skulde jeg formeene, at Fogden allene bør have et almindeligt Svar, og derdi intet røres om dette enkelte Tilfælde, og i den Henseende allerunderdanigst indstille: om Fogden Colstrup kunde gives saadant Svar, som jeg udi min forrige, og herhos følgende allerunderdanigste Erklæring af 2 August 1761 har foreslaget, dog at dertil i Slutningen blev søiet følgende, som gjør Anvendelsen paa dette Tilfælde lettere og tydeligere: Og endnu mindre om saadanne Sager, som den fornærmede Person selv, uden at søge Øvrighedens Hielp, paa egen Bekostning anlægger, og er villig til selv at udføre mod Vedkommende til vedbørlig Undgiældelse og Strafs Lidelse.

Derhos jeg og skulde meene, at det var best, at saadan Skrivelse gik til Stiftamtmand Rangau, og at han blev befales, at communicere det til Fogden Colstrup og andre Vedkommende. Kjøbenhavn den 26 Junii 1762.

I denne Henseende resolverede Cancellie-Collegium under 11 Aug. 1762.

Erpedere's efter General-Prokureurens Erklæring.

Heresfter blev Stiftamtmand Friderich Kangju d. n. 21 August 1762 tilskreven fra Geheim-Conferensraad Grev Zolticin.

XCVII.

Erklæring over 1) en Memorial af 16 October 1761 fra endeel Krumstrup Bønder i Byen, i alt 25, derudi de andrage, at da deres Huusbonde Agent von Vsten i Odense, som tilforn eiede Løgtved Hovedgaard, havde tilkøbt sig Krumstrup Gaard og Gods, havde han lagt 11 af Krumstrup Bønder under Løgtved, hvilke 11 Bønder, hvis Gaarde staae for 4 à 5 Tønder, tilforn kun gjorde halv Gaards Hovning til Krumstrup, som laae dem ganske nær, men nu maae gjøre heel Gaards Hovning til Løgtved, som ligger langt over en Mil fra dem, da derimod de øvrige Krumstrup Bønder maae gjøre alt Arbeidet til Krumstrup, hvilket bliver saa meget stærkere, siden de ere blevne 11 mindre om at forrette det. Og, som de derved, ifald det skulde vedvare, ville blive reent odelagte, ligesom de og formene, at det er imod Kærdningen af 15 Maji 1761, saa bede de, at de heresfter, som tilforn, maae samtlige forblive under Krumstrup. Tillige med Amtmandens Geheimeraad Udelers Erklæring af 23 Decbr. 1761, derudi han melder, at Bønderne forhen havde til ham indgivet en Klage, hvilken han havde sendt til Agentens Erklæring, men fik den ikke tilbage. Derimod har Agenten nu indsendt sin Erklæring over denne Memorial, hvorudi han beraaber sig paa, at Bønderne have frasaldet Klagen, som de vare forførte til, og tilstaaet at være villige til at forrette den dem paalagte Hovning, hvormed Amtmanden beretter, at det skal være tilgaaet saaledes: Agenten har sendt hans Foged tilligemed tvende af hans Huusmænd om til Bønderne, som ere gangne Gaard fra Gaard, og haave afket enhver Bondes Svar paa adskillige fremsatte Spørgsmaal, saasom: om de ikke havde været enige og fornsiede med det, der var skeet? Om deres Huusbonde ikke var meget god imod dem? Om han ikke selv holdt Heste til at gjøre Arbeide ved Krumstrup? Om de havde skrevet Klagen, eller forføret andre til at skrive dem, hvilket de alt bleve befalede at svare paa. Denne Bestikkelses-Forretning havde Agenten ladet sine tvende udfikkede Huusmænd beedige ved Herredstinget, og dervaa erhvervet Tingsvidne. Nogle af Bønderne have siden været hos Amtmanden og sagt, at de ikke vidste, hvad Fogden og de tvende Mænd havde opskrevet, men Fogden havde sagt til enhver af dem, at deres

Med:

Medtjenere havde frasødet Klagen, og at de gjorde best i at gøre det samme. Naaden, paa hvilken dette Forhør er erhvervet, giver og efter Amtmandens Laufer en Mistanke derimod, da han har sendt Fogden og tvende Huusmand (som maaskee ei engang kunde skrive) om til hjer især, i den Sted han, med mindre Noie, naar han havde været vis i sin Sag, kunde ladet dem samtlige indkalde for Retten, og der examinere over de forelagte Spørgsmaal. Det ei heller er at formode, at de 11 Bønder skulde være fornoiede med, at gøre Hovertie til Logtved, som ligger mod 2 Mile fra dem, isteden for Krumstrup, som ligger dem paa en Fierdingvei nær, ei heller, at de sørige Bønder skulde være fornoiede med, at gøre disse 11 Bønders Arbeide, foruden deres eget; Svarene synes og alt for fordeelagtige for Agenten, og lidet rimelige. Dette Tingsvidne har Agenten ikke sendt Amtmanden, men han har saadet Copie deraf af Herredsfogden ved den Anledning, at det og indeholdte Bestyrdninger mod Amtmanden, ligesom han skulde holde med Bønderne, og de derved blive dristige til at klage, skønt Amtmandens Navn ikke er indført i Protocolen, siden han ikke var nævnet.

Amtmanden mener, at naar sige Forhører skal gielde, kan en Proprietair saae Tilskaaelse af sine Bønder om alt, hvad han vil, og saaledes paadigte og paavindne hinanden de største Usandheder. I den Henseende indstiller Amtmanden, om det allernaadigst maatte vorde befaleet: at ingen Proprietair eller Huusbonde, ved deres egne Folk, Tjenere eller Bønder, maatte lade holde Forhør i sin egen Sag, og om sine egne Behandlinger, men at det skulde skee ved Rettens Middell, ei heller bruge Beskikkelsesmand af sine egne Bønder eller Tjenere, i sin egen Sag ic, men at en Proprietair eller Huusbonde, i sige Tilfælde skulde betiene sig af Herreds- eller Birkeskriveren, ligeledes til Skots Syn ikke bruge uden uvillige Mænd, der vare udmeldte af Retten. Endelig, for at saae den rette Sandhed for Dagen i denne Sag, indstiller Amtmanden, om Herredsfogden Assessor Leth maatte befales, at indkalde samtlige Krumstrups Bønder, saavel som Agentens Foged og de tvende af ham brugte Beskikkelsesmand, for Retten, for udi Agentens Overbærelse, at examinere dem om alt, hvad til Sandheds Oplysning i forberarte Voster kunde eragtes fornoident, og derefter give samme beskrevet, for at indsendes til Hans Majestæt til nærmere allernaadigste Resolution. 2) En Memorial fra Agent von Westen af 7 Januarii 1762, derudi han anfører adskilligt til sin Undskyldning, og berøber sig forretningslig paa det forhen ommeldte Beskikkelses Tingsvidne, hvormed han vil bevise, at de have frasødet Klagen og bedet om Fortaldelse, og at det, der er skeet, er skeet med deres gode Villie. derhos han tillige indsender

en seener Besikkelse til Bønderne af 21 Novbr. 1761, hvorved han ligeledes havde æfket deres Svar i Henseende til Klagen til Kongen (da den første egentlig kun angik Klagen til Amtmanden) og hvor de fleste af dem ligeledes have tilskaaet, at de intet vidste deraf at sige, at de ikke havde klaget, og ikke havde Ansøgning til at klage; i den Henseende han begierer, at disse Klager maae blive ham in Originali udleverede, paa det han kunde faae Concipisten opdaget og straffet. Men isald flere Klager skulde indkomme, beder han, at det maae henvises til Lands Lov og Ret. 3) Endnu een mig siden fra Cancelliet tilsendt Memorial fra Agent von Vesten af 18 Febr. 1762, hvorudi han beraaber sig paa forrige Memorial og det indsendte Besikkelses Tingsvidne, og medder derhos, at der iblant hans urolige Bønder ere en 4 à 6 Stykker meget velhavende, som søge at ophidsede de andre, og holde Commentkomst om Matten til lige med en Procurator udi Svendborg, hvor det skal være resolvert, at indgive nye Memorial for at søge Beneficium Paupertatis, og derpaa begynde Process imod ham, for at hindre ham fra at completere Løgtved med Krumstrup Bønder, i hvilken Henseende han fremsender Copie af en Skrivelse, som Kammer-Collegium den 22 Januarii 1762 har tilskrevet Amtmanden Geheimeraad Udeler i denne Materie, af Indhold: at da Agenten ved Tingsvidne har oplyst, at det Gods, der er henlagt under Løgtved, ligger samme saa nær, at denne Gaard dermed efter Loven, kan completeres, saa kan de ikke have noget derimod at erindre, at det derved forbliver, ligesom de ei heller see, at dette Agentens Foretagende er imod Hensigten af Forordningen af 1 Maji 1761. Skulde ellers En eller Anden, ved dette Agentens Foretagende, finde sig fornærmeth, staaer det dem frit for, samme ved Lands Lov og Ret at udføre. Ellers, naar Amtmanden over Specificationen over de completerede Gaarde i Nyborg Amt attesterer, at Løgtved, med 200 Edr. Hartkorn Bøndergods efter Loven, inden tvende Mile nær Gaarden beliggende, er completeret, passerer denne Gaards Tægt til Afgang udi Amtsforvalterens Regnskab tillige med Frihed for Statters Betalning.

Og, som deraf sees, at det, Bønderne paaanaa, er ubilligt og uret, saa formoder Agenten, at de ikke nyde Beneficium Paupertatis, og derved faae Anledning til at paaføre ham en vidtløftig og kostbar Process. (NB. De tvende sidste Memorialer vare siden tilsendte fra Cancelliet, som samme Sag vedkommende.)

* * *

Derfom den Qvæstion fremsættes in Abstracto og i Almindelighed, om en Proprietair, som eier tvende Herregaarde, kan tage nogle Bønder fra den eene Gaard og henlægge dem under den anden, samt derhos forbinde dem til, isteden for at de tilforn have gjort Hoverie til den første, efterdags at giøre det til den sidste, som ligger langt længere fra dem, end den første, skönt den ikke er over 2 Mile fra dem beliggende, og om han derhos tillige kan forpligte de Bønder, som blive tilbage ved den første Gaard, at giøre heele Hov=Arbejdet til samme Gaard, saavel det, de selv tilforn have gjort, som det, der tilforn er bestridet ved de Bønder, der ere henlagte under den anden Gaard; og om Øvrigheden, paa Deres Majestæts og Statens Vegne, er berettiget til derudi at være ham hinderlig? Da tænker jeg, at derpaa vel ikke kan svares andet, end i Overeenstemmelse med det Svar, som Kammer-Collegium har givet i deres Skrivelse til Amtmanden Hr. Geheimeraad Adeler af 22 Jan. 1762, nemlig, at man ikke kan have noget derimod at erindre.

Saa længe der ikke er nogen Lov eller Forordning, som forbyder det, (thi om særdeles Contracter, som derudi kunde være hindetlige, er her ikke Spørgsmaal,) saa kan enhver, i Følge den ham tilkommende Eiendomsret, foretage sig med sit, (*suum*) hvad han vil, og giøre sig samme saa nyttig, som han best veed og kan.

Mig er ikke nogen Lov eller Forordning bekiendt, som forbyder saadant, eller fastsætter en nødvendig Forbindelse imellem en Herregaard og dens underliggende Bøndergods.

Omdenskiönt Hensigten med Forordningen af 15 Maji 1761 dens første Artikel, er mig aldeles ubekiendt, jeg ei heller er ganske eenig med mig selv om dens rette Forstaaelse og Anvendelse i adskillige muelige Tilfælde, saa seer jeg dog, at Kammer-Collegium ikke holder for, at den sigter til at hindre en saadan Indretning, som her er skeet; ligesom det og er klart, at denne Forordning bør strikteste interpretteres, for saavidt den indskrænker Eiendomsret, og synes at betage Folk frie Raadighed over det, de med fuld Eiendomsret besidde. Overalt paastaar Agenten, at denne Indretning allerede var skeet, førend bemeldte Forordning udkom.

At Bøndernes Hoverie ved saadan Forandring lettelig formeeres, og bliver ulige stærkere end forhen, det kan ei heller give Dyrigheden eller 3die Mand Ret til at hindre det, da det er bekendt nok, at efter Lov og Forordninger (og for saavidt de ikke, ved et Fæstebrev eller anden speciel Contract, blive bestemte) er Bøndernes Ægt og Arbeide hos os ubestemt, og at det engang ved en Lov skulde blive bestemt, vil nok forblive inter pia desideria; da det vel kunde være heel nyttigt og have mange gode Virkninger, hvorpaa dette Tilfælde kan tie til Beviis, men det derhos, fornemmelig ved Iverksættelsen vilde forefinde utallige, og deriblant mange næsten uoverstigelige Vanskeligheder.

Men en anden Sag er det, om denne Dvæstion fremsættes in concreto, og Spørgsmaalet saaledes bliver: om de nu værende Fæstebønder, i Følge de dem af deres Huusbønder givne Fæstebreve, ere berettigede til at paastaae, at deres Huusbønde ikke kan forbinde dem til at gjøre Hoverie til en anden langt fraliggende Gaard, isteden for, at de hidindtil have gjort Hoverie til en Gaard, som ligger nær ved dem, og om de øvrige Bønder ligeledes kunde paastaae, at de allene ikke ere forbundne til at gjøre det heele Hoverie, som de samtlige tilforn have gjort, og, som bliver saa meget større paa enhver's Part, naar saa mange af dem tages bort.

Skjønt det ved vores Lov og Forordninger ikke er bestemt, enten hvormegest, eller hvad Slags Hoverie en Fæstebønde bør gjøre, saa kan det dog, i Henseende til enhver Fæstebønde især bestemmes, nu paa een, nu paa en anden Maade, ved det Fæstebrev ham gives; og da et Fæstebrev er en Contract, som begge de contraherende Parter, Huusbonden saavel som Fæstebønden ere forbundne til ubrødelig at holde, saa vil denne Dvæstions Afgjørelse ankomme paa Fæstebrevens Indhold, og deres Forstaelse.

Saa længe Bønderne i Almindelighed paastaae, at deres Huusbønde ikke maae completere Løgtved ved at gjøre Krumstrup incomplet, og ikke maae tage Bønder fra Krumstrup og henlegge dem under Løgtved, saa have de Uret; men, naar enhver af dem for sig paastaar, at han, i

Følge

Følge af hans Fæstebrev, ikke kan forbindes til at giøre Arbeide til Løgt ved, isteden for til Krumstrup, og at giøre heel Gaards Hovning, isteden for halv Gaards, da skal deres Fæstebrev udvise, om de have Ret eller ei.

I første Tilfælde synes de at tale ei allene deres egen, men og deres Efterkommeres Sag, men i den sidste tale de allene for sig selv, siden Søgmaalet er grunder i deres Fæstebrev, og skal deraf bedømmes, og Fæstebrevet ophører med dem, uden at vedkomme deres Efterkommer, som maae tage imod nyt Fæstebrev.

Da det er let at begribe, at disse Bønder maae blive stærk beghrvede, og mueligt ganske edelagte derved, om de ei allene skulde giøre Hovetie til Løgtved, som efter Amtmandens Sigende ligger henimod 2 Mile fra dem, isteden for Krumstrup, som ligger dem paa en Fjerdingsvei nær, men og giøre heel Gaards Hovning, isteden for, at de hidindtil have giort halv Gaards Hovning, saa maae man tilstaae, at de vel kunne have havt Aarsag til at besvære sig, og at man ikke behøver, med Agenten, at søge Aarsagen til deres Klagemaal enten udi andres Tilskyndelse eller udi deres egen Opsætsighed og Urolighed. Da nu en Fæstebonde, ligesaa vel som alle andre, bør nyde Beskiærmelse i Lands Lov og Ret mod al Slags Vold og Uret, og samme fornemmelig bør staae ham aaben for, naar hans Huusbonde ikke vil holde ham hans Fæstebrev, men handler derimod, omendskjønt Bonden paa sin Side opfylder hvad han ved Fæstebrevet er forbunden til; saa holder jeg for, at, om Bønderne, i Henseende til den med dem foretagne Forandring, og det den: derved paabyrdede nye Hovetie, vilde anlegge Sag imod deres Huusbonde, paa Grund af deres Fæstebreve, og dertil gjorde allerunderdanigst Ansøgning om Beneficium Paupertatis, saa burde det dem ikke lettelig nægtes, fornemmelig, naar man af Amtmanden havde erfaret, at de kunde synes at have nogen Medhold i Fæstebrevene.

Men da her er Spørgsmaal om Forordningens Forstaaelse af 15 Maji 1761, som Bønderne blant andet beraabe sig paa, og hvortil Forslaget er kommen fra Commissionen angaaende Landvæsenets Forbedring, samme Commission og best er istand til at skienne om de adskillige, Hove-

riet angaaende, her fremsatte Spørgsmaal, og hvad derved kan være at giøre, saavel for den forbigangne, som for den følgende Tid, saa skulde jeg allerunderdanigst formene, at saavel Bøndernes, som Agentens Memorialer kunde remitteres til bemeldte Commissions Betænkning.

Hvad Agent von Vestens Udgang angaaer, med den af ham den 2 Novbr. 1762 ved hans Foged (som dog ikke nævnes udi Tingsvidnet) og tvende af hans Huusmænd til Bønderne giorte Beskikkelse, og deres den 2 Novbr. og følgende Dage indtil den 6 Nov. derpaa givne Svar, saavel som det derefter den 19 Novbr. erhvervede og saakaldte Beskikkelses-Tingsvidne, da holder jeg samme ei allene for høist mistænkeligt, men og for heel ulovligt, og heele Tingsvidnet for aldeles uefterretteligt.

Det er, som Amtmanden Hr. Geheimeraad Adeler erindrer, at naar Agenten allene havde søgt at faae Sandhed lagt for Dagen, og han derhos enten vidste eller troede, at Bønderne tildeels paastode, at de ingen Deel havde havt i Klagen over ham, tildeels vare villige til at igienkalde den, og at tilstaae, at hvad som var skeet, var skeet med deres gode Villie, saa at de ingen Anrsag havde til at klage over deres Huusbonde, men vare i alle Maader vel fornøiede med ham, saa havde han handlet best, sikkerst og fornøstigt udi, at han havde ladet dem gaae til Tinge, og det svare paa hans Spørgsmaal, og giøre saadan Erklæring, hvilket kunde skeet med langt mindre Nøie og Omkostning, og hvorved Agenten havde erhholdet en Tilstaaelse, som Bønderne i Følge Lovens 1 Bog 15 Cap. 1 Art. ikke siden kunde fragaae. Og naar han endelig Beskikkelsesviis vilde have deres Svar, og det saaledes, at man kunde kiende, at det var frivilligt og efterretteligt, saa havde han gjort best udi, at han til Beskikkelsen havde betient sig af Herreds Skriveren, som Stedets Notarius Publicus.

Men dette har ikke været Agentens Sag, han haver bedre funden sin Regning ved at bruge sin Ridesfoged og tvende af sine Tjenere til Beskikkelsesmænd.

Mån kan let giette, hvad Svaret kan blive, naar en Husbonde, i en bydende Tone, som her er skeet, forelegger hans Bønder Qvæstioner,
an:

angaaende hans Dpførsel imod dem, at besvare, og ei allene lader Qvæstionerne for hver Bonde især fremsætte, og Svaret imodtage med Ridesfogden, men og i samme Tone lader Bønderne vide, hvorledes han vil, at de skulde svare derpaa.

Ridesfogdens Nærværelse gjer nok saadant Indtryk hos Bonden, saa han ikke svarer andet end det, Huusbonden kan være tient med, og det Huusbonden vil have svaret.

Dersom og Svaret hos En eller Anden ikke saa aldeles skulde falde ud efter Huusbondens Ønske, saa veed Ridesfogden nok at rette det ved at føre Svaret i Pennen.

Det er ikke vanskeligt at slutte, hvorvidt der kan være at agte paa en saadan Beskikkelse, og det derefter erhvervede og saa kaldte Beskikkelses = Tingsvidne.

Man merker og, at omendskient Agenten i sine Erklæringer, saa dristig beraaber sig derpaa, og saa godt som legger samme allene til Grund for alt, hvad han andrager og anfører til sin Undskyldning, saa har han dog høel vel indseet, at det ikke ovralt vilde finde samme Troværdighed, og i sin sidste Memorial af 18 Febr. h. a. selv saa godt som tilstaaet dets Urigtighed.

Efterat Bønderne havde indgivet den første Klage af 16 Sept. 1761 til Amtmanden Geheimeraad Adeler, og samme var sendt til Agentens Erklæring, lod han Bønderne, paa forommeldte Maade, beskikke fra den 2den til 6 Novbr., hvorpaa han den 11 Novbr. lod Bønderne pro forma stævne til at høre Beskikkelsesmændenes Eed, og derefter den 19 Novbr. lod samme Eed modtage, og erhvervede dette Tingsvidne. Bøndernes Svar paa denne Beskikkelse gif ud paa, at de havde samtykt i den skeete Forandring, og i at gjøre det dem paalagte Hovorie, at de ingen Årsag havde til at klage, men vare i alle Maader fornøiede med deres Huusbondede, og havde største Årsag til at være det.

Imidlertid var Bøndernes Klage til Deres Kongl. Majestæt af 16 Octbr. fra Cancelliet sendt til Amtmandens Erklæring, og fra ham til Agenten. Omendskient han nu deraf kunde erfare, at Bøndernes Svar paa

Beskikkelsen maatte være enten urigtigt anført, eller utilforladeligt, og han let kunde begribe, at naar han vilde beraabe sig derpaa, maatte han forskaffe sig et mere efterretteligt og mere forbindende Svar, saasom ved at lade Bønderne selv gaae til Linje og der giøre deres Erklæring, saa har han dog paa nye den 21 Nov. og følgende Dage, paa selv samme Maade, og ved de selv samme Mænd ladet Bønderne beskikke, saa det er at undre over, at han ikke af dem alle har faaet saadan Svar, som han ønskede.

Men, efterat Agenten, ved disse Beskikkelser formener sig tilfulde at have beviist, at Bønderne have frafaldet deres Klage, og bedet om Forlædelse, og ere fornøiede med ham, og den af ham giorte Forandring, som de selv have samtykt udi, med videre, saa er dog fra ham indkommen en tidligere Memorial af 18 Febr. h. a., derudi han melder, at Bønderne have i Ende at indgive en nye Klage, for at erholde Beneficium Paupertatis, og derefter anlægge Sag imod ham.

Jeg veed ikke vel, hvorledes disse Ting kunde bestaae med hinanden. Bønderne have frafaldet deres første Klage, og bedet om Forlædelse, de tilstaae, at de ingen Marsag have til at klage, men ere fornøiede med deres Huusbonde, og rose ham som den beste Huusbonde, der nogensinde kunde være til, og dog ville de indgive nye Klage, for at erholde Beneficium Paupertatis, og anlægge Sag imod deres Huusbonde, just angaaende det, som de, udi deres foregaaende Klager, have besværet sig over.

Dette synes at være modsigende, og Agenten synes i hans sidste Ansøgning at kalde det i Tvivl, som han, i de forrige Ansøgninger og Erklæringer, har udgivet for en upaatvivelig og tilfulde oplyst Sandhed.

Men hele Tingen bliver ganske begribelig, naar man af Amtmandens Erklæring erfarer, hvorledes Omgangen har været ved disse Beskikkelser, især ved den første, da den sidste synes at have været Amtmanden ubekendt.

Jeg skulde saaledes formene, at isald Sagen ved Kongl. Resolution skulde blive afgjort, og for saavidt den maatte blive ventileret i de høie Collegier, bør der ikke i nogen Maade agtes paa dette Beskikkelses- Tingsvidne eller Bøndernes derudi anførte Svar, men Bøndernes Klage bør, samme uanset, beholde al den Værdie, som den ellers kunde eragtes

at

at være af; da det derimod forstaaer sig selv, at isald Sagen maatte blive henviist til Lands Lov og Ret, vil det komme under Dommerens Naakendelse, saavel, hvorvidt der kan være at reflectere paa de, udi dette Beskikkelser-Tingsvidne, indførte Bøndernes Evar, som hvorledes Agenten, for hans derved brugte Omgang, kunde være at ansee.

Men skjønt jeg i allemaader er eemig med Amtmanden, i Henseende til denne Forretnings Urigtighed og Ufetterrettelighed, saa kan jeg dog ikke bifalde det, han foreslaaer, at der, for at forekomme saadant i Fremtiden, skulde udkomme en speciel Anordning, og alle Proprietairer derved forbydes, at holde Forhør i deres egen Sag, ved deres egne Folk, Tienere eller Bønder, og at bruge deres egne Bønder eller Tienere til Beskikkelsermænd, med videre. Thi hvad Forhør angaaer, da er det desuden klart, at det bør skee ved Dommeren og Rettens Middell, og overalt er det dens Sag, som besørger og betoster slige Forretninger, at han derved bruger saadan Omgang og Maade, og dertil betiener sig af saadanne Folk, saa det ikke skal give en lovgyldig Exception mod Forretningen, ligesom det og er hans egen Skade, om samme, formedelst en saadan Mangel, og deraf flydende Exception, bliver kuldlastet eller ufetterrettelig.

I Almindelighed at forbyde Proprietairer, at bruge deres egne Bønder til Beskikkelsermænd og andet saadant, det var alt for haardt, da der ere Tilfælde, hvor det gierne kan lade sig giøre, og hvor det vilde være til stor Uleilighed, om det var forærent.

Dersom Sagen i Collegierne blev afgjort, kunde Amtmanden vel tilfrives, at der paa Beskikkelser-Tingsvidnet intet var agtet, og intet var at agte, men saa længe det er avvist, om Sagen bliver henviist til Lands Lov og Ret, lader det sig ikke vel giøre, siden det lettelig kunde ansees som et præjudicatum. Kiebenhavn den 4 Julii 1762.

Efterat General-Procuratørens Erklæring var indkommen blev Sagen sendt til Land-Commissionens Erklæring.

Bemeldte Commission svarede, at Orsationen burde afgjøres ved Lands Lov og Ret, og Bønderne forundes Beneficium Paupertatis, naar de søge det.

Derefter resolverede Cancelliet under 5 Jan. 1763:

Stiftamtmanden tilskrives efter Land-Commissionens Betænkning.

Herefter afgif Skrivelse under 26 Febr. 1763 fra Geheime-Conferensraad Brev Zolstein til Amtmanden Geheimeraad Adeler.

XCVIII.

Erklæring over et Brev fra Amtmand Collin til det Danske Cancellie af 1 August 1761, hvorved han paa egne og Medcommissarius Byfoged Jalles Begne indsender en Commissionsaft, og Commissariernes Betænkning angaaende et Opløb af Almuen af Wandelbens Skibreede paa Sundmør den 17 Sep. 1759, da de paa Tinget havde truet og forfulgt Fogden Kammerraad Alfing, saa han maatte flygte og skjule sig, da de endnu vilde opsoegt ham, om Sorenskriveren ikke havde hindret det, i hvilken Henseende Collin og Jalles ved Kongl. Ordre af 12 Sept. 1760 vare befalede at undersøge saavel Fogdens Klage over Almuen, som deres Klage over ham: at han havde forbuden dem at faae Træmaterialier paa Ramsdalen (som er det eneste Sted, hvor de kunde faae dem) at han havde skjieldt dem for Lyve, fordi de havde faaet der; at han skal have forhøiet Tolden og Tienden for dem, tilladt deres unge Mandskab at reise bort, og taget umaadelig hoi Byggesel af dem ic., og derpaa indsende deres Relation og Betænkning over hver Post til allernaadigst Resolution. Deres Betænkning af 15 Julii 1761 gif ud paa: at een af Almuen (som overhovedet meget skal være for Oprør, saa der maae statuere Exempel) skulde arbejde i Jern i 3 Aar, 5 af dem i et Aar, og de øvrige bidrage til Omkostningerne. At Fogden Alfing har haat Uret i at forhøide Almuen at faae Træmaterialier paa Ramsdalen, og i at skjielde dem, hvorved han har opirret dem, og gibet Anledning til det Vaasfulgte. At han ikke burde tillades at anlegge Jernværk paa Ramsdalen, hvor de beste Skove, som han alle eier, vilde derved blive ødelagte, hvoraf Sundmørs Almues Ødeleggelse nodvendig maae følge, da de paa andre Steder ikke kunde faae Træ til Huse og Waade ic. At han burde forbindes til at sælge Sundmør Almue Træ af sine Skove for billig og gangbar Priis. At ham, i Henseende til Toldens, Tiendens og Byplernes Forhøielse intet er overbevist; at han i det unge Mandskabs Undvigelse er uskyldig; at han burde i Omkostning betale 200 Rdr. og Vonderne 200 Rdr., og Collin deraf nyde 300 Rdr. og Jalles 100 Rdr.

Spvad

• * *

Hvad angaaer Fogdens Klage over Almuen, formedelst deres Opførelse mod ham paa Tinget den 17 Sept. 1759, saavel som Almuen's Contra-Klage over Fogden, i Henseende til det af ham giorte Forbud, samt at han havde stieldt dem for Tjve og Skielmer, at han skal have forhøiet Tolden, Tienden og Byrterne med videre, da er det alt saadanne Qvæstioner, som ved Lands Lov og Ret og Dommerens Kiendelse kunde og burde afgjøres.

Jeg vil her ikke undersøge, hvorvidt den af Commissarierne foreslagne Straf for Ophavsmandene blant Almuen maatte eragtes at være billig eller ubillig, lemsfædig eller haard, men det veed jeg, at naar derpaa blev erholdet Kongl. Resolution og samme saaledes uden videre blev erequeret, vilde ei allene de, der bleve straffede, men og heele Almuen troe, at dem var sfect for nær, og at de vare slupne langt bedre, om de havde faaet Lands Lov og Ret.

De have og nogen Afgang til at sige, at dem sfecte Ret, naar dem blev betaget Lands Lov og Ret, som aldrig før negtes nogen.

Jeg skulde i den Henseende allerunderdanigst indstille, om Commissarierne ved en nye Ordre kunde befales, endelig at kiende og demme paa disse Poster; da det bør staae enhver, som ved deres Dom maatte formeene sig fornærmet, frit for at indstævne samme for vedkommende Overret. Og da det er billigt, at de befalede Commissarier faae deres Reiser og Omkostninger godtgjorte, saa skulde jeg formeene, at samme Befalning kunde clausuleres derhen: at Commissarierne af de Skyldigbefundne maatte tilgjemme sig selv et billigt Salarium.

Men, hvad angaaer de andre tvende af Commissarierne i deres Betænkning opfaste Spørgsmaale, nemlig: 1) Om Kammeraad Afsling bør forbydes at anlegge et Jernverk paa Ramsdalen? 2) Om han bør forbindes, af sine Stove for gangbar Pris, at sælge til Sundmøers Fogderies Almue de Træmaterialier, de uemgiængelig behøve? da skjønnest lettelig, at de ikke vel kunne henvises til Lands Lov og Ret, eller i det mindste, om de paa den Maade skulde afgjøres, var det let forud at see deres Udfald.

Eiendomsret er og bør være en hellig Ting, som man ikke, uden den yderste Nødvendighed, bør i nogen Maade røre ved eller indskrænke.

En Eier er, i Følge den ham tilkommende Eiendomsret, berettiget til, ei allene at udelukke alle andre fra hans Tings Brug, men og selv dermed at foretage sig alt hvad han vil og finder for godt.

Ingen, med mindre han haver erhvervet en særdeles Ret, enten til Eieren eller til Tingen, kan kræve en Eier til Regnskab, hvorfor han bruger sin Ting saaledes og ikke anderledes. Han behøver i alle slige Tilfælde ikke at svare andet, end at han er Eier og haver Eiendomsret, og at det ikke kommer andre ved, hvad han foretager sig med sit. Intet kan derfor være mere forhadet, end naar man vil forbyde en Eier at gjøre sig sin Ting saa nyttig, som han best veed og kan, og at bruge den, paa den Maade, som han finder meest tienlig og passelig.

Alt, hvad jeg da som Jurist kan sige i denne Materie, er, at Kammeraad Alsing, ligesaavel som alle andre Eiere, bør have Lov at gjøre sig sine Skove saa nyttige, som han best veed og kan, og at bruge dem paa den Maade, som han finder for godt, og ikke kan tvinges til mod hans Villie, deraf enten at sælge noget, eller at sælge til visse Personer.

Det synes og noget paradox, naar Commissarierne først melde, at Sundmøer har tilforn høvt skienne Fyrreskove, men at Eierne have holdt det saa slet Huus med dem, og saaledes hugaet dem bort for Føde, saa heele Fogderiet nu er saa godt som reent blottet for Skov, og siden deraf udbrage, at Kammeraad Alsing og de øvrige Eiere af Skovene paa Kamisdalen skulde forbindes til, for gangbar Priis, at sælge til Sundmøers Fogderies Uanset de Træmaterialier, de uomgiængelig behøve, og det uden nogen Indvending af Jernverks Grændser, eller andre saadanne Omstændigheder.

Dette haver Anseende af at belønne de flette Huusholdere paa de godes Regning. Det er vist, at det Forbud, Kammeraad Alsing skal have gjort, ingensteds har hiensene, da det vel berøer paa mig, om jeg til en anden vil sælge noget af det jeg eier eller ei, men jeg ikke kan forbyde en anden at komme til mig for at købe, meget mindre kan en Proprietair eller

eller Joroddrot i Norge forbyde andre at komme til hans Leilædinge, for at købe Tr ematerialier af dem. Dersom dette Forbud haver strakt sig til alle paa Ramsdalen værende Skove, ei allene de, som tilhørte Kammeraad Alfing selv, men og de, som vare andre Lods iere tilhørende, saa bliver det saa meget mere urimeligt og ulovligt. I den Henseende kan og dette Forbud, med hvad derom især er erindret, gierne forblive ved L nds Lov og Ret.

Men en and n Sag et det, naar Sundm rs Almue vil have Kammererraad Alfing tilpligtet, mod hans Villie, at selge dem Tommer af hans Eiendoms kove paa Ramsdalen. Dette er noget, som ingen Dommer kan eller her tilfinde ham.

Men da man med alt dette maae tilstaae, at nogle blant de af Commissarierne anførte Grunde, ere temmelig vigtige, og at det var ilde, om Fiskeriet paa Sundmør (som Commissarierne mælde at være af stor Vigtighed, saa at mangfoldige Familier ernære sig deraf) skulde formindskes og aft ge formedelt den Vanskelighed eller Ummuelighed, Indvaanerne fandt udi at forskaffe sig Tr ematerialier til Fiskerbaade og andet til Fiskeriet henhørende, og jeg herom, da Stedet og Omstændighederne ere mig ubekjendte, ikke kan sige andet end det, jeg tilforn har erindret, at der skal saare meget, og heel betydelige Omstændigheder til, sørend man foretager sig at indskrænke Eiendomsret, og at betage en Mand K gdighed over sit eget, saa skulde jeg, allerunderdanigst indstille, om Vice-Statsholderen kunde befales, over disse tvende Qvæstioner at give sin Betænkning. Og da den Post om Jernverkets Anlæg og dets Grændser vedkommer Kammer-Collegium, (som og best kan s ae Efterretning fra Bergamtet og Forst amtet) saa vil man vel af Vice-Statsholderens Erklæring erfare, hvorvidt det maatte eragtes nødvendigt, derom at tilskrive Kammer-Collegium, og at anbefale dem, at: de, ved at giøre allerunderdanigst Forestilling om Jernverkets Privilegier for Kammeraad Alfing, og ved at lade Jernverkets Grændser for ham udvise, vilde see derhen, at det ikke blev alt for vanskeligt for Sundm rs Almue, at forskaffe sig Tr ematerialier til Fiskerbaade og andet til Fiskeriet henhørende, paa det at Fiskeriet, som derudi Fog-

beriet skal være af temmelig Vigtighed, ikke derved skalde enten reent odelægges og bortfalde, eller kiendelig formindskes og aftage. Kiøbenhavn den 8 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 1 September 1762:

At Sagen skalde sendes til Vice-Stattholderens Erklæring.

XCIX.

Erklæring over en Ansøgning af 24 Decbr. 1761 fra Byefogden i Bergen Sarrjet Heiberg, hvorudi han andrager, at det ved et Reskript af 25 Decbr. 1680 er bleven da værende Byeskriver i Bergen tillagt at give Executions- og Ransforretninger efter Byetingsdomme beskrevne, hvilket hans Eftermænd hidindtil have tilholdt sig; men, da det efter Lovens 1 B. 22 Cap. og Forordningen af 19 August 1735, saavelsom det, der andre Steder er Brug, tilkommer Byefogden, og Byefoged-Embedet siden den Tid er bleven meget forringet, ved det, at Politimester-Embedet er gaaet derfra, og det ved Forordningen af 4 Martii 1684 har mistet de 200 Rdr. af Fisketienden, da Byeskriver-Embedet derimod er bleven anseelig forbedret, saa det nu er ulige bedre end Byefogeds-Embedet, saa beder han, at naar nuværende Byeskriver Justitiraad Gartner maatte døe, eller Embedet paa anden Maade blive ledigt, alle Executions-Forretningers Beskrivelser, med sine efter Loven tillagte Sportler, da igien maatte tillægges Byefogden, og følge Byefoged-Embedet, Mand for Mand. Tillige med Stiftamtmand Cicignons Erklæring af 16 Martii 1762, der anbefaler Ansøgningen som noget, der skal være Brug paa alle andre Steder, og ikke fornærmer nogen.

Det forholder sig som Supplicanten melder, at det efter Lov, Forordninger, og det, som overalt paa andre Steder her i Rigerne er Praxis, tilfalder Byefogden at give de Executions-Forretninger beskrevne, hvilke han, som Kongens Foged forretter. Der er og saa meget mindre Nødvendighed udi, at Byeskriveren skal give disse Forretninger beskrevne, som han aldeles intet har dermed at bestille, og ikke engang bør være derved; saa Byefogden maae levere ham, hvad han skal give Vedkommende beskreven.

Det

Det er og heel rimeligt og noksom bekiendt, det Supplicanten andrager, at det i Bergen forholder sig, som i de fleste andre store Kjøbstæder her udi Rigerne, at Byeskriver-Embedet er ulige bedre af Indkomster, end Byefoged-Embedet, hvilket just ikke er i sin rette Orden, da Byefoged-Embedet er af langt større Vigtighed end Byeskriver-Embedet, og en Byefoged behøver langt meere Videnskab og Kundskab, eller i Mangel deraf, vover langt meere end en Byeskriver, der kan begaae sig, naar han skriver en skikkelig Haand, og veed de første Elementa Juris eller det lidet af Lov og Forordninger, som angaaer en Skrivers Embede og Pligter.

Der er saaledes efter nærværende Omstændigheder ingen Rimelighed udi, at tage noget fra Byefogden, for at forbedre Byeskriver Embedet, men derimod kunde det Modsatte, om det paa et eller andet Sted blev sat i Verk, have sin store Nytte.

Da nu Supplicanten ikke begierer andet, end at det, som for henimod 80 Aar siden, er taget fra hans Embede, og lagt til Byeskriveren, maaske komme tilbage igien, og det paa en Maade, hvorved ingen fornærmes, da han ikke begierer det iverksat førend ved Byeskriver-Embedets Vacance, og jeg forhen har viist, at Byefoged-Embedet baade meere behøver og meere fortienet at forbedres, end Byeskriver-Embedet, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at bevilge Ansøgningen, og i Dvereenstemmelse dermed, at reskribere til Stiftamtmanden i Bergen. Kjøbenhavn den 9 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 1 September 1762:

Indstilles til Hans Majestæt efter General-Prokureurens Erklæring.

I Conseillet paa Fredensborg blev den 10 Sept. 1762 resolveret: Approberes.

Men under 17de næstefter falde samme Steds saadan Resolution:

Dette henlægges indtil Casus eksisterer, at nogen Forandring herved kan foretages og ingen Survivance findes.

I en senere Ansøgning beder Supplicanten om det samme, eller i det mindste, om det ved Reskript til Stiftamtmanden maatte blive fastsat at fuldebyrdes efter Frøschens Død.

Derpaa blev i Cancellie-Collegio den 24 Januarii 1763 resolveret saaledes:

Indstilles til Conseillet efter Ansøgningens Slutning.

Og i Conseillet blev den 25 Jan. samme Aar resolveret:

Epederes efter Ansøgningens Slutning.

Herefter blev under 18 Febr. 1763 udfærdiget Kongelig Befaling til Stiftamtmand Cicignon.

C.

Erklæring over 1) en Førelsing fra Stiftamtmand Cicignon i Bergen af 28 Julii 1761, hvorudi han melder, at hans Decision er af begge Parter begiært i en Disput mellem Garnisons-Auditeuren i Bergen og Sørenskriver Garmand, om hvem det tilfalder at forrette saavel Ekistet, som Auction over en liden Gaardspart efter en Kone, hvis Mand er Soldat ved Garnisons-Compagniet i Bergen, men i mange Aar har beboet og eiet en Huusmands-Plads paa Landet, hvor Konen og er død; Stiftamtmanden melder, at Auditeuren heraader sig paa Reskriptet af 4 Jan. 1732 og 19 Julii 1737, men Sørenskriveren paa Forordningen af 16 Junii 1752, som er stridende mod hinanden, hvorfor han ubbeder sig Kongl. Resolution, hvilkens af Delene der skal tiene til Regel nu og for Eftertiden. Og 2) en anden Førelsing fra samme af 18 Maji 1762, hvorudi han erindrer om Føregaaende, og melder, at en nye Tvistighed er imellem Birkeskriver Møller og den militaire Ekisteret i afgangne Obristlieutenant Coucherons Eterbde, om hvem det tilfalder at forrette Auctionen over Gaarden Scheie, som ligger under Svanske Birk, men er Eterboens tilhørende, hvorfor han ubbeder sig Kongl. Resolution, hvorledes i slige Tilfælde skal forholdes.

Efter Reskripterne af 4 Jan. 1732 og 19 Julii 1737 tilfalder det de militaire Jurisdictioner at forrette alle de Auctioner, som foresfalde, være sig over Løssre eller fast Eiendom, i de Sterboer, hvor de forrette Skifterne.

Jeg har este tilforn temmelig vidtseftig, og efter mine Tanker tydelig viist, at disse tvende Reskripter, og især det sidste, (som er det, der egentlig udvider denne Rettighed til Auctioner over Immobilia og fast Eiendom) a) ere grundede paa urigtige Princip, da de forudsætte, at det er en Part af en Skifteforvalters Pligt, at forrette de i Sterboen foresaldende Auctioner, hvilket endog strider imod den daglige Erfarenhed, som viser, at det, de fleeste Tider, tilfalder En at forvalte Stiftet, men en Anden at forrette de i Sterboen foresaldende Auctioner, saafom ei allene paa alle de Steder, hvor der er en særskilt Auctions-Directeur, men og i de øvrige Kiebsteder, hvor Magistraten forvalter Skiftet, og Byefogden forretter Auctionen, og paa Landet, hvor Ammanden er Skifteforvalter, men Herredsfogden er Auctions-Directeur, ligesom det og forstaaer sig selv, og følger af Tingens Natur og Bessaffenhed, at en Skifteforvalters Sag er den samme, som en Eiers medens han lever, eller en Administrators, nemlig, at foranstalte alle Ting til Auctionen, og at requirere den' af Bedkommende, men ikke just selv at forrette den. b) At det er imod alle principia Juris, at fast Eiendom skulde bedømmes efter den Person, de tilhøre, og ikke efter det Sted, hvor de ligge, og at den militaire Jurisdiction, som er en Jurisdictio Ambulatoria, der stedse bør følge med Regimentet og Armeen, i hvor den og bliver commanderet, skulde udvide sig til Immobilia, som ikke kunne forflyttes, men stedse forblive paa det Sted, over hvilket Deres Majestæt har anfortroet Jurisdictionen til en vis Person, som er Dommer og Øvrighed paa Stedet. c) At deraf lettelig kunne følge utallige Uleiligheder, og det saadanne, som ikke burde finde Sted i et Land, hvor Loven overholdes, og Jurisdictionerne ere satte paa en ordentlig Fod; saafom, at naar En har faaet Dom paa sit Pant, som er en Herregaard eller Odelsgaard i Norge, og vil lade den stille til Auction, maae han requirere Auctionen hos en Auditeur, som tilligemed Regimentet

tet er i Holstein. Ut saadant Tilfælde paa nærværende Tid lettelig kan forefalde, det seer enhver, som overveier disse Reskripters Indhold og Følger.

Men med alt dette ere disse Reskripter saa langt fra ikke tilbagekaldte eller indskrænkede, saa de endnu ere i deres fulde Kraft.

Man haver tilstaaet de forhen anførte og af mig tilforn vidtseftigere udviklede Grunde, men man har ladet sig nøie med at svare derpaa, at de militaire Justitserbiente vare saa slet aflagte, saa de ikke kunde taale endog den allermindste Afgang, og derved er det da bleven.

Saa længe disse Reskripter staae i deres fulde Kraft, saa er det ikke vanskeligt at svare paa de tvende af Hr. Stiftamtmand Cicignon udi hofselgende Forstillinger af 28 Juli 1761 og 18 Maji 1762 fremsatte Spørgsmaal.

Hvad det første angaaer, da seer man nok, at der ikke saa meget vistes om Skiftet, som usfridig tilfalder den militaire Jurisdiction, da det tilstaaes, at Manden, efter hvis Kone der skal skiftes, er gevorben Soldat under Garnisons Compagniet, skient man nok seer af de anførte Reskripter, at han just ikke burde være det, som om Auctionen over den siden Anpart Jordegods, hvilken da og maae tilfalde den militaire Jurisdiction i Folge Reskriptet af 19 Julii 1737.

Hvad den anden Qvæstion angaaer, som Stiftamtmanden fremsætter i hans seenere Forestilling af 18 Maji h. a., da er det ipissimus Casus, som er afgjort ved dette Reskript, saa at derom ikke kan eller bør være Spørgsmaal, saalænge dette Reskript haver Lovs Kraft.

Jeg veed ikke, hvor Stiftamtmanden har kunnet falde paa, at dette Reskript skulde være ophævet ved Forordningen af 16 Junii 1752, og at disse tvende Anordninger skulde være stridige mod hinanden, da Reskriptet allene gielder i Norge, og Forordningen derimod allene gielder i Danmark, hvilket saavel Indgangen som Slutningen af Forordningen tydelig nok viser, men man maae derhos tilstaae, at Stiftamtmanden med nogen Slags Rimelighed har kunnet falde paa at troe, at det, som var ret og billigt i det

det ene Rige, burde under de samme Omstændigheder og være det i det andet. Det burde og saa være, dersom udvortes Aarsager ikke hindrede det.

Da altsaa det, Stiftamtmanden spørger om, allene kommer an derpaa, om Reskriptet af 19 Julii 1737 er ved Forordningen af 16 Junii 1752 ophævet eller ei? saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om Stiftamtmand Cicignon kunde tilskrives: At, da Forordningen af 16 Junii 1752 allene gielder i Danmark, som dens Titel og Indhold med videre, (thi Stiftamtmanden, som den Tid var i Embedet kunde vide, at den ikke var ham tilsendt,) og udviser, og ikke vedkommer Norge, saa kan Reskriptet af 19 Julii 1737, som allene vedkommer Norge, ikke derved være ophævet, men det tilfalder i Sølge af samme Reskript, vedkommende militaire Jurisdictioner, at forrette de omspurgte tvende Auktioner. Kiøbenhavn den 11 Julii 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 1 September 1762 saaledes:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Stiftamtmand Cicignon under 11 September 1762 tilskreven fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein.

CI.

Erklæring over en Forestilling fra Kiøbenhavns Magistrat af 12 Martii 1762, hvorved de indsende og anbefale en Ansøgning af 8 Martii 1762, fra Maler-Lauget i Kiøbenhavn, derudi de forestille Laugets slette Tilstand, og besvare sig over, at saa mange, som ikke have lært Professionen, og ikke tient deres Aar ud som Svend og Dreng, faae Bevilling paa at ernære sig deraf; i den Henseende de begiere, at Hans Majestæt, som har oprettet et Maler-Academie, og vilde redde Maler-Laugets Mestere fra Undergang, og tiene dem derudi, at ingen Efterdags maatte forundes Friheds-Brev at arbejde paa samme, med mindre de havde gjort Mesterstykke efter Artillerne.

* * *

Udi min allerunderdanigste Erklæring angaaende Laugene haver jeg viist, at de adskillige hos os værende Kiebmands- og Haandværkslaug med-

fære store Uleilighed, og have mange skadelige Følger, da de legge Haand paa Bindfibeligbed, hindre Folkemængden, besordre Betleriet og formere Betleres og Løsgjengeres Antal, forebygge Concurrence, og gjøre, at det saakaldede main d'oeuvre eller Haandarbeide hos os er ulige dyrere end paa andre Steder, hvor det nødvendige til Livets Ophold dog forholdsviis er lige saa kostbart; som her, hvoraf skyder, at Landet bliver oversvømmet med fremmed Arbeide, som kan sælges for lettere Priis, og at vi saaledes underholde og ernære fremmede Borgere og Haandverksfolk, isteden for at underholde vore egne.

I den Henseende, og da det dog ei allene vilde synes haardt og ubilligt; men og mueligt have een og anden skadelig Følge om slige Løug bløve reent ophævede, har jeg allerunderdanigst indstillet, om Løugene, Tid efter anden, kunde indskrænkes, og de deraf skydende skadelige Følger efterhaanden noget standses derved, at man var mere redebon til at tillade En og Anden at ernære sig af det Arbeide, han kunde og vilde gjøre, omendskjønt han enten fattedes Formue til at gjøre Omkostninger paa et Mesterstykke, eller nogle af de Egenskaber og Fornødheder, som de fleste Løugsartikler udfordre af den, der skal indtages som Mester i Løug, og som for største Delen ikke tiene til andet, end til at formindske Mesternes Antal, og til at holde Folk ude fra at komme i Løug.

Jeg veed ikke, hvorfor derudi skulde skee en Undtagelse i Henseende til Maler-Løug, som ikke er af de Løug, der fortjene den allersterke Opmerksohmhed, men som man gjerne kunde unde den samme Skiebne, som Billedhugger-Løug, der selv frivilligen har ophævet sig, uden at Staten eller Byen har sporet det allermindste Savn eller Uleilighed deraf.

Her er ikke Spørgsmaal om Virtuoser eller dem, som excellere i at male Historier eller Portraiter. Saadanne forlade sig paa deres Kundskab og Duellighed og frygte ikke for Concurrence. Her er ei heller Spørgsmaal om Kunst-Stykker og smukke Malerier; thi den, som vil have dem, søger alleritid den beste; men her spørges allene om det als mindeligste og letteste Arbeide, saasom, at anstregge og male et Huus, en Muur, et Plankeværk &c.

Der:

Derved er enhver fornøjet med, at den, som foretager sig det, hvad enten han er Mester eller Fuffter, forstaaer at tillave sin Farve og at giøre Arbeidet troefast. Ingen er tient med at betale $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ Deel meere til den, som giør det, fordi han tillige forstaaer at giøre smukke Malerier. Bestiller jeg og saadant Arbeide hos den beste Mester, lader han det gierne forrette ved en Dreng, som mueligt forstaaer mindre, end den fletteste Fuffter. Det kan og være ligemeget, naar Arbeidet gøres godt og for billig Betaling. Men derom er det Folk at giøre, og det var at ønske, at vore Haandverksfolk engang kunde lære, at det er derved, nemlig, ved at giøre det beste Arbeide for den billigste Priis, og ikke ved Tvangs-Love, de skulle søge at skaffe sig Overvægt, og lukke alle andre, saavel indenlandiske, som fornemmelig udenlandiske Haandverkere ude. Saa snart Laugs-Mestrene søge at giøre dette, behøve de ikke at frygte enten for Fufftere eller for Frimestere. Men saa længe de ville lade sig bedre betale, paa den Grund, at de allene, og ingen anden ere berettigede til at giøre saadant Arbeide, og at de, imellem sig have aftalet saadan Priis, saa behøve de at frygte for begge Dele, og det er vel, at denne Frygt ikke saa aldeles ophører.

At Magistraten har anbefalet denne Ansøgning, undrer jeg ikke over, da jeg i min forrige Erklæring har erindret, at Magistraterne i Kiøbstæderne i Almindelighed holde det for een af deres Hovedpligter, at haandsøve og understøtte Laugene, og jeg desuden har merket, at Kiøbenhavns Magistrat til deres Betænkning i flige Tilfælde gierne pleie at legge en Sætning til Grund, som jeg just ikke kan sige, at jeg er enig med, nemlig, at ei allene saa velhavende Borgere ere bedre end mange fattige, men at og de fattige Borgere saa godt som ere til ingen Nytte for Byen, da de dog derhos under de fattige Borgere tillige regne dem, som sidde og skikkelig erhære sig selv med Kone og Børn, men for øvrigt ikke eie noget uden deres Verktøi og øvrige nødvendige Ting, eller ere istand til at legge noget op.

I Følge dette Princip slutte de, at 3 à 4 Mestere, blant hvilke enhver holder en 20 à 30 Evende, og derved fortienet noget anseeligt, ere nyttigere for Byen, end 40 à 50 Mestere, blant hvilke enhver, ved sit

eget og en Svends eller Drengs Arbeide, ernærer sig og Familie og anskaffer det nødvendige, uden at have noget tilovers. At det sidste dog er fordelagtigere for Folkemængden, hvis Formerelse er en Hovedsag, det falder strax i Sinene, men at det og i mange andre Henseende er bedre, det merker man strax, naar man lidet vil regne, og mere see paa det, det virkelig er, end det, der lader at være.

Det er vist, at naar man vil antage, at det er en Mester uanstændigt selv at arbeide, og at han bør leve af det, han fortjener paa hans Svendes og Drenges Arbeide, saa gaaer det ikke an, at en Mester kan leve og skikkelig ernære sig, ved at holde allene en Svend eller Dreng, men, naar man antager, (hvilket i sig er og bør være det rette) at en Mester ei allene bestyrer Arbeidet, og haver Indseende med sine Svende og Dreng, at de ere flittrige, men og selv arbeider med, og ved sin Flittrighed og Hurtighed opmuntrer de andre, saa gaaer det meget godt an, fornemmelig, naar man derhos forudsætter, at en Mester just ikke behøver at giøre større Opsigt, eller at opføre sig bedre end en Svend.

Alle saadanne Fordomme skulde man efterhaanden see at faae udryddede hos vore Haandverksfolk, og ikke vedligeholde og føde dem.

Som jeg saaledes ikke er enig med Magistraten i Principerne, saa kan jeg ei heller være enig med dem i Slutningen.

Det Forhold, som denne Malernes Ansøgning skulde have til Malers-Academiet, kan jeg ikke indsee. Den største og væsentligste Nytte af dette Akademi er just ikke, efter mine Tanker, at det kunde skaffe os adskillige Virtuoser, hvoraf vi kun kunde bruge og ernære saare faa, men at adskillige Haandverksvende og Dreng, saasom foruden Malers, Tømmermænd, Muurmestere, Smedde, Snekere, Dreiere og andre, der kunde øve sig i at regne, og derved i Fremtiden blive saa meget mere duelligere i deres Haandverk.

Dette opnaaes best ved en fuldkommen Frihed, naar enhver veed, at han alletider kan faae Lov at ernære sig af det, han har lært og tilfulde forstaaer. Saadan Frihed foraarsager Lust og Opmuntring, og gi-
ver Anledning til, at de forskiellige Genier lettere og suarere udvikle sig.

Com

Som jeg da ikke seer nogen tilstrækkelig Grund til, at Malerne frem for alle andre Laug, skulde engang for alle gives et Løfte om, at ingen i Fremtiden skulde faae Bevilling paa, som Friemester, at ernære sig af Maler- Arbeide; saa skulde jeg allerunderdanigst formeene, at denne Forestilling og Ansøgning kunde henlægges. Kiøbenhavn den 13 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 1 September 1762:

Henlægges.

Denne Forestilling og Ansøgning blev den 1 Sept. 1762 henlagt.

CII.

Erklæring over 1) en Skrivelse fra Kammer-Collegio til det Danske Cancellie af 4 Julii 1761, hvorved de til Cancelliet remittere en Memorial af 10 April 1761 fra Obristlieutenant Wannestad til Soerfoesunds Sædegaard udi Trundbiens Amt, derudi han forespørger sig: a) om Rettensbetiente kunne paastaae Rettensgebyhr og Salarium i de Delinquentfager, som Sædegaardenes Eier mod Delinquenterne forfølge. b) Om ikke Delinquenternes Underholdnings- og Varetags-Umkostningerne ligesaa vel i saadanne, som andre Delinquentfager bør repareres paa Amtet, ligesom slige Umkostninger fra Amtet og pleie at repareres paa saadanne Godser, i den Henseende han begierer, at de enten maae befries fra at tage Deel i de Umkostninger, der repareres paa Amtene, eller at de Umkostninger, som falde paa deres Godser, og maae repareres paa Amtet, da han dog mener, at det første er det retteste. Lilligemed Stiftamtmand Rangavs Erklæring af 13 Junii 1761, som udi begge Poster bifalder Obristlieutenantens Paastand, og mener, at Umkostningerne i slige Sager bør svares af alle Beboerne i Amtet eller Stiftet. Og Vice-Stattholderens Erklæring af 24 Octbr. 1761, som mener, at Eierne af de adelige Sædegaarde bør besørge de Delinquenter affræffede, som falde paa deres Gaards Grund, eller paa det Gods, hvoraf de nyde Sigt og Sægefald, og derimod være fri for at bidrage til Umkostningerne paa de Sager, som falde paa andet Gods, og at Rettens Betiente i slige Tilfælde, hvor Sigten og Sægefaldet tilhøre Private, bør nyde deres Gebyhr og Salarium. Og 2) en Memorial af 24 Febr. 1762 fra St. Assessor Hornemands Enke til Keens-Kloster-Gaard udi Trundbiens Amt, som fremsætter de samme tvende Spørgsmaal, og gjør samme Begiering, samt indsender Copie af en Ober-Hofrettes Dom affagt den 2 Decbr. 1761 i en Sag angaaende Barnefødsel i Dølgsmaal

Som hun havde forfulgt for Underretten, og hvorved hun er dømt til at betale Procureator Geam i Salarium 24 Rdr., og det stempede Papiir og Rettens Sportler med 26 Rdr. Tillige med Vice-Stattholderens Erklæring af 8 Maji 1762, hvorudi han henholder sig til sin Erklæring i den forrige Sag, og formener, at Doct-Hofrettens Dom er baade lovlig og billig.

* * *

Den Materie om Delinquentsagers Udførsel, og de derpaa gaaende Omkostningers Udreedelse haver bestandig givet Anledning til Trætte, og er en Post, hvorudi vores Lovhyndighed temmelig haver vaklet.

Vores nuværende saavel som ældre Love have anseet de fleeste Delicta; som Delicta privata, der drog en privat Straf efter sig. I den Henseende er det, at forfølge en Delinquent, indhente Dom over ham, og lade Dommen opqvære ikke just betraget som en Byrde eller en Forbindtlighed, men snarere som en Fordeel og en Rettighed, da den, som forfulgte Delinquenten, just derved blev berettiget til at oppebære den private Straf, som fulgte paa Misgierningen, saasom Tvegiæld i Tyverie Sager, halve Boeslod i Drabs Sager, og saa fremdeles.

Men da man efterhaanden, og ligesom Processen og Formaliteterne bleve vidtsøftigere, erfarede, at denne Rettighed de fleeste Tider var en stor Byrde, og at Misgierninger ofte bortgik ustraffede, ved det, at de, som det tilfaldt at tale derpaa, og forfølge dem, taug og lode som de intet vidste deraf, formedelt de store Omkostninger, som saadan en Slags Udførsel giennem Retterne, med videre, kunde medtage, og som de maatte udrede af deres egen Pung, naar den Skyldige intet var eiende, som de fleeste Tider indtraf, saa blev det Tid efter anden fastsat, nu at slige Omkostninger maatte tages af Deres Majestæts Eigt- og Sagefalds-Kasse, nu at de skulde lignedes paa Amtet, og saa fremdeles.

Forordningen af 6 December 1743 har sat det Princip forud, (som og synes at være antaget i Forordningen af 20 August 1723,) at da de Proprietairer, som besidde deres Godser med Eigt- og Sagefalds-Rettighed, ere berettigede til paa deres Godser at udføre de Delinquentsager, hvor der kan være noget ved at vinde, nemlig, hvor den Skyldige haver nogen

nogen Formue, og hvor den private Straf langt overgaaer Omkostningerne, saa bør de og paa egen Bekostning, udføre de øvrige paa deres Godser forefaldende Delinquensager, uden at de derpaa gaaende Omkostninger bør komme enten Deres Majestæts Kasse eller andre til Besværing.

I den Henseende, og for dog nogenledes at betrygge det Almindelige, haver denne Forordning sat Straf af at have deres Eigt og Sagefald forbrudt for de Proprietairer, som lade slige paa deres Godser forefaldende Misgierninger hengaae upaatalte.

Det kan ikke negtes, at jo dette er i sig rimeligt og billigt, og at Proprietairerne ikke med Feie kunde besvære sig derover; men Spørgsmaalet er, om Staten og er tient dermed, og om Straffens Hensigt og paa den Maade best og tryggest opnaaes?

Da den almindelige Sikkerhed og Rolighed bliver forstyrret ved grove Misgierninger, og Straffen allene er at ansee som en Bevæggrund, hvorved de, som ellers kunde have Lust og Tilbeielighed dertil, blive hindrede og affkræftede fra at begaae slige Misgierninger, saa skiaannes lettelig, at det er Staten om at giøre, at Misgierninger blive affstraffede, og at den almindelige Sikkerhed og Rolighed lider derunder, saa ofte en grov Misgierning gaaer ustraffet bort, og andre Ligefindede derved faae Anledning til at love sig lige Fritagelse for Straf.

Da Tingen er af saa stor Betydning, saa synes det ikke saa aldeles passeligt, at lade en Misgiernings Førfølgning, og Gierningsmandens Opdagelse, Overbeviisning og Affstraffelse ankomme paa den, der, de fleeste Tider, har Fordeel af, at den heele Sag forties, og Skade af, at den bekendtgjøres og ophyses. Det er godt nok, at Lovene sætte Straf for den, som derudi ikke fyldestgier sin Pligt, men det er bekiendt nok, at de beste Love ofte undviges, naar de, som de egentlig ere foreskrevne, og som det tilkommer at opfylde dem, ikke finde deres Regning derved, men have Skade deraf.

Da det er det Almindelige man her bør see paa, og det er for dettes Ekthid alle Ting skeer, saa synes intet rimeligere, end at samme og bør bære Byrden, og svare de paa slige Sagers Udførsel gaaende Omkostning,

ger, fornemmelig denne Syrde intet er at agte mod den Uleilighed, som lettelig kunde stude deraf, naar visse private Folk allene skulde bære den.

Dette er Grunden til de Forordninger, som fastsatte, at slige Omkostninger skulde lignedes paa Amtet eller Stiftet, saafom Forordningen af 9 Decbr. 1712, af 26 Sept. 1732, af 19 Maji 1741, af 12 Febr. 1745 og af 13 Jan. 1747, hvilken sidste Forordning dog derhos har været at opregne og specificere de Delicta, som allene skulde anses for offentlige, en Specification, som i sig er vanskelig, og som jevnlig behøver at udfyldes og forbedres.

Siden den Tid har det bestandig været Praxis i Danmark, at, ligesom Proprietairernes Godser have bidraget til de Omkostninger i Delinquentsager, som lignedes paa Amtet, saa ere og Omkostningerne i slige Delinquentsager bleve lignede paa heele Amtet, hvad enten Delictum maatte være begaaet paa en Proprietairs Gods eller paa Streegodset. I Danmark kan det ei heller forholdes anderledes, da der ere Amtet, som næsten ganske og aldeles bestaae af Proprietairgodser.

Jeg seer ikke nogen tilstrækkelig Grund til, at det dermed skulde forholdes anderledes i Norge end i Danmark, fornemmelig de anførte Forordninger ikke i den Henseende giøre nogen Forskiel, men gielde i det mindste, ligesaa vel i Norge som i Danmark, da nogle af dem derimod angaae Norge allene.

Begge Supplicanterne, Obristlieutenant Tannestad, saavelsom afgangne Assessor Zornemands Enke, giøre en alternativ Begiering, som er af den Besskaffenhed, at en af Delelene nødvendig maae og bør dem bevilges. Næmlig: de begiere, at de enten for deres Gaarde og Godser, maae være frie for at bidrage til de Omkostninger i Delinquentsager, som lignedes paa Amtet, eller og, at Omkostningerne i de Delinquentsager, som maatte forefalde paa deres Godser, ligeledes maatte lignedes paa heele Amtet. Intet kan være rimeligere og billigere, Spørgsmaalet bliver allene, hvilket dem helst bør tilstaaes.

At nogle Proprietairer i Danmark tilforn, og efter at Forordningen af 9 December 1712 var udkommen, maae have gjort saadan Begiering, som

som den første, og at samme er bleven dem tilstaaet, det viser Forordningen af 20 August 1723; men at man og, efter kort Tids Forløb, har indset Uleilighederne deraf, og i den Henseende fundet sig besvøiet til at forandre det, det erfarer man af Forordningen af 26 September 1732.

Denne Forordning saavel som de senere af 1741, 1745 og 1747, synes ydelig at billige Supplicanternes anden Begiering, som og er det, de helst ønske.

Man merker og, at Fogderne have forstaaet det saaledes, saalange der allene har været Spørgsmaal om, at behørde Eierne af de adelige Gaarde; thi man ser, at naar Omkostningerne i Delinquentsager ere blevne lignede paa det heele Amt, have de ikke undtaget disse Gaarde og Godser, men ladet dem Forholdsviis bidrage, hvoraf følger, at naar Delictum er begaaet paa deres Godser, bør de ikke staae Omkostningerne allene, men samme bør ligesledes lignedes paa det heele Amt, da det er klart, at naar disse Gaarde og Godser skal i det ene Tilfælde kun ansees som et Stykke af Amtet, og ikke, som et separeret Gods for sig, saa bør de ei heller anderledes betragtes i det andet Tilfælde.

Da nu dette kommer overeens med det, som overalt er Praxis i Danmark, og hvorover man ikke, siden Forordningen af 26 Sept. 1732 udkom, har merket til nogen Klage, og best passer sig med det, jeg tilforn har erindret om Straffens Nødvendighed og Hensigt; ligesom Høieste Ret og, just i Henseende til den tilsoiede Clausul, skal have forandret den af Brue Hornemand fremlagte Over-Hofrets Dom, og gjort en nye Dom, hvoraf den Clausul er udeladt, som tilpligtede hende at betale det stemplede Papiir og Rettens Gebühr med videre; hvortil kommer, at naar det saaledes er fastsat, at Omkostningerne i slige Sager skulle lignedes paa Amtet, saa forstaaer det sig selv, at de ere beneficerede, og bør føres paa det Papiir med videre; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongelig Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad og Vice-Statsholder Benzon: At da Eierne af de adelige Sædegaarde, lige med andre Amternes Beboere, for deres Gaarde og Godser, bidrage til at betale deres Andeel af

de Omkostninger i Delinquentfager, som lignes paa Amtene, saar det billigt og overeensstemmede med de derom udgangne Forordninger, at Omkostningerne i de Delinquentfager, som angaae Delicta Publica, der paa slige Gaarde og Godser maatte være forøvede, ligeledes repareres paa heele Amtet, for saavidt de ikke af den Skyldiges Boeslod kunde erstattes; ligesom det og forstaaer sig selv, og følger af Forordningen af 19 Maji 1741, at slige Sager bør være beneficerede og føres paa ustemplet Papiir, med videre. Kiøbenhavn den 16 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 1 September 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter afsat under 24 September 1762 Kongelig Befaling til Geheimeraad og Vice-Stattholder Benzou.

CIII.

Erklæring over tvende Foresstillinger fra Stiftamtmanden i Thyen Geheimeraad Juul, den ene af 12 Sept. 1761, derudi han, i Anledning af det Reskriptet af 10 April 1761 angaaende Laugene saksætter, at udi de Kiøbsteder, hvor der ikke er noget sluttet Laug, skal det være enhver tilladt at ernære sig, som han bedst ved og kan icke, forespørger sig, hvorledes der bør forholdes med de Kiøbsteder, hvor der, udi een eller anden Haandtering, just ikke er et sluttet Laug, men hvor der dog ere adskillige Messere, som ere indskrevne f. Ex. udi Odense Laug; om det i disse Kiøbsteder, kan være saadanne tilladt at nedsvætte sig, som hverken ville eller kunne blive indskrevne i et Laug, og der at øve samme Profession, som de der værende Laugs Messere, eller og det Reskriptet saaledes saksætter, ikke bør udvides længere end til de Haandteringer, hvorpaa der ikke ere Laugsmestere, i een eller anden Kiøbsted; hvilket sidste Stiftamtmanden holder for at være meest rimeligt. Den anden af 8 Maji 1762, derudi han refererer sig til forrige, og begierer Resolution, men medder derhos, at naar Reskriptet skal forstaaes saaledes, kan ingen uden for Laugene have Rytte deraf, siden der er næsten ingen Haandværk i nogen af de sligaae Kiøbsteder der i Stiftet, som jo enten selv har Laug, eller i Folge Reskriptet af 26 Januarii 1740 er antaget udi Hoved-Laugene i Odense, hvortil de aarlig bidrage, og i den Henseende tilægges sig samme Frihed; han tilstaaer derhos,

derhos, at mange fornærmed ved de oprettede Laug, da de derved hindres fra at øve den Profession, de have lært, som gjør, at de begyde sig udaf Landet til andre Steder, og naar de ville lade sig indlemme udi Lauget, giorés dem mange Vanskeligheder af Evendemeser Nar, Mest-rystke ic. hvilket de maade opfynde eller affiibe med at betale endeel Penge til Lauget ic. i din Henseende han indstiller, hvorledes dermed skal forholdes.

* * *

Da Reskriptet af 10 April 1761 fastsætter, at udi de Kiebsteder, hvor der ikke er noget sluttet Laug, eller noget andet sær Privilegium, som derudi kunde være hinderligt, der skal dit være alle og enhver, som have taget deres Borgerskab, tilkadt at ernære sig paa hvad lovlig Maade de best vide og kunde, og det ofte trefter sig, fornemmelij i de sinaae Kiebsteder, at der paa een eller anden Profession just ikke er et virkeligt Laug, som have erholdet Laugs-Rettighed, og have Laugs-Artikler, som af Deres Majestæt allernaadigst ere confirmerede, men der dog ere een eller flere Mestere, som ere indskrevne udi en anden Kiebsteds Laug, og derved for-mener sig at have erholdet Laugs-Rettighed, saa haver dette givet Anledning til at spørge, hvorledes dermed skal forholdes i disse Kiebsteder, og paa hvad Jod Mestjerne skulde tages, om de skulle anses som et sluttet Laug, og i Folge deraf være berettigede til at hindre alle andre, som ikke vare indskrevne i samme Laug, fra at sætte sig ned derudi Byen, for at ernære sig af den Profession, eller og, om med disse Kiebsteder skal forholdes efter Reskriptet, som med de Kiebsteder, hvor der ikke er noget sluttet Laug, og det altsaa være enhver tilladt der at nedsette sig, for at øve den Profession, hvorpaa der i Byen fandtes een eller flere Mestere, som vare indskrevne i en anden Kiebsteds sluttet Laug.

Da man in Jure ved et Laug eller sluttet Laug, ikke kan eller bør forstaae andre, end de, der have Laugs-Artikler, som af Deres Majestæt allernaadigst ere confirmerede, og det er let at begribe, at een eller tvende Mestere, som have nedsat sig i en liden Kiebsted, ikke kan siges at være og udgjøre et sluttet Laug, ligesom og de Kiebsteder, hvor der er Laug, og hvor der er intet Laug, i Reskriptet sættes imod hinanden, saa skjønes

lettelig, at det sidste er og maae være Reskriptets rette Mening, og at man ikke, uden at fordreie Reskriptets Ord, og reent forbigaae dets Sammenhæng, kan faae den første Mening ud deraf.

Derfom denne første Mening skulde finde Bifald, da vilde ei allene denne saa nyttige og frugtbringende Clausul i Reskriptet, blive uden al Virkning og Nytte, siden det alle Liden vilde beroe paa de saa i et eller andet Stift varende Laug, reent at undvoige den, men Laugene vilde og derved faae en Rettighed, som Deres Majestæt sielden udøver, og allernaadigst har erklæret, ikke, uden sær vigtige Aarsager og høi Nødvendighed, at ville udøve, nemlig at udgive Monopolier; thi naar f. Ex. Smedkøllauget i Odense fandt for godt at indskrive en Smedkølløvend som Mester i deres Laug, der vilde nedsette sig i Svendborg, saa fik han derved Privilegium paa at være allene Smedkøll i Svendborg, og Ret at hindre alle andre fra at ernære sig af Smedkøll Arbeide derudi Byen, saa længe de ikke havde fundet samme Naade for Laugets Dine udi Odense.

De saa her varende Laug vilde saaledes avle fleere, og Laugene vilde efterhaanden blive forsøgede til utallige, isteden for, at det haver været Deres Majestæts allernaadigste Hensigt og Villie, efterhaanden at see Laugenes Antal hos os formindsket.

Nye Laug ere nu paa nogle Aar sielden eller aldrig bevilgede, og de, som have gjort allerunderdanigst Ansøgning om, enten at faae nye Laugs-Artikler confirmerede, eller at faae de forhen havte udvidede, ere næsten overalt blevne afsøiste; men, naar dette skulde gieldes, vilde alt saadant kun sijs saare lidet eller slet intet; thi naar nogle Mestere i en Kjøbsted forgievs havde gjort Ansøgning om at blive Laug og faae Laugs-Artikler confirmerede, behøvede de kun at henvende sig til samme Laug i en anden Kjøbsted, og betale det noget, for derudi at blive indskrevne, hvorved de da erholdte det selv samme, som de havde opnaaet, ved at faae de af dem foreslaagne Laugs-Artikler confirmerede.

Laugene fik saaledes ligefrem Rettighed at skabe nye Laug, og at meddeele andre de dem allernaadigst forundte Privilegier.

Man seer og af Stiftammandens Forestillinger, især af den sidste, at Laugene ret godt vide at betiene sig af den Rettighed, de saaledes tilægne sig, da de Mestere, som saaledes indskrives, ei allene aarlig maae bidrage noget til det Laug, hvorudi de ere indskrevne, men Lauget og, saa ofte nogen vil indskrives, søger at gjøre ham Vanskeligheder, og at finde nu een, nu en anden Mangel hos ham, hvilke Mangler og Vanskeligheder dog lade sig affløbe, ved at betale en vis Summa Penge til Lauget.

Enhver begriber lettelig, at det, der saaledes udgives og betales, maae sættes paa Arbeidet, som derover bliver dyrere, foruden det, at mangen En, ved disse Udgifter og Besværinger hindres fra at sætte sig ned, og ernære sig af det, han haver lært og forstaaer.

Naar man confererer Stiftammandens Hr. Geheimeraad Juels tvende Forestillinger, merker man, at han herom har i indeværende Tid, forandret sine Tanker; thi udi den første Forestilling af 12 Sept. 1761 helder han meest for den første Mening, ikke just fordi han holder den for at være meest overeenstemmende med Reskriptet, men fordi han finder at det vilde være til alt for stor Fornærmelse for Laugene, om det skulde forholdes anderledes; men, efter at han imidlertid har havt Leilighed til at erfare og indsee den megen Misbrug, som gaaer i Svang ved Laugene, de utallige Uleiligheder, som de medføre, og de skadelige Følger, som de have, har han i sin senere Forestilling af 8 Maji h. a. ei allene temmelig tydelig erklæret sig for den sidste Mening, men og tilstaaet, at adskillige begive sig ud af Landet, for at fortiene Brødet, da de her ikke maae fortsætte den Haandtering, de have lært, formedelst de oprettede Laug.

Jeg troer gierne, at andre, som med Upartiskhed og uden forudfattende Meninger overveie Sagen, og betragte den i sin Sammenhæng med det almindelige Beste, ville finde det samme.

Endelig er denne Laugenes Paastand ganske nye; thi jeg veed selv i forrige Tider mere end et Exempel paa, at der i en eller anden Kiøbsted, paa een og den sammen Profession have været 4, 5 à 6 Mestere, af hvilke een eller tvende vare indskrevne i Kiøbenhavn eller en anden Kiøbsteds Laug, hvilke ikke paastode andet Fortrin for de øvrige, end at de kunde

giøre laugsmedske Svende, men langt fra ikke lade sig indfalde, at de som et Laug, vare berettigede til at hindre andre fra at nedsætte sig der i Byen paa samme Profession.

I Kiøbenhavn selv har der tilforn (og uden Tvivl er der endnu) været visse Professioner, som ikke havde noget Laug eller Laugs-Artikler ic., men blant de her, paa samme Profession værende Mestere, har een og anden ofte været indskrevet i samme Professions-Laug i Lybek eller en anden Stad i Tydskland.

Det havde været artig, om disse Mestere vare fremkomne med en saadan Paastand.

At de Mestere, der saaledes ere indskrevne i et Laug, indbilde sig at være noget bedre end de andre, og uueligt paaataa Rangen for dem, det kan man tilgive, men at de ville forbyde andre at ernære sig af samme Profession, og ikke lide andre ved Siden af sig eller i samme Bye, det er Statens Sag, og noget som ikke kan taales.

Da der saaledes ikke kan være tvende Meninger om Reskriptets Forstaaelse i dette Tilfælde, og det, hvad enten man betragter Reskriptets Ord for sig, eller i deres Sammenhæng med det heele, eller og man overveier enten Reskriptets Hensigt og Aarsager, eller de Følger, som en anden Forstaaelse deraf kunde og maatte have; saasaa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behøve Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden i Byen Hr. Geheimeraad Juel: At det i alle Maader skal have sit forblivende ved Reskriptet af 10 April 1761, og i Følge af samme være enhver tilladt i de Kiøbsteder, hvor der ikke er noget sluttet Laug, som kunde hindre det, at nedsætte sig og ernære sig af den Profession, han haver lært, uanset der i samme Kiøbsted, og paa saadan Profession maatte være een eller flere Mestere, som ere indskrevne i en anden Kiøbsteds Laug, siden slige Mestere ved saadan Indskrivelse, ikke erholde noget Monopolium eller Ret til at hindre andre fra at ernære sig af det, de have lært og forstaae. Ligesom det og er klart, at der ikke kan siges at være sluttet Laug i andre, end

de

de Rigssteder in specie, hvor et saadant Laug er af Deres Majestæt allernaadigst bifaldet, og har erholdet Laugs-Artikler, som af Deres Majestæt allernaadigst ere confirmerede. Kiebenhavn den 18 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 8 September 1762.

Espederes efter Erklæringen.

Herefter blev under 24 September 1762 udfærdiget Kongelig Befaling til Stiftamtmanden Geheimeraad Hr. Carl Juul.

CIV.

Erklæring over a) en Memorial af 3 Octbr. 1761 fra Procurator Gerh. Brendlund i Christiania, paa Ole Fiestads og feres Vegne, hoorudi han andrager, at da der imellem Gaardene Fiestad, Galgum &c. paa den ene Side, og Gaarden Stor-Roen paa den anden Side, har været Tvist om en Eiendom Gieltebek og Grytte Sæterne, og de første havde tabt Sagen ved Underretten, havde de ved Stævninger af 20 August og 25 Novbr. 1754 paaanket Dommen ved Laugtinget, hvor den i Anledning af Forordningen af 6 Maji 1754 var bleven henstaaende indtil den 17 Jannarii 1761, da Laugmanden i Folge Forordningen af 15 Novbr. 1760 henviste Sagen til General Forstammet. Imidlertid, og inden General Forstammet's Stævning, kunde saæd, er Tiden forløben efter Forordningen af 19 August 1735 Art. 10; thi begierer han Opreisning paa Underrets Dommen, for at indstævne den for Forstammet. Lillige med Amtmand Petersens Erklæring af 5 Decbr. 1761, som melder, at det forholder sig, som det er andrager, og Kammer-Collegii (til hvis Betænkning Memorialen var sendt den 17 Decbr. 1761). Skrivelse til Cancelliet af 8 Maji 1762, derudi de indberette, at Hans Majestæt den 3 Maji forhen havde resolveret: at alle de Sager, som førend Forordningen af 15 Novbr. 1760 udkom, vare ved Laugtingene anhwngis giorte, og angik Kongens og Røigde Almindinger, bræfsceret Gods og sammes Fælledsskab i Skov og Mark med andet privat Gods, Skovhugster imod de ergangne Anordninger, og alt hvad der hører til Jagten, Saugbrugene, Rydningsboasenet, samt Landhuusholdningen, uden nogen Indsigelse for Laugtingene kan paademmes, omendskiont Stævninger til General Forstamts Rættien slieden derudi kunde være erhvervet, naar Hovedsagen ikke sammesteds er endelig paaktendt, hvorimod med dærlige Sager, som enten før eller efter bemeldte Forordnings-Publication, for Underretterne maatte være

være foretagne, eller herefter foretages, efter de giorte Anordninger nøie forholdes, naar samme Sager ikke, som før er meldt, allerede før Forordningen til Laugtinget maatte være indskævnet; og, som denne Sag, i Følge saamme Resolution har forblive ved Laugtinget, saa tilbagefende de Suppliquen, isald videre Opreisning derudi fra bemeldte Cancellie maatte behøves. 2) En senere Memorial af 28 Maji 1761 fra bemeldte Procurator Brøndlund, derudi han gientager forrige; og dernæst beraaber sig paa det i Kammer-Collegii Skrivelse ommeldte Reskript af 3 Maji, og, som han formoder, at Forstammet i Følge deraf, vilde afvise Sagen til Laugtinget, men Laugmanden dog mueligt ikke vilde antage den, saalange Afviisnings-Riendelsen af 17 Januarii 1761 ligger usvækket, saa hans Principaler ville nødes til at søge Opreisning paa den, for at indslæne den til Ører Hofretten, med videre, saa beder han, for at undgaae alle disse Bidtstæftigheder, om Ordre til Christiania Laugtingeret, uanset Afviisnings-Riendelsen, og omendstønt Underrettens Behandling og Dom havde overstaaet *facalia*, derudi endelig at kiende og domme, efter de forhen udsirkede Stævninger og videre udtagende Continuations-Stævning.

Uden at indlade mig udi Hovedsagen, som er mig ubekendt, maae jeg tilstaae, at Supplicantens Principaler Ole Salvorson Siestad, Amund Selgesøn Galgum, og Med-Interessentere ere, efter mine Tanker, at beklage, at de ved adskillige hændelsevis mellemkommende Forordninger og Resolutioner, som ere forestillede og expederede giennem Kammer-Collegium, ere bragte i Ophold og Omkostninger, og jagede fra den ene Ret til den anden.

Efter Supplicantens Sigende, skal det være i Anledning af Forordningen af 6 Maji 1754, at denne Sag har henstaaet upaademt ved Laugtinget fra den 20 August og 25 Novbr. 1754 til den 17 Jan. 1761, da den, paa Grund af en anden Forordning, som den 15 Novbr. 1760 blev expederet giennem Kammer-Collegium, og ophævede den forrige af 6 Maji 1754, blev afviist fra Laugtinget til General-Forstammet.

Førend Retten kunde blive expederet, det videre derhen hørende foranstaltet, og General-Forstamrets Stævning udtaget, forløb den Tid, som Forordningen af 19 Aug. 1735 dens 10 Artikel i saadanne Tilfælde fastsætter,

setter, saa at Vedkommende behøvede Dpreisning, for at faae den indskærnet og paakiendt af dette Amtes Ret.

Medens de giøre Ansøgning om Dpreisning, og samme ligger i Kammer-Collegium, til hvis Betænkning den er sendt, udkommer efter Kammer-Collegii Forestilling, en nye Kongl. Resolution eller Reskript af 3 Maji d. A., som indskrænker den halvandet Mar forhen udkomne Forsordning af 15 Novbr. 1760, og henviser denne Sag (thi skient Resolutionen og passer sig paa andre Sager, saa er det dog nok denne Sag, som har givet Anledning dertil,) igien fra General-Forstammet til Laugtinget.

Sagen er nu, ved alle disse Forordninger, Resolutioner og derpaa grundede Afviisnings=Kiendelser, i den Stilling, som Supplicanten omformelder. Kommer den for General-Forstammet, hvor den fra Laugtinget er henviist i Følge Forordningen af 15 Novbr. 1760, bliver den der afviist i Følge Reskriptet af 3 Maji d. A.; kommer den for Laugtinget, møder den der Afviisnings=Kiendelsen, som hidindtil ligger usvækket. Til at indstævne denne Kiendelse for Over-Hofretten, for der at faae den underkiendt, behøves nye Dpreisning, som alt atter forarsager nye Dphold og Omkostninger.

Da det er billigt, at man, saavidt mueligt, seger at hjælpe disse Folk til rette, og spare dem for mere Dphold og unyttige Omkostninger, end dem, de saaledes uden deres Skyld og Brode, allene ved en Hændelse ere bragte udi, og saadant ikke kan skee paa bedre eller beqvemmere Maade, end ved et saadant Reskript til Laugmanden, som Supplicanten i hans sidste Memorial gjør allerunderdanigst Ansøgning om, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Vice-Statholderen, eller Laugmanden over Christiania Laugstol, efter Supplicantens seener Ansøgning af 28 Maji d. A.

Da dette er den første Gang, der i Cancelliet er forekommen nogen Klage eller Ansøgning, i Anledning af den giennem Kammer-Collegium expederede Forordning af 15 Novbr. 1760, og dette er den første Gang, Kammer-Collegium derom har meldet noget til det Danske Cancellie, saa maae jeg allerunderdanigst erindre, at jeg blant andre og fornemmelig har

figtet til denne Forordning, da jeg i min Betænkning af 12 Januarii d. A. over Kammer-Collegii Placat, angaaende Krybskytte- og Wildtjverie og Jagt-Berienternes Eed med videre af 26 Martii 1761, meldte, at Kammer-Collegium, paa nogen Tid, havde ei allene givet sig af med, men og paa egen Haand, og uden derom at correspondere med vedkommende Departement, afgjort adskillige dem uvedkommende Ting, deels ved at udstede Resolutioner, deels ved deres Forestilling at tilveiebringe Forordninger og Reskripter, Jurisdictionerne, Justitiens Administration og andet saadant vedkommende, hvilket nødvendig maatte foraarsage mægen Forvirring og mange Collisioner, og vilde blive til stor Ueilighed og Besværing for adskillige Deres Majestæts Undersaatter, foruden det, at det gjorde vores Lovhøndighed vakkende, og vores heele Indretning uvis, ved at fuldkaste den hos os, fra saa lang Tid af fastsatte Orden.

Denne Forordning af 15 Novbr. 1761 er udkommen, uden at det Danske Cancellie som Justitii-Departementet derom haver havt den allermindste Kundskab. General-Prokureurens Betænkning har saa langt fra ikke været forlangt derover, saa jeg aldrig har vidst deraf at sige, serend jeg saae Forordningen trykt, da jeg strax ved Giennemlæsningen, og ved at sammenholde den med Forordningen af 26 Febr. 1744, mærkede de Forandringer og de Nyheder, som jeg hermed tager mig den Frihed at fremsætte, og som jeg af de Aarsager, der anføres udi min anførte Betænkning af 12 Jan. d. A. ikke har villet giere nogen særskilt allerumderdamigst Forestilling om, saa længe dertil ikke gaves Anledning, ved nogen Klage eller Ansøgning i Cancelliet, eller andet saadant.

Denne Forordning handler om det i Norge da oprettede Generals-Forstamt, og den samme tilkommende Jurisdiction. Der har eengang tilforn været et General-Forstamt i Norge, og om dets Jurisdiction er en speciel Forordning af 26 Febr. 1744.

Jeg tvivler ingenlunde om, at der om denne Forordning (saafremt den ellers er expederet fra Kammeret,) er i Forveien corresponderet med Cancelliet; og jeg maae tilstaae, at den er saaledes forfattet, at naar jeg, som

som General-Procurer, skulde give min Betænkning derover, havde jeg saare lidet eller slet intet derved at erindre.

Den forudsætter, at Caukæ forestales bør være Privilegiatæ: et Princip, som tildeels gielder i Danmark, hvor Skov- og Jagt-Sessionerne, i visse Tilfælde, kiende og domme i slige Sager; men den bestemmer derved, hvilke Sager der kan regnes til Caukas forestales eller ei, og hvorvidt denne Jurisdiction forestalis bør strække sig, for hvilken den sætter de rette Grændser. Rubrum af Forordningen viser strax, hvad der bør anses for Caukæ forestales; nemlig: de Sager, som angaae Forsæelser og Forbrydelser imod de om Skov- og Forstvæsenet i Norge giorte Anordninger, samt Skov-Betientenes Forsæelser i deres Embede. Det samme gientages i den fjerde og fjerde Artikel. Og da slige Jurisdictioner lettelig pleie at gaae uden for deres rette Grændser, og udi eet eller andet Tilfælde, at afgive sig med at kiende paa Disputer om Eiendom, hvilket og er hændet Skov- og Jagt-Sessionerne i Danmark, hvis Domme og i den Henseende af Høieste-Ret ere forandrede; saa har man i den anden Artikel søgt at sætte Grændser for dem, og at advare dem, at de ei skulde tiltage sig en Jurisdiction, som dem ikke var anfortroet. I den Henseende fastsætter denne anden Artikel: Dog skal den, vores General Forstamt, til Sagernes Paakiendelse, herved allernaadigst givne Jurisdiction, ei strække sig til andre, end de, som egentlig angaae Forsæelser og Forbrydelser, som imod de om Skov- og Forstvæsenet i Norge giorte Anordninger, maatte være begangne, men ingenkunde til de Tvistigheder, som mellem nogen maatte opkomme, angaacende Eiendeele, Markeskief, Ager, Eng, Skovs Rettighed og deslige, eller om deres Avirker, hvor Trette er, om den, som Beskadigelsen eller Zugsten giort haver, derudi nogen Ret og Deel haver; da slige Sager, naar de ved Ziemsringene ere paadømte, skal efter Loven, for Lavmændene eller Over-Retterne, som sædvanligt indstævnes og forfølges.

Alt dette vil fornemmelig sige, at General-Forstamten skal afholde sig fra at demme i Eiendoms-Sager, og aldeles ikke give sig af med

at paaskiende de Trætter, som gaae ud paa den Qvæstion om Eiendom, men henvise samme til de ordinaire og rette competente Dommere.

Da Jurisdiction forekastis eller General-Forsiamtets Jurisdiction i Norge saaledes, ved denne Forordning, er saa vel og saa nøie bestemt, saa skulde man tænke, at det havde været let, nu da et nyt General-Forsiamt blev oprettet, at bestemme dets Jurisdiction. Det havde og visselig været let, naar man vilde fuldt den eengang, forhen saavel fastsatte Regel.

Men just den Jurisdiction, som Forordningen af 1744 har fundet tienlig, saa strengeligen at befale General-Forsiamtet at afholde sig fra, og ikke at afgive sig med, den samme Jurisdiction har Forordningen af 15 Novbr. 1760 udtrykkelig tillagt det nye General-Forsiamt; thi udi denne Forordning hedder det: dog at Forordningen af 26 Febr. 1744, som handler om Jurisdictionen for det forrige General-Forsiamt, didhen forandres, at de Sager, som handle om, hvad enten en Skov er Kongens eller Bøigdens Almindig, eller og andres private Eiendom, naar samme for første Instance af vedkommende Dommer ere paadømte, skulle gaae ind for General-Forsiamtet.

Her er saaledes en nye Jurisdiction fastsat, og en nye Overret udi visse Slags Eiendomsager for heele Norge fastsat, og det, uden at man i Justitz-Departementet veed det allermindste deraf.

Jeg maae tilstaae, at jeg aldeles ikke veed, hvad der hører til det Danske Canceclie, naar det tilkommer Kammer-Collegium at bestemme Jurisdictionen udi Eiendomsager.

Samtlige Deres Majestæts Undersaatter i Norge have udi Norske Lovs 1 Bogs 2 Cap. 3 Art. faaet det Privilegium, at de ikke maae drages fra deres Bærneting eller den Overret, som Bærnetinget er under, uden i de Tilfælde, som Loven omformelder.

Udi dette Privilegium bør der ikke skee Indgrib uden vigtige Aarsager og høi Nødvendighed. Det bør endnu mindre skee i Norge end i Danmark, men, hvad enten det er i Norge eller i Danmark, bør det allermindst skee i Eiendomsager.

Jurisdictionerne i Norge ere just indrettede efter Indvaanernes Tænkmaade og Landets Beskaffenhed.

En norsk Bonde, som haver en Proces, lader sig sjelden nøie med en Underrets-Dom, men, naar han taber sin Sag ved Underretten, helder han til at troe, at Underdommeren enten ikke ret har begrebet Sagen, eller har været partisk, og vil i den Henseende endnu endelig have en Overrets-Dom.

Udi Danmark, hvor det ikke er vanskeligt at reise om i en Provinds, er der kun een Overret i hver Provinds, og den, som vil have en Underrets-Dom indstævnet for Overretten, maae selv eller ved Fuldmægtig møde eller lade møde paa det Sted i Provindsen, hvor Overretten eller Landsrettinget holdes, som gierne bestaaer af flere Personer, og udgjør et heelt Collegium.

Derimod i Norge, hvor det ofte er vanskeligt og heel besværligt at reise, er der en Overdommer eller Laugmand i hvert District, saa at den, som finder sig fornærmet ved Underdommerens Dom, kan lettelig, og uden stor Bekostning faae den indstævnet og paaanket for Overretten, Overdommeren eller Laugmanden, som boer og holder Ting i Districtet, kan og, ifald det forlanges eller behøves, uden stor Vanskelighed, paa nye befare og besigte Aastederne, gaae Markegang, med videre.

Enhver skienner lettelig, at denne Indretning er saadan, og passer sig saa godt, at man ikke, uden sær vigtige Aarsager, bør giøre Undtagelse derfra, eller betage Deres Majestæts Undersaatter i Norge Leiligheder og Bequemmeligheder, som Loven og Indretningen har forundt dem, ved at drage dem fra den dem saa beleilige Overret, som de have i Nærverelsen, og derimod henlegge dem under en Overret, som kun holdes paa et eeneste Sted i hele Riget, hvorved deres Wilkaar blive langt værre i Norge, end i Danmark, hvor de dog have en Overret i hver Provinds, skient Norge langt mindre, efter dens forhen anførte Beskaffenhed, kan taale saadant, end Danmark.

Men jeg siger, at saadan Forandring, eller saadan Undtagelse i den almindelige Regel, endnu allermindst bør finde Sted i Henseende til Eiensdomsager; thi foruden det, at disse Sager ere de, hvor Granskninger,

Besigtelser, Aftedsforretninger, Markegang &c. lettest og snarest kan behøves, saa er Eiendomsager egentlig at ansee som den rette og faste eller bestandige Grund til den ordinaire Jurisdiction.

Naar En bliver af Deres Majestæt beskikket, enten til Sorenskriver, 5: Underdommer, eller til Laugmand 5: Overdommer over et vist District, saa bliver han just ikke derved forviffet om at kiende og domme i alle de Sager, der angaae de Personer, som findes i Districtet; thi foruden det, at disse Personer kunde forandre deres Boepæl og Opholdssted, saa at de, der ere der i Dag, just ikke findes der i Morgen, saa kan det let hændes sig, at mange af disse Personer ere privilegerede, nu paa een nu paa en anden Maade, og derved undtagne fra hans Jurisdiction, men hvad faste Eiendomme, saasom Jord, Mark, Skov, Ager og Eng angaaer, saa, ligesom han er vis paa, at de ikke kunde forflyttes andensteds hen, uden for Districtet, saa haver han og i Norske Lovs 1 Bogs 2 Cap. 15 Art. fuldkommen Visshed om, at det skal tilfalde ham, saalænge han er i Embedet, og ingen anden, at kiende og domme i de Sager, som angaae dem, saa disse Eiendomme, og derom reiste Eiendomsager, med Rette kunde synes at være den solide og faste Grund til den ordinaire Jurisdiction over et vist District.

Denne 1 Bogs 2det Cap. 15 Artikel i Norske Lov, som svarer til 1 Bogs 2det Cap. 18de Artikel i Danske Lov, fastsætter og bestemmer Forum rei sitæ, og ligesom dette, i Almindelighed holdes for det allerfasteste og bestandigste, for hvilket alle andre Fora Privilegiata maae vige, og hvorfra aldeles ingen Undtagelse finder Sted; saa troer jeg og, at siden Danske og Norske Lov udkom, er denne Forordning den første, som udi denne Artikel haver gjort en almindelig Undtagelse, ved at drage Eiendomsager fra deres Bærning eller den Overret, som Bærninget forterer under, og henlægge dem under en anden Ret, end den, hvor de efter Eiendommens Beliggenhed henhøre.

Man seer saaledes, at denne Forordning (eller rettere sagt, den ene Periode i Forordningen) betager Deres Majestæts Undersætter i Norge et Privilegium, som er dem givet i Norske Lov, gjør een hidindtil ubekendt

kiendt og ubørt Forandring i en af de vigtigste Artikler i den Norffe Lov, og kuldkaster ei allene et i vores saavel som andre Nationers Love noksom bekiendt og overalt anaget Princip, men og en ældgammel, almindelig og med Nationens Tænkemaade saavel som Landets Beskaffenhed i alle Maader overensstemmende Indretning.

Allt dette, skient det i sig er meget ilde, og let kan have skadelige Følger, vilde jeg endnu lade gaae hen, dersom jeg allene var forvissnet om, at det ikke var til betydelig Fornærmelse og stor Uleilighed og Skade for Deres Majestæts Undersaatter i Norge.

Jeg kan ikke troe, at det skulde være en Norff Bonde i Trundhiems eller Bergens Stift, som haver taet en Eiendoms Sag for Underretten, og vil have den ind for Overretten, ligegyldigt, hvad enten han kan faae sin Sag indstævnet for Lauvinget, som holdes der i Egnen, hvor han selv kan møde, og betiene sig af den Procurator han har brugt for Underretten, og hvor Dommeren, om det behøves, gierne kan besee Aft.erne, med videre, eller og, han skal nødes til at indstævne og føre sin Sag for General-Forsamlet i Kongsberg, et temmeligt langt fraliggende, og udi mange Huseende heel ubeleiligt Sted, hvor han ikke selv kan møde, uden at giere en vanskelig og vidtløftig Reise, og hvor han neppe kan faae en bekiendt og paalidelig Procurator til at møde for sig, med mindre han kan formaae en af Over-Hofrets-Procuratorerne til at reise fra Christiania derhen, da han, foruden det sædvanlige Salarium, maae betale Reisens Omkostninger frem og tilbage, saavel som Procuratorens Fortæring der paa Stedet. Det er umueligt andet, end at det Sidste, for alle dem, der ere i det Tilfælde, maae være til ulige større Uleilighed og Omkostning, end det Første.

Wil man derimod indvoende, at emendskient Omkostningerne i den anden Instans for General-Forsamlet, kunde være noget større end for Lauvinget, saa spares der dog og een Instans derved, siden General-Forsamlets Domme indstævnes lige for Høieste-Ret, isteden for, at Lauvingets Domme skulle først ind for Over-Hofretten, da maae jeg tilstaae, at derudi kunde være noget, saafremt det var afgjort, at alle de Sager, som

som indkomme for Laugtinget, endelig skulde drives lige til Høieste-Ret; men det er ikke sagt, at fordi En ikke vil lade sig nøie med Underrettens Dom, han derfor vil gaae alle Retterne igiennem. Den, som ikke vil acquiescere ved een Dom acquiescerer ofte ved tvende Domme; og da er han kun lidet tient med, at der var een Instans mindre tilbage for ham, og at Sagen derimod, i anden Instans, har kostet ham ligesaa meget, som den ellers kunde kostet udi anden og tredie Instans tillige.

Spørges nu derimod, hvad Grunden er til denne Forandring og Nyhed, og hvad Nytte den fører med sig, som nogenledes kunde opveie de betydelige Uleiligheder, den fører med sig, da maae jeg tilstaae, at jeg slet intet veed at svare derpaa.

Jeg kan begribe, at da det forrige General-Forstamt havde Jurisdiction forestalis, og der nu blev et nyt General-Forstamt, saa var det rimeligt, at det fik den samme Jurisdiction.

Men det er ikke det, her spørges om; her klages ikke over, at General-Forstamtet har faaet Jurisdiction forestalis eller den samme Jurisdiction, som det forrige General-Forstamt havde, men det, man finder underligt, er, at den General-Forstamtet anfortroede Jurisdiction er udvidet uden for dens rette Grændser, og til Eiendomsager, som de, der udøve den Jurisdiction, ellers i Almindelighed, pleie at advares ikke at afgive sig med.

Hvorvidt Jurisdiction forestalis strækker sig, og hvilke de Sager ere, som egentlig efter deres Natur og Besskaffenhed, kan og bør høre derunder, det vises tydelig i Forordningen af 26 Febr. 1744, som derudi kommer overeens med andre Forst-Ordninger, og meget godt foreener Principia Juris Communis og Juris forestalis.

Disse Sager ere egentlig tvende Slags, nemlig: de, der angaae Skov-Netientenes Forseelser i deres Embede, og de, der angaae Forseelser og Forbrydelser imod de, om Skov- og Forstsvæfenet giorte Anordninger.

Grunden til, at disse Sager høre under et General-Forstamts Jurisdiction, kan man lettelig indsee, og ved det, at de henlægges derunder, handles der ingenslunde mod Norske Lovs almindelige Grundfætninger.

Da

Da man ikke kan sige, at nogen derved drages fra sit Bærneting eller den Overret, som Bærnetinget forterer under. Thi ved det, at En bliver Skov-Berient, og modtager en Skov-Berienting, underkaster han sig det Amts Jurisdiction, som haver Over-Dyshnet over Skovene og Skov-Berientene, saa at, naar han siden søges og tiltales for dette Amts Ret, hedder det: quod semel placuit, postea non displicebit, og altsaa kan man ikke sige, at han, med hans Villie og uden hans Samtykke, drages fra hans Bærneting eller den Overret, som Bærnetinget hører under. Paa samme Maade forholder det sig og med dem, som begaae Forseelser eller Forbrydelser mod Skov- og Forst-Anordningerne; thi ligesom enhver Delinquent, ved at begaae en Misgjerning eller Mishandling, (som just i den Henseende, af de Rømerske Jurister, ansees som en quasi Contractus,) ipso facto forudsættes at underkaste sig Forum delicti commissi eller den Jurisdiction, som er sat til at kiende og demme paa slige Misgjerninger, saa kan man og sige, at de, der begaae Forseelser eller Forbrydelser imod de om Skov- og Forst-Væsenet giorte Anordninger, derved, ipso facto, underkaste sig det Amts Jurisdiction, som er sat til at have Indseende dermed, og at kiende og demme paa slige Forseelser og Forbrydelser. Altsaa kan man, i disse Tilfælde begribe, hvorfor Sagen hellere henhører under General-Forstamtes, end under en anden Overrets Paakiendelse. Men en ganske anden Sag er det med Eiendomsager.

Alf det, at En arver eller tilforhandler sig en Skov eller et Stykke Jord, hvorpaa der vore nogle Træer, kan man umueligt begribe, at han underkaster sig en anden Jurisdiction end den, Eiendommen efter dens Beliggenhed, i Følge Lovens almindelige Bestemmelse, hører under. Naar derfor En saadan, i en Sag angaaende Eiendommen, drages fra dette Bærneting, eller den Overret, som det forterer under, hen for en anden Overret, betages ham ei-allene det Privilegium, som Loven har givet alle i Almindelighed, men der skeer og en Undtagelse i det, som Loven har fastsat i Henseende til forum rei sitæ, og som kommer overeens med det, som næsten alle andre borgerlige Love, i den Materie have anordnet.

Ligesom jeg til denne Forandring, som Forordningen af 1760 gjør udi den ældre Forordning af 1744, ikke kan indsee nogen tilstrækkelig Grund, saa maae jeg og tilstaae, at jeg ikke er god for at udfinde eller forestille mig den allermindste Nytte deraf.

Hvad Hensigt Kammer-Collegium dermed kan have havt, og hvad Grund de dertil kunde vide at anføre, er mig aldeles ubekjendt.

Derfom Kammer-Collegium derom, førend de gjorde allerunderdanigst Forestilling, havde corresponderet med Vedkommende, kunde man visselig viist dem de Aarsager, hvorfor det ikke burde skee, og de betydelige Uleilighedder, som vilde stude deraf. Mueligt kunde man og, naar man havde faaet Hensigten dermed at vide, overtydet dem om, at den tilsigtede Nytte og Fordeel ikke var at opnaae derved.

Endelig havde saadan foregaaende Correspondence (som alletider er at anbefale) og udi dette Tilfælde, kunnet have en anden god Virkning, nemlig, at man havde seet derhen, at det, som blev anordnet og fastsat, i hvad det end var, blev saa tydeligt, at det ikke skulde give nye Anledning til Disputer og Videstighed; thi paa den Maade, som denne Forordning just udi denne Materie udtrykker sig, frygter jeg, at den vil forarsage adskillige Formalitets-Processer, og giøre, at man ofte i Overs-Hofretten og Høieste-Ret vil komme til at kiende paa den Qvæstion: om en Saa, som er paadømt ved Bøigdetinget, skal indstævnes for Laugtinget eller General-Forstammet? Ordene i Forordningen, som bestemme de Sager, der skal indstævnes for General-Forstammet, ere disse: de Sager, som handle om, hvad enten en Skov er Kongens eller Bøigdens Alminding, eller og andres private Eiendom.

Man betiener sig her af det Ord Bøigde-Alminding: et Ord, som neppe forekommer i den Norske Lov, og om hvis Bemærkelse jeg høiligen tvivler, at man overalt i Norge er enig.

Naar et saadant Ord, hvis tydelige og bestemte Begreb ikke kan sættes forud som almindelig bekjendt, udgjør det væsentlige i en Lov, og skal tiene til at bestemme en Jurisdictionens Grændser, burde man, for

at undgaa Tvetydighed og deraf flydende Tvistigheder, tillegge hvad dets rette Bemærkelse er, og i hvilken Mening det skal tages.

Af det, som er foregaaet under den Sag, der har givet Anledning til denne Undersøgning, dømmes jeg, at man anseer den Skov eller Grund for Veigde-Alminding, som er tilfældes for 5 à 6 Gaarde. Jeg maae deraf slutte, at saasnart en Skov eller Grund ikke tilhører een Gaard allene, men er tilfældes for flere Gaarde, kan En og Anden lettelig falde paa at ansee den som en Veigde-Alminding. Men jeg tænker og, at andre ikke ville tage dette Ord i saa almindelig en Bemærkelse. Naar saadan en Eiendoms-sag er paadømt ved Underretten, vil den ene af Partierne, der anseer det omtvistede som en Veigde-Alminding, have Sagen ind for General-Forstammet, den anden derimod, som formener, at dette Ord ikke kan finde Anvendelse, vil have den ind for Laugtinget.

Det beroer paa enhver af dem at fremsætte sin Formalitets-Question, og lade den af Dommeren afgjøre, samt indstævne Decisionen og gaae dermed lige til Høieste-Ret.

Imidlertid maae Hovedsagen hvile og henstaae uafgjort. Saadant er en hyppelig Anledning for den, der fornemmelig eller allene søger at udhale en Sag, og udsætte dens Tilendebringelse, enten fordi han er i Besiddelse af det, der tvistes om, og han maa skee bør vente ved Sagens Udfald at miste, eller og for at udmatte sin Contra-Part, og giøre ham keed af at forfølge sit eget.

Man skal i den Henseende, saavidt mueligt, udi Loven søge at undgaae Jurisdictiones concurrentes, og det bør af Loven være klart, tydeligt og ustridigt, hvor en Sag udi anden Instans skal indstævnes, efter at den allerede udi første Instans er paadømt.

Dores Lov haver derudi en stor Fortieneste, dersom den kun maatte faae Lov at blive, som den er, og slige Questioner have hidindtil hos os været ubekjendte, dersom man kun og vilde lade dem blive det for den følgende Tid.

Af Forordningen kan jeg ikke med Visshed slutte, om en Sag mellem tvende private Personer, af hvilke enhver paastaer, at en omtvistet Skov

hører til deres Gaard, skal, naar den er paadømt ved Underretten, indstævnes for General-Forsamlet, eller for Laugtinget, dog troer jeg at det sidste er det retteste, og meest kommer overeens med Forordningens Mening.

Men, i saa Fald maae jeg og tilstaae, at jeg ikke indseer Grunden til det, som udgjør den Forskiel, at naar der paa begge Sider paastaas, at Skoven tilhører en vis Gaard, skal Sagen indstævnes for Laugtinget, men naar der, paa den ene Side, paastaas, at den er fælleds for 2, 3 à 4 eller flere Gaarde, skal den indstævnes for General-Forsamlet.

Grunden til den Forskiel, der saaledes gieres, kan jeg hverken fatte eller udgrunde, men det indseer jeg heel vel, at derved kan gives god Anledning til Formalitets-Proceffer og Chicaner, og at det ellers almindelige Princip i vores Lov, at en Eiendom ikke skal bedømmes og anses i Lov og Ret af dens Eier eller den Person, den tilhører, men af dens Sted, hvor den er beliggende, derved reent kuldkastes.

Endog det Ord Skov, som i Forordningen er en Character distinctivus, kan give den, som har Lyst dertil, god Anledning til at chicanere.

Toende trættes om et Stykke Jord, hvorpaa der staae nogle faae Træer. Den eene kalder det en Skov, den anden paastaar, at den ikke kan fortjene det Navn; den første vil have Sagen ind for General-Forsamlet; den anden for Laugtinget. Det berøer paa enhver af dem, at drive deres Formalitets Qvæstion saavidt, som de finde for godt, og derved at standse Hovedsagen, men forøge Procefferne.

At de Sager, hvor der er Spørgsmaal om en Skov er Kongens Alminding, skulle indstævnes for General-Forsamlet, det er klart af Forordningen.

Dette er det første Exempel, man har paa, at Deres Majestæt har nndraget sine egne Eiendomsager fra Forum rei sitæ og almindelig Lands Lov og Ret. Det er vel, det er det eneste, og jeg var tilfreds, at man ikke engang havde dette eene; da dit, at de Danske Konger lade deres egne Eiendomsager forblive ved almindelig Lands Lov og paakiende af de ordinaire Dommere, pleier at anses, som et af de kiendelige Beviser paa vores Regjerings Mildhed og Barmhertighed.

Hvad

Hvad det øvrige vil sige, som Forordningen derpaa tillegger, at siize Sager, saavelsom de, der angaae Deeling af Sameie-Ekove ikke maae begyndes, uden General-Forsamlet i Forveien derom er underrettet, det indseer jeg ligesaa lidet Grunden til, da jeg ikke indseer, hvorfor En ikke maae dele sin Ekov med sin Naboe; eller anlegge en Eiendomsfag med den, som efter hans Formening fornærmer ham, uden i Forveien at give det tilkiende for General-Forsamlet. Hvad om dette forsømmes, mon heele Foreningen, heele Processen og alt hvad der er foregaaet, da skal være som ugiort, og ipso jure nullum.

Jeg haver saaledes viist, at Forordningen af 15 Novbr. 1760, for saavidt den, i Henseende til den General-Forsamlet anfortroede Jurisdiction, gjør Forandring i Forordningen af 26 Febr. 1744, strider imod de Deres Majestæts Undersaatter i Loven givne Rettigheder og Friheder, og kuldkaster ei allene visse almindelige Grundsetninger i den Danske og Norske Lov, men og den Indretning og Inddeling af Jurisdictionerne, som i Norge er saa viselig anordnet, og passer sig saavel med Nationens Tænkemaade og med Landets Beskaffenhed, og endelig giver Anledning til utallige Formalitets-Processer og Chicaner.

Men alt dette synes Kammer-Collegium endnu at drive langt videre ved det Reskript af 3 Maji d. A., de ved deres Forestilling have tilveiebragt, og ved herhos følgende Skrivelse af 8 Maji meddeelt det Danske Cancellie, hvilket Reskript egentlig er det, som nu har nodt mig til at gjøre denne allerunderdanigste Forestilling, da jeg deraf erfarer, at Kammer-Collegium ikke tænker at lade det bevende ved den General-Forsamlet allerede tilveiebragte Jurisdiction, men agter Tid efter anden at udstrække den jo videre og videre, og derved Tid efter anden giver Anledning til alt flere og flere Formalitets-Processer.

Det er let at begribe, at den Supplique fra Procurator Brøndlund, over hvilken jeg her har erklæret, og som fra Cancelliet haver været sendt til Kammer-Collegii Betænkning, har givet Anledning til dette Reskript.

Kammer-Collegium har fundet, at det var ubilligt, at en Sag skulde henvises fra Laugtinget til General-Forsamlet, paa Grund af en Forordning, som først var udkommen lang Tid efter at Sagen for Laugtinget var anhängig gjort. De have forestillet sig, at det, som var hændet med denne Sag, og kunde være medt med andre og flere Sager.

For derfor at afhjælpe denne Ueilighed, og betage Folk Anledning til at klage, have de tilveibragt dette Reskript, som fastsætter, at de Sager, som vare ved Laugtingene anhängig giorte, førend Forordningen af 15 Novbr. 1760 udkom, kunde der forblive og paadømmes med videre.

Dette burde været iagttaget, da Forordningen udkom, og' da havde det baade været nyttigt og billigt, men nu frygter jeg, at det kan regnes blant de Hielpemidler, som have en stemmere Virkning, end Sygdommen som det skal ophæve, thi da Forordningen af 15 Novbr. 1760 er udkommen om trent $1\frac{1}{2}$ Aar førend dette Reskript af 3 Maji d. Aar blev bekendtgjort, saa kan det ikke vel seile, at jo mange af de Sager, som imidlertid i Følge af samme Forordning, ere fra Laugtingene henviiste til General-Forsamlet, allerede for lang Tid siden maae for General Forsamlet være anhängig giorte, skjønt de der endnu ikke ere paadømte.

Disse Sager skulde nu, i Følge af dette Reskript, atter henvises fra General-Forsamlet til Laugtinget, og saaledes komme de til at vandre mellem begge Retterne, og Parterne bringes alt i flere og flere Omkostninger, uden i nogen Maade at see Sagens Fremme og Slutning befordret.

Med alt dette kunde jeg begribe dette Reskript, og havde intet videre derved at erindre, dersom det allene sagde det, som det synes at vilse sige, og allene afgjorde den Qvæstion, som haver givet Anledning til, at det er udkommen.

Det, som Reskriptet egentlig vil og skal sige, og som hører til denne Qvæstions Afgjørelse, er: at de Sager, som ved Forordningen af 15 Novbr. 1760 vare henlagte under General-Forsamlet, dog ligesulde kunde paadømmes ved Laugtingene, naar de der havde været anhängig giorte, førend Forordningen udkom.

I Følge deraf kunde og burde dette Reskript aldrig tale om andre Sager, end dem, som ved Forordningen af 15 Novbr. 1760 vare henlagte under General-Forstamtet. Men ved at opregne disse Sager, anfører Reskriptet tillige adskillige andre Sager, om hvilke man aldrig har kunnet drømme, at de skulde henhøre under General-Forstamtet. Reskriptets Ord, saaledes, som de anføres udi Kammer-Collegii Skrivelse af 8de Maji, ere disse: At alle de Sager, som, førend Forordningen af 15 Novbr. 1760 udkom, ere ved Laugtingene anhängig giorte, og concernere Kongens og Vsigde-Almindinger, beneficieret Gods, og sammes Sælledskab i Skov og Mark med andet privat Gods, Skovhugster imod de ergangne Anordninger, og alt hvad der hører til Jagten, Saugbrugene, Rydningsvæsenet, samt Land-Oeconomien, uden nogen Exception, for Laugtingene kan paadømmes, omendstiont Stævninger til General-Forstamtes Retten siden derudi kunde være erhvervet, naar Hovedsagen ikke sammesteds er endelig paakiendt; hvorimod med deslige Sager, som enten før eller efter bemeldte Forordnings Publication, for Underretterne maatte være foretagne, eller herefter foretages, efter de giorte Anordninger stricte forholdes, naar samme Sager ikke, som før er meldt, allerede før Forordningen, til Laugtinget maatte være indstævnet.

Naar man nu derhos erindrer, at de eneste Anordninger, der ere bekiendte om General-Forstamtet og de Sager, der henhøre under dets Jurisdiction, ere Forordningen af 26 Febr. 1744, som allene taler om Skov-Deiientes Forsælsfer i deres Embede, og andres Forsælsfer og Forbrændselsfer imod de om Skov- og Forstsvæsenet givne Anordninger, og Forordningen af 15 Novbr. 1760, som endnu henlegger de Sager under General-Forstamtes Jurisdiction, der handle om, hvad enten en Skov er Kongens eller Vsigdens Alminding, eller og andres private Eiendom, saa maatte jeg spørge, hvad alt det øvrige vil sige, og hvor det skal høre hen, at dette Reskript tillige anfører de Sager, om hvilke der aldrig tilforn er nævnt eller talt i de forrige Anordninger, saasom de Sager, der angaae beneficia-

ret Gods og sammes Fælledsskab i Skov og Mark med andet privat Gods, alt hvad der horer til Jagten, Saugbrugene, Rydningsværnet samt Land-Oeconomien.

Hvorledes skal man forstaae et Reskript, som uden i nogen Maade at give tilkiende, at det indfører en nye Jurisdiction, (hvilket ei heller bør skee ved et Reskript, fornemmelig i slige Tilfælde) opregner adskillige Sager, om hvilke der aldrig har været Tvivl, og aldrig har kunnet være Tvivl, at de jo henhørte for Laugtingene, som de sædvanlige Overretter, og derpaa fastsætter, at disse Sager kunde paademmes ved Laugtingene, naar de der have været anhangig giorte, sereud Forordningen om General-Forsamlet udkom, hvilken Forordning N.B. intet melder om disse Sager og deres Bærning. Hvorledes skal man forstaae det, Reskriptet tillegger: omendstisnt Stævninger til General Forsamletsretten siden derudi kunde være erhvervet, da det forhen har opregnet Sager, som aldrig nogen, i Følge af det, som hidindtil har været fastsat, kunde falde paa at indstevne for General-Forsamlet.

Hvorledes skal det endelig forstaaes, som Reskriptet slutter med: Svorimod med deslige Sager, som enten før eller efter bemeldte Forordnings Publication, for Underretterne maatte være foretagne, eller herefter foretages, efter de giorte Anordninger stricte forholdes. Hvorledes, siger jeg, skal man forstaae dette, da der blant de forhen opregnede Sager, findes adskillige, hvorom der aldrig haves nogen speciel eller anden Anordning, end den, som findes udi Landets almindelige Lov, hvoraf man kan erfare, at disse, saavel som alle andre Sager, der ikke ere privilegerede, henhøre for de ordinaire Retter.

Skulde der, om et saadant Reskripts Forstaaelse kun blive een Mening, da var det forunderligt.

Har jeg tilføen erindret, at Forordningen af 15 Novbr. 1760, for saavidt den bestemmer General-Forsamlets Jurisdiction og gier Forandring i Forordningen af 1744 ikke var af de tydeligste, men let kunde give Anledning til adskillige Formalitets-Processer og Chicaner, da maae jeg nu tilstaae, at den, ved dette Reskript, bliver langt mere uforstaaelig,

og kan give Anledning til 10 Gange saa mange Formalitets-Quæstioner og Processer.

Saa snart der reises en Sag, hvorudi en beneficeret Gaard, paa en eller anden Maade er deeltagen, som angaaer, eller har en Slags Forbindelse med et Saugbrug, med en Plads, som er ryddet, eller skal eller kan ryddes med videre, saa kan den ene Part med nogen Næmnelighed paastaae, at Sagen, naar den er paademt ved Und. retten, skal ind for General-Forstamtet; den anden kan med ligesaa god Feie paastaae, at den skal ind for Lauztinget. Den sidste beraaber sig paa, at Reskriptet af 3 Maji dette Aar, som man allerede merker at være bekendtgjort i Norge, ikke sigter til i nogen Maade, at udvide General-Forstamters Jurisdiction eller at legge andre Sager derunder, end de, som allerede ved Forordningen af 15 Novbr. 1760, vare lagte derunder. Den første indvender derimod, at dersom disse Sager ikke i Almindelighed hørte for General-Forstamtet eller en anden Ret, end Lauztinget, saa behøvede Reskriptet ikke at tillade og fastsætte, at de i visse Tilfælde, nemlig, naar Sagen der havde været afhængig gjort, før end Forordningen udkom, kunde paadømmes ved Lauztinget; endnu mindre kunde Reskriptet i saa Fald antage, at det allerede var udtaget Stævning i slige Sager til General-Forstamtet.

Enhver kan drive Quæstionens Decision saavidt, som han finder for godt, og det kan ikke negtes, at jo Quæstionen er saa problematisk, og Grundene paa begge Sider saa rimelige, saa det ikke var at undre over, om den kom ind for Høieste-Ret.

Dersom Bedkommende og forespurgte sig i Cancelliet, var man ikke istand til at svare dem noget, da heele Tingen er foretaget, uden at man i Cancelliet har vidst det allermindste deraf, og uden at man der i nogen Maade er vidende om den Hensigt, Kammer-Collegium dermed kan have havt.

Jeg kan ikke troe, at det er en Hændelse eller Uagtsomhed, at Kammer-Collegium ved at opregne de Sager, der vare henlagte under General-Forstamtet, tillige haver anført adskillige andre Sager, som al-

drig tilforn have været lagte derunder; men naar det er fæet med frie Forsæt og Overlæg, saa kan jeg ikke forestille mig, at Kammer-Collegium derved kan have haft anden Hensigt, end ved denne Leilighed, saa umærkeligen at udvide General-Forsamters Jurisdiction til adskillige Sager, som de tilforn ikke havde med at bestille.

Naar dette har været Kammer-Collegii Hensigt, havde jeg hellere ønsket, at de havde sagt det reent ud, og at Reskriptet tydelig havde fastsat, at alle derudi opregnede Sager skulde Efterdags henhøre under General-Forsamtet; thi saa havde i det mindste adskillige af de mange Forsmaltes Processer været forebyggede, som nu ville reise sig om Reskriptets rette Forstaaelse.

En Lov maae være hvordan den vil, ond eller god, nyttig eller skadelig saa er det alletider bedre, at den er tydelig og klar, end at den er tvetydig og uforstaaelig.

Det er bedrøveligt, at de, som have Lyst til at chicanere, skulle ved en nye Lov faae Anledning dertil; det er ligesaa bedrøveligt, at En, der seer sig nødt til at anlegge en Eiendomsfag mod hans trectteiere Naboer, som daglig forværmer ham, skal see sig forbunden til at holde en Proces ud og gaae Retterne igiennem med hannem, allene for at faae udgiort, for hvilken Ret han skal anlegge og forfølge Hovedsagen.

For øvrigt maae jeg tilstaae, at, naar dette skulde have været Kammer-Collegii Hensigt, og samme virkelig skulde være opnaaet, saa at alle de Sager, som udi dette Reskript opregnes, Efterdags skulde høre under General-Forsamtet, saa skjønner jeg ei rettere, end at, foruden adskillige personelle Sager, i det mindste $\frac{2}{3}$ af alle de Eiendomsfager, som herefter opkomme i hele Norge, vilde komme til at fortære under denne Rets Vaaskiendelse, saa at Erfarenhed vilde vise, at, da der efter Kammer-Collegii Foreskilling blev oprettet et General-Forsamt i Norge, blev derved og derunder tillige anordnet en nye Overret eller Over-Hofret for heele Norge, som kun lader saa Sager tilovers for de ordinaire Overdommere eller den gamle Over-Hofret i Norge.

Forordningen og især Reskriptet haver betient sig af saa almindelige og saa ubestemte Talemaader, saa intet kan være lettere i enhver Eiendoms-sag, end at paastaae, og det med noget Skin af Rimelighed, at den er blant de Sager, som i Forordningen eller Reskriptet findes anførte.

Da der i Norge er Mængde af beneficerede Gaarde, saa skjønnes lettelig, at udi de Eiendoms-Processer, som aarlig føres, maae een eller anden beneficeret Gaard være deeltagen. Næsten det samme kan siges om Saugbrugene.

Hvad kan for øvrigt bedre lade sig høre, og lettere lade sig bevise, end at en Eiendoms-sag i Norge, paa en Slags Maade hører til Ryttings-væsenet eller Land-Deconomien

Saa snart noget saadant finder Sted, skal Sagen afvises fra de ordinaire Overretter til General-Forsamlet.

Dersom et saadant Reskript endnu tilveiebringes, (hvilket jeg ikke turde love for, saafremt man tier stille til dette; thi man seer lettelig, at der nu ikke længere spørges om Jurisdictio forestalis og dens Grændser, men der handles allene om, at udvide en nye Jurisdiction jo længere jo bedre) da frygter jeg, at alle Eiendoms-sager ville blive henlagte under General-Forsamlets Jurisdiction, og at der for Laugmændene og Over-Hofretten intet vil blive tilovers, uden nogle saa Personelles og Delinquent-Sager.

I hvor meget jeg end b. stræber mig, saa er det mig umueligt at udfinde, hvad Kammer-Collegii yderste eller sidste Hensigt med alt dette kan være (thi at formere en Skrivers eller anden Betients Sportler, kan i saa vigtig en Sag umuelig komme under Betragtning) og hvad Nytte eller Fordeel for Staten eller Deres Majestæts Tjeneste de kunde love sig deraf, at de vigtigste og betydeligste Sager, som Eiendoms-sager i et heelt Rige, undrages saavel fra de overalt i Riget satte Overdommeres nemlig Laugmændenes, som og fra den for heele Riget fra gammel Tid af anordnede almindelige Overrets, nemlig Over-Hofrettens Paakiendelse, og derimod henlægges under et nyt Collegii Paakiendelse, som derved tillige har faaet en meget udstrakt og heel vigtig Jurisdiction. Imidlertid maae man for-

mode, at den bestemmende Grund har været eller i det mindste syntes heel tilstrækkelig, da Kammer-Collegium derudi er aldeles gaaet uden for deres Departements rette Grændser, og har ei allene begyndt, men og reent afgjort en Sag, som var dem aldeles uvedkommende, og som hørte til et andet Departement.

Jeg har tilførn viist, at det passer sig heel godt med Nationens Tænkemaade og Landets Bessaffenhed, at der overalt i hver District i Norge er anordnet en særskilt Overdommer eller Laugmand, som veed Districtets Bessaffenhed, og, uden stor Bekostning for Parterne, kan, naar det forlanges eller behøves, besee og besee Afskaderne. Jeg veed ikke, hvors for Fordelen af denne Indretning skal Nationen bessiæres udi de Sager, hvor det meest nytter og meest behøves, nemlig Eiendomsager.

Det er bestandig anseet som en god Indretning og en Fordeel for Norge, at der i Riget selv er en almindelig Overret for heele Riget, saa at Normanden kan faae tvende Domme i sin Sag, uden at gaae ud af det District, hvor han boer, og tvende Domme, uden at gaae ud af Riget.

Laugmændene saavelsom Assessorerne i Over-Hofretten ere allene Dommere, og deres heele Sag og sognemeste Pligt er, at erhverve sig den Indsigt, Kundskab og Erfarenhed, som en Overdommer i Norge bør have.

Jeg kan sige, at saa længe jeg haver været i Høieste-Ret, har jeg allestider, naar en Odels- eller Eiendomsag fra Norge der er fremkommen, været vel fornøiet med, at den tilførn har været paadømt af Over-Hofretten.

Naar alt det øvrige og var lige, saa skal man have stor Fortrolighed uil den Ret, som man sætter isteden for tvende saadanne Retter, som Over-Hofretten og Laug-Retterne.

Spørges der, hvem de Personer ere, som beklæde denne nye Ret eller General-Forstamts-Retten, da veed jeg det ikke og kan ikke svare derpaa; jeg tænker og, at man ikke har den allermindste Unæretning derom i det Danske Cancellie. Jeg kan altsaa ikke sige, om det er saadanne Mænd, som ere bekjendte af saadan Indsigt i Lov og Ret, af saadan

Ret

Kerffæfshed, Kundskab og Erfarenhed, saa man kan have Aarsag at vente, at den Norske Nation vil fatte saadan Tillid og Fortroelighed til dem, at de ville blive fornøiede med at faae een Kiendelse af dem, isteden for, at de ellers vare vant til at faae tvende Domme, een af Laugmanden og een af Over-Hofretten.

Uf Forordningen slutter jeg, at denne Ret skal holdes paa Kongsbjerg; jeg veed ikke, om den er forbundet med Over-Bergamts-Retten, som ligeledes holdes paa Kongsbjerg; i saa Fald maae jeg tilstaae, at man for denne Ret just ikke haver megen Credit i Høieste-Ret.

Overalt er man i Høieste-Ret vant til at see og vente de fletteste og meest ugrundede Domme, og meest urimelige Behandlinger fra de extraordinaire Retter. Grunden dertil kan nogensledes lade sig fatte af det, som forhen er meldt.

De ordinaire Dommere have de fleeste Tider intet andet at bestille, end at uddele Ret og domme. De ansee det altsaa som deres Hovedsag og Pligt, at domme ret og vel, og giøre sig derfor al muelig Flid med at erhverve de dertil behøvende Egenskaber.

De extraordinaire Dommere ansee derimod de fleeste Tider deres Dommer-Embede som en Bisag.

Man kan deraf slutte, hvor godt et Bytte den i Almindelighed kan formodes at giøre, som bytter tvende ordinaire Retter bort imod een extrasordinair-Ret.

Jeg veed ikke, om de, der sidde i General-Forstamtet ere Fæll, som desuden have andre Betieninger, saa de kun ansee denne Forretning som en Bisag. I saa Fald kan man let forestille sig, hvorledes Dommer-Embedet vil blive behandlet, som altsaa bliver en underordnet Bisag.

Men hvor det og gaaer, saa ere Dommernes i General-Forstamts-Retten tillige Tilforordnede i General-Forstamtet, hvis Forretninger synes at strække sig temmelig vidt. Der er ingen Tvivl om, at de jo ville ansee dette deres Embede som Hovedsagen, og Dommer-Embedet som en Bisag.

Hvorledes det i slige Tilfælde gaaer til, kunde Kammer-Collegium mueligt erfare uden at gaae ret langt. Kammer-Retten er og indrettet for

at forfarte Processerne, og spare noget af den lange Tid, som ordinær Rettergang formodes at udfordre, men hvor lidet denne Hensigt opnaaes, har jeg ved en anden Leilighed givet mig den Frihed at si: Kammer-Collegium selv.

Laugmændene og Over Hofrets Assessorerne have intet andet at bestille, end at dømme, og de kunde heel vel overkomme alt; hvad der i den Henseende for dem falder at forrette, ja blant de første have de fleeste mange ledige Timer, og flere end de enskede, og kunde overkomme langt meere, om der var mere for dem at forrette.

Jeg veed ikke, hvorfor man fra disse Folk skal tage vigtige Forretninger, som de ere vante og skikkede til, og have Tid og Leilighed nok til at bestride og enske at beholde, og derimod henlægge dem til andre, som ganske vist ere mindre vante dertil, og som desuden have meget andet at forrette, saa de kun kunde ansee disse Forretninger som en Bisag, og mueligt vilde faae stet Tid og Leilighed nok til at bestride den.

Spørges der, hvor ofte og paa hvilke Tider ugentlig eller maanedlig denne Ret holder sine Sessioner, og hvor langvarige de ere, paa det man deraf kunde slutte, hvorvidt Dommerne ere istand til, uden Ophold at afgiere de mangfoldige Sager, som efterhaanden for dem vilde indkomme, da kan jeg ikke svare derpaa, og tænker, at man derom i det Danske Cancellie veed ligesaa lidet som om Maaden, paa hvilken der i denne Ret plaideres, voteres, Etævningerne expederes og Dommen forfattes og affiges, saavel som om Sportlerne, hvad der betales i Retten for Udskrifter, for Actens Udstedelse med videre, om der i Henseende til alt dette er seiet nogen Anstalt, eller man har ligefrem overladt det til General-Forstãnters og Bedkommendes eget Godtbefindende, er mig aldeles ukendt.

At man i det Justiz-Departement, hvorunder Norge hører, kan være ganske uvidende om alt saadant, i Henseende til en Jurisdiction, som skal kiende paa de fleeste Eirdomsfager i Norge, det er et Beviis paa, hvortidet Forordningen af 20 Febr. 1717, de gamle Instructioner og de hos os fra gammel Tid af værende Indretninger og Afdelinger af det, der hører til ethvert Departement, nu af visse Collegier tagttages.

Dette

Dette er hvad jeg i Kraft af det mig allernaadigst anfættroede Enbøde, og i Følge den mig allernaadigst givne Instruction har holdt mig forbunden til at erindre, angaaende Forordningen af 15 Novbr. 1760 og Reskriptet af 3 Maji 1762.

Jeg anseer denne Sag i sine Følger at være af temmelig Betydning, Fient disse maaskee just ikke ere af det Slags, som falde strax i Dinene.

Den Forvirring og Uorden der forarsages, den Uvisshed Deres Majestæts Undersaatter sættes ndi, om hvad der gielder eller ikke gielder, hvad de have at holde sig til, og hvor de i paakommende Tilfælde have at henvende sig; den deraf flydende almindelige Misforneelse; den Umuelighed der er ndi, at kunne hjælpe dem til rette, eller give dem efterretteligt Svar, naar de og henvende sig paa de rette og vedbørlige Steder; alt dette er nogen Betragtning værd.

Jeg indstillr allerunderdanigst, hvorledes det best kan forebygges eller rettes.

Jeg indseer endelig, hvad Slutningen paa den in specie ommeldte Sag, over kort eller lang, tilsidst maae blive, nemlig: At det, med den General-Forsamlet allernaadigst anfættroede Jurisdiction, i alle Maader skal forholdes efter Forordningen af 26 Febr. 1744, og i det øvrige forblive ved Norffe Lov.

Men hvor snart og paa hvad Maade, denne Slutning best kan holdes, veed jeg ikke.

Det er mig ubekjendt, om Vice-Statholderens Betænkning over denne Indretning, i Forveien har været indhentet, og han altsaa har vidst meere deraf, end det Danske Cancellie.

Da Norges Omstændigheder best maae være ham bekjendt, og jeg derimod i et eller andet, Norge, som mig tildeels ubekjendt, angaaende, lettelig kan tage feil, og forestille mig en Ting farligere, end den i sig er, saa har jeg intet imod, ifald det ellers maatte eragtes tiensligt eller nødvendigt, at Vice-Statholderen blev tilskreven at indberette, om han formeenet, at Forordningen af 15 November 1760, for saavidt den bestemmer General-Forsamlets Jurisdiction, og strækker samme videre, end

For-

Forordningen af 26 Febr. 1744, saavelsom Rescriptet af 3 Maji d. A. som synes endnu videre at ville udstrække denne Jurisdiction, enten vil forvolde nogen almindelig Misforøielse, eller kan foraarsage nogen betydelig Fornærmelse for Deres Majestæts Undersaatter: samt om han finder, at den paa den anden Side kan medføre nogen kiendelig Nytte og Fordeel.

Det vil maaffæe og være nødvendigt, at Kammer-Collegium i denne Materie tilskrives fra det Danske Cancellie, men, hvorvidt det vil nytte, veed jeg ikke.

Imidlertid, da der endnu ikke er seet noget Svar fra Kammer-Collegium paa den Skrivelse, som gik til dem, i Anledning af min forhen anførte Betænkning af 12 Jan. d. A., saa kunde Kammer-Collegium ved den Anledning erindres om saadant Svar, og da en blot Erindring mueligt ikke vil have nogen Virkning, saa var det at ønske, at den kunde blive clausuleret: At man i modsat Fald, og i Mangel af Svar, maatte indgaae med en allerunderdanigst Forestilling, for at faae den ommeldte Placat ved en Forordning tilbagekaldet.

Endelig, da jeg i bemeldte min Betænkning haver indstillet, om Kammer-Collegium maatte erindres, at holde sig Forordningen af 20 Febr. 1717 og de gamle Instructioner med videre efterrettelig, og ikke, uden foregaaende Correspondence med vedkommende Departements, afgive sig med de Ting, som ere Kammer-Collegium vedkommende; saa maae jeg endnu gientage det samme, da det synes efterhaanden, alt at blive af større og større Nødvendighed, og saadan Uorden, jo længere den vedvarer, allestider bliver vanskeligere og vanskeligere at rette, saa det tilsidst neppe vil lade sig giøre, uden ved en ordentlig Commission, som endda kan faae nok at bestille. Kiøbenhavn den 29 Julii 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 22 September 1762:

Ordre til Laugmanden efter General: Procureurens Erklæring, saa tilskrives og Vice: Statholderen efter samme.

Da Vice: Statholderens Svar var indkommen, resolverede Cancelliet under 10 November 1762 saaledes:

Kam:

Kammeret tilskrives saadel i alt efter General-Prokureurens Erklæring, som og i Særdeleshed efter Vice-Statholderens Betænkning, angaaende General-Forskamrets Jurisdiction, med Tillæg: at skiont man i Henseende til saa mange og saa betydelige Momenta klarligen seer, at det med denne Jurisdiction ikke anderledes kan eller bør forholdes, end efter Forordningen af 26 Febr. 1744, og i det øvrige forblive ved Norske Lov, saa har man dog i Forveien villet ubede sig Kammerets Betænkning herom med det allerforderligste, da man finder sig saa meget meere forbunden til om denne Sag herom at giøre allerunderdanigst Forestilling, som den baade er af yderste Consequence for Undersaatterne og den tillige usfridig henhører under Cancelliets Departement.

Herefter blev under 8 October 1762 udsærdiget Kongelig Befaling til Cancellieraad og Raugmand Jørgen Mathiesen.

Saa afgik og Dagen efter Geheime-Conferensraad Grev Zolsteins Skrivelse til Geheimeraad og Vice-Statholder Benson.

End videre afgik under 7 December 1762, Geheimeraad Grev Zolsteins Skrivelse til de Deputerede for Financerne og Tilforordnede i Kammer-Collegio.

CV.

Erklæring oder et Pro-Memoria fra det Tydske Cancellie af 30 Maji 1761, hvorudi de til Evar paa det Danske Cancellies derom indløbne Pro-Memoria inderrette, at Hans Majestæt har estergivet Pastor Kadoor til Neisbøye i Torninge Lehn de 120 Rdr. Mulct han skulde betale, fordi han i Aaret 1757 lod den afsdøde Missiølems Karen Zans Datters Esfirtadenskab registrere ved hans Degn Niso Lauritzen. Derhos de erindre, at die Fattigesvæsen i det Stedvigste ikke hører til Ministerialia, men til Politie- og Justisvæsenet, og altsaa ikke vedkommer Præsterne uden for saavidt, at de Fattiges Omstændigheder best ere dem bekendte, saa de derom kunde give Underretning, hvoraf flyder,

da Thorninge Lehn hører til det Slesvigke, at Reskriptet af 26 August 1735, som Præsten beraaber sig paa, og som allene angaaer Danmark, der ikke kan finde Anvendelse. General-Superintendenten har ei heller videre med det Fattigesvæsen at bestille, end at han paa sin Visitas kan lade sig underrette om, hvorledes det besørget, og befordre det ved sine Raad Tilligemed Biskop Brodersens Erklæring af 22 Sept. 1761, som forvæner, at den Thorning-Lehnste Geistligheds Forretning ved det Fattigesvæsen er en geistlig Forretning, der tilfalder dem som Præster, og ikke som Beboere i Sognet, og da det er afgjort, at Geistligheden i Thorninge Lehn i geistlige Sager skal rette sig efter den Danske Lov, Ritual og Forordninger, saa bør de og rette sig efter Reskriptet af 26 August 1736, ligesaa vel som de øvrige Præster i Ribe Stift, da hine ligesaa vel som disse i deres Embeds Forretninger have med den Slesvigke Forsatning at gjøre. Dernæst erindrer Biskopen, at det Fattigesvæsen i dette Lehn hidintil er godt og uden Klage besørget ved Præsten og Kirkebørgerne, som og best og med mindst Beføstning kan besørge de Fattiges Gieslerdenskab optegnet og bortsolgt, han beder det maae blive derved, og det saaledes, at Præsterne ikke for deres Umage skulde chicaneres; thi isald der skal skee Forandring, formener han, at der nødvendigt maae skee en nye og særskilt Forandring for de Fattigesvæsen i Thorninge Lehn, siden den Tydske Forordning for Hertugdømmet Slesvig, der, i Hensende til Geistligheden, ingenlunde er andendelig, saa at Præsterne der enten maatte aldeles udelukkes fra det Fattigesvæsen, hvilket er uøst, og vilde være af en farlig Følge for de Fattige, eller og have det saaledes, at de kunde gjøre deres Embede uden Chicaneer, og ikke derved inddrages under den verdslige Jurisdiction, endelig anbefaler han disse Lehnspræster under Hans Majestæts Beskyttelse, da de maae lide meget og taale mange Chicaneer, allene fordi de gjøre deres Embede, og erklærer derhos, at han er Biskop og ikke General-Superintendent i Thorning, hvilket de, paa den anden Side, gierne vilde have ham til, da deres Embeder ere af ganske ulige Beskaffenhed; saa formener han og, at denne Dispute mæst hidrører af Uenighed.

* * *

Denne Tvistighed er af det Slags, hvor begge Parter i visse Henseende synes at have aabenbare Ret.

Præsten beraaber sig paa et Reskript, som ham af hans foresatte Biskop og Øvrighed er communiceret, og da han ikke har gjort andet, end holdt sig samme efterrettelig, saa kan jeg ikke begribe, hvorledes man

er faldet paa, saa stærk at mulcere ham, og maae tilstaae, at denne Omgang synes at afgjve et Slags Brevts paa det Uvennskab, som Biskopen i hans Erklæring melder om.

Biskopen har Ret til at paastaae, at da han er Biskop over Thorninge Lehn, saavel som det øvrige af Ribe Stift, og Geistligheden i Thorning Lehn, i geistlige Forretninger, ber rette sig efter den Danske Lov, Ritual og Forordninger, saa følger, at et Reskript, som angaaer det Fattigesvæsen i Danmark, og derved paalegger Præsterne visse Pligter, ligesaa vel maae angaae Præsterne i Thorning Lehn, som de øvrige Præster i Danmark, og da disse allene ere Præster, og ikke tillige have nogen anden og verdslig Betiening, saa følger, at de, i Henseende til de Pligter, der saaledes paalegges dem, og derved bliver endel af deres Embeds Forretninger, ligesaa vel, som i Henseende til andre deres Embeds Forretninger, staae under Biskopen i Ribe, og ber erkiende ham, som deres foresatte Øvrighed. Overalt er hverken Biskopen i Ribe eller Præsterne i Thorninge Lehn forbundne til at vide de Anordninger, som i det Slesvigiske gielde, angaaende det Fattigesvæsen.

Derimod har det og megen Rimelighed, som paa den anden Side anføres, nemlig, at da Thorninge Lehn, i det Verdslige, hører under Slesvig, og det Fattigesvæsen, i det Slesvigiske, ikke hører til Ministerialia, men til Politie og Justiz:Væsenet, saa maae der, med det Fattigesvæsen i Thorninge Lehn, forholdes efter de, i det Slesvigiske gieldende Anordninger, og et Reskript angaaende det Fattigesvæsen, som allene strækker sig til Danmark, kan der ikke finde Anvendelse.

Det skiennes lettelig, at naar ingen af Parterne vil give efter, men enhver paastaae den yderste Ret, saa vil det omtrent være fornødent, som Biskopen melder, at der gieres en nye og speciel Anordning for de Fattigesvæsen og dets Administration i dette Lehn; hvorved man endda vil forefinde meere Uanskelighed, end man foresliller sig, og neppe see anden Udvei, end at Præsterne i dette Lehn, recnt blive udelukte fra, at have med det Fattigesvæsen at bestille; hvilket rimeligt vil blive skadeligt, ei allene for Administrationen, men og fornemmelig for de Fattige,

da Præsten best kan vide, hvo der ere rette Almisse-Leuener, og bedre end nogen anden kan ved sine Formaninger og Opmuntringer, bevæge Tilhørerne til Gæmildhed mod de Fattige.

Jeg skulde i den Henseende indstille, om Biskopens Erklæring kunde communiceres det Tydske Cancellie, og dem derhos tilskrives: At, da det, som her egentlig er Qvæstion om, ikke synes at være af stor Betydenhed, og Biskopen vidner, at det Sattigesvæsen i Thorninge Lehn, hidindtil godt og uden Klage er bleven besørget ved Præsten og Kirkeværgeren, det derimod vilde forefinde megen Vanstikighed, om en nye og speciel Anordning skulde udkomme angaaende det Sattigesvæsen, og dets Administration i Thorninge Lehn i Særdeleshed, fornemmelig Slutningen derpaa uden Tvivl vilde blive, at Præsterne der i Lehnet, som allene ere bestikede til at være Præster, og for saavidt høre under Biskopen i Ribe, maatte til stor og ubodelig Skade for de Fattige, reent udelukkes fra at tage Deel i denne Administration; saa vilde man overlade til det Tydske Cancellies Overveiende, om det ikke var best, nyttigst og meest tienligt, at det med det Sattigesvæsen og dets Administration i dette Lehn, havde sit Forblivende ved det, som hidindtil der har været Praxis og Brug, og som ikke sees at kunne medføre nogen betydelig Uleilighed. Kjøbenhavn den 3 August 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 29 September 1762:

Espederes efter General-Profureurens Erklæring.

Herefter afsik Geheime-Conferensraad Grev Holsteins Skrivelse til det Tydske Cancellie af 21 October 1762.

CVI.

Erklæring over en Forestilling af 7 Sept. 1761 fra Stiftamtmanden i Aalborg Hr. Geheimeraad Baron Holst, derudi han indberetter, at Reskriptet af 7 Decbr. 1742 vel tillader Huusbonderne paa Landet, at give Tjenestevende Følgesedler paa slet Papiir, men ikke desomindre er til ham klaget over, at nogle

nogle af Præsterne i hays Aalder nægte at tegne Studsmaal paa slige Følgesedler for Qvindeslønnet, og vegre sig ved at antage de Qvindemennesker til Gudsbord, som allene medbringe en saadan Følgeseddel paa slet Papiir.

Da nu Stiftamtmanden formener, at det efter Reskriptet er tilladt, at give saavel Qvind: som Mandfolk Følgesedler paa slet Papiir, og at Præsten derpaa bør tegne Studsmaal, men dog ikke har understaaet sig derudi at resofsvære; uden at vide Hans Majestæts Villie, saa udbeder han sig allernaadigst Resolution. Ellige med Biskop Brodersens Erklæring af 15 Octbr. 1761, derudi han formener, at Stiftamtmanden neppe har merket den skulte Hensigt med de til ham over nogle Præster indløbne Klager. Han tilstaaer, at nogle Præster tegne Studsmaal paa de Følgesedler, som gives Qvindemennesker paa slet Papiir, og at andre derimod nægte det; det første skeer for at undgaae Proces, som de frygte for, men det sidste er efter Biskopens Formeening det retteste.

Forordningen af 19 Febr. 1701 forbyder Præsterne under 30 Rdr. Mulct, at tegne Studsmaal paa andre Papper, end de, der ere skreene paa rette Sort stemplet Papiir. Reskriptet af 7 Decbr. 1742 (som Biskopen formener allene at gielde for Viborg Stift) tillader kun at give Mandpersoner Følgeseddel paa slet Papiir, og undtager Qvindfolk, saa at med dem bør forholdes efter Forordningen. Biskopen tilstaaer, at det er en stor Naade for Mandfolkene, at dem maae gives slige Følgesedler, men han formener, at det er ligesaa stor Naade for Qvindfolkene, at dem ikke maae negtes Pas og Afsteed, naar de det begiere, da de gierne betale det stemplede Papiir; han beder paa den fattige Almues Vegne, at det maae blive derved, og frygter, at, om det kommer i Gang, som nu begyndes med, at binde Døttrene til Stovns, hvorhen sigtes med disse Følgesedler til Qvindfolk paa slet Papiir, saa bliver det med Tiden ikke tilladt dem enten at komme i Egteskab, eller at tiene uden for deres Hausbondes Gods, med mindre de dyrt kobe deres Frihedspas.

* * *

Jeg skulde snart troe, at hverken Stiftamtmanden eller Biskopen have havt en autentihque og fuldstændig Copie af Reskriptet af 7 Decbr. 1742. Biskopen, som ellers rigtig nok har forstaaet det, formener, at det egentlig kun angaaer Viborg Stift, da det dog er gaaet til alle Stiftamtmand i Danmark, skient dertil er givet Anledning ved en Forestilling fra Biskopen i Viborg.

Stiftamtmanden formener, at det ved Reskriptet er tilladt at give Følgesedler paa slet Papiir ligesaa vel til Qvindfolk som Mandfolk, da dog Reskriptet ei allene indskrænker denne Tilladelse til Mænd og Karle, men og udtrykkelig undtager Qvindkønnet, og fastsætter, at med dem skal forholdes efter Lovens 3 Bogs 19 Cap. 9, 10 og 11 Art.; ligesom og den Aarsag, hvorfor Reskriptet har tilladt at give Mandfolkene Følgeseddel paa slet Papiir, aldeles ophører i Henseende til Qvindkønnet af Boudestanden.

Erergismaalet i sig (hvis Besskaffenhed Biskopen rigtig nok haver indseet) er af langt større Betydning og Følge, end det ved første Blikkast synes at være.

Her spørges ikke om mindre, end at binde Bøndernes Døtre til Stavns, paa samme Maade som Sønerne, og at betage dem den Frihed, de nu have, og dem tilkommer efter Lov, Forordninger og vores Forsatning.

Forskiellen imellem Pas eller Skudsmaal og Følgeseddel har ikke været tilfulde bekiendt og bestemt, førend Reskriptet af 7. Decbr. 1742 udkom.

Skjønt Pas ordentligviis siger mere end Følgeseddel, saa forudsætter dog Følgeseddel i Almindelighed en større Ret end Pas hos Udgiveren. Pas er et Beviis om, at En er fri og kan gaae og reise hvor han vil, uden at nogen er berettiget til at hindre eller anholde ham.

De, som ikke ere ganske frie, men som en Anden har personlig Rettighed til, kunde ikke erhalde Pas uden af den, der har saadan Rettighed til dem. Saaledes kunde Bøndermænd og Karle ikke erholde Pas, uden af deres Husbønde, som, ved at give dem Pas, frasalder sin Rettighed til dem, og derved tilstaaer dem deres Frihed.

Men, de der ere frie og ville reise andensteds hen, maae og have Pas, for derved at sættes istand til at bevise, at de virkelig ere frie. Saadan Pas gives dem af deres eller Stedets Høvrighed, som selv ikke har nogen Rettighed, men tillige veed og kan vidne om, at andre ligesaa lidet have saadan Rettighed og at de ere ganske frie.

Altsaa sætter Paa ei allestider forud, at den, som udgiver Passet, har nogen Rettighed til den, som Passet gives, men det kan og udgives af den, som aldeles ingen saadan Rettighed haver. Eigesaa lidet sætter det forud, at den, som faaer Passet, tilforn har været usrie, og ved at nyde Passet først har erhholdet sin fulde Frihed.

Da Bøndernes Sønner eller Mandfolk af Bondestanden bør forblive ved det Guds, i hvis Ref væerulle de ere indførte, saa kunne de ikke tage Tieneste andensteds uden for Godset, med mindre de dertil faae deres Husbondes Pas eller Tilladelse.

Saadan Pas maae, i Følge Forordningen af 19 Febr. 1701, ikke skrives uden paa stemplet Papiir, Præsten maae ei heller give dem Skudsmaal, uden de i Forveien have Husbondens Pas, hvorpaa han skal tegne Skudsmaalet, og ingen anden Præst maae tage dem til Gudsbord, uden de forevise Skudsmaal fra den forrige Præst.

Deraf stod en temmelig betydelig Uleilighed. Det traf sig ofte, at en Bondemand eller Karl ikke kunde faae Tieneste paa hans Husbondes Gods, men maatte søge den paa et andet Sted uden for Godset. Naar han da tog Tieneste i et andet Sogn, som let kunde hælde, vilde Præsten ikke antage ham til Gudsbord, med mindre han først skaffede Skudsmaal fra den forrige Præst. Saadan Skudsmaal vilde og kunde den forrige Præst ikke give ham, med mindre han først skaffede skriftlig Pas, Følgeseddell eller Tilstaaelse fra hans Husbonde, hvorpaa han kunde tegne Skudsmaalet. Saadan Pas eller Følgeseddell maatte Husbonden ikke give uden paa stemplet Papiir, og naar det var skrevet paa stemplet Papiir, blev det ofte, uden Henseende til de derudi brugte Talemaader og Forbeholdenheder, anseet som et lovligt Pas, hvorefter Karlen kunde gaae hvor han vilde, saa at Husbonden paa den Maade ofte mistede sin Karl, med sin Billie. Altsaa maatte enten Husbonden staae fare for at miste sin Karl ved at give ham Følgeseddell paa stemplet Papiir, eller og Karlen i Mangel af saadant Pas eller Følgeseddell, ikke kunde komme til Gudsbord i det Sogn, hvor han tiende, men maatte søge det i et andet Sogn, hvor han nu ikke længere opholdt sig, og hvor hans Opførsel var ubekendt.

For at forekomme disse Uretigheder, tillod Reskriptet af 7 Decbr. 1742, at en Huusbonde i sine Tilfælde maatte og skulde give sine Bønder en saa kaldet skriftlig Følgeseddel eller Tilladelse til at tiene paa et andet Sted, paa slet Papiir, hvorudi han kunde forbeholde sig sin Ret til Bonden, saa at den ikke kunde eller maatte ansees som et fuldkommen Pas.

Utsaa'er en Følgeseddel (estir det Begreb, som Reskriptet af 1742 antager og fastsætter, og som man nu et vant til at forbinde dermed) en Tilladelse at tiene uden for Godset paa en bestemt Tid og Sted, som en Huusbonde (eller den, der haver Ret til en andens Person) giver sin Tiener (eller den, til hvis Person, han haver saadan Rettighed,) og det, med udtrykkelig Forbeholdenhed af al hans øvrige Ret og Tilfale til ham, som han derved ikke i noget Maade, kan ansees at fratagde.

Heraf sees, at en Følgeseddel forudsætter: a) At den, som Følgesedlen gives, er bunden til Stavns, eller forbunden til at blive paa et vist Gods, som han ikke maae forlade uden Huusbondens Villie. b) At den, som giver Følgesedlen er Huusbonden, eller den Person, som har Ret til at paastaae af den anden, at han skal forblive ved Godset. c) At denne Rettighed ikke ophæves eller estergives ved Følgesedlen, men ligesuldt bliver ved, og bestaaer i sin heele Udstrækning.

Saaledes kan man lettelig begribe, saavel hvorfor Reskriptet af 1742 alene tillader Følgesedler at gives til Mandkønnet af Bondestanden, og udtrykkelig undtager Qvindkønnet, som, hvorfor de ikke bør udvides til Qvindfolkene, og hvad der vilde flyde af, isald de til dem blev udvidede.

Hensigten med Reskriptet har været at vise, tillade og fastsætte en Maade, paa hvilken en Huusbonde kunde tillade sin Tiener, at være og tiene uden for hans Gods, uden at Huusbonden eller Godset derved tabte sin Rettighed til ham, og: at tillade et Slags Følgesedler, som ikke kunde ansees for, eller forbyttes med rigtig Pas.

Denne Marsag ophører i Henseende til Qvindkønnet af Bondestanden, som desuden ikke er forbunden til at blive ved Godset, og som Huusbonden ingen saadan Rettighed haver til, som han kan forbeholde sig: I den

den Henseende har Reskriptet med god Betænkksomhed undtaget Qvindsdekionnet.

Jeg har ofte tilforn viist, at Grunden til al den Rettighed, som Proprietairerne i Danmark nu have til deres Bonders Personer, findes i den Forbindlighed til at rekrutere Land-Militien, som er paalagt Proprietairerne. I den Henseende tager og denne Rettighed sin Begyndelse fra den Tid af, at en Bondedrenge indføres i Reserverullen; tilforn er han ganske frie, og Proprietairen kan ikke ligesom at have nogen Rettighed til ham.

Denne Grund bortfalder aldeles i Henseende til Qvinddekionnet af Bondestanden, der ikke bruges til at rekrutere Land-Militien, og ikke indføres i Reserverullen.

Altsaa har en Proprietair aldeles ingen Rettighed til hans Fæstebondens Datter, skient hun baade er født og opfodt paa hans Gods, men hun er ganske frie, og er ingenlunde forbunden til at blive ved Godset.

Vil man herimod indvende, at i Følge Forordningen af 19 Febr. 1701, kan en saadan Bondedpige ikke forlade Godset eller reise bort, uden hun først faaer Pas fra hendes Huusbonde, da vil jeg just ikke negte eller indskrænke denne Sætning, skient Reskriptet af 1742 dertil giver god Aulædning, men det kan tiene til Svar derpaa, som jeg tilforn haver viist, at Pas just ikke hæver Personens Frihed, eller i Almindelighed kan tiene til Beviis paa, at den, der har Passet, tilforn har været ufrie, og først ved Passet har faaet sin Frihed, da en Haandverksmands Datter i Kjøbsteden, naar hun vil reise andensteds hen, ligesaavel behøver Pas, som en Bondedatter paa Landet. Reise de bort uden at tage Pas, er Huusbonden ligesaa lidet berettiget til at anholde den sidste, som Øvrigheden til at anholde den første, men Virkningen af denne Forsømmelse er, at de overalt finde Vanskelighed ved at komme frem, og at antages til Gudsbord paa det Sted, hvor de komme hen. For øvrigt kan Huusbonden paa Landet ligesaa lidet negte Bondedpigen Pas, naar hun begierer det, som Øvrigheden i Kjøbsteden kan negte det til Haandverksmandens Datter.

Men det er tilforn viist, at det er en ganske anden Sag med Følgeseddelen, som i alle Maader hæve Personens Frihed, og er et ustridigt Be-

viis paa, at den, der har udgivet den, har en Rettighed til den Person, der har modtaget den, og det en saadan Rettighed, som endnu bestaaer, og som han i Følgesedlen udtrykkelig har forbeholdt sig.

Naar derfor det, som Reskriptet af 1742 fastsætter i Henseende til Mandkionnet af Bondestanden, og udvides til Qvindkionnet, saa sættes det forud, at Qvindkionnet ligesaavel som Mandkionnet er bundet til Stavns, og ikke uden Huusbondens Tilladelse, maae forlade Godset, og at Proprietairerne have den samme Rettighed til deres Benders Døtre, som til Sønerne, allene med den Forskiel, at man ikke veed, naar denne Rettighed i Henseende til Døttrene, enten begynder eller ophører; thi da Lovene langt fra ikke have antaget nogen saadan Rettighed, saa have de ikke kunnet fastsætte eller bestemme noget i Henseende til dens Begyndelse eller Vedvarelse.

Dette er noget, som jeg aldeles ikke understaaer mig allerunderdanigst at raade Deres Kongl. Majestæt til.

Marfagen er just ikke den, som Biskopen kortelig rører om, og som ikke er uden Rimelighed, at de i Kjøbstederne vilde komme til at fattes Tjenestepiger, thi jeg tænker, at der da ligesaavel vilde komme Tjenestepiger fra Landet til Kjøbsteden, som der nu komme Tjenestekarle. Forskiellen blev allene denne, at isteden for, at en Bondedatter, som vil tiene i Kjøbsteden, nu kan paastaae Vas af sin Huusbonde, saa vilde hun da komme til at betale en 20 à 30 Rdr. eller mere derved, efter Omstændighederne.

Min Hovedgrund er ei heller den almindelige Misforneielse, som sigt vilde forarsage blant Bondestanden, hvor Qvindkionnets Wilkaar derved vilde blive langt værre, end de nogenstunde have været her i Landet, endog paa de Løder og paa de Steder, hvor vorrede Rettigheden haver været i den allerstørste Kraft.

Jeg vil ei heller saa meget beraabe mig paa, at derved blev hos os indført et ganske nyt System, og Proprietairerne blev tilstaaet en Rettighed, som aldeles ingen Grund haver i vores Forsatning, og, som ikke haver den allermindste Sammenhæng med det, der hidindtil og i dette

Seculum, har været den eneste Grund til al den personlige Rettighed, som Proprietairerne have havt over deres Bønder og Tjenere, skient jeg derhos maae erindre, at saadant er en Ting af stor Betjdenhed, der i Forveien udfordrer god og modent Overlæg, og ikke noget, som handelsseviis bør fastsættes ved et Reskript.

Men det, som fornemmelig bestemmer mig, er den faste Tanke jeg staaer ndi, at jo mere Bondestandens Frihed indskrænkes og betages dem, og jo stærkere Trældomsbaand der lægges paa deres Personer, jo mere hindres Folkemængden i samme Staud, som dog meest udgier Rigets Styrke og Mængden af Deres Majestæts Undersaatter.

Dette er en Sætning, som næsten alle oeconomiske Skribentere ere enige ndi, og som Erfarenhed selv synes at stadfæste.

Man skal næsten overalt erfare, at de Lande, Provindser og Steder ere mindst folkerige, hvor Bønderne ere Slaver eller Livægne, da derimod de Steder ere ulige folkerigere, hvor de have deres Frihed.

Jeg tænker, at nogle Snese og maaffee Hundrede Giftermaale aarlig i Danmark blive hindrede ved den Rettighed, som Proprietairerne have over deres Bønderkarle. Var den større, kunde det endnu gaae videre, og isald den strakte sig til Qvindeskønnet ligesaa vel som til Mandskønnet, vilde Virkningen deraf blive endnu langt mere felesig.

Det er bekiendt nok, hvor fordærlige de Principer ere, som mange af vore Proprietairer (thi mange af dem tænke langt and. rledes og bedre) ere indtagne af. Er en Bøndekarl arbeidssom, flittig og derhos sparsommelig, saa han aarlig kan have noget tilovers, seer Huusbonden ikke gierne, at han gifter sig, naar han er mellem 20 og 30 Aar, men vil hellere, at han bier til han er 40 Aar og derover, og imidlertid har lagt sig noget reiskaffens til beste, hvormed han kan sætte en ede Gaard istand, eller betale et dygtigt Fæste af en god Gaard.

Der er ingen Tvivl om, at de samme Proprietairer jo yttrede de samme Grundføringer i Hensende til Bønderpigerne, naar de havde den samme Ret over Qvindeskønnet, som over Mandkønnet; og i saa Fald vilde disse og slige Principer endnu blive langt skadeligere for Folkemængden.

En Pige, som havde arvet noget flk ikke Lov at gifte sig, førend der paa hendes Huusbondes Gods foresaldt et Partie, som Huusbonden eragtede at være overensstemmende med hans Fordeel. Det er let at slutte, hvad Indsydelse saadant kan have i Folkemængden og Folkets Formerelse.

Det er ikke at undre over, at en Proprietair, som kun seer paa det Nærværende, og ikke er oplagt til at forestille sig Tingene i deres Følger og Sammenhæng, formener, at jo større Rettighed han kan faae over sine Bønder, det ene Kion saavel som det andet, jo bedre er det for ham; men det kan let hændes sig, at hans Sønneseñ, om Godset ellers bliver i hans Familie, kommer til at vride sine Hænder over den Rettighed, hans Farfader har været forundt, og han ikke har vidst ret at bruge.

Dog skal Virkningen af slige Foretagender være meget følelige for det heele Land, førend den kan merkes paa et eller andet Gods i særdeleshed.

Endog paa de Steder, hvor Livegenskabet er i Brug, skal een eller anden Proprietair have sundet sin Regning ved at estergive denne Rettighed og at skænke sine Bønder deres Frihed; Virkningen deraf skal, efter det mig er forsikret, have været, at disse Proprietairer have haft Mængde af Folk, naar deres Naboer have klaget over Folketrang.

Dog turde jeg just ikke raade en Proprietair i Danmark til at gjøre det samme, da jeg i Almindelighed holder for, at den Overgang fra Slaverie til Frihed, ligesom fra Frihed til Slaverie, bør skee gradviis, og let kan have skadelige, ja farlige Følger, naar den skeer alt for hastig.

At det Første kan medføre adskillige Uleiligheder, derom kan man blive forvissat, naar man vil estertænke, hvad som hos os foregik i Aarene 1730, 31, 32 og 33, og eftersee de i disse Aaringer udkomne Forordninger.

At det Sidste kan have baade skadelige og farlige Følger, derom er vel ingen Tvivl.

Jeg vilde ikke raade til at betage Proprietairerne noget af den Rettighed, som dem efter Lov og Forordninger tilkommer over deres Bønderkarle, men jeg vilde endnu mindre raade til at udstrække den videre, og
 aller-

allermindst vilde jeg raade til at udvide den til Qvindelønnen, fornemmelig paa nærværende Tid bør man vel tage sig vare for alt, hvad som kan have den allermindste Anseende af at sigte dertil, da det er bekendt nok, at i Provindserne og fornemmelig i Jylland er udsprede et Rygte, at Bondernes Døttre ligesaa vel som deres Sønner skulle bindes til Stavns, af hvilket Rygte adskillige Proprietairer og Skal have taget Anledning at nægte deres Bønderpiger Pas, naar de have begiert det. Det kan nok hende sig, at den Forordning, som i dette Aar er udfommen, og hvorved det er Qvindfolk af Bondestanden forbuden at drage ud af Landet, skient samme i sig er baade nyttig og billig, kan have bidraget noget til at bestyrke dette Rygte, saa at, dersom endnu det allermindste skeede, som med nogen Slags Rimelighed kunde føres derhen, saa kunde det let hende sig, at Qvindfolk af Bondestanden bleve i Danmark anseete og behandlede som Børnede (en Talemaade, som endnu bruges og virkelig in Praxi anvendes, skient Lovene have ophævet den) uden at enten Regjeringen eller Lovene vidste noget deraf.

I den Henseende vilde jeg, for nærværende Tid i denne Materie, ikke raade til en Nyhed, skient den kunde være langt mere uskyldig, end den her foreslagne.

Skald derfor denne Forestilling ikke kan henlegges, men Hr. Geheimeraad og Stiftamtmand Baron Zolch (om hvis gode og redelige Hensigt dermed man ikke kan eller bør have den allermindste Tvivl,) endelig bør have et Svar; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om ham kunde tilskrive: At, da Reskriptet af 7 December 1742 udstrykkelig undtager Qvindelønnen, og fastsætter, at med dem skal forholdes efter Lovens 3die Bogs 19de Cap. 9, 10 og 11te Artikel, og de udi samme Reskript tilladte Sølgesedler ikke kunne passé sig paa andre, end dem, der ellers ere forbundne til at blive ved Godset, saa gaar det ikke an at extendere samme til Qvindfolkene af Bondestanden, som Zuusbonden ikke kan negte Pas, naar de det forlange.

Maaske burde saadan Skrivelse og gaae til Biskopen. Kiøbenhavn den 7 August 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 29 September 1762:

Stiftamtmanden og Biskoper tilskrides efter General-Prokureurens Erklæring.

H. resten blev Stiftamtmand Geheimeraad Baren Zolch og Biskop. Brorsen den 9 October 1762 tilskreven fra Geheimere-Conferensraad. Grev Zolstein.

CVII.

Erklæring over en Førestilling af 26 Junij 1762 fra Vice-Stattholder Benson over et Brev til ham af 15 Junij fra Lods capitainen Sydenfeldts i Norge Commandeur: Capitain Akeleye, derudi han foresliller, at Havnefogderne i Følge Forordningen af 16 Sept. 1735 ere forbundne til at paatale Forbrydelser mod bemeldte Forordning og Havnebasenet, men da de ikke have Beneficium Paupertatis, maae de giere Udlæg til stemplet Papiir ic., hvilke Omkostninger dem siden aldrig blive tilfulde godtgjorte, saa de, for ikke at odelægges, maae lade Forbrydelserne gaae upaatalte bort; i den Henseende han beder, at Havnefogderne maae forundes Beneficium Paupertatis paa saamme Maade, som det er forundt Søe-Enrollerings-Officererne ved Reskript af 28 Maji 1745, nemlig, at den Fældede ved endelig Dom skal tilpligtes at betale samtlige Omkostninger. Vice-Stattholderen tilstaaer det forholder sig saaledes, og indstiller: om Havnefogderne i slige Sager kunde tillades i første Instans at procedere paa slet Papiir, og uden at betale Rettens Exportler forud, men Dommeren siden i Dommen fastsætte, hvormeget, og hvem der skulde udrede disse Omkostninger. Men udi anden Instans, hvor disse Sager skulden komme, kunde Havnefogden efter Ansøgning forundes Beneficium Paupertatis, hvormed Soldkammer-Collegium og er enig udi deres Betænkning af 24 Jul. i 1762.

* * *

Vel fandt jeg ikke nogen Ubillighed udi, at Havnefogderne i de Sager, de paa Embedets Vegne, og i Følge Forordningen af 16 Septbr. 1735, ere forbundne til at udføre, blev forundt et saadant Beneficium Paupertatis, som Lods capitainen begierer, og som kunde komme overeens med det, der er Søe-Enrollerings-Officererne tilstaaet ved Reskriptet af 28 Maji 1745. Men da Soldkammer-Collegium, hvorunder Havnebasenet

senet forterer, er fornoiet og enig med, at de nyde det, paa den af Vice-Statholderen foreslaagne Maade, og med den af ham foreslaagne Indskrænkning, hvorved Hensigten og synes heel vel at kunne opnaaes, saa kan jeg ikke have noget derimod at indvende, men skulde allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou efter Forestillingen. Kiøbenhavn den 8 August 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 29 September 1762:

Expederes efter Forestillingen.

* Herester blev den 15 October 1762 udsærdiget Kongelig Befaling til Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou.

CVIII.

Erklaring ober en Forestilling af 27 Febr. 1762 fra Stiftamtmanden over Jøland Grev Ransau, hvorudi han indberetter, og tillige giver sin Betænkning over visse til ham fra de tvende Laugmand og Amtmanden i Jøland indkomne Spørgsmaal, nemlig fra Laugmand Bisprn Markussen: 1) Om de Delinquenter, der enten for smaae Forseelser, saasom Lædhe, Løsgengerie ic., eller for grove Misgjerninger hidindtil ere domte til det Kiøbenhavnste Tugthuus eller Slaverie, Efterdags bør dømmes til det Jølandste Tugthuus? hvorpaa Stiftamtmanden mener der bør svares Ja. 2) Om Laugtings-Dommen i slige Sager, uden foregaaende Kongl. Approbation kan erqveres? Stiftamtmandens Svar Ja, om de allene ere domte til Tugthuus-Arbejde, men Nei, om de tillige ere domte til at fagstryges og brændemerkes. Fra Amtmand Gislefen; 1) om de Tugthuuslemmer, der løbe bort og paagribes, eller ere opsætste, og ikke ville forbedre sig, kunde til Stræk for andre, paa nogen Tid sluttes og arbejde i Jern? Stiftamtmandens Svar, Ja. 2) Om der først skal tages Dom over saadanne til at sluttes i Jern? Stiftamtmandens Svar Nei, saadant bør berøe paa dem, der have Opfyn over Tugthuuset. Derover Stiftamtmanden ubbeder sig Kongl. allernaadigst Resolution.

* * *
 I Henseende til det Svar, der bør gives paa de her fremsatte Spørgsmaal, kan jeg ikke andet, end være ganske enig med Stiftamtmanden Hr. Geheimeraad Grev Ransau.

Da de Domme, som lyde paa Tugthuus-Arbejde, gierne nævne det nærmeste Tugthuus, saa forstaaer det sig selv, at naar nogen i Island demmes til Tugthuus-Arbejde, det da maae være at forstaae om det i Island værende Tugthuus, og ikke om noget andet.

Men, da Laugmanden gjør Forskiel mellem dem, som hidindtil for smaae Forbrydelser ere dømte til det Kiøbenhavnske Tugthuus, og dem, som for grove Misgjæringer, hidindtil ere dømte til det Kiøbenhavnske Slaverie, ved hvilke sidste han maae forstaae dem, som ere dømte til at arbejde i Citadellet eller nærmeste Fæstning, hvor saadanne alletider maae arbejde i Jern, saa skulde jeg formene, at det Slags Delinquenter, som Laugmand Marcussen melder om i det 3die Spørgsmaal, burde for saavidt Mandfolkene angaaer, ligeledes i det Islandske Tugthuus demmes til at arbejde i Jern; hvilket endog synes fornødent i den Henseende, at det kan være nogen Forskiel paa Straffen for dem, der have begaaet saa ulige Misgjæringer og Forbrydelser.

Det Stiftamtmanden foreslaaer, i Henseende til Laugtings-Dømmenes Execution, med eller uden foregaaende Kongelig Approbation, kommer overeens med det, som er Praxis i Danmark og Norge. Dog skulde jeg holde for, at i Resolutionen angaaende de Laugtings-Domme, som strax kunne ereqveres, udtrykkelig burde tillegges: saafremt den Skyldige ikke forlanger at appellere.

De af Amtmand Gislefsen fremsatte Qvæstioner angaae egentlig Oekonomien ved Tugthuset, hvormed der ikke kan eller bør forholdes anderledes, end Stiftamtmanden har foreslaaet. Dog skulde jeg holde for, at Resolutionen, i Henseende til dem, der desertere fra Tugthuset, eller vise sig opstætsige, og ikke ville lade sig forbedre; kunde være: At de paa nogen Tid, kortere eller længere, efter Omstændighederne og deres Skjønnende, som have Directionen og Inspectionen over Tugthuset, kunde sluttet og arbejde i Jern paa samme Maade, som de, der udtrykkelig ere dømte til at arbejde i Jern. Kiøbenhavn den 9 August 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 29 September 1762:
Ejpeveres efter Erklæringen.

Herefter afgik Kongelig Befaling under 15 October 1762 til Geheimeraad og Stiftammand Grev Rangau.

CIX.

Erklæring over en Forestilling af 3 Junii 1761 fra General-Gouverneur og Conferensraad Baron Præt (NB. det er Svar paa den Skrivelse, som gik til ham i Anledning af min Erklæring af 5 Sept. 1759) hvorudi han indstiller, om det med Jurisdictionerne kunde forblive saaledes, som det nu er, saa at i Christianstad, som allene kan sættes imod 3 à 4 Qvarterer, bliver en egen Byefoged og Byeskriver, men i Friderichsstad, som er langt mindre, allene en Byefoged, som tillige er Byeskriver, da han formener, at alle trende Tjenester vilde blive næsten lige. Han melder derhos, at Borger-Raadet har foreslaaet, at visse Qvarterer skulde legges til Friderichsstad, men som det vilde blive til nogen Besvarlighed for Indvaanerne, er han ikke derfor. Dersom Byeskriver-Tjenesten i Christianstad skulde formenes noget at overgaae de andre Tjenester, saa indstiller han, om Byefogden, som er Skifteforvalter, tillige kunde blive Skifteskriver.

Mod den af General-Gouverneuren foreslaagne Inddeling af Justitz-Betieningerne paa St. Croix, som og allerede forhen haver været bestemt, kan jeg ikke have noget at erindre.

Da man saavidt mueligt bør undgaae, at ikke een og den samme Person bliver Byefoged eller Dommer og Skriver, fornemmelig der paa Stedet, hvor Selvraadighed og Egennytte allerede saa stærk haver taget Overhaand, saa er det vel, at der i Christianstad bliver en egen Byefoged og Byeskriver, fornemmelig det er bekiendt nok, at enhver af disse trende Betieninger, efter den nu værende Inddeeling, heel vel kan føde sin Mand.

Men, da det er ligesaa bekiendt, at Byefogden i Friderichsstad ikke kan have sit stikkelige Udkomme paa dette dyre Sted, med mindre han tillige er Byeskriver, og endda slet nok, saa faaer det der taales, at een og den samme Person er tillige Byefoged og Byeskriver.

Men det General-Gouverneuren tillige var befaleet at foreslaae, hvorledes disse Tjenester kunde blive nogenledes lige, og Bysfogden i det mindste have omtrent ligesaa meget at leve af som Byskriveren, det seer jeg ikke at han haver efterkommet.

Han melder, at paa den Maade ville disse trende Tjenester blive næsten lige; men efter det, jeg har kunnet erfare af adskillige, som Omstændighederne der paa Stedet ere bekendte, vil Byskriver-Tjenesten i Christianstad paa den Maade blive ulige bedre, end Bysfoged-Tjenesten, og Bysfoged-Tjenesten i Christianstad igjen blive ulige bedre end Bysfoged- og Byskriver-Tjenesten i Friderichsstad.

At den ene Bysfoged-Tjeneste er noget bedre end den anden, derudi er der just intet omdt; thi den, som skifter sig vel i den slettere Tjeneste, kan ved Vacance blive befordret til den bedre; men, at Byskriver-Tjenesten er ulige bedre, end nogen af de tvende Bysfoged-Tjenester, det kan medføre nogen Uleilighed, da den ikke er af nær saa stor Vigtighed og Betydning, og ikke udfordrer nær saa stor Duellighed, Kyndighed og Erfarenhed.

Er der en duelig Bysfoged enten paa det ene eller andet Sted, og Byskriver-Tjenesten bliver ledig, søger han strax derom, for at forbedre sine Indkomster.

Er der en vittig og kyndig Byskriver, som kunde tjene til at være Bysfoged, og Bysfoged Tjenesten bliver ledig, vil han ikke tage derimod med mindre han kan faae den forbundet med Byskriver-Embedet, siden han ellers taber i sine Indkomster.

Her i Landet vil alt saadant ikke sige saa meget, siden man dog alletider til slike Embeder kan finde Folk, der besidde de udfordrende Egenskaber, men i Bestindien er det en anden Sag, hvor det er meget om at gjøre, at man til temmelig vigtige Embeder kan træffe saadanne Folk, som tilforn have været der paa Stedet, og som Omstændighedernes ere bekendte. Derudi er det vanskeligere at naae Hensigten, naar de mindst vigtige Embeder ere de meest fordeelagtige.

Da General-Gouverneuren selv synes at have tvivlet om den forhen ommeldte Liighed, saa har han i al Fald foreslaaet, at Bysfogden i Christiansstad, som er Skifteforvalter, tillige skulde være Skiftefriver. Jeg troer, at dette vilde giøre saadan Forskiel, at begge disse Embeder, nemlig Bysfogeds- og Bysfriver-Embedet i Christiansstad, derved i det mindste bleve lige gode. Men dette uanset kan jeg dog ikke sige, at jeg holder dette Forslag for at være enten nyttigt eller tienligt. Thi 1) blev Bysfoged Embedet i Friderichsstad derved ikke bedre end det er, skönt det meest behøver det, da det neppe skal kunne seds sin Mand, og man ikke alletider kan vente, dertil at faae een saadan, som den allers første, nemlig afsdede Cooper, (hvis Død giorde mig meget ondt, da jeg af ham havde lovet mig meget godt, til Fordeel for Colonien) der uden for hans Embede, havde selv noget skikkeligt at leve af. 2) Quæsker jeg ikke, saa længe det kan undværes, at Skifteforvalteren tillige er Skiftefriver, siden deraf styder, at han ofte kan skalte og valte med Esterboernes Midler og Effecter ligesom han lystet, hvilket mindst kan raales i Christiansstad, hvor de meest bemidlede og formuende Folk paa Landet ere boende.

Vel er det, for at forebygge saadant, ved Forordningen af 31 Martii 1755 fastsat, at Bysfogden og Bysfriveren ved Skisternes Forvaltning, skal af det Secrete-Raad tilsoies tvende vederhæftige Mænd; men jeg har af Erfarenhed lært, at Hensigten dermed ikke er tilfulde opnaaet, hvad enten det kommer af, at Forordningens Bndende ikke noie nok efterleves, eller at den derudi tagne Cautel ikke er i sig tilstrækkelig nok.

Derimod, naar der, foruden Skifteforvalteren er en Skiftefriver, hvilket den anførte Forordning og fastsætter, saa er der i det mindste een Controleur med Skifteforvalteren, uden hvis Vidende han ikke kan foretage sig noget ved Skiftet, eller i det mindste ikke fuldbyrde det.

Det Forslag General-Gouverneuren melder, at Borger-Raadet har giort, og som bestaaer derudi, at nogle Quarterer skulde tages fra Christiansstad og legges til Friderichsstad, skulde jeg snarere bifalde, om det ellers var giørligt.

Det var i sig godt, at Deelningen af Landet mellem de tvende Jurisdictioner blev noget mere lige, da den Marsag nu ophører, som i Begyndelsen gjorde, at denne Deelning maatte være saa aldeles ulige, nemlig, at Byefoged Zesselberg, som tilforn havde været Byeskriver over det heele Land, ikke skulde have Marsag at klage over, at han tabte ved i den Eted at blive Byefoged og Byeskriver over en Deel af Landet.

Men dette Forslag, som havde været gierligt, medens alle treende Tjenester vare ledige, kan nu ikke mere finde Sted, da Kammerraad Juel for lang Tid siden, og saavidt jeg veed, uden Indskrænkning er bleven beskillet til Byefoged i Christianstad i Byefoged Zesselbergs Sted, og altsaa vilde finde sig fornærmet ved, om noget af det, Zesselberg som Byefoged med Kette havde havt, blev ham nu betaget, fornemmelig han desuden kun har faaet den fletteste, nemlig Byefoged-Tjenesten, af de tvende Tjenester Byefoged Zesselberg havde, da derimod den beste, nemlig Byeskriver-Tjenesten, endnu er ledig.

Denne Tjeneste er altsaa den eneste, som noget kan betages eller nogen Byrde legges paa, for at bringe disse tvende Tjenester til nogen Slags Liighed.

At denne Tjeneste er ulige bedre, end de andre tvende, derudi komme alle overeens, men hvormeget den er bedre, har jeg ikke med Visshed kunnet faae at vide, og har taget feil i det, jeg havde ventet, at man af General-Gouverneurens Indberetning skulde kunne erfare det.

Fra den, som i forrige Aar blev beskillet til Byefoged og Byeskriver i Friderichsstad, har jeg seet Breve, hvorudi han beklager sig, og ønsker at han maatte blive Byeskriver i Christiansstad.

Den allerede forhen beskillede Byefoged i Christiansstad, som imidlertid er constitueret til, tillige at forrette Byeskriver-Embedet, ønsker helst at beholde begge Tjenesterne samlede, saaledes som Byefoged Zesselberg haver havt dem, men formener og, ifald de bleve adskilte, at han var bedre tient med at faae Byeskriver-Embedet.

For derfor noget at hielpe Byefogden i Friderichsstad, og tillige at betage de tvende Byefogder Lyst til at stræbe efter dette Byeskriver-Embedet,

og Misundelse over, at det er saa meget bedre end deres, skulde jeg aller-
underdanigst indstille: hvorvidt det maatte eragtes tienligt, at den, som
blev beskicket til Byskriver i Christiansstad, tillige ved hans Bestalling
blev tilpligtet, aarlig at erlegge og betale til Bysfogden i Friderichsstad
5 à 600 Rdr., og til Bysfogden i Christiansstad 3 à 400 Rdr.; hvor-
ved denne sidste tillige kunde blive noget trøstet for det Tab, han vil
lide ved, at dette Embede bliver besat, hvoraf han imidlertid, som Con-
stitueret har oppebaaret Indkomsterne. Kiøbenhavn den 11 August 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 6 October 1762:

Indstilles til Hans Majestæt efter Erklæringen og med 500
Rdr. og 300 Rdr.

I Conseillet paa Friderichsberg resolverede Hans Majestæt under
15 October 1762:

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

Herefter blev General-Gouverneuren Conferensraad Baron Prødt
under 27 November 1762 tillagt Kongelig Befaling.

CX.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 20 Martii 1762,
hvorved communiceres et Brev fra General Gråner af 20 Febr. og en Klage
af 23 Jan. 1762 fra Christopher Oppen Lieutenant ved et National-Regi-
ment udi Norge, hvorudi han besværer sig over, at da han i en Sag var støv-
net til at bidne for Bøigdetinget, er han, nanseet han ved Stævningens For-
kyndelse havde exciperet, og siden ved Foreleggelsen endnu vidtskiftigere fremsat
samme Exception, (hvoraf han indsender Copie) den 27 Octbr. 1761 af Sø-
renskriver Aagaard dømt til at bøde Galdsmaal, hvorfor Krigs-Cancelliet begie-
rer, at denne Sorenskriverens Kiendelse maae blive tilintetgjort, og Lieutenan-
ten forsvaret ved sit Privilegium fori. Tillige med Vice-Statholderens Erklæ-
ring af 15 Maji 1762, derudi han melder, at han ikke veed, hvad det er for
et Reskript af 22 April 1750 Lieutenanten beraaber sig paa, da der vel ere Re-
skriptet af 3 og 17 April 1750 angaaende Jurisdictionerne, men som ikke passe
sig herpaa, formener derfor, at Loben og Forordningen af 7 Maji 1749 derudi
er den eneste Regel, og at deraf følger, at en Officeer ved Land-Militien, som

opholder sig udi Lægdet, bør udi en blot civil Sag aflegge Vidnesbyrd for den ordinære civile Ret; hvilket han ønsker, at maatte engang for alle blive de Militaire betydet.

* * *

Da Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou, udi hans Erklæring har anført alt, hvad der i denne Sag behøver at siges, og alt hvad der imod Lieutenant Oppens Begjæring og Krigs-Cancelliets Paa-stand kan være at indvende, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om Vice-Statholderens Erklæring kunde Krigs-Cancelliet communiceres, og dem derhos tilskrives: At det overlades, hvad enten Lieutenant Oppen, ifald han formener, at Faldsmaals-Kiendelsen er ugrundet, vil indstævne samme til Underkiendelse og dertil giere Ansøgning om Penesicium Paupertatis, eller og han, paa Grund af hans Uvidenhed, vil begiere, at Faldsmaals-Bøderne maae vorde ham eftergivne; da derom kan skee allerunderdanigst Forestilling.

For øvrigt maae jeg tilstaae, at den Qvæstion, for hvilken Ret en Over-Officer ved de Nationale Regimenter i Norge, som boer og opholder sig i Lægdet, bør i en civil Sag aflegge Vidnesbyrd? ikke er afgjort ved Forordningen af 7 Martii 1749. Kiøbenhavn d. 13 Aug. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 6 October 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Krigs-Cancelliet under 23 October 1762 fra Geheime-Conferenstraad Grev Hølstien tilfreven.

CXI.

Svar til Kammer-Collegium paa deres tvende Skrivelser til General-Prokureuren, den ene af 21 August 1761, hvorved de tilsende en Memorial fra Kiøbenhavns Universitet af 8 Maji 1761, derudi Rector og Professorer besvære sig over, at Skov- og Jagt-Sessionen i Sieland haper i forrige Aar demt tvende Universitets-Bønder til at betale 8 Rdr. Bøder til Sessionss-Cassen for ulovlig Skovhugt i Universitetets Skov, hvortil de formene, at Sessionen ligesaaalidet har været besøiet, som at tilkiende Sessionss-Cassen Bøderne, da Godset med adelig Frihed er skænket Universitetet. Med Memorialen følger Copie af

af en foregaaende Correspondence mellem Univeritetet og Sessionen i denne Materie. Iffigemed de Deputerede i Sessionen deres Erklæring til Kammer-Collegium af 28 Julii 1761, hvorudi de beraabe sig paa Skov-Forordningens Art. 35, 45 og 46 og Forordningen af 6 Decbr. 1743 Art. 20 og 23, og formeene, at da det paaligger de Kongl. Skov-Petente, at have Tilsyn med Univeritetets Skove, at de ikke blive forbuggede, saa maae de og have Ret at tiltale dem, der hugge derudi, hvoraf skyder, at de saidende Skovbøder maae tilfalde Session's-Cassen &c., for øvrigt beraabe de sig paa begge Sider paa Praxis, og at de ere i Besiddelse af den Ret, de paaftaae. Univeritetet beraaber sig især paa en Kongl. Resolution af 26 April 1726, at Fundakerne stricte skulde følges og Univeritetet saavel som Communitetet ikke betages noget af den Rettighed, de have, at lade Bønderne nyde Udvissning, allene, at Overforsteren, i Anledning af Skov-Forordningen, ved Udvissningen er overværende, for at see derhen, at Skoven ikke til Upligt bliver forbugget &c. I den Henseende Kammer-Collegium begierer, at General-Procurøren vil meddele dem sin Betænkning, om Skov- og Jagt-Sessionens Deputerede udi saadan deres Paastand maatte være besejrede. Det andet af 12 Junii 1762, hvorudi de atter anholde om Svar paa Foregaaende.

* * *

At Univeritetet haver sit Jordegods med alle adelige Friheder og Rettigheder, (Jagten allene undtagen, som Kongen tildeels har forbeholdt sig, tildeels skal have kjøbt af Univeritetet) hvoraf skyder, at det og haver Sigt- og Sagefalds-Rettighed, det er klart af Univeritetets ældre og nyere Fundaker og Privilegier, som af vores nu regierende allernaadigste Konge saavel som alle fremfarne Konger allernaadigst ere confirmerede.

At derudi skulde være skeet nogen, endog den allermindste Undtagelse eller Forandring ved Skov-Forordningen, det er noget, man in dubio saa meget mindre bør antage, som denne Forordning er expederet giennem et andet Departement, hvor disse Privilegier ei engang have været bekiendte.

Overalt kan denne Dvæstion om Univeritetets Privilegier, og deres Forstaaelse, Indhold og Udstrækning, for sig ikke komme under Betragtning i det Kongl. Rentekammer-Collegium, men allene i det Danske Cancellie, hvorigiennem Privilegierne ere expederede, og hvor denne Memorial ligeledes er indleveret, men sendt til Kammer-Collegii Betænkning.

Saa-

Saavidt jeg ffionner, gaaer Univerfitetets Anføgning fornemmelig kun ud paa den følgende Tid, og de begiere ikke i Særdeleshed at faae Skov- og Jagt-Seffionens Kiendelse tilfidefat og underkiendt. Thi i faa Fald holder jeg for, at dem ikke burde nægtes Tilladelse, at indftævne den til Høiefte-Net, og der paaftaae den underkiendt, faaledes, at den ikke ffulde komme Univerfitetet til Hinder i deres Privilegier og Rettigheder, og for faavidt, at Skov-Betientene formeentes at have paataalt, og Seffionen at have paakiendt en dem uvedkommende Sag.

Og jeg tænker, at Univerfitetet vel kunde erholde dette uden nogen særdeles Tilladelse; thi ligesom dem ikke i den Henseende blev i det Danffe Cancellie nægtet Stævning til Høiefte-Net, faa tvivler jeg og ingenlunde om, at jo Høiefte-Net antog Sagen til Paakiendelse, naar den der faaledes blev indftævnet.

I faa Fald vilde Høiefte-Nets Dom, for nærværende Tid, adffille Univerfitetet og Skov- og Jagt-Seffionen.

Men da her ikke er Spørgsmaal om Skov- og Jagt-Seffionens Kiendelse i Særdeleshed, faa feer jeg ikke, at anden Dvæftion udi denne Sag, kan udi Kammer-Collegio komme under Betragtning, end følgende:

Hvorvidt Hans Majestæts Fordeel i Almindelighed, og fom noget dermed staaer i Forbindelse, de offentlige Skoves Vedligeholdelse i Særdeleshed, udfordrer, at Udøvelsen af den Rettighed, fom Univerfitetet er forundt i Henseende til deres Skove, enten indffrænkes ved viffe faftfattede Regler, eller og, at andre paa Hans Majestæts Begne, have Indfende med, at den ikke misbruges.

Hans Majestæts og Statens Fordeel udfordrer i Almindelighed, at Skovene i Landet ikke blive ødelagte, men den udfordrer i Særdeleshed, at Univerfitetets og andre offentlige Skove blive vedligeholdte, og ikke forhugges. Da de nuværende Befiddere af faadanne Skove, kun have Usus fructus deraf, faa er det billigt, at der haves Indfende med, at de ikke misbruge dem, og ved at forhugge dem betage deres Efterkommere den faamme Nytte og Brug deraf.

Det er klart, at ingen bedre og bequemere kan dermed have Indseende, end Hans Majestæts allernaadigst beskaffede Skov-Bejente.

Heraf kan man begribe det, som Skov-Forordningerne, saavel den ældre af 21 Jan. 1710 udi dens 30 Art., som den senere af 26 Jan. 1733 udi dens 35 Art. synes at sigte til, og som Reskriptet af 26 April 1725 tydeligere forklarer, nemlig: at Overforstjerne, ved Udviisningen i Universitetets Skove bør være nærværende, for at see derhen, at Skoven ikke til Upligt bliver forbrugt.

Jeg maae tilstaae, at de anførte Artikler i Skov-Forordningerne intet ere mindre end tydelige, i Henseende til Universitetets Skove, hvorom der ei heller meldtes noget i den Parallele 33 Art. i den ældre Skov-Forordning af 13 Sept. 1687.

De synes at sætte Universitetets Skove i Ligning med Kirkers, Præstegaarders, Skolers og Hospitalers Skove, skont jeg høilig tvivler paa, at de fleste af disse have deres Gods og Skove med adelig Frihed og Rettighed. Dog strækker dette sig ei heller videre, end at Universitetets Skove skal bruges, forbedres og vedligeholdes, ligesom andre Kongens Skove. De tale dernæst i Særdeleshed om de residerende Geistlige ved Domkirkerne, hvorunder Universitetet ingenlunde kan forstaaes; ligesom den Rettighed dem tilstaaes, selv at nyde af deres Skove til Ildbrand og Bygnings-Lemmer ei heller finder Sted ved Universitetet, hvor ingen af Universitetets Lemmer nogensinde for sig selv nyder noget af Universitetets Skove, men deraf skeer allene Udviisning til Bønderne. Endelig synes Hans Majestæt allene, som Herligheds-Eier, at tilholde sig denne Rettighed over Kirkerne og Præstegaardenes Skove, siden Proprietairerne tilstaaes den samme Rettighed, hvor de have Herligheden. Men over Universitetets Gods og Skove har Universitetet selv Herligheden.

Men det, som saaledes tildeels var usorstaeligt, tildeels uklemt ved Skov-Forordningen, er, hvad Udviisningen i Universitetets Skove angaar, tydeligt nok, og i Overensstemmelse med de forhen anførte Principer bestemt ved Resolutionen af 26 April 1725, hvorafr man erfarer, at Universitetet, som Herligheds-Eier, selv er berettiget til at gjøre Udviis-

ning i deres Skove til deres Bønder, men at Overførsteren bør være nærværende ved Udviisningen, og have Indseende med, at den ikke skeer stærkere end Skoven kan taale det, saa at ifald Universitetet vil udvise mere, er han berettiget til at sætte sig derimod og at hindre det. Saaledes beholder Universitetet sin Rettighed uforkrænket, men der forebygges tillige, at de ikke skulle misbruge denne Rettighed til Ælade for Landet og deres Efterkommere.

Naar de samme Principer anvendes paa Universitetets Rettighed til at lade deres Bønder og Tienere afstraffe, som begaae Skovhugst i deres Skove, saa bliver det ikke vanskeligt at udfinde, hvorvidt denne Universitetets Rettighed strækker sig, og hvad Rettighed Skov-Betientene, samt Skov- og Jagt-Sessionen i den Henseende kan tilkomme.

Da Universitetet haver Sigt- og Sagesalbs-Ret, (som noget, der udgjør det største Stykke af det, der kaldes adelig Frihed) saa kan der ikke være Tvivl om, naar Universitetets Bønder begaae Skovhugst i deres Skove, at jo Universitetet selv er baade berettiget og forbunden til at tiltale dem, og at oppebære de Bøder, de for saadan deres Forbrydelse dømmes til at betale.

Det de Deputerede i Skov- og Jagt-Sessionen i deres Erklæring anføre: at Skovbøder ikke kan være Sagesald for Universitetet, maae jeg tilstaae jeg ikke forstaaer, og ikke kan slutte andet deraf, end at de ikke tilfulde vide, hvad Sigt- og Sagesalbs-Rettighed er. De beraabe sig derved paa Forordningen af 6 Decbr. 1743 dens 20 og 23 Artikler, som just beviser det Modsatte af det, de antage. Denne Forordning fastsætter tydelig nok, at naar den, som haver Sigt og Sagesald, selv lader den Skyldige tiltale og indhente Dom over ham til Strafs Lidelse, da bør han og oppebære de Bøder, som hænge ved Sagen, og den Skyldige dømmes til at betale; men derimod fastsætter den og paa den anden Side, at naar den, som haver Sigt og Sagesald, eller, som det ellers tilfaldt, ikke lader den Skyldige tiltale og dømme, da skal han ei heller oppebære Bøderne, men Svirigheden, som paa Kongens Vegne lader den Skyldige tiltale og afstraffe, skal og paa Kongens Vegne oppebære Bøderne.

Det:

Derfom Universtetet paastod at være frie for at lade deres Bønder, som begaae Skovhugst i deres Skove, tiltale og demme, og at saadant tilkom Skov-Betientene, og dog ligesuldt vilde paastaae de Bøder, som slige Bønder for deres Skovhugst bleve dømtte til at betale, da havde de denne Forordning knod sig, men da deres Paastand gaar derhen, at de selv vilde lade slige deres Bønder tiltale og demme, og selv vilde oppebære de med Sagen følgende Bøder, saa have de i alle Maader denne Forordning for sig.

Ligesaa ustridigt, som jeg skienner Universtetets Ret at være i denne Henseende, ligesaa lidt finder jeg, at Sessionens Deputerede have anført den allermindste antagelige Grund. De forudsætte næsten overalt i deres Erklæring det, som egentlig er uuder Question.

De have aldrig med mindste Leddel beviist, at den Ret at tiltale deres egne Bønder, og oppebære Bøder af dem, som tilkommer alle Privilegerede, der eie og besidde Jordegods, er Universtetet betaget enten i Almindelighed, eller i Særdeleshed i Henseende til Skovbøder. De bevise af Skov-Forordningen, at Bøderne i de Sager, som Skov-Betientene for Skov-Sessionen anlegge, bør deles efter Skov-Forordningens 46 Art., men de beviise aldeles ikke, at de her omtalte Sager ere blant dem, som Skov-Betientens bør paatale og Sessionen paadømme.

De sammenblande Ret at forhugge og ødelegge Skovene, med Rettighed til at tiltale dem, der begaae Skov-Tyverie.

De slurre fra Kirkers, Præsters og Hospitalers Skove til Universtetets Skove, hvilken Slurming er aldeles urigtig, da de første langt fra ikke besidde deres Gods med saadan adelig Frihed og Rettighed, som de sidste. De tale derimod ikke et Ord om Kiebenhavn's Magistrat, da de dog, saavidt mig er bekendt, ere de eneste blant dem, der pro Officio nyde Jordegods, som besidde det med selv samme adelige Frihed og Rettighed, som Universtetet. Forskiellen mellem dem bestaaer allene derudi, at Magistraten ved deres Jordegods tillige haver Jagten, hvilken Universtetet ikke haver. Men dette kan ikke virke nogen Forskiel i Henseende til Skoven, for sig betragtet.

Dette indseer Skov-Betientene ikke, men da de samme tillige ere Skov- og Jagtbetiente, saa formene de, at hver de som Jagt-Betiente ere berettigede til Jagten, der maae de som Skov-Betiente og være besjædede til at øve nogen Ret over Skoven. Og dette er uden Tvivl Marsagen, hvorfor der saa jævnlig opkomme Tvistigheder mellem Skov-Betientene og Universitetet, da man derimod ikke merker til saadanne Disputer mellem dem og Kiøbenhavns Magistrat; thi udi Universitetets Skove have de som Jagt-Betiente at bestille, da de derimod ere aldeles udelukte fra Magistratens Skove.

Det eneste, som herudi med nogen Rimelighed kunde indvendes imod Universitetet, og som Sessionen kun løselig rører ved, er, at naar det allene tilkommer Universitetet at tiltale og indhente Dom over deres Bønder, som begif ulovlig Skovhugst i Universitetets Skove, saa kunde det være at befrygte, at Universitetet ofte saae igiennem Fingre med dem, og ikke lode dem tiltale og afstraffe, saasom, naar de enten frygtede, at en Bønde vilde blive ødelagt ved at betale Bøderne, eller forudsaae, at han ikke var istand til at betale noget, og at Omkostningerne paa Sagens Udforstel imod ham vilde komme til at gaae af deres egen Cassé, med videre, hvilket da kunde give andre Anledning til at love sig lige Fritagelse for Straf, og saaledes middelbar være Marsag udi, at ulovlig Skovhugst i Universitetets Skove tog alt for meget Overhaand, og Skovens derved bleve alt for stærk medtagne, hvilket Skov-Betientene dog i Følge Forordningen og Resolutionen af 1725 synes at være berettigede til at sindre.

Omenskiønt det ikke er Universitetet overbeviist, at de hidindtil herudi have seet igiennem Fingre med deres Bønder, og man ei heller in dubio bør præsumere noget saadant, i Følge den bekiendte Regel: *omnis præsumptio est delicti exclusiva*, saa maae jeg dog tilstaae, at der er noget i dette Argument, og at, ligesom Overforsteren ved Udviisningen bør see derhen, at Skoven ikke til Upligt forhugges, saa bør han og være berettiget til at have Indseende med, at Skovnyverie ikke tager Overhaand, ved det, at det gaaer ustraffet bort. I den Henseende holder jeg for, at Universitetet vel bør være berettiget til at tiltale og indhente Dom over dem,

der

der begaae Tyverie i deres Skove, men at de derimod ikke saa ligefrem bør have Lov til at eftergive Forseelsen og at lade Sagen hengaae upaataalt.

Altsaa skulde min Conclusion blive: At, naar Universitetets Bønder begaae ulovlig Skovhugst udi Universitetets Skove, tilkommer det Universitetet selv, at lade de Skyldige tiltale, og indhente Dom over dem til Strafs Lidelse, og da at oppebære de Bøder, som de Skyldige blive dømtte til at betale; men dersom Universitetet lader Sagen hengaae upaataalt, og ikke i det mindste inden 6 Ugers Forløb, efter at de derom ere komne i Erfaring, anlegge Sag imod den Skyldige; da skal det være vedkommennde Skov-Betiente tilladt, at tiltale de Skyldige for Skov- og Jagt-Sessionen, og der indhente Dom over dem; da med Bønderne skal forholdes og omgaaes efter Skov-Forordningens 46de Artikel.

Ligesom dette kommer i alle Maader overeens med de forhen bestemte Grundsaetninger, og har sin gode Grund i Forordningen af 6 December 1743, saa bliver og Universitetets Rettighed, som dem tilkommer efter deres Fundaer og Privilegier, derved aldeles usforkæmpet; og dog betages dem Leilighed til at misbruge denne Rettighed, og derved give Anledning til, at Skov-Tyverie kunde tage Overhaand. Paa den Maade tilstaaes og Skov-Betientene al den Rettighed, som nogen kunde kan bestaae med Universitetets Privilegier, og som Hans Majestæts og Stadens Fordeel og Skovenes Vedligeholdelse paa nogen Maade kan ansees at udfordre, da man bliver tilfulde forvissat om, at Skov-Tyverie paa Universitetets Gods nok vil blive saa stærk anseet, som paa andet enten offentlig eller privat Gods.

Dette er, hvad jeg har fundet at erindre, i Henseende til den Question, over hvilken Deres Excellence og heistærkede Herrer, udi meget ærede Skrivelse af 21 August 1761 og 12 Junii d. A., have forlangt at vide min Betænkning, og over hvilken det vel kan hændes sig, at jeg endnu engang kommer til at høre mine Tanker, naar den tilsidst bliver ventileret i det Danske Cancellie; hvor jeg dog tænker, at den vil blive

let at afgjøre, ifald Deres Excellence og høistærede Herrer skulde være enige med den Conclusion, jeg her har fremsat, og som jeg formener ingenkunde at stride imod Hans Majestæts Fordeel. Kiebenhavn den 18 August 1762.

Hervaa falder Kongelig Resolution den 29 October 1764, der blev Cancelliet communiceret, som derom den 1 December næstefter tilskrev Acc.or, Procancellarius og Professore.

CXII.

Erklæring over et Brev til Brev Solstein af 17 April 1762 fra Eieren af Overgaard's Birk udi Jylland Conferensgraad Arenstorf, derudi han forespørger sig: 1) Om ikke Birkefriveren ved Overgaard's Birk bør indleveres de i hans Betieningsstid fuldkrevne Justiz-Protocoller til ham, som Birkets Eier, der og har autoriseret dem, hvilket Birkefriveren negter. 2) Om det ikke tilkommer ham ligeledes at constituere Sattedommer og Satteskriver, naar de bestilte Betiente, formedelst at Sagen dem paagielder, eller af anden Aarsag maae vige deres Stæde, hvilket Dommeren ikke vil tilsaage ham. Istilg med Amtmandens Conferensgraad Trappauds Erklæring af 17 Junii, som mener til iste: At da Birke-Eieren autoriserer Protocollerne, saa bør de og til ham indleveres, ligesom han og melder, at denne Birkefriver ikke har anbefudet ham som Amtmand nogen fuldkreven Justiz-Protocol, skiont han nu beråder sig paa, at de bør leveres til Amtmanden; til 2det anfører han Lovens 3—4—4 og 1—5—6, og mener, at Birkeherrn derved har nogen Medhold i Loven, dog indstiller han derhos, hvorledes der skal forholdes, naar Birkefriveren selv maatte faae en Sag ved Birketinget, om han da og kunde constituere Sattedommer og Satteskriver i hans egen Sag.

* * *

Amtmanden Hr. Conferensgraad Trappaud har i sin Erklæring temmelig godt oplyst de tvende af Hr. Conferensgraad Arenstorf fremsatte Spørgsmaal. Hvad det første angaaer, da kan jeg ei andet, end være enig med dem begge derudi, at saa længe det forbliver derved, at Birke-Eieren autoriserer Rettens Protocoller, saa bør og de fuldkrevne Justiz-Protocoller til ham indleveres.

Der:

Derimod er det andet Spørgsmaal baade af langt større Betydning og langt mere problematisk.

Blant de tvende af Amtmanden, i hans Erklæring rettelig anførte Lovens Artikler, nemlig 1ste Bogs 5te Cap. 6te Art. og 3die Bogs 4de Cap. 4de Art. synes der at være en Slags Collision, da den første synes at autorisere Birke-Eieren, men den sidste Amtmanden til at constituere Sættedommer, og sælgelig Sætteksriver ved Proprietairens Birker.

Denne Collision var endelig let at høre, naar man antog, at i de Tilfælde, hvor en Birkedommer paa nogen Tid maatte forlade sit Embede, saa at En skulde beskikkes til, imidlertid at forrette hans Embede, og dømme i alle der forekommende Sager, der tilkom det Amtmanden at constituere en saadan vedvarende Sættedommer, men naar Birkedommeren allene maatte forlade sit Embede i en vis Sag, i Henseende til Sagens Beskaffenhed, saa at der allene behøvedes en Sættedommer til at kiende og dømme i samme Sag, der kunde en saadan Sættedommer constitueres af Birke-Eieren.

Maaskee det og har været Lovgiverens Hensigt. Overalt undrer jeg ikke over, om man i Loven har antaget, at det i Almindelighed tilkom en Birke-Eier, at constituere saavel Sættedommer som Sætteksriver ved hans Birkeret. Saadant kom overeens med de Principer, man den Tid, i den Materie fulgte.

En Birkedommer blev paa den Tid blot beskikket af Birke-Eieren, og saasnart han af ham var beskikket, kunde han uden videre tiltræde sit Embede, og udøve den ham anfortroede Jurisdiction, hvilk. n han ikke kunde siges at have faaet, uden af Birke-Eieren. Deraf fulgte, at det og maatte tilfalde Birke-Eieren at constituere en Sættedommer ved Birkeret.

Men man har siden nøiere overveiet, hvor stor og hvor vigtig en Sag det er, at udøve Jurisdictio contentiosa og at dømme eller afsige Dom, og deraf erfaret, at saadant ikke kunde bestaae med den hos os værende Forsamling, og at det ikke gif an, at nogen skulde være berettiget til at øve saadan Jurisdiction og at dømme, uden at have faaet den Ret af Deres Majestæt selv.

Den som affigter Dom, han erklærer med offentlig Auctoritet, hvad der er Ret og hvad der er Uret i en vis Sag og mellem visse tvivlende Personer; og det han saaledes fastsætter, er i den Sag af samme Kraft, som en Lov, og bør, som en ubrødelig Lov, af samtlige Parter og alle Vedkommende holdes og agtes, saa længe det ikke af Overdommeren er tilfidesat og underkiendt.

Deraf flyder, at ligesom ingen, uden Deres Majestæt selv, kan udgive en Lov, saa kan og ingen affige en Dom, uden han dertil i Besynderlighed er allernaadigst autoriseret af Deres Majestæt, som den eeneste Lovgiver og høieste Dommer i heele Landet.

Dette er Grunden til Forordningen af 5 Maji 1696, som fastsætter, at ingen Birkedommer eller Birkeskriver maae betiene Retten, førend han har erhholdet Kongl. allernaadigst Confirmation paa sin Bestilling, og ladet samme til Tinge læse og paaefrive. Det er billigt, at ligesom en Dommer haver sin Jurisdiction eller Ret til at affige Dom fra Deres Kongl. Majestæt, saa bør og Folk være underrettede om, at han virkelig har faaet saadan Jurisdiction.

Fra den Tid, at denne Forordning udfom, have Birkedommere ligesaa vel som alle andre Dommere deres Jurisdiction af Deres Konglige Majestæt.

Birke Eieren har allene Ret at foreslaae Personen og give ham Bestilling, men den af ham foreslagne Person, naar han i det øvrige besidder de Requista, der udfordres, faaer Jurisdiction ved at unde Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Confirmation.

Da en Sættedommer ligesaavel som en anden Dommer udøver Jurisdiction og affigter Dom, og den af ham affagte Dom har den samme vis Legis in Casu singulari, som den Dom, der er affagt af den ordinaire Dommer, kan han og siges at have sin Jurisdiction middelbar eller umiddelbar af Deres Kongl. Majestæt.

Da det vilde blive alt for vidtsøftigt, om Folk i Provindserne, i alle enkelte Tilfælde, hvor der for een eller anden Marslags Skyld behøves en Sættedommer, skulde henvende sig til Deres Kongl. Majestæt, saa har Deres

Deres Majestæt allernaadigst tillagt de af ham bestfittede høie Ævrigheds-
Personer, nemlig Stiftamtmand og Amtmand den Ret og Myndighed, at
de, i de dem anfortroede Stifter og Amter, kunde i slige enkelte Tilfælde
constituere Sættedommere.

Det er altsaa i Deres Majestæts Navn, og paa Deres Majestæts
Begne, og i Følge den dem af Deres Majestæt dertil givne Rettighed, at
en Stiftamtmand eller Amtmand constituerer en Sættedommer, og en saad-
dan Sættedommer faaer derved sin Jurisdiction af Deres Kongl. Majestæt.

Det samme kan og passe sig paa Grever og Friherrer, som ved deres
Investiur og enhver nye Besidders eller Vasals Recognition tillige blive
at ansee som Amtmand over deres Grevskaber og Friherreskaber, og der ud-
øve de samme Rettigheder som Amtmændene i deres Amter.

Men en ganske anden Sag er det med en Birk-Æier, der ved at
kiøbe eller tilforhandle sig et Birk, saa langt fra ikke kan siges at faae nogen
Kongl. Betiening, saa han ei engang er forbunden til at anmeldte det for
Deres Majestæt eller i noget af de høie Collegier, enten middelbar eller
umiddelbar, men et saadant Birk kan mangfoldige Gange forandre Æiere,
uden at man i Cancelliet eller de øvrige Collegier veed det allermindste deraf.

Dersom en saadan Birk-Æier skulde i paakommende Tilfælde være
berettiget til at constituere en Sættedommer, som i Følge af saadan Consti-
tution; og uden videre, skulde være berettiget til at øve Jurisdiction, da
veed jeg ikke, hvorledes den Jurisdiction en saadan Sættedommer øvede,
kunde siges enten umiddelbar eller middelbar at komme fra Deres Kongl.
Majestæt.

Det høieste en saadan Birk-Æier i Overeenstemmelse med den hos os
værende Indretning, og i Følge Forordningen af 1696 synes at kunne
tilstaaes, var, at han foreslog en saadan Sættedommer, som derpaa af
Amtmanden burde constitueres, ligesom han kan foreslaae den ordinaire
Birkedommer, som derpaa af Deres Kongl. Majestæt allernaadigst con-
firmeres.

Til alt dette kommer det, som Amtmanden erindrer, at det heel øste
treffer sig, at Birk-Æieren selv er deeltagen i de Sager, hvorudi en Sætte-

dommer ved Birketinget behøves, da det vilde være nænskændigt, at Birke-Eieren selv skulde constituere Sættedommer i hans egen Sag.

Førend Forordningen af 5 Maji 1696 udkom, kunde man i visse Henseende sige, at Birkedommere ikke øvede een dem selv anfortroet, men saare Birke-Eierens Jurisdiction, og at de i den Henseende komme overeens med de i Tydskland paa adskillige Steder brugelige og saa kaldte Justitiarier, hvilke øve Godssets Eiers eller Herremandens Jurisdiction, men siden Forordningen af 1696 udkom, udøver en Birkedommer een ham selv af Deres Kongl. Majestæt allernaadigst anfortroet Jurisdiction.

Dette er en Sætning, som haver visse vigtige og for Birke-Eierne fordelagtige Følger; thi deraf finder, at i hvor grovelig Birkedommeren end forseer sig i sit Embede, saa kan Birke-Eieren ikke komme til at lide derunder, men han bør selv derfor mulceteres og straffes; hvilket forholder sig langt anderledes med de nyelig omtalte Justitiarier, for hvis Forseelse Godssets Eiere lettelig kan komme til at miste deres Jurisdiction.

Ligesom nu Birke-Eierne have Fordelen af denne Indretning og Forfatning, saa bør de og taale de øvrige, skjønt maaskee tildeels ubehagelige Følger deraf, saasom, at det ikke tilfalder dem, men Amtmanden, at constituere Sættedommere ved Birke-Retten.

Jeg skulde altsaa allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Amtmanden Hr. Conferensraad Trappaud: At det tilkommer Amtmanden at constituere Sættedommere og Sætteskriverer ved Proprietairernes Birker, naar de i enkelte Tilfælde maatte behøves; hvorhos det dog skal være Birke-Eieren, isald han det forlanger, tilladt, dertil at gjøre Forslag paa een eller anden beqvem Person; men, hvad de ved Retten holdende Justiz-Protocoller angaaer, da bør samme, naar de ere fuldstrevne, indleveres til Birke-Eieren, for hos ham at forvares, hvilket han for Vedkommende haver at bekiendtgjøre.

Det gjøres vel ikke fornøden, herom at lade gaae circulair Reskript til samtlige Stiftamænd og Amtmænd; men imidlertid kunde dette, isald

isald det maatte finde Deres Majestæts allernaadigste Bifald, tages til Følge i Cancelliet, for derefter at give Svar til andre Amtmænd eller Birke-Eiere, isald lige saadanne Qvæstioner fra dem maatte indkomme. Kiøbenhavn den 20 August 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 6 October 1762:

Erpederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev under 15 October 1762 udsærdiget Kongelig Befaling til Conferensraad og Amtmand Trappaud.

CXIII.

Erklæring over en Memorial af 9 Martii 1762 fra Overformynderne i Bergen, derudi de forestille, at af de i deres Arvebøger antegnede Børnepenge ere over $\frac{1}{2}$ Part, som for længst burde været udslettede, høortil Hørsagen er, at naar Myndlingerne ere blevne myndige, tage Formynderne seldens ordentlig Afkald, men lade sig nøje med et Beviiis eller Qvittering paa Afregningen, hvilket de ikke vilde forevise Overformynderne, og altsaa kan Formynderfskabet ikke blive udslettet; Formynderne see og gierne, at det skaer aaben i Bogen, for derved at blive befriet for andre Formynderfskaber. I den Henseende begiere de, at det maatte foranstaltes: at de Formynderne, som ere i Byen, skulde i det længste inden $\frac{1}{2}$ Aar, og de, som boe uden for Byen, i det længste inden et heelt Aar, efter at deres Myndlinger ere blevne myndige, saafremt de ere tilstede, forsyne sig med behørigt Afkald, og forevise Overformynderne det til Arvens Udskættelse udi Arvebøgerne, og at de Formynderne, som forsømte det, ikke allene selv fra den Tid af, maatte blive ansvarlig for Arven med alt hvad deraf skyder, men og foruden den Straf, som Forordningen sætter for det stemplede Papiirs Misbrug, betale en arbitrair Mulct til de Fattige i Bergen, som Over-Commissionen for det Fattigehuset efter den dem af Overformynderne givne Communication, maatte være berettiget til at lade udequere hos de Skyldige. Tilligemed Stiftamtmand Cicignons Erklæring af 22 Junii, og Magistratens Erklæring til ham af 3 Junii 1762, som samtlige stadfæste og anbefale Ansøgningen; dog ønsker Stiftamtmanden helst, at det blev bestemt ved en almindelig Forordning, siden det og kan angaae Folk uden Stiftet.

* * *

Overformynderskab i en stor og anseelig Bye, som Bergen, er en saa uanselig og derhos saa uovelig Forretning, hvoraf der kan findes saa stært et Ansvar, saa det er højstbilligt, at man, saavidt mueligt, søger at lette denne Byrde for de Borgere, hvilke den som en borgerlig Tynge bliver paalagt, uden at de derfor nyde den allermindste Betaling.

Det Overformynderne i Bergen i denne deres Memorial andrage, er højst rimeligt, og at det virkelig forholder sig saaledes, seer man af Stiftamtmandens og Magistratens Erklæring.

Det de begjære, er i sig billigt og overeensstemmende med Lov og Forordninger. Alt hvad jeg ved denne deres Begjæring kan have at erindre, er: 1) De betiene sig af det Ord myndig, hvilket er noget uovendigt, da det undertiden sættes imod umyndig, og i saa Fald kan bruges om den, der er over 18 Aar, men undertiden sættes, imod Minderaarig, og da allene kan anvendes paa den, der er over 25 Aar.

Efter Lovens Skal den, der er over 18 Aar, give Formynderen Afkald, og selv annamme sit Gods, at forestaae under en Curators Tilsyn, som ham beskiffes af Øvrigheden; men det er bekiendt nok, at Curatela hos os de fleste Tider er continuata Tutela, og at Formynderen, naar hans Myndling har fyldt sine 18 Aar, ofte bliver ved at forestaae hans Gods paa samme Maaade som forhen, hvormed og Myndlingen er heel vel tient, da det er sielden, at den, der er 18 Aar gammel, er istand til selv at bestyre sit Gods og Midler.

Det var ilde, om en Formynder, som var villig til, paa den Maaade at vedblive Beskyrrelsen, som Myndlingen og fandt sig vel tient med, skulde endelig nedes til at lade sig give Afkald af Myndlingen, saasnart han havde fyldt sine 18 Aar.

Det synes og, som Over-Formynderne selv, ved det Ord myndig, ikke have forstaaet andre end de, der havde fyldt deres 25 Aar, ligesom det, de tillige ønske, nemlig fra den Tid af, at blive frie for al Ansvar i Henseende til slige Myndlingers Arvepart, ikke kan i Følge Lovens 3 B. 17 Cap. 37 Art. passe sig paa andre end dem, der have fyldt deres 25 Aar, og ere i Landet.

For derfor at undgaae al Tvevndighed, skulde jeg formene, 1) at i Resolutionen kunde isteden for det Ord myndig, sættes det Ord fuldmyndig, hvilket ikke kan bruges om andre end dem, der ere deres 25 Aar. 2) Isteden for, at Forslaget vil, at de, der forsømte det, skulde betale den Straf, som Forordningen sætter for det stemplede Papiirs Misbrug, skulde jeg mene, da man ei altid kan være tilfulde forvissnet om, at de ere i det Tilfælde, at det kunde være nok, at de skulde betale det stemplede Papiir, som til Afkaldet burde været forbrugt. 3) Den arbitraire Mulet til de Gattizes Kasse, kunde efter mine Tanker være 1 à 2 Rdr. for hver Maaned de udcblev over den her fastsatte Tid. 4) Det, som tilføjes, at Over-Commissionen maatte lade disse Muleter udrequere, uden foregaaende Dom, kunde nok udelades, da det vel var uueligt, at Een eller Anden ders ved kunde blive fornærmet, og ei allene dømt, men og udpanret, uført.

Naar disse smaa Forandringer iagttages, skulde jeg i det øvrige allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden i Bergen, efter Ansøgningen. Thi hvad det angaaer, som Stiftamtmanden foreslaaer, at det ved en trykt Forordning skulde bekendtgjøres, da skulde jeg just ikke raade dertil, saa længe det allene angaaer Bergens Bye, og man ikke har seet nogen saadan Klage fra andre Steder, da det ikke gjøres fornødent at raade Bod paa et Onde, som ei endnu er til. Kjøbenhavn den 22 Aug. 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 13 October 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev den 22 October 1762 udsærdiget Kongelig Befaling til Hr. Stiftbefalingsmand Cicignon.

CXIV.

Erklæring over en Memorial af 26 Maji 1762 fra de fire Præster ved den Reformerede Kirke her i Staden, som andrage, at skjønt de efter deres Privilegiens 18 Art. ere frie for Indquartering, saa har dog Magistraten den 18 Maji sendt trende Soldater til dem, og omendskjønt de allegrede deres Privilegier, lode de dem dog blive. Den 21de derpaa lode de Magistraten ved Ro-

tarius Publicus beskikke, og forlangte at vide, om dette var Kobemeisterens Indfald eller Magistratens Ordre, og hvorpaa den i saa Fald var grundet, men fik den 24 derefter et andet Svar, end at Magistraten ikke holdt onstændigt at svare, førend Requirenterne henvendte dem til Magistraten med skriftlig Hørespørgsel, da derpaa kunde ventes Svar. Hvorfor de begjære: 1) en Ordre til Magistraten, at de ikke i slige Tilfælde belægge dem med Indquartering. 2) At Magistraten maae tilholdes at erstatte dem, saavel det de have betalt til andre, for at huse disse Soldater i 8 Dage, som de paa Procurator-Salarium og Notarial-Beskikkelsen anvendte Omkostninger. Tillige med Magistratens Erklæring af 21 Junii, som melder: at da alle Privilegerede, saasom Biskopen, Professorerne, Præsterne &c. og i det ommeldte Tilfælde maatte modtage Indquartering, saa ere Supplicanterne og et Par andre Reformerede de eeneste, som derudi have viist sig ubillige, eller derover klaget. Dernæst berette de: at 5700 Mand fremmede Folk usformodentlig kom her til Byen, som paa nogen Tid skulde have fri Quarteer, hvilket de umueligt kunde skaffe dem hos de øvrige Indboanere, naar alle de Privilegerede skulde været forstaaenede. Endelig formeene de, at det er en usømmelig Maade, paa hvilken de have behandlet Magistraten ved Notarial-Beskikkelse, og bede, at Supplicanterne maae blive erindrede, for Eftertiden at afholde sig fra sligt Foretagende.

* * *

Da det forholder sig, som Magistraten udi deres Erklæring erindrer, og jeg maae tilstaae, at jeg finder Supplicanternes Omgang uanstændig, og Begjæringen i deres Ansøgning, at Magistraten skulde erstatte dem Omkostningerne paa Procurator-Salarium og Notarial-Beskikkelsen, ligesaa dristig som urimelig; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om Biskopen kunde tilskrives, at tilkiendegive Supplicanterne: At da dem, i det paaklagede Tilfælde, ikke er stekt andet, end det, der ligesledes er mødt alle andre, der have selv samme Privilegium, som de have, saasom Biskopen, Universitetet, Professorerne, Geistligheden og Præsterne, og som pleier at skee i slige overordentlige Tilfælde, naar endeel fremmede Folk usformodentlig komme her til Byen, allene for at forblive her en saare kort Tid, indtil de kunde transporteres eller marschere andensteds hen; saa maae man undre over, at Supplicanterne blant dem alle, saa godt som
ere

ere de eneste, hvilcke derudi have viist sig uvillige, og derover have ført Klage; da ingen af de øvrige ommeldte og andre have anseet det, som en Trankelse af deres Privilegier. Saa haver Biskopen og at foreholde dem, at deres Omgang, med at lade Magistraten bestikke ved Notarius Publicus, aldeles ikke kan finde Bifald, og at advare dem, at de en anden Gang afholde sig fra saadant Foretagende, og vise mere Agtelse for Stedets ordentlige Øvrighed; da man for denne Gang vil troe, at saadan deres Forhold med videre har sin Grund, tildeels i deres Uvidenhed om Landets Skik og Brug, tildeels derudi, at de have consuleret andre, som enten ikke have forstaaet det, eller ikke have været vel sindede.

For øvrigt maae jeg tilstaae, at den Grund ikke er mig bekiendt, hvorpaa Magistraten holder sig berettiget til at paalegge Privilegerede, endog dem, som aldeles ikke høre under deres Jurisdiction, slige eller andre Byrder, med mindre det skal være enten en gammel Praxis eller Lex Necessitatis, som dog vel burde have sine Regler. Jeg finder ei heller noget efterretteligt derom i Magistratens Erklæring.

Derhos maae jeg dog tillige erindre, at i hoed for en Adkomst de end kan have eller ikke have til denne Rettighed, saa haver jeg ikke den allermindste Marsag til at troe, at de nogensinde skulde misbruge den; da jeg har ladet mig underrette om, at det, som her klages over, er foruden denne Gang, kun skeet een eeneste Gang i de sidste 40 Aar, nemlig, udi Aaret 1743; hvilket nok kan tiene til Sevnis paa, at det ikke bruges uden tilstrækkelig Marsag, og især overordentlige Tilfælde. Kiebenhavn den 24 August 1762.

Derpaa blev i Cancellie-Collegio under 13 October 1762 resolveret saaledes:

Biskopen tilskrives efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Biskop Zarboe under 23 October 1762 tilskrevet fra Geheim-Conferenceraad Grev Zolstein.

CXV.

Erklæring over tvende Skrivelser fra Kammer-Collegium til det Danske Cancellie, den ene af 1 Maji 1762, hvorved de indsende en Foresøgelse fra General-Forsamlet. og en Memorial fra en Enke paa Gaarden Røre i Vorge Sogn i Jarlsbergs Grevskab, som alt gaaer ud paa, at denne Gaard, som tilhørte de fattiges Cassé i Lønøberg, er af Inspecteurerne Provosten og Bøefogden, efter Directeurernes, Stiftamtmandens og Biskopens Resolution, solgt for 300 Rdr. til Sørenskriver Friis, og ham givet Skøde af 12 Sept. 1761, da dog Gaarden, efter Forordningen af 18 Junii 1723 først burde været tilbuden Bøgefælsmændene paa Gaarden, som vilde givet 400 Rdr. derfor. hvortil kommer, at denne Sørenskriver desuden haver en anseelig Gaard Falkenstein i Districtet, og efter Forordningen af 31 Julii 1743 ikke maatte tilkøbe sig mere, og at Skoven ved Gaarden ligger det kongl. Saltverk Walløe hvel beleiligt, hvorfor de beide, isald Sørenskriveren skulde have søgt eller søge kongl. Confirmation, det da maatte udsætes indtil General-Forsamlet nærmere havde undersøgt Beskaffenheden dermed. Lillige med Vice-Stattholder Benzons Erklæring af 5 Junii, som viser, at Gaarden Røre ikke har tilhørt eller er skødet til de fattiges Cassé, men har lagt under Gaarden Falkenstein, og er udlagt til Cassen for 150 Rdr. Sield, deraf Cassen siden har havt Renten $7\frac{1}{2}$ Rdr. aarlig af Gaarden. Da nu Friis som Eier af Falkenstein vilde løse den ind igien og tilbød 300 Rdr. derfor, fandt Directeurerne, den constituerede Stiftamtmand og Biskopen det billigt og tientligt for Cassen, og tillagde Inspecteurerne Ordre at udstede Skøde. Dernæst han giendriver de øvrige Grunde, og formener, at Sagen er General-Forsamlet uvedkommende.

Den anden af 31 Julii 1762, hvorved de indsende nye Foresøgelse og Documenter fra General-Forsamlet, og søge at bevise af de gamle Matriculer, at Gaarden Røre ikke har lagt under Falkenstein, men været en Gaard for sig, og formene, at General-Forsamlet har havt Høie til deres Foresøgelse, da det er befalet, at have nøie Indseende med Landets Deconomie og i Cardeleshed Bestyrelse og Tilsyn med Skovene overalt udi Norge; hvorfor de begiere og formode, at det af Sørenskriver Friis meddeelte Skøde paa denne Gaard bliver mortificeret og tilbagekaldet, og derimod Gaarden overladt til Opsyderen for de anbudne 400 Rdr.

* * *

Omendskint jeg holder det for klart og ustridigt, at det maae have sit Forblivende ved det udstedte, betalte og overleverede lovlige Skøde,

da

da Skieder ikke er noget at spege med eller noget man efter Behag kan annullere og tilbagefalde, det og synes farligt, at lade denne Sag oftere komme til Kammer-Collegium, da de i deres første Skrivelse af 1 Maji d. A. allene have forlangt, at Confirmationen paa det udstedte Skiede maatte udsættes indtil videre, hvilket endda kunde have nogen Rimelighed, da man deraf maatte slutte, at de agtede imidlertid ved Lands Lov og Ret, at saae Skiedet underkiendte; men udi deres senere Skrivelse af 31 Julii paa-
 staae de ei mindre, end at Skiedet skal mortificeres og tilbagefaldes, og Gaarden overlades til Dpffidderen for de anbudne 400 Rdr., ret ligesom et udstedt Skiede var en Concept, den man efter Behag kunde cassere; saa jeg ikke veed, hvorvidt deres Paastrand maatte kunde gaae, isald det endnu engang kom til dem, saa de tredie Gang fik Leilighed til at skrive; saa dog, da Vice-Statholderen og Kammer-Collegium modsaae hinanden i Henseende til det meest betydelige Factum, hvorpaa de fleeste Grundes Styrke beroer, ved det, at Vice-Statholderen antager, at den omvistede Gaard Nere tilforn, som et Pertinentie, har lagt under Gaarden Falkenssteen, (hvortil jeg tænker, at han maae have havt god Grund) ligesom jeg og finder, at Byefogden i Lønsberg har foregivet det samme i hans Skrivelse til General-Forstamtet, og Kammer-Collegium derimod paastaar, at Gaarden Nere aldrig har været et Pertinentie under Gaarden Falkenssteen, men en særskilt Skjldsat Gaard; saa skulde jeg indstille, om Kammer-Collegii sidste Skrivelse tillige med samtlige Dokumenter endnu engang kunde tilsendes Vice-Statholderen, paa det han kunde see saavel alt hvad der er anfert mod hans Erklæring, som hvad der paastaaes.

Det er vist nok fortrædeligt for Vice-Statholderen, at han saa ofte skal bemøies med en Sag, som er intet mindre end problematisk, og hvis Udfald man let kan see forud. Jeg maae og tilstaae, at jeg er ganske enig med det, han i hans Erklæring anfører, at denne Sag er General-Forstamtet aldeles uvedkommende, da jeg for min Part ikke seer, at kunne tage dem paa anden Fod, end som Eufens Ingeborg salig Larsens Mandatarier. Derimod formecner Kammer-Collegium, at General-Forstamtet til denne deres Forestilling have havt meget god Friie, og

det paa den Grund, at dette Amt af Hans Majestæt er befalet, at have noie Indseende med Landets Oekonomie. Dette bestyrker, hvad jeg tidligere gang tilforn, ved en anden Anledning har erindret, at Forordningen og Reskriptet, angaaende General-Forstamrets Forretninger og Jurisdiction var forfattet i saa almindelige og saa ubestemte Udtryk, saa det beroede paa dem selv at fortolke dem, lig som de vilde, og at udsiide dem til alt hvad de maatte finde for godt. Dette Exempel kan afgive et Beviis paa, at de og ere istand til at betiene sig deraf. Thi jeg veed ikke, hvad der skal blive dem uvedkommende, eller hvad de ikke skulde kunde faae i Sinde at give sig af med, naar de paa den Grund, at de ere befalede, at have Indseende med Landets Oekonomie, formecne sig berettigede til at foresille og paaftaae, at et Kjøb, som for lang Tid siden er af Vedkommende sluttet og fuldført, skal, uden at nogen af de Contraherende forlanger det, gaae tilbage, og at et Skøde, som mere end et halvt Aar tilforn, af Forstanderne for det Bøttigesvæsen, efter Directeurernes, nemlig Vice-Statholderens, eller i hans Sted, den konstituerede Stiftamtmands og Biskops Ordre og Resolution var udgivet, og af Kjøberen indfriet og modtaget, skal mortificeres og tilbagekaldes, og Gaarden uden videre sælges til Opsidderen, som har henvendt sig til General-Forstamret, og vidst at tilveiebringe sig deres Bistyttelse.

Dette viser endnu mere, end jeg tilforn har erindret; thi jeg har egentlig kun talt om Jurisdiction contentiosa, og frygtet, at General-Forstamret vilde tilegne sig Ret at kiende paa de fleeste Eiendomsfager i anden Instans, og derfra udelukke Laugmændene og Over-Hofretten.

Men dette lærer, at saadan deres Paastand og vil strække sig til Jurisdiction voluntaria og Øvrigheds-Forretninger, og at de vel kunde faae i Sinde overalt i Norge, at ogere Vice-Statholdere, Stiftamtmand og Amtmænd; saa at, isald det derud skulde have sit Forblivende, havde man, snart førend man vidste det mindste deraf, ei allene en nye og almindelig Overret i Norge, som reent vilde tage Luen fra Over-Hofretten og Laugtingene; men man havde og en nye og almindelig Øvrighed over heele Landet, som ei allene vilde paaftaae at concurrere med Vice-Statholders

deren,

deren, Stiftamtmandene og Amtmændene, men og tiltage sig en Slags Overmagt over dem, derudi det og, i det mindste for Tiden, synes at kunne love sig at blive understøttet af Kammer-Collegium.

Det er ell.rs en temmelig almindelig Sætning hos os, og som har sin gode Grund i vores Constitution og Forfatning, at Dommer- og Øvrigheds-Embede ikke lettelig bør samles i een og den samme Person, eller et og det samme Collegium, men denne er recent tilføjet til Fordeel for dette frygætelige Collegium. Kiøbenhavn den 26 August 1762.

I Følge General Procureurens Erklæring blev dette efter Cancellie-Collegii Resolution af 9 October 1762 sendt til Statholderens Erklæring.

Herefter blev denne Sag den 16 October 1762 affendt til Højtime-raad og Vice-Statholder Benzons Erklæring.

CXVI.

Erklæring over 1) et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 29 Maji 1761, som egentlig er Svar paa det Brev, der gik til dem fra det Danske Cancellie den 9 August 1760 i Overensstemmelse med General-Procureurens Erklæring af 1 Junii 1760 over Krigs-Cancelliets Pro-Memoria af 13 Octbr. 1759, udi hvilket Pro-Memoria de søge at giendrive de Argumenter, der vare anbragte i det Danske Cancelliets Skrivelse, hvavel som Byefogdens Erklæring, og fremsætte følgende Qvæstion, som Hoved-Qvæstionen i den ganske Sag, Naar noget af en Fallits eller Delinquent's (der har forbrudt alt hvad han eier) Formue findes paa et tredie Sted, om Stedets Dommer da, paa een eller anden Creditors Forlangende, som melder sig hos ham, er beføiet til, ved en Dom at give ham nogen Ret, saavel i Almindelighed, som til Hinder for de øvrige Creditorer? hvilken Qvæstion de forvæne, at bør aldeles benægtes, og deraf at spode, at Byefogdens Dom har en Nullitet i sig, saa man kun behøver brevi manu at erklære den for det den er, med videre.

2) En Memoria af 13 Decbr 1761 fra Over Auditour Seidelin, hvorudi han forklarer heele Sagens Beskaffenhed, og viser sin Ret, og da der den 24 Novbr. 1761 er fra det Danske Cancellie gaaet Ordre til Magistraten i Tridiericia, at udfætte een til Raadsruen indskævnet Byetingsdom og Sag, hvorved af Supplicanten søges Dom til Indførsel udi de, den forrige Auditour, men nu i Tridiericia sængslig anholdte Niagelsen tilhørende, og af Byefogden i Cels-

ding, paa Supplicantens Requisition arresterede Effecter, indtil det kunde blive afsluttet, hvem det tilkom disse Sager at afhandle, og hvorvidt Høfveden i Goldberg havde været berettiget til at giøre saadan Arrest; saa beder han, at Magistraten maae tillægges Ordre, at lade hans anlagte Sag nyde sin Fremgang, da han derimod vil være ansvarlig, og om forlanges, stille Caution for, at alt hvad de sequestrerede Effecter kan udbringes til, skal deductis deducendis, blive udberalt til hvem det er, som dertil kan have med ham eller frem for ham nogen Ret.

* * *

Det er ilde, at en Sag skal forarsage saa megen Skriven og Ophold og giøre saa megen Opsigt, hvor den simple Qvæstion allene er: Om en Arrest-Forretning og derpaa fulgte Dom, som en privat Mand i en privat Sag har erhvervet, bør ved en umiddelbar Kongl. Resolution tilintetgiøres og ophæves, til samme 3die Mands Fornærmelse, som paa staaer i alle Maader, at have brugt lovlig Omgang, og er villig til at legitimere og forsvare samme, naar Forretningen og Dommen paa lovlig Maade, indstævnes for vedkommende Overret?

Derfom en anden gjorde en saadan Begiering, blev han kort afviist, men fordi de militaire Jurisdictioner, som selv have forset sig, finde for godt ei allene at giøre saadan Paastand, men og at vedblive den, skal Qvæstionen ansees, som heelt problematisk.

Man hører saa ofte og jævnlig tale om, at tilintetgiøre Domme, Skioder og andet saadant, saa man tilsidst maae være bange for, isald slike Principer engang maatte tage Overhaand, at al Wisshed og Sikkerhed hos os vilde bortfalde, saa at ingen vidste, hvad han kunde forlade sig paa eller til.

Den militaire Jurisdiction haver i denne Sag stærkt forset sig, og begaaet en stor Forsømmelse, ved det, at de ikke have antaget sig Rigsgjælsens Gods og Effecter, da de arresterede hans Person. Denne Forsømmelse haver haft adskillige Følger, som ikke havde sundet Sted, om de havde giort, hvad de burde. Nu vil Krigs-Cancelliet gierne, at Tingene skal sættes i den Stand, som, om Jurisdictionen aldeles ikke havde forset sig, og at Følgerne, som just ved Forsømmelsen ere blevne lovlige, ved

et

et Magsprog skulde høves, skient Forseelsen stedse vedbliver og ikke mere kan rettes.

Krigs-Cancelliet har tilforn angrebet Bysfogden i Colding, som den, der havde gjort Indgreb i den militaire Jurisdiction, og vilde paa den Grund have hans Behandling og Dom tilintetgjort, men da man derpaa har viist dem, at Bysfogden ikke havde foretaget sig andet, end det han omtrent var berettiget til, og at, isald han og var gaaet forvidt, og havde forrettet et eller andet, som egentlig ikke tilkom ham, men den militaire Jurisdiction, saa burde de snarere takke ham for saadan Bistand, end klage over ham, siden den militaire Jurisdiction ikke var nærværende og ikke var istand til strax at pleie Bedkommende med Retten, saa det nødvendig havde foraarsaget Klage over Ophold og Rettens Nægtelse, saastremt Bysfogden ikke havde været dem behjelpelig, hvormed han saa meget mere havde fortient Tak, som han ikke forlangte noget af det, der var betalt derfor; saa have de nu, i deres senere Pro-Memoria, opkøst et nyt Batterie, og angribe Bysfogden, just ikke som den, der har gjort Indgreb i den militaire Jurisdiction, men som den, der har forseet sig ved at giøre Arrest i dens Effecter, der alkirede længe tilforn var fallit.

Naar jeg og antager, at det forholdt sig saaledes, (som det visselig ikke gjør) saa fulgte dog deraf ikke, at Forretningen og Dommen burde tilintetgjøres og ophæves, men det stod Bedkommende, som derved formeente sig fornærmede, frit for at indstævne begge Dele for den competente Over Ret, hvor de og, i saa Fald, kunde vente at faae dem underkændte og tilfidsatte.

De fleeste Grunde, som Krigs-Cancelliet i dette deres sidste Pro-Memoria betiene sig af, have allene deres Grund i et urigtigt Begreb om det Ord Fallit, og udi det, at de synes at ansee Fallit og Delinquent, som synonyma, da det dog ere forskiellige og adskilte Ting.

At udvæle alle de urette Begreb og urigtige Principer, som Krigs-Cancelliets Pro-Memoria beraaber sig paa eller forudsætter, og derimod fremsætte og bevise de rette Begreb og de virkelige Principer, hvorpaa

Dommenes Afgjørelse beroer, det vilde forårsage en Vidilestighed, som Sagen ikke er værd, og at lade de af dem anførte Grunde reent ubesvarede, det vilde maaskee give dem større Tanker om deres Styrke, end de virkelig fortjene.

Da Over-Auditeur Seidelin, i hans herhos følgende Memorial af 15 Decbr. 1761 temmelig ordentlig og fuldstændig har gennemgaaet Sagen, og temmelig godt har beviist sin Ret: saa skulde jeg indstille, om samme kunde Krigs-Cancelliet communiceres, og dem derhos tilskrives:

”At man herfra refererer sig til sit Forrige, og ikke understaaer sig at giere allerunderdanigst Forestilling om at faae en Dom tilintetgjort og ophevet til en tredie Mands Fornærmelse, som derved har erhvervet en Ret, da det derimod staaer Vedkommende, som ved samme Dom paa een eller anden Maade maatte finde sig fornærmede, frit for at indstævne den for den competente Overret, for der at faae den tilsidefat eller kiendt uefterrettelig, saafremt den enten maatte befindes at være ugrundet, eller at have en Slags Nullitet i sig. Dette er saa meget mere nødvendigt, som Qverela Nullitatis hos os ikke kan fremsættes uden per modum Appellationis, og declaratio Nullitatis ikke kan eller bør skee uden af den ordentlige Overdommer.

Skulde den militaire Jurisdiction finde for godt at paaanke Dommen, og dertil behøve Beneficium Paupertatis og frie Procurator, da kan derom efter Forlangende skee allerunderdanigst Forestilling, og de derved sættes istand til at besørge det uden Omkostninger.

For øvrigt overlader man til Krigs-Cancelliet selv at overveie, hvor godt det kan bestaae med hinanden, at Riggelsen skal ansees at have været fallit, for den 28 August 1758, da dog hans Øvrighed eller den militaire Jurisdiction aldrig har tænkt paa, eller gjort mindste Skridt til at antage sig hans Boe som en Fallitboe, og Effecter til Behandling, førend efter den 14 Martii 1759, da de maatte henvende sig til en Creditor, der allerede længe tilforn havde gjort Arrest, faaet Dom derpaa, og gjort Indførsel i Effecterne, og tildeels ladet dem stille til Auction.

Man

Man giver Krigs-Cancelliet selv at betænke, hvem det er, der efter deres egen Hypothese, har forseet sig, og hvem der i saa Fald burde staae Riggelsens Creditorer til Ansvar.

Det kan dog vel ikke være den militaire Jurisdiction ubekendt, at naar en under deres Jurisdiction værende Person bliver fallit, tør de antage sig hans Boe til Behandling, og lade alle hans Effecter, i hvor de og findes, registrere med videre; vide de det ikke, burde de ikke give sig af med at behandle Fallitboer.

Da Riggelsens Ørigthed eller den militaire Jurisdiction lod ham arrestere og sængsliq anholde, og dog ligesuldt lod hans Kone henseede og skalte og valte med hans Huus og Effecter i Colding, uden i nogen Maaade at heste eller bemægtige sig samme, saa erklærede de derved ipso facto, at de ikke ansaae Riggelsen som fallit.

Det er artigt nok, at da Riggelsens egen Ørigthed, som det tilfom at behandle hans Boe, naar han var fallit, saa langt fra ikke ansaae ham, som fallit, saa de endog tilkiendegav det Modsatte, saa paaftaaer man, at paa selv samme Tid burde Ørefogden i Colding af egen Drift have anseet ham som fallit, omendskiont der ikke var nogen, som paaftod det, eller nogen som erklærede ham at være det, og just fordi han ikke har gjort det, paaftaaer man end videre, at der er en grov og eiensynlig Nullitet i Ørefogdens Foretagende og Dom, saa at den, uden videre, brevi manu bør tilintetgjøres og ophæves.

Man ønskede at vide, hvad Krigs-Cancelliet formener, at der bør sættes forud, førend En in Jure kan ansees som fallit. De fleeste ville svare, at i det mindste maae Ørigtheden have antaget sig hans Boe med videre deraf skydende, og enten have indkaldet eller være i Færd med at indkalde hans Creditorer, saa at der er concursus Creditorum, uden hvilken man vel ikke kan tænke sig Fallit eller Fallitboe. Man maatte end videre spørge, hvad der var foregaaet, enten paa den Tid, da Seidelin begierte Arresten, eller paa den Tid, da han erholdte Dommen, som kunde berettige, end sigte forbinde Ørefogden i Colding til at ansee Riggelsen, som fallit. Alt hvad, som den Tid var foregaaet, bestod derudi, at Riggelsen

gelsen var befuldt for at have begaaet en Misgierning, og i samme Henseende, af hans Øvrighed arresteret. Hvorvidt dette var Bysfogden i Colding bekiendtgjort eller ei, veed man ikke, men naar han og tilfulde og juridice havde vidst det, saa spørges, om han derved var enten forbunden eller berettiget til at ansee Riggelsen, som fallit, saa længe Riggelsens Øvrighed tiede stille, og ikke havde antaget sig hans Boe, ikke havde ladet hans Effecter registrere, og ikke havde indkaldet hans Creditorer. Vil man sige, at om Riggelsen end ikke var fallit paa den Tid, saa var han dog Delinquent, (thi disse wende Egenffaber, nemlig, Fallit og Delinquent, synes Krigs-Cancelliet i denne Materie, næsten at ansee, som ligegyldende.) Da svares: a) At, omendskjønt Riggelsen var befuldt og anholdet, for at have begaaet en Misgierning, saa kunde han derfor ikke in jure ansees, som Delinquent, saa længe der ikke var gaaet Dom over ham; thi det er Factum og Dommen, og ikke Befuldning og Anholdelsen, der gjør een til Delinquent. b) Naar Riggelsen og virkelig paa den Tid, havde in jure været at ansee, som Delinquent, og man vil antage det, som Krigs-Cancelliets Pro-Memoria overalt synes at forudsætte, nemlig, at alt, hvad som foregik eller var foregaaet i Krigs-Retten ude ved Segeberg, det var Bysfogden i Colding ligesaa godt og noget bedre bekiendt end Krigs-Retten selv, omendskjønt de ikke befindes at have givet ham nogen Communication deraf, saa gier det dog slet intet til Sagen; thi, ligesom En kan være fallit, uden at være Delinquent, saa kan han og være Delinquent, uden at være fallit. Omendskjønt En begaaer en Misgierning, og bliver dømt derfor, saa bliver han derfor ikke fallit, dersom han enten ikke er i Gield, eller og hans Gods og Effecter ere mere, end tilstrækkelige nok til at betale hans Creditorer.

Vil man endelig indvoende, at det Delictum Riggelsen blev befuldt for at have begaaet, var af det Slags, hvorpaa der følger Boeslods Forbrydelse og altsaa burde hans Effecter, endog paa den Grund været hæftede, da tilstaaer man det gierne; men alt, hvad som styder deraf, er, at den militaire Jurisdiction's Forfølselse og Forsømmelse bliver saa meget grovere,

grov're, og saa meget mindre at undskyldes, da de, saasnart de havde arresteret Riggelsen, som den der havde begaaet en saadan Misgjerning, strax burde ladet hans Gods og Effecter heste og anholde, om ikke i Henseende til hans Creditorer, saa dog i Henseende til Hans Majestæts Fordeel, som ikke taalte, at Godset imidlertid blev afhændet eller forringet. Men da den militaire Jurisdiction saa aldeles har forsemt denne saa væsentlige Pligt, saa kunde man vel ikke paaataa, at Byfogden i Colding i Forveien skulde erqvære en Dom, som Krigsretten maaskee agtede at afsige, og det ex summo nobili officio, uden derom at være anmodet enten af Krigs-Retten selv, eller af andre. Overalt gjør det her slet intet til Sagen, om Riggelsens Boeslod burde forbyndes eller ei; thi Boeslods Forbyndelse finder ikke Sted, førend al Gjelden er betalt, altsaa kan en Creditor ikke tabe det allermindeste derved, ligesaa lidet som Hans Majestæt ifald Boesloden tilfalder Kongen, kan anses at tabe noget ved, at en rettmæssig Creditor faaer sin Fordring godtgiort eller Sikkerhed derfor.

Krigs-Cancelliet formener, at Byfogden i Colding havde fortient Tak, naar han havde sequestreret Huset og Effecterne til Sikkerhed for den heele Masse. Man lader herfra Taffen staae ved sit Værd, men kan forsikre, at Byfogden i saa Fald havde baaret sig meget taabeligt ad, og udsat sig for et stort Ansvar. Saasnart han havde nægtet Seidelin den forlangte Arrest og paafulgte Stævning og Dom, havde Seidelin indstævnet ham lige til Høieste-Ret for Rettens Fornægtelse, naar han der ikke havde havt andet at anføre til sit Forsvar, end at Riggelsen var bleven beskyldt og arresteret for et Crimen Falsi, og Seidelin derimod havde indvendt, at Riggelsens Ørigighed ikke havde antaget sig hans Bode, og ikke havde ladet hans i Colding befindende Effecter registrere eller anholde, var Byfogden ei allene bleven muldteret for Rettens Fornægtelse, men var og bleven demt til at erstatte Seidelin alt det Tab, han derved havde lidt, og de paa Sagen anvendte Omkostninger. Dette var den Tak, han paa denne Side kunde forventet.

I hvor man end vender sig i denne Sag, saa skal man befinde, at alt hvad der klages over, og alt hvad der skal anses, som Nullitet

eller Illegalitet, det har alene sin Grund derudi, at vedkommende militaire Jurisdiction, da den lod Riggelsen arrestere, har forsemt tillige at antage sig hans Bøe, og lade hans Gods og Effecter, i hvor de og fandtes, hæfte og registrere.

Saa snart dette var skeet, saa kunde intet af det Paafølgte medt, og ingen Creditor kunde faaet Arrest eller Dom paa noget af dette Gods, som Øvrigheden allerede havde under sin Behandling. Creditorerne havde da vidst, hvor de skulde henvende sig, men da det ikke skeede, saa maatte enhver Creditor sørge for sig selv og vaage for sin Ret, sem han best vidste og kunde.

Omendskjønt det nu ikke kan nægtes, at jo dette er forsemt af den militaire Jurisdiction, saa paastaar dog Krigs-Cancelliet af en civil Dommer, at han skulde opføre sig, ligesom det i alle Maader rigtig havde været iagttaget, hvilket han dog ikke kunde giere, uden at udsætte sig selv for et stort Ansvar. Forseelsen er den militaire Jurdictions; men de nødvendige Følger deraf vil man paabyrde den civile Dommer, som dog ikke har gjort andet, end hvad han, efter Omstændighederne var forbunden og nødt til at gjøre.

Krigs-Cancelliet siger, at fra den Tid af, at Riggelsen var dismitteret, var Regimentet berettiget til at formere en Massa af alle hans Effecter, hvor de og vare. Dette kan man gierne tilstaae; men Spørgsmaalet er: have de gjort det, have de formeret en saadan Massa? Utskæen er just, at de ikke have gjort det, de vare berettigede, og maa skee forbundne til at gjøre.

Man har hørt, at en Debitor kan erklære sig selv fallit, enten udtrykkelig eller siltiende ved at undvige, da Øvrigheden strax bør antage sig hans Bøe, og lade hans Gods og Effecter registrere. Man har og hørt, at en Debtors Creditorer kunde erklære ham fallit, og paastaae af Øvrigheden, at de skulde antage sig hans Bøe. I begge Tilfælde, saasnart Øvrigheden har antaget sig Boen, saa er Debitor derved erklæret fallit, (eller i det mindste, at der er Concurs) og fra den Tid af, bør enhver, som det er bekendtgiort, ansee ham som fallit, eller hans Bøe,

Boe, som en *Concurs-Boe*. Men man har ikke før nu hørt, at en *Dommer*, som ikke er *Debitors* *Dorighed*, skal først, frem for alle andre, paa egen Haand og paa eget Ansvar, erklære en Mand at være fallit, og grunde en *Decision* paa samme Erklæring, og det, uden at nogen har paaastaet det, og uden at han derom er anmodet enten af *Mandens* *Dorighed*, eller af hans *Creditorer*. Imidlertid er det dog dette, som *Krigs-Cancelliet* paaastaer, at *Bysfogden* i *Colding* her burde have gjort.

Uf det, som hidindtil er anfæret, sees lettelig, at den *Qvæstion*, som i *Krigs-Cancelliets* *Pro-Memoria* er fremsat, aldeles ikke passer sig paa denne *Sag*, da den forudsætter det, som ei allene er under *Qvæstion*, men og i sig er aldeles urigtigt, nemlig, at *Riggelsen* var fallit, og in *Jure* burde af alle og enhver ansees som fallit, paa den *Tid*, da *Seidelin* begierte og erholdte *Arrest* og *Dom* i hans i *Colding* befindende *Huus* og *Effecter*.

Derimod er den almindelige *Qvæstion*, hvorunder den specielle indbefattes, som her er omtvistet følgende:

Naar en *Debitor*, som er beskylt og arresteret for en *Misgjerning*, hvorpaa er sat *Straf* af *Boeslods* *Forbrudelse*, dog uden at *Dorigheden* har antaget sig hans *Boe*, eller ladet hans *Gods* reistere, haver nogle *Effecter*, *Mobilia* saavel som *Immobilia* paa et tredje *Sted*, og een af samme *Debitors* *Creditorer* af *Stedets* *Dommer* forlanger *Arrest* i disse *Effecter*, hvilken *Arrest* han derpaa lader forfølge, om *Dommeren* da er beføiet til, enten at negte *Arresten*, eller at negte *Stævning* til *Sagens* *Forsøgning*, eller at negte *Dom* i *Sagen*, efter dens *Beskaaffenhed*, fornemmelig saalænge inzen gier nogen *Indsigelse* derimod?

Man overlader til *Krigs-Cancelliets* eget *Dorveieende*, hvorvidt denne *Qvæstion* her enten bejaes eller benegtes, da man ju' ikke anseer den, som meget problematiff.

Naar det saaledes maae tilstaaes, at det er urigtigt, som *Krigs-Cancelliet* antager, at *Riggelsen* var fallit og *Delinquent*, da *Over-Ruditeur* *Seidelin* meldte sig hos *Bysfogden*, saa bortfalde og alle de derpaa byggede og i bemeldte *Pro-Memoria* anfæerte *Grunde*.

Hvad det angaar, som Krigs-Cancelliet melder, at Seidelin just ikke havde fortient nogen Medynd eller Understøttelse, dersom han, i Tilfælde af Byfogdens Bægring for at giøre Arresten, havde i det Danske Cancellie besværet sig over, at han blev forarsaget Ophold i hans Rets Nydelse, og at han, for at faae en Arrest giort i nogle Effecter i Solding, blev henviist til en Betient, som opholdt sig omkring ved Segsberg, med videre, saavel som, at saadant ikke kan forarsage noget betydeligt Ophold, saalænge Posterne gaae, og den saadant tilfalder, kan beskikke en anden i sit Sted, da maae man herfra henholde sig til sit Forrige, og bede Krigs-Cancelliet erindre, at der overalt her i Landet i hver Kjøbsted, og hvert eller hvert andet Herred er beskicket en Dommer, at Hensigten dermed haver været, at Hans Majestæts Undersaatter uden Ophold kunde blive betiente med Retten, og at de ikke skulde have behov at reise langt eller søge den langt borte, som i slige Tilfælde skulde forhielpe dem til deres Ret. Dersom man ved denne Indretning havde fulgt det Princip, som Krigs-Cancelliet nu synes at antage, at det kunde være nok, naar man med Posten kunde faae Brev til Dommeren eller den, som skulde pleie En med Retten, saa havde en Dommer i hver Provindses eller Stiftes Hovedstad været mere end tilstrækkelig nok.

Man vil ikke, at Hans Majestæts Undersaatter skal betages Nyttens af denne ligesaa priseflige, som med megen Bekostning giorte Indretning.

Det er ofte tilforn sagt, og man siger det endnu, thi det kan ikke tide nok igientages: Man vil herfra hverken misunde eller disputere de militaire Retter den Jurisdiction, som dem med Rette eller nogen Slags Rimelighed kan tilkomme, men man paastaar allene, at de skulde besørge den saaledes administreret, at Hans Majestæts Undersaatter i paakommende Tilfælde uden Ophold nyde Rettens Bistand, og ikke faae Marsag at klage over, at deres Ret betages dem og spildes, ved det Ophold dem forarsages.

Ingen kan nægte, at jo denne Paastand er billig, og allene haver det almindelige Beste til Hensigt.

Man skulde tænke, at de militaire Jurisdictioner selv tilfode det, men naar Tilfældet indtreffer, erfarer man det, som just ikke saa aldeles kommer overeens dermed.

Den her omtvistede Quæstion reiser sig egentlig af en Arrest, som er skeet i en Mandes Huus og Meubler i Colding. Den militaire Jurisdiction er meget misfornøiet med, at Byfogden i Colding har været Requirenten behjælpelig med at giøre Arresten i Meublerne; thi i Henseende til Arresten i Huset, kunde de ikke negte Byfogdens Competence.

Det ansæes som Smaaating, at Requirenten, naar Byfogden havde vægret sig derfor, havde været forbunden til at henvende sig til en Lieutenant en 30 Mile derfra omkring ved Segeberg, og oppebie den Tid, at han eller andre Vedkommende havde beskiftet En til at fuldføre Arresten, paa hans Vegne i Colding.

Der er ingen Tvivl om, at den fattige Kone, som sad i Huset, jo imidlertid havde solgt Meublerne, og at Requirentens Net saaledes var bleven spildt. Men alt dette regnes for intet. Det formøenes, naar Creditor over saadan Ophold og Rettens Spilde havde besværet sig i det Danffe Cancellie, saa burde han kun været henviist til Debtors personelle Forum eller den militaire Jurisdiction, som han just besværede sig over.

Naar man i Anledning af Lovens 1ste Bojs 21 Cap. 9de Art. betragter; hvad der sættes forud, førend det er tilladt at giøre Arrest hos indenbyes Mand, saa kan man lettelig slutte sig til, at der de fleste Tider, maae ved slige Arrester, være periculum in mora. En Mandes Belsfærd kan ofte, for en stor Deel beroe paa, at en Arrest gøres nogle Timer tilizere eller sildigere.

Det er i slige Tilfælde kun en slet Trøst for en Creditor, at han med Posten kan faae Brev til den, det tilfalder at giøre Arresten, og om nogle Dage kan vente Svar derpaa, da nogle Timer kunne være meer end tilstrækkelige nok til at afhænde eller forskikke Effecter af temmelig stor Værdie. Det er tungt for en Creditor, at han skal see paa saadant, og ikke være istand til at hindre det, allene fordi hans Debitor hændelsevis foreterer under den militaire Jurisdiction, og fordi han ved samme Jurisdiction, ikke førend efter temmelig lang Tids Forløb, kan blive pleiet med Netten. Henvender han sig i et saadant Tilfælde til Stedets civile Dom-

mer, hvortil Lovens 1 Bog 21 Cap. 1 Art. synes at give ham god Anledning, kan det nok hændes sig, at han ikke gierne vil til at afgive sig dermed, af Frygt for at paadrage sig Vidiløstighed og Dispute med de militaire Jurisdictioner, som strax klage over Indgreb, og staae om sig med Muskiteter, fordi en anden har forrettet det, som skulde forrettes og de ikke kunde forrettet. Det, som i denne Sag er hændet, kan i andre slige Tilfælde giøre andre bange for, enten at søge eller at viise saadan Tienstagtighed.

Spørges der, hvorfor alle slige Uleilighedder skulde taales, og Hans Majestæts Undersaatter betages Virkningen og Nytten af den hos os værende Indretning af Jurisdiction:erne, som sikter til Rettens hastige Hielp for alle og enhver, og hvad det er for en Nødvendighed paa den ene Side, eller overmaade stor Nytte paa den anden Side, der udfordrer saadant, da overlader man til Krigs-Cancelliet at svare derpaa, og maae allene til Slutning erindre, at den militaire Jurisdiction kan være heel vel forneiet med, at denne Sag er løbet af saaledes som den er, og just ikke har Narsaj til at røre mere derved."

Hvad Over-Auditeur Seidelins herhos følgende Ansøgning angaaer, da erfarer jeg deraf, at der er gaaet Ordre til Magistraten i Fridericia, at udsætte en Sag, som i denne Materie af ham var indstævnet til Raadsstue-Retten. Hvad dertil haver givet Anledning veed jeg ikke. Men i hvor det og gaaer, kan jeg ikke skønne rettere, end at det han begierer er ganske billigt, og af den Beskaffenhed, at det uden nogens Fornærmelse gierne kan bevilges, nemlig: at Magistraten tillegges Ordre, at den af ham anlagte Sag maae nyde sin Fremgang, imod at han til Magistraten stiller Caution for, at alt, hvad de sequestrerede Effecter kunne udbringes til, skal deductis deducendis blive udbetalt til den eller dem, som dertil med ham eller frem for ham kunde have nogen Ret.

Da ingen kan være tiemt med, at disse Effecter reent bedærves, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om denne Ansøgning kunde bevilges, og samme Resolution tillige med Memorialen og foregaaende Skrivelse communiceres Krigs-Cancelliet; thi ifald man først skulde oppebie Krigs-

Can-

Cancelliets Betænkning derover, saa ville ei allene Effecterne endnu i lang Tid blive henliggende til Skade for Bedkommende, og til Nytte for ingen, men Krigs-Cancelliet vilde og derved faae Anledning, og saa godt som blive nødt til, endnu engang paa nye at opprippe denne Sag. Kiebenshavn den 1 Sept. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 13 October 1762:

Expederes efter General Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Krigs-Cancelliet den 6 November 1762 tilskreven fra G. Heime-Conferensraad Grev Hølstain.

CXVII.

Erklæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 20 Martii 1762, hvorved communiceres en Forestilling til bemeldte Cancellie af 20 Febr. 1762 fra de Deputerede i Sessionen for det Høiſte Rational-Regiment, angaaende en Proprietair Krigsraad Møller til Sælleberg i Høi, der har givet een i Rullelen ſtaaende Landsoldat frie Pas af 12 Julii 1760 for 110 Rdr., og dog siden ikke udloft ham, førend Karlen den 28 Sept. 1761 for Sessionen klagede derover, da Møller foregav, at det var aftalt mellem dem, at Karlen uagtet Friheds-Passet ſkulde endnu 2 Aar tiene ſom Landsoldat; i den Henseende de indſtille, om det ikke var billigt, at Møller for ſaadan hans Omgang ved Kongl. Reſolution blev tilpligtet at betale en Mulct af 50 Rdr. til Regiments Mulct-Caſſen. Tilſige med Eſtiftamtmandens Geheimeraad Juels Erklæring af 19 Junii 1762, derudi han melder, at Karlen er bleven friegiven, og hans Plads af Møller beſat med en langt bedre Karl, ſaa at Kongens Tieneste inter har lidt derunder. I den Henseende ſynes han ikke at have fortient ſaa ſtor en Mulct af 50 Rdr., ligesom han og ikke veed, hvorfor Sessionen har udbedet ſig Kongl. Reſolution, da de vare authoriſerede til, ved en Sessionſ-Kiendelse, at dømme Møller til Mulct, naar han havde fortient den, efter Lov og Forordninger. Men da Møller dog haver forſeet ſig ved at give een i Rullen ſtaaende Karl Pas, ſaa indſtiller Eſtiftamtmanden, ifald Kongen vil resolvere i Sagen, om Møller kunde paalegges en Mulct af 6, 8 å 10 Rdr. i det høieſte.

* * *

Da jeg i alle Maader, er enig med Stiftamtmandens Hr. Geheimeraad Juels Erklæring, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om samme kunde Krigs-Cancelliet communiceres og dem derhos tilskrives, at man, efter de derudi anførte Omstændigheder, just ikke haver noget imod, at Krigsraad Møller, ved Kongl. Resolution tilpligtes at betale en Mulet, i det høieste af 10 Rdr., som han i alle Maader synes at have fortient, men ifald Krigs-Cancelliet skulde formene, at han burde straffes haardere, eller betale en stærkere Mulet, da er man i saa Fald af de Tanker, at han dertil bør dømmes, paa det han ikke skal have Udsag til at b. klage sig at være fornærmet, ved det, at han bliver betaget Lands Lov og Ret, og de almindelige Beneficia Juris af Appel med videre; da en Straf uden foregaaende Tiltale og Dom, aldrig bør paalegges med en Kongl. Resolution, med mindre den er saa mild, saa man i alle Maader kan være forvissat om, at den Skyldige ikke var sluppen saa let, naar det var kommen til Lands Lov og Ret, saa at Resolutionen af den Udsag, kan anses at være til Fordeel for ham. Kjøbenhavn den 2 Sept. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 October 1762:

Erpederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Krigs-Cancelliet den 13 November 1762 tilskreven fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein.

CXVIII.

Erklæring over nogle Memorialer angaaende Christiania Guldsmedde, og som stode i Forbindelse med den Foresøgelse fra Vice-Statholderen angaaende Christiania Guldsmed- Arbejde og Værdein, hvorover jeg indgav min Erklæring af 2 Junii h. a.; nemlig: 1) En Memorial af 8 Junii 1762 fra Niels Buch, der havde nedsat sig i Drammen og taget Borgerskab paa at ernære sig af Guldsmed-Haandværk, men var derpaa bleven tiltalt af Christiania Guldsmedde og dømt i endeel Bøder, samt hans Vahre forbrudt ic., paa Grund af et Privilegium, som den 1 Junii 1745 er Christiania Guldsmedde forundt, at ingen udi Christiania Stift maae nedsette sig og ernære sig af Guldsmed-Professionen, førend han som Mester udi Christiania Guldsmed-Laug er indskreven. I den henseende han beder om Confirmation paa sit Borgerkabsbrev, og at Forsølgningen

ningen mod ham maae ophøre. Dernæst han andrager, at Christiania Guldsmedde have forfærdiget adfylligt Sølvarbeide, som ikke holder Probe, og beder, at en Inquisition over dem maae anstilles. Tillige med Vice-Statholderens Erklæring af 10 Julii, som gaaer ud paa, at Supplicanten saavel som Byefogden i Drammen har forseet sig mod Reskriptet af 1 Junii 1745, men da denne deres Forsælse kommer af et urigtigt Begreb om Reskriptet af 10 April 1761, han og har et godt Skudsmaal, og hans anholdte Sølv- Arbeide har den rette Gehalt, med videre, saa indstiller Vice-Statholderen, om Supplicanten fremdeles maae bevilges at ernære sig som Mester af Guldsmed-Haandverket paa Strømsøe, og den mod ham anlagte Sag ophæves, samt han for videre Tiltaale befries, imod at han betaler Omkostningerne tillige med en liden Kiendelse til Lauget af 3 à 4 Rdr. Med Inquisitionen mod Guldsmeddene maae det beroe, indtil Proben er skeet af Probeermesteren.

2) Et Brev fra Kammer-Collegio af 26 Junii 1762, hvorved de sende et Forslag fra Over Bergamtet angaaende Naaden, paa hvilken det best kunde forebygges, at Sølv af mindre Gehalt ikke herefter skulde falddes. Samme bestaaer derudi: 1) At Guldsmedde kun maatte være i Sifternes Hovedsteder, 2) At der paa hvert Sted skulde være en Vardein, som burde lønnes af Byerne, og tages af Seminaristerne paa Kongsberg. 3) At enhver Guldsmed først skulde examineres paa Kongsberg ic. Tillige med Vice-Statholderens Erklæring af 31 Julii, som aldeles er imod de af Over Bergamtet foreslagne Poster, og formener, at de ikke vilde medføre nogen Nytte, men blive til Uleilighed og Besværlighed for Byerne, og til Tab for dem, der havde nedsat sig paa Guldsmed-Haandverket i de andre Riobsteder, ligesom det ei heller er Guldsmeddenes Kundskab, men deres Lyst til at vinde og bedrage, der klages over.

* * *

Hvad Niels Buchs Ansøgning angaaer, da er jeg aldeles eenig med Vice-Statholderen derudi, at han kunde bevilges, fremdeles at ernære sig som Mester af Guldsmed-Haandverket paa Strømsøe, og den imod ham derfor anlagte Sag ophæves, og han for videre Tiltaale befries, imod at han betaler en Kiendelse til Lauget af 4 Rdr.

I Henseende til den af ham foreslagne Inquisition over Guldsmeddene i Christiania, da er det noget, som vedkommer Politimesters Embede i Christiania, der og har begyndt derpaa, men ikke kan komme videre dermed, førend den gienstridige Probeermester bliver tvungen til at

giøre sit Embede, hvorom tilforn er indkommen en Forestilling fra Vices-Statholderen, derover jeg og har indsendt min allerunderdanigste Erklæring af 2 Junii h. a. hvortil jeg henholder mig, da Sagen derefter videre mod dem vorder forfulgt.

J Henseende til det Forslag, der skal være indkommen fra Overs-Bergamtet, angaaende visse Poster de foreslaae, som tienlige til at hinde den Uorden, der nu gaaer i Evang med Sølv af ringere Gehalt, end Laugs-Artiklerne foreskrive, er jeg ligeledes ganske eenig med Vices-Statholderen.

Uden at vide det, kunde man af dette Forslag let slutte, hvorfra det kom, og at det maatte være frembragt paa Kongsberg.

Man seer, at det stetteste Sølv just er forarbejdet paa et Sted, hvor der er en Probeermester, som maae have havt sin Fordeel ved at see igiennem Fingre dermed. Der klages allene over Guldsmeddene paa det Sted, og ikke paa andre Steder. Af den Aarsag vil Over-Bergamtet, at Guldsmeddene paa de andre Steder skulde affkaffes. Om man blev mere forsikret om en Probeermesters Ærlighed og Redelighed ved det, at han blev tagen af Seminaristerne paa Kongsberg, veed jeg ikke.

Her klages ikke over, at Guldsmeddene ikke forstaae deres Haandsværk, eller feile den dertil behøvende Kundskab, men snarere over, at de have formegen Kundskab og for liden Ærlighed, da de forstaae at søge en uilladelig Fordeel, ved det at de give Folk slet Sølv isteden for godt, som de tage Betalning for.

Et Middel derimod skal være, at de blive examinerede paa Kongsberg, ret ligesom denne Examen kunde forbedre deres Willie.

Saa meget seer jeg heraf, at naar der spørges om, at faae visse Misbrug ved Laugene forebyggede eller ophævede, skal man ikke søge Raad hos Over-Bergamtet, hvis Land man seer af dette Forslag, dertil de dog maae have havt stor Tillid, da de have givet det i en Sag, som var dem uvedkommende. Kiøbenhavn den 3 September 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 October 1762 saaledes:

Expedes

Erpederes efter begge General-Prokureurens Erklæringer, og med 40 Rigsdalers Muicr.

Herefter afsat Kongelig Befaling under 12 November 1762 til Geheimeraad og Vice-Statthalder Benzou.

CXIX.

Erklæring over en Forestilling af 15 Januarii 1761 fra Stiftamtmanden i Viborg Kammerherre Brev Kangan, hvorved han andraaer, at da hans Formand i Embedet, efter Kongl. Befaling, havde beskiftet en Defensor for Bonden Jens Jensen i Sagen mod hans Huusbonde Landsdommer Schinkel, og samme Sag var kommen for Landstinget, havde Landsdommerne formeent denne Defensor at gaae frem med Sagen for Landstinget, fordi han ikke var Landstings-Prokurator, og derimod beskiftet en Landstings-Prokurator Leerager til at udføre Sagen for Landstinget. Hvorimod Stiftamtmanden formener, at Landsdommerne ligesaaalidet vare berettigede til at forbyde den af ham, i Overeensstemmelse med Lovens 1—9—2 og 7, og i Følge Kongl. Befaling beskiftede Person, at gaae i Rette for Landstinget, som til selv at beskifte en Defensor, derudi han og beraader sig paa et Reskript til Stiftamtmanden i Fyen af 1735, som han formener og at angaae Landstinget. Da nu dette oftere kan haende, at Landsdommerne kunde faae i Sinde at afvise en af ham beskiftet Prokurator, saa udbeder han sig Kongl. Resolution, og indstiller, om ikke den af ham for Jens Jensen beskiftede Defensor fremdeles bgr vedblive Sagen. Med Forestillingen følger et Brev til Stiftamtmanden fra Jens Jensen af 15 Decbr. 1760, derudi han klager over Landsdommerne, og begierer at beholde sin Prokurator; og et Brev fra Landsdommerne til Stiftamtmanden af 5 Jan. 1761, som gaaer ud paa, at Stiftamtmanden ikke uden udtrykkelig Kongl. Befaling kunde bemyndige nogen til at gaae frem for Landstinget, som er uden for hans Jurisdiction.

* * *

Landsdommerne i Jylland ere nogenledes istand til at rexfærdiggjøre deres Opførsel, som her klages over i denne Sag.

I Følge Loven er Øvrigheden berettiget til at constituere Prokuratorer, eller Folk til at gaae i Rette for andre. In praxi er det Stiftamtmændene og Amtmændene, som constituere dem. Men de af en Stiftamt-

mand eller Amtmand saaledes beskikkede Procuratorer blive derved ikke myndigede til at udføre Sager uden for de Retter, der kunne anses at høre under den, der har constitueret dem. Saaledes bliver en Procurator, der har Constitution af en Amtmand, derved allene berettiget til at gaae i Rette for de i Amtet værende Herredstinge og Dyrkeretter. Men en Procurator, som har Constitution af Stiftamtmanden, bliver derved desuden berettiget til at gaae i Rette i alle Stiftets Kjøbsteder for Dyrtingene saavel som Raadstue Retterne, og i Almindelighed bliver en Procurator, som har Stiftamtmandens Constitution, ikke lettelig afviiist ved nogen af Underretterne i de øvrige Amter i Stiftet.

Men Landstinget kan ikke i nogen Maade siges at staae under Stiftamtmanden, og Landstinget i Jylland staaer ligesaa tidet under Stiftamtmanden i Viborg, som under nogen af de øvrige trende Stiftamtmand der i Landet. Altsaa bliver en Procurator, som allene har Stiftamtmandens Constitution derved ingenlunde berettiget til at gaae i Rette for Landstinget; men den, som vil berettiges til at udføre Sager for et Landsting, kan maae nødvendig have Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Bevilling paa at være Procurator for Over- og Underretterne.

Derfor Stiftamtmanden herudi skulde være af andre Tanker, hvilket man just ikke med Visshed kan slutte af hans Forestilling; og formene, at den, der har hans Constitution, derved og i Almindelighed bliver berettiget til at gaae i Rette for Landstinget, da haver han derved Uret.

Da nu Landsdommerne ikke bør modtage andre Procuratorer for Landstinget, end de der ere autoriserede til der at gaae i Rette, det er at sige, som have Kongl. Bevilling paa at gaae i Rette for Over- og Underretter; og her i denne Sag mødte en Procurator, som allene havde Stiftamtmandens Constitution og ingen Kongl. Bevilling, saa synes Landsdommerne at have været beføiet til at afvise ham.

Derfor det havde været en privat Sag; hvor en saadan, som allene havde Stiftamtmandens Constitution, havde fremskillet sig at gaae i Rette for Betaling, da havde Landsdommerne detudi gjort, hvad de ikke allene vare berettigede, men og forbundne til at gjøre.

Men

Men da det var en befalet Sag, hvor denne Procurator, i Følge den ham tillagte Ordre, var forbunden til at gaae i Rette og forsvare den Anklagede, uden at nyde nogen Betalning derfor, og hvor Amtmanden selv var bleven befalet at beskikke en Defensor, saa møder derved paa den anden Side en Vanskelighed, som næsten er uoverstigelig.

Naar en Stiftamtmand eller Amtmand, i en Delinquentz eller anden anbefalet Sag maae constituere Actor og Defensor, kan han ikke beskikke andre end dem, der staae under ham, og ere forbundne til at adlyde hans Befalinger, det er saadanne, som ellers i Amtet lade sig bruge til at gaae i Rette for andre. Tillegger han en anden Procurator uden for Amtet en saadan Constitution, kan han vægre sig for at adlyde, og fende Amtmanden, som den han ikke staaer under, hans Constitution tilbage igien.

Nu kan det let hende sig, at der paa Amtet ikke er nogen Landstings-Procurator eller nogen Procurator, som haver Kongl. Bevilling paa at gaae i Rette; ja i Jylland træffer det sig undertiden, at der i et heelt Stift ikke er een eneste saadan Procurator.

Der spørges, hvad en Amtmand eller Stiftamtmand, i slige Tilfælde skal gjøre. Det fordres af ham, at han skal besørge slige Sager udførte ei allene for Underretten, men og for Overretten, thi naar Sagen er paademt ved Overretten og da skal gaae videre, kan han først indsende Acten til Cancelliet, som da besørger det øvrige. Han maae altsaa i slige Sager besørge Actor og Defensor ei allene for Underretten, men og for Overretten eller Landstinget.

Der er paa Amtet ingen Landstings-Procurator, som han kan beskikke, beskikker han een uden for Amtet, bliver han ikke adlydet, men staaer fare for at faae sin Constitution tilbagesendt, hvilket en Dyrigheds Person ikke gierne vil eller bør udførte sig for. Beskikker han derimod en Underrets-Procurator eller anden lovføydig Mand paa Amtet, bliver samme siden af Landsdommerne afvøist, som den, der ikke er bevertiget til at udføre Sager for Landstinget.

Man skionner heraf lettelig, at et af tvende maae i Almindelighed fastsættes, nemlig: enten maae Landsdommerne modtage een af en Stifts-ammund eller Amtmand i saadan en befalet Sag beskiftet Actor eller Defensor, hvad enten han i andre Tilfælde er berettiget til at gaae i Rette for Landstinget eller ei, eller og Stiftamtmandene og Amtmandene maae recnt fritages for at beskifte Ac.or og Defensor i flige Sager for Overretten eller Landstinget.

Jeg haver i Anledning af denne Qvæstion søgt Underretning om, hvorledes dermed forholdes i de andre Provindser, og efter det mig er berettet, skal Landsdommerne i Sieland, Fyen og Lolland, uden nogen Begring antage den i flige Sager af Stiftamtmanden eller Amtmanden beskiftede Actor eller Defensor, omendskiont de ikke ere Landstings-Procuratorer; derimod i Jylland skal det jevnlig have været Brug, at naar en saadan Sag var paademt ved Underretten, har vedkommende Stiftamtmand eller Amtmand tilsendt Landsdommerne Documenterne, med Begiering at beskifte een af Landstings-Procuratorerne til at gaae frem med Sagen for Landstinget.

Dette kan nu vel lade sig giøre i Jylland, hvor et heelt Land eller fire Stifter høre under et og det samme Landsting, saa der rimeligiis ere endeel Landstings-Procuratorer, som med hinanden kunde skiftes til, at udføre flige Sager, men derimod i de andre Provindser; og i Særdeseshed i Lolland, hvor der maa skee i det høieste et et Par Landstings-Procuratorer, vilde saadant neppe finde Sted.

Dertil kommer, at Landsdommerne efter vores nuværende Forsatning (thi i de ældre Tider haver dette Embede været af en større Strækning) kun ere Donnere, og have Jurisdictio contentiosa, nemlig Ret til at dømme, og i disse Tilfælde til at exequere, men ikke ere Dyrigheds-Personer, eller have nogen Jurisdictio voluntaria, hvorhen man ogsaa kan regne Ret saavel til at beskifte Procuratorer i Almindelighed, som til at beskifte en eller anden til Actor eller Defensor i en vis offentlig eller anbefalet Sag.

Som da ingen anden almindelig Regel kan finde Sted, det og besk kommer overeens ved vores Forsatning og Landsdommer-Embedets nuværende

rende Beskaffenhed, saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det aller-naadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Landsdommerne i Jylland: At naar vedkommende Stiftamtmand eller Amtmand i en Delinquent- eller anden befalet Sag, haver paa Embedets Vegne bestikket Actor eller Defensor, og saadan Sag derefter bliver indstævnet for Landstinget, da skal det være den bestiktede Actor og Defensor (sornemmelig hvad Defensor angaaer, naar den Anklagede med ham er tilfreds) tilladt at udføre Sagen for Landstinget, omendstiont han ikke haver Kongl. Bevilling paa at gaae i Rette for Over- og Underretter, og altsaa ikke er berettiget til i andre Tilfælde at gaae i Rette for Landstinget.

Da der, af saadant Reskript vel vilde gaae Communication til Stiftamtmanden i Viborg. Kjøbenhavn den 9 Sept. 1762.

I denne Sag resolverede Cancelliet under 20 Octb. 1762 saaledes: Expederes efter General-Prokureurens Erklæring, dog at det i Parenthesi om Defensor udelades.

Herefter blev Landsdommeren i Nørre Jylland den 29 October 1762 tillagt Kongelig Befaling.

CXX.

Erklæring over en Forestilling fra Amtmanden over Uggershuus Amt Kammerherre Storm af 7 August 1762, hvorudi han indberetter, at tvende Personer af Over-Romerige navnlig Ole Corneliussen Aas og Embret Syvertsen, ere formeddelt Vold og Dverfald paa Bist:eer Schulzes Kone, Søn og Skjætsfarl, paa alfar Wei, tildømte at betale hver 144 Rdr., hvortil ingen af dem ved Execution har eiet noget. Som nu dette idømte overstiger 120 Rdr., og den corporlige Strafs Bestemmelse, des Harsag i Følge den 15 Art. af Forordningen af 6 Decbr. 1743 til Hans Majestæts Naade og Mildhed skal indstilles, saa udbeder han sig Kongl. Resolution; og melder derhos, at Ole Corneliussen er bekjendt for et ryggløst og forrædeligt Menneske, og har til denne Gierning forført Embret Syvertsen med sig, der ellers med Kone og mange smaae Børn ernærer sig stikkelig og roeligt. Af Acterne og Dommen, som medfølger, sees, at de begge ere Bønder, og i det mindste den ene af dem Landsoldat eller Dragon.

Det

Det er, saavidt jeg skønner og af Aeterne kan slutte, en uret Forstaaelse af Forordningen af 6 Decbr. 1743, der har givet Almmanden Anledning til denne Forespørgsel, som ellers ikke havde fundet Sted.

Hensigten med denne Forordning har været, at mage det saaledes, at de, der for begaagne Forseelser og Forbrydelser blive demte til Pengebøder, og ikke ere istand til at betale dem, ikke paa den ene Side skulde gaae reent ustraffede bort, og saaledes nyde godt af deres Uformuenhed, og ei heller paa den anden Side skulde blive belagte med haardere legemlig Straf end den, der nogenledes kunde staae ved Siden af de idemte Bøder.

Da Straf paa Kroppen gierne medfører en Slags Foragt, og drager noget Vanrygte efter sig, saa kan den samme Straf paa Kroppen ei altid anses for lige haard, men er forskjellig efter Folkes Stand og Vilkaar, og efter som den med og paa Straffen følgende Foragt og Vanrygte kan være mere eller mindre hinderlig for den, der bliver straffet.

At arbejde een Maaned i en Fæstning, kan just ikke anses som en meget haard Straf for en Fæstebonde, Tjenestekarl, Soldat eller Matros; thi naar den Tid er forbi, gaaer han tilbage igien til sin forrige Haandtering, og ernærer sig paa samme Maade, som tilforn, uden at Følgen af den udstaaede Straf i nogen Maade kan være ham hinderlig for den følgende Tid.

Derimod vilde det blive en overmaade haard Straf for En af Udel, en Kongl. Betient i eller uden Rang og en anden anseelig Mand, da Følgen af denne Straf for en saadan vilde blive, at han ei allene maatte overgive sin hidindtil brugte eller søgte Næringsvei og Maade, men og reent forlade det Sted, hvor han havde udstaaet denne Straf.

I Henseende til de Første er det dobbelt saa haard Straf, at arbejde tvende Maaned i en Fæstning, som at arbejde een Maaned, men i Henseende til de Sidste bestaaer Straffens Haardhed ikke i dens Varighed, men i dens Beskaffenhed og Følger, og altsaa kan det for saadanne, naar de først dommes til Fæstnings- Arbeide, omtrent være lige meget, enten det allene er paa een Uge, eller og det er paa et heelt Aar.

Heraf

Heraf sees, at om disse forskiellige Personer bleve dømte til at forsones de samme Bøder og den samme Færbrydelse paa een og den samme Maade, nemlig ved Fæstnings Arbeide paa nogle Uger, saa bleve de Sidste virkelig straffede haardere end de Første, hvilket strider imod Straffens Grund og Hensigt.

Det er i den Henseende, at den anførte Forordning først gier Forskiel mellem Adel eller Lige med Adels Privilegerede, og Almues Folk eller andre.

I Henseende til de Første, nemlig Adelen, og lige med Adelen Privilegerede, fastsætter Forordningens 13 Art.: at naar de ikke kunde betale de idømte Pengebøder, da skal vedkommende Ørigthed, førend han paa legger nogen Straf, foredrage Deres Kongl. Majestæt Sagens Beskaffenhed, da Deres Majestæt vil have sig allernaadigst forbeholden, at bestemme den Straf, som den Skyldige, i Mangel af Bødernes Betaling, bør at lide.

I Henseende til Almues Folk, (hvorhen kan regnes Fæstebønder, Huusmænd, Tjenestefolk, Daglønnerere, Arbeidskarle, Soldater, Matroser og andre saadanne, som i Almindelighed indbefattes og forstaaes under den Talemaade af den gemene Mand,) fastsætter den følgende 14 Art., at de skulle forsones de Pengebøder, de ikke formaae at udrede, med Arbeide, nemlig Mandfolkene i nærmeste Fæstning, og Qvindfolkene i Spinns dehuuset, og det saaledes, at der beregnes een Dags Arbeide for hver Mark Danffe, som de ikke kunne betale.

Men da man har merket, at der imellem disse tvende Slags Folk, nemlig Adels og lige dermed Privilegeret, og Almues Folk er en Middelftand, eller visse saadanne, som, ffient de ikke ere Adels, eller lige med Adels Privilegerede, dog ikke kunne regnes til Almues Folk eller den gemene Mand, og hvis Være og Lempe vilde lide derunder, om de skulle henseettes til Fæstnings Arbeide; saasom Geistlige og andre Kongl. Beieemte uden for Rangen, Proprietairer og Selveiere, Kiebmænd og andre anseelige Borgere i Kiebstederne, Haandværksmestere i de anseelige Handværkslaug i de store Kiebsteder, og andre saadanne, saa har den 15 Art. i Forordningen, i Følge de forhen ommeldte Principer, endnu iagttaget denne Forskiel, og

gjort en Undtagelse i Henseende til saadanne, og i den Henseende fastsat, at dersom Øvrigheden befandt de Skyldige for saadanne Omstændigheder, at deres Bødsel og Lempe, ved saadan offentlig Straf kunde forspildes, da maatte han, isteden derfor, tillige dem Straf med Jængsel paa Vand og Brød, saaledes, at Bøder under 10 Rdr. skulde forsones med 4 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og saa fremdeles indtil 120 Rdr., som forsones med 28 Dages Jængsel.

Men, da 28 Dage er den længste Tid, nogen, i Følge Forordningen, bør sidde paa Vand og Brød; saa er tillige fastsat, at naar Bøderne overgaae 120 Rdr., skal det foredrages Deres Kongl. Majestæts; og deraf er det, at Amtmanden har taget Anledning til denne Forespørgsel.

Af Foregaaende sees lettelig, at den Straf af Jængsel paa Vand og Brød, aldeles ikke passer sig paa dem, som uden Modsigelse kunde regnes blant Almues Folk, eller den gemene Mand, siden saadanne, i Følge af den 14 Art. bør forsones Bøderne med Arbeide, og arbeide en Dag for hver Mark, Bøderne beløbe sig til; men allene paa dem, som ffiant de ikke ere Adel eller Privilegerede, dog ere saadanne, hvis Bødsel og Lempe kunde forspildes ved Straf af Fæstnings Arbeide.

Dette er og i sig ganske billigt; thi ligesom det vilde være alt for haardt, om en ung men fattig Student, en Patient eller Borger, skulde gaae i Citadellet paa nogen Tid, fordi han ikke kunde udrede nogle Bøder, siden hans Bødsel derved, efter al Anseende, reent vilde blive spildt; saa kunde det derimod neppe ansees som en Straf for en Soldat, Mættros, Dagelønner eller Arbeidskarl, at han i nogle Dage blev hensat paa Vand og Brød, en Kost, som han maaskee desuden undertiden maatte tage til Takke med.

Der er og ingen tilstrækkelig Grund til, at en saadan, som ellers er vant til grovt Arbeide, skulde just i den Tid, da han blev straffet, være frietaget fra at arbeide, men det er langt rimeligere, at de, med deres Arbeide, betale de Bøder, som de ellers ikke formaae at udrede.

Naar nu dette anvendes paa nærværende Tilfælde, da er alt hvad man af Acterne kan erfare, om de tvende in Quæstione værende Personer,

at

at de ere fattige Bønder, af hvilke den eene, nemlig Embret Syvertsen desuden er Landværnsmænd, og den anden, nemlig Ole Corneliussen Aas, synes at behøve et Dragon-Quartier, og beskrives af Amtmanden at være bekendt for et ryggesløst og fortrædeligt Menneske, der har forføret den anden.

Der kan saaledes ikke være Spørgsmaal om, at de jo ere Almues Folk, som i Følge Forordningens 14 Art. bør forløse de idømte Bøder med Arbeide. At de skulde være af saadanne Omstændigheder, at deres Velfærd og Lempe ved saadan offentlig Straf kunde forspildes, det kan man af Acterne hverken erfare eller slutte.

Naar saadanne Omstændigheder havde været forhaanden, kunde Amtmanden anført dem, og i sin Forestilling beraabt sig derpaa; thi in dubio lade de sig ikke præsumere.

Den af dem forsøvede Gierning, ved at overfalde reisende Folk paa alfar Wei med Hug og Slag, og det uden mindste dertil af dem givne Marsag eller Anledning, er og saa hæslig, og strider saa meget mod den almindelige Sikkerhed, saa det var ilde om de skulde slippe med en Straf, som de snart ikke havde Marsag til at ansee for en Straf, og som aldeles ikke var kraftig til at indjage Skrak og Alfføye hos andre ligesindede.

Men saasnart det er klart, at disse tvende Personer bør straffes efter Forordningens 14 Art., saa haver det her fremsatte Spørgsmaal ingen Sted; thi da viser Forordningen selv indelig nok, i hvor lang Tid de bør arbeide, nemlig, en Dag for hver Mark Danstke, de ikke kunne betale.

Det skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om Amtmanden Kammerherre Storm kunde tilskrives: At, da de tvende omstrevne Personer Ole Corneliussen Aas og Embret Syvertsen ere Almues Folk, som i Følge Forordningen af 6 Decbr. 1743 dens 14de Art., bør forløse de idømte Pengebøder, som de ikke formaae at udrede, med Arbeide, og Amtmanden ikke melder, man ei heller af Acterne kan erfare dem at være af det Slags, som den følgende 15de Artikel omformelder, eller af saadanne Omstændigheder, at deres Velfærd og Lempe, ved saadan offentlig Straf, kunde forspildes,

saar bør med dem, i alle Maader forholdes efter Forordningens 14de Artikel, som viser, paa hvor lang Tid de bør henseettes til Sætnings- Arbejde.

Skulde der siden fra de Skyldige selv indkomme Ansøgning om Straffens Lindring eller Estergivelse, da kunde derpaa maaskee i Henseende til den ene, nemlig Embret Syvertsen, være noget at agte. Kiøbenhavn den 13 Sept. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 20 October 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Kammerherre Storm under 30 October 1762 fra Geheime-Conferensraad Grev Holstein tilfæren.

CXXI.

Erklæring over et Pro-Memoria fra det Tydske Cancellie af 24 Junii 1762, hvorved de communicere en Note af 21 Junii 1762 fra den Kongl. Svenske Gesandt her ved Hoffet Obriste Sprengporten, angaaende en Svensk, navnlig Johan Ahl, Instrumentmager af Profession, som fra Stokholm var kommen her til Staden, og Gesandten reclamationerede og begierede udleveret; derom han tilforn havde indgivet en Note af 29 Maji (hvilken jeg ikke havde seet, kunde ei heller faae den at see, som den var sendt til det Tydske Cancellie og der ikke var nogen Extract deraf i Cancelliet, da den ikke havde været i Protocollen eller i Cancellie-Collegio) og begiert, at han maatte udleveres, som den der havde handlet mod Staten, og især mod det Kongl. Videnskabs Selskab, fra hvilket han ved at gaae bort, havde borttaget adskillige Instrumenter, og var bleven dem 4000 Rdr. R. M. skyldig; men da han af det derpaa givne Svar, havde erfaret, at det Danske Cancellie ikke ansaae denne Misgjerning at være af synderlig Betydning, og meente at Ahl kunde sættes i Ligning med en Banquerotterer, som søger at undgaae hans Creditorers Forsølgning, saa foreskilder han nu: at det ikke er en Sag mellem tvende private Mænd, men at det angaaer En, som er opdraget paa almindelig Befølgning, som har contraheret med Staten, og faaet Forskud af samme, og som man bør respectere Staten, og det er en Forbrydelse ikke at fyldestgjøre sine Forpligtelser mod samme, saa har Johan Ahl fortient at straffes efter Lovens Strengthed, ved det at han er gaaet bort, og har taget med sig Videnskabs-Academiets Instrumenter og Penge, som fortie-

ner en ganske anden Opmærksomhed, end enten en Privat eller Banquier eller Handels-Selskab, da Kongen selv og den fornemteste Adel i Riget er Lemmer deraf. I den Henseende beder han, at denne Ahl jo før jo hellere maae vende arresteret og udleveret, at han ikke skal faae Leilighed til igien at undvige under Paaskud, at han vil reise til Engeland, og der øve sin Profession. Tillige med en Memorial fra denne Johan Ahl af 4 Junii 1762, derudi han forestiller, at han udi Sverrig ikke kunde have sit skikkelige Udkomme, hvorfor han satte sig for at forsøge sin Lykke andensheds, og er efter det Kongl. Danske Videnskabs Selskabs Forlangende kommen til Kiøbenhavn, hvor han venter at nyde Kongl. Beskyttelse; har ikke paa nogen Maade besvøeget sit Fædreland Sverrig, men kan og vil betale, hvad han der har bekommet; tilstaaer i Kiøbenhavn at være skyldig for Verktoi, Fortaring o. s. v. omtrent 290 Rdr., som han ikke for Tiden er istand til at betale, meener denne Siøld er af samme Beskaffenhed, som de 4000 Rdr. Kobbermynt i Sverrig, hvilke han og har oppebaaret som et Laan, men ikke tænkt dermed at forbrøde sin Frihed. Tillige med en Betænkning af 5 Junii 1762 af Etatsraad Zielstjerne over Gesandtenes første Note af 29 Maji, som gaaer ud paa, at de i Sverrig nodig vilde miste denne duelige Instrumentwager, (som her er antaget ved Videnskabernes Selskab, og skal aarlig nyde 150 Rdr.) hvilken de i den Henseende begiere udleveret som en Forbrøder, da dog hans heele Forsøelse bestaaer derudi, at han til Videnskabernes Selskab i Stokholm er skyldig noget mere end 3000 Daler Kobbermynt, som kan udgiøre omtrent 210 Rdr. Danske Penge. Om han mod sit Fædreland er utaknemmelig, kan han dog derfor ikke straffes. Vil man ansee ham som Konstner, da have saadanne deres Fædreland overalt. Er han Fabriqueur, da have de Svenske faaet mange saadanne fra os. Ansees han som Skjldner, da have mange Banquerotterere herfra taget deres Tilflugt til Sverrig, og der nydt Beskyttelse.

Ahl paastaaer, at Videnskabernes Academie i Stokholm ikke har holdt, hvad de have lovet ham, og derved nødte ham til at forlade sit Fædreland, han lover og, saasnart han kan, at betale Academiet det, de have forstrakt ham. Endelig meldes, at han her til Byen kom ganske fattig. I et særskilt Pro-Memoria anføres endnu: a) At Ahl er i Stokholm af vores Ministers Secretair antaget at komme hehjid, da han ellers var gaaet til Engeland. b) At vi trænge høilig til en saadan Mand, der kan forfærdige Instrumenterne til det geographiske Arbejde, og: c) At de Svenske ikke gierne ville eller kunne undvære ham.

Dersom den Kongl. Svenske Gesandt Hr. Obriste Sprengporten, i sin Note af 21 Junii h. a. (thi den ældre Note af 29 Maji haver jeg ikke seet, og ikke kunnet faae at see, veed ei heller dens Indhold,) havde anført de Grunde tagne af Jus Gentium, i Følge af hvilke han formeente Kronen Sverrig berettiget til at reclamere den omskrevne Johan Ahl og at paastaae hans Udlevering, saa kunde man overveiet samme og undersøgt dem, efter de i denne Materie bekiendte Principia Juris Gentium, og derpaa enten givet dem Bisald, eller viist deres Urigtighed, og hvorendi de seilede.

Men ligesom Hr. Gesandten intet saadant anfører, men kun nogle almindelige og Spørgsmaalet i sig saare lidet vedkommende Erklæring, saa maae jeg og tilstaae, at jeg ikke er god for at forestille mig eller at udfinde, hvad det er, som med nogen Slags Skin af Rimelighed, skulde kunde bestemme Hr. Gesandten til at troe, at denne hans Paastand var velgrundet.

Vel havde jeg ønsket, at man havde havt Johan Ahls bestemte og omstændelige Erklæring angaaende den Contract, han skal have indgaaet med Videnskabernes Akademie i Stockholm, og den Forpligtelse, han i den Henseende skal have paadraget sig, angaaende den Gield, han skal være udi til samme Akademie, og Maaden paa hvilken den er giort og Pengene forskudte, angaaende Omstændighederne ved hans Vortreise fra Sverrige, og i Særdeleshed angaaende de bemeldte Akademie tilhørende mathematicke Instrumenter, som han skal have havt, og ved sin Vortreise ikke skal have leveret tilbage; thi denne sidste Omstændighed synes Johan Ahl aldeles at benægte; og overalt tilstaaer han ei videre, end at han er Videnskabernes Akademie 3 à 4000 Daler Kobbermynt, som i Danske Penge kan udgiere omtrent 2 à 300 Rdr., skyldig, og hvilke Penge han erklærer, at han, saasnart han bliver istand dertil, vil betale. Det kommer mig og for, da Johan Ahl er Instrumentmager, som at disse mathematicke Instrumenter ikke ere andre end nogle, der have været bestilte hos ham, og han for Videnskabernes Akademie skulde forfærdige, men ikke for hans Vortreise har leveret.

Men,

Men, naar jeg og ligefrem antager de i Hr. Gesandten's Rete anførte Omstændigheder, og derhos forklarer samme paa den allerufordeelagtigste Maade for Johan Ahl, saa kan jeg dog ikke derudi finde nogen rimelig Grund til at reclamere ham eller noget, som kunde forbinde Deres Kongl. Majestæt til at udløse ham.

Hr. Gesandten melder, at Videnskabernes Akademie, som Johan Ahl har forsoet sig imod, ikke kan sættes i Ligning med en Particulair, en Banqueur, eller et Kiøbmands- eller Handels-Selskab.

Man har her al muelig Heiagtelse for dette ligesaa berømte som priselige Akademie, hvis heie Lemmer (thi saadanne kan det og have tilfælles med et Handels-Selskab,) ikke kunne gjøre det større Værd, end dets nyttige og over al Verden bekiendte Opdagelser.

Skulde dette priisværdige Selskab have nogen Fordring, enten til Johan Ahl eller nogen anden i Danmark værende Person, kunde de ei allene være forvissede om, mod dem at nyde almindelig Lands Lov og Ret, men at og alle vedkommende Øvrigheds Personer og andre vilde gjøre sig en virkelig Fornøielse af, og ansee det som en Hovedpligt, at bidrage til at forhjælpe dem til deres Ret paa den korteste og mindst bekostelige Maade.

Dersom derfor Johan Ahl skulde forblive i Danmark, og der erhverve noget, kan det Kongl. Svenske Videnskabers Akademie være tilfulde forvissed om, at nyde Erstatning for hvad, han maatte befindes at være dem skyldig. . .

Men da Hr. Gesandten melder, at Johan Ahls Forbindelser med Videnskabernes Akademie beroer paa en Contract, som han ikke har esters kommet, og derved begaaet en Forbrydelse og gjort sig høist straffældig; ligesom Ahl og påstaar, at Akademiet ikke har tilfulde holdt, hvad de havde lovet ham, saa maae jeg erindre, at en Contractus Bilateralis i Almindelighed, paa begge Sider, virker de samme Rettigheder og de samme Forbindeligheder, uden nogen Henseende til den store Forskiel, der kan være inellem de contraherende Personer, i Henseende til deres Stand og Værdighed; saa at Johan Ahl, ved det, at han ikke skal have op-

fyldt

fyldt den Contract, han havde indgaaet med Videnskabernes Akademie, ikke vel kan være bleven mere straffældig, naar Skylden og allene var paa hans Side, end enhver anden i Almindelighed, som ikke holder den Contract, han har sluttet og indgaaet.

Mig er ikke bekendt, jeg kan ei heller troe, at de Evenske Borgers lige Love herudi skulde afvige fra de Danske og andre Nationers Borgers lige Love.

Jr. Gesandten formener, at Ahl ikke kan sættes i Ligning med en almindelig Banquerotterer.

Jeg tænker og, at det var noget haardt, da man ikke veed, at han er mere end en maadelig Summa skyldig, som han erklærer at ville betale. Allermindst kan han anses som en bedrægelig Banquerotterer, da han er kommen her ganske nøgen og arm, og intet har bragt med sig, saa man ikke har den allermindste Anledning til at tillegge ham noget bedrægeligt Forsæt; men hvor det og gaaer, saa, naar man og vilde tage ham paa den allerhaardeste Fod, kunde han i det høieste sættes i Ligning med en Gallit, som blant andet og var noget skyldig til Videnskabernes Akademie, eller et andet ligesaa agtverdigt Selskab. En saadan vilde man dog vel ikke troe sig berettiget til at reclamere; i det mindste har man i slige Tilfælde her ikke handlet efter slige Grundsetninger.

Imidlertid kunde alt dette finde Sted, og lade sig høre, ifald det Spørgemaal, her blev opløst, var: om Johan Ahl var berettiget til at reise bort fra Sverrig, og om Regjeringen var berettiget til at anholde ham eller hindre ham fra at reise?

I saa Fald vil jeg tilstaae, at Videnskabernes Akademie havde været berettiget til at anholde ham, indtil han havde efterkommet de paadragne Forpligtelser, og opfyldt den med dem sluttede Contract; men naar dette og var skeet, synes det just ikke, at Regjeringen, efter Principis Juris Gentium, var berettiget til at anholde ham længere, fornewmelig, naar det forholder sig, som han foregiver, at han ikke i Sverrig kunde ved sit Arbejde have sit skikkelige Udkomme. Men, ligesom dette Spørgsmaal her ikke omtvistes, saa vil jeg ei heller give mig af med at decidere det, i Hensende

seende til Sverrige; da man af adskillige Exempler har Aarsag at slutte, at den Svenske Nation frem for andre holder til at ansee Undersaatterne som et Slags Bornede eller Glebæ adscripti, i Henseende til Fædrelandet, og meget udvide den Rettighed, som Staten har til dem, der ere fødte og opfødte i Landet, og den deraf paa den anden Side stødende Forbindelighed.

Men det er tvende ganske forskjellige Quaestiones; om En er berettiget til at forlade Landet og reise bort? og, om Regieringen er berettiget til at reclamere ham, naar han er bortreist?

At det, at En ikke er berettiget til at reise bort, (hvilket endog kan beroe paa de borgerlige Love allene) men Regieringen derimod berettiget til at anholde ham og at hindre hans Bortreise, stöder ingenlunde, at Regieringen og er berettiget til at reclamere ham, naar han er bortreist, og endnu mindre, at Regieringen i det Land, hvor han opholder sig, er forbunden til at udlevere ham.

Det kan gierne hælde sig, at Johan Ahl ikke var berettiget til at forlade Sverrig; men da han nu er i Danmark, og der er at ansee som en Civis temporaneus, saa lever han under de Danske Love og den Danske Regiering, og ligesom han er forbunden til at rette sig efter de Danske Love, og gier sig straffskyldig ved at handle imod dem, saa bør han og nyde den Beskyttelse og den Frihed, som Regieringen og Lovene tilstaae alle dem, der leve derunder.

Da han nu enten forlanger at blive her, og paa en ærlig Maade ernære sig af det, han har lært og forstaaet, eller og, at begive sig herfra til Engeland, for der paa samme Maade at ernære sig; saa skede ham virkelig Uret, og han blev negtet den Beskyttelse og Frihed, som Lovene (mod hvilke han ikke har forseet sig,) tilstaae alle og enhver, om han, mod hans Villie blev udleveret til Sverrig.

Den Ret at reclamere, og den dertil svarende Forbindelighed at udlevere frie Folk, synes i Almindelighed at stride imod Principia Juris Naturæ & Politicæ, da enhver Regiering søger at formere og ikke at

formindste Uundersaaternes Tal, og at erhverve, men ikke at bortjage eller bortskænke nyttige Borgere.

Jus Gentium synes og næsten ikke at kiende denne Ret til at reclamere og Forpligtelse til at udlevere Folk.

Hvad det later derom, er blot, at det kan anses som et *Officium Humanitatis* mellem fædelige Nationer, at udlevere de grove Misdædere, der have begaaet saadanne gruelige og for den almindelige Sikkerhed og Roelighed, høist farlige og skadelige Misgjerninger, saa at alle Staters, og det heele menneskelige Kiens Fordeel synes at udfordre, at de blive tilbørlig afstraffede til Exempel og Afstøje for andre.

Den Regjering, som negter at udlevere En saadan, naar han reclameres, og ei heller selv lader ham afstraffe, kan maaskee siges at handle imod *Jus Gentium Voluntarium* eller *Consuetudinarium*, eller i det mindste, ikke at være en god Borger i den store og almindelige Stat.

Anden eller større Forbindelighed kan man, i denne Materie, ikke udlede af *Principia Juris Gentium*.

Et Beviis derpaa kan det være nok, at anføre de saa kaldte Carteller, eller de Tractater, hvorved tvende Magter gienfærdigen forbinde sig til at udlevere visse Misdædere, som, efter at de have begaaet en Misgjerning i den enes Land, blive grebne i den andens Land.

Disse Carteller angaae de fleste Tider kun Militaire og Deserteerer, det er saadanne, som, efter at de ere indgaaede i en Herres Krigs-Tjeneste, og med Eed forpligtet sig til at tjene troe, løbe bort, førend deres Forbindelighed er til Ende, uden at blive afskeddige og uden at faae Pas fra Tjenesten.

Det er klart, at saadanne ere troeløse Meeneedere, og at saarlige Magter, som holde en bestandig Krigsmaagt, deres jælles Fordeel synes at udfordre, at de blive exemplarisk afstraffede.

Ikke desto mindre viser Erfarenhed, at slige Folk, naar de ere deserterede af een eller flere Herrers Krigs-Tjeneste, og komne i et andet Land, nyde de der Beskyttelse og blive ikke udleverede, omendskjønt de
reclame-

reclameres, men det overlades til dem selv og staaer dem frit for, enten paa nye at lade sig hverve, eller at fare, hvor de ville.

Den, som vil forebygge saadant, og forbinde sin Naboer til at udlevere slige Deserteurer, han seer at slutte Cartel med ham, eller saadan Tractat, som oven er meldt, hvilket viser, at man i Almindelighed ikke anseer denne Forbindelighed til at udlevere Deserteurer, eller andre saadanne Misdaedere, som noget der er Juris Gentium; thi saa b. hævdede det ikke at bestemmes ved en speciel Tractat, og saa burde det gielde og iagttages af alle Stater, enten der var Cartel imellem dem eller ei.

Skient disse Carteller i Almindelighed kun angaae Deserteurer og deres Udlevering, saa seer det dog underveien, at visse Roboo-Nationer, som dyrke et særdeles Benskab, og underholde en nøie Forbindelse, finde for godt at udvide de mellem dem oprettede Carteller videre og til andre Misdaedere.

Et saadant Cartel var det, som udi Aaret 1738 blev oprettet mellem Deres Kongl. Majestæts høifalige Hr. Fader Heiloolig Zhukommelse, og den da regierende Konge i Sverrige, og skulde vedvare i tolv Aar fra dets Ratifications Dato, som var den 21 April 1738.

Dette Cartel kan, foruden de forhen anførte, afgive en nimmodsigelig Ratio decidendi i denne Qvæstion; thi omendskönt det er et af de udstrakteste man nogensinde har seet, saa er det dog klart, at den Svenske Regiering, i Følge dette Cartel, aldrig kunde efter den strenge Ret paastaaet denne Johan Ahl udleveret.

Cartellens 8 Post anfører fire Slags Personer, som, naar de undvige fra det ene til det andet Territorium, ikke der skulde nyde nogen Beskermelse, men strax arresteres, og paa samme Maade, som Deserteurerne af Land- og See-Statene udleveres; nemlig: a) grove Misdaedere; b) de, hvilke have begaaet andre affhyelige og med haard Krop- og Livsstraf belagte Forbrudelser; c) de, som have udøvet noget aabenbart, imod Troe og Love stridende, Publicum angaaende forsætligt Bedragerie; d) de, hvilke i de dennem allernaadigst anbetroede Bestillinger, sig ikke efter deres underdanigste Pligt have opført.

Det er ustridigt, at Johan Ahl, som man allede kan sige om, at han er gaaet bort, uden at betale Videnskabernes Akademie nogle Penge, som han var dem skuldig, ikke kan henregnes til nogen af disse fire Classer; thi da han intet har bragt med sig, men er kommen her ganske nøgen og arm, (ligesom han og her allerede er mere bortskuldig, end hans Gield beløber sig til i Sverige) saa kan han unuelig sies at have udøvet noget forsætligt Bedragerie, og altsaa var han ikke blant dem, som i Følge Cartellet ingen Beskiærmelse skulde nyde her i Landet.

Da dette Cartel ikke meere gielder, men allerede for over 12 Aar siden er udlobet, saa maae man undre over, at de Svenske nu kunde falde paa at begiere en Person udleveret, som de end ikke i Følge af dette saa udstrakte Cartel, medens det endnu gieldte, kunde med fuldkommen Ret paa- staet udleveret.

Efter disse Omstændigheder seer jeg ikke, at den Svenske Gesandt, paa Kronens Begne, er i nogen Maade besjeiet, eller har mindste Udgang til at reclamere denne Johan Ahl; endnu mindre kan Deres Majestæt, paa hvad Kant det og tages, ansees forbunden til at lade ham udlevere; Ja, jeg skjønner ikke rettere, end at, naar Deres Kongl. Majestæt og allernaadigt hedsede for at vise det Svenske Hof denne Jøielighed, saa kunde det dog ikke ske uden den vedkommende Persons Forurettelse, som blev negtet den Beskyttelse og den Beskiærmelse, hvilken enhver Fremmed og enhver Civis temporaneus kan vente, og bør være forsikket om at nyde, saalænge han opferer sig efter Lovene, ligesom saadant og kunde være af en slem Følge, naar Fremmede saae, at de her ikke kunde vente nogen Sikkerhed, men maatte frygte for at blive udleverede, saasnart et andet Hof end og paa en meget skøbelig Grund forlangte det.

Men da denne Sag egentlig angaaer det Kongelige Svenske Videnskabers Akademie, og Grunden til Envoyeens Begiering fornemmelig indholdes i de 3 à 4000 Daler Kobbermynt, eller 2 à 300 Rdlr. Danske Penge, som Johan Ahl er samme Akademie skuldig; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, hvorvidt Deres Majestæt allernaadigst maatte finde for godt, ved denne Leilighed, at give det Kongl. Svenske Videnskabers

ffabers Akademie et Beviis af sin Kongl. Yndest, og lade dem nyde en Virkning af den Beskyttelse, som Deres Majestæt i Almindelighed allernaadigst tilstaaer Kunstler og Videnskaber, ved at lade dem udbetale disse 2 à 300 Rdlr., hvilke Johan Ahl, naar han her bliver antaget, igien med Liden kunde afdiene og saaledes erstatte, ligesom han og erklærer sig villig til at betale dem, naar han komme istand dertil.

Isald dette skulde finde Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Bifald, maatte det den Svenske Gesandt tillige communiceres: At, isald Johan Ahl her skulde blive ansat, vilde Deres Kongl. Majestæt, af særdeles Begaærenhed for det Kongl. Svenske Videnskabers Selskab, allernaadigst lade foranstalte, at de skulde nyde Erstatning for de Penge, som Johan Ahl, ved hans Vortreise fra Sverrig, er bleven dem skuldig. Kiøbenhavn den 18 September 1762.

Herpaa blev i Cancellie-Collegio den 13 October 1762 resolveret saaledes:

Indstilles til Hans Majestæt efter Erklæringen, dog at Akademiet først indgiver Regning paa deres Fordring.

Men i Conseillet blev den 14 næst efter resolveret:

Udsættes indtil videre.

Siden er fra Baron Bernstorph indkommet en Note fra den Svenske Minister, hvori han tilkiendegiver, at det Svenske Akademie ei kan modtage den tilbudne Assignation fra Ahl paa Colliandre, som for længe siden er borttrømt fra Sverrig; paa det har Ahl erklæret, at han intet andet Middel veed, end om det maatte tillades ham aarlig, at betale til hver 11 December ved den Danske Consul i Stockholm, 20 à 25 Rdlr. til 2 fdræ paa sin Gield.

Herpaa blev i Cancellie-Collegio den 22 October 1764 resolveret:

Dette tilmeldes det Tydske Cancellie.

Herefter blev Geheimeraad Grev Bernstorph den 27 Octbr. 1764 tilfreven fra Geheims-Conferensraad Grev Zolstein.

CXXII.

Erklæring over en Memorial uden Datum fra Riggs Secretair og Postmester i Frederichsstad Jens Haurvig, som Fuldmægtig for nogle af Almuen i Smaae-Jehnene, hvilken begynder med æfskillige Forslag til Agerdyrkningens Forbedring og Rydningens Fremme, samt med at vise, at de retie Midler ikke hidindtil i den Hensende havde været brugte; men derpaa forandres til en ordentlig Angivelse over Amtmanden i bemeldte Amt Etatsraad Fleischer; at han haver fortrængt dem, som paa egen Haand havde begyndt at rydde; at den af ham angibne Rydning ikke medfører Rigtighed; at de derved beregnede Omkostninger ere gangne i hans egen Lomme; at faa af de ham leverede Opmuntrings-Medailleer ere uddeelte blant Almuen, og at de, der have faaet dem, have maattet giøre Hoberie derfor, da Qviteringerne ere Lehnsmændene og Almuen afsvungne; at han i dette Aar har paatrængt Almuen i Haabel og Waaler Sogne, at giøre et Sammenfud af Havre til en Foraring for ham, imod at de fik Tilladelse at hugge Træløst i Kongens og de beneficerede Skove; at han ophidser Folk til Proces, og lader sig derpaa bruge som Commissarius, man skriver tillige Indlæg for Prokuratorerne, og tager Penge af begge Parter; at han lader sig betale for Erklæringer over de Ansøgninger, som sendes til ham, hvorpaa anføres et Exempel; at han har søgt at paabyrde Almuen en Skat under Navn af frie Sky; at han forsømmer Amtets Archiv, saa Documenterne deraf tildeels ere bortkomne, tildeels sønderrevne. Alt dette forstikke de, at skal blive oplyst ved en forventende Inquisition-Commission, hvor Sandheden best vilde komme for Dagen, om den maatte anordnes medens Fleischer var fraværende i Kiøbenhavn; melde tilfødt, at der i Amtet for nogle Aar siden er skeet et Drab, som efter tvende Domme af Fleischer er afgjort, uden Hans Majestæts Forevidende.

De bede endelig, at deres befuldmægtigede Prokurator Secretair Jens Haurvig maae tillegges Ordre tillige med Commissarierne at undersøge og oplyse denne Sag. Tillige med Vice-Stattholderens Skrivelse til Grev Solstein af 10 April, derved han indsender Copie af den Erklæring han i denne Sag har givet til Kammer-Collegium, saavelsom af Haurvigs Skrivelse til ham af 31 Martii. Erklæringen gaaer ud paa, at der maae anordnes en Inquisition-Commission, da han til Commissarier foreslaaer de tvende nærmeste Sorenskrivere Siort og Koll. Haurvig, udi hans Skrivelse vedgaaer Angivelsen, mel-
der at have været forsamlet med Almuen af Haabel, Lømtor, Grindal og Waaler, og Kiøbmandene Mejer og Solgaard, som have anmodet ham at
iagt

lagttage deres Tard, og lover at fremlegge videre Fuldmagt, opfordrer heele Almuen som Vidner om det, der er ryddet; nævner trende, der have givet Honorarie for deres Medailler; opfordrer Bønderne paa de beneficerede Gaarde, som kunne vidne, at de have givet Douceurer for at hugge i Skovene. Nævner adskillige Procuratorer og andre, som vide at han har taget Pengen af begge Parter. Henskyder sig overalt til Lehnsmændenes Vidnesbyrd ic. Endelig foreslaaer han til Commissarier Kammerherre Scheel og Procurator Grundt, eller Sørenskriver Hiort og Procurator Gram, og beder at Amtets Archiv strax maatte tages under Bevaring. Tillige med en Memorial fra Amtmand Fleischer af 23 April, derudi han melder, at han fra Norge har hørt om denne Angivelse; at Laurvig er bekendt som En, der har begaaet Faldum i Postmester-Embedet, og derfra er suspenderet. Indstiller, om der paa en saadan Angivelse skal reflecteres til Bønderne for ham; men beder især om den Retfærdighed, at Angivelsen enten fuldstændig eller i Extract maatte ham forhen communiceres, for derover at erklære sig, da han er forbyttet om, med saa Ord ved hver Post at oplyse Angivelsens Ugrund, saa at hans Ufkyldighed i hver Post klarlig skal legges for Dagen, da han derefter vil indlade, om Underføgningen skal have Fremgang eller ei. Tillige med Kammer-Collegii Skrivelse til Brev Holstein af 1 Maji, til Svar paa hans Brev til dem af 29 April, derved de communicere Vice-Statholderens Erklæring, som de ere enige med, og da Klagen angaaer saavel det Danske Cancellie som Kammer-Collegium, saa formene de, at Commissorium respective til begge Collegier maae indrettes, og at Amtmand Fjeldstedt ifald han dertil var at formaae, kunde udnævnes til første Commissarius isteden for Sørenskriver Koll, og overlade til Brevet at forestille Sagen for Hans Majestæt. Og en senere Skrivelse fra Kammer Collegium til Brev Holstein af 31 Julii, hvorudi de melde: at der fra det Smaaehønske Amts Almue atter er indkommen Ansøgning om Resolution paa den af Laurvig paa deres Vegne indgivne Angivelse, og at Etatsraad Fleischer, tværtimod Kongl. Befaling er nedreist her til Kiøbenhavn, og tværtimod hans Instrux har overladt Amtets Forvaltning til en Person, der hverken er eedsvoren, eller ndi Hans Majestæts Tieneste staaende, hvorfor de bede, at Brevet saasnart ske kan, vil underrette dem, om denne Sag var Hans Kongl. Majestæt forelagt eller ikke.

* * *

Jeg maae allerunderdanigst tilstaae, at jeg i Almindelighed haver en stærk Fordom imod de Angivelser, hvor Angiveren ikke, i Følge hans
 Embeds-

Embeds Pligt, er forbunden til at andrage, han ei heller selv eller nogen af hans er bleven forurettet ved det, som han andrager, men han maae paaafhæde hans Nidkierhed for det almindelige Beste og Deres Maj. stæts Tieneste, som det, der allene har bragt ham til at sammensmedde en Angivelse.

Slige Anvielfer komme mig endnu mere mistænkelige for, naar de ere i en heel Almue's Navn, og allermæest, naar saadaane komme fra Norge; da jeg i den Tid, jeg har havt den Ære at forrette General-Profureur Embedet, har havt adskillige Exempler paa, at slige Angielfer baade ere indkomne og undertiden gientagne i en heel Almue's Navn, og dog, naar det siden er kommen til Undersegning, har nogle Gange allene et Par, og nogle Gange ikke een eeneste blant den heele Almue havt nogen Del derudi, eller vidst det allermindste af dens Indhold at sige.

Jeg har i den Henseende nogle Gange tilforn erindret, at jeg meget bifaldt de gamle Romeres Regel: Calumniator Accusatoris Personam inducere debet.

Den, som beskylde en anden paa hans Bag, blev nødt til at anlegge Sag imod ham og tage imod, hvad der fulgte paa. Beviste han Beskylningens Sandfærdighed, var det godt, og den anden blev straffet efter Fortieneste. Kunde han ikke bevise det, han havde foregivet, blev han straffet som Calumniant, og ordentligviis belagt med den Straf, som den anden havde fortient, naar han var bleven overbevist om det, han var beskoldt for.

Det kan ikke negtes, at jo en saadan Lov var et fast og sikkert Gjærde om Folkets Ære og Bølfærd.

Denne Memorial eller Angivelse, skönt den paa een Kant betragtet ikke er saa aldeles at forkaste, medfører adskillige Criteria, som just ikke giøre den mere paalidelig eller mere ogtværdig i mine Øine.

Den skal komme fra endeel af Almueen i det Smaaalehnste Amt, og Concipisten Secretair Laurvig skal ikke have gjort andet, end ført i Pennen det, de have sagt ham og bedet ham skrive.

Imidlertid begynder den med Forslag til Agerdyrkningens Forbedring, Folkets Forneerelse og Rådningens Fremgang, og med at udvikle de Feil, som hidindtil ved de dertil sigtende Indretninger, skal være indlebane. Den lærer os noget, som man hidindtil ikke har vidst i Collegierne, i det mindste ikke i Cancelliet, nemlig, at Forstammet anses i Norge, som et almindelig Landets Oeconomie-Collegium. Skient jeg hidindtil har haft mere med dette Forstamt at bestille, end jeg vel forlangte, saa maas jeg dog tilstaae, at denne Tanke ikke tilforn'er faldt mig ind, dog har det været til nogen Oplysning for mig, at jeg har suns det den. Saadanne Ting skulde man ikke tænke at lære af nogle eensfoldige Bønder. Men midt under disse politiske og oeconomiske Anmærkninger forandrer Memorialen sin Natur, og bliver allene til en Angivelse over Amtmanden Statsraad Fleischher. Concipisten Zaurvig haver derudi saa noiagtigen fulgt hans Mandanters Billie, og saa ligefrem skrevet, hvad de have forlangt af ham, saa han endog i deres Navn begjærer, at ham selv, som deres befuldmægtigede Prokurator maatte meddeles Kongl. allernaadigt Ordre, tilligemed Commissarierne at undersøge og oplyse denne Sag.

Hidindtil er Secretair Zaurvig kun blot Concipist, og vil ikke anses, som Angiver; men da Vice-Statholderen tilskrev ham at indsende nærmere Underretning om den Fuldmagt han beraabte sig paa, og det da havde været hans Skuldighed udtrykkelig at nævne dem, som havde committeret ham, og i hvis Navn han havde skrevet; saa har han, i hans Svar til Vice-Statholderen, allene erklæret: At Almuen af Haabel, Tomter, Svindal og Waaler, for længst med ham og Ridsmændene, Mejer og Solgaard har været forsamlet, og anmodet ham om deres Larvs Jagttagelse.

Jeg maatte spørge, hvad dette vil sige: han nævner ikke visse Personer, som han burde have gjort, og som var det Vice-Statholderen ønskede, men han opfordrer en heel Almue, paa det han saaledes kan have nok at vælge iblant, og dog tør han ikke erklære videre, end at de

have anmodet ham at iagttage deres Tare: at forsvare dem, om de bleve tiltalte, og at forbielpe dem til deres Ret, om dem skeede Uret.

Non dette kan kaldes Commission til at skrive en Angivelse over deres Amtmand, hvor de fleste angivne Poster ere af den Beskaffenhed, at Almuen, i Almindeligh.d, derved ikke i nogen Maade kan siges at være forurettet; og da visse af dem medføre en Fornærmelse for een og anden blant Almuen, saa veed man ikke, kan ei heller af Haurvigs Svar slutte, om der iblant dem, der skal have bedet ham iagttage deres Tare, ere nogle af de Forurettede; jeg siger, at man ikke af Haurvigs Svar kan slutte det; thi i saa Fald burde han bestemt navngivet dem.

Udsaa maae man i Følge Haurvigs egen Erklæring, betragte ham allene som Angiver, og kan kun ansee det, at han har skrevet i Almuens Navn, og underskrevet: efter Suldmagt fra nogle af Almuen, som et i Norge sædvanligt Kunstgreb, hvormed han har tænkt at tilvende sin Angivelse saa meget større Kraft og Anseende af Vigtighed.

Da Kammer-Collegium udi deres senere Skrivelse af 31 Julii d. A. melder: at der fra det Smaacelleffste Amts Almue atter er indkommen Ansøgning om Resolution paa denne Angivelse, saa maae jeg undre over, efter at Sagen eengang er sendt til det Danske Cancellie for derfra at foreskilles og expederes, at Kammer-Collegium ikke tillige har sendt denne senere Ansøgning til Cancelliet, da den kunde været til stor Oplysning i Sagen, saa fremt den ellers er underskreven af Almuen selv, eller endeel iblant dem, men er den kun ligesom den forrige, underskreven af Haurvig paa Almuens Vegne, kan det være det samme, siden den i saa Fald allene viiser, at Haurvigs forhen ommeldte Kunstgreb ikke saa aldeles har mislinget ham, da Kammer-Collegium uden videre anser hans Ansøgning som en Ansøgning fra Almuen.

Maaskee kunde det samme hændet mig, om denne havde været den første af slige Norske Angivelser, der var bleven sendt til min Erklæring.

Alt, hvad denne Krigs-Secretair og Postmester Jens Haurvig er mig bekendt af, er, at han selv i hans Skrivelse til Vice-Statholderen melder,

melder, at han er suspenderet og ført i Fortredeligheder, og at Amtmand Sleischer i hans Memorial af 23 April erklærer, at han har begaaet Falsum i hans Postmester-Embedet, og deraf er suspenderet. Jeg slutter deraf, at han just ikke har meget at vove. Naar jeg sammenholder dette med hans Omgang ved denne Ungivelse, finder jeg det ikke urimeligt, at han kan være een af de Personer, som Bedkommende finde bequemme, naar de, uden at vove noget, og uden at udsætte sig selv, gierne vilde føre andre i Fortred og Ulykke.

At man paa en saadan Persons blotte og derhos mistænkelige Andragende, skulde uden videre anordne en Inquisition-Commission, og derved føre et heel Amts Indvaanere i Forvirring og Oprør, opfordre Almuen til at klage, og indkalde nogle hundrede Bønder, deels til at aflegge Vidne, deels til at høre Vidner, med videre, det er noget, jeg ikke for Tiden, og efter den Oplysning jeg endnu haver, tør raade til.

Derfor Angiveren midt under Commissionen løb sin Wei, som jeg just ikke turde indestaae for, saa havde man giert megen Larm, og maaskee foranlediget meget Ondt, for liden eller ingen Nytte.

Skjønt endeel af Ungivelses-Posterne ere meget vigtige, saa ere de fleeste af dem dog af den Beskaffenhed, at de enten ikke angaae Almuen, eller ikke just udfordre en Inquisition-Commission.

Amtmanden beskjyldes: a) at have fornærmet Obristlieutenant Krafft ved Rydningen; men det er ikke Krafft eller nogen paa hans Begne, som klager; b) at den af ham angivne Rydning er urigtig; at han ikke rigtig har uddeelt de ham leverede Medailler, og at han har beregnet Omkostninger, som ikke ere medgaaene.

Det første heraf kan let erfares. Om Beskjyldningen angaaende Medaillerne er rigtig eller urigtig, veed jeg ikke, men at den skeer, undrer jeg ikke over, og jeg tænker, det vilde gaac enhver Amtmand i Norge saaledes, naar han fik Medailler at uddele blant Almuen, at de, der ingen Medailler fik, og dog meente at have fortrint den ligesaa gode eller bedre, end andre, der havde faaet dem, vilde troe, at Amtmanden havde stillet nogle i sin egen Komme. Overalt er det let at slutte, at Angiverne derudi

kun gicte sig frem. Naar Amtmanden foreviser sine Dvitteringer, og de der have udgivet dem, adspørges om de have faaet dem, og om de have givet anden Valuta derfor, kommer Sandheden let for Dagen.

Amtmandens Regninger paa Omkostningerne, og dermed følgende Dvitteringer, lader Kammer-Collegium vel revidere og undersøge, uden at der i den Henseende, behøves nogen Inquisition:Commission. c) Den Post, at Amtmanden af Almuen i visse Sager skulde have faaet Foræring, for at tillade at hugge Trælast i de beneficerede Skove; var maaffee værd at lade undersøge, om Amtmanden ikke kan fralægge sig den; ligesom den og, efter de anførte Omstændigheder, maae være let at bevise. d) At Amtmanden i den samme Sag skulde have ageret Dommer og Prokurator, og taget Penge af begge Parter, er en hæslig Beskyldning, men, som blev vanskelig at bevise, naar den og var rigtig.

Maaffee kan Amtmanden nogenledes godtgjøre sin Opførsel; thi det kommer mig for af Angivelsen selv, som, at de Penge, han skal have faaet af den ene Part, have været for Actens Beskrivelse. For øvrigt er denne Post Almuen uvedkommende. e) Den Post om den Bonde, der skal have besvangret sin Kones Eysterdatter i Aaret 1760, saavel som den Post om det Drab, der skal være begaaet i Aaret 1750 eller 1751, maae være let for Amtmanden at opløse, saafremt han ellers er uskyldig. f) Ligesledes bør han være istand til at opløse den Post om Arfivet, saafremt han derudi har gjort, hvad han kunde. g) Den Post, at Amtmanden skal have paabehrdet Almuen en Sjæls Skat under Navn af frie Skjeds, er af samme Beskaffenhed, som den 3die Post, og var værd at undersøges, saafremt Amtmanden ikke kan fralægge sig den.

Endelig slutter Angivelsen med det smukke Forslag, at Inquisitionen skulde begynde, medens Amtmanden endnu opholdt sig i Kiebenhavn, at Bidnerne saaledes kunde føres paa hans Bag og i hans Traværelse; skient jeg ikke kan troe, at det har været Ulvor med denne Hensigt, siden det er let at begribe, at saasnart Amtmanden fik at vide, at Inquisition over ham skulde begynde, skyndte han sig nok at reise hjem.

Den nye Anke, som Kammer-Collegium i deres sidste Skrivelse anfører imod Amtmand Fleischner, at han tvertimod Kongl. Befaling er reist herved, er noget, som ikke behøver ved en Inquisition: Commission at oplyses.

Hvad de Beviser og den Oplysning angaaer, som Secretair Zaurvig haver anmeldet i hans Skrivelse til Vice-Statholderen af 31 Martii d. A., da finder jeg dem langt fra ikke af den Diatighed, som Kammer-Collegium og Vice-Statholderen, der melde, at Zaurvig tydelig har anført baade de Vidner og de Documenter, hvormed hver Punkt skal oplyses.

Jeg finder derimod næsten intet andet i denne saa kaldte Forklaring, end at Zaurvig opkræver heele Almuen, og vil, at alle de, som have havt med en Sag at bestille, eller vidst deraf at sige, skulle indkaldes, og tvinges til at aflegge Vidne i deres egen Sag, og at sværge en anden Sag paa. Saaledes er det let at anføre Vidner og Documenter.

Med alt dette, og saa mistænkelig som denne Angivelse og forekommer mig, saa kan jeg dog ikke raade til, ganske at forkaste den, og aldeles intet at agte derpaa, da her dog er en Angiver, som vedgaaer sit Navn, og tilstaaer Angivelsen, og tilbyder sig at svare dertil.

Det hedder: in magno mendacio aliquid verum; og det skulde være meget, om iblant de mange, og tildeels heel betydelige Poster, ikke skulde være nogle, som medførte nogen Sandhed.

Men, da Amtmanden udi hans Memorial af 23 April begierer, at faae Angivelsen enten fuldstændig eller i Extract til hans Erklaring, og lover, med saa Linier ved hver Post at oplyse Angivelsens Ugrund, saa ser jeg ikke, hvorfor saadant skulde ham negtes; thi naar det og kom til Commission, burde Angivelses-Posterne dog indføres i Stævningen, og derved tilkiendegives ham.

I Lov og Ret forlanger man ikke at stiale sig paa nogen, i det mindste ikke i slige Tilfælde, hvor det er in confesso, hvem Actionen anlegges imod.

Hvor det gaaer, vinder man det derved, at man faaer at vide, hvad Amtmanden har til sin Undskyldning og Oplysning, i een eller anden Post

at anføre. Derfom han og i nogle, men ikke i alle Poster, viser Angivelsens Rigtighed, kan man siden i Commissorium forbigaae de første, og derved spare den Tid og de Omkostninger, som sammes Linderføgning vilde medtage.

Skulde en Commission siden behøves, da bliver jeg, i Henseende til Commissarierne, hverken enig med Zaurvig eller Vice-Statholderen, da jeg ikke holder det for anstændigt, at et Par Procuratorer eller et Par Correnskrivere skulde inquirere om en Amtmands Opsørsel; men allermindst bliver jeg enig med Vice-Statholderen derudi, at Commissarierne ikke skulde dømme, men indsende deres Beretning, og samme med Vice-Statholderens Betænkning forestilles Deres Kongl. Majestæts; og jeg kan ikke begribe, hvorfor den brave Herre, som alletider pleier at være saa meget for Lands Lov og Ret, herudi har fulgt ganske andre Principer.

Efter mine Tanker bør, naar det kommer dertil, tvende Commissarier (helst tvende Amtmænd, eller en Amtmand og en Assessor i Over-Hofretten) befales at modtage Parternes Breve og Beviisligheder, og afhøre deres Vidner, som, uden Exceptio fori, bør møde for Commissionen, og derefter kiende og dømme, saaledes, som de for vedkommende Overret ville tilse og forsvare. Saa bør og Secretair Zaurvig befales, som Actor for Commissionen at godtgjøre sin Angivelse, dertil ham kan forundes Beneficium Paupertatis.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om Hr. Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou kunde tilskrives: At indhente Amtmand Fleischers Erklæring over de betydeligste Poster i Angivelsen, og derhos at befale Secretair Zaurvig strax at indsende en Sortegnelse over dem blant Almuen, som have committeret ham til at skrive Angivelsen i deres Navn, og tillige med ham ville staae til Ansvar for dens Rigtighed, udi hvilken han haver at anføre enhveres Navn, Boepæl og Gaandring; da Vice-Statholderen, efter at have erhholdet saadan Undertretning, haver at indsende samme med sin Betænkning, hvorvidt han endnu maatte eragte en Inquisition-Commission, til denne Sags Oplysning nødvendig.

Det-

Derfom heraf skulde gaae Communication til Kammer-Collegium, kunde de maaffee tillige tilskrides, at, sem man her hidindtil intet har seet fra Almuen selv, saa ønskede man nok at see de Memorialer, som Kammer-Collegium melder at være indkomne fra Almuen; saafremt samme af Almuen, eller nogle blant dem selv er underskrevet. Jeg kan ei heller begribe, hvorfor Kammer-Collegium holder dem tilbage, da de have sendt det øvrige til Cancelliet. Kiebenhavn den 23 Sept. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 13 October 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring; og tilsendes Vice-Statholderen tillige Fleischers Forstilling.

Herefter blev saavel Rentekammeret som Geheimeraad og Vice-Statholder Benzou, under 23 October 1762 fra Geheime-Conferensraad Brev Zolstein tilskreven.

CXXIII.

Erklæring over en Memorial og Forestilling af 18 Maji 1762 fra Biskop Tiemand i Bergen; hvorudi han forestiller, at han altid har holdt sig forbunden til at samtykke, hvad der blev trykt udi Bergen, og i den Henseende i Aaret 1757 havde adbaaret Bogtrykkeren, da han, uden saadan Approbation, havde trykt et temmelig obscøent Frolupsvers. Da han nu i dette Aar forekom et Liigvers over afgangne Cancellieraad Wollert Dankersen, sem og var trykt uden Approbation, og som i Henseende til den Af dødes bekiendte Omstændigheder syntes at indvælde sig paa adskillige Embedsmænd i Bergen, havde han først tilskrevet Bogtrykkeren, og af ham faaet til Svar, at Capellanen Hr. Johan White var Forfatter til Verset, hvis Concept han og sendte, og at han, da det hastede dermed, havde lovet at staae til Ansvar for, at det blev trykt uden Approbation. Da Biskopen derpaa den 3 Maji ved Stiftsprovsten havde aasket Hr. Whites Svar paa begge Poster, har Hr. White først den 6 Maji tilskrevet Provsten et Brev, som er fuldt af Uartigheder mod Biskopen; s. Ex.: at Biskopen har paa hans Bog formaaet Bogtrykkeren at give Erklæring om hans Person; at han maae betiene sig af Notarius Publicus; at hans Svar skal komme ganske betids; at hans Embeds-Forretninger ikke maae tilsidettes for Smaaating &c. Dette Brev paa stod Hr. White, at Provsten skulde tilsende Biskopen. Den 8 Maji har han atter svaret i samme Tone: at Bisko-

pen har anlagt Inquisition imod ham; at Biskopen, som besvolder, bør bevise. Forelegger derpaa Biskopen fire Contra-Questioner; vil have skriftlig Svar; thi Sladder vises tilbage, da man maae være Mand og ikke Børn. Melleder, at han maae lade Verset, formedelsk det's almindelige Bifald, anden Gang oplegge, og henholder sig til sin Notarial-Bestikkelse til Bogtrykkeren, som paa vedkommende hvide Steder tilstrækkelig skal revideriggjøre hans Opførsel. Paa samme Maade har han siden vedblevet, og i alle uinnelige Tiaander søgt at opirre og drille Biskopen. I den Henseende Biskopen indstiller, hvorledes denne Hr. White bør anses, saavel som Bogtrykker Kottekt; og endelig, om den Notarial-Bestikkelse, der efterlader et saa slet Exempel paa sømmelig Subordination, skal blive staaende i Byens Protocol. Tilføjte med en anden Memorial fra bemeldte Biskop af 17 Junii, hvorved han indsender et nyt Exemplar af bemeldte Ligvers, som Hr. White anden Gang har ladet oplegge, efter at han havde faaet det approberet af Professor Poelses her i Kiøbenhavn, hvilket er et nyt Beviis paa den Driftighed, som han bestandig fremturer ved alle Leiligheder skriftlig og mundtlig at vise. Tilføjte med Stifamtmand Caignons Erklæring af 13 Julii, som allene gaar ud paa, at ingen Brude eller Ligvers burde trykkes uden Biskopens Approbation, og at Notarius Publicus af Stifamtmanden burde tilholdes, at udstryge den af Hr. White forlangte Notarial-Act af hans Protocol.

* * *

Denne Sag er, i Henseende til dens Begyndelse, langt fra ikke den Vidtsøftighed og al den Skriven værd, den har forarsaget.

Alt hvad jeg kan sige om det Begravelse-Vers, som dertil har givet Anledning, er, at det er et slet Vers, hvis Forfatter nok synes at have villet stille paa visse Personer. Videre kan jeg ei heller med Visshed sige derom, da den Afdøde Dankersens Omstændigheder, og de Fortrædeligheder, han kan have havt med andre, ere mig aldeles ubekjendte, undtagen af det lidet og heel almindelige, Biskopen derom anfører i hans Forestilling.

For øvrigt er det let at begribe, at et Begravelse-Vers, der slaar om sig med Phantaster, Zunde, Røve, Løver, Chicaneur, Øretusder, falske Selgene, Kjøvere ic. kan være af den Veskaffenhed, at der paa Stedet, hvor Auhors saavel som den Afdødes Omstændigheder, Forsindelser og Tvistigheder med andre ere bekjendte, kan enhver vide og glette,

giette, hvem der, i hver Strophe og med hvert Epithet pæges paa, da derimod andre, som disse Omstændigheder ere ubekjendte, derudi allene finde en almindelig Taabelighed og Bitterhed, om de og giøre sig den Umage at læse det. I den Henseende undrer jeg ligesaa lidet over, at Biskopen i Bergen har fundet dette Vers anstødeligt, fornemmelig det var trykt uden Approbation, som, at Professor Poeseos her i Kiøbenhavn har, uden at giøre sig nogen videre Betænkning derover, approberet det til Trykken. Enhver af dem har handlet efter de almindelige Regler, og efter den Kundskab han havde og kunde have.

Men det, jeg med Visshed kan sige i denne Sag, er, at Capellansens Hr. Johan Whites Forhold og Opførsel mod Biskopen bestandig og forfra har været saa trodsig, saa opirrende saa fuld af Ondskab og Bitterhed, saa jeg ynker enhver Øvrigheds-Person, der blant sine Underhavende, som han nødvendig maae have med at bestille, finder saadanne Folk.

Da Biskopen ikke havde foretaget sig videre, end at han først havde æffet Bogtrykkerens Erklæring, hvem der havde gjort dette Vers, og hvoreledes han var kommen til at trykke det uden foregaaende Approbation; og efter at han havde erhholdet samme, havde i Anledning deraf, ved Stifts-Propsten æffet Hr. Whites Erklæring, om han tilstod at være Udhør til dette Vers, og om han havde overtalt Bogtrykkeren til at trykke det uden Approbation, og lovet derfor at staae til Ansvar, saa har Hr. White den 6 Maji tilskrevet Propsten det anstødelige Brev, hvorudi han ikke svarer paa det, der var spurgt om, og han ikke kunde behøve lang Tid til at svare paa, men derimod melder, at Biskopen har formaaet Bogtrykkeren, paa Hr. Whites Sag, at give en Erklæring om hans Person ic. At hans Svar skal komme ganske betids ic., da vigtige Embeds-Forretninger ei kan tilsidestettes for Smaaaring ic.

Og paa det, at Biskopen ikke skulde være uvidende om, at han i dette Brev var bleven forhaanet, saa har Hr. White udtrykkelig paa-staaet af Stifts-Propsten, at han skulde sende Biskopen Brevet in Originali.

ginali. Da hans Svar 2 Dage derefter den 8 Maji fremkommer, saa er det ikke mindre stødende, og viser ligesaa liden Ærbødighed for Biskopen.

Han siger, Biskopen har begyndt Inquisition imod ham. Det første af Biskopen fremsatte Spørgsmaal gjør han latterligt; paa det andet, som og angik hans egen Gierning, vil han hverken svare Ja eller Nei, men anseer Biskopen som Sagsøger, og den, der beskylder og paastaer, og siger, at det paaligger ham at bevise ic. Dernæst forelægger han Biskopen fire i alle Maader stødende Contra:Qvæstioner; erklærer at lade det omrøistede Vers anden Gang til Trykken befordre, truer med at vise Glæder tilbage, og at andrage Sagen paa høiere Steder. Endelig erfarer man af dette Brev, at Hr. White allerede Dagen forhen den 7 Maji havde begyndt med Notarial-Beskikkelse i denne Sag, hvor Biskopen ikke havde gjort noget Skridt, som egentlig kunde siges at sigte til Proces, og hvor det høieste, han kunde synes at sigte til, var, som han selv erklærer, en privat Paamindelse.

Derpaa har Hr. White endnu den 13 Maji tilskrevet Stiftamtmanden og Biskopen det uartige Brev, hvormed man strax merker, at han ikke har havt anden Hensigt, end at sige Biskopen i hans Dine, at han ansaae ham som en titulair Biskop, og at han agtede en anden, som kun havde den blotte Titel af Biskop, høiere end ham. Paa samme Maade skal Hr. White og siden have vedblevet med at trodsø Biskopen, true med Proces, og at han vilde anlegge Sag mod ham; ligesom man og seer, at han virkelig anden Gang har ladet dette Vers befordre til Trykken, og deraf gjort et nyt Dplag i Bergen, efter at han tilforn havde tilføjet sig en Approbation derpaa i Kiøbenhavn.

Til alt dette kan jeg ikke sige, at Biskopen har givet denne Hr. White nogen rimelig Anledning, som kunde undskyldte hans trodsige Opførsel, da jeg ikke undrer over, ifald Biskopen har tilforn kiendt noget til hans voldsomme Character, at han ikke har villet indlade sig i Correspondence med ham, uden giennem Stiftsprovsten.

Vel kunde Biskopen maaffee sparet det Brev, han den 21 Maji har skrevet til Ministerium i Bergen, for at ydbede sig deres Censur over dette Brev; men jeg maae og siye, at dette først er skeet, efterat Hr. White i mange Maader havde fornærmet Biskopen, og ved alle Leiligheder truet med Proces og med at anlegge Sag, dertil han og kunde synes at have giort Begyndelse ved sin Notarial: Veskikkelse.

Det vilde være af en slem Følge, om saadan gienstridig og trodsig Opsyrsel af en Undermand mod hans foresatte Øvrighed ikke skulde blive alvorlig anseet.

Bispe-Embedets Værdighed og Biskopens Understøttelse synes at udfordre, at denne Hr. Johan White bliver saaledes straffet, at det kunde giøre Indtryk hos andre, som maatte være tilbøielige til at begegne deres Foresatte paa samme Maade.

Saalænge der ikke anlegges nogen Action mod Hr. White, men Sagen afgjøres ved Kongl. allernaadigst Resolution, kan anden Straf ei vel finde Sted, end en Tilrettesættelse eller Mulct. Jeg skønner ei rettere, end at Hr. White heel vel har fortient begge Dele, fornemmelig man ikke veed, hvilken af Delene der gjør den stærkeste Virkning hos ham. For hans opsætsige Forhold mod hans foresatte Biskop, har han fortient alvorligt at irettesættes, og da han har giort sit til, at deraf denne Sag kunde finde en vidtløstig Proces, som kunde kostet ham selv mange Penge, saa kan han med saadan hans udviiiste Trættekierhed vel have fortient en tilstrækkelig Mulct.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden i Bergen. (Thi da Sagen angaaer Biskopen, og Stiftamtmanden derudi har givet Erklæring, saa synes det best at passe sig, at Stiftamtmanden uddeler Trettesættelsen.) At han haver for sig at kalde Cappellanen Sr. Johan White, og i Provstens samt tvende Præsters Overværelse, alvorlig irettesætte ham for hans mod hans foresatte Biskop brugte trodsige, gienstridige og en Præst aldeles uanstændige Forhold, og at advare ham, en anden Gang at opføre sig

sømmeligere og ærbødigere mod hans foresatte Øvrighed, og paa en Maade, som bedre passer sig med det ham anfortroede geistlige Embede, saafremt han ikke vil vente derfor vedbsrlig at blive anseet og straffet, ligesom denne Sag og Skal staae ham aaben for, ifald han oftere maatte befindes udi saadan Brøde. Saa bør og Hr. Withe, for hans udi denne Sag udviiste Trættekierhed og Bestræbelse for at bringe Sagen til Proces og Vidtøstighed, betale en Mulct af 20 à 30 Rdr. til fattige Præste-Læker.

Derimod kan jeg ikke scticme, at Bogtrykker Ketcherts Forseelse er saa grov, at han i nogen Maade kan sættes i Ligning med Hr. Johan White. Vel kan det ikke saa aldeles undskyldes ham, at han ingen Kongelig Ordre var foreviist; thi indtil videre, og indtil ham blev anden Ordre foreviist, burde han holde sig den ham af Biskopen tillagte Ordre esterrættelig. Dog er det og vist, at naar Biskopen vilde paastaae, at denne Ordre skulde have den Kraft, at Bogtrykkeren, i Følge deraf burde straffes, naar han ikke rettede sig derefter, saa burde han forshnet sig selv med en Kongl. Befalning. Men det, som fornemmelig undskylder Bogtrykkeren, er, at man nok merker, at det i alle Maader forholder sig, som han har foredraget, nemlig, at Hr. White som Forfatter har overtalt ham til at trykke Verset, uden Approbation, da han foregav, at det hastede dermed, og derhos lovet, at staae til Ansvar for alt hvad, som deraf kunde flyde. Da han saaledes haver een i Byen boesat geistlig Embedsmand for sig, saa ser jeg ikke, at han just for hans Omgang bør mulcteres.

Jeg skulde saaledes indstille, om der, i Henseende til det i Bergen værende Bogtrykkerie, kunde gaae et ligesaadan Reskript til Stiftamtmændene og Biskopen i Bergen, som Biskopen i sin Forestilling melder, at der tilforn Skal være gaaet til Christiania og til Viborg af 3die Martii og 4de October 1747. Da Stiftamtmændene, (for at give Biskop Tidsmand en Slags Dpretning,) tillige kunde befales, at tilkiendegive Bogtrykkeren: at han for denne Gang bliver forstaaet for Mulct, i Henseende til, at han haver viist sin Mand for sig, som var een i Byen boesat geistlig Embedsmand.

Hvad

Skvad endelig angaaer Notarius Publicus i Bergen, da skionner jeg ikke, at han haver gjort andet, end forettet sit Embede, og jeg begriber ikke, at han burde negte Hr. White at tilstille Bogtrykkeren en Notarial-Beskikkelse paa hans Vegne, og modtage hans Svar, fordi der i Beskikkelsen var talt om Biskopen, og det maaskee ei paa en alt for artig Maade; ei heller kan jeg indsee den store Forargelse der kan flyde af, at der i Bergens Byes Notarial-Protocol findes en Notarial-Beskikkelse, som mueligt kan tiene til Beviis paa, at en Præst der i Byen engang har, paa en dristig Maade, opfært sig mod Biskopen. Altsaa kan jeg ikke være enig med Stiftamtmanden derudi, at denne Notarial-Beskikkelse skulde i Protocolen udstryges; thi man bør ikke uden sær vigtige Aarsager og her Nødvendighed gjøre Notarial- og andre slige offentlige Proccoller til Concepts eller Klak-Bøger, da de med saa megen Omhue, og ved at bruge megen Barsomhed ere indrettede til at være sikke og aldeles paalidelige Underretninger for Eftertiden.

Skulde noget i den Henseende foretages, kunde det Kongl. Reskript, som i denne Sag gaaer til Stiftamtmanden, indføres i Notarial-Protocolen, hvilket i alle Maader var Inldestgiørelse nok for Biskopen, ligesom det ikke kan negtes ham, isald han det af Notario skulde forlange.

Men jeg holder det efter Omstændighederne for rettest, at der om Notarius Publicus og hans Forretning aldeles intet meldes i det Reskript, som denne Sag angaaende gaaer til Stiftamtmanden, og hvoraf der vel vil gaae et Slaags Communication til Biskop Tidemand. Kiøbenhavn den 27 Sept. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 27 October 1762:

Ordre til Stiftbefalingsmanden og Biskopen efter Generals-Profureurens Erklæring, og Notits til Biskop Tidemand.

Herefter blev Stiftamtmand Cicignon og Biskop Arent under 27 November 1762 tillagt Kongelig Befaling, og Notits derom samme Dag til Biskop Tidemand.

CXXIV.

Erklæring ober et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 15 Maji 1762, hvor ved de communicere en Høiheits Landmilice-Sessionsdom af 15 Febr. 1762, hvorved en Landsoldat Hans Hansen er demt til at løbe 6 Gange Spidsrod, og arbejde i Jern i eet Aar, fordi han har hugget et Leed af sine tvende Fingre paa den høire Haand, for at blive frie for at gaae til Holstein, da han var udtagen til Grenadeer. Tillige med en Forestilling fra Sessionen af 20 Febr. 1762, derudi de begiere, at dem paa denne Dom maae meddeles Høi Kongl. Resolution, paa det Executionen derefter kunde vorde foranstaltet. Dernæst de melde, at tvende saadanne Tilfælde tilforn i Aaret 1759 ere forefaldne, og da der i Loven og Krigs-Artiklerne intet findes om saadan Misgierning, som just ikke aldeles er den samme, som den Forordningen af 9 Decbr. 1735 taler om, saa indstiller Sessionen, om det ikke kunde være fornødent, ved et Reskript, som maatte læses af Prædikestolene og paa Excerceer-Pladsene, at sætte Straf derfor, som kunde være for en Uenrolleret Fæstnings- Arbejde i saa mange Aar, som han skulde have tiend, og for en Enrolleret Fæstnings- Arbejde i saa mange Aar, som han havde tilbage at tiene udi, med Skierpelse af Spidsrodslaben, naar han paa samme Tid, var commanderet til virkelig Tjeneste, samt at hans Ederis Tilbydelse om, at det var flect af Vanbære, ikke skulde antages; i den Henseende begierer Krigs-Cancelliet det Danske Cancellies Betænkning; 1) om noget habes imod, at Dommen, som den er, foreslilles Hans Majestæt til Approbation. 2) Om ikke den foreslagne nye Anordning maatte eragtes billig, da dens Foranstaltning overlades til det Danske Cancellies Godtbefindende.

* * *

Da jeg finder de af Krigs-Cancelliet og Sessionen foreslagne Poster, i Henseende til det Bøfsentlige, billige og rimelige, saa skulde jeg indstille, om Krigs-Cancelliet herpaa kunde svares: at man herfra intet har imod den tilsendte Sessionsdom, men finder samme vel opsat og vel grundet; men, da den er affaqt af Landmiliciens-Session, og det er bekiendt, at det beroer paa Vedkommende, som ved disse Sessioners Domme finde sig fornærmede, at indstævne samme for Høiheits-Ret, saa overlader man til Krigs-Cancelliets behagelige Overveiende, om det ikke var best, at Sessionen opløste Dommen, og lod den strax execvere, isald Vedkommende ikke for-

forlangte at appellere; men, isald Hans Hansen forlangte at appellere, maatte den, som en Delinquentssag, indstævnes for Høieste-Ret. Man tænker, at det vilde gjøre større Virkning hos den gemene Mand, om denne Straf blev paalagt enten efter en Høieste-Rets Dom, eller en Dom, som Vedkommende ikke understode sig at appellere; man frygter derimod, at naar en Dom, som ellers efter sin Beskaffenhed kan appelleres, blev af Hans Majestæt allernaadigst approberet, Vedkommende og andre blant den gemene Mand da vilde troe, at man havde søgt at faae en Kongl. Approbation, fordi man frygtede, at Dommen ikke skulde blive stadfæstet, om den kom ind for Høieste-Ret; og i saa Fald synes Hensigten med Straffen ei saa tilfulde at ville blive opnaaet. Hvad angaaer den af Sessionen foreslaagne Anordning om Straf for slige i sig heel skadelige, farlige og nedrige Misgjerninger, da har man ei heller noget af Betydning derved at erindre, men finder den foreslaagne Straf at være ganske rimelig, og vel at passe sig med Misgjerningens Hensigt, Natur og Beskaffenhed. Den eneste Tvivl, man derved haver, og som man vil overlade til Krigs-Cancelliets eget Paaskjønnende, er følgende:

Af de tilsendte Documenter erfarer man, at dette Slags Misgjerninger paa en Tid af 3 Aar, trende Gange er forekommet i Fyen. Man veed ikke, om de i samme Tid eller forhen og ere begangne i de andre Provindser.

Der ere visse Misgjerninger af den Beskaffenhed, at man saavidt mueligt skal søge at hindre, at den gemene Mand ikke kommer i Erfaring om, at de kunne foreøves. I Henseende til slige gjør man ofte mere Skade end Gavn ved en Anordning, som sætter Straf for dem, og handler derved tværtimod den Hensigt, man søger at opnaae, da flere foreses til at begaae en saadan Misgjerning, ved at faae at vide, at den er til, og kan foreøves, end der hindres og skrækkes derfra, ved den derved satte Straf.

Man er ikke tilfulde forvissset om, hvorvidt de her ommeldte Misgjerninger, som bestaae udi at lemleste sig selv, for at gjøre sig derved uduelig til Hans Majestæts Krigs-Tjeneste, kunne fortiene at henregnes til denne Klasse eller ei.

Ligesom Krigs-Cancelliet best kan være underrettet om, hvor ofte og jævnlig disse Misgjæringer pleie at forekomme, saa overlader man og ligefrem til Krigs-Cancelliets eget Paaskiennende, hvorvidt den her frem-
satte Tvivl, i Henseende til dem, kan finde Sted eller ei; da det for-
staar sig selv, at saafremt det, der nu i tredje Aar, tredje Gange er
hændet i Fyen, ligeledes jævnlig er skeet i de andre Provindsler, og man
saaledes deraf erfarer, at dette Slags Misgjæringer ere, desværre, al-
for bekendte; saa kan denne Omstændighed ikke komme i nogen Betragt-
ning, ligesom man og i saa Fald, herfra er villig, efter Krigs-Cancelliets
Forslangende, at gjøre allerunderdanigst Foreskilling om en Forordning
eller Reskript angaaende Straffens Skærpselse og Bestemmelse for slige
Misgjæringer. Kiøbenhavn den 30 September 1762.

I Cancellie-Collegio blev resolveret den 27 October 1762:

Espederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Krigs-Cancelliet under 13 Novbr. 1762 fra Geheime-
Conferensraad Brev Holstein tilskreven.

CXXV.

Erklæring over en Foreskilling af 24 August 1762 fra Stiftamtmanden i Pol-
land Geheime-Conferensraad Raben, derudi han indberetter, at i Anledning
af Reskriptet af 10 April 1761 have nogle Lømmere og Muursvende, som til-
forn havde nedsat sig udi Naakob, foretaget sig at ernære sig af deres Profes-
sion, for saavidt de med egne Hænder kunde arbejde, og uden at holde Svende
og Dreng. Derover have Laugmesterne besværet sig, skjønt de ikke have no-
get sluttet Laug eller sær Privilegium. Tvivlighederne bestaae fornemmelig der-
udi, at Laugmesterne ville forbyde disse Svende eller Friemestere at forene sig,
tvende eller flere, for samlede at antage et Arbeide, hvilket Friemesterne for-
mene at være dem tilladt, fornemmelig deres Professioner ere af den Beskaffen-
hed, at et Menneske allene ikke kan udrette noget synderligt derved. I den
Henseende Stiftamtmanden udbeder sig Kongl. Resolution over denne uven-
tede Dvæstion.

* * *

Jeg skionner ei rettere, end at den Qvæstion, som Stiftamtmanden her fremsætter, tydelig nok er afgjort ved Reskriptet af 10 April 1761, som fastsætter, at i de Kjøbsteder, hvor der ikke er noget sluttet Laug eller andet sær Privilegium, som derudi kunde være hinderligt, der skal det være alle og enhver tilladt at ernære sig paa hvad lovlig Maade de best vide og kunde ic.

Da nu Stiftamtmanden beretter, at Muur- og Tømmermestere i Naaskov ikke have noget sluttet Laug eller andet sær Privilegium, saa er det klart, at de ere aldeles uberettigede til at hindre andre fra at ernære sig af disse Professioner, hvad enten det skeer paa een eller paa en anden Maade.

Disse Mestere have selv Ret til at arbejde, men de have ikke noget Monopolium, uden det de kunne erhverve sig, ved at gjøre bedre Arbeide og give bedre Kjøb end andre.

Smidertid viser denne deres Paastand, som strider imod Reskriptets klare Ord, hvorvidt Monopol-Unden hos os har fæstet Rødder.

Jeg skulde saaledes allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at reskribere til Stiftamtmanden Hr. Geheime-Conferensraad Raben: At da Tømmer- og Muurmestrene i Naaskov ikke have noget sluttet Laug, saa kunne de i Sølge Reskriptet ikke i nogen Maade være berettigede til at hindre de Tømmer- og Muursvende, som sig der nedsætte, fra at ernære sig af Professionen saaledes, som de best vide og kunde, enten ved at arbejde for sig, eller ved det, at flere slaae sig sammen, for tillige at udrette et dem anfortroet Arbeide. Kjøbenhavn den 5 Decbr. 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 27 October 1762.

Erpederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Geheime-Conferensraad Raben, under 12 Novbr. 1762 tillagt Kongelig Befaling.

CXXVI.

Erklæring ober en Memorial af 17 Julii 1762 fra Amtmanden i Eolding Geheimeraad Byplov's Fuldmægtig Birkedommer Hans Albr. Gottl. Jonnin,

at da der er anordnet en Commission til at kiende og dømme paa alle paagieldende i en Sag angaaende 3de Personer, Schlegel, Wintermand og Petersen, som udi Aaret 1754 udrebe Vinene paa Marcus Madsen, og siden rømt hørt af Fængselet, og den derefter udtagne Commissions: Ervæning tillige indkalder dem, som ved deres Pligters Efterladelse, eller ufuldkommen Jagttagelse, have gjort dem skyldige til Undgiældelse formedelst Delinquenternes Udbrud og Undvigelse, saavel som deres Efterfølgning og Paagribelse &c. i saa hær Actor og under denne Klasse indstævnet ham til at betale Mulet og 50 Rdr. i Omkostninger. Anledningen dertil er, at han, som Amtmandens Fuldmægtig, den 4 Junii 1754 om Aftenen sildig fik et Brev uden Haand, som berettede, at den ene undvigte Arrestant Wintermand, befandt sig hos Johan Emed i Suurhave. Dette Brev foreviiste han Amtmanden om Morgenen tidlig, da der strax med Posten blev skrevet til Stiftamtmanden i Ribe, i hvis Amt Suurhave ligger; men, som Brevet først kom til Ribe den 6 Junii, og Wintermand var flygtet fra Suurhave den 5te om Aftenen, saa blev Efterfølgningen fra Ribe forgiødes, da den derimod formenes fra Eolding (som Suurhave ligger nærmere ved, end ved Ribe) at kunde været foranstaltet i rette Tid. Da nu Supplicanten formener at have gjort alt, hvad der tilkom ham, da han om Morgenen tidlig viiste hans Principal Brevet, saa beder han, at han maae befries for Liltale, og at der maae gaae Ordre til Commissarierne, at den mod ham anlagte Sag skal fraskides og ophæves. Tillige med Geheimeraad Bylors Paategning af samme Dato, som anbefaler Ansøgningen, forhemmelig Supplicanten er fattig, og Commissariernes Kammerraad Richters og Capitain Teilmans Erklæring af 24 August 1762, hvorudi de melde, at de, i Følge Commissorio, finde sig beføiede til at kiende paa den over Jonnin giorte Paastand, til Griffindelse eller Undgiældelse for ham, med mindre Hans Majestæt vil befale, at Sagen mod ham ved Commissionen maatte fraskides. Derhos de tillige indsende den anordnede Actors Procurator Giers Erklæring af 10 August; som gaar ud paa, at han, i Følge Commissorium og de ergangne Befalninger, har i alle Maader været beføiet til at giøre Paastand over Jonnin, som forhen har været inddraget for Inquisitionens Commissionen i Sagen, hvor der er gjort Bestyldning imod ham.

* * *

Supplicantens Ansøgning om, at den imod ham for Commissionen anlagte Sag maae vende ophævet, og den over ham giorte Paastand fraskalden, beder paa tvende Grunde:

1) Formener han, at i Følge det udstedte Commissorium og expederede Kongl. Befalinger har Actor ikke været beføiet til at indstævne ham for Commissionen, og der at gjøre Paastand over ham, ligesom Commissarierne ei heller skal være berettigede til at kiende paa ham.

2) Formener han ligeledes, at han haver gjort, hvad han burde, og ikke undladt noget af det, han var forpligtet til at gjøre, saa at, naar Commissarierne og vare berettigede til at kiende og demme paa ham, kunde de dog ikke tilfinde ham enten Mulet eller anden Straf.

Begge disse Exceptioner, af hvilke den første er en Exceptio dilatoria, den anden en Exceptio peremptoria, ere af den Beskaffenhed, at Supplicanten kan fremsætte dem før Commissionen, og lade dem af Commissarierne paa kiende; da det beroer paa ham, om han ved saadan Kiendelse finder sig fornærmet, da at indstævne den for Høieste Ret.

Om Actor har været beføiet til at indstævne Supplicanten og at gjøre Paastand over ham, og om Commissarierne ere berettigede til at kiende paa ham, det er noget, som Commissarierne best kunde skienne om, i Følge det til dem udstedte Commissorium, og de, i Sagen ergaagne Kongelige Befalinger.

Om Supplicanten er skyldig eller uskyldig, og hverken har forsømt noget af det, han burde gjøre, eller foretaget sig andet, end det han var beføiet til, det er noget, som Commissarierne allene kunde kiende paa, i Følge af de for dem paa begge Sider frembragte Breve og Beviisligheder.

Men at man i Cancelliet, hvor man ikke engang har samtlige derhen hørende Dokumenter, skalde foretage sig at undersøge og afgjøre disse Poster, som høre under Commissariernes Paa kiendelse, det er noget, som jeg ikke understaaer mig at raade til, fornemmelig man af hans eget Andragende dog seer saa meget, at han, ved at besørgede Delinquenterne efterfat, enten ikke har udviist den største flittighed og Nidkierhed, heller ikke brugt det beste Overlæg, da ellers efter al Anseende i det mindste den eene af Delinquenterne havde igien været paagrebet; thi naar jeg hører, at en Delinquent, som er undvigt af Fængselet, opholder sig paa et vist Sted, og jeg da lader mig nøie med, at tilskrive den Amtmand, under

Hvis Jurisdiction samme Sted ligger, med Posten, om at foranstalte, at han bliver anholdet, da synes det ikke ret at være mit Allvor, at jeg vil have ham paagrebet.

Det er vist, at man ved at slutte saaledes, tildeels tillegger Amtmandens Fuldmægtig, hans Principals Gierning og Forsømmelse; men foruden at man derudi, som oftest, ei heller tager feil, saa var Fuldmægtigen i nærværende Tilfælde i Særdeleshed forbynden til, at see Delinquenten estersat, siden Esterretningen om Delinquentens Opholdssted just var henvendt til ham som den, det tilkom at seie Anstalt til hans Paagribelse.

Jeg skulde saaledes formeene: At det bør have sit Forblivende ved det i denne Sag udstedte Commissorium og ergangne Kongelige Befalinger; da Supplicanten for Commissionen kan fremsætte sine Exceptioner, og der faae dem paakiendte.

Alf saadan Resolusjøn vil der vel gaae Communication til Commissarierne, siden Memorialen haver været til deres Erklæring. Kiøbenhavn den 7 October 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 3 November 1762:
Forbliver ved de i Sagen ergangne Befalinger.

CXXVII.

Erklæring ober en Memorial af 3 August 1762 fra Bygnings-Forbalker Severin Kryger, derudi han andrager, at han ved Kongl. Befaling af 12 Martii 1756 er beskiftet til Curator for hans Syster Charlotta Amalia Kryger, men da hun paa nogen Tid har været heel skrobelig og syg, og tildeels uroelig, skal hun have ladet sig overtale til at skienke hendes Midler, som beløbe 5000 Rdr., til hendes yngste Proder Christian Detlev Kryger, til Fornærmelse for hendes øvrige Sødsfende, som have viist sig heel ædelmodige mod hende, og paa Skiftet efter deres sal. Moder tilstaaet hende langt mere, end hende med Rette kunde tilkomme. Da nu han, som Curator, ikke kan samtykke derudi, saa begierer han, isald der skulde indkomme Ansøgning fra hende om en anden Curator, det da maae komme til hans og Skifterettens Erklæring. Tillige med en Memorial af 22 Octbr. 1761 fra Charlotta Amalia Kryger,
hvor

hvorudi hun begierer Confirmation paa hendes Testamente af samme Dato, som er underskrevet af hende selv, tvende Personer til Bitterlighed, og den tredie som Curator, derved hun legerer hendes ældre Broder Severin Kryger 1000 Rdr., mey hendes yngste Broder Christian Detlev Kryger 3000 Rdr. og alle hendes Meubler og Prætiosa &c. Tillige med en Memorial fra Com-mandeur-Capitain Fischer paa hans Hustrues og Sødsfendes Vegne af 10 August, da Testatrix imidlertid var død, der begierer, at Testamentet, som ikke af den rette Curator er underskrevet, ikke maae vorde confirmeret, eller i det høieste kun i Henseende til hendes halve Hovedlod; og en Memorial fra Capitain Johan Cornelius Kryger af 23 August 1762, derudi han forestiller, at samtlige Arvinger paa Skiftet efter deres sal. Moder have tilstaaet denne deres ugifte og nu afsdøde Søster langt mere, end hende med Rette kunde tilkomme, med videre; i den Henseende han begierer, at Testamentet ikke maae vorde confirmeret, men hans sal. Søsters Midler deelte mellem hendes rette Arvinger efter Loden. Tillige med Hofrettens Erklæringer af 23 og 26 August 1762, som gaae ud paa, at Testamentet er lovligt og gyldigt, og det derimod Indvendte ikke af nogen Betydning, i den Henseende de indstille, om det maae vorde confirmeret.

*   *   *

Efter de Omstændigheder, som Capitain Johan Cornelius Kryger anfører i sin Memorial af 23 August d. A., kan det ikke nægtes, at jo dette Testamente, i Henseende til endeel af den Afdødes Edsfende, synes at være heel inofficiosum, og at hun kun har viist maadelig Taknæmmelighed imod dem for den Fæielighed, de have ladet see imod hende paa Skiftet efter deres salig Moder, hvor samtlige Sødsfende skal have tilstaaet denne deres ugifte Søster langt mere, end hende med Rette kunde tilkomme, uden Tvivl i den Tanke, at som hun neppe indlød sig i Ægteskab, saa vilde det dog engang falde tilbage igien til dem, udi hvilket Haab de fleeste af dem nu blive bedragne; thi skiont den Afdøde kun har skænket visse Legata bort, og indsat samtlige hendes Edsfende til Arvinger af det øvrige, saa sees man dog lettelig, at disse Legata omtrent medtage heele Boets Masse, saa at der bliver lidet eller intet tilovers for Arvingerne.

Men da et Testamente ikke kuldastes hos os ved det, at det i Henseende til visse nær Slægtninge og Arvinger kan ansees som inofficiosum;

faa bliver Spørgsmaalet her allene: om et Testamente er gyldigt, som en Mindreaarig (eller, hvilket er det samme, et ugift Fruentimmer, som har faaet Kongl. Bevilling paa at være sin egen Børge eller selv at forestaae sine Midler, under Curators Tilsyn,) har giort, uden den ham af Dyrligheden forordnede Curators Samtykke og Underskrift.

Denne Qvæstion synes at henhøre for Lands Lov og Ret, naar vedkommende Arvinger begiere det og protestere mod Testamentets Gyldighed; ligesom jeg og veed, i det mindste et Exempel paa, at den har været paakiendt for Høieste-Ret.

Derimod i Cancelliet kan ikke andet vel komme under Qvæstion, end, om et saadant Testamente ligestrem bør confirmeres, eller og det bør henvises til Lands Lov og Ret, før der først at faae dets Gyldighed eller Ugyldighed paakiendt.

Da nu denne Qvæstion ofte tilforn er forekommen, og maae være forekommen i det Daaske Cancellie, saa skulde jeg formeene, at dermed i nærværende Tilfælde vil forholdes paa samme Maade, som tilforn i andre slige Tilfælde haver været Brug. Kjøbenhavn den 9 October 1762.

Paa dette blev i Cancellie-Collegio resolveret saaledes den 3 November 1762:

Indstilles til Hans Majestæt med Formeening, at Testamentet ei kan nægtes Confirmation, hvorimod de udelukte Arvinger, naar de derom giøre Ansøgning, kunde bevilges, at Confirmationen ikke skal være dem hinderlig i at paatale deres formeentlige Indsigelser mod Testamentet ved Lands Lov og Ret.

I Geheime-Conseillet blev af Hans Majestæt den 19 November 1762 resolveret saaledes:

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

Herefter blev under 22 November 1762 meddelt Kongelig Confirmation paa Testamentet.

CXXVIII.

Erklæring over en Memorial af 7 Junii 1761 fra Proffen i Christiania Professor Haberdorff, derudi han forestiller, at Gaarden Giersøen i Dudalen, som tilforn laae til Sognepræsten i Christiania, er i Aaret 1746 mageskiftet til afgangne Jæver Eliasen mod Gaarden Borgen og Vestegaard, og det paa den Grund, at Gaarden Borgen skulde forblive til Beneficiarii eget Brug, siden den ligger nær ved Christiania.

Ikke desnomindre har Haberdorffs Formand udi Embedet afgangne Stiftsprovst Wegener båret den til Præsten Doccer Holmboe og tvende Bønder, og som dette er imod den Kongl. Resolution, og han selv behøver Gaarden, saa beder han, at nybærende Brugere maae befales at afflaae den til ham til første Fardag. Tilligemed Vice Stattholderens og Biskopens Erklæring af 12 Sept. 1761, derudi de indberette: at Gaarden er henlagt til Christiania Kirkes Lysehold; at Eliasen i sin Ansøgning meldte, at Borgen kunde blive til Beneficiarii eget Brug, men det staaer ikke i Resolutionen; at Hr. Provst Wegener først selv brugte den, men merkede den blev bedærvet og forfalt; at Doctor Holmboe derpaa skaffede ham disse tvende Mænd, som han gif i Caution for; at disse have med anseelig Omkostning forbedret den, saa dem skeede Uret, om de nu skulde udvises deraf, hvorfor de formene, at de lovlige udgivne Byselsbreve bør blive ved Magt.

Efter de Omstændigheder, som udi Vice-Stattholderens og Biskopens Erklæring findes anførte, havde det neppe lykkedes Professor Haberdorff at faae Doctor Holmboe og de tvende Mænd udviiste af de Pladser, som de af rette Vedkommende paa lovlige Maade havde tilbygget sig, og hidindtil forsvarlig have brugt, men det havde allestider maattet have sit Forblivende ved de lovlige udgivne Byselsbreve.

Men overalt er Supplicanten Professor og Stiftsprovst Haberdorff imidlertid, og medens denne Memorial har lagt hos mig, ved Døden afgangne, og som denne Tvistighed derved synes at være tilende, saa skulde jeg allerunderdanigst formene, at Ansøgningen kunde henlægges. Kiøbenhavn den 10 Octbr. 1762.

Herpaa blev i Cancellie-Collegio den 3 Novbr. 1762 resolveret:
Henlægges.

CXXIX.

Erklæring over en Forestilling af 5 Sept. 1761 fra Biskopen i Trundhjem, hvorved han indberetter, at da en Præst paa Nordmøer var død, og Provsten vilde forrette Auktionen over hans efterladte Løssere, var han derudi bleven hindret ved Sorenskriveren, som keraabte sig paa Reskriptet af 9 Maji 1738, saa Provsten maatte afflaae fra Auktionen. I den Henseende forespørger han sig: om ikke dette af Sorenskriveren paaheraabte Reskript er forandret ved Reskriptene af 10 August 1753 (som er ham communiceret under 4 Julii 1755) af 28 December 1756 og 27 Octbr. 1758, hvilket han holder for rimeligt; ligesom han og finder det billigt og heel tienligt for de geistlige Eterboer, at Provsterne i Norge ligesaa vel som i Danmark, tillades at forrette Auktioner over Løssere, og især Boger.

Paa den Qvæstion, som her fremsættes, har Biskopen i Trundhjem allerede faaet Svar ved det Reskript, som gif til Stiftamtmanden og ham i Anledning af min allerunderdanigste Erklæring af 26 Febr. h. a. over en Memorial fra Provsten i Saltens Fogderis Hr. Peder Brun af 10 Sept. 1761.

Spørgsmaalet er her allene, om Reskriptet af 9 Maji 1738, som regent betager Geistligheden i Norge al Ret til at forrette Auktioner, ikke bør anses at være forandret ved Reskriptene af 10 August 1753 og 27 Octbr. 1758; men ved berørte Reskript af dette Aar, er Stiftamtmanden og Biskopen tilmeldet: At det i alle Maader bør have sit Forblivende ved Reskriptet af 9 Maji 1738, da samme ikke i nogen Maade er enten forandret eller ophævet ved Reskriptene af 10 August 1753 og 27 October 1758.

Altsaa tænker jeg, at det enten derved kan have sit Forblivende, eller og Biskopen tilskrives, at han paa denne Forespørgsel har faaet Svar ved berørte Reskript.

De af Biskopen i hans Forestilling anførte Grunde ere ei heller af den Beskaffenhed, at de kunde anses tilstrækkelige til at giere Forandring i det, der pengang er fastsat; thi Auktions-Salarium bliver altid det samme, i hvem der og forretter Auktionen, og det er ikke vel mueligt, at Ophold
kan

kan foraaesages ved det, at disse Auctioner forrettes af den, der i Almindelighed er Auctions-Directeur i det heele District; der er ei heller nogen Urimeelighed udi, at En paa Auction optraader de Ting, som han ikke forstaaer sig paa at vurdere, hvilket jævnlig møder og nødvendig maae møde; for øvrigt, da jeg har haft Leilighed at erfare, at dette Reskript, som de rette sig efter i Trundhiems Stift, og som synes at angaae heele Norge, omtrent maae være ubekendt i Bergens og Aggershuus Stifter, saa ønskede jeg, at Beskaffenheden derned blev oplyst, eller Vice-Statsholderen tilskreven at iadberette samme. Kiebenhavn d. 16 Decbr. 1762.

Cancelliet resolverede herpaa under 3 November 1762 saaledes: -

Er, afgjort ved Reskriptet af 10 April 1762. *

CXXX.

Erlæring over et Pro-Memoria fra Krigs-Cancelliet af 7 August 1762, hvorved de communicere en Memorial fra Obriste von Grevenkop af 18 Maj 1762, derudi han besværer sig over, at afgangne Niels Borup her i en blot Personel og Gieldslag, erhvervet Commissarier imod ham giennem det Danske Cancellie, hvorfor han beder, at han i Folge den 31 og 32 Art. i Krigsrets-Instructionen maae nyde Godt af sit Forum privilegium, og søges for Krigsretten, og det udstedte Commissorium tilintetgjøres; i den Henseende Krigs-Cancelliet begierer at vide de Grunde, paa hvilke dette Commissorium mod ham er expederet. Tillige med Commissariernes Erklæring af 6 Sept., derudi de vise, at Sagen er begyndt med en Arrest paa nogle Grevenkop tilhørende Effecter i Ræstved, og der lovlig forfulgt, og bestaaer af trende Qvæstioner, af hvilke kun den ene i det høieste kunde paakjendes ved Krigs-Retten, saa den i saa Fald vilde udgiøre trende Sager, isteden for, at den for Commissionen kan afgjøres under Tet.

* * *

Da man af Commissariernes Erklæring erfarer, at Sagen er begyndt med en Arrest eller Forbud, som her forfølges paa det Sted, hvor den er gjort, og at det, som for Commissionen kan afgjøres og paakjendes under Tet, ellers rimeligviis vilde foraaesage trende forskiellige Processer, saa skulde jeg indstille, om Commissariernes Erklæring kunde Krigs-

Cancelliet communiceres, og dem derhos tilskrives: At man efter flige Omstændigheder, og da Sagen er begyndt med et Forbud, som strax er forfulgt paa det Sted, hvor det er skeet, holder det for best, at det haver sit Forblivende ved det udstedte Commissorium, fornemmelig det for Commissionen kan afgjøres og paakiendes under Eet, som ellers rimeligviis vilde foraarsage trende Processer for trende forskiellige Retter. Kjøbenhavn den 20 October 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 17 November 1762.

Espederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Hvorpaa Krigs-Cancelliet under 1 October 1763 tilmeldte Danffe Cancellie, at Hans Majestæt havde resolveret, at Sagen uden Confesqvence for den militaire Jurisdiction maae paakiendes ved Commissionen.

Derefter resolverede Cancelliet under 4 October næstefter saaledes:

Dette tilskrives Commissarierne.

Herefter blev Krigs-Cancelliet under 27 November 1762 fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein tilskreven.

Saa blev og Commissarierne under 15 October 1763 fra Geheime-raad Thott tilskreven.

CXXXI.

Erklæring over et Pro-Memoria fra det Tydske Cancellie af 2 Sept. 1762, hvorved communiceres Extract af et Brev fra den Engelske Envoyee Hr. Tuteley, hvormed følger et Species facti fra Kjøbmandene John & David Brown, dermed de ville bevise, at de i en Sag, som Skipper Schierning her ved Søeretten har anlagt imod dem for extraordinair Haverie af hans Skib, som de havde befragtet, og paa Reisen var bleven beskadiget, og nødt til at indløbe i Dover for at repareres, ere domte til at betale 863 Rdr. 12 s., uanseet Sagen allerede var paakiendt af Admiralitets-Retten i Douglas i Skotland, hvor de Herrer Maholm & Pagan (paa hvis Vegne Brown havde fragtet Skibet) vare domte til at betale Schierning for Haverie i alt 22 Pund 14 Sk. Sterl. og 8 Guineer til Skipperen for Captacken, ved hvilken Dom Schierning havde acquiesceret, og modtaget de ham derefter tilkommende Penges, samt udleveret Ladningen, men ved hans Hjemkomst hertil begyndt nye Processer mod Brown, som

som kun var Commissionair; i den Henseende, og da Processen maae have en Ende, begierer Envoyeen, at den begyndte Procedure maae standses. Tilfæge med Magistratens Erklæring af 27 Sept., som gaaer ud paa, at der i Skotland allene er dømt paa ordinair Haverie, men her paa extraordinair Haverie; ligesom de og indsende Copie af Dommen, som det staaer Brown eller andre frit for at indstævne for Høieste Ret, om de derved formene sig fornærmede.

* * *

Grunden til Hr. Envoyees Ticleys Besværing og Paastand er, at Søe-Retten og Politie- og Commerce-Collegium her i Staden har foretaget sig at kiende i en Sag og paa en Qvæstion, som tilforn var paa dømt af Admiralitets-Retten i Douglas i Skotland, og ved deres Dom tilfidesat bemeldte Admiralitets-Rets Dom, som ligesøe usvækket, og ikke af Vedkommende er appelleret, men i alle Maader fuldbyrdet.

Dette negter Politie- og Commerce-Collegium. De tilstaae, at de have kiendt og dømt i denne Sag, men de paa staae derhos, at den Qvæstion, som her af dem er paa kiendt, er en ganske anden, end den, der er paa dømt af Admiralitets-Retten i Skotland, da der kun er kiendt paa ordinair Haverie (Kiønt man nok merker, at der haver været Undersøgelse om Haverie i Almindelighed,) og her derimod allene har været Spørgsmaal om extraordinair Haverie.

Af den med Magistratens Erklæring følgende Copie af Politie- og Commerce-Collegii Dom seer man og, at dette, som en præliminair Qvæstion, er bleven opløst ved bemeldte Ret, og af Dommeren paa kiendt derhen, at den Sag, som af Schierning her i Byen blev anlagt mod John & David Brown, var en anden Sag, end den, der var paa kiendt af Admiralitets-Retten i Skotland. Om dette i sig er Ret eller Uret, kan jeg just ikke sige, men da der ligger en usvækket Dom for, her det staae til Troende, saa længe samme Dom ikke af vedkommende Overret er bleven underkiendt.

Jeg skulde saaledes indstille, om Magistratens Erklæring, samt Politie- og Commerce-Collegii Dom kunde det Tydske-Cancellie communiceres og dem derhos tilskrives: At da Dommerne herudi Byen, nemlig

Søretten og Politie- og Commerce-Collegium ikke tilstaae at have dømt i den Sag, som tilforn var paakiendt af Admiralicets: Retten i Douglas i Skotland, eller ved deres Dom at have tilfidesat bemeldte Admiralicets: Rets Dom; men det derimod befindes, at den Qvæstion: om Sagen tilforn var paakiendt i Skotland, er, som en præliminair Exception omtvistet for Retterne, og af Dommerne paakiendt derhen, at den Sag, som her af Schierning blev anlagt imod John & David Brown, var en anden Sag end den, som var paadømt af Admiralicets: Retten i Skotland; saa bliver det John & David Browns Sag, isald de formene, at Dommerne derudi have taget feil, da at see denne Decision indstævnet for Høieste: Ret, hvor de og kunde vente at faae den underkiendt, isald det virkelig og kiendelig forholder sig saaledes, som de andrage, nemlig: at det er een og den samme Sag, som for begge Retter, og paa begge Steder, i Douglas i Skotland, og her i Kiøbenhavn er bleven paadømt. Kiøbenhavn den 25 Decobr. 1762.

I denne Sag resolverede Cancelliet under 17 November 1762:
Epederes efter General: Profkureurens Erklæring.

Herefter blev det Lydske Cancellie under 22 November 1762 fra Geheime: Conferensraad Grev Solstein tilskreven.

CXXXII.

Erklæring over en Memorial af 18 Julii 1761 fra Herredsfogden og Herredsskriveren i Meerløse Ludsø Herred, angaaende Auctionen over afgangne Jørgen Pinds Efterladenskab. som var Birkeskriver ved Frydendals Birk, og boede i et Huus paa Frydendal, hvilken Auction Birkebetientene ved Frydendals Birk have forrettet mod Supplicanternes Protest, som formene sig dertil berettigede. Tillige med Amtmandens Erklæring af 10 Octbr. 1761, som formener, at Supplicanterne ere velgrundede; men tillige indsender Birkebetientenes Erklæring, som beraabe sig paa, at de og deres Formand altid upaaanket af Herreds-Betientene have forrettet slige Auctioner.

* * *

Det fornemteste Herreds-Betientene udi denne Sag have havt at beraabe sig paa, er: 1) Den Indskrænkning, som Auctions-Forordningerne tillægge, ved at tillade Birkebetientene at forrette Auctioner, nemlig: at dermed ei skal være meent andre, end enhver Proprietairs egne Bønder og Tienere udi hans Birk, men ikke Fremmede ic. 2) At Amtmanden her har forrettet Skiftet, hvoraf, efter deres Formening skyder, at det tilfaldt Herreds-Betientene at forrette Auctionen.

Men da jeg ofte tilforn, og især i min allerunderdanigste Erklæring af 19 Julii 1756, angaaende en Tvistighed mellem Gissensfeldts Birkebetiente og Herredsbetientene i Ringsted Lybjerg Herred, haver viist, i Henseende til det første, at denne Indskrænkning ikke kan sigte ei andre end dem, som vel boe inden Birkets Grændser, men ikke i Huuse eller Gaarde, der ere Birkeherren tilhørende, og i Henseende til det andet: at det Reskriptet af 25 Julii 1729 synes at fastsætte, at hvor det tilfalder Amtmanden at forrette Skiftet, der tilkommer det Herredsfogden at forrette Auctionen, det er allene anvendeligt paa Grevernes og Friherrernes Birker, men ikke paa Proprietairernes, siden en Proprietair, der haver Birk og Birke-Rettighed, derfor ikke haver anden eller større Ret til at forrette Skifter end enhver anden Proprietair, saa skienes lettelig, at disse Grunde af sig selv bortfalde; thi skulde jeg allerunderdanigst indstille, om Amtmanden, Stiftamtmand Barner kunde tilskrives: At, da den afdøde Jørgen Pind indtil hans Død baade haver været Birke-Skriver ved Frydendals Birk, og beboet et Frydendal tilhørende Zuus, saa tilkom det og Frydendals Birkebetiente at forrette den efter hans Død foresaldne Auction over hans Efterladenskab. Kiøbenhavn den 28 Octbr. 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 17 November 1762:
Epederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Herefter blev Stiftamtmand, Amtmand Barner, under 4 Decem-ber 1762 fra Geheime-Conferensraad Grev Solstein tilskreven.

CXXXIII.

Erklæring over en Forestilling fra Kiebenhavns Magistrat af 22 Sept. 1762, derudi de foreslille: at Underfogderne her i Staden forrette Executioner efter Under- og Oberrets-Domme, og Byefogden allene efter Høieste-Rets Domme. Dog har den Misbrug indfneget sig derved, at naat en Creditor ikke kan faae tilstrækkelig Udlæg efter Dommen, og da i Følge Lovens 1—24—33 begieret Debtors Person heftet, maae denne Hestelse forrettes ved Byefogden, som derfor lader sig betale ligesom for en Arrest, hvorved de Paagældende bebyrdes med dobbelte Omkostninger; i den Henseende Magistraten indstiller: om det nu, da Byefoged-Embedet er ledigt, maatte fastsættes: at Underfogderne her efter maatte giøre Executionerne i det Hele, saavel paa Personer som Eiendomme og Effecter; samt, at det derhos maatte fastsættes, at Underfogderne og Skulde requirere Søerets Domme, hvilket virkelig tilfalder dem, skjønt Skippernes Laugs-Artiklers 10 Post tillegge Byefogden det.

* * *

Da Magistratens Forestilling sigter, deels til at erholde en Dørensstemmelse, og at ophæve en Slags Collision og Undragelse, som Skippernes Laugs-Artikler lettelig kunne give Antledning til, deels til at formindske og spare Omkostningerne for dem, som desuden ere skadelidende, nemlig de Creditorer, som have erholdet Dom paa deres Debitor, og, naat de indfinde sig med Rettens Middel, for at lade Dommen requirere, lidet eller intet forefinde, hvorudi de kunde nyde Udlæg, saa de i den Henseende, finde sig besejdede til at lade deres Debtors Person hæfte; saa skulde jeg allerunderdanigst indstille, om det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt at approbere Magistratens Forslag, og derefter til dem at vefskribere.

Dog maae jeg derhos erindre, i Henseende til den første og fornemste Post i dette Forslag, at omendkiønt Hensigten dermed er ganske god, hvilket og gier, at den gierne kan approberes, saa haver den dog sin Grund i et urigtigt Bejreb, da Magistraten forudsætter, at der kan giøres Execution i en Debtors Person, ligesaavel som i hans Ting og Effecter, hvilket ingenlunde kan bestaae med vores Forfatning, da vi allene
have

have frie Folk, og ikke vide af Slaver at sige, (naar servi publici, som tillige ere servi poenæ, i det høieste undtages,) eller saadan et Slags Menneſker, som in Jure ikke ansees for Personer, men allene for Ting.

Saaledes kan en Creditor efter erhvervet Dom faae Execution i hans Debtors Effecter, og ifald Effecterne ikke tilstrække til at fyldestgiøre Dommen, kan han begiere Debtors Person hæftet, for at see, om han derved kan forhielpes til hans Betalning; men han kan ikke faae Execution i hans Debtors Person, hvorover han, ved Hæftelsen, ikke faaer nogen Eiendoms-Net, eller nogen Net til enten at bruge, sælge eller pantsætte den.

Saaledes kan det, som hidindtil har været Praxis, ikke just kaldes en Misbrug, men det er en Følge af den almindelige Regel: at det tilkommer Underfogderne at forrette Execution efter Under- og Overrets-Domme, men derimod Byefogden allene at forrette Arrest.

I den Henseende skulde jeg og ønske, at man i det Reskript, som gik til Magistraten, denne Sag angaaende, ikke just betiente sig af den Talemaade, som Magistraten bruger, nemlig: at giøre Execution i eller paa Debtors Person, men, at det derimod allene i Almindelighed bev fastsat: At, naar Creditor eller Dombhaveren ved en Execution, som forrettes af Underfogden her i Staden, finder sig besværet til at paaſtaae den Skyldige sat i Forvaring, i Følge af Lovens 1 Bogs 24 Cap. 33 Art., da maae saadan Arrest, for Omkostninger derved at spare, og forrettes ved Underfogden, omendskjønt det ellers i Almindelighed tilfalder Byefogden at forrette Arrest. Kjøbenhavn den 1 Novbr. 1762.

Cancellet resolverede herpaa under 17 November 1762:

Expederes efter General: Procureurens Erklæring.

Herefter blev Kjøbenhavns Magistrat under 27 November 1762 tillagt Kongl. Befaling.

CXXXIV.

Erklæring over en Foresøgning af 10 Sept. 1762 fra Amtmanden over Lunsdenæs og Bøvling Under Etatsraad Albertin, derudi han indberetter, at ham fra General-Fiskalen er tilsendt en Høieste Rets Dom af 30 Junii 1762, hvorved Herredsfoged og Skriver i Hammerum Herred Raadmand Lyster er dømt under General-Fiskalens Tiltale, for hans mistænkelige Vidne-shyrd, samt skammelige og formastelige Opførsel i den paadømte Sag; i den Henseende Amtmanden forespørger sig, om Lyster, indtil Sagens Uddrag skal suspenderes fra hans Foged- og Skriver-Embede, og om den af Amtmanden i saa Fald Constituerede ikke bør oppebære Lønnen og Fogedkornet, med hvad videre af Embedet kunde indløbe, eller om han, medens Actionen vedvarer, maae vedblive sine Embeder.

* * *

Den Sag, i hvilken Raadmand Lyster er dømt under General-Fiskalens Tiltale, er mig aldeles ubekjendt.

Uf Høieste-Rettes Dom synes det vel, at isald det, han beskylides og er stærkt mistænkt for, bliver ham tilfulde overbevist, vil han staae Fare for at miste sit Embede; men da man ikke veed alt, hvad han kan have til hans Undskyldning at frembringe, samme vel ei heller kan have været tilfulde bekjendt udi Høieste-Ret, hvor det ikke synes, at der er medt nogen paa hans Vegne, og det overalt er meget haardt, at begynde en Sag med Execution, hvilket skeer, naar den, som af General-Fiskalen tiltales, strax in limine Processus suspenderes fra hans Embede, saa skulde jeg formene, at med Suspensionen kunde beroe indtil videre, og Amtmanden i den Henseende tilskrives: At med Suspensionen for det første kunde beroe, indtil der i første Instans er gaaet Dom i den fiskaliske Action, hvilket Amtmanden da haver at indberette.

Derfom det da eller forhen skulde komme dertil, at Lyster bliver suspenderet, holder jeg dog ikke for, at den constituerede Foged og Skriver burde oppebære alle Embedets Indkomster, visse saavel som uviste, men tænker, at den suspenderede Herredsfoged og Skriver kunde, medens Suspensionen vedvarede, blive ved at nyde Fogedkornet og $\frac{1}{3}$ Deel af Skri-
ver-

verpengene, og den constituerede Foged og Skriver derimod oppebære og beholde de uvisse Indkomster, som faldt i og uden for Retten, og $\frac{2}{3}$ Deel af Skriverpengene, imod at han besørge de Skrivningen. Kjøbenhavn den 3 November 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 17 November 1762:

Expederes efter General-Prokureurens Erklæring.

Heresfter blev Etatsraad og Amtmand Albertin under 30 Novembris 1762 fra Geheime-Conferensraad Grev Zolstein tilskreven.

CXXXV.

Erklæring over en Memorial af 10 Maji 1762 fra en Bonde i Aggershuus Stift Colbjørn Larken Schulstad, hvorudi han forestiller: at han 1755 udsagde Sog mod Gaagen Nielsen angaaende Odelsret til Gaarden Waalebierget. Anno 1757, da Hans Majestæt vilde sælge sin Relutions-Ret til samme Gaard søgte han at faae den, men fik til Svar fra Kammeret den 24 Sept. 1757, at han maatte melde sig ved Auctionen, hvor han og blev den Høiflydende for 801 Rdr. Anno 1760 den 27 Sept. blev ham tilskrevet fra Kammeret, at hans Bud var approberet, saa han mod Betalning kunde faae Kongl. Skisde, hvilket han, efterat Betalningen af de 801 Rdr. var præsteret, og fik den 1 Novbr. 1760. Da han saaledes tænkte sig at være ganske sikker, blev ham den 11 Febr. 1761 tilmeldt, at Virkningen af det meddeelte Skisde indtil videre skulde udsættes, og endelig den 18 August 1761, at Skisdet skulde være magtesløst, og hans Penge leveres ham tilbage igien, men, naar endelig Dom var falden mellem ham og Gaagen Nielsens Enke om Ret til Gaarden, skulde det afgjøres, hvem af dem Relutions-Retten skulde overlades.

Da nu hans Sog om Odels-Retten staaer for Høieste-Ret, og han der havde tænkt at grunde sin Paastand om at nyde Gaarden paa bemeldte Skisde, som han ikke er tilfulde forvissat om, at den Grund af Odelsret, hvorpaa han haver anlagt Sagen, er uryttelig, saa beder han om Kongl. Bevilling, at det meddeelte Skisde af 1 Novbr. 1760 paa Relutions-Retten til Gaarden Waalebierget, maae under Sagens Paaafiendelse angaaende Løsnings-Retten til bemeldte Gaard, som Bewiis antages, og være af samme Kraft, som da det blev udgivet; hvorudi det, som siden er mødt, til Dom i Høieste-Ret er gaaet ikke skal være hinderligt. Tilføjede med Amtmandens Erklæring af 31 Julii, som melder, at Supplicanten har tabt Sagen om Odelsretten ved Laugtinget og

Over Hofretten, og mener, at det ikke gaar an, at han kan betiene sig af Skiodet for Høieste-Ret, da det ved Kongl. Resolution af 6 Maji 1761 er tilintetgjort; derhos han indsender en vidstøftig Deduction af 21 Jultii 1762 fra Gaagen Tiesens Enke, derudi hun viser, at hun er retmæssig Eier af Gaarden, at Colbispen Larsens Odels-Prætension er opdigtet og ugrundet, ligesom det og er modsigende, at paa een og den samme Gaard kan have Relutions-Ret og Odelsret; at Relutions-Retten overalt i hele Stiftet er overladt til Gaardenes Eier; at Colbispen Larsens Bud paa Auctionen var et Reindebud; at hun dog havde tilbudt i Kammer Collegium at give det samme, og var lovt Resolution derpaa, naar der først var skeet en Forretning over Gaardens Strafning og Eiendom; at Colbispen havde indbildt Kammer Collegio, at han var retmæssig Eier, og paa samme Grund erholdet Skiodet; at hun siden havde viist hendes Ret, og at hans Andragende var urigtigt, hvorpaa det hængte Skiodet var bleven tilintetgjort, eller dets Virkning standset til Eagens Udbrug. Tilføje med Kammer-Collegii Skrivelse til Cancelliet af 18 Sept. 1762, derudi de melder, at Supplicanten paa et falskt Andragende og urigtige Grunde har tilvendt sig Skiodet til Skade for Gaardens Eier, og da man derom var kommen i Erfaring, havde Hans Majestæt paa Kammerets Foreskilling resolueret, at dette Skiodet skulde i Henseende til Drugen og Rytten deraf opfattedes, indtil det ved endelig Dom mellem ham og Eieren var afgjort, hvem af dem der til Gaarden blev Odels- og Eiendomsberettiget, da Skiodet for samme Person blev at udstede. I den Henseende de formene, at man ikke kan indlade sig med denne Ansøgning, fornærmelig Relutioner ei har den mindste Sammenhæng med hans foregionne Odelsret; men ifald han vinder samme Sag, som han har foregivet sig at være vis paa, kan han og vente at faae Relutionen.

* * *

Omiendskient Supplicanten i visse Henseende kunde være at hule, saa er dog det, han her gjør allerunderdanigst Ansøgning om, for: saavidt samme vedkommer det Danske Cancellie, af den Beskaffenhed; at det umuelig kan eller bør bevilges.

Han er at hule, for saavidt han paa Relutions-Retten til Gaarden Waalebierget haver haft et lovligt og formeligt Skiodet, under Deres Kongelig Majestæts egen allerhøieste Haand og Segl; hvorved han havde Hærfag til at holde sig i alle Maader fatter og betingget; men

alle

ikke desto mindre er dette Skøde ham uafvidende, sient han haade havde det i Hænde, og havde betalt det, ved en Kongelig Resolution bleven tilintetgjort.

Ligesom jeg heel vel indseer, hvad Kammer-Collegii Hensigt dermed haver været, saa kan jeg derimod aldeles ikke fatte den derudi brugte Fremgangsmaade.

Deres Kongl. Majestæt, saavelsom Deres Majestæts heilovnlige Forsfædre pleie allestider at lade deres private Contracter og andre slige Handlinger med private Foll paaskionne og paakiende efter Landets Lov og Ret. Dette er et Princip, som et Kammer-Collegium heel noie her lajste tage; thi ligesom det afgiver et Breviis paa Monarkens Naade og Willdighed, saa kommer det og virkelig overeens med Deres Majestæts sande Fordeel.

Enhver er villig at contrahere og handle med Kammer-Collegium, paa Deres Majestæts Begne, naar de troe, at de, ved de saaledes sluttede Contracter, have den samme Visshed og Sikkerhed, og at Contracterne skulle ansees og paakiendes paa samme Maade, og efter samme Love, som alle andre Contracter der sluttet og indgaaes her i Landet i Almindelighed. Derimod bliver enhver bange for at indlade sig i slige Handlinger, saasnart de merke, at det beroer paa den ene contraherende Part, nemlig Kammer-Collegium, ved en derom giørende Forestilling, at faae en sluttet og fuldbærdet Contract forandret og ophævet.

Hvad Indskyldelse saadant maae have paa de adskillige Handlinger og Contracter, som et Kammer-Collegium er forbundet til at indgaae, det kan enhver let slutte sig til. For øvrigt maae jeg tilstaae, at, naar jeg abstraherer fra den derved brugte Fremgangsmaade, saa har ei allene Kammer-Collegii Hensigt, ved at see dette Skøde tilintetgjort, været ganske god og lovlig, men Supplicanten Colbjørn Larsen synes og i visse Maader, at have fortrient det, som ham derudi er mødt.

Da Deres Kongl. Majestæt allernaadigst fandt for godt, at bortfølge Reclutions-Nessen til adskillige Gaarde i Norge, var det tillige Deres Majestæts allernaadigste, og derhos priseligste Hensigt og Billie,

at Eierne af bemeldte Gaarde, skulde i at nyde Reluitions-Retten, hver til sin Gaard, foretrakkes for alle andre. I den Henseende blev det og, i Almindelighed iagttaget, at omendskönt en anden havde gjort heieste Bud paa Auktionen, saa dog, naar Eieren meldte sig og bød det samme, blev Reluitions-Retten ham tilskjædet.

Den Tid Reluitions-Retten saaledes blev bertsolgt, var Saaagen Nielsen Eier og Besidder af Gaarden Waalebierget, men Supplicanten Colbjørn Larsen havde allerede nogle Aar forhen anlagt Sag imod ham, for at godtgjøre sin formeentlige Odels-Ret til Gaarden, og i Følge deraf forbinde ham til at vige Gaarden for ham. Paa Auktionen over Reluitions-Retten blev Colbjørn Larsen høistbydende, men Saaagen Nielsen (eller hans Enke, thi han var imidlertid ved Døden afgangen,) meldte sig strax derpaa ved Kammer-Collegium, og tilbød at give det samme for Reluitions-Retten, som Colbjørn Larsen derfor havde budet, nemlig 801 Rdr. Af det Svar, hun derpaa fik, havde hun og Marsag at vente, at derpaa ikke blev endelig resolveret, førend der først var taget et Syn over Gaarden, dens Eiendomme og Strækning.

Imidlertid, og da dette en Tid lang henstod, indgik Colbjørn Larsen med Memorial til Kammer-Collegium, og foreviste dem Underrettens Dom, som var til hans Fordeel, og allerede lang Tid tilforn havde efter hans Foregivende overstaaet fatalia Appellationis. Som Kammer-Collegium i Følge deraf ansaae Colbjørn Larsen som uimodsigelig Eier af Gaarden Waalebierget, san blev ham da og meddeelt Deres Konglige Majestæts Skiede paa Reluitions-Retten dertil. Og derudi er det just, at Kammer-Collegii Forsæelse i denne Sag egentlig bestaaer, at de have været alt for hastige i at see dette Skiede til Colbjørn Larsen expederet, uden i Forveien at søge behørig Oplysning om Sagens Beskaffenhed og Omstændigheder; thi dersom de først derover havde indhentet Amtmandens Erklæring, saa havde de faaet at vide, at Underrets-Dommen (som allene var affagt af Laugrets-Mændene, der haade overstemmet SorensFriværen) var for lang Tid siden af Saaagen Nielsen indstævnet for Laugtinget, og
der

der hvilk'e under Paakiendelse, deraf de da havde kunnet erfare, at Colbigrn Larzens Ret til Gaarden intet var mindre end afgjort.

Da Zaagen Nielsens Enke, som imidlertid havde faaet Underretts-Dommen underkiendt ved Laugtinget, efter nogen Tids Forløb, kom i Erfaring om dette Skiede, indgik hun med en Remonstrations til Kammer-Collegium, og foreviiiste saavel Laugtingets som Over-Hofrettens Dom, der begge underkiendte Underrettens Dom, og frifandt hende for Colbigrn Larzens Tiltale, samt besværede sig over, at hende blev nægtet det, som ellers overalt i hele Landet var tilstaaet samtlige Eiere af de Gaarde, hvorpaa der heftede Reluitions-Ret, nemlig frem for andre at nyde Reluitions-Retten til den Gaard, som hun var retmæssig Eier og Besidder af.

Dette var det da, som bevægede Kammer-Collegium til at gjøre allerunderdanigst Forestilling om at faae dette Skiede, ved en Kongl. Resolution hævet eller standset, og derimod faae det fastsat, at ved Sagens Uddrag, skulde den nyde Skiede paa Reluitions-Retten, som ved endelig Dom i sidste Instans var kiendt berettiget til at eie og besidde Gaarden.

Altsaa har Kammer-Collegii Hensigt ved denne Forestilling været ganske god og lovlig, nemlig: at Deres Kongl. Majestæts allernaadigste, og til Eierens Nolighed og Sikkerhed, saavel som Eiendommenes Besættelse sigtende Hensigt, ligesom ellers i Almindelighed, saa og i Henseende til denne Gaard i Særdeleshed, maatte vorde opnaaet, og at denne Enke ikke skulde have retmæssig Aarsag til at besvære sig over, at hende blev nægtet det, som var alle andre Eiere af de Gaarde, hvorpaa Reluitions-Ret heftede, tilstaaet, nemlig, at nyde Reluitions-Retten til hendes eiende Gaard, fornemmelig hun betids havde tilbudet, derfor at betale det samme, som en Anden paa Auctionen havde budet. Ligeledes seer man heraf, at Supplicanten Colbigrn Larsen nogenledes kan eragtes at have forient det, ham derudi er hændet, da man lettelig merker, at den Beretning, han har indgivet til Kammeret, og hvorefter han har erhholdet det omvistede Skiede, hverken har været oprigtig eller fuldstandig, men, at han derudi har fordulgt visse betydelige Omstændigheder i Sagen mellem ham og Zaagen Nielsens Enke.

Men overalt er det Kammer-Collegii Sag at forsvare Ungangen med dette Skiede, og samme kan egentlig og i sig ikke anses at være Cancelliet vedkommende. Derimod er det, som Colbiørn Larsen her gjør Ansøgning om ligesaa ugiærligt, som den Grund han dertil anfører, i sig er urimelig. Han begierer, at dette Skiede (som ved Kongl. Resolution er bleven høvet eller standset,) maage under Sagens Paakiendelse for Høieste-Ret, som Deviiis antages, og være af den samme Kraft, som da det blev udgivet, hvori, hvad siden ere foregaaet, indtil Dom i Høiste-Ret er gaugen, skal være hinderligt.

Dette begierer han ikke, for at betiene sig af dette Skiede til at gøre noget, som han i Folge af Skiedet har foretaget sig, eller som er foregaaet siden den Tid, at Skiedet blev udgivet; men for at betiene sig af i en Sag, som han selv har begyndt og anlagt, og i hvilken der var affagt Dom ved Underretten, længe førend han enten fik dette Skiede, eller der nogensinde var tænkt paa at sælge Reluktions-Retten til denne Gaard.

Den Grund, han dertil anfører, er, at, naar hans Skiede havde staaet ved Magt, skulde hans Paastand blevet: At, som han med det Kongl. Skiede beviste, at han havde tilkjøbt sig Reluktions-Retten til Gaarden Waalebierget, saa paastod han sig samme Gaard overleveret ikke som Odelsberettiget allene, men især efter den Ret, ham af Kongen ved Skiedet var overdragen.

Colbiørn Larsen eller hans Concipist maage tænke, at det var dem en let Sag at forføre Høieste-Ret, og at faae dem til at paakiende en Question, som hverken var bleven, eller kunde blive omvistet eller paakiendt ved de foregaaende Retter. Han haver anlagt denne Sag, som den, der formeente sig Odelsberettiget til Gaarden Waalebierget, og heele Sagen og alle Retterne igiennem har der allene været Spørgsmaal om Odels-Ret til Gaarden, og derpaa, og paa intet andet er der kiendt og dømt; men dette uanset, formeener Colbiørn Larsen, at han nok vilde faae dem til i Høieste-Ret at kiende paa Reluktions-Retten til Gaarden, omendstaaende Odels- og Reluktions-Ret ere tvende ganske forskiellige Rette-
tigs

tighed, der saa langt fra ikke staae i Forbindelse med hinanden, saa den een derimod synes reent at udelukke den anden.

Colbistrn Larsen har begyndt denne Sag i Aaret 1755, og i Aaret 1756 er derudi affaag Dom ved Bøigderinget, hvilken Dom i Begyndelsen af Aaret 1757 er indstævnet til Raugringet. Derimod et Relutions-Retten til den omtvistede Gaard først stilt til Auction i Aaret 1758, og det paaberaabte Skiede er ikke udgiøet før end den 1 Novbr. 1760, altsaa kan Colbistrn Larsen ikke have seet paa dette Skiede, da han begyndte Sagen, eller i Tillid dertil have anlagt den, men det maae i Henseende til denne Sag, hvor der allene er Spørgsmaal om Odels-Retten, være heel ligegyldigt, hvad enten dette Skiede er til eller ei, hvad enten det er hævet, eller det er i sin fulde Kraft.

Jeg tilstaaer gierne, at, naar Skiedet ikke var bleven standset, da hvad enten Colbistrn Larsen tabte eller vandt denne Sag, kunde han anlagt en nye Sag mod Zaagen Nielsens Enke, og i Følge af Skiedet paastaet, at hun skulde overlade Gaarden til ham, som den, der havde Relutions-Retten dertil. Men dette er noget, som ikke vedkommer den Sag, der nu staaer for Høieste-Ret, og som der umuelig kan komme under Betragtning.

Det eneste, som dette Skiede kunde virke i Henseende til denne Sag om Odelsretten, var, at deraf kunde rages et uimodsigeligt Argument imod Colbistrn Larsen; thi naar Deres Majestæt haver Relutions-Ret til Gaarden Waalebierget, saa er det klart, at hverken Colbistrn Larsen eller nogen anden kan være Odelsberettiget dertil. Men naar man og reent abstraherer fra dette Argument, saa synes der desuden i denne Sag at være mere end nok imod Colbistrn Larsen, saa det ikke er at undre over, at han kun gier sig lidet Haab om at vinde den; thi baade har hans Contra-Part haft Gaarden i roelig Besiddelse over 20 Aar, før end han anlagte Sag imod ham, og desuden skal Colbistrn Larsen ikke være skand til at bevise, at Gaarden nogenstunde har været hans Forsædres Od.

Uf Foransførte sees, at den Grund, som Supplicanten anfører til denne hans Ansøgning, er aldeles urigtig, og at det, til at opnaae den af ham

ham foregivne Hensigt, slet intet vilde nytte ham, om Ansøgningen og blev bevilget.

Desuden er og Ansøgningen, for sig betragtet, af det Slags, som umueligt kan tilstaaes; thi da Kammer-Collegium først ved et urigtigt og usfuldstændigt Foredragende, har ladet sig forlede til at udgive et Skiede til tredie Mands Fornærmelse, og derpaa, for at ophæve samme Fornærmelse, ved en Kongl. Resolution har erhholdet, at dette Skiede skulde være ophævet, indtil Sagen mellem de tvende paagieldende Personer ved endelig Dom var afgjort, saa er det let at slutte, at Cancelliet ikke indgaaer med allerunderdanigst Forestilling om at faae dette Skiede ved en nye Kongelig Resolution sat i sin fulde Kraft, saaledes, at Supplicanten kunde betiene sig deraf i Sagen mod hans Contrapart, og derpaa i Særdeleshed grunde sin Paaastand.

Utsaa kan der paa denne Ansøgning, for saavidt den vedkommer Cancelliet, ikke falde anden Resolution, end at den ikke kan bevilges.

Hvad den Fornærmelse angaaer, som Supplicanten paaastaaer, at han er tilføiet, og den Skade han skal have lidt ved det, at det Kongl. Skiede først er ham givet, og siden, da han derved holdte sig sikker, uden hans Forevidende er hævet eller standset, da, saastremt han derfor søger nogen Godtgjørelse eller Skades Erstatning, maae han derom henvende sig til Kammer-Collegium, hvorigiennem alle disse Anstalter ere seiede. Kiøbens havn den 22 November 1762.

Herpaa resolverede Cancelliet under 13 December 1762:

Kan ikke bevilges.

CXXXVI.

Erklæring over en Memorial af 10 Julii 1762 fra Hr. Jacob Brodersen Feldtprest ved et Cavalerie-Regiment, derudi han begierer Confirmation paa et Kaldsbrev af 5 Julii til at være Prest for Gørslev og Sneslev Menighed er i Sjælland, hvilket var ham givet af Statsraad Borchmand og Byskriver Birch, som Administrateurer af sal. Grevinde Schack's efterladte Godser. Tilfuge med bemeldte Administrateurers Svar til Cancelliet (hvorfra dem var tilfrevet

Skrevet at indberette deres Adkomst til at falde) af 7 August, hvorved de indsende Copie af de 5 første Poster i Grevindens Testamente, hvorved de ere indsatte til Administratores i alle Tilfælde, og som Kammerjunker Grev Schack intet har med Godserne eller deres Herligheder at bestille, førend Gielden er betalt, og de hannem da af Administratoerne overleveres, og Jus vocandi med øvrige til Godserne henhørende adelige Herligheder ikke ved Grevindens Død ere tabte, saa formene de, at det tilkommer dem at udøve samme; ligesom de og have kaldet Birkedommer til Gram, der uden nogen Modsigelse i det Lydste Cancellie er bleven confirmeret. Og Kammerjunker Grev Schacks Erklæring af 6 Sept. 1762, hvorved han indsender Copie af sal. Grevindens heele Testamente, hvoraf han udleder, at Administratoerne alldie have at forvalte Godserne, sørge for deres Vedligeholdelse og Gieldens Afbetaling, hvilket alt forudsætter en anden Eier af Godserne, nemlig Grevens; ligesom han og formener, at det efter Testamentets 4 Post tilkommer ikke Administratoerne, men ham, i fornødne Tilfælde at udgive Pante-Obligation. Og da Testamentet allene tillegger Administratoerne 1000 Rdr. i aarlig Gage, men ikke melder om andre Fordele eller Rettigheder, og altsaa ikke giver dem nogen Hiemmel til at udøve de Godserne tilhørende Herligheder, saa formener han, at det tilkommer ham at øve samme, erklærer ellers, at han intet haver mod den Person, der er kaldet, eller at Kaldsbrevet bliver confirmeret, naar det alene ikke maae ansøres som et Præjudicatum imod ham i Fremtiden, ligesom han havde skafaldet sin formeentlige Ret.

*   *   *

Da Frue Grevinde af Schack for lang Tid siden ved Døden er afgangen, og det er bekiendt, at hendes lovlige Arvinger ikke have arvet hende, eller afgivet sig med hendes Efterladenskab, saa maae der nødvendig være en testamentarisk Arving, som hendes efterladte Godser og Efsecter ere tilfaldne. Hvem denne er, viser det af hende, saa Dage for hendes Død, nemlig den 20 Sept. 1760 oprettede Testamente tyd. lig nok, nemlig, at det er Hr. Kammerjunker Grev Friderich Christian Schack. At han virkelig er, og lige fra Grevinde Schacks Død har været hendes rette Arving, i Følge af berørte hendes Testamente, (thi ta jeg ikke veed, at hun har efterladt sig noget andet Testamente, saa begriber jeg ikke, hvorledes Administratoerne kunne til at kalde det hendes Codicil) det kan man blant andet slutte deraf, at han ved sin Død overdrager denne Rettighed til

sine Livsarvinger, hvilke, saasnart han ved Døden maatte afgang, saae den samme Ret til disse Godser og Effecter, som han havde, medens han levede.

Altsaa er Grev Friderich Christian Schack afgangne Grevinde Schacks eneste og rette Arving; men den Ret, som ham i Følge deraf tilkommer til hendes efterladte Godser og Effecter, er ved Testamentet i adskillige Maader indskrænket; saasom: 1) Hvad Jordegodserne angaaer, da ere de oprettede til et Fidei-Commis, som Arvingen ikke maae afhænde, sælge eller pantsætte, men skal i samme Stand, som han modtager dem, ved sin Død overlevere til sine Livsarvinger, og saa fremdeles, og naar ingen af hans Descendenter meer ere til, skulle de, i samme Stand, tilfalde Friderichs og Nibe Hospital; saa at Arvingen over disse Godser ikke haver faaet fuld Eiendomsret. 2) Hvad Usus fructus eller Indkomsterne af disse Godser angaaer, da kan det ikke negtes, at de jo bør tilhøre Arvingen; men derudi er og ved Testamentet gjort en Indskrænkning i Henseende til Tiden, som bestaaer derudi, at Indtægterne for det første skulle anvendes til at afgjøre den paa Godserne hæftende Gield, og naar samme er afbetalt, og Godserne frigiorte fra al Hæftelse, da skulle Indkomsterne først uden Indskrænkning aldeles tilfalde Arvingen Grev Friderich Christian Schack. 3) I Henseende til Administrationen, som bestaaer, og har bestaaet udi, at giøre Grevindens efterladte Meubler og Løbere i Penge, at anvende samme til at betale hendes bortskyldige Gield, at sørge for Godsernes Vedligeholdelse, at udbringe diffes Indtægter til det høieste mueligt, at modtage samme og anvende dem til at betale den paa Godserne hæftende Gield ic., da er denne Administration ei heller for det første tilfaldet Arvingen, men den er overdraget til tvende af Testatrix selv i Testamentet udnævnte Administratoerer, som skulle besørge det altsammen, indtil heele Gielden er betalt, da Administrationen, ligesaa vel som Usus fructus, tilfalder Arvingen Grev Friderich Christian Schack og hans Livsarvinger.

Heraf sees, at hvad den indskrænkede Eiendomsret over disse Godser angaaer, da er samme strax ved Grevindens Død tilfalden Arvingen Grev Schack, og han er, ligesaa vel og ligesaa fuldt Eier deraf nu for Tiden, som han bliver det, naar Gielden engang er betalt. Hvad derimod Administrationen og Usus fructus af Godserne angaaer, da tilkommer samme

samme ham ikke for Tiden, men den tilfalder ham først, naar hvelde Gielden er betalt, og Administratorernes Forretning saaledes er til Ende.

Naar dette sættes forud, saa er det ikke vanskeligt at udfinde, hvorledes Testamentets 2den Post bør forklares, og hvorvidt den Fortolkning er rigtig, som Administratorerne deraf gjøre; thi da denne Artikel fastsætter, at naar Godserne, ved Gieldens Afbetaling ere blevne frie, skal de samtlige tilhøre Grev Schack, og efter ham hans Livsarvinger; saa udlede de deraf, at Grev Schack ikke for Tiden er Arving eller har nogen Eiendomsret over disse Godser, men først bliver Arving, og selvselig en Eier af Godserne, naar Gielden er betalt, og de ham da af Administratorerne overleveres. Det kan og ikke negtes, at jo Ordene i Testamentet synes noget at være for denne Mening. Men Administratorerne have ikke iagttaget den almindelige Regel, at man, ved at fortolke et Testamente, skal tage sig vare for en saadan Fortolkning, hvorved der kommer noget ud, som enten er urimeligt eller umueligt. Naar denne Mening antages at være den rette, saa spørges, hvem der for Tiden er Grevinde Schacks Arving, og hvem der er Eier af hendes efterladte Godser? Det gaaer ikke an at antage, at Administratorerne for Tiden ere enten Grevinde Schacks Arvinger, eller Eiere af hendes efterladte Godser; thi da vare de ikke Administratorer, imidlertid maae der dog nogen være det, siden Godserne ikke ere res nullius, og da kan det ikke være andre, end Grev Frid. Christ. Schack.

Altsaa, naar Administratorerne tilstaae, at de ikke selv ere Arvinger eller Eiere af Godserne, og at Godserne ikke ere res nullius, saa maae de tilstaae, at Grev Friderich Christian Schack endog for Tiden, og lige fra Grevindens Dødsdag af at regne, er Arving og Eier deraf.

De Romerske Jurister have indseet denne Vanskelighed ved at indfætte En til Arving, (for saavidt Proprieteten eller Eiendomsret angaaer, thi i Henseende til Usus fructus, adskilt fra Proprieteten, er det en ganske anden Sag) enten fra en vis Tid, eller til en vis Tid; i den Henseende er det og en Regel in Jure Romano: Nec ex certo tempore, nec ad certum tempus heres institui potest; skeer det ikke desto mindre, da gielder den anden Regel, nemlig: Dies adjectus habetur pro supervacuo, er perinde est, ac si pure heres institutus esset, saa at, om En i et Testa-

ment, nok saa tydelig er indsat til Arving efter en vis eller uvis Tids Forløb, saa sees der ikke paa dette Tillæg af Tiden, men han ansees ligesom han ligestrem og uvilkaarligen var indsat til Arving.

Nu kan vel herimod indvendes, at denne Lov gielder i Tydskland, men ikke i Danmark, men derpaa kan og svares, at naar Tingen er den samme, saa maae det, som har sin Grund i Tingens Natur og Beskaffenhed, og i Følge deraf medfører en Urimelighed eller Umuelighed, og være det samme i Danmark, som det tilforn har været i Rom, og endnu er i Tydskland og andre Riger.

Overalt, omendstaaende dette Testament intet er mindre end vaersomt opfat, men lettelig i Fremtiden kan give Anledning til vidtloftige og fortrædelige Processer og Tvistigheder, saa er det dog, i Hensende til denne Question, ikke saa vanskeligt at fortolke.

Ligesom Testatrix i Testamentets første Post allene taler om hendes Godsers Administration, og i visse Hensende om deres Indtægter, saa er det og rimeligt, at naar hun, i den anden Post fastsætter, at naar hendes Gield først er betalt, skal samtlige Godser tilhøre hendes Sønnesøn Grev Fridrich Christian Schack, saa haver hun derved allene fæstet sine Tanker paa det, som der var talt om i det Foregaaende og i den første Post, nemlig Administrationen og Indtægterne, saa at hun dermed allene har villet sige, at, naar Gielden var betalt, skulde Usus fructus eller Indkomsterne af disse Gaarde tilhøre Grev Schack, og Administrationen deraf tilkomme ham som Eier; og saaledes har den Clausul af Tiden, som her tillegges, allene Hensigt til Administrationen og Usus fructus, og ikke til Eiendomsretten, hvilket ikke medfører noget urimeligt eller umueligt.

Forresten sættes det saa godt som forud i denne saavel som den følgende 3die Post, at bemeldte Grev Schack er at ansee som Grevindens eneste og universelle Arving, hvilket endog kan slutes deraf, at han ved sin Død overdrager denne Rettighed til sine Livsarvinger.

Uf det, som hidindtil er anført, sees da, at det Spørgsmaal, som her omtvistes, egentlig er følgende: Hvem det tilkommer at udøve Jus vocandi og andre slige til et Gods hørende adelige Hertligheder, enten Eieren af Godset, som for Tiden ikke oppebærer Indkomsterne deraf, eller har Administra-

tionen

tionen derover, eller visse Personer, som ved forrige Eiers Testament ere indsatte til at administrere Godset med fuld Myndighed, og uden derfor, at staae til Ansvar, og som for saadan deres Umage er tillagt en vis Summa aarlig, som et Honorarium?

Det er klart, at naar disse Personer, som ere indsatte til at administrere Godset, vilde tilegne sig denne Rettighed, saa maae de paastaae, enten at den tilkommer dem som Administratører, og at den altsaa har sin Grund i det Begreb man gjør sig om det Ord at administrere et Gods, eller og, at den tilkommer dem, fordi den udtrykkelig er dem tillagt ved Testamentet.

Hvad det sidste angaaer, da forholder det sig i alle Maader, som Grev Schack i hans Erklæring melder, at der i Testamentet ikke findes den allermindste Tøddel, som kunde synes at give Administratørerne nogen rimelig Udkomst eller Udgang dertil. Testamentets første Post siger allene, at Godserne skulde bestandig blive samlede, og administreres ved disse tvende Personer, indtil al Testatrixis lovlige Giæld redelig er vorden afbetalt; og den 7 Post fastsætter det Salarium, de for saadan deres Umage skulde nyde, nemlig begge 1000 Rdr. eller hver 500 Rdr. aarlig, hvilket, endog efter at Administrationen ophører, aarligen for deres Livstid skal vedvare, og udbetales af da værende Eier.

Dette viser, at alt hvad Administratørerne er tillagt i Salarium, det er disse 1000 Rdr. aarlig, og at de ikke kunne paastaae videre. Omendskiont den Rettighed at kalde Præst og Degn, og at udøve andre slige Herligheder, just ikke kan anslaaes til Penge, saa er den dog noget, og egentlig af det Slags, som i Almindelighed indbefattes under det Navn af Agreements. Derfor nu slige Agreements og bleve dem tilstaaede, saa blev dem i Besættning for deres Umage tilstaaet mere, end Testamente har tillagt dem.

Dertil kommer, at det Salarium, de nyde, medens Administrationen varer, det bør i Følge Testamentet og vedvare, efter at den ophører, hvoraf skyder, at ifald den Rettighed, at øve slige Herligheder, blev dem tilstaaet som en Deel af deres Salarium, saa længe Administrationen vedvarer, saa skulde de og beholde den, efter at Administrationen havde ophørt, hvilket neppe nogen kunde falde paa at antage; ligesom man og seer af Testamentet, at alt hvad dem, i saa Fald er tilstaaet, det er noget

saadant, som til dem af Gudsernes Eier kan udbetales; hvilket ikke kan passe sig paa de saa kaldte Agyments.

Som da Testamentet saa langt fra ikke giver Administratorerne nogen rimelig Adkomst til denne Rettighed, saa man derimod med største Joie kan af Testamentet slutte, at det ikke har været Testatrixs Hensigt, at forunde dem den; saa bliver allene den anden Qvæstion tilovers, nemlig: Om Administratorerne kunne paaftaae, at denne Rettighed tilkommer dem som Administratører, og at den altsaa har sin Grund i det Begreb, man gier sig om det Ord at administrere et Gods. Denne Qvæstion vil neppe blive bejaet af dem, som betragte, at de her omtvistede Rettigheder og Herligheder ere af den Beskaffenhed, at de ei engang kunne udøves af et Guds Eier, med mindre han tillige er privilegeret. Man kan begribe, at der, i Henseende til et Jordeguds Eier, gjøres Forskiel paa, om han er privilegeret eller ei; men at den samme Forskiel og Skulde finde Sted, i Henseende til en Administrator, det kan man ikke saa let begribe, endnu mindre kan man begribe, at en Administrator af et Gods, skjønt han ikke var privilegeret, skulde kunne udøve visse Rettigheder, som Eier en af Guds Eier ikke maatte udøve, uden han var privilegeret.

Man kan begribe, at af at administrere et Gods flyder Ret til at bortforpagte Hovedgaardene eller at see deres Aving paa beste Maade drevne, at bortfæste Bøndergaarde og Huse, at imodtage og inddrive Forpagtning, Landtilde, Fæster og andre saadanne Afgifter, at sætte Bønder til og fra Huse og Gaarde, og endelig at antage de til saadan Administration fornødne Betiente, med videre; men ligesom Præstens Embede aldeles ingen Forbindelse haver med denne Administration, saa kan man ei heller begribe, at deraf skulde flyde Ret til at kalde Præst og Deqn til de til Guds Eierne hørende Kirker.

Der er i den Henseende stor Forskiel paa den, der allene er sat til at administrere et Gods, og den der er sat til Formynder for Guds Eiers umyndige Eier.

En Formynder udøver alle Myndlingens Rettigheder, men en Administrator udøver allene de Rettigheder, som Guds Eiers Administration udfordrer, at han skal udøve.

Ligesom Grev Friderich Christian Schack er umyndig, saa er Etatsraad Barchmand og Byskriver Birch ikke indsatte til at være hans Formyndere, men allene til at administrere de Godser, som ham ere testamenterede.

Utsaa tilkommer det dem ikke at udøve Grev Schacks som Eiers Rettigheder, men allene de Rettigheder, som enten udfordres til at administrere Godserne, eller ved Testamentet udtrykkelig ere dem tillagte.

Endsfiint den forhen anførte Sætning, at Formyndere udøve deres Myndlings Rettigheder, er temmelig almindelig, saa have dog vore Love i Henseende til de her omvistede Rettigheder og Herligheder gjort nogen Indskrænkning derudi, og anset samme som aldeles personelle.

Saaledes fastsætter Jagt-Forordningen af 18 April 1732 dens 6 Art. Ingen Formynder, som ikke efter Loven er født Værge, maae have Magt til at jage, skyde eller skyde lade paa sin Myndlings Gods. Utsaa, naar Grev Schack og var umyndig, og Etatsraad Barchmand og Byskriver Birch og ved Testamentet vare indsatte til hans Formyndere, saa kunde de dog ikke i Følge Jagt-Forordningen jage, skyde eller skyde lade paa disse hans Godser, hvor meget mindre kan det nu tilkomme dem, da de allene ere indsatte til at administrere Godserne.

Jeg veed ikke, om der ved disse Godser holdes Skytte, og hvad Jagtskilt han i saa Fald fører, men det veed jeg, at om samme Skytte skal have et nyt Jagtskilt, da maae det være Grev Schacks Jagtskilt, og ikke Etatsraad Barchmands og Byskriver Birchs; saa at Administratorenne tage meget feil, naar de synes at troe, at de allene ere berettigede til at udøve alle til Godserne hørende adelige Rettigheder og Herligheder.

Derfom den Rettighed, der hører givet Anledning til denne Tvistighed, var saadan, at dens Udøvelse kunde indbringe noget eller medføre nogen Fordeel, da kunde Administratorenne maaeske med nogen Slags Feie paaftaae, at denne skulde dem leveres, for at anvendes til at betale Testatrixs Gield; men her er egentlig Spørgsmaal om Jus vocandi eller Rettighed at kalde Præst og Degn, hvilken Rettighed er af den Bessaffenhed, at dens Udøvelse aldrig kan eller maae medføre nogen Slags Gevinst.

Som

Som det da er viist, at Grev Friderich Christian Schack virkelig er Eier af afgangne Frue Grevinde Schacks efterladte Godser, omendskiont hans Eiendom i adskillige Henseende er indskrænket, det og er viist, saavel at Administratorerne af disse Godser, ikke som Administratorer kunde paa-
 staae at være berettigede til at udøve Jus vocandi og andre flige til disse Godser henhørende Herligheder og Rettigheder, som dermed kunde staae i Ligning, som og, at Testamentet ikke dertil giver dem nogen rimelig Adkomst, men langt snarere er dem ganske imod, ja skionnes lettelig, at det ikke kan tilfalde andre end Eieren af disse Godser Grev Friderich Christian Schack, at kalde Præst saavel til det vacante Færstev og Sneslev Præstekald, som til de øvrige til disse Godser henhørende Kirker.

Men, da Administratorerne herudi ere af anden Mening, og man ikke veed, om de tænke at faae Qvæstionen afgjort ved Dømmerens Kiendelse, saa skulde jeg indstille, isald det allernaadigst maatte behage Deres Kongl. Majestæt herudi at resolvere i Overeenstemmelse med Foregaaende, hvorvidt det da maatte eragtes tienligt eller nødvendigt, at samme allernaadigste Resolucio blev clausuleret: dog Administratorerne Lands Lov og Ret forbeholden, isald de agte Sagen ved Retten at udføre. Hvorhos jeg dog maae erindre, at Administratorerne i deres Erklæring af 7 August h. a. aldeles ikke have henskudt sig under Lands Lov og Ret, eller i nogen Maade begiert, at samme maatte vorde dem forbeholden, men derimod ligesrem have underkastet Qvæstionen Deres Kongl. Majestæts allernaadigste Resolution. Kiøbenhavn den 27 Decbr. 1762.

Hervaa resolverede Cancelliet under 10 Jan. 1763 saaledes:

Indstilles til Hans Majestæt med Formeening, at det burde tilfalde Grev Schack at kalde til dette og de øvrige Kald efter Erklæringen.

I Conseillet blev af Hans Majestæt den 21 Jan. s. A. resolveret saaledes:

Cancellie-Collegii Betænkning approberes.

H:refter blev Kaldsbrevet under 18 Febr. 1763 af Kongen Confirmeret.

